Franciſci Baconi
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

TRACTATVS
De Dignitate & Augmentis Scientiarum.

Qui eſt
Inſtaurationis Magnæ Pars prima,

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

A a 2

Imprimatur.

Reverendiſſimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domeſticus,*

Decemb. 17. 1637. GVIL. BRAY.

Guilielmus Rawley

Sacræ Theologiæ Doctor,

Illuſtriſſimi Domini,

D. FRANCISCI BACONI,

Baronis de Verulamio, Vice-Comitis SANCTI ALBANI, Sacellanus,

Lectori S.

CUm *Domino* meo placuerit, eo me dignari Honore, ut in edendis *Operibus* ſuis, operâ meâ uſus ſit; non abs re fore exiſtimavi, ſi *Lectorem* de aliquibus,quæ ad hunc *Præſentem Tomum* pertinent, brevitèr moneam. Tractatum iſtum,de *Dignitate & Augmentis Scientiarum*, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio ſua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros diſtributum; & *Regiæ ſuæ Majeſtati* dicavit, quod & nunc facit. Non ita pridèm Animum adjecit, ut in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat ſiquidèm illud apud Exteros expeti: Quinetiàm ſolebat ſubinde dicere, *Libros Modernis Linguis conſcriptos, non ita multò poſt Decocturos.* Ejus igitur *Tranſlationem*, ab inſignioribus quibuſdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoque Recenſione caſtigatam, jam emittit. Ac *Liber Primus* certè, quaſi mera *Tranſlatio* eſt, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; unico antè Libro continebantur, ut *Novum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Cauſſa au-

tem præcipua, quæ Dominationem ſuam movit, ut Opus hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Inſtauratione Magna* (quam diù poſteà edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Inſtaurationis* Parte conſtituit; quam ſequeretur *Novum Organum*; dein *Hiſtoria Naturalis*; & ſic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* jam pridèm elaboratam, (licet minùs ſolidè quam Argumenti Dignitas poſtularet) optimum fore putavit, ſi retractaretur, & redigeretur in opus juſtum & completum. Atque hoc pacto, Fidem ſuam liberari intelligit, de Primâ Parte *Inſtaurationis* præſtitam. Quantum ad *Opus* ipſum, non eſt Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conveniat, exiſtimo futurum illud, quod Demoſthenes interdùm dicere ſolebat de rebus geſtis Athenienſium veterum; *Laudatorem iis dignum eſſe ſolummodò Tempus. Deum Opt: Max:* obnixè precor, ut pro *Dignitate Operis*, Fructus Uberes, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

Franciſci

Franciſci Baconi

BARONIS

DE

VERVLAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

De

Dignitate & Augmentis Scientiarum

Libri IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,

Typis Ioh. Haviland.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,

apud Richardvm. Whitakervm.

1638.

PARTITIONES SCIENTIARUM, & Argumenta Singulorum CAPITUM.

LIB. II.

CAPUT I.

PArtitio *Univerſalis* Doctrinæ Humanæ, *in* Hiſtoriam; Poeſim; Philoſophiam: *Secundum tres Facultates Intellectûs*; Memoriam; Phantaſiam; Rationem: *Quodque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

CAP. 2.

PArtitio Hiſtoriæ *in* Naturalem; & Civilem: Eccleſiaſticâ, & Literariâ, *ſub* Civili *comprehenſis*: *Partitio* Hiſtoriæ Naturalis, *ex* Subjecto *ſuo*, *in* Hiſtoriam Generationum; Præter-Generationum; & Artium.

CAP. 3.

PArtitio Hiſtoriæ Naturalis *Secunda*, *ex* Uſu & Fine *ſuo*, *in* Narrativam; & Inductivam: *Quódque* Finis *nobiliſſimus* Hiſtoriæ Naturalis *ſit*, *ut miniſtret*, & *in ordine ſit*, *ad* condendam Philoſophiam; *quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Hiſtoriæ Generationum, *in* Hiſtoriam Cœleſtium; Hiſtoriam Meteororum; Hiſtoriam Globi Terræ & Maris; Hiſtoriam Maſſarum, *ſive* Collegiorum Majorum; & Hiſtoriam Specierum, *ſive* Collegiorum Minorum.

CAP. 4.

P*Artitio* Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam; Literariam; *& (quæ Generis Nomen retinet)* Civilem: *Quódque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

CAP. 5.

DE Dignitate, *&* Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

CAP. 6.

P*Artitio prima* Hiſtoriæ Civilis (Specialis) *in* Memorias; Antiquitates; & Hiſtoriam Juſtam.

CAP. 7.

P*Artitio* Hiſtoriæ Juſtæ, *in* Chronica Temporum; Vitas Perſonarum; *&* Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

CAP. 8.

P*Artitio* Hiſtoriæ Temporum, *in* Hiſtoriam Univerſalem; *&* Particularem. *Vtriuſque Commoda, & Incommoda.*

CAP. 9.

P*Artitio ſecunda* Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales; *&* Acta Diurna.

CAP. 10.

P*Artitio ſecunda* Hiſtoriæ Civilis (Specialis,) *in* Meram; *&* Mixtam.

CAP.

CAP. 11.

P*Artitio* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam Specialem; Hiſtoriam ad Prophetias; *&* Hiſtoriam Nemeſeos.

CAP. 12.

DE Appendicibus Hiſtoriæ, *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Hiſtoria *ipſa circa* Facta) *verſantur*: *Partitio earum in* Orationes; Epiſtolas; *&* Apophthegmata.

CAP. 13.

DE *ſecundo Membro Principali* Doctrinæ Humanæ, *nempe* Poeſi. *Partitio* Poeſeos *in* Narrativam; Dramaticam; *&* Parabolicam. *Exempla* Parabolicæ *tria proponuntur.*

LIB. III.

CAP. 1.

P*Artitio* Scientiæ *in* Theologiam; *&* Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas tres: *De* Numine; *De* Naturâ; *De* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *ut Matris communis omnium.*

CAP. 2.

DE Theologiâ Naturali: *&* Doctrinâ *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ ejuſdem eſt* Appendix.

CAP. 3.

P*Artitio* Naturalis Philoſophiæ, *in* Speculativam; *&* Operativam: *quódque illæ duæ, &* *in Intentione* Tractantis, *&* *in Corpore* Tractatûs, *ſegregari debeant.*

CAP.

Cap. 4.

P*Artitio* Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Phyſicam (Specialem ;) & Metaphyſicam : *Quarum* Phyſica Cauſſam Efficientem, & Materiam ; Metaphyſica Cauſſam Finalem, & Formam, inquirit. *Partitio* Phyſicæ (*Spec* :) *in* Doctrinas *De* Principiis Rerum ; *De* Fabricâ Rerum, *ſive de* Mundo ; & *de* Varietate Rerum. *Partitio* Doctrinæ *de* Varietate Rerum, *in* Doctrinam *de* Concretis ; & Doctrinam *de* Abſtractis : *Partitio* Doctrinæ *de* Concretis, *rejicitur ad eaſdem Partitiones, quas ſuſcipit* Hiſtoria Naturalis. *Partitio* Doctrinæ *de* Abſtractis, *in* Doctrinam *de* Schematiſmis Materiæ ; & Doctrinam *de* Motibus. *Appendices duæ* Phyſicæ Speculativæ : Problemata Naturalia ; Placita Antiquorum Philoſophorum. *Partitio* Metaphyſicæ, *in* Doctrinam *de* Formis ; & Doctrinam *de* Cauſſis Finalibus.

Cap. 5.

P*Artitio* Operativæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam ; & [illegible] lativæ : Phyſicæ Mechanica ; Metaphyſicæ Magia : *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. *Appendices duæ* Operativæ : Inventarium Opum Humanarum ; & Catalogus Polychreſtorum.

Cap. 6.

D*E Magnâ* Philoſophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ, *quam* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ ; *Quódque inter Appendices potiùs poni debet, quam inter* Scientias Subſtantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram ; & Mixtam.

LIB.

LIB. IIII.

Cap. I.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis; & Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis; & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Conſtitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu *Hominis*. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis; & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis; & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus; & *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

Cap. 2.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Coſmeticam; Athleticam; & Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria: viz. in* Conſervationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ. *Quódque Pars poſtrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis*.

Cap. 3.

P*Artitio* Philoſophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; & Doctrinam *de* Animâ Senſibili, *ſive* Productâ. *Partitio ſecunda ejuſdem* Philoſophiæ, *in* Doctrinam *de* Subſtantiâ; & Facultatibus Animæ; & Doctrinam *de* Uſu, & Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; & Doctrina *de* Faſcinatione. *Diſtributio* Facultatum Animæ Senſibilis, *in* Motum, & Senſum.

LIB. V.

Cap. I.

PArtitio Doctrinæ *circa* Uſum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

Cap. 2.

PArtitio Inventivæ, *in* Inventivam Artium; & Argumentorum: *Quódque prior harum (quæ eminet)* deſideretur. *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; & Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

Cap. 3.

PArtitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; & Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; & Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquiſitione*, *De* Gravi & Levi.

Cap. 4.

PArtitio Artis Judicandi, *in* Judicium *per* Inductionem; & *per* Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; & Inverſam. *Partitio ſecunda ejus*, *in* Analyticam; & Doctrinam *de* Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum, *ſive* Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *viz.* *De* Analogiâ Demonſtrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap.

Cap. 5.

Partitio Artis Retinendi *ſive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ; *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem; *&* Emblema.

LIB. VI.

Cap. I.

Partitio Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illuſtratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione. *Quarum duæ Poſteriores* Grammaticam *conſtituunt, ejúſq;* Partitiones *ſunt. Partitio* Doctrinæ *de* Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio ſecunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philoſophantem. *Aggregatio* Poeſeos quoad Metrum, *ad* Doctrinam *de* Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

Cap. 2.

Doctrina de Methodo Sermonis *conſtituitur ut Pars* Traditivæ *Subſtantiva & Principalis. Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diverſa; & ſubjunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

Cap. 3.

De Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illuſtratione Sermonis, *ſive* Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni

&

& Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum; Formulæ Minores Orationum.

CAP. 4.

APpendices generales duæ Traditivæ: Critica; & Pædagogica.

LIB. VII.

CAP. I.

P*Artitio* Ethicæ, *in* Doctrinam *de* Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris (*ſcilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

CAP. 2.

P*Artitio Boni* Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; & Bonum Paſſivum. *Partitio* Boni Paſſivi, *in* Bonum Conſervativum; *&* Bonum Perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Reſpectiva.

CAP. 3.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Culturâ Animi, *in* Doctrinam *de* Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis, *ſive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejuſdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Converſatione; Doctrinam [illegible]gotiis; *&* Doctrinam de Imperio *ſive* Repub.

Cap. 2.

P*Artitio* Doctrinæ de Negotiis, *in* Doctrinam de Occaſionibus Sparſis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ *de* Occaſionibus Sparſis,*ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta de* Ambitu Vitæ.

Cap. 3.

P*Artitiones* Doctrinæ de Imperio, *ſive* Repub. *omittuntur: Tantùm Aditus ſit ad* Deſiderata *duo:* Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii;*&* Doctrinam *de* Juſtitiâ Univerſali, *ſive de* Fontibus Juris. Exempla *utriuſque*.

LIB. IX.

Cap. I.

P*Artitiones* Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur:Tantùm Aditus ſit ad* Deſiderata *tria:* Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ in Divinis; Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei; *&* Emanationes Scripturarum.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMUS.

SVB Veteri Lege, Rex Optime, erant & ſpontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Servis ſuis; ut ſcilicet quiſque non ſolùm Muneris ſui Tributa, ſed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, ſpero me minimè defuturum; In poſteriori autem genere, dubitavi quid potiſſimùm ſumerem: Satius autem viſum eſt, hujuſmodi aliquid deligere, quod potiùs ad Perſonæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ ſpectaret.

Ego ſæpiſſimè de Majeſtate tuâ, ut debeo, cogitans (miſſis aliis ſive Virtutis, ſive Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque,

quas Philoſophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenii tot & tanta complexam; Firmitudinem Memoriæ, Prehenſionis Velocitatem, Judicii Penetrationem, Elocutioniſque Ordinem ſimul & Facilitatem: Subit profectò Animum quandóque Dogma illud Platonicum, quo aſſeritur, *Scientiam nihil aliud eſſe quàm Reminiſcentiam; Animúmque naturalitèr omnia cognoſcere, nativæ luci, quam ſpecus corporis obumbraverat, ſubinde redditum.* Certè hujus rei, (ſi in quo alio) relucet in Majeſtate tuâ Exemplum inſigne; cui adeò prompta eſt Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leviſſima eam excitaverit objecta Occaſio, vel minima alienæ Cognitionis ſcintilla affulſerit. Quemadmodum igitur, de Regum ſapientiſſimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuiſſe tanquam Arenam Maris*; cujus quanquam Maſſa prægrandis, Partes tamen minutiſſimæ; ſic Mentis indidit Deus Majeſtati tuæ craſim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potiùs impoſſibile in Naturâ, ut idem Inſtrumentum, & grandia Opera, & puſilla aptè diſponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Auguſto Cæſare; *Auguſto*, inquit, *profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè ſi rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laborioſa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, neſcio quid ſervile olet, nec ſui juris eſt. Tuum autem dicendi genus verè Regium eſt, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominùs, ſicut Naturæ Ordo poſtulat, Rivis diductum ſuis, plenum facilitatis fœlicitatiſque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque ſicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Domum ſuam ſpectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; Mores ſcilicet optimi cum fœlici Regimine; Spes tuæ olim patientèr & piè cohibitæ, cùm fauſtâ & opportunâ ſperatorum adeptione; Thori Conjugalis ſancta fides, cum fructu Conjugii beato, in Sobole pulcherrimâ; Pia, & Principe Chriſtiano digniſſima ad pacem propenſio, cum ſimili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conſpirantium; ſic & in Intellectûs tui Dotibus, non levior exoritur lis & æmulatio, ſi eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ ſunt & infuſæ, cum inſtructiſſimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit Regem aliquem poſt Chriſtum natum reperire, qui fuerit Majeſtati tuæ, Literarum Divinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum ſeriem, & juxta mecum ſentiet. Magnum certè quiddam præſtare Reges videntur, ſi delibantes aliorum Ingenia ex compendio ſapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut denique literatos ament, evehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hauſiſſe, imò ipſummet Fontem Eruditionis eſſe, propè abeſt à Miraculo. Tuæ verò Majeſtati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Triſmegiſto, triplici gloriâ inſigniaris, Poteſtate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philoſophi. Cum igitur alios Reges, longè hàc laude (propriè quæ tua eſt) ſuperes, æquum eſt, ut non ſolùm præſen-

tis

tis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Hiſtoriarum lumine poſteritate tranſmittatur, verum ut ſolido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam inſigniter Docti Imaginem referat.

Quare (ut ad Incœptum revertar) nulla potior mihi viſa eſt Oblatio, quam Tractatus aliquis eò ſpectans. Hujus Argumentum duabus conſtabit Partibus. In priori (quæ levior eſt, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum eſt; & ſimul de Merito eorum, qui in iiſdem provehendis operam ſtrenuè, & cum judicio impendunt. Poſterior verò Pars (quod Caput rei eſt) proponet, quid in hoc genere, hucuſque actum ſit, & perfectum; inſupèr & ea perſtringet, quæ videntur deſiderari; ut quamvis non auſim ſeponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Majeſtati commendem, tamen multa & varia repreſentando, Regias tuas Cogitationes excitare poſſim; ut proprios Pectoris tui Theſauros excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque ſapientiâ, optima quæque, ad Artium, & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipſo Veſtibulo prioris Partis, ad purgandum, viam & quaſi indicendum ſilentium, quo meliùs audiantur Teſtimonia de Dignitate Literarum abſque Oblatratione tacitarum Objectionum, ſtatui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, ſed Ignorantia ſub non uno ſchemate: modo in Theologorum Zelotypiâ, modo in Politicorum ſupercilio, modò in ipſorum Literatorum erroribus ſeſe oſtentans. & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea eſſe, quæ parcè cautéque admittenda ſunt; Scientiæ nimium Appetitum fuiſſe primum Peccatum, unde Hominis lapſus; hodiéque hærere Serpentinum quid in eâ, ſiquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat:* Salomonem cenſere: *Faciendi libros nullum eſſe finem, multamque lectionem carnis eſſe afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam eſſe indignationem*; &, *Qui auget ſcientiam, auget & dolorem*; D. Pauli monitum eſſe, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam:* Quin & experientiâ notum eſſe, doctiſſimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctiſſima Secula in Atheiſmum proclivia fuiſſe; Contemplationem denique Secundarum Cauſarum, authoritati Primæ Cauſæ derogare.

Vt Igitur Falſitatem hujus Dogmatis, Fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviam eſt, iſtos non percipere, Scientiam quæ Lapſum peperit, non fuiſſe puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cujus lumine Homo Animalibus in Paradiſo adductis, Nomina ex Naturâ impoſuit, ſed ſuperbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, ſibique ipſe legem figere ambivit: Neque certè vis ulla Scientiæ, quanta quanta ſit, inflat mentem, cum nihil implere Animum, nedum diſtendere poſſit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis ſenſibus, (Viſu, atque Auditu) loquens, ait, *Oculum videndo, aurem audiendo non ſatiari:* quod ſi non ſit Impletio, ſequitur Continens majus eſſe Contento. Haud aliter de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Senſus ſunt tanquàm Emiſſarii) definet his verbis, quæ Calendario ſuo, Ephemeri-

dique omnium rerum tempora deſcribenti ſubnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum ſit in tempore ſuo: Mundum quoque ipſum indidit cordi eorum: invenire tamen Homo non poteſt opus, quod operatus eſt Deus, ab initio uſque ad finem.* Quibus verbis haud obſcurè innuit, Deum fabricatum eſſe Animum humanum inſtar ſpeculi, totius Mundi capacem, Ejuſque non minus ſitientem, quam oculum Luminis: neque geſtientem ſolum conſpicere varietates, viciſſitudineſque Temporum, verùm etiàm perſcrutandi, explorandique immotas, atque inviolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitioſam. Et quamvis innuere videatur, ſummam illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio uſque ad finem*) non poſſe inveniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, ſed in impedimenta Doctrinæ rejiciendum; qualia ſunt Vitæ brevitas, Studiorum divortia, Scientiarum traditio prava & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniverſi partem, ab humanâ diſquiſitione alienam eſſe, ſatis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis eſt tanquam lucerna Dei*, quâ intima arcana explorat. Quare ſi tanta ſit amplitudo captûs humani, manifeſtum eſt nullum eſſe periculum à quantitate Scientiæ, ut ut diffuſâ, ne aut tumorem inducat, aut exceſſum: ſed à qualitate tantùm, quæ quantulacunque ſit, ſi abſque Antidoto ſuâ ſumatur, malignum quid habet, atque venenoſum, flatuoſis ſymptomatis pleniſſimum. Hæc Antidotus, ſive Arôma, (cujus mixtio temperat Scientiam, eamque ſaluberrimam efficit,) eſt *Charitas*, quod etiam priori clauſulæ ſubjungit Apoſtolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem ædificat*. Cui conſonum eſt, quod alibi docet, *Si*, inquit, *linguis loquar Angelorum, vel hominum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs reſonans, aut cymbalum tinniens.* Non quin eximium quid ſit loqui Linguis Angelorum & Hominum, ſed quia ſi ſegregetur à Charitate, neque ad commune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm ſolidum fructum. Cenſuram quod attinet Salomonis, de Exceſſu legendi ſcribendique Libros, & cruciatu ſpiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam*; ſi rectè explicentur ea loca, optimè oſtendent veros cancellos, & limites, quibus humana ſcientia circumſepitur, ita tamen ut liberum ſit ei, abſque omni coarctatione univerſam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in Scientiâ, ut interim Mortalitatis noſtræ Oblivio ſubrepat. Secundus, ne ſic utamur ſcientiâ, ut anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus poſſe nos per Naturæ contemplationem, Myſteria Divina aſſequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi ſe Salomon explicat, *Satis*, inquit, *perſpexi Sapientiam tantum recedere à ſtultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite ejus, ſtultus in tenebris oberrat; ſed ſimul didici moriendi neceſſitatem utrique eſſe communem.* De ſecundo certum eſt, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, niſi tantùm per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ eſt ſemen Scientiæ) per ſe jucunda eſt; tùm autem

Conclu-

Concluſiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus noſtris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demùm naſcitur Cruciatus, ille & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non eſt ampliùs *Lumen ſiccum*, (ut voluit Heraclitus ille obſcurus, *Lumen ſiccum optima anima*) ſed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò diſquiſitionem poſtulat, neque ſicco pede prætereunda eſt. Si quis enim ex rerum Senſibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis aſſequi ſperet, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam, aut Voluntatem ſufficiet, *ne iſte decipitur per inanem philoſophiam*. Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad creaturas ipſas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantùm, quæ eſt quaſi abrupta Scientia. Ideóque ſcitiſſimè dixit quidam Platonicus: *Senſus humanos ſolemre ferre, qui quidem revelat terreſtrem globum, cœleſtem verò & ſtellas obſignat*: ſic ſenſus reſerant Naturalia, Divina occludunt. Atque hinc evênit, non nullos è doctiorum manipulo in hæreſim lapſos eſſe, quum ceratis ſenſuum alis innixi, ad Divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheiſmum, ignorantiamque Secundarum Cauſarum, Pietati erga Primam obſtetricari, libentèr compellarem Jobi quæſtione, *An oporteat mentiri pro Deo, & ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipſi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, niſi per ſecundas Cauſas, cujus diverſum credi ſi vellent, impoſtura mera eſſet, quaſi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacii hoſtiam immolare. Quin potius certiſſimum eſt, atque experientiâ comprobatum, leves guſtus in Philoſophiâ, movere fortaſſe ad Atheiſmum, ſed pleniores hauſtus ad Religionem reducere. Namque in limine Philoſophiæ cùm ſecundæ cauſæ tanquam ſenſibus proximæ, ingerant ſe menti Humanæ, Menſque ipſa in illis hæreat, atque commoretur, Oblivio Primæ cauſæ obrepere poſſit: ſin quis ulterius pergat, Cauſarumque Dependentiam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc ſecundùm Poetarum Mythologiam facilè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solii Iovis affigi. Vt ſemel dicam, nemo malè applicatæ ſobrietatis, moderationiſque famam captans, poſſe nos nimiùm progredi, in libris ſive Scripturarum, ſive Creaturarum, Theologiâ aut Philoſophiâ, exiſtimet; quinimò excitent ſe Homines, & infinitos profectus audactèr urgeant utrobique, & perſequantur; caventes tantum ne Scientia utantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad oſtentationem, non ad uſum; & rurſus, ne diſtinctas illas Theologiæ, Philoſophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè miſceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aſpergunt Politici. Illa ejuſmodi ſunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoq; corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curioſa efficiunt ex Varietate Lectionis; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extravagantia ex Diſſimilitudine Exemplorum; quin ſaltem utcunque avertere, & alienare Animos à Negotiis & Actione,

Otii ac Seceſsûs amorem inſtillantes: dein Rebuſpub. inducere Diſciplinæ Relaxationem, dum unuſquiſque promptior eſt ad Diſputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Cenſorius, cum primis Mortalium ſapiens, ubi Juventus Romana ad Carneadem Philoſophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque majeſtate Eloquentiæ ejus capta, undique conflueret, frequenti Senatu Auctor fuit, ut expeditis Negotiis, primo quoque tempore dimitterent Hominem; ne Civium Animos inficeret, & faſcinaret, & nec-opinantibus Morum Conſuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permovit Virgilium, (dum Studia ſua Patriæ exiſtimationi poſt-haberet,) ut Artes Politicas à Literariis ſegregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in verſibus illis decantatis.

Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes.——

Videmus etiam Anytum Socratis Accuſatorem, pro crimine ei objeciſſe, quod vi & varietate Sermonum, ac Diſputationum ſuarum, Auctoritatem & Reverentiam Legum, Conſuetudinumque patriarum, apud Adoleſcentes imminueret; quódque Artem profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis inſtructus, deteriorem cauſſam meliorem faceret, veritatemq; ipſam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verum hæ Criminationes, cæteræque ejuſdem farinæ, potiùs Perſonatam Gravitatem præ ſe ferunt, quàm Veritatis Candorem. Teſtatur enim Experientiâ, ſicut unos atque eoſdem Homines, ſic una eademque Tempora, & Rerum Bellicarum, & Optimarum Artium gloriâ floruiſſe. Viros quod attinet, exemplo ſit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Julius Cæſar Dictator, alter Ariſtotelis in Philoſophiâ Diſcipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut ſi quis requirat potiùs Literatos, qui in claros Imperatores evaſerunt, quàm Imperatores, qui inſignitèr docti fuerunt, præſtò eſt Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Athenienſis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, Hic autem primus, qui ſtravit viam ad everſionem Monarchiæ Perſarum. Iſtud verò Armorum, Literarumque quaſi Conjugium, clarius adhuc in Temporibus, quàm in Perſonis eluceſcit, quantò nimirum Seculum Homine Objectum grandius eſt. Ipſa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Aſſyrios, Perſas, Græcos, Romanoſque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò ut graviſſimi Auctores Philoſophique, & clariſſimi Duces atque Imperatores, eodem ſeculo vixerint. Nec ſanè aliter fieri poteſt, quandoquidem ut in Homine, Vigor Corporis Animique, ſimul ferè matureſcunt, niſi quod ille hunc paulò antevertat: ſic in rebuſpub. Militaris gloria Literataque (quarum illa corpori reſpondet, hæc animo) aut coæva ſunt, aut ſe proximè conſequuntur.

Iam verò Eruditionem politicis impedimento eſſe potiùs quàm adjumento, nil minùs probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam eſſe, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui ſolent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancreſta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cùm tamen neque Cauſſas

Morborum,

Morborum, neque Ægrotorũ Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodũ calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Cauſas & Lites ſuas expediendas, adhibent Leguleios, in Practicâ potius, quàm in libris Juris Verſatos; quibus os facilè oblinitur, ſi quid novũ, aut extra Experientiæ ſuæ calles tritos occurrat: conſimilitèr non poteſt non eſſe periculoſiſſimum, quoties Summa Rerum Empyricis Conſiliariis præcipuè mandatur. E contrà, vix Exemplum adduci poſſit Reip. infœlicitèr adminiſtratæ, ad clavum ſedentibus Viris Eruditis. Quamvis enim in more ſit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine elevare; Hiſtoria tamen *Veritatis Magiſtra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præſtitiſſe, (non obſtante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici ſugillant, quod ſcilicet, tunc temporis à Pædagogis adminiſtratum ſit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuiſſe Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Junior Decennium laudis, Miſitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium geſſit Alexander Severus, dum minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, ſed ex conſilio Præceptorum. Imò convertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pii Quinti, vel Sixti Quinti, noſtro ſeculo, qui ſub initiis ſuis habiti ſunt, pro Fraterculis rerum imperitis; reperiemuſque Acta Paparum ejus generis, magis eſſe ſolere memorabilia, quam eorum, qui in negotiis civilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum aſcenderint. Quamvis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs ſollertes ſint atque verſatiles in Occaſionibus prenſandis, atque accomodandis Rebus, quò ſpectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipſum averſatus eſt Pius Quintus, ſolitus dicere, *Eſſe mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè fit compenſatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Juſtitiæ, Honeſtatis, Virtutumque Moralium, promptè atque expeditè incedant; quam viam qui conſtantèr tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus ſanum Medicinâ. Porrò autem Curriculum vitæ in uno Homine, ſupeditare non poteſt Exemplorum Copiam, ad regendos eventus vitæ, etiam in uno Homine. Sicut enim interdum fit, ut Nepos, vel Pronepos, Avum, vel Proavum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò evenit, ut Negotia præſentia magis quadrent cum Exemplis vetuſtioribus, quàm cum Recentioribus. Poſtremò unius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum privati Reditus Ærario.

Quod ſi detur, depravationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen ſimul monendum, Eruditionem in ſingulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Eſto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes ſint expediendæ, & quouſque ſit deliberandum, quando demum ſtatuendum, imò oſtendunt, quomodo res interim abſque periculo trahi poſſint, & ſuſpendi. Eſto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at ſimul docent, quæ Res Demonſtrationibus, quæ Conjecturis

ris innituntur; neque minùs Diſtinctionum, & Exceptionum uſum, quàm Canonum, & Principiorum conſtantiam proponunt. Eſto rursùs, ſeducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel diſſimilitudine; neſcio; ſed ſatis novi, eas, tam circumſtantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò ut in univerſum magis corrigant Animos, quàm corrumpant, Hec autem Remedia inſinuant undequaque Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quaſi Domeſticus, tam luculentèr depictos; aut vacillationes Ciceronis, in epiſtolis ad Atticum, manu propriâ ad vivum reſectas; omninò Inconſtantiam, & crebras Conciliorum Mutationes vitabit: Inſpiciat Errores Phocionis, Pervicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & hujuſmodi Fumos, ac Nebulas diſpellet. Intueatur Catonem Secundum, neque unquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præſenti Seculo veſtigia figet.

Jam qui putant Literas Deſidiæ Amicas eſſe, Otiique, & Seceſsûs dulcedine perfundere Animum, mirum præſtabunt, ſi quæ aſſueſaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas oſtendant: cùm contrà verè affirmari poſſit, inter omnia Hominum genera, nullam Negotia amare propter ipſa Negotia, præter Literatum. Alii enim Res, & Negotia diligunt Quæſtus gratiâ, ut Conductitii opus propter mercedem: Alii Honoris ergô; etenim dum res gerunt, vivunt in oculis Hominum, exiſtimationique ſuæ inſerviunt, alioqui evanituræ: Alii propter Potentiam, & Fortunæ prærogativam, ut Amicos remunerare, Inimicos ulciſci poſſint: Alii ut Facultatem aliquam ſuam, quam adamant, exerceant, ac ſibi ipſis hoc nomine ſæpius gratulentur, & arrideant: Alii denique ut alios ſuos Fines conſequantur. Adeò ut, quod de Glorioſis dici ſolet, eorum Fortitudinem ſitam eſſe in ſpectantium Oculis, ſic hujuſmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut ut alii plaudant, aut ut ipſi intra ſe geſtiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ conſentaneis, & non minùs ſalubribus Animo, quam Exercitatio eſt Corpori, ipſam Rem, non Emolumentum intuentes: ita ut omnium minimè ſint defatigabiles, ſi modò res ſit hujuſmodi, ut Animum pro dignitate ejus impleat, & detineat. Quod ſi reperiantur interdum nonnulli, in legendo ſtrenui, in agendo ceſſatores; non hoc à Literis ortum habet, ſed ab imbecillitate, & molicie quadam Corporis, Animive; quales notat Seneca, *Quidam*, inquit, *tam ſunt umbratiles, ut putent in turbido eſſe, quicquid in luce eſt.* Vſuvenire poterit fortaſsè, ut hujuſmodi ingenii ſibi conſcii, ſe dent Literis; Eruditio autem ipſa, hujuſmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod ſi quis illud nihilominus mordicùs teneat, Literas nimium abſumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi poſſit; aio, neminem adeò diſtringi negotiis, quin habeat ſua Otii intervalla, donec Agendi Vices, atque Æſtus refluant, niſi aut admodùm hebes ſit in expediendis Negotiis, aut parum cum dignitate ambitioſus in Negotiis cujuſcunque generis captandis. Reſtat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has ſubſecivas horas collocare oporteat;

teat; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio, indulgendum? Sicut rectè reſpondit Demoſthenes Æſchini, homini voluptatibus dedito, qui cùm per contumeliam objeciſſet, *Orationes ejus lucernam olere*; *Pol*, inquit, *multum intereſt inter ea quæ ego ac tu ad lucernam facimus*. Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia; quin potius vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs ſenſim, ad utriuſque damnum, & Negotiorum, & Literarum, ſubintrare ſolent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reverentiam Legum, atque Imperii convellere; calumnia mera eſt, nec probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortius obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, unà operâ afferat cœcum manu ductum certius incedere, quam qui Luce, & Oculis utitur. Imò citra omnem controverſiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, ſequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles: Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, ſeditioſos: Quod ex hiſtoriâ clariſſimè patet, quandoquidem tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, ſeditionibus, mutationibuſque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Cenſoris judicio, hoc dictum eſto, meritiſſimas eum, blaſphemiæ in Literas luiſſe pœnas, cùm ſeptuagenario major, quaſi repueraſcens, Græcam Linguam cupidiſſimè addiſceret: ex quo liquet, priorem illam cenſuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs gravitate, quam quod ita penitùs ſentiret, fluxiſſe. Ad Virgilii vero Carmina quod attinet, utcunque illi libitum fuerit, univerſo Mundo inſultare, Romanis aſſerendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifeſtò tenetur Romanos nunquam Imperii Faſtigium conſcendiſſe, donec ad Artium Culmen ſimul perveniſſent. Namque duobus primis Cæſaribus, viris imperandi peritiſſimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipſe Virgilius Maro, Optimus Hiſtoricus Titus Livius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in ſuâ quique Facultate. Poſtremò, quantum ad Socratis Accuſationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata eſt; nimirùm ſub Triginta Tyrannis, Mortalium omnium crudeliſſimis, ſceleratiſſimis, Imperioque indigniſſimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, poſtquàm circumactus eſſet, Socrates ille, (flagitioſus ſcilicet) Heroibus annumeratus eſt, & Memoria ejus omnibus tam Divinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin diſputationes ejus tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præſentiſſimis Mentis Moruſque Antidotis, ab omni Poſteritate celebrabantur. Atque hæc ſufficiant ad reſpondendum Politicis, qui ſuperciliosâ ſeveritate, aut fucatâ gravitate, auſi ſunt literas inceſſere contumeliis; quæ tamen confutatio impræſentiarum, niſi quod neſciamus an ad poſteros permanaturi ſint labores noſtri, minùs neceſſaria videatur; cùm Aſpectus, & Favor duorum literatiſſimorum Principum, Elizabethæ Reginæ, & Majeſtatis tuæ, tanquam Caſtoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britanniâ Literis amorem, reverentiamque conciliaverint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus pervenimus, quod à Litera-

tis ipſis in Literas redundat, altiúſque cæteris ſolet hærere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipſorum Originem ducunt. Quarum prima extra poteſtatem ipſorum eſt, ſecunda extra rem, ut tertia ſola propriè in diſquiſitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æſtimatione, ſermo inſtituendus eſt, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quaſi Dehoneſtamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, ſumuntur aut à paupertate & inopiâ ipſorum, aut a Vitæ genere obſcuro & umbratili, aut ab occupationum, in quibus verſantur, ſubjecto non admodùm nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quódque frequentèr uſuveniat, ut Literati inopes ſint, & tenui plerunque origine, neque tam properè diteſcant, ac alii, qui quæſtui ſolùm inhiant; conſultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiavellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum eſſet de Regno Sacerdotum, niſi reverentia erga Fratres ac Monachos, Epiſcoporum luxum & exceſſum compenſaſſet.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, jam olim recidere potuiſſe, in Barbariem, & Sordes, niſi deberent literatis iſtis Pauperibus, civilis vitæ culturam, & decus. Sed miſſis his laudum aucupiis, notatu dignum eſt, quam ſacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos ſecula, Paupertas ipſa habita fuerit; quæ tamen Reſp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Livius: *Aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam Reſp. nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam ſeræ avaritia Luxuriaque immigraverint, nec ubi tantus, ac tam diù, paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Quinetiam, poſtquam Roma jam degeneraſſet, legimus cum Cæſar Dictator, collapſam Remp. inſtauraturum ſe profiteretur, quendam ex amicis ejus prompſiſſe ſententiam, nihil tam expeditum eſſe, ad id quod ageret, quàm ſi Divitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verùm* (inquit) *hæc, & omnia mala, paritèr cum honore pecuniæ deſinent, ſi neque magiſtratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum eſt, *Ruborem eſſe colorem virtutis,* licet quandóque oriatur ex culpâ; ita rectè ſtatuas, Paupertatem eſſe Virtutis fortunam, quamvis interdum à luxu & incuriâ acceſſatur Salomonis certè hæc eſt ſententia, *Qui feſtinat ad divitias, non erit inſons;* & Preceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, ſimilitèr ſcientiam, & prudentiam:* quaſi æquum judicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, ut Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ privatâ, & obſcurâ, quam Literatis objiciunt? Adeò tritum Thema eſt, atque ab omnibus jactatum, Otium, & Seceſſum (modò abſint deſidia, & luxus) præponere vitæ forenſi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut ſaltèm ab indignitatibus immunitatem, ut nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Conſenſibus in approbando conſonat. Hoc tantum adjiciam,

am, eruditos latentes in Rebuſp. & ſub oculis Hominum minimè degentes, ſimiles eſſe Imaginibus Caſſii, & Bruti, de quibus, in elatione Juniæ non geſtatis, cùm aliæ plurimæ deferrentur, Tacitus, *Eo ipſo,* (inquit) *præfulgebant, quod non Viſebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iiſdem, Puerorum ac Juniorum Inſtitutio, cujus Ætatis contemptus, in Magiſtros ipſos redundat. Cæterùm, quam injuſta ſit hæc obtrectatio, ſi non ex vulgi opinione, ſed ex ſano judicio res perpendatur, inde licet æſtimare, quod diligentiores ſint omnes, in imbuenda Teſtâ recenti, quam veteri; magiſque ſolliciti ſint, qualem admoveant terram teneræ Plantæ, quam adultæ: unde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia verſari. Rabbinis, ſi placet, porrige aurem, *Iuvenes veſtri viſiones videbunt, & ſenes ſomniabunt ſomnia:* Ex hoc textu colligunt, Inventutem eſſe ætatem digniorem; quantò nimirum Revelatio accedat clarior, per viſiones, quàm per ſomnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ ſint Lubria, & temporum incuria in delectu ipſorum veluti obdormierit; vetus tamen querela ſit, inde uſque ab optimis & prudentiſſimis ſeculis deducta, Reſp. circa Leges quidem nimiùm ſatagere, circa Educationem indiligentes eſſe. Quæ Nobiliſſima Pars priſcæ Diſciplinæ, revocata eſt aliquantenùs quaſi poſtliminio in Jeſuitarum Collegiis; quorum cùm intueor Induſtriam, ſolertiamque, tam in doctrina excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Ageſilai de Pharnabazo, *Talis cùm ſis utinam noſter eſſes.* Atque hactenus de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione deſumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res eſt iſta, potiùs ad Perſonas, quam ad Studia ſpectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque propterea non verum eſt, (quod aſſeritur,) *Abire ſtudia in mores,* atque Literas niſi incidant in Ingenia admodum depravata, corrigere prorſus Naturam, & mutare in meliùs.

Verumtamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æſtimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenùs ſunt literati, adhærens, niſi fortè hoc vitio vertatur (cujus Demoſthenes, Cicero, Cato ſecundus, Seneca, pluresque alii inſimulantur) quod cum plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus vivunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora ſint; ultra quam par eſt contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honeſtatem retrahere, & priſcæ ſeveritatis mores, temporibus diſſolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri poſſunt. Solon enim interrogatus, an optimas Civibus ſuis dediſſet Leges? *Optimas,* inquit, *ex illis, quas ipſi voluiſſent accipere.* Ita Plato, videns corruptiores ſuorum Civium mores, quam ut ipſe ferre poſſet, ab omni publico munere abſtinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum eſſe, ut cum parentibus, hoc eſt, ſuaſu, non violentiâ; obteſtando, non conteſtando.* Atque hoc ipſum cavet ille, qui a Conſiliis Cæſari. *Non,* inquit, *ad vetera inſtituta revocans, quæ jampridem corruptis moribus ludibrio ſunt.* Cicero

etiam

etiam hujus erroris arguit Catonem ſecundùm, Attico ſuo ſcribens. *Cato optimè ſentit, ſed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fæce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione excuſat Philoſophorum Dicta, & Decreta duriora: *Iſti*, inquit, *ipſi præceptores, & magiſtri videntur fines officiorum, paulo longiùs, quàm natura vellet, protuliſſe, ut cùm ad ultimum animo contendiſſemus, ibi tamen, ubi oportet, conſiſteremus.* Ipſemet tamen potuit dicere, *Monitis ſum minor ipſe meis:* quippe qui in eundem lapidem ipſe, licet non tam gravitèr impegerit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortaſſe objicitur vitium, hujuſmodi eſt, quod honori aut emolumento Patriarum ſuarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præſidia poſt-poſuerint. Sic enim Demoſthenes Athenienſibus ſuis, *Mea*, inquit, *conſilia, ſi rectè attendatis, non ſunt ejus generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos deſpectui ſitis; ſed talia, ut mihi ſæpenumerò, ea haud tutum ſit dare, vobis autem ſemper utile amplecti.* Haud aliter Seneca, poſtquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magiſtrorum conſecraſſet gloriæ, Dominum ſuum, omnibus jam flagitiis inquinatiſſimum, liberè atque fidentèr monere non deſtitit, magno ſuo periculo, ac poſtremò præcipitio. Neque aliter poteſt ſe habere res; ſiquidem Humanam Mentem Doctrina imbuit vero ſenſu fragilitatis ſuæ, inſtabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris ſui; quarum rerum memores, nullo modo ſibi perſuadere poſſunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum ſibi Bonorum Finem ſtatui poſſe. Quare ſic vivunt tanquam rationem reddituri Deo, & Dominis poſt Deum, ſive Regibus, ſive Rebuſp. hàc formulà, *Ecce tibi lucrefeci*, non autem illà, *Ecce mihi lucrefeci.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni univerſalis, non ſunt inſtitutæ, & confirmatæ, omnia ad ſe referunt; gerentes ſe pro Centro Mundi, ac ſi omnes Lineæ in ſe, ſuiſque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Navi, licet tempeſtatibus jactatâ, neutiquàm ſoliciti, modò ipſis in Scaphâ rerum ſuarum, receptus detur & effugium. At contra, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia ſua, ſtationeſque, licet cum periculo tuentur. Quod ſi fortè incolumes permaneant, in ſeditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut verſatili ingenio ſed reverentiæ, quam probitas etiam ab Hoſtibus extorquet, tribuendum. Cæterum, quod attinet ad fidei conſtantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inſerit Eruditio, utcunque eæ quandóque à fortunâ mulctentur, aut ex malè ſanis Politicorum Principiis condemnentur, tamen palam ſcilicet apud omnes laudem referent, ut in hâc re, longâ defenſione non ſit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excuſari poteſt, quàm negari) illud nimirùm, quod non facilè ſe applicent, & accommodent, erga Perſonas, quibuſcum negotiantur, aut vivunt: qui defectus è duabus oritur cauſis: Prima eſt Animi ipſius Magnitudo, propter quam, ægrè ſe demittere poſſunt, ad obſervantiam unius alicujus Hominis. Amantis verba ſunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum ſumus.*

ſumus. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, inſtar Oculi, non poſſit æquè contrahere, ac dilatare, inſigni facultate ad res gerendas eſſe orbatum. Secunda verò Cauſa eſt probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectum judicii, non defectum in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obſervantiæ erga aliquam Perſonam limites, non ultrà porrigunt ſe, quàm ita nôſſe illius mores, ut abſque offenſione cum eo verſari, eúmque conſilio, ſi opus ſit, juvare, nobiſque interim ipſis, in omnibus cavere poſſimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, ut illum inflectas, verſes, & ad libitum circumagas, Hominis eſt parùm candidi, ſed potiùs aſtuti, & bifidi; id quod in Amicitiâ vitioſum fuerit, erga Principes etiam inofficioſum. Mos enim Orientis, (quo nefas habetur oculos in Reges defigere,) ritu quidem barbarus eſt, ſed ſignificatione bonus: neque enim ſubditos decet, corda Regum ſuorum, quæ ſacræ Scripturæ inſcrutabilia docent, curioſiùs rimari.

Supereſt etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis ſæpiùs imputatum, videlicet quòd in rebus exiguis, & externis, (vultu, Geſtu, Inceſſu, Sermonibus quotidianis, & hujuſmodi) deficiant in obſervando Decoro; unde Homines imperiti, ex iſtis minutis, leviculiſque erroribus, quanti ſint in rebus majoribus tractandis, conjecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque hujuſmodi judicium; imò ſciant reſponſum ſibi eſſe à Themiſtocle, qui cùm Rogatus eſſet, ut fidibus caneret, arroganter ſatis ipſe de ſe, ſed ad præſens inſtitutum perquàm appoſitè reſpondit; *Se quidem fidium rudem eſſe, ſed quo pacto oppidum parvum, in civitatem magnam evadere poſſet, ſatis nôſſe.* Et ſunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis rebus nihil imperitius. Quinetiàm hujuſmodi Sugillatores amandandi ſunt ad Platonis Elogium, de Præceptore ſuo Socrate, quem haud abſimilem dixit Pharmacopolarum Pixidibus, quæ exteriùs inducebantur ſimiis, ululis, ſatyriſque; intùs verò pretioſos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo ſcilicet, quòd ad vulgi captum, & famam popularem, præ ſe ferret nonnulla levia, atque etiam deformia, cùm tamen Animi Interiora, ſummis tam facultatibus, quàm virtutibus eſſent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hactenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm ut patrocinemur, quibuſdam Profeſſorum inſtitutis abjectis, & ſordidis, quibus & ſeipſos, & literas dehoneſtàrunt: quales erant apud Romanos, ſeculis poſterioribus, Philoſophi quidam in familiis divitum, Menſarúmque eorum aſſeclæ, quos haud abſurdè dicas *Barbatos Paraſitos.* Cujus generis quendam lepidè deſcribit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum ſuum Melitæum in Rhedâ geſtare voluit: quod cùm ille officioſè, ſed indecenter faceret, Puſio ſubſannans, *Vereor,* inquit, *ne philoſophus noſter è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quàm craſſa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia ſubmiſêre, *Hecubam in Helenam, Fauſtinam in Lucretiam,* (ut ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros,

Patronis nuncupandi, cùm libri, præſertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, ſe dare debeant. Melius veteres, qui non aliis, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta ſua dicare ſolebant, aut etiam Nomina ejuſmodi amicorum Tractatibus ſuis imponere: quod ſi fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum eſt, cùm Argumentum Libri Perſonæ tali conveniret. Hæc autem, & ſimilia reprehenſionem potius merentur quàm defenſionem.

Neque hoc dico, quaſi Literatos culpem, ſi ad beatos, & potentes viros quandoque ſe applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irriſione roganti, *Quî fieret, quòd Philoſophi Divites ſectarentur, Non Divites Philoſophos?* reſpondit, non ſine morſu; *Hoc ideò fieri, quòd Philoſophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Divites non item.* Huic affine eſt illud Ariſtippi, cui neſcio quid petenti cùm non attenderet Dionyſius, ille adorantis more abjecit ſe ad pedes ejus, qui tum demùm auſcultans petitioni annuit: Sed paulò pòſt, quidam dignitatis philoſophiæ Aſſertor, increpuit Ariſtippum, quòd demittendo ſe, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philoſophiam ipſam contumeliâ affeciſſet; cui ille, *Suam id culpam non fuiſſe reſpondit, ſed Dionyſij, qui Aures geſtaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non puſillanimis habitus eſt, qui in Diſputatione quâdam cum Hadriano Cæſare, vinci ſe paſſus eſt, excuſans factum, *Quòd æquum eſſet ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque propterea non ſunt damnandi Viri docti, ubi, cùm res poſtulat, aliquid de gravitate ſuâ remittant, ſive imperante neceſſitate, ſive impetrante occaſione; quod quamvis humile videatur, atque ſervile primo intuitu, tamen verius rem æſtimanti, cenſebuntur non Perſonæ, ſed Tempori ipſi ſervire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inania, quæ in Studiis ipſis Virorum doctorum interveniunt, iiſque ſe immiſcent, id quod præcipuè & propriè ſpectat ad præſens Argumentum. Quâ in re, non eſt inſtituti noſtri erroribus ipſis patrocinari, ſed per eorum cenſuram & ſecretionem, excutere quod ſanum, & ſolidum eſt, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præſertim apud invidos, eſſe, propter ea quæ depravata ſunt, etiam ea quæ impolluta, & in ſtatu ſuo manſerunt, ſugillare; quemadmodùm Ethnici, in Primitivâ Eccleſiâ, Chriſtianos Hæreticorum vitiis aſpergere ſolebant. Neque tamen conſilium eſt mihi examen aliquod accuratius inſtituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; ſed de illis tantum verba facere, quæ cadunt ſub communi, & populari obſervatione, & notâ, aut ſaltem ab eâ non longè recedunt.

Quarè tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ anſas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falſæ ſunt, aut Frivolæ; in quibus ſcilicet, aut Veritas deficit, aut Uſus: Illos etiam Homines vanos & leves exiſtimamus, qui aut ad Falſa Creduli, aut in rebus exigui uſûs Curioſi. Curioſitas autem, aut in rebus ipſis verſatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in rebus inanibus opera inſumitur, aut circa verborum delicias nimiùm inſudatur. Quocircà, non certæ magis

magis Experientiæ, quàm rectæ etiam Rationi conſonum videtur, ut tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima eſt Doctrina Fantaſtica, ſecunda Doctrina Litigioſa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel ſic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, Vanæ affectationes. Ac quidem ordiar ab ultimâ.

Intemperies iſta, in Luxurię quâdam Orationis ſita, (licèt olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis invaluit. In causâ præcipuè fuit, quòd Fervor & Efficacia Concionum, tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poſcebant. Accedebat Odium & contemptus, illis ipſis Temporibus, ortus erga Scholaſticos, qui ſtylo, & ſcribendi genere utebantur valdè diverſo, verba licenter admodùm cudentes nova & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm ſolliciti, dummodò circuitionem evitârunt, & Senſus ac Conceptus ſuos acutè exprimerent; atque hinc factum eſt, ut paulò poſteà major apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; pleriſque magis comptam phraſim, teretem periodum, Clauſularum rythmos, Troporum Stellulas; quàm Pondus rerum, Rationum Nervos, Inventionis Acumen, aut Judicii Limam affectantibus. Tum demùm floruit Oſorii Luſitani Epiſcopi luxurians & diluta Oratio. Tunc Stermius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam conſumpſit. Tunc Carrus & Aſcanus apud nos, Prælectionibus & Scriptis ſuis, Ciceronem & Demoſthenem uſque ad Cœlum evehentes, Juvenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, invitârunt. Tunc Eraſmus arripuit anſam introducendi ridiculam illam Ecchô, *Decem annos conſumpſi in legendo Cicerone*; cui Ecchô reſpondit, *One*, Aſine. Scholaſticorum verò Doctrina deſpectui prorſus haberi cœpit, tanquàm aſpera & barbara: Denique, ut ſemel dicam; præcipuè illorum Temporum Inclinatio, & Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hic Itaque cernere eſt primam Literarum Intemperiem, cùm (ut diximus) Verbis ſtudetur, non Rebus: cujus etſi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen ſecundum Majus & Minus, & olim placuerunt ejus generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non poteſt, quin hoc ipſum, multùm faciat ad Doctrinæ Exiſtimationem minuendam & elevandam, etiam apud Vulgus imperitum; cùm videant doctorum ſcripta, tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamvis variis Calami ductibus, & Floſculis variegata ſit, Litera tamen eſt unica: Ac mihi ſanè videtur perappoſita, hujuſce Vanitatis Adumbratio, & quaſi Emblema, Pygmaleonis illa Inſania; quid enim aliud ſunt Verba, quàm Imagines Rerum, ut niſi Rationum vigore animata ſint, adamare illa idem ſit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum eſt, ſi quis Philoſophiæ Obſcura & Aſpera, Verborum ſplendore illuſtret, & expoliat: Hujus enim rei magna adſunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipſóque etiam Platone: nec minor eſt utilitas. Quamvis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre ſtudium Philoſophiæ,

res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentem conſopit, atque ulterioris Diſquiſitionis ſitim & Ardorem reſtinguit; ſi quis tamen Doctrinam ad uſus civiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Conſulendi, Suadendi, Argumentandi, & ſimilium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in hujuſmodi Authoribus reperiet. Veruntamen hujuſce rei Exceſſus adeò juſtè contemnitur, ut quemadmodùm Hercules, cùm videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil Sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id eſt, laborioſi atque conſtantes Indagatores Veritatis, hujuſmodi Delicias & Lauticias, tanquam nil Divini ſpirantes, facilè ſpreverint.

Paulo ſanius eſt aliud ſtyli genus (neque tamen ipſum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi & Luxuriæ Orationis, tempore ferè ſuccedit. Illud totum in eo eſt, ut Verba ſint aculeata, Sententiæ conciſæ, Oratio denique potiùs verſa quàm fuſa; quo fit, ut omnia per hujuſmodi Artificium, magis ingenioſa videantur, quàm revera ſint. Tale invenitur in Senecâ effuſius, in Tacito & Plinio ſecundo moderatiùs; atque noſtri Temporis Auribus cœpit eſſe non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipſum mediocribus Ingeniis gratum eſſe ſolet (adeò ut dignitatem quandam literis conciliet;) attamen à Judiciis magis limatis meritò faſtiditur, & poni poſſit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm ſit verborum etiam, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de prima Literarum Intemperie dicta ſunto.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipſis, quam poſuimus mediam, & *litigioſæ ſubtilitatis* nomine deſignavimus. Eſtque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Ut enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; ſic è contrario, odioſior eſt Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad ſuam ætatem referri; quàm ad ſequentia tempora deduci poteſt: neque Theologiam tantum, ſed etiam omnes Scientias reſpicere videtur. *Devita prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ.* His enim verbis, duo ſigna, indiciáque Scientiæ ſuſpectæ, atque ementitæ proponit. Primum eſt, Vocum Novitas, & Inſolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui neceſſariò Oppoſitionem, & dein Altercationes, Quæſtioneſque inducit. Certè, quemadmodùm complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur ſæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, ſana & ſolida rerum cognitio, ſæpenumerò putreſcit, & ſolvitur in ſubtiles, vanas, inſalubres, & (ſi ita loqui licet) vermiculatas Quæſtiones; quæ motu quodam, & vivacitate nonnullâ præditæ videntur, ſed putidæ ſunt, & nullius uſûs. Hoc genus Doctrinæ minùs ſanæ & ſeipſam corrumpentis, invaluit præcipuè apud multos ex Scholaſticis, qui ſummo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes concluſæ eſſent in paucorum Authorum, præcipuè Ariſtotelis Dictatoris ſui ſcriptis, non minùs quàm Corpora ipſorum in Cœnobiorum cellis) Hiſtoriam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ ſtamine, ſed maximâ Spiritus,

Spiritûs, quaſi Radii, agitatione, operoſiſſimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, ſi agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eâdem determinatur; ſin ipſa in ſe vertatur, (tanquam Aranea texens Telam,) tum demùm interminata eſt, & parit certè Telas quaſdam Doctrinæ, tenuitate fili, operiſque admirabiles, ſed quoad uſum frivolas, & inanes.

Hæc inutilis Subtilitas, ſive Curioſitas, duplex eſt: & ſpectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis eſt inanis ſpeculatio, ſive Controverſia; cujus generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philoſophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholaſticos ferè talis erat. Super unaquaque re propoſitâ formabant Objectiones, deinde Objectionum illarum Solutiones; quæ Solutiones, ut plurimùm, Diſtinctiones tantùm erant; cùm tamen Scientiarum omnium robur, inſtar Faſcis illius Senis, non in ſingulis bacillis, ſed in omnibus vinculo conjunctis conſiſtat. Etenim Symmetria Scientiæ, ſingulis ſcilicet partibus ſe invicem ſuſtinentibus, eſt, & eſſe debet, vera atque expedita ratio refellendi Objectiones Minorum Gentium; Contrà, ſi ſingula Axiomata, tanquam baculos Faſcis ſeorſim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Ut quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutiis rerum frangit pondera*, verè de Scholaſticis uſurpari poſſit, *Quæſtionum minutiis Scientiarum frangunt robur*. Num-non in Aulâ ſpacioſâ conſultius foret, unum accendere Cereum, aut Lychnuchum ſuſpendere, variis Luminibus inſtructum, quo omnia ſimùl perluſtrentur, quam in ſingulos Angulos quaquaverſus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non abſimilis eſt eorum Ratio, qui non tam veritatem perſpicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illuſtrare nituntur; quam in hoc ſolùm incumbunt, ut minutos quoſque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes ſolvant; hoc pacto quæſtionem ex quæſtione gignentes, quemadmodùm fit in ſuperiori ſimilitudine, ut Lucerna in unum aliquem locum delata, alios circumquaque deſtituat, & obſcuret. Adeò ut Scyllæ fabula, ad vivum exprimat, hoc genus Philoſophiæ; cujus Os & Pectus Virginem formoſam præferebant, infra vero fuiſſe aiunt,

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Sic generalia quædam apud Scholaſticos invenias, quæ pulchra ſunt dictu, & non perperàm inventa; ubi autem ventum fuerit ad Diſtinctiones, Deciſioneſque, pro fæcundo Utero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentoſas, & latrantes Quæſtiones deſinunt. Itaque minimè mirum, ſi hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè ſolent, Veritatem propter Controverſias circa eam motas aſpernari, atque exiſtimari eos errare omnes, qui nunquam inter ſe conveniant; cúmque videant doctos Homines inter ſe digladiari, de rebus nullius momenti, facilè illud Dionyſii Syracuſani arripiunt, *Verba iſta ſunt ſenum otioſorum*. Nihilominus certiſſimùm eſt, ſi modò Scholaſtici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenii, Varietatem, & Multiplicitatem

 Lectionis,

Lectionis, & Contemplationum adjunxiſſent, inſignia profectò illi extitiſſent Lumina, omneſque Artes, & Scientias mirificè provexiſſent. Hactenùs de ſecundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falſitatem, & Mendacium ſpectat; una hæc omniū turpiſſima eſt, quippe quæ ipſam Naturam, Animamque deſtruit Scientiæ, quæ nihil aliud eſt quàm Veritatis Imago. Nam Veritas Eſſendi, & Veritas Cognoſcendi, idem ſunt; nec plus à ſe invicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potiùs duplicatum eſt, Impoſtura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur diſcrepantis naturæ, alteráque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta; plerúnque tamen coëunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt.

Innuendo, qui curioſus eſt, eundem eſſe & futilem; paritèr fit, ut qui facilè credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Fama, & Rumoribus, ut qui citò iiſdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt ſimul creduntque*, adeò finitimæ ſunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet levi Authoritate munita) facilitas, duorum generum eſt, pro ratione ſubjectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, ſive Facto (ut loquuntur Juriſconſulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Eccleſiaſticis Hiſtoriis nonnullas; quæ nimis faciles ſe præbuerunt, in prodendis tranſcribendiſque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Hiſtoriâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut judicio recepta, & deſcripta; ut liquet ex ſcriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabuloſis Narrationibus paſſim ſcatent: iiſque non ſolùm incertis, & neutiquàm probatis, ſed perſpicuè falſis, & manifeſtò convictis; ingenti Philoſophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graves, & ſobrios. In quo ſanè eluceſcit Ariſtotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem ſcripſerit, atque accuratam Hiſtoriam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabuloſa admiſcuerit: quin potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas judicavit, in unum Commentariolum conjecit: prudentèr perpendens, perſpicuè vera, (quæ tanquam Baſis Experientiæ ſolida, Philoſophiæ & Scientiis ſubſterni poſſint) haud temerè eſſe cum Rebus ſuſpectæ fidei miſcenda: Et rurſus etiàm Rara, atque Inſolita, quæ pleriſque incredibilia videntur, non omninò eſſe ſupprimenda, neque Memoriæ Poſterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Hiſtoriæ, aut Narrationibus, ſed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex eſt: Aut cùm Artibus ipſis, aut cum Authoribus in Arte nimium credimus. Artes ipſæ, quæ plus habent ex Phantaſia, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonſtrationibus, ſunt præcipuè tres, *Aſtrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*: quarum tamen Fines non ſunt ignobiles. Profitetur enim Aſtrologia, Superiorum

rum in Inferiora Influxum & Dominatum recludere. Magia ſibi proponit Naturalem Philoſophiam, à varietate Speculationum ad Magnitudinem Operum revocare. Chymica in ſe ſuſcipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus Naturalibus latent & implicantur, ſeparare & extrahere; Corporaque ipſa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ ſunt. Neque adeò traditio ipſarum, ut plurimum, candida eſt, ſed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari poſſit Agricolæ apud Æſopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec ſatis meminiſſe quo loco, defoſſam reliquiſſe:* Qui cùm Vineam diligentèr Ligonibus ubique invertiſſent, Aurum quidem repererunt nullum, ſed tamen Vindemiam inſequentis Anni, propter foſſionem circà radices vitium, tulerunt longè uberrimam: ſic ſtrenui illi Chymiſtarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendū, haud paucis nobilibus Inventis, & Experimentis, tum ad referandam Naturam, tum ad uſus Vitæ apprimè idoneis, quaſi Facem accenderunt.

Illa autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Poteſtate munivit ut edicant, non Senatoriâ ut conſulant, ingens damnum Scientiis intulit; tanquam præcipua cauſa, quæ tantopere illas afflixit & depreſſit, ut abſque inſigni aliquo Augmento, exangues jacerent. Hinc nempe factum eſt, ut in Artibus Mechanicis, primi Inventores pauca excogitaverint, Tempus reliqua ſuppleverit, & perfecerit; at in Scientiis, primi Authores longiſſimè penetraverint, Tempus plurima detriverit, & corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, ſub initiis imperfectas, & propemodùm informes fuiſſe, & exercentibus oneroſas, temporis vero progreſſu, expolitas, & accommodas. At contrà Philoſophias, & Scientias Ariſtotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipſis illis Authoribus viguerunt, tractu temporis degenerârunt, potiùs & non minimum ſplendoris amiſerunt: Cujus rei non eſt alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, ingenia multorum in unum coiêrunt; in Artibus, & Scientiis Liberalibus, ingenia multorum ſub uno ſuccubuerunt; quem tamen ipſum ſæpenumerò Sequaces ſui, potiùs depravârunt, quàm illuſtrarunt. Vt enim Aqua non aſcendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Ariſtotele deducta, ſupra Doctrinam Ariſtotelis nunquam aſſurget. Ideóque etſi non diſpliceat Regula, *Oportet diſcentem credere*; huic tamen conjungendum eſt, *Oportet jam edoctum judicio ſuo uti.* Diſcipuli enim debent Magiſtris temporariam ſolum Fidem, judiciique ſuſpenſionem, donec penitiùs imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis ejurationem, perpetuamque Ingenii ſervitutem. Quare, ut abſolvam hanc partem, hoc tantùm adjiciam; Magnis Authoribus ſuis ſic conſtet Honos, ut Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicavimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, ſive Morbos; præter quos nonnulli ſunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitioſi Humores; qui tamen non adeò occulti ſunt, aut latentes, quin in multorum

ſenſum,

ſenſum, & reprehenſionem incurrant, ideóque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus eſt immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Novitatis: Quâ in re Temporis Filiæ malè patriſſant: Ut enim Tempus prolem devorat, ſic hæc ſe invicem, dum Antiquitas novis invideat Augmentis, & Novitas non ſit contenta Recentia adjicere, niſi Vetera prorſus eliminet, & rejiciat. Certè Conſilium Prophetæ vera in hâc re Norma eſt: *State ſuper vias antiquas, & videte quænam ſit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reverentiam, ut Homines aliquandiù gradum ſiſtere, & ſupra eam ſtare debeant, atque undequaque circumſpicere, quæ ſit via optima: quum autem de viâ benè conſtiterit, tunc demùm non reſtitandum, ſed alacritèr progrediendum. Sanè, ut verum dicamus, *Antiquitas ſeculi, Juventus mundi:* Noſtra profectò ſunt Antiqua Tempora, cùm Mundus jam ſenuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium ſumendo a Seculo noſtro.

Alius Error è priori oriundus, eſt Suſpicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc poſſe inveniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac ſi illa Objectio conveniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Jovem, cæteroſque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem ſuo Seculo? interrogatque jocans, ecquid Septuagenarii jam eſſent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ conſtricti?* ſic videntur Homines ſubvereri, ne Tempus effœtum jam factum ſit, & ad Generationem ineptû. Quin potius Levitas Hominum, atque Inconſtantia, hinc optimè perſpici poteſt, qui donec res aliqua perfecta ſit, eam mirantur fieri poſſe; poſtquàm facta ſemel eſt, iterum mirantur eam jam pridèm factam non fuiſſe. Ita Alexandri Expeditio in Aſiam, habita eſt initio pro vaſto, & arduo admodùm Negotio; quam tamen poſteà placuit Livio in tantum elevare ut diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè auſus eſt vana contemnere.* Idem Columbo evênit, circa Occidentalem Navigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentius, uti videre eſt in pleriſque Propoſitionibus apud Euclidem, quæ antequam demonſtrentur, miræ videntur, & quibus quis non facilè aſſenſerit; poſt Demonſtrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (ut loquuntur Jureconſulti) tanquam antè perſpectas & cognitas.

Alius Error ſuperiori affinis, eſt eorum, qui omium Sectarum, atque Hæreſium veterum, poſtquàm excuſſæ fuiſſent, & ventilatæ, optimam ſemper obtinuiſſe, poſthabitis aliis, exiſtimant. Itaque putant, ſi quis de integro inſtitueret inquiſitionem, & examen, non poſſet non incidere in aliquas ex rejectis Opinionibus, & poſt rejectionem amiſſis, & obliteratis: quaſi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud ſæpè probàrint, quod populare magis, atque leve ſit, quam quod ſolidum, atque altè radices agens. Tempus ſiquidem ſimile eſt Fluvio, qui levia, atque inflata ad nos devehit, ſolida autem, & pondus habentia ſubmergit.

Alius Error à reliquis diverſus, eſt præmatura atque proterva Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cùm fit, plerunque Sci-

entia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirum ut Ephebi, poſtquàm Membra & Lineamenta corporis ipſorum perfectè efformata ſunt, vix amplius creſcunt: ſic Scientia, quamdiu in Aphoriſmos, & obſervationes ſpargitur, creſcere poteſt & exurgere; ſed methodis ſemel circumſcripta, & concluſa, expoliri forſan & illuſtrari, aut ad Vſus Humanos edolari poteſt, non autem porro mole augeri.

Alius Error ſuccedens ipſi, quem poſtremò notavimus, eſt, quòd poſt ſingulas Scientias, & Artes, ſuas in Claſſes diſtributas, mox à pleriſque, Vniverſali rerum cognitioni, & Philoſophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimiciſſimũ eſt. Proſpectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impoſſibile eſt, ut quis exploret, remotiores, interioréſque Scientiæ alicujus partes, ſi ſtet ſuper Plano ejuſdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conſcendat.

Alius Error fluit ex nimiâ Reverentia, & quaſi Adoratione Intellectûs Humani; unde Homines abduxêre ſe è Contemplatione Naturæ, atque ab Experientia, in propriis Meditationibus, & Ingenii Commentis, ſúſque déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (ſi ita loqui licet) Intellectualiſtas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Divinis Philoſophis haberi ſolent, rectè Heraclitus perſtrinxit, *Homines*, inquit, *quærunt Veritatem in Microcoſmis ſuis, non in Mundo majori*. Reſpuunt enim quaſi Abecedarium Naturæ, Primúmque in Operibus divinis tyrocinium; quod ſi non facerent, potuiſſent fortaſsè gradatìm & ſenſim, poſt Literas ſimplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & Volumen ipſum Creaturarum expeditè legendum aſcendere. At illi contrà, jugi mentis agitatione, urgent, & tanquam invocant ſuos Genios, ut vaticinentur eis, edántque Oracula, quibus meritò & ſuaviter decipiuntur.

Alius Error huic poſteriori finitimus eſt, quòd homines ſæpiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas ſuas, Opinionibus quibuſdam, & conceptibus propriis, quos potiſſimum in Admiratione habent; aut Artibus, quibus maximè addicti, & conſecrati ſunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quaſi intingentes, licèt Fuco admodum fallaci. Sic ſuæ Philoſophiæ immiſcuit Plato Theologiam, Ariſtoteles Logicam, ſecunda Schola Platonis, (Proclus ſcilicet & reliqui) Mathematicas. Iſtas enim Artes ſolebant illi, tanquam Filiolos ſuos Primogenitos ſuaviari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculum & Fornacem, novam Philoſophiam excuderunt. Et Gilbertus Popularis noſter, Philoſophiam aliam ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ Animæ recenſens, tandem in Muſicum incidiſſet, qui Animam eſſe Harmoniam ſtatuebat, facetè dixit, *Hic ab arte ſuâ non receſſit*. Sed de hoc genus Erroribus, appoſitè, & prudenter, ait Ariſtoteles, *Qui reſpiciunt ad pauca, de facili pronunciant*.

Alius Error eſt Impatientia Dubitandi, & cœca Feſtinatio Decernendi abſque debitâ, & adultâ Suſpenſione Iudicii. Nam Bivium Contemplationis, non eſt diſſimile Bivio Actionis, à Veteribus ſæpiùs memorato: cujus altera via, initio plana & facilis erat, fine autem impervia; altera ingredienti aſpera erat, & confragoſa; ubi paulò proceſſeris, expedita, & æquabilis: Haud ſecus in Contemplationibus ſi quis

à certis

à certis ordiatur, in dubia deſinet; ſin à dubiis incipiat, eáque aliquandiù patienter toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error ſe oſtendit in modo tradendi Doctrinam, qui, ut plurimum, eſt Imperioſus & Magiſtralis, non Ingenuus, & liberalis; ita demum compoſitus, ut potiùs Fidem imperet, quàm Examini ſubjiciatur. Non negaverim in ſummariis Libellis, ad Praxim deſtinatis, hanc formulam ſcribendi retineri poſſe; verùm in juſtis Tractatibus de Scientiis utrumque Extremum vitandum cenſeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quàm Ne dubitare de re aliquâ videretur; quàm Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs ſtudendum, Réſque majore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs aut pleniùs ſint probatæ.

Alii Errores ſunt in Scopis, quos Homines præfigunt ſibi, & in quos Conatus ſuos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, ut Arti, quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant; hi contrà, in ſecundis tantummodò conſiſtere ſat habent; vel ſubtilis Interpretis, vel Antagoniſtæ vehementis & nervoſi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes: unde, Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri poſſunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omnium autem graviſſimus Error in Deviatione ab vltimo Doctrinarum Fine conſiſtit. Appetunt enim Homines Scientiam, alii ex inſitâ Curioſitate, & irrequietâ; alii Animi causâ, & delectationis; alii Exiſtimationis gratiâ; alii Contentionis ergò, atque ut in Diſſerendo ſuperiores ſint; plerique propter Lucrum & Victum; Pauciſſimi ut Donum Rationis, divinitùs datum, in uſus humani generis impendant. Planè, quaſi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æſtuans, requieſceret; aut Xyſtus ſive Porticus, in quo Animus deambularet liber, & vagus: aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitioſa, & ſuperba deſpectaret; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia; aut Officina ad quæſtum, & mercatum; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subſidium. Hoc enim illud eſt, quod reverà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, ſi Contemplatio, & Actio, arctiore quàm adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Conjunctio talis foret, qualis eſt ſupremorum duorum Planetarum Syſygia, cùm Saturnus, Quietis & Contemplationis Dux, cum Jove Duce Societatis, Agendique conſpiret. Quanquam cùm de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Profeſſoriam & Lucroſam innuo: Neque enim me fugit, quantoperè hoc ipſum, Progreſſionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur; perindè quidem ut Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat, dum flectit ſe, Curſus intereà impeditur;

Declinat curſus, Aurumque volubile tollit.

Neque rurſus mihi in animo eſt, quod de Socrate dictum erat, *Philoſophiam devocare de Cælo, ut tantummodò verſaretur in Terris*; hoc eſt, Phyſicam ſeponi, ut Moralis Philoſophia, & Politica celebraretur ſola: ſed quemadmodum Cœlum & Terra ſimul conſpirant, & conſentiunt

ad

ad Hominum tuendam vitam, atque juvandam; ita ſanè hic Finis eſſe debet utriuſque Philoſophiæ, ut rejectis vanis ſpeculationibus, & quicquid inane, ac ſterile eſt, conſervetur quicquid ſolidum eſt, ac fructuoſum; ut hoc pacto, Scientia non ſit tanquàm Scortum, ad Voluptatem, aut tanquàm Ancilla, ad quæſtum; ſed tanquàm Sponſa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honeſtum.

Jam explicâſſe videor, & quaſi Diſſectione quâdam aperuiſſe, vitioſos illos Humores, aut ſaltem eorum præcipuos, qui non ſolùm obſtitêre profectui Literarum, verum etiam culpandis iiſdem anſam dedere. Quod quidem, ſi nimis ad vivum fecerim, meminiſſe oportet, *Fidelia vulnera amantis, ſed doloſa Oſcula malignantis.* Utcunque, hoc certè mihi videor aſſecutus, ut merear fidem in ſequenti præconio, cum ſuperiori Cenſurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo eſt mihi, Panegyricum Literarum ſcribere, aut Hymnum Muſis præcinere, licèt forſitàn diù jam ſit, ex quo Sacra earum ritè celebrata ſint: ſed conſilium eſt abſque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verúmque ejus Valorem & Pretium, ex Teſtimoniis Divinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, ſive Exemplari; id eſt, in Attributis, atque Actis Dei, quatenùs revelantur Homini, & ſobriè indagari poſſunt. Quâ in re, non competit appellatio Doctrinæ, cùm omnis doctrina ſit Scientia acquiſita; nulla autem Cognitio in Deo acquiſita eſt, ſed Originalis. Itaque aliud quærendum eſt nomen, *Sapientia* ſcilicet, ut ſacræ Scripturæ eam indigitant.

Sic autem ſe res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Divinæ Emanationem videmus; quarum una ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam. Illa præcipuè cernitur in creandâ Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ diſponendâ. Hoc poſito notandum eſt, nihil in Creationis Hiſtoriâ obſtare, quin fuerit confuſa illa Cœli Terræque Maſſa, & Materia, unico temporis momento creata; cui tamen diſponendæ, digerendæque ſex dies fuerunt attributi: adeo ſignanter Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ diſcriminavit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non ſit, dixiſſe Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, ſicut de ſequentibus operibus dictum eſt; ſed nudè atque actualiter, *Deus creavit Cœlum, & Terram:* ita ut Materia videatur, tanquàm Manu facta, Formæ verò Introductio ſtylum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione eſt Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenùs fides adhibenda Cœleſti illi Hierarchiæ, quæ Dionyſii Areopagitæ nomine evulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos ſcilicet Amoris; ſecundû *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertiû autem Locum, & ſequentes, *Thronis, Principibus*, cæteriſque Angelis Potentiæ, & Miniſterii, concedi: ut ex hoc ipſo ordine, ac diſtributione clarum ſit, Angelos Scientiæ & Illuminationis, Angelis Imperii & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentiis, ad Formas Senſibiles & Materiatas deſcendentes, legimus primam Formarum creaturam fuiſſe Lucem; quæ

quæ in Naturalibns & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis reſpondet.

Sic in Diſtributione Dierum, videmus Diem, quâ requievit Deus, & contemplatus eſt Opera ſua, benedictam fuiſſe ſupra omnes Dies, quibus creata eſt, & diſpoſita Fabrica Vniverſi.

Poſt Creationem abſolutam, legimns Hominem collocari in Paradiſo, ut illic operaretur: quod quidẽ Opus, aliud eſſe non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc eſt, cujus Finis, non ad Neceſſitatem aliquam, ſed ad Delectationem, & Activitatem ſine Moleſtiâ, referri poſſit: cùm enim tunc temporis nnlla potuerit eſſe Creaturæ Reluctatio, nullus *ſudor vultûs*, neceſſariò ſequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuiſſe. Rursùs, primæ Hominis Actiones, quas in Paradiſo exercuit, duas ſummarias Scientiæ partes complexæ ſunt: Hæ erant, Inſpectio Creaturarum, & Impoſitio Nominnm. Nam Scientia illa, qnæ Lapſum introduxit (quod & antè monuimns) non erat Naturalis Scientia circa Creatnras, ſed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc ſuppoſitione, quòd Dei Mandata, aut Vetita, non eſſent Principia Boni & Mali, ſed quòd alias haberent illa Origines; quorũ cognitionem affectavit Homo, ſcilicet ut totaliter à Deo deficeret, & ſibi ipſi, ſuóque arbitrio prorsùs inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ ſtatim poſt Lapſum contigêre. Videmus (ut innumera ſunt Sacrarnm Scripturarum Myſteria, ſalvâ ſemper veritate Hiſtoricá & Literali) imaginem duarum Vitarum, contemplativæ nimirùm & Activæ, in Perſonis Abelis & Caini, inque eorum inſtitutis, & primitivis vivendi Rationibus delineatam: Quorum alter Paſtor erat, (qni propter Otium & Quietem, liberúmqne Cœli Aſpectum, Typus eſt vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus ſcilicet fatigatus, & aſpectu in Terram defixns.) Vbi cernere eſt, Favorem, Electionémque Divinam, ad Paſtorem acceſſiſſe, non ad Agricolam.

Sic ante Diluvium, Sacri Faſti, inter pauciſſima, quæ de eo ſeculo memorantur, dignati ſunt memoriæ prodere, Inventores Muſicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo poſt Diluvinm, graviſſima pœna, qnâ Deus Humanam Superbiam ultus eſt, fuit, Confuſio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum Commercium, & literarum ad nvicem Communicatio maximè interclnſa eſt.

Deſcendamus ad Moſem Legis-latorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, qnòd *gnarus & peritus eſſet Omnis doctrinæ Ægyptiorum*. Quæ quidem Gens inter vetuſtiſſimas Mnndi Scholas nnmeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci ſemper Pueri eſtis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes*. Perlnſtremus Cæremonialem Legem Moſis, reperiemúſqne, præter Chriſti Præfigurationem, Diſtinctionem populi Dei à Gentibns, exercitium Obedientiæ, alióſque ejnſdem Legis Vſus ſacros, nonnnllos doctiſſimorum Rabbinorum, haud inutilem circa eam navâſſe operam, ut ſedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoqne Moralem Senſum Cæremoniarum, & Ritnum. Exempli gratiâ, ubi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit diſcurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; ſin caro viva in eo erit,*

immun-

immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium ſeparabitur. Ex hâc Lege colligit unus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem peſtilentiorem eſſe, ante, quàm poſt Maturitatem.* Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitiis undique coopertos, minùs corrumpere publicos mores, quàm mediocriter, & ex parte tantùm malos:* adeò ut ex hoc, & ſimilibus locis ejus Legis, præter Senſum Theologicum, haud pauca ad Philoſophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter evolverit, plenum eum, & tanquam gravidum, Naturalis Philoſophiæ Myſteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Coſmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum.* Ubi penſilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli convexitas in extimis, haud obſcurè inſinuantur. Rursùs circa Aſtronomiam, & Aſteriſmos, illis verbis, *Spiritus ejus ornavit Cœlos, & obſtetricante manu ejus eductus eſt Coluber tortuoſus.* Et alio loco, *Nunquid conjungere valebis micantes ſtellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris diſſipare?* ubi immota configuratio ſtellarum Fixarum, paribus intervallis ſemper inter ſe diſtantium, elegantiſſimè deſcribitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Auſtri.* Ubi iterum innuit depreſſionem Antarctici Poli, eámque deſignat nomine, *Interiorum Auſtri*, quia Auſtrales ſtellæ noſtro Hemiſphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum coagulaſti me?* &c. Circa rem Metallicam, *Habet Argentum Venarum ſuarum principia, & Auro locus eſt in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis ſolutus calore in æs vertitur.* Et ſequentia in eodem Capite.

Pariter & in Perſonâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipſius, tum in Conceſſione Divinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Fœlicitatis Bonis prælatum. Virtute cujus Doni, & Conceſſionis, Salomon egregiè inſtructus, non ſolùm ſcripſit inſignes illas Parabolas, ſive Aphoriſmos de Divinâ, atque Morali Philoſophiâ; verùm etiam compoſuit Naturalem Hiſtoriam omnium Vegetabilium, *A cedro ſuper montem, uſque ad muſcum ſuper murum*, (qui nihil eſt aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniúmque etiam, quæ reſpirant, & moventur. Imò idem Rex Salomon, quamvis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Claſſe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex iſto Gloria ſegete, ſibi ipſi decerpit, aut aſſumit, præter Decus Inquirendi, & Inveniendi veritatem. Sic enim diſertè ait; *Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria Regis Inveſtigare ſermonem.* Ac ſi Divina Majeſtas innoxio illo, & benevolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò ſe abſcondunt, ut inveniantur: quaſque etiam nihil eſſet honorificentius Regibus, quàm Dei Colluſores eſſe in eodem Ludo; præſertim cùm tot Ingeniis imperent, tantáſque opes præſtò habeant, quibus omnis Secreti inveſtigatio abſolvi poſſit.

Nec verò aliter hæc diſpenſavit Deus, poſtquàm Salvator noſter in mundum veniſſet. Ille enim prius, potentiam oſtendit ſuam, in profli-

gandâ ignorantiâ, ubi cum Doctoribus, & Sacerdotibus diſſereret in Templo, quâ in ſubjugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Adventus quòq; Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atq; expreſſus fuit in ſimilitudine, ac Dono Linguarum, quæ ſunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in ſeligendis illis Inſtrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem diſſeminandam, initio Homines evocavit planè indoctos, & illiteratos, præterquàm quòd Spiritûs Sancti afflatu inſtructi fuiſſent; quo evidentius Virtutem ſuam Immediatam, & Divinam declararet, omnémque Humanam Sapientiam deprimeret. Quamprimum autem Conſilium ſuum in hàc parte perimpletum eſſet, mox in proximâ Succeſſione Temporum, Divinam Veritatem ſuam, aliis Doctrinis veluti pediſſequis comitatam, in Mundum immiſit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apoſtolos ſolus literatus fuit) in Scripturis Novi Teſtamenti, præcipuè à Deo adhibitus eſt.

Sic & novimus complures ex antiquis Epiſcopis & Patribus, egregiè fuiſſe in omni Ethnicorum Eruditione verſatos. Adeò ut Edictum Juliani, quo cautum eſt, ne Chriſtiani ad Scholas, & Gymnaſia mitterentur, pernicioſior machina, ad expugnandam fidem Chriſtianam, quàm cruentæ Superiorum Imperatorum Perſecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Epiſcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Invidentia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare ſtudebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta eſt. Quinimò ſola Chriſtiana Eccleſia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretioſas gentilis Eruditionis Reliquias, jam-jam funditùs perituras, ſinu & gremio ſuo conſervavit. Nuper etiam intueri licet Jeſuitas, qui (partim ſtudio proprio, partim ex æmulatione Adverſariorum, Literis ſtrenuè incubuerunt) quantum ſubſidii, viriúmq;, Romanæ Sedi reparandæ, & ſtabiliendæ attulerint.

Quarè, ut abſolvam hanc Partem, duo ſunt præcipua Officia, & Miniſteria, præter Ornatum, & Illuſtrationem, quæ Fidei Religionique humaniores, Literæ perſolvunt. Unum, quod efficacia ſint Incitamenta, ad Divinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: ſicut enim Pſalmi, & aliæ Scripturæ, crebro nos invitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, ſi tantùm in eorum ſpecie externâ, ſic ut ſenſibus noſtris ſe exhibent, hæreremus; eandem faceremus injuriam Majeſtati divinæ, ac ſi de Opulentia, & Copiâ nobiliſſimi Gemmarii, ex iis quæ palam exponuntur in pergulâ, judicaremus. Alterum, quòd ſingulare Remedium, Antidotúmque exhibeat Philoſophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Salvator noſter inquit, *Erratis neſcientes Scripturas & Potentiam Dei*. Ubi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis evolvendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei; dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam revelant: Quorum poſterior, veluti Clavis eſt prioris, non ſolùm Intellectum noſtrum aperiens, ad genuinam Scripturarum Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonibus expromendam: Sed porro etiam præcipuè Fidem noſtrâ reſerans, ut in ſeriam ingrediamur

Omnipotentiæ

Omnipotentiæ Divinæ Meditationem, cujus Characteres maximè inſculpti ejus Operibus, & inciſi ſunt. Tantum de Divinis Teſtimoniis, ac Judiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum ſit.

Quantum ad Humana Teſtimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, ut in Tractatu hoc brevi, & preſſo, delectum potiùs adhibere deceat, quam copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Divinam Venerationem, Cultúmque conſequi: (Quod quidem Chriſtianis eſt tanquàm Fructus vetitus:) Nunc verò loquimur ſeparatim de Judiciis Humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille, quem Græci *Apotheoſin*, Latini *Relationem inter Divos* vocârunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui poſſet: præſertim ubi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperii (ut Cæſaribus apud Romanos) ſed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, ultrò deferretur. Cujus Honoris tam excelſi, Gradus quidam erat, & Terminus medius. Quippe ſupra Humanos Honorès, Heroici numerabantur, & Divini; in quorum diſtributione hunc ordinem tenuêre Veteres. Rerumpub. conditores, Legiſlatores, Tyrannicidæ, Patres patriæ, quíque in rebus civilibus optimè meruerunt, inſigniti ſunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theſeus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inventores & Authores novarum Artium, quíque Vitam Humanam novis Commodis, & Acceſſionibus dotârunt, ſemper conſecrati ſunt inter Deos ipſos Majores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & aliis contigit. Quod certè jure, & ſano judicio factum eſt. Nam priorum Benemerita intra unius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coërcentur, nec abſimilia ſunt Imbribus tempeſtivis, & benignis, qui quamvis frugiferi ſint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempeſtate tantùm quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, utiles ſunt; Poſteriorum verò Beneficia, ut ipſius Solis, & Cœleſtium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita ſunt: Illa rursùs, cum contentione, & perturbatione ut plurimùm conjuncta ſunt; hæc habent verum Characterem Divinæ Præſentiæ, veniúntque in *aurâ leni*, abſque tumultu, aut ſtrepitu.

Neque ſanè Doctrinæ Meritum in Civilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in ſublevandis Humanis Neceſſitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit ſub illa fictâ Narratione, de Theatro Orphei; ubi ſingulæ Beſtiæ, Avéſque congregatæ ſunt, quæ Appetituum ſuorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidéque unà ſtetere, Cytharæ concentu, & ſuavitate captæ. Cujus Sonus ubi aut ceſſaret, aut majori ſonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ eleganter deſcribuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ; qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suaſionibus Religionis, Legum, Magiſtrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquenter, & ſuaviter modulantibus, tamdiù Pacem colunt, & ſocietatem; Sin iſta ſileant, aut Seditiones, &

Tumultus obſtrepant, omnia diſſiliunt, & in Anarchiam, atque Confuſionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm Reges ipſi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione prædit ſint. Ut ut enim ſuis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, *Tum demùm Reſp. fore fœlices, cùm aut Philoſophi regnant, aut Reges philoſophantur*; Hoc tamen experientiâ notum eſt, ſub eruditis Principibus, & Cuſtodibus Reip. ſecula maximè fœlicia fuiſſe. Quamvis enim Reges ipſi,) ſuos habeant Errores & Vitia, Affectibus ſcilicet & pravis conſuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum ſi accedat Lumen, anticipati quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honeſtatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Exceſſu, & Errore refrænant; Aurem ſemper vellentes, etiam cùm Conſiliarii, & Domeſtici ſilent. Quin Senatores ipſi, & Conſiliarii, qui Literis exculti ſunt, Solidioribus innituntur Principiis, quam qui ab Experientiâ tantùm edocti ſunt; illis ex longinquo proſpicientibus Pericula, & maturè propulſantibus, cum iſti tantùm ex propinquo, & cominus ſapiant, nihil videntes niſi quod imminet; & tunc demum Agilitate Ingenii ſui, ſe in ipſo Periculorum articulo, expedire, & eripere poſſe confidentes.

Quæ Felicitas Temporum ſub eruditis Principibus (ut ſemper brevitati Studeam, adhibens non niſi lectiſſima quæque Exempla, & maximè illuſtria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod a Morte Domitiani Imperatoris, uſque ad Imperium Commodi defluxit; Succeſſionem ſex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè faventium, complectente; omniumque (ſi temporalia Bona ſpectemus) quæ unquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentiſſimo. Id quod Domitiano, pridie ejus diei, quo interfectus eſt, in Somnis præmonſtratum erat. Quippe qui videre viſus eſt, *Caput aureum ſibi pone cervicem enatum eſſe*: Quod ſanè vaticinium, Aureis illi, ſubſequentibus Seculis, adimpletum eſt; De quibus ſigillatim ſed breviſſimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonii illius Pythagorei Familiaris, & quaſi Diſcipulus, qui etiam fere expiravit, in Verſu illo Homeri,

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciſcere noſtras.

Trajanus non ipſe quidem doctus, ſed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum inſtitutor, & in cujus Aulâ (licèt Imperatoris Bellicoſi) Profeſſores & Pædagogos gratioſiſſimos fuiſſe, Memoriæ proditum eſt. *Adrianus* curioſiſſimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inveſtigator. *Antoninus* ſubtilis & quaſi Scholaſticus, unde etiam *Cymini ſector* vocatus eſt. *Ex Divis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus: *Marcus* etiam Cognomine ipſo Philoſophus. Hi Principes, ut doctiſſimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerva* clementiſſimus Imperator, quiq;, ſi nihil aliud, Orbi *Trajanum* dedit. *Trajanus*, omniū qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens: Idem Imperii fines longiſſimè protulit, Idem vim Dominationis modeſtiſſimè cohibuit: Maximorū etiam Extructor Operū, unde à *Conſtantino Parietaria* per invidiam vocatus eſt propter

Nomen

Nomen ejus tot parietibus inciſum. *Adrianus* Temporis ipſius Æmulus: Injurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentiâ ſuâ, reparavit. *Antoninus*, (ut etiam appellatus eſt) Vir maximè *Pius*, nativa quâdam & inſitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cujuſque Regnum (licèt haud breve) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus*, Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos ſuperans. *Marcus*, Vir ad Exemplar Virtutis compoſitus, cuique Scurræ ille, in Convivio Deorum, nihil habuit quod objiceret, præter patientiam erga mores Uxoris. In hâc itaque continuâ ſex Principum ſerie, videre cuivis liceat, fœliciſſimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Civilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, ſed & in militari Virtute exercet vim ſuam, ac Potentiam; ut clarè perſpicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæſaris Dictatoris; Quorum anteà obiter meminimus, nunc verò ea paulò fuſiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Geſtas, ſupervacaneum eſſet notare, aut recenſere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: ſed de Amore ipſorum, & ſtudio erga Literas, nec-non iiſdem Excellentiâ propriâ, non alienum erit, ſi pauca ſubjungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctúſque ab Ariſtotele, (Philoſopho certè magno) qui nonnullos è libris ſuis philoſophicis ei nuncupavit: A latere illius nunquàm diſcedebat Calliſthenes, aliique pereruditi viri, qui Caſtra ſequebantur, & perpetui erant omnium ejus Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonſtrant: veluti Invidia, quâ dignam cenſuit Achillis Fortunam, quòd Geſtarum Rerum, Laudúmque ſuarum, Homerum Præconem invenerat. Judicium de pretioſâ Darii Arculâ, inter reliqua ſpolia repertâ, de quâ cùm quæſtio moveretur, quidnam potiſſimùm dignum eſſet, quod in eâ aſſervaretur, ipſe, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus ſententiam tulit. Epiſtola Objurgatoria ad Ariſtotelem miſſa, poſtquàm Libros Phyſicorum edidiſſet, in quâ expoſtulat, quòd Philoſophiæ Myſteria evulgaſſet; ſimúlque reſcribit, malle ſe omnibus doctrinâ, & cognitione, quam potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc ſpectant. Ipſe verò, quam egregiè Animum excoluiſſet doctrinâ, in omnibus ejus Dictis, & Reſponſis apparet, vel potius refulget, Eruditione pleniſſimis; in quibus, licèt numero pauca ſint, quæ adhuc ſuperſint, ſingularum Scientiarum Veſtigia altè impreſſa reperias.

In Moralibus, obſervetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & adverte (ſi placet) ſi fortè non unam ex graviſſimis quæſtionibus Moralis Philoſophiæ, conſtituat: *Vtrùm qui fruitur externis bonis, fœlicior ſit, an qui contemnit?* cum enim Diogenem cerneret, tam parvo contentum, converſus ad circumſtantes, qui ejus conditionem ſubſannabant, *Niſi eſſem*, inquit, *Alexander optarem, eſſe Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cùm diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander poſſet dare.*

In Naturalibus, obſervetur illud quod crebrò uſurpabat, *In duabus ſe rebus, mortalitatem ſuam maximè percipere, Somno & Libidine:* Quòd ſanè dictum ex intimâ Naturali Philoſophiâ depromptum eſt, non tam Alexandrum, quam Ariſtotelem, aut Democritum ſapiens; cùm tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo deſignata, Mortis ſint tanquam Arrhabones.

In Poëticis, obſervetur dictum illud, quùm ſanguine è vulneribus ejus effluente, accerſeret unum ex Adulatoribus, qui ei Divinitatem tribuere ſolebat, *Specta*, inquit, *hominis iſte ſanguis eſt, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manâſſe, vulneratâ à Diomede*; hoc dicto & Poetas, & Aſſentatores ſuos, & ſeipſum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehenſionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa rejicienda, & retorquenda argumenta, in dicto ſuo, quo perſtrinxit Caſſandrum, Delatores Patris ſui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixiſſet, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter ſuſcepturos fuiſſe, niſi juſtam doloris cauſam habuiſſent?* Reſpondit Caſſander, *Imò hoc ipſum Animos eis dedit, quòd ſperabant longinquitatem viæ obſtituram, quò minùs calumnia proderetur. Euge*, inquit Rex, *Strophas Ariſtotelis, rem pro & contra detorquentes.* Attamen hac ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res poſtularet, in commodum ſuum uti, probè noverat: Ita enim accidit, ut Calliſthenes, (quem odio clàm habebat, quòd novæ ejus inter Divos Relationi refragaretur,) in quodam Convivio rogatus eſſet, ab unâ diſcumbentibus, ut oblectationis gratiâ, (cùm eſſet vir eloquentiſſimus) Thema aliquod pro arbitrio ſibi ſumeret, de quo ſubito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applauſu diſſeruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, ſubjecit, *in bonâ causâ, facilè eſt cuilibet eſſe eloquenti, quin verte*, inquit, *ſtylum, & quid contra nos poſſis, audiamus.* Calliſthenes negotium in ſe recepit, idque tam acerbè, támque aculeatè præſtitit, ut Alexander interpellans diceret, *Etiam malus animus, æquè ac bona cauſa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantiſſimum Metaphoræ uſum, quâ Antipatrum imperioſum, & tyrannicum Præſidem perſtrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quòd tam moderatus eſſet, neque in Perſicum, prout alii Præfecti, luxum, uſúmque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intus*, inquit Alexander, *Antipater eſt totus purpureus.* Etiam & illa Metaphora inſignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hoſtium exercitum monſtraret, qui oculis ſubjacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum repræſentabat, ideoque conſuleret, ut Nocturnò Prælio illos invaderet, *Nolo*, inquit Alexander, *ſuffurari victoriam.*

In Politicis attende graviſſimam illam, & prudentiſſimam diſtinctionem (quam omnis Poſterias amplexa eſt) quâ duos ex præcipuis ejus Amicis, Ephæſtionem & Craterum diſcrevit, cum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Diſſimilitudinem maximi

ponderis

ponderis, etiam inter fideliſſimos Regum Servos conſtituens, quòd alii magis Donatorum ſuorum Perſonas vero Affectu proſequantur, alii potiùs moveantur Officio erga Principatum ipſum. Spectetur etiam, quàm eximiè redargueret Errorem, Principum Conſiliariis familiarem, qui plerunque conſilia, pro modulo ſui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, ſuggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego*, inquit, *ſi eſſem Alexander, acciperem.* Subiecit Alexander, *Et ego quidem ſi eſſem Parmenio.* Poſtremò, excutiatur acre illud atque acutum Reſponſum, ad Amicos interrogantes, Quid ſibi reſervaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè ſciret, ſubductis rationibus, Spem veram eſſe Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aſpirantium. Hæc Julii Cæſaris Sors, cùm proficiſcens in Galliam, univerſas opes profuſis largitionibus exhauſiſſet. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guiſii, Nobiliſſimi Principis, licèt nimium Ambitioſi, de quo illud increbuit, *Fœneratorem eum fuiſſe unum omnium Gallorum maximum, eò quòd omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium univerſum, in obligationes convertiſſet.* Cæterùm Admiratio hujus Principis, dum eum mihi, non ut Alexandrum Magnum, ſed ut Ariſtotelis Diſcipulum propono, longiùs fortaſsè me provexit.

Quantum ad Julium Cæſarem, non eſt opus, ut de præſtantiâ Eruditionis ejus, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Reſponſis ſuis, conjecturam faciamus. Hæc ſiquidem eminet in ejus ſcriptis, & Libris, quorum alii extant, alii infœliciter deſiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, inſignis illa Bellorum ſuorum Hiſtoria, cui Nomen & Titulum Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes poſteri, ſolidum Rerum pondus, & viva tam Actionum quàm Perſonarum ſimulachra, cum caſtiſſima puritate ſermonis, Narrationiſque perſpicuitate eximiâ, conjuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infuſas fuiſſe, ſed à Præceptis Inſtitutiſque Doctrinæ acquiſitas, teſtatur liber ejus de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quàm Grammaticalis quædam Philoſophia; in quo ſedulò dedit operam, ut Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Conſuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem revocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ ſunt Rerum Imagines, Rebus ipſis convenirent, non vulgi prorſus arbitrium ſequerentur.

Ita etiam veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quàm Potentiæ, emendatam ejus Edicto habemus computationem Anni; quæ diſertè teſtatur, æquè eum gloriæ ſibi duxiſſe, Syderum in cœlis Leges noviſſe, ac Hominibus in Terris Leges dediſſe.

Ex Libro quoque, cui Titulum præpoſuit Anti-Cato, facilè conſtat, eum tanto ſtudio accenſum, ad Victoriam Ingenii, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum ſuſcipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rurſus, in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentiùs ſibi putâſſe, ſi ſeipſum tanquàm in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, graviáque referrentur; quàm ſi Dicta ſua propria, velut Oracula ſacrarentur, ſicut inepti Principes

non-

nonnulli, adulatione corrupti, ſibi fieri geſtiūnt. Attamen ſi recenſere vellem, pleraque ejus Dicta, (ut feci in Alexandro) ſunt ea certè hujuſmodi, qualia notat Salomon, *Verba ſapientum ſunt tanquam Aculei, & tanquam Clavi in altum defixi.* Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ, quàm vi & efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, Magiſter fit, oportet, loquendi, qui unico verbo, ſeditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem ſe res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites uti eos appellarent, cùm Magiſtatus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæſaris, ac Miſſionem ſeditiosè flagitabant; non quòd hoc ipſi cuperent, ſed ut hoc poſtulato, Cæſarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcuſſus ſilentio facto ſic exorſus eſt: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos jam dimiſſos ſignificabat. Eo perculſi Milites, & planè obſtupefacti, concionantem deinceps perpetuò obturbabant, & poſtulato illo Miſſionis poſthabito, contra obnixè petebant, ut Militum Appellatio eis reſtitueretur.

Secundum fuit hujuſmodi. Regis Nomen Cæſar ſummè affectabat: Itaque ſubornati ſunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem ſalutarent. Ille ſentiens Acclamationem tenuem fuiſſe, ac raram; Negotium joco tranſmiſit, ac ſi erratum eſſet in Cognomine, *Nòn Rex ſum*, inquit, *ſed Cæſar.* Dictum ſanè hujuſmodi, ut ſi diligenter excutiatur, vigor ejus & pondus, vix exprimi poſſit: Primùm enim recuſationem Nominis præ ſe ferebat, ſed neutiquàm ſeriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monſtrabat; ac ſi Cæſaris appellatio, illuſtrior Titulus eſſet, quàm Regis; quod haud ſecus evênit, & uſque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, ſummo artificio, finem ſuum urgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re levi, hoc eſt Nomine tantùm (nam poteſtatem Regiam jampridem habebat) ſecum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obſcuris gerebant: Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodùm & nos ſimile quiddam noſtro idiomate habemus.

Ultimum, quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæſar poſt bellum initum Romam occupâſſet, atque ſanctius Ærarium recluſiſſet, ut Pecunias ibi congeſtas, in uſus Belli tolleret, reſtitit Metellus, utpote tunc temporis Tribunus; Cui Cæſar, *Si perſtes*, inquit, *mortuus es.* Dein reprimens ſe paulum, ſubiecit, *Adoleſcens, durius eſt mihi hoc dicere, quàm facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, ut nihil ſupra.

Verùm ut Cæſarem mittamus; Perſpicuum eſt eum probè ſibi conſcium ſuæ eximiæ Eruditionis fuiſſe; ut liquet ex eo, quòd demirantibus nonnullis Lucii Syllæ conſilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla neſcivit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic diſſertationi de arctâ conjunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, poſt Alexandrum & Cæſarem afferri poteſt?) niſi quòd moveor unius alterius Exempli dignitate, & inſolentiâ, eò quòd tam ſubitò tranſierit, à Ludibrio ad Miraculum. Eſt autem Xenophontis Philoſophi, qui

qui è Socratis Ludo profectus eſt in Aſiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem: Hic Xenophon eo tempore peradoleſcens fuit, & nunquam Aciem, aut Caſtra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, ſed tantùm ſponte, ob Amicitiam Proxeni proficiſcebatur. Aderat fortè fortunâ, cum Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, poſtquàm Cyrus in Acie occubuiſſet, Græci autem (Manipulus tantummodo Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Perſiæ, à Patria ſuâ, plurimorum Milliariũ intervallis, & Fluminibus maximis atque altiſſimis interclufi eſſent. Legatio hæc ſpectabat, ut poſitis Armis atq; deditis, ſe Regiæ Clementiæ ſubmitterent: Cui legationi antequàm publicè reſponſum eſſet, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus eſt *Imò*, inquit, *Faline, hæc duo tantùm nobis jam ſuperſunt, Arma & Virtus. ſi igitur Arma dedamus, cui uſui (obſecro) nobis erit Virtus?* At Falinus ſubridens, *Ni fallor* (inquit) *Athenienſis es (Adoleſcens) & Philoſophiæ incumbis, atque bellula ſunt, quæ dicis, ſed valdè erras, ſi virtutem veſtram Regiis Copiis parem eſſe arbitreris.* Ecce Ludibrium, ſequitur Miraculum. Novitius iſte ex Scholâ, & Philoſophus, poſtquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti eſſent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Provincias, omnibus ejus Copiis fruſtrà obnitentibus: Quo facto ſtuporem injecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Perſarum Regnum invadendum, & ſubvertendum. Quod & mox cogitavit ſanè, & deſignavit Jaſon Theſſalus; tentavit, & inchoavit Ageſilaus Spartanus; perfecit demum Alexander Macedo, omnes Literati iſtius pravii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab imperatoria, Militarique Virtute, ad Moralem. & eam quæ eſt Hominum privatorum: Primò, certiſſimum eſt illud Poetæ;

Scilicet ingenuas didiciſſe fidelitèr Artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Eruditio ſiquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamen opus eſt, ut Accentus ſit in Voce illa *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potius in contrarium. Eruditio, inquam, Levitatem, Temeritatem, atque Inſolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua ſimul cum re ipſa ſuggerit, Rationum & Argumentorum pondera in utramque partem librat, prima quæque quæ ſe offerunt animo eique arrident pro ſuſpectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam evellit, Radicem ipſam omnis infirmi Conſilii: quippe admiramur Res, vel quia Novæ ſunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Novitatem, nemo eſt qui Literas, & Rerum Contemplationem penitùs imbiberit, quin illud Cordi impreſſum habeat, *Nil novi ſuper terram.* Neque enim Puparum Ludum, quiſquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inſerens, Organa quibus moventur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodùm Alexander Magnus, ingentibus prœliis, & Victoriis in Aſiâ aſſuetus, cùm interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibuſdam illic factis, quæ ple-

runque

rumque propter Pontem aliquem aut Caſtellum, aut ad ſummum pro expugnatione Oppidi alicujus ſuſcipiebantur, dicere ſolebat, *Videre ſibi Nucium a Vatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus:* Sic certè, qui univerſitatem Rerum, ejúſque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus ſuperſtantibus (ſi Divinitatem Animarum ſeponas) haud majus quidpiam videbitur, quàm Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ovis ſuis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Pulviſculi Acervum, reptant & curſitant. Porrò Eruditio aufert, aut ſaltem minuit Timorem Mortis, atque adverſæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribúſque officere ſolet. Si enim Animus cujuſpiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, juxta cum Epicteto ſentiet; qui, cùm pridiè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, poſtridiè etiam exiens, alium mortuum Filium deflentem conſpiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodiè vidi mortalem mori.* Quare optimè, & valdè ſapienter Virgilius, Cognitionem Cauſarum cum Metûs omnis profligatione copulavit, tanquam Concomitantia;

Fœlix qui potuit Rerum cognoſcere Cauſas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitúmque Acherontis avari.

Nimis longum eſſet ſingula percurrere Remedia, quæ ſingulis Animi Morbis Doctrina ſuppeditat; aliquando vitioſos Humores expurgans, nonnunquam Obſtructiones aperiens, aliàs Concoctionem juvans, aliàs Appetitum excitans, non rarò Vulnera ejus, & Ulcera ſanans, & ſimilia. Quare concludam, cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirùm Animum Doctrinam diſponere, & flectere, ut nunquam protinùs acquieſcat, & tanquam congeletur in defectibus ſuis, quin incitet ſe ſemper, Progreſſúmque ſpiret. Neſcit illiteratus, quid ſit in ſe deſcendere, aut ſecum inire rationes, aut quàm ſuavis vita ſit, quæ indies ſentit ſe fieri meliorem: ſi quâ fortè Virtute præditus ſit, eam venditabit ſcilicet, & ubique ſpectandam exponet, eâque utetur forſitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rurſùs, ſi quo vitio laborat, Artem, atque Induſtriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Meſſor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm utitur Animo, Virtutéſque exercet, ſed continuò emendat ſe, & in Virtutem proficit. Imò, ut in ſummâ dicam, pro certo eſt, Veritatem & Bonitatem diſtingui tantùm, ſicut Sigillum, & Impreſſionem, nam Veritas Bonitatem ſignat: & contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroris, & Falſitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute tranſeamus ad Potentiam & Imperium, & diſpiciamus, ſi uſpiam inveniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inveſtit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, ſequi dignitatem ejus, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagiſtrorum, minus honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori eſt, quam honori: Neque multò præſtantius eſt Imperium Tyran-

Tyrannorum, in populum ſervilem, atque Animis, & generoſâ indole exutum: Vnde hoc ſemper manavit judicium, Honores in liberis Monarchiis, aut Rebuſp ſuaviores eſſe, quàm ſub Tyrannis: quia Imperium honorificum magis ſupra volentes eſt, quàm ſupra invitos. & coactos. Ideóque Virgilius, cum ex intimo artifició, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Auguſto Cæſari aſſignaret, in hæc ipſa verba loquitur,

——Victórque volentes
Per populos dat jura, Viámque affectat Olympo.

Aſt Imperium Scientiæ, longè celſius eſt, quàm Imperium in Voluntatem, licèt liberam, & non aſtrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipſi dominatur, qui eſt altiſſima Pars Animi. & Voluntatem ipſam regit. Etenim nulla proculdubiò terrena eſt poteſtas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorúmque cogitationibus, & phantaſiis, aſſenſu quòque & fide, Thronum, & quaſi Cathedram ſuam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcircò videmus, deteſtabilem illam, & immenſam delectationem, quâ Hæreſiarchæ, falſi Prophetæ, & Impoſtores magni perfunduntur, & rapiuntur, poſtquàm ſenſerint in Fide, & conſcientiis Hominum cœpiſſe ſe regnare: Tantam certè, ut qui eam ſemel deguſtaverit, nullis ferè perſecutionibus, aut tormentis adigi poſſit. ut hoc regno ſe abdicet. Sicut autem, hoc illud eſt, quod in Apocalypſi dicitur, *Abyſſus ſive profunda Sathanæ*; ita è contrario, juſtus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipſa evidentiâ, ac commendatione dulciſſimâ ſtabilitus, ſanè quàm proximè, ad Poteſtatis Divinæ ſimilitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores ſpectat, Munificentia Doctrinæ, non ſic Regna integra, & Reſp. locupletat, & ditat, ut non Hominum etiam privatorum Fortunas, & Opes amplificet. & evehat. Vetus enim Obſervatio eſt, Homerum pluribus ſuppeditâſſe victum, quàm *Syllam*, *Cæſarem*, aut *Auguſtum*, licet tot Congiaria, tot Donativa, tot Agrorum Aſſigationes largiti ſint. Certè difficile dictu eſt, Arma an Literæ plurium fortunas conſtituerint. Quin ſi de ſummâ poteſtate loquamur, videmus; ſi Arma aut Jus hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum ſorti ſæpiùs ceſſit Sacerdotium, quod Regni ſemper fuit Rivale.

Rursùs, ſi Delectationem, Jucunditatémque ſcientiæ intuearis, multùm ſanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta ſenſuum excedent, quanto Voti Aſſecutio fœlix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ ſunt Affectuum tranſcendent? In cæteris oblectationibus ſatietas eſt finitima, & poſtquam paulò inveteraverint, Flos ipſarum & venuſtas marceſcit: quo docemur, non illas liquidas revera voluptates, ac ſinceras fuiſſe, ſed umbras tantùm, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate ſuâ, quam novitate jucundas: Vnde & Voluptarii ſæpiùs fiunt Monachi, & ambitioſorum Principum Senectus, triſtior ferè eſt, & Melancholiâ obſeſſa. Scientiæ autem non eſt ſatietas, verùm & fruendi, & appetendi, perpetuo & ſubindè recurrens Viciſſitudo; ut neceſſe ſit hujus Delectationis Bonum, ſimplex eſſe, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas,

quam

quam depingit Lucretius, ultimum in Animo locum ſortitur,

Suave mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suave eſt ſpectaculum (inquit) *ſtantem aut ambulantem in littore navem intueri tempeſtate in mari jactatam: ſuave itidem ex editâ turri duas cernere Acies concurſantes in planicie; at nil dulcius eſt Homini, quàm mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, unde aliorum errores, & labores diſpicere poſſit.*

Denique, ut mittamus vulgaria illa Argumenta, quòd per Doctrinam ſcilicet, *Homo homini in eo præſtet, in quo ipſe Brutis*; Quòd ope Doctrinæ aſcendat homo intellectu uſque ad Cœlos, quo corpore non poteſt, & alia ſimilia; cum eo concludamus Bono, hanc Diſſertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aſpirat, hoc eſt, Immortalitate, & Æternitate. Hùc enim ſpectant Procreatio ſobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Fundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenii, & Eruditionis, quantò diutiùs durent, quàm ea quæ opere, & manu facta ſunt. Annon Homeri Carmina, Viginti quinque Annorum Centurias, & ſupra, abſque unius Syllabæ, aut Literæ jacturâ, duraverunt? Quo ſpatio innumera Palatia, Templa, Caſtella, Vrbes collapſa ſunt, aut diruta: Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæſaris, imò Regum & Principum multò recentiorum, nullo jam ſunt modo parabiles: Archetypa enim ipſa, jamdudùm confecta vetuſtate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum injuriis obnoxiæ, utpote quæ jugem renovationem recipere poſſunt: Quanquam nec Imagines dici propriè poſſint, quia perpetuò generant quodammodò, ſemináque ſua in Animos Hominum ſpargunt, atque ætatibus ſubſequentibus infinitas Actiones, Opinionéſque ſuſcitant, & progignunt. Quòd ſi Navis Inventum, res exiſtimata tam nobilis, & admirabilis fuerit, quæ opes mercéſque hinc inde tranſportat, Regiones locis diſiunctiſſimas, participatione fructuum & commodorum conſociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naves ſulcantes Oceanum Temporis, remotiſſima ſecula Ingeniorum & Inventorum commercio, & ſocietate copulant? Porrò videmus nonnullos Philoſophorum qui maximè immerſi erant ſenſibus, miniméque Divini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos conceſſiſſe, quoſcunque Motus & Actus Anima humana abſque Corporis Organo præſtare poſſit, eos etiam poſt Mortem permanere probabile eſſe: quales nimirùm erant Intellectûs, minimè autem, quibus divina Revelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Senſuum, novimus non ſolùm Mentem, ſed & Affectus propurgatos; neque Animam tantùm, ſed etiam Corpus ad Immortalitatem aſſumptum iri ſuo tempore. Sed enim meminerint Homines, & nunc & alias ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio ſejunxiſſe Teſtimonia divina ab humanis; quam Methodum conſtanter retinui, ſeparatìm utrunque explicans.

Quamvis verò hæc ita ſint, nequaquàm tamen hoc mihi ſumo, neque me conſequi poſſe confido, ut vllâ Cauſæ hujus pro Doctrinâ Peroratione,

tione, aut Actione, judicia reſcindam, vel *Æſopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ* qui cùm Arbiter factus eſſet, inter Apollinem, Muſarum, & Panem, Ovium Præſidem, Opulentiæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui ſpreta Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modò imperet*, Imperium licet cum conditione deteſtandâ præoptantis; vel *Vlyſſis, qui Vetulam prætulit Immortalitati*, typi certè eorum, qui conſueta Optimis præponunt; plurimaque ejuſmodi Judicia Popularia: Hæc enim antiquam obtinebunt: Verùm & illud etiam manebit, cui innixa eſt ſemper Doctrina tanquam firmiſſimo fundamento, quodque nunquàm labefactari poterit, *Iuſtificata eſt Sapientia à Filiis ſuis.*

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SECVNDVS.

AD REGEM SVVM.

COnſentaneum videri poſſit, tametſi non raró ſecùs eveniat, (Rex optime) ut qui Sobole numeroſâ auĉti ſunt, quíque Immortalitatem ſuam in Poſteris ipſorum quaſi proſpectant, præ cæteris Mortalibus ſint ſolliciti, de Statu futurorum Temporum; utpote quibus, ſatìs intelligunt, chariſſima illa ſua tandem debere pignora tranſmitti. *Elizabetha Regina*, propter Vitam cœlibem, Hoſpes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; ſua quidem Tempora ornavit, & in multis beavit. Enimverò tuæ Majeſtati, (cui Deus pro Benignitate ſuâ dedit tot ſuſcipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cujúſque Ætas

 vigens,

vigens, & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) uſquequaque conveniit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiam ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipſa intueatur Æternitas. Inter ea autem (niſi ſtudium meum erga Literas me fallit) nil dignius eſt aut nobilius, quàm ſi dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* ſolidis & fructuoſis. Quouſque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, ſtatuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne *plus ultra* in Doctrinis progrediamur; cum habeamus Majeſtatem tuam, inſtar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Navigandum conducat & fortunet?

Ut igitur ad rem redeamus: Recolamus jam, & nobiſcùm perpendamus, quid Principes Viri, aliique, hucuſque ad Literarum Amplificationem attulerint; quid prætermiſerint? Hoc autem preſsè & diſtinctè excutiamus, ſermone quodam Activo & Maſculo, nuſquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quivis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Conſiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Conjunctione ſuperari: Quorum primum Conatum extimulat, ſecundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati ſuccurrit. At inter hæc tria; Merito Primas tenet, *Conſilii prudentia & ſanitas*; hoc eſt, Monſtratio & Delineatio viæ rectæ & proclivis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici ſolet) *in via, antevertit Curſorem extra viam.* Et Salomon perappoſite ad hanc rem; *Ferrum ſi retuſum fuerit viribus utendum majoribus, quod verò ſuper omnia prævalet, eſt ſapientia.* Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficaciùs conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationem. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (ſalvo ſemper eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perſpicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potius, & Nominis ſui Memoriam, quàm ad Scientiarum ipſarum Profectum & Augmenta ſpectâſſe; & Literatorum potiùs Numerum auxiſſe, quàm Artibus ipſis multum Incrementi attuliſſe.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria verſantur Objecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Perſonas Eruditorum. Quemadmodum enim Aqua, ſive ex Cœleſti Rore deſcendens, ſive ex Fontibus ſcaturiens, facilè diſpergitur & diſperditur, niſi colligatur in aliqua Receptacula, ubi per unionem, & congregationem, ſe ſuſtentare & fovere poſſit, (quem in finem excogitavit Solertia humana Aquæductus, Ciſternas, Stagna; eáque etiam variis ornamentis condecoravit, quæ Magnificentiæ & Dignati, non minùs quàm Uſui & Neceſſitati deſerviant) ſimiliter Liquor iſte Scientiæ pretioſiſſimus, ſive à Diviná Inſpiratione deſtillet, ſive è Senſibus exiliat, mox periret omnis, atque evaneſceret, niſi conſervaretur in Libris, Traditionibus, Colloquiis; ac præcipuè in Locis certis, his rebus deſtinatis, quales ſunt Academiæ, Collegia, Scholæ; ubi & permanentes habeat Sedes, & creſcendi inſuper, & ſe congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Muſarum Sedes* ſpectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Proventuum Dotatio; Privilegiorum Conceſſio; Diſciplinæ Lex & Inſtitutio; Quæ omnia ad Seceſſum, & Otium (ut plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à Curis & Moleſtiis: qualia ſunt quæ ad Alvearia conſtituenda, in uſum Mellis, requirit Virgilius;

Principio ſedes apibus, ſtatióque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo ſunt præcipua: primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mauſolæis, priſcorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ ſunt. Secundò, novæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impreſſionibus, fidelioribus Verſionibus, utilioribus Commentariis, Annotationibus magis diligentibus, & hujuſmodi famulitio, inſtructæ & ornatæ.

Porrò Opera, quæ *Literatorum Hominum Perſonas* reſpiciunt (præterquàm quod ipſi ornandi ſint & promovendi) ſunt etiam duo: Remuneratio & Deſignatio Lectorum, in Artibus jamdudum inventis, & cognitis; & Remuneratio ac Deſignatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non ſatis hactenùs excultæ, aut elaboratæ ſunt.

Hæc ſummatìm Opera ſunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illuſtrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicujus commemoratione, qui de Literis bene meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod enm, poſt reditum ſuum, ad gratias promiſcuè agendas impulit; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potiùs (ex Scripturarum conſilio) ſpatium intueamur, quod adhùc reſtat in Stadio decurrendum; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo jampridem reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclariſſimè fundata, Omnia illa certis Profeſſionibus deſtinata eſſe demiror, nulla, liberis atque Univerſalibus Artium, & Scientiarum ſtudiis, dedicata. Nam ſi quis judicet Doctrinam omnem referendam eſſe ad Uſum & Actionem, rectè ſapit; Veruntamèn facile eſt iſto modo pro labi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perſtringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, ut Artus, neque Senſum, ut Caput; quamvis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus divideret: Planè eodem modo, qui in Philoſophiâ ac Contemplationibus univerſalibus, poſitum omne ſtudium inane atque ignavum arbitratur, non animadvertit ſingulis Profeſſionibus, & Artibus, exinde ſuccum & Robur ſuppeditari. Atque certè perſuaſum habeo, hanc ipſam haud minimam cauſam fuiſſe, cur fœlicior Doctrinæ progreſſus hucuſque retardatus ſit; quod opera hiſce fundamentalibus Scientiis, navata ſit tantùm in tranſitu, neq; hauſtus pleniores indè epoti. Nam ſi Arborē ſolito fructuoſiorē fieri cupias, de Ramis medicandis fruſtrà cogitaveris; Terra ipſa circa Radicē ſubigenda, & Gleba lætior admovēda, aut nihil egeris. Neque rursùs ſilentio prætermittendū eſt, hanc Collegiorū, & Societatū, in uſum tantūmodò Doctrinæ Profeſſoriæ Dedicationem, non ſolū Scientiarū incrementis inimicā fuiſſe; ſed etiam in Regnorū, &

Rerump. detrimentum ceſſiſſe. Hinc enim fieri ſolet, ut Principes delectum habituri Miniſtrorum, qui Rebus civilibus tractandis ſint idonei; ejuſmodi hominum miram ſolitudinem circa ſe reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos uſus deſtinata, ubi ſcilicet Homines à Natura ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Hiſtoriæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; ut inde ad civilia Munera, magis habiles, & inſtructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionem verò *rigant*; ſequitur jam ordine, ut dicam quid in publicis Lectionibus deſideretur. Nimirùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus ſive Artium, ſive Profeſſionem, (præſertim apud nos) aſſignatam. Intereſt enim inprimis progreſſûs in Scientiis, ut Lectores in unoquoque genere, ex optimis inſtructiſſimiſque eligantur; utpote quorum opera, non in uſum tranſitorium, ſed adſufficiendam Sobolem Scientiæ in ſecula adhibeatur. Id fieri nequit, niſi Præmia, & conditiones tales conſtituantur, quibus eminentiſſimus quiſque in eâ Arte, planè contentus eſſe poſſit; ut illi demùm grave non ſit, in eodem munere immori, neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ ut floreant, Militaris Lex ſervanda Davidis; *Vt æqua eſſet pars deſcendentis ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè alitèr proſpectum erit. Sic Lectores in Scientiis ſunt tanquam Conſervatores, & Cuſtodes totius Literarii Apparatûs; unde Praxis & Militia deinceps Scientiarum inſtruatur: Proinde æquum eſt, ut Merces ipſorum Lucra Practicorum exæquare poſſit. Alitèr ſi Patribus Scientiarum Præmia non conſtituantur ſatis ampla, & luculenta, eveniet illud,

Et Patrum invalidi referent jejunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymiſta quiſpiam in auxilium advocandus fôret; cùm id genus Hominum Studioſis Authores ſint, ut Libros vendant, Fornaces extruant, Minervam ac Muſas, (tanquam Virgines Steriles) deſerant, ac Vulcano ſe applicent. Fatendum eſt enimverò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operativæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præſertim Naturali Philoſophiâ, & Medicinâ) haud unica ſubſidia è Libris petenda eſſe. Quâ in re neutiquàm ceſſavit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Aſtrolabia, Mappas, & alia ſimilia, ut adminicula quædam Aſtronomiæ, & Coſmographiæ comparari, & ſtudio præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecinæ ſtudio dicata, Hortos habere pro Simplicium cujuſque generis inſpectione, & notitiâ; nec uſu Mortuorum Corporum ad Obſervationes Anatomicas deſtitui. Cæterùm hæc ad pauca ſpectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & reſerandis, progreſſus vix fieri poſſe, niſi ad Experimenta, ſive Vulcani, ſive Dædali, (fornacis ſcilicet, aut Machinæ,) vel cujuſcunque alterius generis, ſumptus abundè ſuppeditentur. Ideoq; ſicut Principum Secretariis, & Emiſſariis, conceditur exhibere rationes Expenſarum, pro diligentiis ſuis, in explorando, & eruendo Res novas & Arcana civilia; ſimilitèr

ſimilitèr & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, ſatisfaciendum de expenſis ſuis; alias de quamplurimis ſcitu digniſſimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ ſuppeditavit Ariſtoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piſcatores, & alios, quo inſtructior accederet ad conſcribendam Hiſtoriam Animalium; certè majus quiddam debetur iis, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, ſed in Labyrinthis Artium viam ſibi aperiunt.

Defectus etiamnùm alius nobis obſervandus, (magni certè momenti) Neglectus quidam eſt; in Academiarum Rectoribus, conſultationis, in Regibus ſive Superioribus, Viſitationis; in hunc finem, ut diligentèr conſideretur, & perpendatur, utrùm Prælectiones, Diſputationes, aliaque Exercitia Scholaſtica, antiquitùs inſtituta, & ad noſtra uſque tempora uſitata, continuare fuerit ex uſu, vel potiùs antiquare aliaq; meliora ſubſtituere. Etenim inter Majeſtatis tuæ Canones prudentiſſimos, illum reperio. *In Omni vel conſuetudine, vel exemplo, tempora ſpectanda ſunt quandò primùm Res cœpta; in quibus, ſi vel confuſio regnaverit, vel inſcitia; derogat illud inprimis Authoritati rerum atque omnia reddit ſuſpecta.* Quamobrē, quandoquidem Academiarū Inſtituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hiſce noſtris haud paulò obſcurioribus, & indoctioribus; eò magis convenit, ut examini denuò ſubjiciantur. Exemplum in hoc genere, unum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obviæ videntur, & familiares. Pro more receptum eſt (licet uti mihi videtur perperàm) ut Literarum ſtudioſi, Logicam, & Rhetoricā præproperè nimis addiſcant; Artes ſanè Provectioribus magis convenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, ſi verè res perpendatur, ſunt ex Artibus graviſſimis; cùm ſint *Artes Artium*, altera ad Judiciū, altera ad Ornatū. Quinetiàm Regulam, & Normā continent, Res & Materiam ſubjectam, vel diſponendi, vel illuſtrandi. Ideóque id agere, ut Mentes Rerū ignaræ, & rudes, (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylva*, vel *Supellex* appellatur, id eſt, Materiem, & Copiam rerum,) initiū ab iſtis Scientiis ſumant; (ac ſi quis diſcere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventū:) haud aliud profectò parit, quam ut harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ ſunt, & latiſſimè diffuſæ,) ferè contemptæ jaceant; atque vel in puerilia Sophiſmata, Affectationeſque ridiculas degeneraverint; vel ſaltem exiſtimatione ſuâ haud parum mulctatæ ſint. Quinetiā præmatura, & intempeſtiva ad has Artes Acceſſio, dilutam earum, atque jejunam Traditionem, ac Tractationē neceſſariò ſecum traxit, qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis jam diù inveteravit, ejuſmodi eſt; quod ſcilicet Inventionis, atque Memoriæ, in exercitiis ſcholaſticis, fieri ſolet nimiò plus noxium Divortium: Illic ſiquidem Orationes plæræque; aut omninò præmeditatæ ſunt, adeò ut Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè extemporariæ, ut perparùm relinquatur Memoriæ: (cùm in vitâ communi, & praxi, rarus ſit alterutrius iſtorum uſus ſeorſim, ſed potiùs mixturæ ipſorum; id eſt Notarum ſive Commentariorum, atque Dictionis ſubitæ) ita ut hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud ſint accommodata, nec Imago reſpondeat Vitæ. Illud autem in Ex-

ercitiis perpetuò tenendum eſt; ut omnia (quam fieri poteſt) maximè repræſentent ea, quæ in vitâ agi ſolent; Alioqui Motus & Facultates Mentis pervertent, non præparabunt. Hujus autem rei Veritas non obſcurè cernitur, cum Academici ad Praxim ſuarum Profeſſionum, vel alia Civilis Vitæ Munia ſe accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipſi in ſe citò deprehendunt; ſed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Inſtitutorum Academicorum emendatione, clauſulâ illâ (ex Cæſaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epiſtolâ deſumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri poſſit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt; de iis rebus rogo vos, ut cogitationem ſuſcipiatis.*

Alter Defectus quem obſervo, altiùs paulò quam præcedens aſcendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progreſſio, haud parùm in prudenti Regimine, & Inſtitutione Academiarum ſingularum conſiſtit; ita magnus ad hoc cumulus accedere poſſit, ſi Academiæ univerſæ, per totam Europam ſparſæ, arctiorē conjunctionem, & neceſſitudinem contraherent. Sunt enim, uti videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disjuncta ſint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter ſe ineunt, & colunt; adeò ut habeant Præfectos (alios Provinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt Fraternitatem in Sodalitiis; Unctio divina ſuperinducit Fraternitatem in Regibus, & Epiſcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non poteſt, quin intercedat Fraternitas illuſtris & generoſa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipſe *Pater Luminum* nuncupetur.

Poſtremò illud queror (de quo ſuperiùs nonnihil præmiſi) quod vel nunquã, vel rarò admodùm, publica aliqua extiterit Deſignatio Virorũ idoneorum, qui vel ſcriberent, vel Inquiſitionem inſtituerent, de illis Scientiarũ Partibus, in quibus ſatis adhùc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inſerviet quam maximè, ſi tanquam Luſtrũ condatur Doctrinarum; & Cenſus excipiatur; quæ ex illis locupletes ſint, & majorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & deſtitutæ. Opinio enim Copiæ, inter cauſſas Inopiæ eſt: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potiùs quàm Penuriæ indiciũ quoddam præ ſe fert. Quæ tamen Redundantia, (ſi quis rectè judicet) neutiquàm delendis antehàc ſcriptis Libris, ſed novis melioribus edendis tolli debet; qui ejus generis ſint, ut tanquam *Serpens Moſis, Serpentes Magorum* devorent.

Horum, quos enumeravimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius poſtremi; quinetiàm ejuſdem poſtremi, quoad Partem ejus Activam, quæ ſpectat ad Deſignationem ſcribentium, Opera ſunt verè Baſilica; Erga quæ, privati alicujus conatus, & induſtria, ferè ſic ſe habeat, ut Mercurius in Bivio; qui Digitum poteſt in viam intendere, Pedem inferre non poteſt. At Speculativa illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirùm in ſingulis deſideretur) pertinet; etiàm induſtriæ Hominis Privati patet. Mihi igitur in animo eſt, Perambulationem Doctrinarum, & Luſtrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè

cum

cum inquiſitione ſedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque jaceant, hominum induſtriâ nondum ſubactæ, & ad uſum converſæ; ut hujuſmodi Delineatio, & Regiſtratio, & publicis Deſignationibus, & Privatorum ſpontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominus Conſilium eſt hoc tempore, Omiſſiones duntaxat, & *Deſiderata* notare; non autem Errores, & Infœlicitates redarguere. Aliud enim eſt inculta loca indicare; aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo, & accingor, non ſum neſcius quantum opus moveam, quámque difficilē provinciam ſuſtineam; etiam quàm ſint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in ſpem venio, ſi ardentior meus erga Literas Amor, me longiùs provexerit, uſurum me excuſatione Affectûs; quia non ſimul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Neſcius equidem non ſum, eandem judicii libertatem aliis relinquendam, quam ipſe uſurpaverim. Equidem libenter æquè acceperim ab aliis, ac impertiverim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comiter monſtrat viam*, &c. Proſpicio etiam animo, complura ex illis, quæ tanquam omiſſa, & deſiderata, in Regiſtrum hoc noſtrum referre viſum fuerit, in diverſas cenſuras incurſura; Alia ſcilicet quòd ſint dudùm peracta, & jam extent; Alia quòd curioſitatem ſapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quòd nimis ardua exiſtant, & ferè impoſſibilia, quæ ab hominibus abſolvantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipſæ pro ſe cauſſam agent: Circa poſtremum de Impoſſibilitate ita ſtatuo; Ea omnia poſſibilia, & præſtabilia cenſenda, quæ ab aliquibus perfici poſſint, licèt non à quibusvis; Et quæ a multis conjunctìm, licèt non ab uno; Et quæ in Succeſſione Seculorum, licèt non eodem ævo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licèt non Opibus & Induſtriâ ſingulorum. Si quis tamen ſit, qui malit Salomonis illud uſurpare, *Dicit piger, Leo eſt in viâ*; quam illud Virgilii, *Poſſunt, quia poſſe videntur*; ſatis mihi erit, ſi labores mei, inter Voto tantùm ſive Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum eſſe oportet, qui Quæſtionem appoſitè inſtituat; ita nec Senſûs inops videatur, qui haudquaquàm abſurda Optaverit.

CAPVT. I.

Partitio Univerſalis Doctrinæ Humanæ *in* Hiſtoriam, Poëſim, Philoſophiam; *Secundùm tres Intellectûs Facultates*, Memoriam, Phantaſiam, Rationem: *quódque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea eſt veriſſima, quæ ſumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes eſt. *Hiſtoria* ad *Memoriam* refertur; *Poëſis* ad *Phantaſiam*; *Philoſophia* ad *Rationem*. Per *Poëſim* autem, hoc loco intelligimus non aliud, quàm Hiſtoriam confictam, ſive Fabulas. Carmen enim Styli quidam Character eſt, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo ſuo loco.

Hiſtoria

Hiſtoria propriè Individnorum eſt, quæ circumſcribuntur Loco & Tempore. Etſi enim Hiſtoria Naturalis circa Species verſari videatur; tamen hoc fit ob promiſcuam Rernm Naturalium, (in plnrimis) ſub unâ Specie, Similitudinem; ut ſi unam nôris, omnes nôris. Sicubi autem Individua reperiantur, quæ aut unica ſunt in ſuâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie inſigniter deflectunt, ut Monſtra; non minùs rectè conſtituitur Narratio de illis in Hiſtoriâ Naturali, quàm de Hominibus ſingularibus in Hiſtoriâ Civili. Hæc antem omnia ad *Memoriam* ſpectant.

Poëſis, eo ſenſu, quo dictum eſt, etiam Individuorum eſt; confictorum ad ſimilitudinem illorum, quæ in Hiſtoriâ verâ memorantur; ita tamen ut modum ſæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conventura, aut eventura fuiſſent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodùm facit & Pictoria. Quod qnidem *Phantaſiæ* Opus eſt.

Philoſophia Individua dimittit; neque Impreſſiones primas Individuorum, ſed Notiones ab illis Abſtractas complectitur; atque in iis componendis, & dividendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipſarum evidentiâ, verſatur. Atque hoc prorsùs Officium eſt, atque Opificium *Rationis*.

Hæc antem ita ſe habere, ſi quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Individna ſola Senſum percellunt, qui Intellectûs Ianua eſt. Individuorum eorum Imagines, ſive Impreſſiones à ſenſu exceptæ, figuntur in Memoriâ, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo ocurrunt modo: Eas poſteà recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *ſimpliciter recenſet*; ant *luſu quodam imitatur*; aut *Componendo & Dividendo digerit*. Itaque liquidò conſtat, ex tribus his Fontibns, *Memoriæ*, *Phantaſiæ*, & *Rationis*, eſſe tres illas Emanationes, *Hiſtoriæ*, *Poëſeos*, & *Philoſophiæ*; nec alias, aut plures eſſe poſſe. Etenim Hiſtoriam, & Experientiam pro eâdem re habemus; qnemadmodùm etiam Philoſophiam, & Scientias.

Neque aliâ cenſemus ad *Theologicæ* Partitione opus eſſe. Differunt certè Informationes Oracnli & Senſûs, & Re, & Modo inſinuandi; ſed Spiritùs Humanus unus eſt, ejúſque Arculæ, & Cellæ eædem. Fit itaque, ac ſi diverſi Liquores, atqne per diverſa Infundibula, in unum atque idem Vas recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Hiſtoriâ Sacrâ* conſtat; aut ex *Parabolis*, quæ inſtar divinæ *Poëſeos* ſunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philoſophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Hiſtoriæ* genus eſt: qnandoquidem Hiſtoria Divina, eâ polleat ſupra Humanam Prærogativâ, ut Narratio Factum præcedere, non minùs quàm ſequi poſſit.

CAPUT II.

Partitio Hiſtoriæ *in* Naturalem *&* Civilem, Eccleſiaſticâ *&* Literariâ *ſub* Civili *comprehenſâ*. *Partitio* Hiſtoriæ Naturalis *in* Hiſtoriam Generationum, Præter-Generationum, *&* Artium.

H*ISTORIA* aut *Naturalis* eſt, aut *Civilis*: In *Naturali*, Naturæ res geſtæ, & Facinora memorantur; in *Civili*, Hominum. Elucent proculdubio *Divina* in utriſque, ſed magis in *Civilibus*, ut etiam propriam *Hiſtoriæ* ſpeciem conſtituant, quam *Sacram* aut *Eccleſiaſticam* appellare conſuevimus. Nobis verò etiam ea videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, ut iis *Hiſtoria* propria ſeorſim attribui debeat; quam ſub *Hiſtoriâ Civili*, (quemadmodùm & *Eccleſiaſticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Hiſtoriæ Naturalis* moliemur ex *ſtatu*, & conditione ipſius Naturæ, quæ in triplici ſtatu poſita invenitur, & tanquam Regimen trinum ſubit. Aut enim libera eſt Natura, & curſu conſueto ſe explicans, ut in Cœlis, Animalibus, Plantis, & univerſo Naturæ Apparatu; Aut à Pravitatibus, & inſolentiis Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentia, de ſtatu ſuo detruditur, ut in Monſtris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ conſtringitur, & fingitur, & tanquam novatur, ut in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Hiſtoriæ Naturalis*, in *Hiſtoriam Generationum*; *Præter-Generationum*; *&* *Artium*: Quam poſtremam, etiam *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare conſuevimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; ſecunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libenter autem *Hiſtoriam Artium*, ut Hiſtoriæ Naturalis ſpeciem conſtituimus; quia inveteravit prorſus opinio, ac-ſi aliud quippiam eſſet Ars a Naturâ; Artificialia a Naturalibus: unde illud Malum, quòd plerique Hiſtoriæ Naturalis Scriptores, perfunctos ſe putent, ſi Hiſtoriam Animalium, aut Plantarum, aut Mineralium confecerint, omiſſis Artium Mechanicarum Experimentis. Sed & illabitur etiam Animis Hominum aliud ſubtilius Malum; nempe, ut Ars cenſeatur ſolummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cujus ſcilicet ea ſit vis, ut Naturam (ſanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emandare, vel impeditam liberare; minimè verò penitùs vertere, tranſmutare, aut in imis concutere poſſit. Quod ipſum Rebus Humanis præproperam deſperationem intulit. At contrà, illud Animis Hominum penitùs inſidere debueerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Eſſentiâ, ſed Efficiente ſolummodò differe; Homini quippe in Naturam, nullius rei poteſtatem eſſe, præterquàm Motûs, ut ſcilicet Corpora Naturalia aut admoveat, aut amoveat: ubi igitur datur Admotio Corporum

Naturalium,

Naturalium, aut Remotio, conjungendo (ut vocant) Activa Paſſivis, omnia poteſt homo; ubi non datur, nihil: Neque intereſt, ſi Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel abſque Homine: Aurum aliquando exequitur igne, aliquando in Arenulis purum invenitur, miniſtrante ſibi ipſi Naturâ: Iris ſimiliter fit ex Nube roſcidâ in ſublimi; fit etiam per Aſperſionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, ſubordinantur autem illa tria, *Curſus Naturæ*; *Expatiatio Naturæ*; & *Ars*, ſive Additus Rebus *Homo*: Ideoque in Hiſtoriâ Naturali, tria illa comprehendi par eſt; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Hiſtoriam Naturalem ſolus pro dignitate complexus eſt; ſed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractavit.

Harum prima habetur mediocriter exculta; Sequentes duæ ita tenuiter, & inutiliter tractantur, ut in *Deſideratorum* claſſe reponendæ ſint. Neque enim reperias ſatis inſtructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Curſu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; ſive ſint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum ſingulares; ſive Temporum Eventus inſoliti; ſive *Caſuum* (ut ait ille) *Ingenia*; ſive Proprietatum Abditarum Effectus; ſive Monodica Naturæ in ſuâ Specie. Non negaverim inveniri Libros nimiò plures, fabuloſis Experimentis, Commentitiis Secretis, & frivolis Impoſturis, ad Voluptatem, & Novitatem, refertos; Cæterùm Narrationem gravem, & ſeveram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligenter examinatam, at fideliter deſcriptam, non, inquam, invenio; præſertim cum debitâ rejectione, & publicâ tanquam proſcriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res ſe nunc habet, ſi forrè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata ſint (ſive quod tantum poſſit Reverentia Antiquitatis, ſive quod illa denuò examini ſubjicere ſit moleſtum, ſive quod mirifica ſcilicet Ornamenta) putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes nunquàm poſteà exterminantur, aut retractantur.

Finis hujuſmodi Operis, quod Exemplo ſuo decoravit Ariſtoteles, nil minus eſt, quam ut curioſis, & inanibus Ingeniis gratificetur, ſicut faciunt Mirabilarii, & Prodigiaſtri; verùm duas ob cauſas, utramque ſeriam & gravem: Unam, ut Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent: Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus ſit tranſitus, & pervius. Neque enim huic rei plus ineſt Negotii, præterquàm ut Naturæ veſtigia perſequaris ſagaciter, cùm ipſa ſponte aberret; ut hoc pacto poſteà cum tibi libuerit, eam eôdem loci deducere, & compellere poſſis. Neque verò præceperim, ut ex Hiſtoriâ iſtâ Mirabilium, ſuperſtitioſæ Narrationes, de Maleficiis, Faſcinationibus, Incantationibus, Somniis, Divinationibus, & ſimilibus, prorſus excludantur, ubi de Facto, & re geſtâ liquidò conſtet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quouſque, Effectus Superſtitioni attributi, ex cauſis Naturalibus participent. Ideoque licet hujuſmodi Artium Uſum & Praxim, meritò damnandum cenſeamus,

ſcamus, tamen à ſpeculatione, & conſideratione ipſorum, (ſi ſtrenuè excutiantur) notitiam haud inutilem conſequemur, non ſolùm ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè dijudicanda; ſed etiam ad Naturæ Secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæſitandum de ingreſſu, & penetratione intra hujuſmodi Antra, & Receſſus, ſi quis ſibi unicam Veritatis inquiſitionem proponat; quod & Majeſtas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clariſſimis & acutiſſimis, Religionis, ac Naturalis Philoſophiæ oculis, tales umbras prudenter ac perſpicacitèr perluſtraſti; ut te Soli ſimillimum probaveris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes iſtas cum Rebus ſuperſtitioſis conjunctas, ſeorsìm componi, neque cum puris, & ſinceris Naturalibus commiſceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non utique vera ſunt; aut nullâ ex parte naturalia; ideòque ad *Hiſtoriam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Hiſtoriam Naturæ ſubactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare ſolemus; ſinvenio ſanè Collectiones quaſdam de Agriculturâ, etiam de Artibus compluribus Mechanicis; ſed, quod peſſimum eſt in hoc genere, ſemper negliguntur & rejiciuntur Experimenta, in Artibus ſingulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aſpergi videatur, ſi fortè viri docti ſe ſubmittant Inquiſitioni, aut obſervationi rerum mechanicarum; niſi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut ſubtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac ſuperciliofæ Arrogantiæ Vitium, meritò irriſit Plato, quandò Hippiam Sophiſtam jactabundum inducit cum Socrate diſputantem, ſincero & ſolido Veritatis Inveſtigatore: Qui, cùm Pulchritudine ſermo inſtitutus eſſet, pro vago ſuo, & ſoluto Diſputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, poſtremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ: Hoc ultimo exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (niſi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum quoquam diſputare, qui exempla tam vilia, & ſordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cùm tam nitidis ſis amictus veſtibus & pulchris calceis*; & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo aſſeri poſſit, grandia Exempla haud optimam, aut tutiſſimam afferre informationem. Id quod exprimitur non inſulsè, in pervulgatâ illâ Fabulâ de Philoſopho; qui cùm Stellas, ſublatis oculis intueretur, incidit in Aquam: Nam ſi oculos demiſiſſet, ſtellas illicò in Aquâ videre potuiſſet; verùm ſuſpiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo ſæpe accidit, ut Res minutæ & humiles, plus conferant, ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Bene ſiquidem notavit Ariſtoteles, *Cujuſque rei naturam in Portionibus ejus minimis optimè cerni.* Quam ob cauſam, Reip. Naturam perſcrutatur primò in Familiâ & in ſimpliciſſimis Combinationibus Societatis, (Mariti ſcilicet & Uxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Servi,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili

planè ratione, Natura hujuſce magnæ Civitatis, (Univerſitatis nimirùm rerum,) *ejúſque Diſpenſatio*, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inveſtiganda eſt: uti fieri videmus, quòd Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticitate Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos ſe conſpiciendum præbuit, non in Vectibus ferreis, ſed in Acubus.

Ego verò, ſi quod ſit mei pondus Judicii, ſic planè Statuo; *Hiſtoriæ Mechanicæ* uſum erga Philoſophiam Naturalem, eſſe maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem Intelligo Philoſophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum ſubtilium, aut ſublimium; ſed quæ efficaciter operetur, ad ſublevanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præſens tantùm juvabit, nectendo & transferendo Obſervationes unius Artis, in uſum aliarum; & inde novas commoditates eliciendo, quod neceſſe eſt fieri, cùm Experimenta diverſarum Artium, in unius Hominis Obſervationem, & conſiderationem Venient; ſed porrò ad cauſas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenus unquam affulſit. Quemadmodùm enim Ingenium alicujus, haud benè nôris aut probâris, niſi eum irritaveris: neque Proteus ſe, in varias rerum facies, vertere ſolitus eſt, niſi Manicis arctè comprehenſus; ſimiliter etiam Natura Arte irritata, & vexata, ſe clariùs, prodit, quàm cùm ſibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Hiſtoriæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, Illud adjiciendum; Corpus talis Hiſtoriæ, non ſolùm ex Artibus ipſis Mechanicis, verùm & ex Operativâ parte Scientiarum Liberalium, ac ſimul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum juvat. Atque hæc eſt *Hiſtoriæ Naturalis* Partitio prima.

CAPUT

CAPVT III.

Partitio Hiſtoriæ Naturalis *Secundæ, ex* Vſu & Fine *ſuo*, *in* Narrativam; *&* Inductivam. *Quodque* Finis *nobiliſſimus* Hiſtoriæ Naturalis *ſit, ut miniſtret & in Ordine ſit ad condendam Philoſophiam, quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Hiſtoriæ Generationum *in* Hiſtoriam Cœleſtium: Hiſtoriam Meteororum: Hiſtoriam Globi Terræ & Maris: Hiſtoriam Maſſarum *ſive* Collegiorum Majorum: *&* Hiſtoriam Specierum *ſive* Collegiorum Minorum.

H*ISTORIA Naturalis*, ut *Subjecto* triplex (quemadmodùm diximus) ita *Vſu* duplex eſt: Adhibetur enim, aut, propter *Cognitionem Rerum* ipſarum, quæ Hiſtoriæ mandantur; aut tanquam *Materia Prima* Philoſophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* jucunditate delectat, aut *Experimentorum* uſu juvat, atque hujuſmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæſita eſt, longè inferioris notæ cenſenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylva ſit, atque Supellex, & primam Philoſophiæ Mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur *Hiſtoriam Naturalem*, in *Narrativam*, & *Inductivam*: Hanc autem poſteriorem inter *Deſiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicujus perſtringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim ſcimus, haberi Hiſtoriam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ ſæpius curioſam. Attamen ſi quis ex eâ Fabulas & antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controverſias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Convivales Sermones*, Hominum que doctorum *Noctes*, potiùs quàm ad inſtituendam Philoſophiam ſint accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abeſt ab eâ Hiſtoriâ, quam Animo metimur. Primò enim deſiderantur duæ illæ *Hiſtoriæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua eſt) Parte Generali, nimirùm de *Generationibus*, uni tantùm, ex quinque Partibus ejus, ſatisfacit. Siquidem *Hiſtoriæ Generationum* conſtituuntur Partes ſubordinatæ quinque: Prima *Cœleſtium*, quæ Phœnomena ipſa ſincera complectitur, atque ſeparata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aeris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluviis, Tempeſtatibus, & Reliquis, invenitur aliqua Hiſtoria, quæ ullius ſit pretii. Tertia *Terræ & Maris*, (quatenùs ſunt Univerſi Partes Integrales) Montium,

Fluminum, Æſtuum, Arenarum, Sylvarum, Inſularum, denique Figuræ ipſius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potius Naturalia inquirendo & obſervando, quàm Coſmographica. Quartò, de *Maſſis Materiæ communibus*, quas *Collegia Majora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aere, Aquâ, Terra; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impreſſionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Hiſtoriæ juſtum conſtituant. Quinta, & ultima, de *Collectionibus Materiæ exquiſitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hac autem poſtremâ ſolâ, induſtria Scriptorum enituit; ita tamen, ut potius luxuriata ſit in ſuperfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & ſimilibus intumeſcens) quam ſolidis & diligentibus obſervationibus ditata, quæ ubique in *Hiſtoriâ Naturali* ſubnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Hiſtoria, tam inquiſitione ſuâ, quam congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ ſcilicet Philoſophiæ,) aptata eſt. Quare *Hiſtoriam Inductivam* deſiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Hiſtoriâ* hactenus.

CAPUT IV.

Partitio Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam, Literariam, & (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *quodque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

HISTORIAM *Civilem* in tres ſpecies rectè dividi putamus: Primò *Sacram*, ſive *Eccleſiaſticam*: deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Civilem*: Poſtremò *Literarum* & *Artium*. Ordiemur autem ab ea Specie, quam poſtremò poſuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ea eſt *Hiſtoriâ Literarum*. Atque certè Hiſtoria Mundi, ſi hâc parte fuerit deſtituta, non abſimilis cenſeri poſſit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cùm ea pars Imaginis deſit, quæ Ingenium & Indolem Perſonæ maximè referat. Hanc licet deſiderari ſtatuamus, nos nihilominùs minimè fugit, in Scientiis Particularibus Jureconſultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philoſophorum, haberi levem aliquam Mentionem, aut Narrationes quaſdam jejunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoribus, & Succeſſionibus hujuſmodi Scientiarum: Inveniri etiam de Rerum & Artium Inventoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuoſos; Attamen juſtam atque univerſalem *Literarum Hiſtoriam* nullam adhùc editam aſſerimus. Ejus Itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Uſum proponemus.

Argumentum non aliud eſt, quàm ut ex omni Memoriâ repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progreſſus, etiam Peragrationes per diverſas Orbis

Partes (migrant enim Scientiæ, non ſecùs ac Populi) rurſus Declinationes, Obliviones, Inſtaurationes commemorentur. Obſervetur ſimul per ſingulas Artes, Inventionis Occaſio & Origo; Tradendi Mos & Diſciplina; Colendi & Exercendi Ratio & inſtituta. Adjiciantur etiam Sectæ, & Controverſiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ ſunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præſtantiores, Scholæ, Succeſſiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum ſpectant. Ante omnia etiam id agi volumus, (quod Civilis Hiſtoriæ decus eſt, & quaſi Anima) ut cum eventis cauſæ copulentur: videlicet, ut memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indoléſque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Diſciplinas diverſas; Accidentia temporum, quæ Scientiis adverſa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Favores Legum; Virtutes denique inſignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promovendas, & ſimilia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non Criticorum more, in laude & cenſurâ tempus teratur; ſed planè hiſtoricè res ipſæ narrentur, judicium parcius interponatur.

De *Modo* autem hujuſmodi Hiſtoriæ conficiendæ, illud inprimis monemus; ut Materia & Copia ejus, non tantùm ab Hiſtoriis, & Criticis petatur, verùm etiam ut per ſingulas Annorum Centurias, aut etiam minora intervalla, ſeriatim, (ab ultimâ Antiquitate facto principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conſcripti ſunt, in conſilium adhibeantur; ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam eſſet) ſed deguſtatione, & obſervatione Argumenti, Styli, Methodi, Genius illius Temporis Literarius, veluti Incantatione quadam, à Mortuis evocetur.

Quod ad *Vſum* attinet, hæc eò ſpectant; non ut Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfuſas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantiſſimo, quo literas proſequimur, amore, omnia quæ ad earum ſtatum quoquo modo pertinent, uſque ad Curioſitatem inquirere, & ſcire, & conſervare avemus; ſed præcipuè ob cauſam magis ſeriam, & gravem: Ea eſt (ut Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem deſcripſimus, Narrationem, ad Virorum Doctorum, in Doctrinæ uſu & adminiſtratione, prudentiam & ſolertiam, maximam acceſſionem fieri poſſe exiſtimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quam Civilium motus, & perturbationes, vitiáque & Virtutes, notari poſſe; & Regimen inde optimum educi, & inſtitui. Neque enim B. Auguſtini, aut B. Ambroſii Opera, ad Prudentiam Epiſcopi, aut Theologi, tantùm facere poſſe putamus, quantùm ſi Eccleſiaſtica Hiſtoria diligenter inſpiciatur, & revolvatur. Quod & Viris doctis, ex *Hiſtoriâ Literarum* obventurum non dubitamus. Caſum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Exemplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Hiſtoriâ Literariâ*, hæc dicta ſint.

CAPUT V.

De Dignitate, *&* Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

SEquitur *Hiſtoria Civilis* ſpecialis, cujus Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Hujus enim fidei, Exempla Majorum, Viciſſitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Civilis, Hominum denique Nomen & Fama, commiſſa ſunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in ſcribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Perſonarum Characteres, Conſiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperii Arcana, cum diligentiâ ſcrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine ſub Oculos ponere, magni utique laboris eſt, & judicii; præſertim cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Hiſtoriam iſtam Civilem circunſtant Vitia; dum Plerique Narrationes quaſdam inopes, & plebejas, & planè Dedecora Hiſtoriarum conſcribant; Alii particulares Relationes, & Commentariolos operâ feſtinatâ, & textu inæquali conſarciant; Alii Capita tantùm Rerum geſtarum percurrant; Alii contrà, minima quæque, & ad ſummas Actionum nihil facientia, perſequantur; Nonnulli, nimiâ erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Aſt alii, non tam Ingeniorum ſuorum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium ſuarum memores, Rerum parum fideles teſtes; Quidam Politica, in quibus ſibi complacent, ubique inculcent, & Diverticula ad Oſtentationem quærendo, Narrationem Rerũ nimis leviter interrumpant: Alii in Orationũ, & Concionum aut etiam Actorũ ipſorum prolixitate, parùm cum judicio, nimii ſint; Adeò ut ſatis conſtet, non inveniri inter Scripta Hominũ, rarius quicquam, quàm Hiſtoriam Legitimam, & omnibus Numeris ſuis abſolutam. Verùm nos in præſenti, Partitionem Doctrinarum inſtituimus, ut Omiſſa, non Cenſuram, ut Vitioſa notentur. Nunc Partitiones *Hiſtoriæ Civilis* perſequemur, eáſque diverſorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, ſi Partitiones diverſæ proponantur, quàm ſi una Partitio curioſè per Membra deducatur.

CAPUT

CAPVT VI.

Partitio prima Hiſtoriæ Civilis, *in* Memorias, Antiquitates, *&* Hiſtoriam Iuſtam.

H*iſtoria Civilis* tripartita eſt, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus nõn abſimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, ut quibus ultima Manus non acceſſerit; Alias Perfectas; Alias verò Vetuſtate Mutilatas & Deformatas. ***Hiſtoriam*** ſimiliter ***Civilem***, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam eſt) in tres ſpecies, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* ſcilicet; ***Hiſtoriam Iuſtam***; & ***Antiquitates***. ***Memoriæ*** ſunt ***Hiſtoria inchoata***, aut prima & rudia Hiſtoriæ Lineamenta; ***Antiquitates*** verò ***Hiſtoria deformata*** ſunt, ſive Reliquiæ Hiſtoriæ, quæ caſu è Naufragio temporum ereptæ ſunt.

Memoriæ, ſive Præparationes ad Hiſtoriam, duplicis generis ſunt; quorum alterum ***Commentarios***, alterum ***Regiſtra*** vocare placet. ***Commentarii*** nudam Actionum & Eventuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermiſſis cauſis Rerum & prætextibus, initiis quoque earundem & occaſionibus, conſiliis itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim eſt propria ***Commentariorum*** natura, licèt Cæſari, per Modeſtiam quandam cum Magnanimitate conjunctam, præſtantiſſimæ, inter eas quæ extant, Hiſtoriæ, Cõmentariorum nomen indere placuerit. At ***Regiſtra*** duplicis naturæ ſunt: Complectuntur enim aut ***Titulos Rerum*** & ***Perſonarum***, in ***Serie temporum***; quales dicuntur ***Faſti***, & ***Chronologiæ***: Aut ***Actorum Solennitates***, cujus generis ſunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Proceſſus, Orationes publicè habitæ, Epiſtolæ publicè miſſæ, & ſimilia, abſque Narrationis Contextu, ſive Filo continuo.

Antiquitates, ſeu ***Hiſtoriarum Reliquiæ***, ſunt (uti jam diximus) tanquam Tabulæ Naufragii; cùm deficiente, & ferè ſubmerſâ rerum Memoriâ, nihilominùs Homines induſtrii, & ſagaces, pertinaci quâdam, & ſcrupuloſâ diligentiâ, ex Genealogiis, Faſtis, Titulis, Monumentis, Numiſmatibus, Nominibus Propriis, & Stylis, Verborum Etymologiis, Proverbiis, Traditionibus, Archivis & Inſtrumentis tam publicis quàm privatis, Hiſtoriarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Hiſtoricorum Locis diſperſis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluvio eripiunt, & conſervant. Res ſanè operoſa, ſed Mortalibus grata, & cum Reverentiâ quâdam conjuncta; ac digna certè, quæ delectis Fabuloſis Nationum Originibus, in locum hujuſmodi commentitiorum ſubſtituatur; ſed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ ſubiicitur, quod paucis curæ eſt.

In his ***Imperfectæ Hiſtoriæ*** Generibus, Defectum aliquem non puto deſignandum, cùm ſint tanquam ***Imperfectè Miſta***; ut Defectus hujuſmodi ſit ex ipsâ earum Naturâ. Ad ***Epitomas*** quod attinet; (Hiſtoriarum

arum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiàm cum plurimis, qui maximè ſani fuerunt judicii, facimus; utpote quæ complura Nobiliſſimarum Hiſtoriarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

Capvt. VII.

Partitio Hiſtoriæ Iuſtæ *in* Chronica, Vitas, *&* Relationes; *Earum Partiumque Explicatio.*

AT *Hiſtoria Iuſta* trium eſt generum, pro ratione *Objecti*, quod ſibi proponit repræſentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræſentat; aut *Perſonam ſingularem* Memoriâ dignam; aut *Actionem aliquam* ſive *Rem geſtam* ex illuſtrioribus. Primum *Chronica* ſive *Annales* appellamus; ſecundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rurſus Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionũ Publicarũ, & Perſonarũ Facies externas, & in publicum verſas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tum ad Perſonas pertinent, omittunt, & ſilentio involvunt. Cum verò id Artificii divini ſit proprium, ut *Maxima è minimis ſuſpendat*, fit ſæpenumerò ut hujuſmodi *Hiſtoria*, majora tantùm perſecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quam eorum veros Fomites, & Texturas ſubtiliores oſtendat: Quinetiam, etſi Conſilia ipſa addat, atque immiſceat, tamen granditate gaudens, plus gravitatis atque prudentiæ, quàm reverà habent, Humanis Actionibus aſpergat; ut Satyra aliqua poſſit eſſe verior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex ejuſmodi Hiſtoriis. Contrà *Vitæ*, ſi diligenter & cum judicio perſcribantur (neque enim de Elogiis, & hujuſmodi Commemorationibus jejunis loquimur) quandoquidem Perſonam ſingularem pro Subjecto ſibi proponant, in quâ neceſſe eſt Actiones, non minùs leves quàm graves, parvas quàm grandes, privatas quàm publicas, componi & commiſceri, ſanè magis vivas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transferre poſſis, exhibent. At *Relationes* Actionum ſpeciales, (qualia ſunt *Bellum Peloponneſi*, *Expeditio Cyri*, *Conjuratio Catilinæ*, & ſimilia) omninò puriore & magis ſincero Veritatis Candore veſtiri par eſt, quàm *Hiſtorias Iuſtas* Temporum; quia Argumentum in iis deligi, & ſumi poteſt habile, & definitum; atque ejuſmodi, ut de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi poſſit; cùm contrà *Hiſtoria Temporis* (præſertìm quæ ætate Scriptoris multò antiquior ſit) neceſſariò in Memoriâ rerum ſæpiùs fatiſcat, & veluti ſpatia vacua contineat; quæ ingenio & conjecturâ occupari, & ſuppleri ſatis licenter conſueverunt. Hoc tamen ipſum, quod de Relationum ſinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum eſt; nam fatendum certè eſt (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò conjuncta ſint) hujuſmodi Relationes, præſertìm

ſi ſub

ſi ſub ipſa Rerum geſtarum tempora edantur, (cum ſæpiùs vel ad Gratiam, vel ad Invidiam ſcribantur,) omnium Narrationum meritò maximè ſuſpectas eſſe. Sed rurſus huic Incommodo etiam illud connaſcitur Remedium; quòd illæ ipſæ *Relationes*, cùm non ex unâ parte ſolummodò, ſed pro Factionibus, & Partium ſtudiis, ex utraque parte ſempèr ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque poſtquàm Contentiones Animorum deſerbuerint, Hiſtorico bono & prudenti, non peſſima Hiſtoriæ perfectioris Materia, & Sementis ſunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Hiſtoriæ generibus deſiderari videantur; dubium certè non eſt, quin plurimæ Hiſtoriæ particulares (de talibus loquimur quæ eſſe poſſint) alicujus dignitatis, aut etiã mediocritatis, cum maximo Regnorũ, & Rerũp. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucuſque prætermiſſæ ſint, quas notare perlongũ eſſet. Cæterùm Exterarum Nationum Hiſtorias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè ſim in aliena rep. curioſus*) non poſſum non apud Majeſtatem tuã conqueri, de Hiſtoriæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus ejus integrum; nec-non Hiſtoriæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quatenùs ad Auctorem ejus recentiſſimum & uberrimũ: Reputans mecum, honorificum admodum Majeſtati tuæ futurum, atque Opus Poſteritati gratiſſimum; ſi quemadmodùm Inſula hæc Magnæ Britanniæ, ſe nunc in unam Monarchiam coalitam, ad ſequentes Ætates tranſmittit; ita in una Hiſtoriâ deſcripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Hiſtoriam decem Tribuum Regni Iſraelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod ſi moles hujuſmodi Hiſtoriæ, (magna certè & ardua,) quo minus exactè & pro dignitate perſcribatur, videatur obſutura, ecce tibi memorabilem multò anguſtioris Temporis Periodum, quatenus ad Hiſtoriam Angliæ; nimirùm ab Unione Roſarum, ad Unionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem judicio, majorem recipit Eventuum (quæ raro ſe oſtendunt) varietatem, quam in pari Succeſſionum numero, uſpiam in regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partìm Armis, partìm Jure: Ingreſſum ſiquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur ſunt tempora illis initiis conſentanea; ſimillima fluctibus, poſt magnam tempeſtatem, tumores & agitationes ſuas, ſed abſque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui unus inter Anteceſſores Reges conſilio enituit, ſuperatis. Ordine proximus ſuccedit Rex, cujus Actiones, licèt magis impetu quàm conſilio adminiſtratæ, non leve tamen in rebus Europæ momentum attulerunt, eas ſubinde librando, & inclinando, prout ipſæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Status Eccleſiaſtici Mutatio, qualis rarò admodùm prodit in Theatrum. Secutus eſt Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licèt illud breviſſimum fuerit, inſtar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fœminæ, extero Regi nuptæ. Rurſùs Regnum Fœminæ ſolitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Eventus iſte fauſtus & glorioſus; nimirum hujuſce Inſulæ Britanniæ, à toto Orbe diviſæ, in ſe Unio;

per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonſtrabat,

——(*Antiquam exquirite Matrem*;)

Supra nobiliſſimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nômine illo *Britanniæ*, *Antiquæ ſuæ Matris*, jam convenientes, adimpletum ſit; in pignus, & teſſeram Metæ & Exitûs Errorum, & peregrinationis, jam reperti. Ita ut, quemadmodum Corpora ponderoſa jactata, antequam ponant & conſiſtant, trepidationes quaſdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Divinâ Providentiâ factum eſſe, ut Monarchia iſta, priuſquam in tuâ Majeſtate, regiâque tuâ ſobole (in qua ſpero eam in perpetuum fore ſtabilitam) conſiſteret, & confirmata eſſet, has tam varias Mutationes, & Viciſſitudines, tanquam præludia Stabilitatis ſuæ, ſubiret.

De *Vitis* cogitantem, ſubit quædam Admiratio, Tempora iſta noſtra, haud noſſe Bona ſua; cum tam rara ſit Commemoratio, & conſcriptio vitarum, eorum, qui noſtro ſæculo claruerunt. Etſi enim Reges, & qui abſolutum Principatum obtineant, pauci eſſe poſſint; Principes etiam in Rep. liberâ (tot Rebuſp. in Monarchiam converſis) haud multi; utcunque tamen non defuerunt Viri egregii, (licet ſub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriæ ſuæ Famam, aut Elogia arida & jejuna. Etenim hâc ex parte, Inventum cujuſdam ex Poëtis Recentioribus, quo antiquam Fabulam locupletavit, non inelegans eſt. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numiſma quoddam, ſeu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impreſſum ſit: Tempus autem Cultrum Atropi præſtolari, & ſtatim abſciſſo Filo, Numiſmata eripere, eáque aſportata, paulo poſt in Fluvium Lethes, ex gremio ſuo projicere: Circa Fluvium autem, magnam Avium vim volitare, quæ Numiſmata arripiunt, ac poſtquam in roſtris ipſarum pauliſpèr eadem circumtulerint, paulo poſt per incuriam in Fluvium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui ſi Numiſma aliquod cum Nomine prehenderint, illico ad Templum quoddam illud deferre ſolebant, Immortalitati conſecratum. Hujuſmodi itaque Cygni noſtris Temporibus ferè defecerunt. Quamvis autem plurimi Hominum, Curis & ſtudiis ſuis nimio plusquam Corporibus mortales, Nominis ſui memoriam, veluti Fumum aut Auram deſpiciant,

——*Animi nil magnæ Laudis egentes*;

Quorum ſcilicet Philoſophia & Severitas ab eâ Radice pullulat, *Non priùs laudes contempſimus, quam laudanda facere deſivimus*; Id tamen apud nos Salomonis judicio non præjudicabit, *Memoria juſti cum laudibus, at impiorum nomen putreſcit*: Altera perpetuò floret, alterum aut in Oblivionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computreſcit. Ac propterea in eo ipſo Stylo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodum recepta eſt, ut defunctis tribuatur (*Fœlicis Memoriæ*, *piæ memoriæ*, *bonæ memoriæ*) agnoſcere videmur illud, quod Cicero (mutuatus idipſum à Demoſthene) protulit, *Bonam famam propriam eſſe poſſeſſionem Defunctorum.* Quam quidem Poſſeſſionem non poſſum non notare noſtro ævo incultam ut plurimùm, & neglectam jacere.

Quantùm

Quantum ad *Relationes*, optandum eſſet prorſùs, ut multò major circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illuſtrior, cui non interſit Calamus aliquis ex melioribus, qui ea excipere & deſcribere poſſit. Quoniam autem is perpaucorum Hominum eſſe debet qui Hiſtoriam Juſtam pro dignitate conſcribat, (ut ex paucitate Hiſtoricorum vel mediocrium ſatis liquet) idcirco ſi Actiones particulares, ſub tempus ipſum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriæ mandarentur; ſperandum eſſet exorituros quandoque, qui Hiſtoriam Juſtam, ope & auxilio illarum *Relationum*, conſcribere poſſet. Illæ enim inſtar Seminarii eſſe poſſint, unde, cùm uſus foret, Hortus amplus & magnificus conſereretur.

CAPVT VIII.

Partitio Hiſtoriæ Temporum *in* Hiſtoriam Vniverſalem, *&* Particularem; *&* *utriuſque Commoda, & Incommoda.*

HISTORIA *Temporum* aut *Vniverſalis* eſt, aut *Particularis*; Hæc alicujus *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res geſtas complectitur; illa *Vniverſi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Hiſtoriam Mundi*, etiam ab Origine ſcripſiſſe videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro Hiſtoriâ exhibentes: Alii ſui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam Juſtâ Hiſtoriâ complecti poſſe confiſi ſunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperiis, aut Regionibus diviſæ ſunt, ut non habeant multa connexa; Quare juvat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati deſtinata, veluti unâ Fabulâ contenta, & deſcripta intueri. Fit etiam, ut plurima ſcripta non contemnenda (qualia ſunt eæ, de quibus antea locuti ſumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum ſæpiùs paſſura, aut ſaltem Capita ipſorum, in hujuſmodi *Hiſtoriam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conſerventur. Veruntamen, ſi quis rem rectius perpendat, animadvertet tam ſeveras eſſe *Hiſtoriæ Iuſtæ* Leges, ut eas in tantâ Argumenti vaſtitate exercere vix liceat; adeò ut minuatur potiùs Hiſtoriæ Majeſtas Molis granditate, quàm Amplificetur. Fiet enim, ut qui tam varia undequaque perſequitur, is Informationis Religione paulatim remiſſâ, & diligentiâ ſuâ, quæ ad tot res extenditur, in ſingulis elangueſcente, Auras populares, & Rumores captet; & ex Relationibus non admodum Authenticis, aut Hujuſmodi aliquâ levidenſi Materiâ, Hiſtoriam conficiet. Quinetiam neceſſe ei erit, (ne Opus in immenſum excreſcat,) plurima relatu digna conſultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes ſæpiùs delabi. Incumbit etiam aliud periculum non parvum, atque Utilitati illi Hiſtoriæ Univerſalis, ex diametro oppoſitum; Quemadmodum enim Univerſalis Hiſtoria, Narrationes

Naturæ ſe potiſſimùm prodit in minimis : Regula eſt in *Phyſicis*, tam valida ut etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamèn eam rectè adhibuit Ariſtoteles in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit*: Regula itidem in *Phyſicis*; hoc modo prolata; *Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur*; Eadem competit *Theologiæ Naturali*, ſic variata; *Omnipotentiæ ſunt Opera*; *Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere*: Quod etiàm Scriptura teſtatur, *Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverent in perpetuum, non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem ejus ad principia*: Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem valet in *Politicis*, (ut rectè notavit Machiavellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè ſint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo ſerpens, magis contagioſa eſt, quàm matura*: Regula eſt in *Phyſicis*; eadem inſignis etiàm in *Moralibus*; cùm Homines profligatiſſimi, & maximè facinoroſi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali ſunt. *Quod conſervativum eſt Formæ majoris, id Activitate potentius*: Regula eſt in *Phyſicis*: Etenim, ut non abſcindatur ipſe Rerum Nexus, nec detur (ut loquuntur) vacuum, facit ad conſervandam Fabricam Univerſi: Ut verò Gravia congregentur ad Maſſam Terræ, facit ad conſervandam tantùm Regionem Denſorum. Itaque prior Motus poſteriorem domat. Eadem tenet in *Politicis*: Nam quæ faciunt ad conſervandam ipſam Politiam in ſuâ Naturâ, validiora ſunt, quam quæ ad Bene eſſe Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiâ*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ eſt Virtus maximè communicativa, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperiſtaſin Contrarii*: Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem mira præſtat in *Politicis*; cùm omnis Factio, ex contrariâ ingruente, vehementèr irritetur. *Tonus diſcors in concordem actutùm deſinens, Concentum commendat*: Regula eſt *Muſicæ*; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet. Tropus ille Muſicus, *à clauſulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm jam-jam *adeſſe videatur, placidè elabendi*; convenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi. Fidium ſonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ inſiliens, Oculis;

——— *Splendet tremulo ſub lumine Pontus.*

Organa Senſuum cum Organis reflexionum conveniunt:

Hoc in *Perſpectivâ* locum habet; Oculus enim ſimilis Speculo, ſive Aquis; Et in *Acouſticâ*; Inſtrumentum enim Auditûs obici intra Cavernam ſimile. Hæc pauca enumeraſſe ſufficiet ad Exempla. Quin imò *Magia Perſarum* (quæ in tantum eſt celebrata) in eo potiſſimùm verſabatur, ut Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Civilium, ſymbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia hujus generis, Similitudines meræ ſunt (quales Hominibus fortaſſè parùm perſpicacibus videri poſſint) ſed planè una, eademque Naturæ Veſtigia aut Signacula, diverſis Materiis, & Subjectis impreſſa. Atque hæc Res adhùc ſedulò tractata non eſt. Invenias fortaſsè

in

in Scriptis, quæ ab Ingeniis celſioribus, promanârunt, hujuſmodi *Axiomata* rarò & ſparsim inſerta, ex uſu argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitivam, & ſummariam ad *Scientias*, nemo compoſuit; cùm tamen ſit Res ejuſmodi, quæ inſignitèr Naturam unam faciat; quod *Philoſophiæ Primæ* Munus eſſe autumant.

Eſt & alia hujus *Philoſophiæ Primæ* pars, quæ, ſi ad vocabula reſpicias, vetus eſt; ſi ad rem quam deſignamus, nova. Eſt autem Inquiſitio de *Conditionibus adventitiis Entium*, (quas *Tranſcendentes* dicere poſſumus) *Pauco, Multo*; *Simili, diverſo*; *Poſſibili, Impoſſibili*; etiàm *Ente*, & non *Ente*; atque ejuſmodi. Quandoquidem enim iſta ſub *Phyſicâ* propriè non cadant; Diſſertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Exiſtentiam ſit accommodata; conſentaneum omninò eſt, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum eſt Dignitatis & Utilitatis) haud deſeratur prorsùs, ſed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum ſaltèm inveniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari ſolet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut cauſſa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numeroſa & ampla ſint, & eſſe poſſint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non poteſt, ut in Rerum Naturâ, tanta ſit copia Auri, quanta Ferri; tanta Roſæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diverſo* diſſeruit, ſatis explicavit, cur quaſi perpetuò inter *Species diverſas*, interponantur *Participia* quædam, quæ ſunt Speciei ambiguæ; veluti Muſcus inter Putredinem & Plantam, Piſces qui hærent & loco non moventur, inter Plantam & Animal; Sorices & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prògnata; Veſpertiliones inter Aves & Quadrupedes; Piſces volantes, (qui jam notiſſimi ſunt) inter Aves & Piſces; Phocæ inter Piſces & Quadrupedes; & alia hujuſmodi. Neque rursùs cauſſam indagavit quiſpiam, cur cùm *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipſum Aurum, licet Argentum vivum alliciat: Circa hæc, & ſimilia, in Diſceptatione de *Tranſcendentibus* illis, altum eſt Silentium; Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates ſecuti ſunt Homines. Quamobrem horum *Tranſcendentium*, ſive *Conditionum Entium adventitiarum* Inquiſitionem veram, & ſolidam, ſecundum Naturæ non Sermonis leges; *Philoſophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philoſophia primâ* (ſive de *Sophiâ*) quam inter *Deſiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta ſint.

CAPUT

recolat, & tanquam ruminet; & ſumpta ab ipſis occaſione, de rebus Politicis diſſerat. Quod genus *Hiſtoriæ Ruminatæ* nos ſanè magnoperè probamus, modò hujuſmodi Scriptor hoc agat, & hoc ſe agere confiteatur. *Hiſtoriam* autem *Iuſtam* ex profeſſo ſcribenti, Politica ubique ingerere, atque per illa Filum Hiſtoriæ interrumpere, intempeſtivum quiddam, & moleſtum eſt. Licet enim Hiſtoria quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata ſit; tamen Scriptor ipſe ſibi obſtetricari non debet.

Mixta etiàm eſt *Hiſtoria Coſmographica*, idque multiplicitèr. Habet enim ex *Hiſtoria Naturali*, *Regiones* ipſas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Hiſtoriâ Civili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cœli*, quibus Tractus mundi ſubjacent. In quo genere *Hiſtoriæ*, ſive Scientiæ, eſt quod ſeculo noſtro gratulemur: Orbis enim Terrarum factus eſt, hàc noſtrâ ætate, mirum in modum feneſtratus, atque patens: Antiqui certè Zonas, & Antipodas noverant,

(Noſq; ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina veſper.)

Idque ipſum magis per Demonſtrationes, quàm per Peregrinationes: Verùm ut *Carina* aliqua parva, Cœlum ipſum æmularetur; atque univerſum Globum Terreſtrem, magis etiàm obliquo & flexuoſo, quàm Cœleſtia ſolent, itinere circumiverit, ea eſt noſtri Seculi Prærogativa: ita ut præſens Ætas jure in Symbolo ſuo uſurpare poſſit; non tantùm illud *Plus ultrà*, ubi Antiqui uſurpabant *Non ultrà*, atque inſupèr illud *Imitabile fulmen* ubi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud quod omnem Admirationem ſuperat, *Imitabile Cœlum*, propter Navigationes noſtras, quibus circa univerſum Terræ Ambitum, Cœleſtium Corporum more, volvi, & circumagi ſæpiùs conceſſum fuit.

Atque hæc præclara, in re Nauticâ, atque Orbe perluſtrando, Felicitas, de ulterioribus etiàm progreſſibus, & Augmentis Scientiarum, ſpem magnam facere poſſit; præſertìm cum divino videatur Conſilio eſſe decretum, ut hæc duo coæva ſint: Sic enim Daniel Propheta, de noviſſimis Temporibus verba faciens, prædicit: *Plurimi pertranſibunt & augebitur Scientia*; quaſi Pertranſitus, ſive Perluſtratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo deſtinarentur: Sicut magnâ ex parte jam completum videmus; quandoquidem Tempora noſtra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè ſuperent.

Caput XI.

Partitio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam ſpecialem, Hiſtoriam ad Prophetias, *&* Hiſtoriam Nemeſeos.

HISTORIA *Eccleſiaſtica* in genere, eaſdem ferè cum *Hiſtoriâ Civili* Partitiones ſubit. Sunt enim *Chronica Eccleſiaſtica*, ſunt *Vitæ Patrum*, ſunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Eccleſiam ſpectantibus. Proprio verò nomine, rectè dividitur in *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* (Generis nomine ſervato,) & *Hiſtoriam ad Prophetias*, & *Hiſtoriam Nemeſeos* ſive *Providentiæ*. Prima *Eccleſiæ Militantis Tempora*, & *Statum diverſum* memorat; ſive illa fluctuet,ut *Arca* in *Diluvio*; ſive itineretur, ut *Arca* in *Eremo*; ſive conſiſtat,ut *Arca* in *Templo*; hoc eſt,*Statum Eccleſiæ inPerſecutione,in Motu*,& *in Pace*.In hâc Parte,Defectum aliquem non invenio, quin ſuperſunt in illâ complura potiùs quàm deſunt: Illud ſanè optarem, ut Maſſæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum reſponderent.

Secunda Pars, quæ eſt *Hiſtoria ad Prophetias*, ex duobus Relativis conſtat, *Prophetiâ ipſâ*, & ejus *Adimpletione*. Quapropter tale eſſe debet hujus Operis Inſtitutum,ut cum ſingulis ex Scripturis Prophetiis, Eventuum Veritas conjungatur; idque per omnes Mundi Ætates,tum ad confirmationem Fidei,tum ad inſtituendam Diſciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhùc reſtant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda eſt illa Latitudo, quæ Divinis vaticiniis propria eſt & familiaris; ut ad impletiones eorum fiant, & continenter, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris ſui naturam, *Cui unus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam unus Dies*; atque licet plenitudo, & Faſtigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo momento deſtinetur; attamen habere interim Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diverſas Mundi Ætates. Hoc opus deſiderari ſtatuo, verùm tale eſt, ut magnâ cum ſapientiâ, ſobrietate, & reverentiâ tractandum ſit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars,quæ *Hiſtoria Nemeſeos* eſt, ſanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, ſed non ſine partium Studio: Occupata eſt autem, in obſervandâ Divinâ illâ Convenientiâ, quæ nonnunquàm intercedit, inter Dei Voluntatem Revelatam, & Secretam. Quamvis enim tam obſcura ſint Conſilia & Judicia Dei, ut *Homini Animali* ſint penitùs inſcrutabilia; quinetiam ſæpiùs eorum oculis, qui proſpiciunt è Tabernaculo, ſe ſubducant; Divinæ tamen Sapientiæ viſum aliquandò per vices, ad ſuorum Confirmationem, & Confuſionem eorum, qui tanquam ſine Deo ſunt in Mundo, ea quaſi Majoribus Characteribus deſcripta, ſic proponere conſpicienda, uti (ſicut loquitur Propheta) *Quivis etiam in curſu ea perlegere poſſit*; hoc eſt, ut Homines merè Senſuales & voluptarii, qui Judicia illa

Divina prætervehi feſtinant, neque cogitationes ſuas in ea unquam defigunt; tamen quamvis properè currant, & aliud agant, ipſa agnoſcere cogantur. Talia ſunt Vindictæ ſeræ & inopinæ; Salutes ſubitò affulgentes, & inſperatæ; Conſilia divina per Ambages rerum tortuoſas, & ſtupendas ſpiras, tandem ſe manifeſtò expedientia; & ſimilia: Quæ valent, non ſolùm ad conſolandos Animos Fidelium, ſed ad Percellendas & convincendas Conſcientias Improborum.

CAPUT XII.

De Appendicibus Hiſtoriæ; *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Hiſtoria *ipſa circa* Facta) *verſantur*: *Partitio earum in* Orationes, Epiſtolas, *&* Apophthegmata.

AT non *Factorum* ſolùmmodò Humani Generis, verùm etiàm *Dictorum* Memoria ſervari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Hiſtoriæ* ipſi inſerantur, quatenùs ad Res geſtas perſpicuè & graviter narrandas faciant, & deſerviant. Sed *Dicta* ſive *Verba Humana* propriè cuſtodiunt *Libri Orationum*, *Epiſtolarum*, & *Apophthegmatum*. Atque *Orationes* ſanè virorum prudentium, de Negotiis, & Cauſis gravibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipſarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed majora adhùc præſtantur Auxilia ad inſtruendam Prudentiam Civilem ab *Epiſtolis*, quæ à Viris Magnis de Negotiis Seriis miſſæ ſunt. Etenim ex *Verbis Hominum*, nil ſanius aut præſtantius, quàm hujuſmodi *Epiſtolæ*. Habent enim plus nativi ſensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quàm Colloquia ſubita. Eædem quandò continuantur ſecundum Seriem Temporum, (ut fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Provinciarum, & aliis Imperii Miniſtris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores ſuos mittuntur; aut viciſſim ab Imperantibus ad Miniſtros,) ſunt certè ad *Hiſtoriam*, præ omnibus, Prætioſiſſima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipſa ad Delectationem & Ornatum tantùm proſunt, ſed ad res gerendas etiàm, & uſus Civiles. Sunt enim (ut aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam ſecant, & penetrant: Occaſiones autem redeunt in Orbem, & quod olìm erat commodum, rursùs adhiberi, & prodeſſe poteſt; ſive quis ea tanquam ſua proferat, ſive tanquam Vetera. Neque certe de Utilitate ejus rei ad Civilia dubitari poteſt, quam Cæſar Dictator operâ ſuâ honeſtavit; cujus Liber utinàm extaret, cùm ea, quæ uſquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congeſta videantur.

Atque hæc dicta ſint de *Hiſtoriâ*, eâ ſcilicet Parte Doctrinæ, quæ reſpondet uni ex *Cellis*, ſive *Domiciliis Intellectûs*, quæ eſt *Memoria*.

Caput XIII.

De ſecundo Membro principali Doctrinæ, *nempe* Poeſi. *Partitio* Poeſeos *in* Narrativam, Dramaticam, *&* Parabolicam. Exempla Parabolicæ *tria proponuntur.*

JAm ad *Poeſim* veniamus. *Poeſis* eſt genus Doctrinæ, Verbis plerunque aſtrictum, Rebus ſolutum & licentioſum; Itaque, ut initio diximus, ad *Phantaſiam* refertur, quæ iniqua, & illicita prorſùs rerum Conjugia & Divortia comminiſci, et machinari ſolet. *Poeſis* autem (ut ſupra innuimus) duplici accipitur ſenſu, quatenùs ad *Verba*, vel quatenùs ad *Res* reſpiciat. Priore ſenſu, *Sermonis* quidam *Character* eſt: *Carmen* enim Stili genus, & Elocutionis Formula quædam, nec ad Res pertinet: Nam & vera Narratio Carmine, & ficta Oratione ſolutá conſcribi poteſt. Poſteriore verò ſenſu, conſtituimus eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque juxta *Hiſtoriam* collocavimus, cùm nihil aliud ſit, quàm *Hiſtoriæ Imitatio ad Placitum*. Nos igitur in Partitionibus noſtris, veras Doctrinarum venas indagantes, & perſequentes; neque Conſuetudini, & Diviſionibus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*, & *Epigrammata*, & *Odas*, & hujuſmodi, ab inſtituto Sermone removemus; atque ad Philoſophiam, & Artes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeſeos*, de *Hiſtoriâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tractamus.

Partitio *Poeſeos* veriſſima, atque maximè ex proprietate, præter illas Diviſiones, quæ ſunt ei cum *Hiſtoriâ* communes, (ſunt enim *fictæ Chronica*, *Vitæ fictæ*, *fictæ* etiàm *Relationes*) ea eſt, ut ſit aut *Narrativa*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narrativa* prorſùs Hiſtoriam imitatur, ut ferè fallat, niſi quod res extollat ſæpiùs ſupra fidem. *Dramatica* eſt veluti Hiſtoria Spectabilis; nam conſtituit imaginem Rerum tanquam præſentium, Hiſtoria autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò eſt Hiſtoria cum Typo, quæ intellectualia deducit ad Senſum.

Atque de *Poeſi Narrativâ*, ſive eam *Heroïcam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Verſu*) ea à Fundamento prorſùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis ſpectat. Cùm enim Mundus Senſibilis, ſit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poeſis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Hiſtoria denegat; atque Animo Umbris rerum utcunque ſatisfacere, cùm Solida haberi non poſſint. Si quis enim rem acutiùs introſpiciat, firmum ex *Poeſi* ſumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illuſtrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quàm in Naturâ ipsâ, poſt Lapſum, reperire ullo modo poſſit. Quapropter, cùm Res geſtæ, & Eventus, qui veræ Hiſtoriæ ſubjiciuntur, non ſint ejus amplitudinis, in quâ Anima humana ſibi ſatisfaciat, præſtò eſt *Poeſis*, quæ Facta magis Heroïca confingat; Cùm Hiſtoria vera ſucceſſus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit

rigit eam *Poeſis*, & exitus, & fortunas ſecundùm Merita, & ex lege Nemeſeos exhibet: Cùm Hiſtoria vera, obviâ rerum ſatietate & ſimilitudine, Animæ humanæ faſtidio ſit; reficit eam *Poeſis*, inexpectata, & varia, & viciſſitudinum plena canens. Adeò ut *Poeſis* iſta, non ſolùm ad Delectationem, ſed etiàm ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiàm Divinitatis cujuſpiam particeps videri poſſit; quia Animum erigit, & in ſublime rapit; Rerum ſimulachra ad Animi deſideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & hiſtoria,) ſubmittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiàm conſortio Muſices, unde ſuaviùs inſinuari poſſit, aditum ſibi patefecit, ut honori fuerit etiàm ſeculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsùs excluſæ eſſent.

Dramatica autem *Poeſis*, quæ Theatrum habet pro Mundo, uſu eximia eſt, ſi ſana foret. Non parva enim eſſe poſſet Theatri, & Diſciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè eſt; Diſciplina planè noſtris temporibus eſt neglecta. Attamen licet in Rebuſp. modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, niſi fortè nimiùm trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, ut Animos Hominum ad Virtutem inſtitueret. Quinetiàm Viris prudentibus, & magnis Philoſophis, veluti Animorum Plectrum quoddam cenſebatur. Atque ſanè veriſſimũ eſt, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati ſint, magis quam cùm ſoli ſint, Affectibus & Impreſſionibus patere.

At *Poeſis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res ſacra videtur, & Auguſta; cùm præſertim Religio ipſa, ejus operâ plerunque utatur, & per eam commercia Divinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias levitate & indulgentiâ, contaminata invenitur. Eſt autem uſûs ambigui, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Involucrum*; facit etiàm ad *Illuſtrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illuſtrationem*, antiquis ſeculis plurimùm adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inventa, & Concluſiones, (etiàm eæ quæ nunc tritæ, & vulgatæ ſunt) tunc temporis novæ & inſuetæ eſſent, vix illam ſubtilitatem capiebant Ingenia Humana, niſi propiùs eæ ad Senſum per hujuſmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarum, & Ænigmatum, & ſimilitudinum plena fuerunt. Hinc Teſſeræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æſopi Fabulæ, & ſimilia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per ſimilitudines rem demonſtrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo ſeculo minimè literatam) ſeditionem Fabulâ repreſſit. Denique ut Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & ſempèr, eximius eſt, & fuit Parabolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perſpicua, nec vera exempla tam apta, eſſe poſſint.

Alter eſt uſus *Poeſeos Parabolicæ*, priori quaſi contrarius, qui facit (ut diximus) ad *Involucrum*; earum nempè Rerum, quarum dignitas

tanquam velo quodam diſcreta eſſe mereatur: Hoc eſt, cùm Occulta & Myſteria Religionis, Politicæ, & Philoſophiæ, Fabulis & Parabolis veſtiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poëtarum, ſubſit aliquis Senſus myſticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipſi certè fatemur, nos in eam ſententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poëtarum Fabulis, Myſterium infuſum fuiſſe putemus. Neque nos movet, quod iſta Pueris ferè, & Grammaticis relinquantur, & vileſcant, ut de illis contemptim ſententiam feramus: Quin contrà cùm planè conſtet ſcripta illa, quæ Fabulas iſtas recitant, ex Scriptis Hominum, poſt Literas Sacras, eſſe antiquiſſima, & longè his antiquiores Fabulas ipſas; (etenim tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur eſſe inſtar tenuis cujuſdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum, in Græcorum Fiſtulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhùc tentata ſint, per homines ſcilicet imperitos, nec ultra Locos communes doctos, nobis nullo modo ſatisfaciant; Philoſophiam ſecundùm Parabolas antiquas, inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ejus autem Operis *Exemplum* unum aut alterum ſubjungemus. Non quod res ſit fortaſſe tanti, ſed ut Inſtitutum noſtrum ſervemus. Id hujuſmodi eſt ut de Operibus illis, quæ inter *Deſiderata* ponimus (ſi quid ſit paulò obſcurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud inſtruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè exiſtimet, levem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem noſtram perſtrinxiſſe; noſque Regiones ſicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias noſſe. Aliam aliquam partem in *Poeſi* deſiderari non invenimus; quin potiùs cum Planta ſit *Poeſis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, abſque certo ſemine, germinaverit, ſupra cæteras Doctrinas excrevit, & diffuſa eſt. Verùm jam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* unum, atque unum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philoſophiæ ſecundùm Parabolas Antiquas,
in Naturalibus. De *Vniverſo*, *ſecundùm*
Fabulam Panis.

ANTIQUI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alii enim eum à *Mercurio* genitum, Alii longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos univerſos cum *Penelope* rem habuiſſe, ex quo promiſcuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum eſſe. Neque prætermittenda eſt tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iovis*, & *Hybreos* (id eſt, *Contumeliæ*,) Filium fuiſſe. Vtcunq; orto, *Parcæ* illi Sorores fuiſſe perhibentur, quæ in Specu ſubterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur ſub Dio. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate deſcribitur; Cornutus, Cornibus in acutum ſurgentibus, & uſque ad Cœlum faſtigiatis; Corpore toto hiſpidus & villoſus; Barbâ inprimis promiſsâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad ſuperiora, ſed Semiferâ & in Capræ Pedes deſinente. Geſtabat autem Inſignia Poteſtatis; Siniſtrâ Fiſtulam ex

ſeptem

ſeptem Calamis compactam, Dextrà Pedum ſive Baculum, ſuperiùs curvum & inflexum. Inducebatur Chlamyde ex *pelle Pardalis*. Poteſtates ei & Munera hujuſmodi attribuuntur, ut ſit Deus Venatorum, etiàm Paſtorum, & in Univerſum Ruricolarum; Præſes item Montium. Erat etiàm, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiam Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Choréas ducere, & tripudiare ſolebant: Comitabantur & *Satyri*, & his ſeniores *Sileni*. Habebat inſuper poteſtatem *Terrores* immittendi, præſertim inanes & ſuperſtitioſos, qui & *Panici* vocati ſunt. Res geſtæ autem ejus non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* provocavit ad Luctam, à quo etiàm in Certamine victus eſt. Etiam *Typhonem Gigantem* Retibus implicavit & cohibuit. Atque narrant inſupèr, cùm *Ceres* mæſta, & ob raptam *Proſerpinam* indignata, ſe abſcondiſſet, atque Dii omnes ad eam inveſtigandam magnoperè incubuiſſent, & ſe per varias Vias diſpertiti eſſent; *Pani* ſolummodò ex felicitate quâdam contigiſſe, ut inter Venandum eam inveniret, & indicaret. Auſus eſt quoque cum *Apolline* de Victoriâ Muſices decertare, atque etiàm *Mydâ* Judice prælatus eſt; ob quod judicium *Mydas* Aſininas Aures tulit, ſed clàm & ſecretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut ſaltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam, videri poſſit. Illud ſolummodò ei datur, quod *Ecchô* adamaret, quæ etiàm Uxor ejus eſt habita; atque unam præterea Nympham *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam provocare non reveritus eſſet) incenſus eſt. Etiam *Lunam* quondam in altas Sylvas ſevocaſſe dicitur. Neque etiàm Prolem ullam ſuſcepit (quod ſimiliter mirum eſt, cùm Dii, præſertìm Maſculi, prolifici admodùm eſſent) niſi quod ei attribuatur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine, quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hoſpites ſolebat, ejuſq; Proles ex Conjuge *Ecchô* eſſe à nonnullis exiſtimabatur. *Parabola* talis eſſe videtur.

Pan (ut & nomen ipſum etiàm ſonat) *Univerſum* ſive *Univerſitatem Rerum* repræſentat & proponit. De hujus *Origine* duplex omninò ſententia eſt, atque adeò eſſe poteſt. Aut enim à *Mercurio* eſt, Verbo ſcilicet divino, (quod & Sacræ Literæ extra controverſiam ponunt; & Philoſophi ipſi, qui magis Divini habiti ſunt, viderunt) aut ex *confuſis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philoſophis Semina Rerum etiàm Subſtantiâ infinita ſtatuerunt; unde Opinio de Homoiomeris fluxit, quam *Anaxagoras* aut invenit, aut celebravit. Nonnulli verò magis acutè & ſobriè cenſebant, ad Varietatem Rerum expediendam ſufficere, ſi Semina, Subſtantiâ eadem, Figuris varia ſed certis & definitis, eſſent; & reliqua in poſiturâ & complexu Seminum ad invicem ponebant; ex quo Fonte Opinio de *Atomis* emanavit, ad quam *Democritus* ſe applicavit, cùm *Leucippus* ejus Auctor fuiſſet. At alii, licet unum rerum Principium aſſererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaximenes*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipſum Principium actu unicum, potentiâ varium & diſpenſabile poſuerunt, ùt in quo Rerum omnium Semina laterent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & Informem,

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (ut *Plato* & *Ariſtoteles*) multò etiàm propiùs & propenſiùs, ad Parabolæ figuram acceſſerunt. Poſuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos :* Adeò ut omnes de Rerum Principiis Opiniones hùc redeant, & ad illam diſtributionem reducantur, ut Mundus ſit, vel à *Mercurio* ; vel à *Penelope* & *Procis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, ejuſmodi eſt, ut videantur Græci aliquid de Hebræis Myſteriis, vel per Ægyptios Internuncios, vel utcunque, inaudiviſſe. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in metis Natalibus ſuis, ſed poſt Lapſum Adami, Morti & Corruptioni expoſitum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (ſive Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo ſimilis fieri vellet*. Itaque triplex iſta Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri poſſit, ſi rite & Rebus & Temporibus diſtinguatur. Nam iſte *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Divino*, mediante confuſâ *Materiâ* (quæ tamen ipſa Dei Opus erat) & ſubintrante *Prævaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* ſorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus ; atque Depreſſiones etiàm, & Eminentiæ, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Individui : quæ tamen niſi in Individuo nobili (utpote Homine, aut Urbe, aut Gente) ferè non agnoſcuntur. Atqui ad iſtas Conditiones tam varias, deducit Individua illa ſingula *Pan*, Rerum ſcilicet Natura ; ut tanquam eadem ſit res (quatenùs ad Individua) Catena Naturæ, & Filum Parcarum. Ad hæc inſupèr finxerunt Antiqui, *Panem* ſemper ſub Dîo morari, ſed *Parcas* ſub Specu ingenti ſubterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines ſubitò advolare : quia *Natura*, atque Univerſi facies, ſpectabilis eſt & aperta ; at *Fata* individuorum occulta, & rapida. Quod ſi *Fatum* accipiatur largiùs, ut omnem prorſùs eventum, non illuſtriores tantùm denotet, tamen utique & eo ſenſu optimè convenit cum univerſitate Rerum ; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum ſit, quod ſine cauſsâ fiat ; & rursùs nil tam magnum, ut non aliunde pendeat ; adeò ut Fabrica ipſa Naturæ, ſuo ſinu & gremio, omnem eventum & minimum & maximum complectatur ; & ſuo tempore certâ Lege prodat. Itaque nil mirum, ſi *Parcæ* ut *Panis* Sorores introductæ ſint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia eſt, & levioribus tantùm Philoſophis placuit. Sanè *Epicurus*, non ſolùm profanum inſtituere ſermonem, ſed etiàm deſipere videtur, cùm dixit, *Præſtare credere fabulam Deorum, quam Fatum aſſerere*, acſi quicquam in univerſo eſſe poſſit inſtar inſulæ, quod à Rerum nexu ſeparetur. Verùm *Epicurus* Philoſophiam ſuam Naturalem (ut ex ipſius verbis patet) Morali ſuæ accommodans & ſubjiciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) laceſſeret aut turbaret. Itaque ſuavitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè jugum jactavit, & tam Fati Neceſſitatem, quàm Deorum Metum repudiavit.

Verùm

Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* ſatis dictum eſt.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura inſtar Pyramidis acuta eſt. Quippe Individua, in quibus Baſis Naturæ exporrigitur, infinita ſunt; Ea colliguntur in Species, & ipſas multiplices; Species rurſus inſurgunt in Genera, atque hæc quoque aſcendendo in magis Generalia contrahuntur; ut tandem Natura, tanquam in unum coire videatur; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidalia Cornuum Panis* ſignificatur. Minùm verò minimè eſt, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire; cùm Excelſa Naturæ, ſive Ideæ Univerſales, ad Divina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (cauſſarum ſcilicet Naturalium) ad Pedem Solii Jovis fixa memorabatur; neque quiſquam (ut videre eſt) Metaphyſicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia ſunt, tractavit, atque Animum à fluxu Rerum pauliſpèr abduxit; qui non ſimul in Theologiam Naturalem inciderit; adeò paratus & propinquus eſt tranſitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Divina.

Corpus autem *Naturæ* elegantiſſimè & veriſſimè depingitur *Hirſutum*, propter Rerum Radios; Radii enim ſunt tanquam Naturæ Crines, ſive Villi: Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radioſa ſunt: Quod in facultate Viſus manifeſtiſſimum eſt; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad diſtans. Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiàm Radios emittere rectè dici poteſt. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radii Corporum Cœleſtium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant; Adeò ut Superiora Terræ, atque etiam interiora, ad diſtantiam nonnullam planè verterint & ſubegerint, & Spiritu impleverint. Elegantior autem eſt Figura de *Barbâ Panis*, quòd & Sol ipſe, quando Parte ſuperiore ejus Nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aſpectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motus Æqualitatem & Conſtantiam, nec-non Imperium in Terram & Terreſtria, meritò ſub Humanâ Figurâ repræſentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps ſit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompoſitos, & quod à Cœleſtibus in plurimis reguntur, Bruti Animalis Figurâ contenta eſſe poſſunt. Porrò eadem Corporis Biformis Deſcriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, ſimplex videri poteſt, ſed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reverà biformia ſunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutiſſima autem eſt Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Aſcenſionem Corporum Terreſtrium, verſus Regiones Aeris & Cœli, ubi etiàm Penſilia fiunt, & indè dejiciuntur, magis quàm deſcendunt. Capra enim Animal ſcanſorium eſt, eáque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; Similiter etiàm Res, licet inferiori Globo deſtinatæ, faciunt; idque miris modis, ut in Nubibus & Meteoris manifeſtiſſimum eſt. Imò non ſine

cauſsâ

cauſſâ *Gilbertus*, qui de Magnete laborioſiſſimè, & ſecundùm viam experimentalem conſcripſit, dubitationem injecit; Num-non fortè Corpora gravia, poſt longam à Terrâ diſtantiam, Motum verſus Inferiora paulatim exuant?

Inſignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmoniæ*, alterum *Imperii*. *Fiſtula* enim ex *ſeptem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, ſive Concordiam cum Diſcordiâ miſtam, (quæ ex ſeptem Stellarum Errantium Motu conficitur,) evidentèr oſtendit. Neque enim alii, præterquam ſeptem Planetarum, inveniuntur in Cœlo errores, ſive expatiationes manifeſtæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earúmque perpetuâ & invariabili ad ſe invicem diſtantiâ compoſitæ & temperatæ, tum Conſtantiam Spicierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cieri poſſint. Si qui verò ſint Planetæ minores, qui non conſpiciuntur; ſi quà etiàm Mutatio in Cœlo major (ut in Cometis nonnullis Superlunaribus) videntur illa profectò tanquàm Fiſtulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm ſtreperæ; utpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam ſeptem Fiſtularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperii*, nobilis tranſlatio eſt, propter vias Naturæ partim rectas, partim obliquas. Atque *Baculum* illud, ſive *Virga*, verſus ſuperiorem partem præcipuè curva eſt, quia omnia Providentiæ Divinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; ut aliud agi videri poſſit, aliud reverà agatur; ſicut *Ioſephi venditio in Egyptum*, & ſimilia. Quinetiàm in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula ſedent, Populo convenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt & inſinuant. Etiàm (quod mirum fortaſsè videri poſſit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta ſunt & ſeipſa impediunt; cùm contrà, via obliqua & inſinuans mollitèr fluat, & effectum ſortiatur. *Veſtis Panis* & Amiculum, ingenioſè admodùm ex *Pelle Pardalis* fuiſſe fingitur, propter Maculas ubique ſparſas. Cœlum enim Stellis, Maria Inſulis, Tellus Floribus conſperguntur; Atque etiàm res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* eſt.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad vivum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* ſit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progreſſio, nihil aliud quàm *Venatio* eſt. Nam & Scientiæ & Artes Opera ſua venantur; & Conſilia humana Fines ſuos; atque Res naturales omnes vel Alimenta ſua ut conſerventur, vel Voluptates & Delicias ſuas ut perficiantur, venantur; (Omnis ſiquidem Venatio eſt aut Prædæ, aut Animi cauſſâ;) idque modis peritis & ſagacibus,

Torva Leæna Lupum ſequitur, Lupus ipſe Capellam,
Florentem Cythiſum ſequitur laſciva Capella.

Etiam *Ruricolarum* in genere *Pan Deus* eſt, quia hujuſmodi Homines magis ſecundùm Naturam vivant; cùm in urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, ut illud Poetæ amatorium,

verum,

verum, propter hujuſmodi Delicias, etiàm de Naturà ſit

—— Par minima eſt ipſa puella ſui.

Montium autem inprimis *Præſes* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis ſubjicitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* ſit *Pan*, ea Allegoria planè divina eſt; cùm proximè poſt Verbum Dei, ipſa Mundi Imago, divinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium ſit. Quod & Poeta Divinus cecinit, *Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ ſcilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viventium ſunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque ſuam tanquàm Ducem ſequantur, & circa eum infinità cum Varietate, veluti ſingulæ, more Patrio, ſaltent, & Choreas ducant, motu neutiquàm ceſſante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes ad Motum reduxit, & nonnullorum ex antiquis faſtidium & Præcipitationem notavit, qui Memoriam, & Phantaſiam, & rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitativam, quæ primas tenet, prætermiſerunt. Nam & qui meminit, aut etiàm reminiſcitur, cogitat; & qui imaginatur, ſimilitèr cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, ſive à Senſu monita, ſive ſibi permiſſa, ſive in Functionibus intellectûs, ſive Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum ſaltat; quæ eſt illa Nympharum tripudiatio. Unà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus ſcilicet & Juventus. Omnium enim rerum eſt Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursùs Ætas tarda & bibula: Utriuſque autem Ætatis ſtudia, verè contemplanti fortaſsè ridicula, & deformia videantur, inſtar *Satyri* alicujus aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentiſſima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viventibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Eſſentiæ ſuæ conſervatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere neſcia eſt, ſed *Timoribus* Salutaribus ſemper Vanos & Inanes admiſcet; adeò ut omnia (ſi intus conſpici darentur) *Panicis Terroribus* pleniſſima ſint; præſertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui ſuperſtitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* eſt) in immenſum laborat & agitatur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & adverſis. Neque ſuperſtitio iſta tantummodò in vulgo regnat, ſed ab Opinionibus Vulgi etiam in Sapientiores aliquandò inſilit, ut divinè *Epicurus* (ſi cætera quæ de Diis diſſeruit ad hanc normam fuiſſent) locutus ſit: *Non Deos vulgi negare profanum, ſed vulgi opiniones Diis applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *provocationem* cum *Cupidine*; id eò ſpectat, quia Materia non caret Inclinatione & Appetitu ad Diſſolutionem Mundi, & Recidivationem in illud Châos antiquum, niſi prævalidâ rerum concordiâ (per *Amorem* ſive *Cupidinem* ſignificatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur, & in ordinem compelletur. Itaque bono admodùm Hominum & Rerum Fato fit

(vel

vel potiùs immenſâ Bonitate Divinâ) ut *Pan* illud certamen adverſum experiatur,& victus abſcedat. Eôdem prorſus pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia utcunque aliquando vaſti, & inſoliti rerum Tumores ſint, (id quod *Typhon* ſonat) ſive intumeſcant Maria, ſive intumeſcant Nubes, ſive intumeſcat Terra, ſive alia, tamen Rerum Natura hujuſmodi Corporum exuberantias atque inſolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catena Adamantinâ devincit.

Quod autem *Inventio Cereris* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem Diis negetur, licet ſedulò quærentibus, & illud ipſum agentibus; Monitum habet rerum admodùm & prudens: hoc ſcilicet, ne Rerum utilium ad vitam & Cultum Inventio, à Philoſophiis Abſtractis, tanquam Diis Majoribus expectetur, licet totis viribus in illud ipſum incumbant; ſed tantummodò à *Pane*, id eſt Experientiâ ſagaci, & Rerum Mundi notitiâ univerſali; quæ etiam caſu quodam, ac veluti inter venandum in hujuſmodi inventa incidere ſolet. Utiliſſima enim quæque Inventa Experientiæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere caſu in Homines ſparſa.

Illud autem *Muſices certamen*, ejuſque Eventus, ſalutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Judicio humano geſtienti, & ſe efferenti, Sobrietatis Vincula injicere poſſit. Duplex enim videtur eſſe Harmonia, & quaſi *Muſica*, altera Sapientiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Adminiſtratio Mundi & Rerum, & Judicia Divina ſecretiora, ſonant aliquid durum, & quaſi abſonum: Quæ Inſcitia, licet *Aſininis Auribus*, meritò inſigniatur, tamen & illæ ipſæ Aures, ſecretò non palàm geſtantur. Neque enim hujuſce Rei Deformitas a vulgo conſpicitur aut notatur.

Poſtremò minimè mirum eſt, ſi nulli *Amores Pani* attribuantur, præter *Conjugium Ecchûs*; Mundus enim ſe ipſo, atque in ſe rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Deſiderio locus eſt. Itaque Mundi *Amores* eſſe nulli poſſunt, nec potiundi Cupido, (cùm ſe ipſe contentus ſit,) niſi fortaſsè Amores *Sermonis*. Ii ſunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, ſed Vocalis; aut ſi accuratiores ſint, *Syringa*, quandò ſcilicet Verba,& Voces, numeris quibuſdam, ſive Poeticis, ſive Oratoriis, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem ſive Voces, excellenter ad Conjugium Mundi ſumitur ſola *Eccho*: Ea enim demùm vera eſt Philoſophia, quæ Mundi ipſius voces fideliſſimè reddit, & veluti dictante Mundo conſcripta eſt; & nihil aliud eſt quam ejuſdem Simulachrum & Reflectio; neque addit quicquam de proprio, ſed tantùm iterat & reſonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando ſevocaſſet, videtur pertinere ad Congreſſum Senſûs, cum rebus Cœleſtibus, ſive Divinis. Nam alia eſt *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem ſponte ſe demittit *Luna*; ſiquidem ad Intellectum ſopitum, & à ſenſibus abductum, quandoq; ſponte influunt Divina: Quod ſi acceſſantur & vocentur à Senſu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale

Quale ſub incertam Lunam ſub luce malignâ
Eſt iter in Sylvis ———

Ad Mundi etiàm ſufficientiam & perſectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per partes generat; per Totum quomodò generare poſſit, cùm Corpus extra ipſum non ſit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putativâ, eſt ſanè ea Adjectio quædam ad Fabulam ſapientiſſima. Per illam enim repræſentantur eæ, quæ perpetuis temporibus paſſim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuoſæ, Genere quaſi ſubdititiæ, garrulitate verò interdùm jucundæ, interdùm moleſtæ & importunæ.

Exemplum alterum Philoſophiæ, ſecundum Parabolas Antiquas, in Politicis *De Bello, ſecundum Fabulam* Perſei.

PERSEVS, *Orientalis* cùm fuiſſet, miſſus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Meduſam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberiæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Monſtrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiàm Aſpectu tam dirum atque horrendum fuit, ut eo ſolo homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* una, *Meduſa*, ac ſola inter eas Mortalis, cùm reliquæ paſſivæ non eſſent. *Perſeus* igitur ad tam nobile Facinus ſe comparans, Arma ad Dona à tribus Diis mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares ſcilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu inſtructus,) ad *Meduſam* rectà perrexit, ſed primùm ad *Græas* divertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Græa* iſtæ canæ etiàm à Nativitate erant, & tanquàm Vetulæ. Oculus autem iis tantummodò & Dens erat omnibus unicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, viciſſim geſtabant, reverſæ autem deponere ſolebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perſeo* commodàrunt. Tum demùm, cùm ſe abundè ad deſtinata perficienda inſtructum judicaret, ad *Meduſam* properavit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aſpectui ejus (ſi forſan evigilaret) ſe committere audebat, ſed Cervice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inſpiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Meduſæ* abſcîdit: Ex Sanguine autem ejuſdem, in terram fuſo, ſtatim *Pegaſus* Alatus emicuit: Caput autem abſciſſum *Perſeus* in Scutum *Palladis* tranſtulit & inſeruit, cui etiamnùm ſua manſit vis, ut ad ejus intuitum omnes ceu attoniti aut ſyderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & prudentiâ: Atque primò omnis *Belli Suſceptio* debet eſſe tanquam *Miſſio* à *Pallade*; non à *Venere* certè, (ut Bellum Trojanum fuit) aut aliâ levi ex cauſsâ; quippe cùm in Conſiliis ſolidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, ſana admodùm & gravia: Primum eſt, ut de *Subjugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret; Neque enim eadem

eſt Patrimonii, & Imperii amplificandi ratio: Nam in Poſſeſſionibus privatis, Vicinitas Prædiorum ſpectatur, ſed in propagando Imperio, Occaſio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis eſſe debent. Itaque *Perſeus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, uſque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectavit. Hujus rei Exemplum inſigne eſt in Belligerandi diversá ratione Patris & Filii Regum *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Urbes paucas Imperio adjecit, idque non ſine maximá Contentione & Periculo; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in ultimum diſcrimen adductus fuit: At *Alexander* longinquam Expeditionem benè auſus in *Perſas*, Nationes infinitas ſubjugavit, magis Itineribus quàm Præliis fatigatus. Hoc ipſum adhùc clariùs cernitur, in Propagatione *Imperii Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix ultra *Liguriam* Armis penetraverant, eodem tempore *Orientis* Provincias uſque ad *Montem Taurum* Armis & Imperio complexi ſunt. Etiàm *Carolus Octavus* Rex *Galliæ*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compoſitum eſt) non admodùm facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanâm* longinquam, admirandâ quâdam facilitate & felicitate tranſegit. Habent certè hoc Bella longinqua, ut cum iis manus conferatur, qui Militiæ & Armis Invaſoris minimè ſint aſſueti, quod in finitimis ſecùs ſe habet. Etiàm & Apparatus in hujuſmodi Expeditionibus ſolet eſſe diligentior & inſtructior; & Terror apud Hoſtes ex ipſo auſu & fiduciâ major. Neque etiàm ferè poſſit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hoſtes, ad quos tam longo itinere pervenitur, Diverſio aliqua aut Invaſio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, ſæpiùs adhibetur. Caput autem rei eſt, quod in ſubjugandis Finitimis, Occaſionum Delectus in anguſtò verſatur; at ſi quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio ſuo eò transferre Bellum ubi aut Diſciplina Militaris maximè eſt enervata, aut vires Nationis plurimùm attritæ & conſumptæ, aut Diſſidia Civilia opportunè oborta, aut aliæ hujuſmodi Commoditates ſe oſtendant. Secundum eſt, ut ſemper ſubſit *Cauſſa Belli* juſta, & pia, & honorifica, & favorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum populis impenſas conferentibus, addit, & Societates apperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Cauſſas autem Belli, admodùm favorabilis eſt ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, ſub quibus Populus ſuccumbit; & proſternitur ſine Animis & Vigore, tanquam ſub *Aſpectum Meduſæ*; quod etiàm *Herculi* Divinitatem conciliavit. Romanis certè magna Religio fuit, ſtrenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, ſi quoquo modo oppreſſi fuiſſent. Etiàm Bella ob Vindictam juſtam ferè ſemper felicia fuerunt, ſicut Bellum adverſus *Brutum* & *Caſſium*, ad vindicandam Mortem *Cæſaris*; *Severi* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Junii Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretiæ*: Denique quicunque Bello Calamitates Hominum & Injurias, aut levant aut vindicant, ſub *Perſeò* militant. Tertium ut in omni Bello ſuſcipiendo vera ſit *Æſtimatio virium*; atque rectè perpendatur, utrùm Bellum ſit tale quod confici & ad exitum perduci poſſit, ne quis

vaſtas

vaſtas & infinitas Spes perſequatur. Prudentèr enim *Perſeus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræſentantur) eam delegit, quæ in ſuâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impoſſibilia Animum adjecit. Atque de iis, quæ in ſuſcipiendo Bello Deliberationem ſubeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipſam pertinent.

In Bello maximè omnium proſunt illa tria *Dona Deorum*, adeò ut Fortunam ipſam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perſeus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Conſiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade:* Neque caret Allegoriâ, eâque prudentiſſimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum poſſit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli agreſſibus, quàm in iis quæ ſequuntur, & primis ſubſidio ſunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod Proſecutiones, & ſubſidiarii Impetus, Initiorum Alacritati non reſpondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inviſibiles reddere ſolebat) manifeſta Parabola eſt. Nam *Conſiliorum Occultatio* poſt *Celeritatem*, maximi ad Bellum eſt momenti. Cujus etiam Celeritas ipſa Pars magna eſt, Celeritas enim Conſiliorum evulgationem prævertit. Ad *Galeam Plutonis* ſpectant, ut unus Bello præſit, cum Mandatis liberis; Conſultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Criſtis Martis*, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eòdem ſpectant Prætextus Varii, & Deſignationes Ancipites, & Famæ Emiſſariæ, quæ Oculos Hominum aut perſtringunt aut avertunt, atque vera Conſiliorum in obſcuro ponunt. Etiàm Cautiones diligentes & ſuſpicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & revinciunt. At non minùs intereſt, *Conſilia Hoſtium* explorare, quam ſua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adjungendum eſt *Speculum Palladis*, per quod Hoſtium vires, Inopia, Occulti Fautores, Diſſidia & Factiones, Progreſſus, Conſilia cernantur. Quoniàm verò tantùm fortuitorum ſuſcipit Bellum, ut nec in Conſiliis propriis occultandis, nec in Hoſtium explorandis, nec in Celeritate ipſâ, multum fiduciæ ponendum ſit, ideò ante omnia ſumendum *Palladis Scutum*, *Providentiæ* ſcilicet, ut quam minimum *Fortunæ* relinquatur. Huc pertinent, Exploratò vias inire, Caſtra diligenter munire (quod in Militiâ modernâ in deſuetudinem ferè abiit; Caſtra verò inſtar Urbis Munitæ, Romanis ad adverſos Prælii eventus erant) Acies ſtabilis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus levis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad ſolidam & ſollicitam Defenſivam ſpectant; cùm plus valeat utique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius* ipſe *Martis*. Verùm *Perſeo* utcunque Copiis aut Animis inſtructo, reſtat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, ut *divertat ad Græas*. *Græa* autem *Proditiones* ſunt, Bellorum ſcilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, ſed Generis Nobilitate quaſi impares. Bella enim generoſa, Proditiones degeneres & turpes. Earum Deſcriptio elegans eſt, ut *Canæ* à Nativitate ſint, & tanquam *Vetulæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifeſtam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in *Dente* eſt.

Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propenſa, & *ſpeculatur*, & *mordet*. Atque hujuſmodi *Oculus* & *Dens* tanquam *communis* eſt; nam quicquid didicerunt & noverunt, ferè per Manus ab unâ ad alteram tranſit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, uno quaſi ore mordent, & eadem Scandala jactant; ut ſi unam audias, omnes audias. Itaque *Perſeo* ſunt iſtæ *Graeæ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præſertim ut *Oculum* & *Dentem* ſuum ei commodent, *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores ſerendos, & Invidiam conflandam, & Animos Hominum ſollicitandos. Poſtquam verò omnia benè ſint ad Bellum præparatè diſpoſita, illud inprimis curandum, quod *Perſeus* fecit, ut *Meduſa dormiens* inveniatur. Prudens enim Belli Suſceptor ſemper ferè Hoſtem aſſequitur imparatum, & ſecuritati propiorem. Denique in ipſis Belli Actionibus atque inſultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus eſt. Plurimi enim ante ipſa Pericula Res Hoſtium acutè & attentè introſpicere poſſunt; at in ipſo Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte ſpectant; unde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; ſed in *Speculum Palladis, cervice reflexâ* inſpiciendum, ut impetus rectè dirigatur, abſque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, ſequuntur Effecta duo; *Pegaſi* illa *Generatio* & *Exſuſcitatio*, quæ ſatis evidentèr *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriam celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Geſtatio Capitis Meduſæ* in *Scuto*; ſiquidem nullum præſidii genus huic ob præſtantiam comparari poſſit. *Unicum* enim *Facinus inſigne* & memorabile, felicitèr geſtum & perpetratum, omnes Hoſtium Motus obrigeſcere facit, atque Malevolentiam ipſam ſtupidam reddit.

Exemplum tertium Philoſophiæ ſecundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. *De Cupiditate, ſecundum Fabulam* Dionyſi.

NARRANT *Semelem Iovis* Pellicem, poſtquam Juramento cum inviolabili, ad votum indefinitum obſtrinxiſſet, petiiſſe, ut ad Amplexus ſuos accederet talis, qualis cum *Iunone* conſueſſet. Itaque illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in Utero geſtabat, à Patre exceptus, in Femur ejus inſutus eſt, donec Menſes Fœtui deſtinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interìm nonnihil claudicabat. Itaque Puer, quod Jovem, dum in Femore ejus portaretur, gravaret & pungeret, Dionyſi nomen accepit. Poſtquàm autem editus eſſet; apud *Proſerpinam* per aliquot Annos nutritus eſt; cùm verò adultus eſſet, ore ferè Muliebri conſpiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiàm extinctus & ſepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò poſt revixit. Atque primâ Juventâ Viris culturam, atque adeò Vini confectionem & uſum primus invenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum ſubjugavit, & ad ultimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto;

circa

circa eum ſubſultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alii. Quin & *Muſæ* Comitatui ejus ſe adjungebant. Uxorem autem ſibi ſumpſit *Ariadnem* à *Theſeo* deſertam & relictam. *Arbor* ei ſacra erat *Hedera*. Etiam Sacrorum & Ceremoniarum Inventor & Inſtitutor habebatur; ejus tamen generis, quæ & Fanatica erant, & plenæ corruptelarum, atque inſupèr crudeles. Furores quoque immittendi poteſtatem habebat. Certè in *Orgyis* ejus, à Mulieribus furore percitis, duo viri inſignes diſcerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conſcensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curioſus eſſe voluiſſet; Hic cùm Lyram ſuavitèr & peritè pulſaret. Atque hujus Dei Res geſtæ, cùm *Iovis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, ut vix quicquam in Philoſophiâ Morali, melius inveniatur. Deſcribitur autem ſub *Perſonâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, ſive Affectuum & Perturbationum Animi. Primùm igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet, *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentiſſimæ, non alia eſt, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater eſt Bonum Exiſtens, ſimiliter Cupiditatis Mater eſt Bonum Apparens. Altera *Iovis* (ſub cujus Perſonâ Anima Humana repræſentatur) Uxor legitima, altera Pellex: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, priùs temerè conceſſo, quam ritè intellecto & judicato. Atque poſtquàm efferveſcere cœperit *Mater* ejus (Natura ſcilicet & Species Boni) ex *nimio incendio* deſtruitur & perit. Proceſſus autem Cupiditatis à conceptu ſuo talis eſt: Illa ab *Animo Humano* (qui ejus eſt Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* ejus, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & convellit, & deprimit, adeò ut Actiones & Decreta ab eâ impediantur, & claudicent. Quinetiàm poſtquàm conſenſu & tempore confirmata eſt, & in Actus erumpit, ut jam quaſi *Menſes compleverit*, & edita planè fit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proſerpinam* educatur, id eſt, *Latebras quærit*, atque clandeſtina eſt, & quaſi ſubterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frænis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicujus Prætextum ſumit, aut Infamiam ipſam contemnit. Atque illud veriſſimum eſt, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* eſſe. Habet enim *Imperium Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclarè, *Bacchum mortuum reviviſcere*: Videntur enim Affectus quandoque ſopiti, atque extincti, ſed nulla fides habenda eſt eis, ne ſepultis quidem: ſiquidem præbitâ Materiâ, & Occaſione, reſurgunt.

De *Inventione Vitis* Parabola prudens eſt: Omnis enim Affectus ingenioſus eſt admodùm & ſagax, ad inveſtigandum ea, quæ ipſum alant & foveant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotuere, *Vinum* ad perturbationes cujuſcunque generis, excitandas & inflammandas, potentiſſimum eſt, & maximè efficax; atq; eſt Cupiditatibus in genere, inſtar *Fomitis communis*. Elegantiſſimè autem ponitur *Affectus* ſive *Cupiditas*, *Provinciarum Subjugator*, & Expeditionis infinitæ Suſceptor: Nunquàm enim partis acquieſcit, ſed Appetitu infinito, neque ſatiabili, ad Ulteriora tendit, & Novis ſempèr inhiat. Etiam

Tigres apud *Affectus ſtabulant*, & ad *Currum* eorum ſubinde *juguntur*. Poſtquàm enim *Affectus Curulis* eſſe cœperit, non *Pedeſtris*, ſed Victor Rationis, & quaſi Triumphator factus ſit, in omnes qui adverſantur aut ſe opponunt, crudelis eſt, & indomitus, ac immitis. Facetum autem eſt, quod circa *Currum Bacchi* ſubſultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipſo, & geſtu, indecoros & inconditos, ſubſultorios & deformes; adeò ut qui ſibi ipſi fortaſsè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, aliis tamen appareat turpis & ridiculus. Conſpiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Muſæ*. Neque enim reperitur ullus ferè Affectus, tam pravus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Muſarum Majeſtatem in immenſum minuit; ut cùm Duces Vitæ, & Signiferi eſſe debeant, ſint non rarò Cupiditatum Pediſſequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis eſt illa Allegoria, *Bacchum Amores* ſuos in eam effudiſſe, quæ ab alio *Relicta* erat & faſtidita. Certiſſimum enim eſt, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* jam pridèm repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus ſuis ſervientes & indulgentes, Pretium potiundi in immenſum augent (ſive Honores appetant, ſive Amores, ſive Gloriam, ſive Scientiam, ſive alia quæcunque) ſe *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, poſt Experimentum, dimiſſas & repudiatas. Neque Myſterio caret, quod *Hedera Baccho* ſacra fuerit, hoc enim duplici modo convenit; primùm, quod *Hedera hyeme vireſcat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *ſerpat*, ac circumfundatur, & ſe attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & vetitum, & tanquàm Antiperiſtaſin (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) vireſcit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes ejus Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumſepit*; neque ferè quicquam purum invenias, quo illa Claviculas ſuas non imprimat. Neque mirum eſt, ſi *Superſtitioſi Ritus Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè *male-ſanus Affectus* in *pravis Religionibus* luxurietur, adeò, ut Hæreticorum Colluvies Bacchanalia Ethnicorum ſuperârit; quorum etiàm Superſtitiones, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum eſt, ſi *Furores à Baccho* immitti putentur, cùm & omnis *Affectus in exceſſu ſuo*, veluti *Furor brevis* ſit, & ſi vehementiùs obſideat & incumbat, in Inſaniâ ſæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo* inter *Orgya Bacchi* laceratis, evidentem Parabolam habet; cùm Affectus quiſque prævalidus erga duas res ſit aſperrimus atque infenſiſſimus; quarum altera eſt *Inquiſitio in eum curioſa*, altera *Admonitio ſalutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, ſi illa Inquiſitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tanquàm Arbore conſcenſâ, abſque omni Animi Malignitate: Neque rurſùs ſi admonitio illa, multâ cum ſuavitate & dexteritate adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Poſtremò, illa *Confuſio Perſonarum Iovis* & *Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem *Res geſtæ nobiles*, & claræ,

claræ, atque Merita inſignia & glorioſa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (utcunque Famæ & Laudis celebritate utraque res paritèr gaudeat) proveniant ; ut non facile ſit diſtinguere Facta *Dionyſi* à Factis *Iovis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur ; tranſeamus ad Palatium Animi ; cujus Limina majori cum Veneratione & curâ, ingredi convenit.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum LIBER TERTIUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam *&* Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas *tres; De* Numine, *de* Naturâ, *de* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *ut Matris Communis omnium*.

HISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potiùs officio, quam Lucis perfungitur: *Poeſis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in ſe habere Divini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm jam tempus eſt mihi, ut evigilem, & me humo attollam, *Philoſophiæ & Scientiarum* liquidum Æthera ſecans.

Scientia Aquarum ſimilis eſt: Aquarum aliæ deſcendunt cœlitùs,

cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etiàm *Scientiarum* primaria Partitio ſumenda eſt ex Fontibus ſuis: Horum alii in alto ſiti ſunt, alii hic inſtà. Omnis enim *Scientia* duplicem ſortitur Informationem. Una inſpiratur divinitùs, altera oritur à Senſu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur Scientiam; Cumulativa ea eſt, non Originalis; ſicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex aliis Rivulis in ſe receptis, augeſcunt. Partiemur igitur Scientiam, in *Theologiam*, & *Philoſophiam*. *Theologiam* hìc intelligimus *Inſpiratam* ſive Sacram, non *Naturalem*, de qua paulò poſt dicturi ſumus. At illam (*Inſpiratam* nimirùm) ad ultimum locum reſervabimus, ut cum eâ Sermones noſtros claudamus; cùm ſit Portus, & Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philoſophiæ autem Objectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem *Radius* Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas ſcilicet) *Radio Refracto*; *Homo* verò, ſibi ipſi monſtratus & exhibitus, *Radio reflexo*. Convenit igitur partiri *Philoſophiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non ſunt Lineis diverſis ſimiles, quæ coeunt ad unum Angulum; ſed potiùs Ramis Arborum, qui conjunguntur in uno Trunco; (qui etiàm Truncus ad ſpatium nonnullum integer eſt & continuus, antequàm ſe partiatur in Ramos;) idcircò poſtulat res, ut priuſquàm prioris Partitionis Membra perſequamur, conſtituatur una *Scientia Univerſalis*, quæ ſit Mater reliquarum, & habeatur in progreſſu Doctrinarum, tanquam Portio viæ communis, antequàm viæ ſe ſeparent, & disjungant. Hanc *Scientiam*, *Philoſophiæ primæ*, ſive etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine inſignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab aliis Scientiis, potiùs Limitibus, intra quos continetur, quam Rebus & ſubjecto differat, Faſtigia ſcilicet Rerum tantummodò tractans. Hanc ipſam utrùm inter *Deſiderata* reponere oporteat, hæſito; ſed arbitror tamen poni debere. Equidem invenio Farraginem quandam, & Maſſam inconditam Doctrinæ, ex *Theologia Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibuſdam *Phyſicæ* (veluti de *Principiis*, & de *Animâ*) compoſitam, & congeſtam; & ſublimitate quâdam ſermonis, Hominum qui ſeipſos admirari amant, tanquam in Vertice Scientiarum collocatam. Nos verò, miſſo faſtu, id tantùm volumus, ut deſignetur aliqua *Scientia*; quæ ſit Receptaculum *Axiomatum*, quæ particularium Scientiarum non ſint propria, ſed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* eſſe nemo ambigat. Exempli gratiâ, *Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia*: Regula eſt ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad Juſtitiam Diſtributivam; Siquidem in Juſtitiâ Commutativâ, ut Paria Imparibus tribuantur, Ratio Æquitatis poſtulat; at in Diſtributivâ, niſi Imparia Imparibus præſtentur, Iniquitas fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conveniunt, & inter ſe conveniunt*: Regula eſt itidem ex *Mathematicis*; Verùm ſimul tam potens in *Logicâ*, ut Syllogiſmi ſit Fundamentum.

Natura

CAPUT II.

De Theologiâ Naturali: & Doctrina de Angelis & Spiritibus, *quæ ejuſdem eſt* Appendix.

COllocatâ igitur ſuâ in ſede, *Communi Scientiarum Parente*, inſtar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœleſti ſobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Revertamur ad Partitionem illam trium *Philoſophiarum*, *Divinæ*, *Naturalis*, & *Humanæ*. Nam *Theologia Naturalis*, *Philoſophia* etiam *Divina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, ut ſi talis *Scientia*, ſeu potiùs *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi poteſt, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Objecti, ſanè Divina, ratione Informationis, Naturalis cenſeri poteſt. Hujus *Scientiæ* limites ita verè ſignantur, ut ad Atheiſmum confutandum, & convincendum, & ad Legem Naturæ informandam, ſe extendant; ad Religionem autem aſtruendam non proferantur. Quamobrem nec Deus unquam edidit Miraculum, quo converteretur Atheus; quia poterat ipſo Naturæ Lumine ad notitiam Dei perduci; verùm Miracula ad convertendos Idolatras & Superſtitioſos deſignata ſunt, qui nomen agnoverunt, ſed in Cultu ejus aberrarunt; quoniam non ſufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui ejus legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam oſtendunt Opera ejus, Imaginem autem minimè, ſic Opera Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam oſtendunt, Imaginem ejus haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à ſacrâ Veritate recedit. Illi ſiquidem Mundum Imaginem Dei ſtatuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, ut Dei uſpiam Imago dicatur, ſed ſolummodò Opus Manuum ejus; Hominem vero Imaginem Dei immediatè ſubſtituunt. Quocircà, quod ſit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod ſummè Potens quod Sapiens & Præſcius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod adorandus, etiam ex Operibus ejus demonſtrari, & evinci poteſt: & Admirabila compluta Secreta circa Attributa ejus, & multò magis circa Regimen, & Diſpenſationem ſuper univerſum, etiàm ſobrè ex iiſdem elici & manifeſtari queunt; eſtque iſtud Argumentum à nonnullis utiliter pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principiis, de Fidei Myſteriis vel ratiocinari, vel etiàm ſuadere vehementiùs; aut rursùs ea curioſiùs introſpicere, & ventilare, & de modo Myſterij inquirere; haud tutum meo judicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei ſunt.* Nam vel Ethnici, in illuſtri illâ & divinâ, de Aureâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipſum concedunt, *quod Iovem de Cœlo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dii; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cœlum.*

Quare fruſtrà ſudaverit, qui cœleſtia Religionis Arcana, noſtræ Rationi adaptare conabitur: Decebit potiùs Mentes noſtras ad cœleſtis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abeſt ut Defectum aliquem obſervem, ut Exceſſum potiùs reperiam; ad quem ſubnotandum paulùm ſum digreſſus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philoſophiæ impendent; utpote qui & Religionem Hæreticam procudet, & Philoſophiam Phantaſticam & Superſtitioſam.

Secùs eſt, quod ad *Angelorum* & *Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inſcrutabilis eſt, nec interdicta; Ad quam etiàm, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte eſt patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum, & religione Angelorum, ingerens ſe in ea quæ non novit*. Attamen ſi hoc Monitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem ſcilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de iis Opiniones, vel ultra Creaturæ ſortem eos efferentes, vel ampliorem de iis cognitionem, quam quis reverà adeptus ſit, venditantes. Cæterùm ſobria circa illos Inquiſitio, quæ vel per Rerum Corporeàrum Scalam, ad eorum Naturam pernoſcendam aſcendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* ſtatuendum *Immundis*, qui à Statu ſuo deciderunt. Conſortium cum iis, atque uſus operæ eorum, illicitus eſt, multò magis qualiſcunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Poteſtatis, Illuſionum, non ſolùm ex locis Scripturæ Sacræ, ſed ex Ratione, aut Experientiâ, haud poſtrema pars eſt Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apoſtolus, *Stratagematum ejus non ignari ſumus*. Ac non minùs *Dæmonum* Naturam inveſtigare in *Theologiâ Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Phyſicâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Deſiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis ſit tentata: Æquius eſſet, ut Scriptorum in hoc genere Pars haud parva, aut Vanitatis, aut Superſtitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPUT III.

Partitio Naturalis Philoſophiæ *in* Speculativam *&* Operativam: *quodque illæ duæ, & in intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſegregari debeant.*

MIſsâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquiſitionem de *Spiritibus*, ut *Appendicem* attribuimus) accedamus ad ſecundam Partem; videlicet illam de *Naturâ*, ſive *Philoſophiam Naturalem*. Optimè Democritus; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, ſive Puteis latere demerſam*. Non malè Chymici; *Vulcanum alteram Naturam eſſe; quinetiàm id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras ſolet*. Quidni igitur *Philoſophiam* in duas Partes ſecernus, *Fodinam* & *Fornacem*; & duo conſtituamus *Philoſophorum Munera*, *Operarios in Mineris*, & *Fabros*? Sanè utcunque

que videamur hæc per luſum loqui; tamen hujus generis Partitionem utiliſſimam eſſe cenſemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholaſticis; hoc eſt, ut dividatur *Doctrina de Naturâ*, in *Inquiſitionem Cauſarum*, & *Productionem Effectuum*; *Speculativam* & *Operativam*. Altera Naturæ Viſcera perſcrutatur; altera Naturam veluti ſuper Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Cauſſæ* & *Effectus*, ut Explicationem eorum aliquatenùs conjungi ſit neceſſe. Attamen quandoquidèm omnis ſolida & fructuoſa *Naturalis Philoſophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diverſam; *Aſcenſoriam* & *Deſcenſoriam*; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *nova Inventa*; conſultiſſimũ judico, ut hæ duæ Partes, *Speculativa* & *Operativa*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſeparentur.

CAPUT IV.

Partitio Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Phyſicam Specialem, *&* Metaphyſicam: *quarum* Phyſica Cauſam Efficientem & Materiam; Metaphyſica Cauſſam Finalem *&* Formam *inquirit*. *Partitio* Phyſicæ *in* Doctrinas de Principiis Rerum, De Fabricâ Rerum *ſive de Mundo*, *&* De Varietate Rerum. *Partitio* Phyſicæ de Varietate Rerum, *in* Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abſtractis. *Partitio* Doctrinæ de Concretis, *rejicitur ad eaſdem Partitiones, quas ſuſcipit* Hiſtoria Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abſtractis *in* Doctrinam de Schematiſmis Materiæ, *&* Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Phyſicæ Speculativæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philoſophorum. *Partitio* Metaphyſicæ, *in* Doctrinam de Formis, *&* Doctrinam *de* Cauſſis Finalibus.

N*aturalis Philoſophiæ* Partem, quæ *Speculativa* eſt, & Theorica, in *Phyſicam Specialem*, & *Metaphyſicam* dividere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphyſicæ* uſurpare, Senſu, à recepto & vulgato, diſcrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de noſtro, in genere, circa uſum Vocabulorum, inſtituto. Id hujuſmodi eſt, ut tam in præmiſſo Vocabulo *Metaphyſicæ*, quam in aliis, ubi Conceptus & Notiones noſtræ novæ ſunt; & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum ſperemus, ut Ordo ipſe, & dilucida rerum Explicatio, quam ſubjungere conamur, nos à pravâ vocabulorum (quibus utimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò avemus (quatenùs ſine Veritatis ac Scientiarum diſpendio fieri poſſit) vel minimùm, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in

re Ariſtotelis confidentiam proinde ſubit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum univerſæ Antiquitati indicens, non ſolùm nova Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam uſurpavit; ſed etiàm priſcam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus eſt. Adeò ut neque nominet uſpiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem ullam faciat, niſi quò aut Homines perſtringeret, aut Placita redargueret. Sanè ſi famam Nomini ſuo, ac Sequacium Turbam affectaverit, hoc rationibus ſuis inprimis accommodatum. Siquidem In Veritate Philoſophicâ aſſerendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate divinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; ſi quis venerit in nomine ſuo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœleſti Aphoriſmo, ſi quem præcipuè deſignaverit ſpectemus; (nempe Antichriſtum omnium ſeculorum Impoſtorem maximum) colligere licet, iſtud ipſum, *Venire in nomine ſuo*, nullâ Antiquitatis, aut (ſi ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis eſſe ad Veritatem; utcunque eam ſæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis*. Cæterùm de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenii mirabili, Ariſtotele, crediderim facile hanc Ambitionem cum à Diſcipulo ſuo accepiſſe, quem fortaſsè æmulatus eſt; ut ſi ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones ſubigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus ſibi conderet. Quanquàm fieri poſſit, ut apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, ſimili cum Diſcipulo ſuo titulo inſigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non utile mundo
Editus exemplum: ——

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & nova in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi eſt) decretum manet, Antiquitatem comitari *Uſque ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Senſum eorum & Diffinitiones ſæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Civilibus, novandi modum, quo Rerum Statu novato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magiſtratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphyſicæ*, noſtro ſenſu. Patet ex iis, quæ ſuprà diſſeruimus, disjungere nos *Philoſophiam primam* à *Metaphyſicâ*, quæ hactenùs pro Re eâdem habitæ ſunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philoſophiæ portionem* poſuimus. Atqui *Philoſophiæ primæ* communia & promiſcua *Scientiarum Axiomata* aſſignavimus. Etiàm *Relativas*, & *Adventitias Entium Conditiones* (quas *Tranſcendentes* nominavimus) *Multum*, *Paucum*; *Idem*, *Diverſum*; *Poſſibile*, *Impoſſibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id ſolummodò cavendo, ut Phyſicè, non Logicè tractentur. At Inquiſitionem de *Deo*, *Uno*, *Bono*, *Angelis*, *Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri poſſit, quid tandem ſit, quod *Metaphyſicæ* relinquatur? Certè

ultra

ultra Naturam nihil; ſed ipſius Naturæ Pars multò præſtantiſſima. Atque profectò, citra Veritatis diſpendium, huc uſque de Veterum Sententiâ reſpondere liceat, *Phyſicam* ea tractare, quæ penitùs in Materiâ merſa ſunt, & Mobilia; *Metaphyſicam* Abſtracta magis, & Conſtantia. Rursùs *Phyſicam* in Naturâ ſupponere Exiſtentiam tantùm & Motum & Naturalem Neceſſitatem: At *Metaphyſicam* etiàm Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, miſsâ Sermonis Sublimitate, perſpicuè & familiaritèr proponemus. Partiti ſumus *Naturalem Philoſophiam*, in *Cauſſarum Inquiſitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquiſitionem Cauſſarum* in *Theoricam* conjecimus. Eam in *Phyſicam* & *Metaphyſicam* partiti ſumus. Ergo neceſſe eſt, ut vera Differentia harum ſumatur ex naturâ Cauſſarum, quas inquirunt. Itaque abſque aliquâ obſcuritate, aut circuitione, *Phyſica* eſt quæ inquirit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphyſica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Phyſica igitur, *Cauſſarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subjecti, Mobilia complectitur; *Cauſſarum* Conſtantiam non aſſequitur.

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liqueſcit,
Uno eodemq; igne. ———

Ignis duritiei Cauſſa, ſed in Limo; Ignis Colliquationis Cauſſa, ſed in Cerâ. Partiemur autem *Phyſicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in unum*; aut *fuſa & ſparſa* eſt. Colligitur verò in unum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integralem univerſi Fabricam*. Itaque hæc *Unio Naturæ* duas peperit *Phyſicæ* Partes: unam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Univerſi* ſive de *Mundo*, quas etiàm *Doctrinas de Summis* appellare conſuevimus. Tertia Doctrina (quæ de *Naturâ ſparſâ* ſive *fuſâ* tractat) *omnimodam Rerū Varietatem*, & *Summas minores* exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas phyſicas*. De *Principiis Rerum*; De *Mundo* ſive de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* ſive *ſparſâ*; Quæ poſtrema (ut diximus) omnimodam Rerum varietatem continet; eſtque veluti Gloſſa prima; aut Paraphraſis circa Naturæ Interpretationem. Harum trium Partium *deſideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & ſolidè tractentur, non eſt hic diffiniendi Locus.

At *Phyſicam Sparſam* ſive de *Varietate Rerum*, rursùs in duas Partes dividemus; *Phyſicam* de *Concretis*, & *Phyſicam* de *Abſtractis*; ſive *Phyſicam* de *Creaturis*, & *Phyſicam* de *Naturis*. Altera (ut Logicis Vocabulis utamur) inquirit de Subſtantiis, cum omni varietate ſuorum Accidentium: Altera de Accidentibus, per omnem varietatem Subſtantiarum. Veluti, ſi inquiratur de Leone, aut Quercu, illa complura diverſa Accidentia ſuffulciunt: Contrà, ſi inquiratur de Calore aut Gravitate, illa plurimis diſtinctis Subſtantiis inſunt. Cùm verò omnis *Phyſica*, ſita ſit in medio, inter *Hiſtoriam Naturalem* & *Metaphyſicam*; Prior Pars (ſi rectè advertas) *Hiſtoriæ Naturali propior* eſt, *poſterior Metaphyſicæ*. *Phyſica* autem *Concreta* eandem ſubit Diviſionem, quâm *Hiſtoria Naturalis*; ut ſit vel circa *Cœleſtia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum*

Terræ & *Maris*; vel circa *Collegia Majora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, ſive *Species*; etiàm circa *Præter generationes*; & circa *Mechanica*. Etenìm in hiſce omnibus, *Hiſtoria Naturalis* Factum ipſum perſcrutatur & refert, at *Phyſica* itidem Cauſſas: ſed intellige hoc de *Cauſſis Fluxis*, *Materiâ* ſcilicet & *Efficiente*. Inter haſce *Phyſicæ* Portiones, manca prorsùs & imperfecta eſt ea, quæ inquirit de *Cœleſtibus*, cùm tamen propter Nobilitatem Subjecti præcipuæ Hominibus curæ eſſe deberet. Etenim *Aſtronomia* fundata eſt in Phœnomenis non malè; ſed humilis eſt, & minimè etiàm ſolida: At *Aſtrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Aſtronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olim, cùm fraudem Jovi fecit: Adduxit ille, loco Bovis veri, Pellem Bovis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus ſuffarcinatam. Exhibet ſimilitèr & *Aſtronomia*, Exteriora Cœleſtium (Aſtrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Syſtemata fabrè concinnatam: At viſcera deſunt (*Rationes nempe Phyſicæ*) ex quibus (*Hypotheſibus Aſtronomicis* adjunctis) eruatur Theoria; non quæ Phœnomenis tantùm ſatisfaciat, (cujus generis complures ingenioſè confingi poſſent;) ſed quæ Subſtantiam, & Motum, & Influxum Cœleſtium, prout revera ſunt, proponat. Exploſa enim ferè jam pridem ſunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *Soliditas Cœli* (ſtellis in Orbibus ſuis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs aſſeritur; Quod ſint *diverſi Poli* Zodiaci & Mundi; Quod ſit *Secundum Mobile* Renitentiæ in adverſum Primi Mobilis Raptus; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos*; Quod ſint *Eccentrici*, & *Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Conſtantia ſervetur; Quod à Lunâ in ſuperius nulla ſit *Mutatio* aut *Violentia*; & hujuſmodi. Atque harum Suppoſitionum Abſurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis conſtat falſiſſimum eſſe) Homines impegit. At vix quiſquam eſt, qui inquiſivit Cauſſas Phyſicas, tum de *Subſtantiâ Cœleſtium* tam Stellari quam interſtellari; tum de *Celeritate* & *Tarditate* Corporum Cœleſtium ad invicem; tum de *Incitatione Motûs diverſâ* in eodē Planetâ; tum de *Motuum Conſecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrà; deque *Progreſſionibus*, *Stationibus*, & *Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione*, & *Caſu*, per Apogæa & Perigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras ſe verſus Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli ſiti ſint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Diſtantiam certam à Sole: Hujus (inquam) generis Inquiſitio vix tentata eſt, ſed in *Mathematicis* tantùm *Obſervationibus* & *Demonſtrationibus* inſudatur. Eæ autem oſtendunt, quomodò hæc omnia ingenioſè concinnari & extricari poſſint, non quomodò verè in Naturâ ſubſiſtere; Et Motus tantùm Apparentes, & Machinam ipſorum Fictitiam, & ad placitum diſpoſitam, non Cauſſas ipſas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Aſtronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non ſine Dignitatis ſuæ diſpendio numeratur; cùm debeat potius (ſi proprias Partes tueri velit) conſtitui *Phyſicæ*

pars

pars quaſi nobiliſſima. Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* confiĉta Divortia contempſerit; & *Materiæ Appetitus* & *Paſſiones* maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo validæ ſunt, & Univerſitatem Rerum tranſverberant) benè perſpexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœleſtibus* Informationem; & ab ijs è contrà, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiſcet; non tantùm quatenùs hi ab illis reguntur, ſed quatenùs habeant Paſſiones communes. Quamobrèm hanc Partem *Aſtronomiæ*, quæ *Phyſica* eſt, *deſiderari* ſtatuimus. Eam *Aſtronomiam Vivam* nominabimus, ad Differentiam Bovis illius Promethei, Suffarcinati, & ſolummodò Figurâ tenus Bovis.

At *Aſtrologia* multâ Superſtitione referta eſt, ut vix aliquid ſanum in eâ reperiatur. Attamen eam potiùs expurgandam, quam prorsùs abjiciendam eſſe cenſemus. Quod ſi quis hanc Scientiam, non in Ratione, aut *Contemplationibus Phyſicis*, ſed in *cæcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Obſervatione, fundatam eſſe contendat; ideóque *Rationum Phyſicarum* Examen rejiciat (quod jactabant Chaldæi) is eâdem operâ & Auguria revocet, & Aruſpicinam, & Exta, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, ut diutinæ Experientiæ, & per Manus traditæ Diſciplinæ, Dictamina fuiſſe aſſerebantur. Nos verò, & ut *Phyſicæ* Portionem *Aſtrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Evidentia concedit, tribuimus; demptis Superſtitionibus & Commentis. Ut verò Rem paulò attentiùs introſpiciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod ſinguli *Planetæ viciſſim per Horas* regnent, ut Spatio viginti quatuor Horarum, Regna ſua ter repetant, præter Horas tres ſupernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Diviſionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; ut ex Alternatione Dierum manifeſtiſſimè patet; cùm in Principio Diei ſequentis, regnet ſemper Planeta, à Planetâ prioris Diei, Quartus; propter tres illas Horas, quas diximus ſupernumerarias. Secundò, pro Commento vano rejicere non dubitamus, *Doctrinam* de *Thematibus Cœli*, ad *Puncta Temporis certa*, cum *Diſtributione Domorum*; ipſas ſcilicet *Aſtrologiæ* Delicias, quæ Baccanalia quædam in Cœleſtibus exercuerunt: Nec ſatis mirari poſſumus, Viros quoſdam egregios, & in *Aſtrologiâ* Principes, tam levi ad iſta aſtruenda Argumento innixos eſſe: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientia ipſa, *Solſtitia*, *Æquinoctia*, *Novilunia*, *Plenilunia*, & hujuſmodi ſtellarum *Revolutiones majores*, manifeſtò & inſignitèr operari ſuper Corpora Naturalia; neceſſe eſſe ut *Poſituræ Stellarum magis exactæ* & *ſubtiliores*, Effectus quoque magis exquiſitos & occultiores producant. Illi verò ſeponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem manifeſtum*; & ſimilitèr *Lunæ vim quandam Magneticam*, ſuper Incrementa Æſtuum ſemimenſtrua: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res eſt:) His verò ſepoſitis, *reliquas Planetarum vires* ſuper Naturalia (quatenùs Experientiâ comprobantur) tenues admodùm, & infirmas, & quaſi latitantes reperient, etiàm in *Revolutionibus Majoribus*. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm *Revolutiones illæ Majores* tam parùm

poſſint;

poſſint; *Exactas* illas & *Minutas Poſiturarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Nativitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtûs regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæſtionis Fortunam Rei Inquiſitæ, atque (ut verbo dicamus) *Doctrinas* de *Nativitatibus*, *Electionibus*, & *Quæſtionibus*, & illiuſmodi Levitates, maximâ ex Parte, nihil certi aut ſolidi habere, & Rationibus Phyſicis planè redargui & evinci, judicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Aſtrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *deſideremus*? Nam hujus poſtremæ Rei gratiâ (nempe ejus quod *deſideratur*) ſermonem hunc inſtituimus, cùm aliàs Cenſuris (ut ſæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Revolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere cenſemus. Verùm id optimum factu foret, ſi *Regulas* quaſdam præſcribamus, ad quarum Trutinam & Normam, *Aſtrologica* examinentur; ut utilia retineantur, rejiciantur inania. Prima ea ſit, de quâ jam antè monuimus *Revolutiones Majores retineantur, valeant Minores Horoſcoporum & domorum*. Illæ inſtar Tormentorum grandium ictus ſuo à longinquo jacere queant, hæ tanquam Arcus Minores Spatia evadere & vires deferre non poſſunt. Secunda eſt; *Operatio Cœleſtium in Corpora omnigena non valet, ſed tantùm in teneriora*, qualia ſunt Humores, Aer, & Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœleſtium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia eſt; *Omnis Operatio Cœleſtium, potiùs ad Maſſas Rerum extenditur, quam ad Individua*: Obliquè tamen pervenit etiàm ad Individua nonnulla: Illa ſcilicet, quæ ex Individuis ejuſdem Speciei ſunt maximè Paſſibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Conſtitutio Aeris peſtilens, Corpora minùs reſiſtentia occupat; magis reſiſtentia præterit. Quarta eſt præcedenti non diſſimilis; *Omnis Operatio Cœleſtium, non in Puncta Temporum, aut Anguſtias minutas; ſed in Spatia Majora defluit & dominantur*: Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ eſſe poſſint; de Diebus ſingulis, pro vanis meritò habentur. Poſtrema eſt; (quæ etiàm prudentioribus Aſtrologis ſemper placuit) quod *Nulla inſit Aſtris Fatalis Neceſſitas*; ſed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Aſtrologiæ*, ſi fuerit emendata, non obſcurè venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo conſtet, Cœleſtia in ſe habere alios quoſdam Influxus, præter *Calorem* & *Lumen*. Qui tamen ipſi, ſecundùm Regulas illas, quas jam poſuimus, & non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ *Phyſicâ* latent, & longiorem Diſſertationem poſtulant. Viſum eſt igitur nobis (his quæ diximus ritè perpenſis) inter *Deſiderata* reponere *Aſtrologiam* his Principiis noſtris conſentaneam; Atque ſicut *Aſtronomiam*, quæ Phyſicis Rationibus nitatur, *Aſtronomiam Vivam* nominavimus; ita & *Aſtrologiam*, quæ per eaſdem regitur, *Aſtrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura ſint; pauca tamen addemus, more noſtro, quæ liquidò proponent, & ex quibus ſit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda*. Primò in *Aſtrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina* de *Commixtionibus Radiorum*,

Con-

Conjunctionibus ſcilicet & Oppoſitionibus, & reliquis *Syzygiis*, ſive Aſpectibus Planetarum inter ſe: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertranſitum*, & *Locationem* ſub *iiſdem Signis*, etiam huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, aſſignamus: Locatio enim Planetæ ſub Signo, eſt Conjunctio quædam ejuſdem cum Stellis Signi: Quinetiàm ſicut Conjunctiones, ita & *Oppoſitiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *ſtellas Signorum* notandæ ſunt, quod adhùc plenè factum non eſt. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad invicem, utiles quidem ſunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum ſubjacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia ſemper eodem modo ſe habent. Secundò recipiantur *Acceſſiones* ſingulorum Planetarum propiùs *ad Perpendiculum*, aut *Receſſiones* ab ipſo, ſecundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ ſinguli, non minùs quam Sol, ſuas Æſtates, ſuas Hyemes; in quibus fortiùs aut infirmiùs Radios jaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenim nobis dubium non eſt, quin Luna poſita in Leone, fortiùs operetur ſuper Corpora Naturalia, apud nos, quam poſita in Piſcibus: Non quod Luna ſub Leone ad Cor reſpiciat, ſub Piſcibus ad Pedes (ſicut fabulantur;) ſed propter Elevationem verſus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas majores, eâdem prorſùs ratione quâ & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ diſquiſitione, ad quæ pertineat *Planetæ Vigor* in ſeipſo, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, ſive Exaltatione ſuâ, magis alacer eſt; in Perigæo autem, ſive Caſu ſuo, magis communicat. Quartò recipiantur (ut ſummatim dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales ſingulorum in Itinere ſuo *Accelerationes*, *Retardationes*, *Progreſſus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Diſtantiæ à Sole*, *Combuſtiones*, *Augmenta* & *Diminutiones Luminis*, *Ecclipſes*, & ſi quæ ſint alia? Etenim faciunt hæc omnia, ut Planetarum Radii, vel fortiùs, vel debiliùs, diverſis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor iſta ad *Radiationes Stellarum* ſpectant. Quintò recipiantur, quæ Naturas Stellarum, ſive Erraticarum, ſive Fixarum, in propriâ ſuâ Eſſentiâ, & Activitate, reſerare & detegere ullo modo queant; Qualis *Magnitudo*; Qualis *Color* & *Aſpectus*; Qualis *Scintillatio* & Vibratio Luminis; Qualis *Situs verſus Polos* aut *Æquinoctium*; Quales *Aſteriſmi*; Quæ aliis *Stellis magis immixtæ*, quæ magis *ſolitaria*; Quæ *ſuperiores*, quæ *inferiores*; Quæ ex Fixis intra *vias Solis* & *Planetarum* (*Zodiacum* ſcilicet,) quæ *extra*; Quis ex Planetis *velocior*, quis *tardior*; Quis *moveatur in Ecclipticâ*, quis *pervagetur in Latitudine*; Quis poſſit eſſe *retrogradus*, quis *minimè*; Quis *patiatur omnimodam diſtantiam à Sole*, quis *alligetur*; Quis moveatur *celeriùs in Apogæo*, quis in *Perigæo*; Denique *Anomalia Martis*, *Expatiatio Veneris*, & *Labores* ſive *Paſſiones* admirandæ, quæ non ſemel & in *Sole* & in *Venere* deprehenſæ ſunt, & ſi quæ ſint aliæ? Poſtremò recipiantur etiàm ex traditione, *Naturæ* & *Inclinationes Planetarum* particulares; atque etiàm *Stellarum Fixarum*; quæ, quandoquidèm magno conſenſu tradantur, non levitèr (præterquàm ubi cum *Phyſicis Rationibus* planè diſcordant) rejiciendæ ſunt. Atque ex talibus Obſervationibus coagmentatur *Aſtrologia ſana*; & ſecundum eas tantùm, Sche-

Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

Adhibetur autem *Aſtrologia ſana*; Ad *Prædictiones* fidentiùs, ad *Electiones* cautiùs, ad utraque autē intra Terminos debitos. *Prædictiones* fieri poſſint, de *Cometis* futuris, qui (ut noſtra fert Conjectura) prænunciari poſſunt; & de omni genere *Meteororum*, de *Diluviis*, *Siccitatibus*, *Ardoribus*, *Conglaciationibus*, *Terræ Motibus*, *Irruptionibus Aquarum*, *Eruptionibus Ignium*, *Ventis* & *Pluviis majoribus*, *Anni variis tempeſtatibus*, *Peſtilentiis*, *Morbis graſſantibus*, *Vbertate* & *Caritate Frugum*, *Bellis*, *Seditionibus*, *Sectis*, *Tranſmigrationibus Populorum*, denique de omnibus Rerum vel Naturalium vel Civilium *Motibus*, aut *Innovationibus majoribus*: Ad magis autem *Specialia*, & fortè *Singularia*, *Prædictiones* iſtæ (licet minore certitudine) deduci poſſint, ſi repertis primo hujuſmodi Temporum Inclinationibus generalibus, acri judicio vel Phyſico vel Politico, applicentur illis Speciebus aut Individuis, quæ hujuſmodi Accidentibus maximè ſint obnoxia; veluti ſi quis ex præcognitione Tempeſtatum Anni, eas reperiet (exempli gratiâ) magis Oleis quam Vitibus, magis Phthiſicis quam Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, magis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem diverſam) propitias aut perniciosas. Aut ſi quis ex Cognitione Influxûs, quem Cœleſtia habent ſuper Spiritus humanos, reperiat eum talem eſſe, ut magis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis & Curioſis, quam Animoſis & Militaribus, magis Voluptariis, quam Negotioſis aut Politicis, faveat aut adverſetur. Hujuſmodi autem innumera ſunt, ſed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cognitionem illam generalem, quæ ſumitur ex Aſtris (quæ ſunt Agentia) verùm etiàm particularem Subjectorum (quæ ſunt Paſſiva) requirunt. Neque *Electiones* prorsùs rejiciendæ ſunt; ſed parciùs illis quam *Prædictionibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus, & Seminationibus, & Inſitionibus, Ætatum Lunæ Obſervationes, non eſſe res omninò frivolas. Sunt & multa ejus generis. Verùm & *Electiones* iſtæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per noſtras Regulas cohibendæ ſunt. Atque illud ſemper attendendum; valere *Electiones*, in illis tantùm caſibus, ubi & Virtus Cœleſtium talis ſit, quæ non ſubitò tranſeat; & Actio Inferiorum ſimilitèr talis, quæ non ſtatìm abſolvatur; quemadmodùm fit in illis Exemplis quæ memoravimus: Nam nec Incrementa Lunæ ſubitò tranſiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inveniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electionibus circa Civilia*. Quod ſi quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus iſta *Aſtrologia* emendata *elici* poſſit; & rursùs ad quæ utilitèr *adhiberi*, aliquid monſtravimus; quis verò ſit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipſam (cujus Debitores non ſumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipſum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm eſſe Modus, quibus ad hanc Scientiam Via ſternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; ultimò per *Rationes Phyſicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, ut de iiſdem Cogitationem ſuſcipere fruſtrà fuerit? Quod verò ad *Experimenta*

menta Præterita; Ea certè in Manu Hominum ſunt; licet Res ſit laborioſa, & multi otii. Poſſint enim *Aſtrologi* (ſi ſibi non deſint) omnes *Caſus Majores*, (veluti Inundationes, Peſtilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (ſi placet,) & ſimilia) ex Hiſtoriæ fide depromere; & Situm Cœleſtium, non ſecundum Thematum ſubtilitatem, ſed juxta Regulas eas Revolutionũ, quæ à nobis adumbratæ ſunt, qualis fuerit ſub iiſdem temporibus, intueri; ut ubi manifeſtus fuerit Eventuum Conſenſus & Conſpiratio, ibi *Prædictionis* Norma probabilis conſtituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, ut quæ cum *Rationibus Phyſicis* manifeſtò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum iis benè conſentiant, etiàm Auctoritate ſuâ valeant. Quantum denique ad *Phyſicas Rationes*; Illæ maximè huic Inquiſitioni accommodatæ ſunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Paſſionibus; & de Motibus Corporũ ſimplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœleſtia iſta Materiata aſcenditur tutiſſimè. Atque de *Aſtrologiâ ſana* hactenùs.

Inſaniæ autem *Aſtrologicæ*, (præter ea quæ à principio notavimus Commenta) alia quædam Portio ſupereſt non prætermittenda; quæ tamen ab *Aſtrologia* ſecludi ſolet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœleſtem* transferri. Ea nacta eſt mirum Cõmentum Ingenii humani, nimirùm, ut *Benevolus aliquis Situs Aſtrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicujus ad Intentionem propriæ) excipiatur, quæ Horæ ejus Fœlicitatem aliàs prætervolaturam detineant, & quaſi volatilem figant. Quemadmodùm graviter ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, jampridèm amiſsâ.

Annulus infuſo non vivit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili ſub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celſo divulſas cardine Lunas.

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Eccleſia Romana (neque enim in Divinis & Immateriatis Fluxus temporis obeſt) verùm ut condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ receſſit, & tanquam mortua eſt, reviviſcat & continuetur, mera eſt Superſtitio. Miſſa igitur hæc faciamus, niſi fortè Muſæ Aniculæ jam factæ ſint.

Phyſicam Abſtractam in duas Partes rectiſſimè dividi poſſe ſtatuimus; *Doctrinam* de *Schematiſmis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Utroſque curſim enumerabimus, unde veræ *Phyſicæ de Abſtractis* Adumbratio quædam deduci poſſit. *Schematiſmi Materiæ* ſunt, *Denſum*, *Rarum*; *Grave*, *Leve*; *Calidum*, *Frigidum*; *Tangibile*, *Pneumaticum*; *Volatile*, *Fixum*; *Determinatum*, *Fluidum*; *Humidum*, *Siccum*; *Pingue*, *Crudum*; *Durum*, *Molle*; *Fragile*, *Tenſile*; *Poroſum*, *Unitum*; *Spirituoſum*, *Jejunum*; *Simplex*, *Compoſitum*; *Abſolutum*, *imperfectè Miſtum*; *Fibroſum atque venoſum*, *ſimplicis poſituræ ſive æquum*; *Similare*, *Diſſimilare*; *Specificatum*, *non Specificatum*; *Organicum*, *Inorganicum*; *Animatum*, *Inanimatum*; neque ultrà rem extendimus. *Senſibile* enim & *Inſenſibile*, *Rationale* & *Irrationale*, ad *Doctrinam de Homine* rejicimus. *Appetituum* verò & *Motuum* duo genera ſunt: Sunt enim vel *Motus Simplices*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematiſmorum Materiæ*; vel *Motus Compoſiti* ſive Producti; à quibus ultimis recepta *Philoſophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ

ſtringit) auſpicatur. Debent autem haberi hujuſmodi *Motus Compoſiti*, (quales ſunt *Generatio*, Corruptio, & reliqui) pro Penſis quibuſdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Primitivis. *Motus ſimplices* ſunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimenſionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compreſſio aut Extenſio Præternaturalis; *Motus in Sphæram novam*, ſive ad Rarefactionem & Condenſationem; *Motus Nexûs ſecundi*, ſivè ne detur ſolutio Continuatis; *Motus Congregationis Majoris*, ſive ad Maſſas Connaturalium ſuorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Diſponens*, ſive ut Partes benè collocentur in Toto; *Motus Aſſimilationis* ſive Multiplicationis Naturæ ſuæ ſuper aliud; *Motus Excitationis*, ubi Agens nobilius Motum in alio latentem & ſopitum excitat; *Motus Sigilli* ſive *Impreſſionis*, Operatio ſcilicet abſque communicatione Subſtantiæ; *Motus Regius*, ſive Cohibitio reliquorum Motuum à Motu prædominante; *Motus abſque termino*, ſive Rotatio ſpontanea; *Motus Trepidationis*, ſive Syſtoles & Diaſtoles, Corporum ſcilicet, quæ locantur inter Cõmoda & Incommoda; Poſtremò *Decubitus*, ſive *Exhorentia Motûs*, quæ etiàm plurimarum Rerũ eſt Cauſſativa. Hujuſmodi ſunt *Motus Simplices*, qui ex penetralibus Naturæ verè prodeunt; quíque Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus* illos *Compoſitos*, ſive *Summas Motuum*, que receptæ ſunt, aut illis ſimiles conſtituunt. *Summæ Motuum*, ſunt decantati illi Motus, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiàm *Mixtio*, *Separatio*; *verſo*. Superſunt tantùm tanquàm *Appendices Phyſicæ*, *Menſuræ Motuum*; Quid poſſit *Quantum*, ſive *Doſis Naturæ*? Quid poſſit *Diſtantia*, id quod Orbis Virtutis ſive Activitatis non malè vocatur? Quid poſſint *Incitatio* & *Tarditas*? Quid brevis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Periſtaſeos*? Atquæ hæ ſunt *Phyſicæ veræ de Abſtractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematiſmis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* ſive *Aggregationibus Motuum*, & in *Menſuris Motuum*, *Phyſica* de *Abſtractis* abſolvitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Senſuum*; *Motũ phantaſiæ*, *Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus, Vniverſa hæc quæ diximus, in *Phyſicâ* non vlteriùs tractari, quam ut inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipſorum: Retractantur enim in *Metaphyſicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Phyſicæ ſubjungemus *Appendices* inſignes duas, quæ non tam ad Materiam, quam ad Modum Inquiſitionis ſpectãt; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philoſophorũ*. Prior *Naturæ multiplicis* ſive *Sparſæ Appendix* eſt; Secunda *Naturæ unitæ* ſive *Summarum*: Utraque ad ſolertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars eſt non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia* & *Fabricam*. *Problematum* Exemplum nobile eſt in Libris Ariſtotelis: Quod genus Operis meruit certè, non ſolùm ut Poſterorum laudibus celebraretur, verùm etiam ut eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hâc

re

re adhibenda eſt Cautio, magni utique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & Propoſitio duplicem in ſe habet fructum; Unum quod *Philoſophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non judicatur, aut aſſeritur, (ne Error Errorem gigneret) ſed ſuſpenditur de eo judicium, & non fit poſitivum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatæ, totidem Spongiæ ſunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad ſe ſugant, & alliciant; unde fit ut illa, quæ, niſi præceſſiſſent, *Dubitationes*, levitèr, & ſicco pede tranſmiſſa fuiſſent, *Dubitationum* admonitu attentè & ſtudiosè obſerventur. Verùm hæ duæ Utilitates vix unum compenſant Incommodum, quod niſi ſedulò prohibeatur, ſe ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, ſi ſemel admittatur tanquam juſta, & fiat quaſi Authentica, ſtatim Defenſores in utramque partem ſuſcitabit, qui etiam poſteris eandem Licentiam *Dubitandi* tranſmittant; adeò ut Homines Ingenia ſua intendant & applicent ad hoc, ut alatur potiùs *Dubitatio*, quam terminetur aut ſolvatur. Cujus quidem Rei Exempla, & in Juriſperitis, & in Academicis, ubique occurrunt; quibus moris eſt, ut *Dubitationem* ſemel admiſſam, perpetuam eſſe velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Aſſerendi* Authoramenta amplectantur: Cùm tamen ille demùm ſit Ingenii Uſus legitimus, qui ex Dubiis Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalendarium Dubitationum*, ſive *Problematum* in Naturâ, & *deſiderari* aſſero, & ſuſcipi probo; Modò curæ ſit, ut auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubiò ſi nos audiant Homines) quæ clarè diſcuſſæ ſint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs utile; Cùm enim in omni Inquiſitione inveniantur hæc tria, *perſpicuè Vera*, *Dubia*, *perſpicuè Falſa*; utiliſſimum foret *Kalendario Dubiorum*, *Kalendarium Falſitatum*, & Errorum popularium, vel in Hiſtoriâ Naturali, vel in Dogmatibus graſſantium, adjungere; ne illæ ampliùs Scientiis moleſtæ ſint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philoſophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Anaxagoræ*, *Parmenidis*, *Leucippi*, *Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere ſolent;) non ab re fuerit paulò modeſtiùs in ea Oculos conjicere. Etſi enim Ariſtoteles, more Ottomanorum, regnare ſe haud tutò poſſe putaret, niſi Fratres ſuos omnes contrucidaſſet; tamen iis, qui non Regnum aut Magiſterium, ſed Veritatis inquiſitionem atque illuſtrationem ſibi proponunt, non poteſt non videri Res utilis, diverſas Diverſorum, circa Rerum naturas, Opiniones, ſub uno aſpectu intueri. Neque tamen ſubeſt ſpes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut ſimilibus Theoriis, ſperanda ullo modo ſit. Quemadmodùm enim eadem Phœnomena, iidem Calculi, & Ptolomæi principiis Aſtronomicis, & Copernici competunt: ita Eperientia iſta vulgaris, quâ utimur, atque obvia Rerum Facies, pluribus diverſis Theoriis ſe applicare poteſt; Ubi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Severitate opus fuerit. Elegantèr enim Ariſtoteles; *Infantes primo balbutientes, quaſuis Mulieres appellare Matres; poſt autem propriam Matrem diſcernere*: ſic certè puerilis Experientia, omnem *Philoſophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoſcet. Intereà

juvabit *Philoſophias* diſcrepantes, veluti diverſas *Naturæ Gloſſas*, quarum una fortaſsè uno loco, alia alio eſt emendatior ;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philoſophorum, ex Faſciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Ariſtotelis, ex ſparsâ Mentione, quæ habetur in aliis libris, tam Eccleſiaſticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philoſtrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ & judicio, de *Antiquis Philoſophiis*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hic moneo, ut hoc fiat diſtinctè ; ita ut ſingulæ *Philoſophiæ* ſeorsìm componantur, & continuentur ; non per Titulos & Faſciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quævis enim *Philoſophia* integra ſeipſam ſuſtentat ; atque Dogmata ejus, ſibi mutuò, & Lumen & Robur, adjiciunt : quod ſi diſtrahantur, peregrinum quiddam & durum ſonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudii, Circumſtantiis Temporum, Perſonarum, & Occaſionum veſtita ; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat : cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, miniméque in Serie Temporis repreſentata, Portenta quædam videntur, & planè incredibilia. Neque abſimilis eſt ratio *Philoſophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Fruſta conciſa & diſſecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philoſophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo ; Sicut illam *Theophraſti Paracelſi*, eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Philoſophiæ redactam, à Severino Dano ; Aut *Teleſii Conſentini*, qui Parmenidis Philoſophiam inſtaurans, Arma Peripateticorum in illos ipſos vertit ; Aut *Patricii Veneti*, qui Platonicorum Fumos ſublimavit ; Aut *Gilberti* Popularis noſtri, qui Philolai Dogmata repoſuit ; Aut alterius cujuſcunque, ſi modò dignus ſit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ tantùm inde conficiendæ, & cum cæteris conjungendæ. Atque de *Phyſicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta ſint.

Quantùm ad *Metaphyſicam*, aſſignavims jam ei Inquiſitionem *Cauſſarum Formalium* & *Finalium* ; Quæ aſſignatio, quatenus ad *Formas*, in caſſum facta videatur. Invaluit ſiquidem Opinio atque inveteravit, *Rerum formas eſſentiales*, ſeu *Veras differentias*, nullâ humanâ inveniri diligentiâ poſſe. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inventionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus digniſſimam eſſe, quæ inveſtigetur, ſi modò fieri poſſit ut reperiantur. Ad Inventionis Poſſibilitatem verò quod attinet, ſunt certè ignavi Regionum Exploratores, qui ubi nil niſi cœlum & Pontum vident, Terras ultrà eſſe prorsùs negant. At manifeſtum eſt, Platonem Virum ſublimis Ingenii, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumſpiciebat) in ſuâ de Idæis Doctrinâ, *Formas eſſe verum Scientiæ objectum*, vidiſſe ; utcunq; Sententiæ hujus veriſſimæ, fructum amiſerit, *Formas* penitùs à Materiâ Abſtractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prenſando : Unde factum eſt, ut ad Speculationes Theologicas diverteret, quod omnem Naturalem ſuam Philoſophiam infecit & polluit. Quod ſi diligentèr, ſeriò, & ſincerè, ad Actionem & uſum oculos convertamus, ; non difficile erit diſquirere, & notitiam aſſequi, quæ ſint illæ

Formæ

Formæ, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare poſſit. Subſtantiarum enim *Formæ*, (uno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formavit hominem de limo terræ, & ſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*; non ut de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compoſitionem & tranſplantationem inveniuntur multiplicatæ) ita perplexæ ſunt & complicatæ, ut aut omninò de iis inquirere fruſtrà ſit; aut Inquiſitio earum, qualis eſſe poteſt, ſeponi ad tempus; & poſtquàm *Formæ* ſimplicioris Naturæ ritè exploratæ ſint, & inventæ, tum demùm inſtitui debeat. Quemadmodùm enim nec facile eſſet, nec ullo modo utile, *Formam* Soni inveſtigare ejus, qui verbum aliquod conſtituat; cùm Verba, compoſitione & tranſpoſitione Literarum, ſint infinita: at Soni, qui Literam aliquam ſimplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali ſcilicet colliſione, quali Inſtrumentorum vocis applicatione, conſtituatur) comprehenſibile eſt, imò facile: (Quæ tamen Formæ Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducent:) Eâdem prorsùs ratione *Formam* inquirendo, *Leonis*, *Quircûs*, *Auri*; imò etiàm *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis luſerit: *Formam* verò inquirere *Denſi*, *Rari*; *Calidi*, *Frigidi*; *Gravis*, *Levis*; *Tangibilis*, *Pneumatici*; *Volatilis*, *Fixi*; & ſimilium, tam *Schematiſmorum*, quam *Motuum*, quos in *Phyſicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumeravimus (& *Formas primæ Claſſis* appellare conſuevimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero hand ita multi ſunt, & tamen *Eſſentias* & *Formas* omnium ſubſtantiarum conficiunt & ſuſtinent; hoc eſt, inquam, illud ipſum, quod conamur; quódque eam partem *Metaphyſicæ*, de quâ nunc inquirimus, conſtituit & diffinit. Neque hæc officiunt, quò minùs *Phyſica* eaſdem Naturas conſideret quoque (ut dictum eſt) ſed tantùm quoad *Cauſſas Fluxas*. Exempli gratiâ, ſi de *Cauſâ* inquiratur *Albedinis* in Nive, vel Spumâ; rectè redditur, quod ſit ſubtilis Intermixtio Aëris cum Aquâ. Hæc autem, longè abeſt, ut ſit *Forma Albedinis*, cùm Aër etiam Pulveri Vitri aut Cryſtalli intermixtus, *Albedinem* ſimilitèr procreet, non minùs quam ſi admiſceatur Aquæ; verùm *Cauſſa Efficiens* illa tantùm eſt, quæ nihil aliud quàm Vehiculum eſt *Formæ*. At in *Metaphyſicâ*, ſi fiat Inquiſitio, hujuſmodi quidpiam reperies; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, ſimplici ordine ſive æqualitèr collocatis, conſtituere Albedinem. Hanc *Metaphyſicæ* partem *deſiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui huc uſque in uſum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem mali hujus, ut & omnium, ea eſt; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab Experientiâ & Rebus Particularibus, Cogitationes ſuas divellere & abſtrahere conſueverunt, & ſuis Meditationibus & Argumentationibus ſe totos dedere.

Uſus autem hujus *Partis Metaphyſicæ*, quam *Deſideratis* annumero, duas ob Cauſſas vel maximè excellit. Prima eſt, quod Scientiarum omnium Officium ſit, & propria virtus, ut Experientiæ Ambages, & Itinera longa (quantum Veritatis ratio permittit) abbrevient, ac proinde remedium veteri querimoniæ afferant, de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præſtatur, *Axiomata* Scientiarum in magis gene-

 ralia,

ralia, & quæ omni Materiæ Rerum individuarum competant, colligendo & uniendo. Sunt enim *Scientiæ* inſtar Pyramidum, quibus *Hiſtoria* & *Experientia*, tanquam Baſis unica ſubſternuntur; Ac proinde Baſis *Naturalis Philoſophiæ* eſt *Hiſtoria Naturalis*: Tabulatum primum à Baſi eſt *Phyſica*; Vertici proximum *Metaphyſica*: Ad Conum quod attinet & punctum Verticale (*Opus quod operatur Deus a principio uſque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) (hæſitamus meritò, an Humana poſſit ad illud Inquiſitio pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ ſunt Scientiarum contabulationes, ſuntque apud Homines propriâ Scientiâ inflatos, & Theomachos, tanquam tres Moles Giganteæ.

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum.

Apud eos verò, qui ſeipſos exinanientes, omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa Acclamatio, *Sancte, Sancte, Sancte.* Sanctus enim Deus in Multitudine, Operum ſuorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Unione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamvis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad unitatem aſcendere.* Atque illa demùm Scientia cæteris eſt præſtantior, quæ Humanum Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet eſſe *Metaphyſicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *ſimplices illas rerum Formas*; (quas ſuperiùs *Formas primæ Claſſis* nominavimus) quandoquidem licet numero paucæ, tamen commenſurationibus & coordinationibus ſuis omnem varietatem conſtituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphyſicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum eſt; Quod Poteſtatem humanam emancipet maximè, & liberet; eámque in ampliſſimum & apertiſſimum Operandi Campum educat. Nam Phyſica perangustos, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuoſos tramites imitata; ſed *latæ undiq; ſunt ſapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirùm (quæ à veteribus *Rerum divinarum & humanarum ſcientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas ſempèr ſuppetit. *Cauſſæ* enim *Phyſicæ*, novis Inventis, *in ſimili materiâ*, lucem & anſam præbent; At qui Formam aliquam novit, novit etiam *Ultimam poſſibilitatem ſuperinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eóque minùs inter operandum reſtringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Baſim*, vel ad *Conditionem Efficientis*. Quod genus Scientiæ elegantèr deſcribit etiàm Solomon, etſi ſenſu magis divino, *Non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit ſcilicet *Sapientiæ* vias, nec Anguſtiis, nec Obicibus obnoxias eſſe.

Metaphyſicæ pars ſecunda eſt *Finalium Cauſſarum* Inquiſitio, quam non ut *prætermiſſam*, ſed ut *malè collocatam* notamus. Solent enim inquiri inter *Phyſica*, non inter *Metaphyſica*. Quanquam ſi Ordinis hoc ſolùm vitium eſſet, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illuſtrationem pertinet, neque eſt ex ſubſtantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inverſio, defectum inſignem peperit, & maximam Philoſophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Cauſſarum Finalium* in *Phyſicis*, Inquiſitionem *Cauſſarum phyſicarum* expulit & dejecit; effecitque ut Homines in iſtiuſmodi ſpecioſis & umbratilibus *Cauſſis* acquieſcerent, nec In-

quiſitionem *Cauſſarum* Realium, & verè *Phyſicarum* ſtrenuè urgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum eſſe, non ſolùm à Platone, qui in hoc Littore ſempèr Anchoram figit, verùm etiam ab Ariſtotele, Galeno, & aliis, qui ſæpiſſimè etiam ad illa vada impingunt. Etenim qui Cauſſas adduxerit hujuſmodi, *Palpebras cum pilis, pro ſepi & vallo eſſe, ad munimentum oculorum*; Aut *Corii in Animalibus firmitudinem eſſe ad propellendos calores & frigora*; Aut *oſſa pro columnis & trabibus a Naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiantur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in ſublimi fieri, ut terram imbribus irrigent*; Aut *Terram denſari & ſolidari, ut ſtatio & manſio ſit Animalium*; & alia ſimilia; is in *Metaphyſicis* non malè iſta allegârit; in *Phyſicis* autem nequaquàm. Imò, quod cœpimus dicere, hujuſmodi Sermonum diſcurſus (inſtar Remorarum (uti fingunt) navibus adhærentium) *Scientiarum* quaſi velificationem & progreſſum retardârunt, ne Curſum ſuum tenerent, & ulteriùs progrederentur; & jampridèm effecerunt, ut *Phyſicarum Cauſſarum* Inquiſitio, neglecta deficeret, ac ſilentio præteriretur. Quapropter *Philoſophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amoverunt; & Structuram Univerſi infinitis Naturæ Præluſionibus & Tentamentis, (quas uno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant) attribuerant; & Rerum particularium *Cauſſas* Materiæ neceſſitati, ſine intermixtione *Cauſſarum Finalium*, aſſignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquiis Philoſophiæ eorum, conjicere licet) quatenùs ad *Cauſſas Phyſicas*, multò ſolidior fuiſſe, & altiùs in Naturam penetraſſe, quam illa Ariſtotelis, & Platonis: Hanc unicam ob Cauſſam, quod illi in *Cauſſis Finalibus* nunquàm operam triverunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accuſandus Ariſtoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Cauſſarum Finalium*, *Deum* ſcilicet, omiſerit, & *Naturam* pro *Deo* ſubſtituerit; *Cauſſaſque* ipſas *Finales* potiùs ut Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus ſit. Neque hæc eò dicimus, quod *Cauſſæ* illæ *Finales* veræ non ſint, & Inquiſitione admodùm dignæ, in Speculationibus *Metaphyſicæ*; ſed quia dum in *Phyſicarum Cauſſarum* poſſeſſiones excurrunt, & irruunt, miſerè eam Provinciam depopulantur, & vaſtant. Alioquìn, ſi modò intra terminos ſuos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Phyſicis Cauſſis* adverſari aut repugnare putent. Nam Cauſſa reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm ſanè repugnat alteri illi, *quod piloſitas ſoleat contingere humiditatum orificiis*. *Muſcoſi fontes*, &c.

Neque Cauſſa reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cœli injurias propulſandas*, adverſatur illi alteri, *quod illa firmitudo ſit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & ſic de reliquis: Conſpirantibus optimè utriſque Cauſſis; niſi quod altera Intentionem, altera ſimplicem Conſecutionem denotet. Neque verò iſta res in dubium vocat providentiam Divinam, aut ei quicquam derogat; ſed potiùs eandem miris modis confirmat, & evehit.

evehit. Nam ſicut in Rebus Civilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, ſi quis operâ aliorum, ad ſuos fines & deſideria, abuti poſſit, quibus tamen nihil conſilii ſui impertit; (ut interim ea agant, quæ ipſe velit, neutiquàm verò ſe hoc facere intelligant;) quam ſi Conſilia ſua cum Adminiſtris Voluntatis ſuæ communicaret: Sic Dei Sapientia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit; quàm ſi ſingulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Providentiæ Characteres eſſent impreſſi. Scilicet Ariſtoteli, poſtquàm Naturam *Finalibus Cauſis* impregnaſſet; *Naturamque nihil fruſtra facere; ſuique voti ſemper eſſe compotem, (ſi impedimenta abeſſent;)* & hujuſmodi multa eò ſpectantia poſuiſſet; ampliùs Deo non fuit opus: At Democritus & Epicurus, cùm Atomos ſuos prædicabant, eòuſque à ſubtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concurſu, Fabricam ipſam Rerum, abſque Mente coaluiſſe aſſererent; ab omnibus riſu excepti ſunt. Adeò ut tantum abſit, vt *Cauſſæ Phyſicæ* Homines à Deo & Providentiâ abducant, ut contrà potiùs Philoſophi illi, qui in iiſdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, niſi poſtremò ad Deum & Providentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphyſicâ* dicta ſint, cujus partem de *Cauſis Finalibus*, in Libris & *Phyſicis*, & *Metaphyſicis* tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde ſecutum.

CAPUT V.

Partitio Operativæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam, *&* Magiam: *Quæ reſpondent Partibus* Speculativæ; Phyſicæ Mechanica, Metaphyſicæ Magia: *& Expurgatio Vocabuli* Magiæ. Appendices *duæ* Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, *&* Catalogus Polychreſtorum.

OPerativam de *Naturâ* ſimilitèr in duas Partes dividemus, idque ex neceſſitate quâdam. Subjicitur enim hæc diviſio, Diviſioni priori *Doctrinæ Speculativæ*, *Phyſica* ſiquidem, & Inquiſitio *Cauſſarum Efficientium*, & *Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphyſica*, & Inquiſitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Cauſſarum Finalium* Inquiſitio ſterilis eſt, & tanquam Virgo Deo conſecrata, nihil parit. Neque nos fugit, eſſe & *Mechanicam* ſæpiùs merè Empyricam, & Operariam, quæ à *Phyſicâ* non pendeat; Verùm hanc in *Hiſtoriam Naturalem* conjecimus; à *Philoſophiâ Naturali* ſegregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Cauſis Phyſicis* conjuncta eſt. Veruntamèn intervenit quædam *Mechanica*, quæ nec protsùs Operaria eſt, neque tamen Philoſophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Caſu occurrerunt, & deinceps

deinceps per Manus tradita ſunt; Aut de induſtriâ quæſita: Quæ autem intentionalitèr inventa ſunt; Illa aut per Cauſſarum, & Axiomatum lucem eruta ſunt; Aut per Extenſionem quandam, vel tranſlationem, vel compoſitionem Inventorum priorum deprehenſa; quæ magis Ingenioſa quædam res eſt, & ſagax, quam Philoſophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò poſt, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, curſim perſtringemus. Enimverò *Mechanicam*, de qua nunc agimus, tractavit Ariſtoteles promiſcuè; Hero in Spiritualibus; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in Mineralibus; Aliique quamplurimi in ſubjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de *Omiſſis* in hâc parte; niſi quod *Mechanica* promiſcua, ſecundum Exemplum Ariſtotelis, diligentiùs debuiſſent continuari, per labores Recentiorum; præſertim cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Cauſſæ magis obſcuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hiſce inſiſtunt, quaſi Oras tantùm maritimas perreptant,

—— Premendo littus iniquum.

Meo ſiquidem judicio, vix poſſit aliquid in Naturâ radicitùs verti, aut innovari, vel per Caſus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Cauſſarum Phyſicarum; ſed ſolummodò per *Inventionem Formarum*. Si igitur deſiderari eam partem *Metaphyſicæ*, quæ de *Formis* agit, poſuimus, ſequitur ut *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam eſt Relativa, ſimilitèr deſideretur. Verùm hoc loco poſtulandum videtur, ut Vocabulum iſtud *Magia* in deteriorem partem jam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Senſui reſtituatur. Etenim *Magia* apud Perſas, pro Sapientiâ Sublimi, & Scientiâ conſenſuum rerum Univerſalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Chriſtum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in ſenſu intelligimus, ut ſit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici ſolet, *Activa cum Paſſivis conjungendo*, Magnalia Naturæ manifeſtet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quaſdam & ſuperſtitioſas Traditiones, & obſervationes, de *Sympathiis & Antipathiis rerum*, atque de *Occultis & ſpecificis proprietatibus* complectentem, cum frivolis ut plurimùm Experimentis, potiùs occultandi artificio, & larvâ, quam re ipsâ admirandis: non erraverit ſanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm diſtare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britanniâ, aut Hugonis Burdegalenſis, & hujuſmodi Heróum umbratilium, differunt à Cæſaris Commentariis, quoad Veritatem Hiſtoricam. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora reverâ perpetraſſe, quam illi de Heroibus ſuis confingere auſi ſunt; ſed Modis faciendi minimè fabuloſis. Hujuſmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cùm Junonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo ſibi deſignaret, cum evanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui inſanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere ſe putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes,

inanes, & deformia quædam ac Monſtroſa Spectra, ſuſcipiunt. Hujus autem *Magiæ Naturalis*, levis & degeneris, Operatio ſuper Homines, ſimilis eſt ſoporiferis quibuſdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque inſupèr inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conjicit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitùs demiſſas, & per Traditionum ſuſurros ſolummodò perdiſcendas; unde Homines ad veras Cauſſas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & evigilant; ſed in hujuſmodi otioſis, & credulis opinionibus acquieſcunt: Deinde verò, innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, inſtar ſomniorum, inſinuat. Atque Operæ-pretium eſt notare, in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex Phantaſiâ & Fide, (quales ſunt, *Magia* iſta levis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Aſtrologia*, & aliæ conſimiles) Media ſua, & Theoriam, ſolere eſſe magis monſtroſa, quam Finis ipſe eſt, & Actio quò tendunt. Verſio Argenti, aut Argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flavi*, *Malleabilis* & *Extenſibilis*, *Fixi* etiàm & *Volatilis*, Naturas cognitas & perſpectas habuerit; quíque ſimilitèr prima Mineralium Semina & Menſtrua diligentèr introſpexerit; poſſe Aurum multâ & ſagaci molitione tandèm produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Activitatem ejuſdem *Elixiris*, quæ Naturam ſcilicet perficere, & omni impedimento liberari poſſit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicujus Juventutis inſtauratio, non facilè fidem reperiat: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui Naturam *Arefactionis*, & *Spirituum ſuper ſolida corporis deprædationes*, benè nôrit; quíque Naturam *Aſſimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris, vel pravioris, perſpexerit; *Naturam* etiàm *Spirituum*, & quaſi *Flammæ Corporis*, aliàs ad conſumendum appoſitæ, aliàs ad reparandum, notârit; poſſe per Diætas, Balnea, Unctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & ſimilia, Vitam prolongari, aut Vigorem Juventutis, aliquâ ex parte, renovari: quam quod hoc fieri poſſit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicujus *Pretioſi Liquoris*, aut *Quinteſſentiæ*. Rurſùs, ex Aſtris Fata elici poſſe, non ſtatim aut facilè Homines conſenſerint; Illa verò; Quod Hora Nativitatis, (quæ ſæpiſſimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,) Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæſtionis, ſit cum Re ipſâ, quæ quæritur, conſatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, ut non ſolùm, quæ fieri non poſſunt, ſibi ſpondeant, ſed etiàm maximè ardua, ſine moleſtiâ aut ſudore, tanquam feriantes, ſe adipiſci poſſe confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenùs; cujus & Vocabulum ipſum, ab infamiâ vindicavimus; & Speciem veram à falsâ, & ignobili, ſegregavimus.

Hujus verò Partis, *Operativæ* ſcilicet de *Naturâ*, duæ ſunt *Appendices*, magni utraque Pretii. Prima eſt, ut fiat *Inventarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & brevitèr enumerentur omnia Hominum Bona,

&

& Fortunæ (ſive ſint ex fructibus & Proventibus Naturæ, ſive Artis) quæ jam habentur, & quibus Homines fruuntur; adjectis iis, quæ olim innotuiſſe conſtat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, ut qui ad nova Inventa accingitur, de jam Inventis, & extantibus, negotium ſibi non faceſſat. Hoc verò *Inventarium* magis erit artificioſum, magiſque etiàm utile; ſi quæ communi Hominum opinione *Impoſſibilia* reputantur, in unoquoque genere adjunxeris; atque unà *Proxima Impoſſibilibus*, quæ tamen habentur, copules; ut alterum Humanam Inventionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; utque ex his *Optativis* & *Potentialibus*, *Activa* promptiùs deducantur. Secunda eſt, ut fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychreſta* ſunt, & ad aliorum Inventionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condenſationis ſecretum revelat, quo Homini nihil eſt fructuoſius. Præſtò enim eſt Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condenſationibus laboratur. Plurimùm autem facit, ad inveniendi Compendium, ſi hujuſmodi *Polychreſta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPUT VI.

De Magnâ Philoſophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ *quàm* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ: *quódque inter* Appendices *potiùs poni debet*, *quàm inter* Scientias Subſtantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; *&* Mixtam.

OPtimè Ariſtoteles, *Phyſicam* & *Mathematicam generare Practicam ſive Mechanicam*. Quare, cùm jam, tam *Speculativam*, quam *Operativam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractaverimus, locus eſt, ut de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad utramque eſt Scientia Auxiliaris. Hæc ſiquidem in Philoſophiâ receptâ, *Phyſicæ* & *Metaphyſicæ* pars tertia adjungitur; At nobis iſta retractantibus & recolentibus, ſi eam ut *Scientiam Subſtantivam*, & principalem, deſignare in Animo eſſet, magis conſentaneum videretur, & Rei ipſius Naturæ, & Ordinis perſpicuitati, ut conſtitueretur tanquam Portio *Metaphyſicæ*. *Quantitas* enim (quæ ſubjectum eſt *Mathematicæ*) Materiæ applicata, veluti Doſis Naturæ eſt; & plurimorum Effectuum in Rebus Naturalibus cauſſativa: ideoque inter *Formas Eſſentiales* numeranda eſt. *Figuræ* autem & *Numerorum* Potentia, in tantum apud Antiquos valere viſa eſt, ut Democritus *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocaverit: At Pythagoras *Naturam rerum ex numeris* conſtitui aſſeruerit. Illud interim verum eſt, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè eſſe Abſtractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipſum in Cauſsâ fuit, cur & diligentiùs

diligentiùs exculta, & acriùs inquiſita ab Hominibus fuerit, quam Aliæ quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis ſunt immerſæ. Cùm enim id Hominum Animis planè inſitum ſit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut *Generalium* quaſi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Septis* delectentur, nil repertum eſt *Mathematicis* gratius, & jucundius, quo Appetitus iſte expatiandi & Meditandi expleretur. Etſi autem hæc vera ſint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Uſui & Commodis Hominum conſulimus, ſatius demùm viſum eſt, *Mathematicas*, cùm & in *Phyſicis*, & in *Metaphyſicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, ut omnium *Appendices*, & Copias auxiliares deſignare. Quod etiàm quodammodo facere compellimur, propter delicias & Faſtum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Phyſicæ* ferè imperare diſcupiant. Neſcio enim quo Fato fiat, ut *Mathematica* & *Logica*, quæ Ancillarum loco erga Phyſicam ſe gerere debeant, nihilominùs Certitudinem ſuam præ eâ jactantes, Dominatum contrà exercere præſumant. Verùm de Loco, & Dignitate hujus Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* eſt, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ ſunt, à *Materiâ & Axiomatibus Phyſicis* penitùs *Abſtractam*. Eæ duæ ſunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Diſcretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & induſtriâ, inquiſitæ & tractatæ ſunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum eſt à ſequentibus, quod intervallo tot Seculorum dignum ſit; & *Doctrina* de *Solidis*, nec à Veteribus, nec à Modernis, pro Rei Uſu & Excellentiâ, inſtructa & aucta eſt. In *Arithmeticis* autem; nec ſatis varia & commoda inventa ſunt *Supputationum* Compendia, præſertìm circa *Progreſſiones*, quarum in *Phyſicis* Uſus eſt non Mediocris: nec *Algebra* benè conſummata eſt; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Myſtica*, quæ ex Proclo, & reliquiis quibuſdam Euclidis cœpit inſtaurari, expatiatio quædam Speculationis eſt. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad Solida non ſufficiat, in Supervacaneis ſe atterat. *Mixta* habet pro Subjecto *Axiomata* & *Portiones Phyſicas*: *Quantitatem* autem conſiderat, quatenùs eſt ad ea elucidanda, & demonſtranda, & actuanda, Auxiliaris. Multæ ſiquidèm Naturæ Partes, nec ſatis ſubtilitèr comprehendi, nec ſatis perſpicuè demonſtrari, nec ſatis dextrè & certò ad Uſum accommodari poſſint, ſine ope & interventu *Mathematicæ*. Cujus generis ſunt *Perſpectiva*, *Muſica*, *Aſtronomia Coſmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas Portiones *Deſideratas* jam non reperio, ſed multas in poſterum prædico, ſi Homines non ferientur. Prout enim *Phyſica*, majora indies Incrementa capiet, & nova *Axiomata* educet; eò *Mathematicæ* operâ novâ, in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Jam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertranſivimus, & *Deſiderata* in ipsâ notavimus. Quâ in re, ſi à priſcis, & receptis Opinionibus diſceſſerimus, eoque nomine contradicendi anſam cuiquam præbuerimus;

quod

quod ad nos attinet, ut Diſſentiendi Studium longè à nobis abeſt; ita etiàm & Contendendi Conſilium. Si hæc vera ſunt;

Non Canimus ſurdis, reſpondent omnia ſylvæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etſi Vox Hominum reclamet. Quemadmodùm autem Alexander Borgia dicere ſolebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos veniſſe cum Cretâ in Manibus, quò Diverſoria ſua notarent, non cum Armis, ut perrumperent*; Sic nobis magis Cordi eſt, Pacificus Veritatis ingreſſus; ubi quaſi Cretâ conſignentur Animi, qui tantum Hoſpitem excipere poſſint; quam qui pugnax eſt, viamque ſibi per Contentiónes, & Lites Sternat. Abſolutis igitur duabus Partibus *Philoſophiæ*, de *Numine*, & de *Naturâ*, reſtat tertia de *Homine*.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I..

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis, & Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis, & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Constitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu Hominis. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis, & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis, & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus, & *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

SI quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ propoſui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquàm quod intra Præſidia Majeſtatis tuæ tutus eſſe debeam,) ſciat is, ſe contra Morem & Diſciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non ineo; Unus fortaſsò ex iis, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ ϗ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hoſtes, etiàm infenſiſſimos & acerbiſſimos, ultrò citróque inviolati ubique commeabant. Neque verò noſtra Buccina Homines advocat & excitat, ut ſe mutuò Contradictionibus proſcindant, aut ſecum ipſi prælientur & digladientur; ſed potiùs ut pace inter ipſos factâ, conjunctis viribus, ſe adverſus *Naturam Rerum* comparent, ejuſque Edita & Munita capiant & expugnent; atq; Fines Imperii Humani (quantũ Deus Opt. Max. pro Bonitate ſuâ indulſerit) proferant.

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam noſtri*. Cui, quò magis noſtrâ inter ſit, eò incumbendũ eſt diligentiùs. Hæc Scientia *Homini* pro *fine* eſt *Scientiarum*; at *Naturæ ipſius Portio* tantùm. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes Scientiarum Partitiones ita intelligantur, & adhibeantur, ut Scientias potiùs ſignẽt, aut diſtinguant, quam ſecent & divellant; ut perpetuò evitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientiis*. Hujus etenim Contrarium Particulares Scientias ſteriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, ſuſtentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & ejus Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philoſophiam* à *Rhetoricâ* disjunxerit; unde facta ſit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Cõſtat ſimiliter Sententiã Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoq; ie invaluit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Aſtronomicis Principiis* non poſſe revinci; à *Naturalis* tamen *Philoſophiæ Principiis*, rectè poſitis, poſſe. *Artem* denique *Medicam* videmus, ſi à *Naturali Philoſophiâ* deſtituatur, Empyricorum Praxi haud multum præſtare. Hoc igitur poſito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex eſt. Aut enim contemplatur *Hominem ſegregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philoſophiam Humanitatis*; Alteram *Civilem* vocamus. *Philoſophia Humanitatis* ſive *Humana*, ex partibus ſimilibus illis, ex quibus homo ipſe, conſiſtit; Nempe ex *Scientiis* quæ *circa Corpus*; & ex *Scientiis* quæ circa *Animam* verſantur. Verùm priuſquàm Diſtributiones Particulares perſequamur; conſtituamus Scientiam unam Generalem, de *Naturâ* & *Statu Hominis*: Digna enim certè Res eſt, ut emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* ſeorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ ſunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursùs, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, diſtribui poteſt in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturã Hominis indiviſam*; alteri *Vinculũ ipſum Animæ & Corporis*: Quarũ primam, *Doctrinam* de *Perſonâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm ſint Cõmunia & Mixta, primæ illi Diviſioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarũ* circa *Animam* verſantium, aſſignari non potuiſſe.

Doctrinæ

Doctrina de *Perſonâ Hominis* duas res præcipuè complectitur; Contemplationes ſcilicet de *Miſeriis Humani Generis*; & de ejuſdem *Prærogativis*, ſive *Excellentiis*. Atque Deploratio *Humanarũ Ærumnarum*, elegantèr & copioſè, à compluribus adornata eſt, tam in Scriptis Philoſophicis, quam Theologicis. Eſtque Res, & dulcis ſimul, & ſalubris.

At illa altera de *Prærogativis*, digna viſa res nobis, quæ inter *Deſideratá* proponatur. Elegantiſſimè certè Pindarus (ut plerunque ſolet) inter laudandum Hieronẽ ait, *Eum decerpere ſummitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanũ Decus conferre poſſe putarem; ſi *Vltimitates* (ut loquuntur Scholaſtici) ſive *Summitates* (ut Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Hiſtoriæ fide; Illud eſt, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò unquam Humana Natura per ſe aſcenderit, in ſingulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæſare narratur, quod Amanuenſibus quinque ſimul *dictare* ſuffecerit? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiàm Philoſophorũ, Calliſthenis, Poſſidonii, Carneadis; ut de quovis Themate, in utramque partem ex tempore diſſerere elegantèr & copioſè potuerint, *Ingenii Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res autem Uſu minor, at Oſtentatione & Facultate fortaſsè major; quam de Archiâ Magiſtro ſuo memorat Cicero; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore*. Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnũ *Memoriæ* Decus. At *Virtutum Moralium* Palmæ non minùs celebres, quàm *Intellectualium*. Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ*, exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui Quæſtioni & Tormentis ſubjectus, Linguam (indicii ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimũ,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam, Principis Auraſionenſis Interfectore; Is Virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitũ edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cujuſpiam incideret, uſtulatus jam Nebulo, & in mediis tormentis, riſit; Qui tamen paulò antè, cum Cincinni Capillitii, quos geſtabat, tonderentur, fleverat. *Animi* quoque mira *Serenitas*, & *Securitas*, ſub ipſum *Tempus Mortis*, in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum; Is, cùm à Milite, qui eum ex Imperato occiſurus eſſet, juberetur, ut Cervices porrigeret fortitèr, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias*. At Joannes Dux Saxoniæ, cùm inter Ludum Scacchorũ, Diplôma, quo Nex ejus in poſtèrum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtantem quendam ad ſe vocavit, & ſubridens; *Specta*, inquit, *num non potiores partes Ludi hujus teneam. Iſte enim* (ad Colluſorem innuens) *me mortuo, jactabit ſuas potiores partes fuiſſe*. Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus eſſet, Tõſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) eumque interrogaret, nùm tonderi placeret; renuit; atq; ad Tonſorẽ verſus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo cõtroverſia eſt; Antequàm verò illa terminata fuerit, ſúmptus in illud non faciam*. Quin & idẽ, ſub ipſum Mortis Articulũ, poſtquàm jam caput in Truncũ fatalẽ reclinaſſet, rurſùs ſe paululùm erexit, & Barbâ, quæ ei

erat promiſſior, leniter amotâ; *At certè hæc* (inquit) *non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores ſimus, ſatis patet quid velimus; nempe ut *Miracula Naturæ Humanæ*, Vireſque ejus & Virtutes ultimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit inſtar Faſtorū de Humanis Triumphis. Quâ in re, inſtitutū Valerii Maximi, & C. Plinii probamus, diligentiam & judicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, ſive de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui poſſit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum ſuarum Communicatio, & mutua Officia; ſic Fœdus iſtud Animæ & Corporis, duabus ſimilitèr rebus continetur; Nimirum ut deſcribatur, *quomodò hæc duo* (*Anima* ſcilicet & *Corpus*) *ſe invicem detegunt; & quomodò invicem in ſe agunt*; *Notitiâ* ſive *Indicatione*; & *Impreſſione.* Harum prior, (Deſcriptio ſcilicet, qualis poſſit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; utramque *Prædictionis*; Inquiſitionibus alteram Ariſtotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, ſuperſtitioſis & phantaſticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum reſtitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ ſolidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, utilem. Prima eſt *Phyſiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propenſiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Diſpoſitionem, ex Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam deſiderari perſpicio. Siquidem Ariſtoteles ingenioſe & ſolertèr, Corporis Fabricam, dum quieſcit, tractavit; eandem in Motu, (nimirùm Geſtus Corporis,) omiſit; qui tamen non minùs Artis obſervationibus ſubjiciuntur, & majoris ſunt uſûs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propenſiones generales, oſtendunt; Oris autem, & Partium Motus & Geſtus, inſupèr Aditus, & Tempora, & præſentis Diſpoſitionis & Voluntatis Signa declarant. Ut enim aptiſſimis atque elegantiſſimis Majeſtatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Geſtus verò oculos alloquitur.* Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & aſtuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Geſtibus habitant; idque in commodum ſuum trahunt; utpote in quo Facultatis, & Prudentiæ ſuæ Pars maxima vertatur. Nec ſanè negari poteſt, hoc ipſum, Simulationis in altero, Indicem eſſe mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum & opportunitatum, adeundi Perſonas; quæ Civilis Prudentiæ pars eſt non parva. Nemo autem putet, hujuſmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Individuos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad unum ferè modum omnes ridemus, & ploramus, & erubeſcimus, & Frontem contrahimus; & ſic (ut plurimùm) de Motibus ſubtilioribus. Si quis autem hic *Chiromantiæ* meminit; ſciat Rem eſſe prorſus vanam; & in hujuſmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res eſt quorundam Laboribus pertractata, ſed plurimis

Ineptiis

Ineptiis ſcatens. Illud tantùm in præſentiâ innuo, Baſim illam huic Rei,quæ maximè eſt ſolida, non ſubſterni. Ea hujuſmodi eſt; ubi idem fit ab internâ Cauſſâ, quod fieri quoque ſolet ab externâ, Actus ille externus tranſit in ſomnium. Similis eſt Stomachi oppreſſio, ex craſſo Vapore,atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus ſibi ſuperimponi, magno cum Apparatu Circumſtantiarum, ſomniant. Similis viſcerum Penſilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypocondriaci ſæpiùs Navigationes, & Agitationes ſuper Aquas ſomniant: Sunt & innumera id genus.

Poſterior Pars *Doctrinæ Fœderis*, (quam *Impreſſionem* nominavimus) in Artem nondùm redacta eſt; ſed obitèr tantùm,& carptìm, inter alios Tractatus, aliquandò intervenit. Illa eandem Antiſtrophen cum priori habet.Quippe duo conſiderat: *Aut quomodo,& quouſq; Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam,in eamque agant; Aut rursùs, quomodò & quouſque, Animæ Paſſiones, vel Apprehenſiones,immutent Corpus,& in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdùm tractari videmus; at id ipſum ſe miris modis Religionibus inſeruit. Pharmaca enim præſcribũt Medici,quæ *Morbis Animæ* perſanandis inſerviãt,ut in Curationibus Maniæ,& Melancholiæ;quinetiàm Medicinas porrigũt, ad Animum exhilarandum,ad Cor muniendum,atque inde Fortitudinem augendam,ad Ingenium acuendum,ad Memoriam roborandam,& ſimilia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obſervantiæ,in Sectâ Pythagoræorum,& in Hæreſi Manichæorũ,& in Lege Mahometi,omnem modum ſuperant.Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis* & *Adipis* eſum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* diſtinguentes, (quatenus ad Cibi uſum)& plurimæ ſunt,& præciſæ.Imò Chriſtiana Fides ipſa,(quãvis à Cæremoniarum Nube libera & ſerena)uſum tamen retinet Iejuniorum,Abſtinentiarũ,& aliarum rerum,quæ ad Corporis Macerationem & Humiliationem ſpectant,tanquam Rerum non merè Ritualium,ſed etiàm Fructuoſarum. Atqui Radix omniũ hujuſmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit,de quâ loquimur; Nimirùm quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem judicio infirmior exiſtimet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones,aut Immortalitatem Animæ in dubiũ revocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; levi dubitationi leve Reſponſum ſuffecerit.Exempla petat,vel ab Infante in Utero Matris;qui ſimul cùm Matris Affectibus compatitur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſervorum impetu quandoque flectuntur, ſalvâ interim Majeſtate ſuâ Regiâ.

Jam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* ejus in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum invenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, ut rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimùm vel adjuvet, vel impediat, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodùm, nec pro Rei vel ſubtilitate,vel utilitate, inquiſitum eſt; quatenùs ſcilicet (miſſis Affecti-

bus) *ipſa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquàm fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamvis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentiâ præditum eſſe ad Subveniendum. Non magis herclè, quam ſi quis concluſerit, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, ut ſubitò interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, ut Decumbentem ſubitò reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis profectò eſſet uſus; verùm (ut ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo. Rurſus inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, ſive Conſenſibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis neceſſaria, quam illa Diſquiſitio de *Sedibus propriis* & *Domiciliis*, quæ ſingulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore* ejuſque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui ſectati fuerint, non deſunt; ſed quæ habentur in pleriſque, aut controverſa ſunt, aut leviter inquiſita; ut majori Diligentiâ & Acumine opus ſit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus in Cerebro*, tanquam in Arce collocatus eſt; *Animoſitas* (quam ille ſatis imperitè *Iracundiam* vocavit, cùm *Tumori* & *Superbiæ* ſit propior) *in Corde*; *Concupiſcentia autem & Senſualitas in jecinore*; neque prorſùs contemnenda eſt, neque cupidè recipienda. Rurſùs nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantaſiæ, Rationis, Memoriæ*) ſecundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers eſt. Atque *Doctrinam* de *Natura Hominis indiviſâ*, ac etiam de *Fœdere Animi & Corporis*, explicavimus.

Caput II.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Coſmeticam; Athleticam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria, viz. in* Conſervationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ: *Quodque Pars poſtrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

DOctrina circa *Corpus Hominis* eandem recipit Diviſionem, quam *Bona Corporis* ipſius, quibus inſervit. *Bona Corporis Humani* quatuor ſunt: *Sanitas*; *Forma* ſive *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas*. Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Coſmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generoſiſſimâ Proſapiâ ſecundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æſculapium, Deum itidem, & Medicinæ Profeſſorem: Quippe cùm Sol in Naturalibus ſit Vitæ Author, & Fons; Medicus ejuſdem Conſervator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illuſtrius accedit Medicinæ, ex Operibus Servatoris,

vatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et ſicut Animam Doctrinæ ſuæ Cœleſtis, ita Corpus Miraculorum ſuorum, Objectum veluti proprium conſtituit. Nuſquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæſari) ſed tantùm circa Corpus Humanum, aut conſervandum, aut ſuſtentandum, aut perſanandum.

Subjectum iſtud *Medicinæ* (*Corpus*, nimirùm *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreavit, maximè eſt capax Remedii; ſed viciſſim illud Remedium, maximè eſt obnoxium Errori. Eadem namque ſubjecti ſubtilitas & Varietas, ut magnam Medendi Facultatem præbet, ſic magnam etiàm Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodùm Ars iſta (præſertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Conjecturales; ita Inquiſitio ejus reponenda eſt inter ſummè arduas, & accuratas. Neque propterea, cùm Paracelſo & Alchymiſtis ita deſipimus, ut putemus inveniri in Corpore humano, quæ ſingulis Univerſitatis Rerum Speciebus (*Stellis*, *Mineralibus*, & aliis) reſpondeant, ſicut illi fabulantur, leviter & craſsâ Minervâ traducentes, Emblema illud Veterum (quod Homo eſſet *Microcoſmus*, ſive Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum ſuum. Verùm nihilominùs hùc res redit, ut (quod occœpimus dicere) non inveniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multipliciter compoſitum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipſorum Animalium, (Quadrupedum, Avium, Piſcium;) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus variis; non ſine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priuſquàm Homini ſint in Cibum. Adde quod Animalibus vivendi Modus ſit ſimplicior, Affectuſque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad unum ferè modum operantes; ubi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigiliis, vices propè infinitas variarum Mutationum ſubit. Uſque adeò verum eſt, unam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Maſſam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam eſſe. At *Animam* contrà Subſtantiarum eſt ſimpliciſſima, ut non malè cecinerit ille;

——— *Purumq; reliquit*

Æthereum ſenſum, atque Aurai ſimplicis ignem.

Unde minimè eſt mirandum, *Animam* ſic collocatam, Requiem non invenire, juxta Axiôma illud, *Motum rerum extra Locum eſſe rapidum, placidum in Loco*. Verùm ut ad rem redeamus. Varia iſta & ſubtilis *Corporis Humani* Compoſitio & Fabrica effecit, ut ſit inſtar Organi Muſici operoſi & exquiſiti, quod Harmoniâ ſuâ facilè excidit. Quare apud Poetas, ſumma ratione, Muſica cum Medicinâ in Apolline conjungitur; quia ſimilis ferè ſit utriuſque Artis Genius; Atque in eo conſiſtat planè Medici officium, ut ſciat Humani Corporis Lyram ita tendere & pulſare, ut reddatur Concentus minimè diſcors, & inſuavis. Ergò demùm iſta Subjecti Inconſtantia & varietas, Artem reddidit magis Conjecturalem: Ars autem tam Conjecturalis cùm ſit, locum

cum ampliorem dedit non ſolùm Errori, verùm etiam Impoſturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute ſuâ & Functione, non Succeſſu aut Opere, judicantur. Advocatum ipſa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Cauſſæ commendat, Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, ſe probat. At *Medicus*, & fortaſsè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis ſuæ, liquidò exhibeant; ſed ab Eventu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquiſſimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quiſque novit, Ægroto mortuo aut reſtituto, item Rep. ſtante vel labante, utrùm ſit Res Caſûs, an Conſilii? Fit itaque ſæpiſſimè, ut Impoſtor Palmam, Virtus Cenſuram referat. Quin ea eſt Hominum infirmitas, & credulitas, ut ſæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perſpicaces fuiſſe videntur; cùm Æſculapio Circem Sororem dederint, utrumque è Sole prognatum; ſicut habetur in Verſibus; De Æſculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad undas.

Et ſimilitèr de Circe Solis Filiâ,

Dives inacceſſos ubi Solis Filia lucos
Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impoſtores, Medicorum quodammodò Rivales fuere; & de Curationum celebritate cum iiſdem ferè certârunt. Ex hoc dic ſodes quid ſequitur? Nempe ut Medici ita ſecum, quemadmodùm Salomon in re graviori; *Si unus & ſtulti & meus eventus erit, quid mihi prodeſt quod majorem Sapientiæ dedi operam?* Equidem Medicis minùs ſuccenſeo, ſi ſæpenumerò vacent alicui alteri ſtudio, quod adamant, magis quam Arti ſuæ propriæ. Invenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in iis Artibus magis quàm in profeſſione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam Declamator contra Scientias Medicis objicit) habeant quæ ſibi obverſentur Objecta tam fœda & triſtia, ut Animum ad alia abducere iis omninò ſit opus; (Nam qui Homines ſint, *Nihil humani à ſe alienum putent*;) Sed ob hoc ipſum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipſis intereſſe, vel ad Exiſtimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis ſuæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ majorem aſſequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, ut Homines facilè in Medicis qualibuſcunque fiduciam collocent: Verùm ſi quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excuſationem ſpectant. Neque enim ſpem abjicere, ſed vires potiùs intendere debuerant. Nam ſi cui placet obſervationem expergefacere ſuam, & paulatìm circumſpicere, etiàm ex Exemplis obviis, & familiaribus, facilè deprehendet; quantum obtineat imperii, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem ſive *Materiæ*, ſive *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Diſcrimina infinita retinet

Memoria:

Memoria : Imò Pictor ex pauculis Colorum teſtis, acie Oculi uſus, & vi Phantaſiæ, & Manûs conſtantiâ, omnium Facies, qui ſunt, fuerunt, atque etiàm (ſi coram repræſentarentur) qui futuri ſunt, penicillo imitari ac deſcribere poſſet. Humanâ Voce nil magis varium; Hujus tamẽ diſcrimina in ſingulis Perſonis facilè internoſcimus: Quinetiàm non deſunt Moriones & Pantomimi quidam, qui, quotquot libuerit, reddere ſciunt, & ad vivum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articulati, Verba ſcilicet; Via tamen inita eſt, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud veriſſimum eſt, non ex eo, quod Mens humana ſit minùs ſubtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepſias in Scientiis plerunque provenire; ſed ex eo potiùs, quod objectum nimis in remoto collocatum ſit. Sicut enim Senſus, procul ab Objecto diſſitus, plurimùm fallitur; debitè appropinquatus, non multùm errat; ita fit in Intellectu. Solent autẽ Homines Naturam, tanquam ex præaltâ Turri, & a longè deſpicere, & circa Generalia nimiùm occupari; quãdo ſi deſcendere placuerit, & ad Particularia accedere, Reſque ipſas attentiùs & diligentiùs inſpicere, magis vera & utilis fieret Comprehenſio. Itaque hujus Incommodi Remedium, non in eo ſolùm eſt, ut Organum ipſum vel acuant, vel roborent, ſed ſimul ut ad Objectum propiùs accedant. Ideóque dubitandum non eſt, quin ſi Medici, miſſis pauliſpèr iſtis Generalibus, Naturæ obviam ire vellent; compotes ejus fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;
Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philoſophiæ ipſæ, quibus innituntur Medici, ſive Methodici, ſive Chymici, (Medicina autem in Philoſophiâ non fundata, Res infirma eſt;) parvi reverà ſunt. Quare ſi nimis Generalia (licet vera fôrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè majus eſt periculum ab illis Generalibus, quæ in ſe falſa ſunt; atque, loco deducendi, ſeducunt.

Medicina igitur (uti perſpeximus) adhùc talitèr comparata eſt, ut fuerit magis Oſtentata, quam Elaborata; etiàm magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam inſumpti, potiùs in Circulo, quam in Progreſſu ſe exercuerint. Plurima enim in eâ video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes dividemus, quæ tria ejus Officia nominabimus. Primum eſt *Conſervatio Sanitatis*; ſecundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio vitæ*. At iſtud poſtremum, non videntur Medici, tanquàm Partem Principalẽ Artis ſuæ agnoviſſe, verùm idem reliquis duobus ſatis imperitè immiſcuiſſe. Putant enim, ſi propulſentur Morbi antequàm ingruant, & curẽtur poſtquàm invaſerint; Prolongationem Vitæ ultrò ſequi. Quod licet minimè dubium ſit, tamen parùm acutè proſpiciunt, horum utrunque ad Morbos tantùm pertinere, & ad eam ſolummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipſum Vitæ producere, ac Mortem, per Reſolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, ſenſim obrepẽtem, ad tempus ſummovere; Argumentum eſt, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractavit. Neque verò ſubeat animos Hominum ille Scrupulus, ac ſi hæc Res Fato & Divinæ Providentiæ commiſſa, in Artis Officium

&

& Munus jam primùm à nobis revocaretur : Providentia enim proculdubiò Mortes quaſcunque, ſive ex violentiâ, ſive ex Morbis, ſive ex Decurſu ætatis, paritèr regit; Neque tamen ideò Præventiones & Remedia excludit. Ars autem & induſtria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, ſed ſubminiſtrant. Verùm de hâc Parte, paulò poſt dicemus; hæc tantùm intereà præfati; ne quis tertium iſtud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhuc factum eſt,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officiis prædictis Medicinæ primum) multi de eo ſcripſerunt, cùm in aliis rebus ſatis imperitè, tùm nimiùm (ut arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par eſt, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philoſophi Morales, Mediocritatem nimis laudàrunt. Cùm & Jejunia in conſuetudinem verſa, & Victus liberalis, cui quis aſſueverit, meliùs Sanitatem tueantur, quam iſtæ Mediocritates, quæ Naturam ignavã ferè reddũt, neque Exceſsûs neque Indigentiæ, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationũ autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex Medicis benè diſtinxit, aut annotavit; cùm vix inveniatur aliqua Inclinatio in Morbũ, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi poſſit. Morbis Renum Globorum Luſus convenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Geſtatio, atque aliis aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Conſervatione*, ſecundum totum tractata ſit, Defectus minores perſequi non eſt noſtri Inſtituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars eſt *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris inſumptum eſt, licet Fructu ſatis tenui. Continet autem *Doctrinam* de *Morbis*, quibus Corpus humanum ſubjicitur; unà cum eorundem *Cauſſis*, *Symptomatibus*, & *Medelis*. In hoc ſecundo Officio *Medicinæ*, multa ſunt quæ deſiderantur; Ex his pauca, ſed maximè inſignia, proponemus, quæ enumeraſſe ſatis duxerimus, abſque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum eſt, *Intermiſſio Diligentiæ* illius *Hippocratis*, utilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narrativam componere, Caſuum circa Ægrotos ſpecialium; referẽdo qualis fuiſſet Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Eventus. Atque hujus rei nactis nobis jam Exemplum, tam proprium atque inſigne, in eo ſcilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus eſt; minimè opus erit Exemplum aliquod forinſecum, ab alienis Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iuriſconſultorum, quibus nihil antiquius, quàm illuſtriores Caſus, & novas Deciſiones, ſcriptis mandare; quò meliùs ſe ad futuros Caſus muniant, & inſtruant. Iſtam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum deſiderari* video; præſertìm in unum Corpus cum diligentiâ & iudicio digeſtam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplã, ut planè Vulgata, & quæ quotidiè obveniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam eſſet, neque ad rem;) Nec rursùs tam anguſtam, ut ſolummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum eſt) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumſtantiis ejus, nova ſunt, quæ in *Genere* ipſo, nova non ſunt: Qui autem ad obſervandum adjiciet Animũ, etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa obſervatu digna occurrent.

Item

Item in *Diſquiſitionibus Anatomicis* fieri ſolet, ut quæ *Corpori Humano* in *univerſum* competant, ea diligentiſſimè, uſque ad curioſitatem, & in minimis quibuſque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diverſis Corporibus* reperitur, Medicorū diligentia fatiſcit. Ideóque *Anatomiam Simplicem* luculentiſſimè tractari aſſero; *Anatomiam Comparatam deſiderari* ſtatuo. *Partes* enim ſingulas rectè perſcrutantur Homines, earumq; *Conſiſtentias*, *Figuras*, *Situs*; ſed *illarum Partium diverſam in diverſis Hominibus Figuram* & *Conditionem*, minùs obſervant. Atque hujus Omiſſionis cauſſam, non aliam eſſe arbitramur, quàm quod ad primam Inquiſitionem, inſpectio unius aut alterius *Anatomiæ* ſufficere poſſit; ad poſteriorem verò, (quæ Comparativa eſt, & caſum recipit,) neceſſe eſt, ut plurimarum Diſſectionum attenta & perſpicax Obſervatio adhibeatur; Prior etiàm res eſt, in quâ Homines docti, in prælectionibus ſuis, & in cœtu Aſtantium, ſe jactare poſſunt: at ſecunda ea eſt, quæ tacitâ & diutinâ Experientiâ tantùm, acquiri poteſt. Illud interea minimè dubium eſt, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam diſſimilia ſint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Naſi, aut Aures. Atque in his ipſis differentiis Partium Internarum, reperiuntur ſæpiùs *Cauſſæ continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipſa Mechanica Partis alicujus Fabrica in culpâ ſit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, ſi adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) ſed emendanda Res eſt, & accommodanda, ſeu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Obſervationes, tam *Humorum omnigenûm*, quam *Veſtigiorum & Impreſſionum Morborum*, in Corporibus variis diſſectis; Etenim *Humores* in *Anatomiis*, tanquàm Purgamenta & Faſtidia ferè prætermitti ſolent, cùm tamen inprimis neceſſarium ſit notare, *quales* & *quàm multiplices* ſint *Humorum* differentium *Species* (non nimiùm in hâc re tribuendo Diviſionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inveniantur; Et in quibus *Cavitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipſorū, Sedes & Nidulos ſuos figere potiſſimùm ſoleat; quoque juvamento aut damno; atque his ſimilia. Iidèm *Veſtigia*, & *Impreſſiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab iis *Læſiones* & *Devaſtationes*, in *diverſis Anatomiis* cum diligentiâ notanda; Nempe, Apoſtemata, Ulcera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exeſiones, Conſumptiones; Rursùs Contractiones, Extenſiones, Convulſiones, Luxationes, Diſlocationes, Obſtructiones, Repletiones, Tumores; unà cum omnibus Materiis Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano inveniuntur, (veluti Calculis, Carnoſitatibus, Tuberibus, vermibus, & hujuſmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his ſimilia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in unum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* iſta *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut ſilentio præteritur.

De

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri conſueverit in *Corporibus Vivis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odioſa, & Barbara, & à Celſo rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum eſt, (quod annotatum fuit à Priſcis) Poros complures, & Meatus, & Pertuſiones, quæ ſunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Diſſectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaveribus occluduntur & latent; cùm in Viventibus dilatentur, & poſſent eſſe conſpicui. Itaque, ut & Uſui conſulatur ſimul & Humanitati, non eſt omninò rejicienda *Anatomia Vivorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inſpectiones (quod Celſus fecit) remittenda; cùm hoc ipſum benè expediri poſſit, per Diſſectionem Brutorum Vivorum, quæ, non obſtante ſuarum Partium diſſimilitudine ab Humanis, huic Inquiſitioni, adhibito judicio, ſatisfacere poſſint.

Item in Inquiſitione illorum de *Morbis*, inveniunt *Morbos* complures, quos *Inſanabiles* decernunt, alios jam inde à Principio Morborum, alios poſt talem quampiam Periodum. Ita ut L. Syllæ & Triumvirorum Proſcriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proſcriptionibus, per quas tot Homines iniquiſſimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate evadunt, quàm illi olim inter Proſcriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Deſiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Inſanabilibus*; ut evocentur & excitentur Medici aliqui egregii, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipſum, *Iſtos morbos pronunciare inſanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege ſanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item ut paulò ulteriùs inſiſtam: Etiàm planè cenſeo ad officium Medici pertinere, non tantùm ut *Sanitatem reſtituat*; verùm etiam ut *Dolores* & *Cruciatus Morborum* mitiget: Neque id ipſum ſolummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculoſi, *ad convaleſcentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abjectâ prorsùs omni Sanitatis ſpe, *Exceſſum* tantùm præbeat *è Vitâ* magis *lenem* & *placidum*. Siquidem non parva eſt Fœlicitatis pars, (quam ſibi tantoperè precari ſolebat Auguſtus Cæſar) illa *Euthanaſia*; Quæ etiàm obſervata eſt in Exceſſu Antonini Pii, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro quod hoc ipſum ſibi procuraverit; cùm enim Morbus ejus haberetur pro deſperato, Ventriculum & Senſus, Meri largiore hauſtu, & ingurgitatione obruit; unde illud in Epigrammate,

———*Hinc ſtygias ebrius hauſit aquas.*

Vino ſcilicet Stygii Laticis Amaritudinem ſuſtulit. At noſtris Temporibus, Medicis quaſi Religio eſt, Ægrotis, poſtquàm deplorati ſint, aſſidere; ubi meo judicio, ſi Officio ſuo, atque adeò Humanitati ipſi deeſſe nolint, & Artem ediſcere, & diligentiam præſtare deberent quâ Animam agentes, faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquiſitionem de *Euthanaſiâ exteriori* (ad differentiam ejus *Euthanaſiæ* quæ Animæ præparationem reſpicit) appellamus, eamque inter *Deſiderata* reponimus.

Item

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr *deſiderari* reperio; Quod Medici hujuſce Ætatis, licet *generales Intentiones Curationum* non malè perſequantur, *particulares* tamen *Medicinas*, quæ ad Curationes Morborum ſingulorum, proprietate quâdam ſpectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obſervant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magiſtralitatibus ſuis deſtruxerunt, & ſuſtulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout iis libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, *Quid pro Quo* ſubſtituendo; ita ſuperbè imperantes Medicinæ, ut Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortaſsè Diaſcordio, & Confectione Alkermes, & paucis aliis Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca ſe religiosè & ſeverè aſtringunt. Nam Medicamenta illa quæ in Officinis proſtant venalia, potiùs in promptu ſunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; ſiquidem ſpeciatim nullum Morbum magnoperè reſpiciunt, verùm generatim ad Obſtructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, ut Empyrici & Vetulæ ſæpenumerò in curandis Morbis fœliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compoſitionem fidelitèr & ſcrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Judæum, Librorum lectione tanquam Arabem, ſolitum dicere; *Medici veſtri Europæi ſunt quidem viri docti; ſed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere ſolebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos noſtros ſimiles eſſe Epiſcopis; ligandi & ſolvendi claves habere, & nihil ampliùs.* Sed ut ſeriò quod res eſt dicamus; Plurimùm referre cênſemus, ſi Medici aliqui, & eruditione & practicâ inſigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod ſpecioſâ quis ratione nixus, exiſtimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempeſtatis anni, Conſuetudinum, & hujuſmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præſcriptis inſiſtere; id fallax Res eſt, & Experientiæ non ſatis attribuit, Judicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Cives erant utiliſſimi, & optimè compoſiti, qui aut Conſules Populo favebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ inſigni, Methodos & Generalia Artis non aſpernantur. Modificationes verò Medicinarum (ſi quando ſit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ ſunt, quàm in ipſo Corpore Medicinarum; in quo nil novandum, abſque evidenti neceſſitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis*, & *Poſitivis* tractet, *deſiderari* ſtatuimus. Res autem eſt, quæ tentari non debet, abſque acri & ſevero Judicio, & tanquàm in Synodo Medicorum ſelectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari ſubit (præſertìm cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum evectæ &

celebratæ ſint; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò ſumantur) neminem adhùc inventum, qui per Artem, *Thermas Naturales*, & *Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confeſſo ſit, Thermas illas & Fontes, Virtutes ſuas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nanciſci: Quinetiàm in manifeſtum hujus rei documentum, benè nôrit Humana Induſtria, diſcernere & diſtinguere per Separationes quaſdam, ex quo genere Mineralium, hujuſmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo, Chalybe, aut aliquo ſimili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, ſi ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Hominis, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubiò & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſiùs exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel hujuſce Tractatûs Naturæ convenit, claudemus hanc Partem, Defectûs alterius cujuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirùm, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimiò plus compendioſa*, quam ut Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenìm judicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, ut Uſus ejus ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis profectò fôret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inveteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciſſitudo Artificioſa. Quæ, licet majus quoddam in præcipiendo judicium, majoremque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Effectuum magnitudine abundè rem compenſant. Etſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inviſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnitèr ipſos Curationem perſequi; atque in eâdem, certâ quâdem viâ, inſiſtere: Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inveniet pleraque vacillationis & Inconſtantiæ plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præviſo Curationis tramite. Debuerant autem etiàm ab initio, poſt Morbum bene perſpectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eâ, abſque gravi Cauſsâ, diſcedere. Atque ſciant pro certo Medici, poſſe (exempli gratia) tria fortaſsè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem gravem curandum rectè præſcribi, quæ debito ordine, & debito intervallo ſumpta, Curationem præſtent: quorum ſingula, ſi per ſe tantùm ſumerentur, aut ſi ordo inverteretur, aut intervallum non ſervaretur, fuerint prorſus nocitura. Neq; tamen id volumus, ut omnis ſcrupuloſa & ſuperſtitioſa curandi Ratio in pretio ſit tanquàm optima, (non magis quam omnis *Via arcta*, *via* ſit ad *Cœlum*:) verùm ut æquè recta ſit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale vocabimus*, *deſiderari* ponimus. Atque hæc illa ſunt, quæ in *Doctrinâ Medicinæ*, de

Curatione Morborum, deſideramus; niſi quod reſtet Unicum, quod pluris eſt quàm illa omnia. *Deſideratur* nimirùm *Philoſophia Naturalis Vera* & *Activa*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non eſt hujuſce Tractatús.

Tertiam Partem *Medicinæ*, poſuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ nova eſt, & *deſideratur*; Eſtque omnium Nobiliſſima. Si enim tale aliquid inveniri poſſit, non verſabitur tantùm Medicina in *Curationum ſordibus*, nec Medici ipſi propter *Neceſſitatem* ſolummodò *honorabuntur*; ſed utique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quaſi maximum; cujus poterint eſſe, ſecundùm Deum, Diſpenſatores & Adminiſtri. Licet enim *Mundus* Homini Chriſtiano, ad *Terram promiſſionis* contendenti, tanquàm *Eremus* ſit; tamen in *Eremo* ipſo proficiſcentibus, Calceos & Veſtes (Corpus ſcilicet noſtrum, quod Animæ loco Tegminis eſt) minùs atteri, Gratiæ Divinæ Munus quoddam æſtimandum. Hâc de re, quia eſt ex optimis, eámque inter *Deſiderata* poſuimus, ex more noſtro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem eſſe, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Ariſtoteles certe Commentarium de hoc edidit perpuſillum, in quo nonnihil ineſt Acuti; quòd Ipſe Omnia eſſe vult, ut ſolet. At Recentiores tam oſcitantèr, & ſuperſtitiosè, de hoc ſcripſerunt, ut Argumentum ipſum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipſas Intentiones, quæ hùc ſpectant, Medicorum, Res nihili eſſe; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm verſus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Deſtitutione Calidi & Humidi conſiſtere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem âutem Radicalem foveri; Perinde ac ſi hæc res Juſculis, aut Lactucis & Malvis, aut Amydo, aut Jujubis, aut rursùs Aromatibus, aut Vino generoſo, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici poſſit; Quæ omnia obſunt potiùs quàm proſunt.

Tertiò *monemus*, ut Homines nugari deſinant, nec tam faciles ſint, ut credant, grande illud opus, quale eſt Naturæ Curſum remorari & retrovertere, poſſe Hauſtu aliquo Matutino, aut Uſu alicujus Pretioſæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Eſſentiis, & ſimilibus Nugis; ſed ut pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* eſſe rem operoſam, & quæ ex compluribus Remediis, atque eorum inter ſe Connexione idoneâ, conſtet: Neque enim quiſquam ita ſtupidus eſſe debet, ut credat, quod nunquàm factum eſt adhùc, id fieri jam poſſe, niſi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, ut Homines ritè animadvertant & diſtinguant, circa ea, quæ ad *Vitam ſanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre poſſunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & Morbos arcendos, proſunt; quæ tamen de ſummâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam ſenilem abſque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam ſenilem longiùs ſummovendam juvant; ſed tamen non uſurpantur abſque periculo Valetudinis; Adeò ut qui iis utentur ad Prolongationem Vitæ, debeant ſimul Incommodis occurrere, quæ alioquin

ex eorum uſu ſupervenire poſſint. Atque *Monita* hactenùs dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale hujus rei (quam Animo metimur) Plaſma eſt. Conſervantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate ſuâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate ſuâ*; ut *Muſca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conſervatoriis Nivalibus*; *Cadaver* inter *Balſama*. Per *Reparationem*; ut in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, utroque genere utendum eſt, (disjuncta minus poſſunt) Corpuſque Humanum conſervandum, quemadmodùm *Inanimata* conſervantur: Ac rursùs quemadmodùm *Flamma* conſervatur; Ac denique quadamtenùs ut *Mechanica* conſervantur. Tres igitur ſunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Conſumptionis*; *Probitas Reparationis*; & *Renovatio* ejus quod *cœpit veteraſcere*. *Conſumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* utriuſque duplex; Aut ſi *Agentia* illa fiant minùs *Prædatoria*; aut ſi *Patientia* (*Succi* ſcilicet Corporis) reddantur minùs *Deprædabilia*. *Spiritus* fit minùs *Prædatorius*, ſi aut *ſubſtantiâ denſetur*, ut in uſu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contriſtationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, ut in *Diætis Pythagoricis* & *Monaſticis*; Aut *Motu leniatur*, ut in *Otio* & *Tranquillitate*. *Aer* ambiens fit minùs *Prædatorius*, ſi aut minùs *incaleſcat* à *Radiis Solis*, ut in *Regionibus frigidioribus*; in *Speluncis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anacoretarum*: Aut *ſummoveatur* à *Corpore*, ut in *Cute densâ*, & in *plumis Avium*, & in *uſu Olei* & *Unguentorum* abſque *Aromatibus*. *Succi Corporis* redduntur minùs *deprædabiles*, ſi aut *Duri* facti ſint; aut *Roſcidi* ſive *oleoſi*. *Duri*, ut in *Victu aſpero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robuſtis*; *Balneis* quibuſdam *Mineralibus*. *Roſcidi*, ut in *uſu Dulcium*, & *abſtinentiâ* à *Salſis* & *Acidis*, & maximè omnium, in tali *Miſtione Potûs*, quæ ſit partium valdè *tenuium* & ſubtilium, abſque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promovetur quatuor Modis: Per *Concoctionem Viſcerum* ad *Extruſionem Alimenti*, ut in *confortantibus Viſcera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, ut in *Exercitationibus* & *Fricationibus* debitis, atque *Unctionibus* quibuſdam & *Balneis appropriatis*; Per *Præparationem Alimenti* ipſius, ut faciliùs ſe inſinuet, & Digeſtiones ipſas quadamtenùs anticipet, ut in variis & artificioſis Modis *Cibi condiendi*, *Potûs miſcendi*, *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *unum redigendi*; Per *Confortationem* ipſius *ultimi Actûs Aſſimilationis*, ut in *Somno tempeſtivo*, & *Applicationibus* quibuſdam *exterioribus*. *Renovatio* ejus quod cœpit *veteraſcere*, fit duobus Modis; vel per *Intenerationem Habitûs Corporis* ipſius, ut in uſu *Malaciſſationum* ex *Balneis*, *Emplaſtris*, & *Unctionibus*; quæ talia ſint ut *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Subſtitutionem Succi novi*, ut in tempeſtivis & *repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Miſſionibus*, & *Diætis attenuantibus*, quæ Florem Corporis reſtituunt. Atque de *Indiciis* hactenùs.

Præcepta quanquam ex ipſis *Indiciis* plurima poſſint deduci; tria tamen veluti præcipua ſubjungere viſum eſt. *Præcipimus* primò, ut

Prolongatio

Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentiâ. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, ut Naturam retrovertere valeant; fortiora pleruną; ſunt, & potentiora ad alterandum, quàm ut ſimul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interſpergi poſſint. Supereſt itaque ut ſeriatim, & regulariter, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, ut *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malaciſſatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim cùm Corpus humanum, ejuſque Fabrica (miſſis externis) à tribus patiatur; Spiritibus ſcilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa eſt; atq; per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes ſuper Spiritus, & ſuper Partes, multò breviores ſunt, & quibus citiùs ad Finem deſideratum pervenitur; Eò quod Spiritus ſubitò patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos poſſunt, Partes item, per Balnea, aut Unguenta, aut Emplaſtra, quæ ſubitas etiàm Impreſſiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malaciſſatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Conſubſtantialia, Imprimentia, & Occludentia*. *Conſubſtantialia* enim benevolo Partium amplexu libenter excipiuntur, & propriè malaciſſant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malaciſſantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipſa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem utrorumque retinent, & paulìſper figunt, & Perſpirationem, quæ eſt res Malaciſſationi oppoſita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (ſed potiùs ordine diſpoſita, & ſuccedentia, quàm commixta;) Res abſolvitur. Interim in hâc Parte monemus, non eam eſſe Intentionem Malaciſſationis, ut nutriat, Partes per Exterius; ſed tantùm ut eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum eſt, minùs eſt Activum ad Aſſimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ eſt Pars tertia *Medicinæ* noviter aſcripta, hæc dicta ſint.

Veniamus ad *Coſmeticam*, quæ certè Partes habet Civiles, Partes rurſus Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honeſtus, rectè exiſtimatur promanare à Modeſtiâ quâdam Morum, & à Reverentiâ; inprimis erga Deum, cujus Creaturæ ſumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga noſmetipſos, quos non minùs, imò magis quàm alios revereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè eſt illis Defectibus, qui eam ſemper comitantur; cùm non ſit, aut ad fallendum ſatis ingenioſa, aut ad utendum ſatis commoda, aut ad Salubritatem ſatis tuta & innocua. Miramur autem pravam hanc conſuetudinem Fucandi, Leges Cenſorias, tam Eccleſiaſticas quàm Civiles (quæ aliàs in Luxuriam circa Veſtes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodùm fuerint ſeveræ) ita diù fugiſſe. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obleverit; verùm de *Eſtherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam ſenſu intelligimus paulò largiori, quàm accipi conſuevit. Huc enim referimus, quicquid verſatur circa conciliandam qualemcunq; (quam Corpus humanum ſuſcipit) *Habilitatem*;

litatem; ſive ſit *Agilitatis*, ſive *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus ſæpenumerò Exempla inſignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in conſtantiâ nonnullorum inter exquiſita Tormenta. Imò ſi aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Urinatoribus* ſæpè conſpicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere poſſunt) ad hanc ipſam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandóque poſſint, manifeſtiſſimum eſt; At Philoſophia & inquiſitio Cauſſarum circa eadem ferè neglecta jacet; Hanc arbitramur ob Cauſſam, quòd Hominibus perſuaſum ſit hujuſmodi Magiſteria Naturæ, ſolummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ ſub Diſciplinam non cadit,) vel à diurinâ, ab Annis uſque Puerilibus, conſuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri ſolet) obtinere. Quod etſi verum prorsùs non ſit; tamen *Defectus* hujuſmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica jam diù ceſſarunt; Tum etiàm in ejuſmodi rebus Mediocritas ſufficit ad uſum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Oſtentationi ferè inſeruit.

Poſtremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Eæ ſecundum ſenſus ipſos diſpertitæ ſunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum aliis Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam ſpectant) circa Ædificia, Hortos, Veſtes, Vaſa, Calices, Gemmas, & ſimilia. Aures demulcet *Muſica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, inſtructa eſt. Olim etiam *Hydraulica*, pro Coryphæis quibuſdam Artis ejus habita ſunt, quæ nunc propè obſoleverunt. Atque Artes, quæ ad Viſum, aut Auditum ſpectant, præ aliis præcipuè Liberales habitæ ſunt: Senſus hi duo magis caſti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiam *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familiis ſuis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonſtrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil reſpicit. Reliquorum Senſuum Oblectationes, atque Artes circa ipſos, minùs in honore ſunt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Menſarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Cenſore quàm Doctore indigent. Optimè ſanè à quibuſdam annotatum eſt, naſcentibus & creſcentibus Rebuſpub. Artes Militares florere; in ſtatu & culmine poſitis Liberales; at ad declinationem & decaſum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas noſtra, vereor ne tanquàm in decaſu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare iſta miſſa faciamus. Cum *Artibus Voluptariis Ioculares* copulo. Deceptiones ſiquidem Senſuum, inter Delectationes Senſuum reponendæ ſunt.

Jam verò tranſcurſis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ*, *Coſmeticâ*, *Athleticâ*, *Voluptariâ*) illud obitèr monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in conſiderationem veniant, *Partes*, *Humores*, *Functiones*, *Facultates*, *Accidentia*; Cúmque, (ſi nobis integrum eſſet) conſtitui oportuiſſet Corpus unicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ iſta

iſta omnia complecteretur (ſimile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (pluſquàm neceſſe fuerit) tranſponantur; *Doctrinam* de *Partibus Corporis Humani*, de *Functionibus*, de *Humoribus*, de *Reſpiratione*, de *Somno*, de *Generatione*, de *Fœtu* & *Geſtatione* in *Utero*, de *Augmentis*, de *Pubertate*, de *Canicie*, de *Impinguatione*, & ſimilibus, in *Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipſum *Hominis*, ſit per omnia *Medicinæ* Subjectum. *Motum* autem *Voluntarium*, & *Senſum*, ad *Doctrinam* de *Animâ* rejicimus; ſiquidem *Animæ* Partes in his duobus ſunt potiores. Atque ſic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* verſatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat eſt) claudimus.

CAPUT III.

Partitio Philoſophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Senſibili *ſive* Productâ. *Partitio ſecunda ejuſdem* Philoſophiæ, *in* Doctrinam *de* Subſtantiâ *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Uſu, *&* Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Faſcinatione. *Diſtributio* Facultatum Animæ Senſibilis, *in* Motum; *&* Senſum.

VEniamus ad *Doctrinam* de *Animâ Humanâ*; è cujus Theſauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ ſunt. Ejus duæ ſunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Divina eſt; Altera de *Irrationali*, quæ communis eſt cum Brutis. Notavimus autem paulò ſuperiùs (ubi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ utriuſque Creatione, ſe dant conſpiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitivâ, ita ait Scriptura, *Formavit Hominem de limo Terræ, & ſpiravit in Faciem ejus Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, ſive *Brutorum*, facta eſt per Verba illa, *Producat Aqua*; *Producat Terra*; Hæc autem *Anima* (qualis eſt in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantùm eſt, atque Originem habet, & ipſa quoque, quemadmodùm in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum eſt, *Formavit Corpus Hominis de Limo Terræ*; ſed *Formavit Hominem*, integrum ſcilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam* de *Animâ Senſibili* ſive *Productâ*. Neque tamen, cùm hactenus *Philoſophiam* ſolam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in Fine

Fine Operis collocavimus) Partitionem iſtam à *Theologiâ* mutuaremus, niſi etiàm cum principiis *Philoſophiæ* conveniret. Plurimæ enim & maximæ ſunt *Animæ Humanæ* præcellentiæ ſupra *Animas Brutorum*, etiàm Philoſophantibus ſecundum Senſum manifeſtæ. Ubicunque autem tot & tantarum invenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò ſempèr conſtitui debet Differentia ſpecifica. Itaque nobis non nimium placet, Confuſa illa & promiſcua Philoſophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac ſi *Anima Humana*, Gradu potiùs quàm Speciei, diſcriminata eſſet ab *Animâ Brutorum*; Non alitèr quam Sol inter Aſtra, aut Aurum inter Metalla.

Subjungenda eſt etiam Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fuſiùs loquamur. Etenim, quæ de Speciebus poſteà dicemus, utramque Partitionem, tum illam quam jam modò poſuimus, tum iſtam quam nunc proponemus, ſimúl tractabunt. Secunda igitur Partitio ſit, in *Doctrinam* de *Subſtantiâ* & *Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam* de *Vſu* & *Objectis Facultatum*.

Præmiſſis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina* de *Spiraculo*, eademque de *Subſtantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquiſitiones illas de Naturâ ejus; Utrum *Nativa ſit illa*, an *Adventitia*; *Separabilis* an *Inſeparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*; *quatenùs Legibus Materiæ alligata, quatenùs minimè*; & ſimilia? Quæ verò hujus ſunt Generis, licet etiàm in Philoſophiâ, & diligentiorem & altiorem Inquiſitionem ſubire poſſint, quàm adhuc habetur; utcunque tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectiùs tranſmitti cenſemus: Alitèr enim, Erroribus haud paucis, & Senſûs Illuſionibus omninò exponentur. Etenim, cùm *Subſtantia Animæ*, in Creatione ſuâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Maſsâ Cœli & Terræ, ſed immediatè inſpirata à Deo; Cúmque Leges Cœli & Terræ, ſint propria Subjecta Philoſophiæ; quomodò poſſit Cog-de *Subſtantiâ Animæ Rationalis* ex Philoſophiâ peti & haberi? Quinimò ab eâdem Inſpiratione Divinâ hauriatur, à quâ *Subſtantia Animæ* primò emanavit.

Doctrina verò de *Anima Senſibili* ſive *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Subſtantiam* ejus, verè inquiritur: At ea Inquiſitio nobis quaſi *deſiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Subſtantiâ Animæ* faciunt, *Actus ultimus*, & *Forma Corporis*, & hujuſmodi Nugæ Logicæ? *Anima* ſiquidem *Senſibilis* ſive *Brutorum*, planè Subſtantia Corporea cenſenda eſt, à Calore attenuata, & facta Inviſibilis; Aura (inquam) ex Naturâ Flammeâ & Aëreâ conflata, Aëris mollicie ad Impreſſionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partìm ex Oleoſis, partim ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Nervis percurrens, & Sanguine ſpirituoſo Arteriarum refecta & reparata; quemadmodùm Bernardinus Teleſius, & Diſcipulus ejus Auguſtinus Donius, aliquà ex parte, non omninò inutilitèr, aſſeruerunt. Itaque de hâc *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquiſitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones ſuperſtitioſas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* peſſimè conculcantes, de *Metempſuchôſi* & *Luſtrationibus*

Animarum

Animarum per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognatione*, peperit. Eſt autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cujus Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantùm & ipſa *Animæ Rationalis*; & *Spiritûs* potiùs Appellatione, quàm *Animæ* indigitari poſſit. Atque de *Subſtantiâ Animæ* hactenùs.

Facultates autem *Animæ* notiſſimæ ſunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantaſia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique univerſæ illæ, circa quas verſantur Scientiæ Logicæ, & Ethicæ: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipſarum tractari debent, idque phyſicè, prout Animæ innatæ ſint, & adhæreant: *Uſus* tantùm ipſarum, & *Objecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregii (ut nobis videtur) adhùc repertum eſt; quanquàm *deſiderari* eam haud ſanè dixerimus. Habet etiàm Pars iſta, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipſæ, quemadmodum tractantur, potiùs Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum eſt *Doctrina* de *Divinatione* Naturali; Altera de *Faſcinatione*.

Divinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes diviſam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipsâ Animi præſenſione internâ, abſque Signorum Adminiculis, præſagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Cauſſis*; Altera ex *Experimentis* tantùm, cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ poſterior, ut plurimum, ſuperſtitioſa eſt; quales erant Ethnicorum Diſciplinæ, circa *Inſpectionem Extorum*, *Volatum Avium*, & ſimilia. Etiàm Chaldæorum *Aſtrologia* ſolennior, non multò melior. At *Artificialis Divinatio* utraque, inter diverſas Scientias ſpargitur. Habet *Aſtrologus* Prædictiones ſuas, ex ſitu Aſtrorum. Habet etiàm *Medicus* ſuas, De Morte ingruente; De Convaleſcentiâ; De Symptomatibus Morborum ſuperventuris, ex Urinis, Pulſibus, Aſpectu Ægrorum, & ſimilibus. Habet & *Politicus* ſuas; *O Urbem Venalem, & citò perituram, ſi Emptorem invenerit:* Cujus Vaticinii fides non diù morata eſt; impleta primùm in Syllâ, poſteà in Cæſare. Hujuſmodi igitur Prædictiones, præſentis non ſunt Inſtituti, verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Divinatio*, ex vi ſcilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm eſt, de quâ nunc agitur. Hæc duplex eſt; Altera *Nativa*; Altera per *Influxum*. *Nativa* hoc nititur Suppoſitionis Fundamento; Quod Anima in ſe reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffuſa, habeat ex vi propriâ Eſſentiæ ſuæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecſtaſibus, Confiniis Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus ſanum ſit ac validum. Hujuſmodi verò ſtatus Animi, procuratur ferè, aut adjuvatur, ex Abſtinentiis, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè ſevocant, ut ſuâ Naturâ abſque Impeditionibus Exteriorum gaudere poſſit. *Divinatio* verò per *Influxum*, hoc altero ſuppoſitionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam ſecundariam, à Præſcientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiàm idem, qui priori,

Status

Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ ſevocatio efficit, ut & ſuâ Naturâ impenſiùs utatur; & Divinorum Influxuum ſit magis ſuſceptiva: Niſi quod in *Divinationibus* per *Influxum*, Anima Fervore quodam, atque tanquam Numinis præſentis Impatientia (quæ apud Priſcos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Divinatione* autem *Nativâ*, Quieti potiùs & Vacationi propior ſit.

Faſcinatio autem, eſt Vis & Actus Imaginationis intenſivus, in Corpus alterius: (Vim enim Imaginationis ſuper Corpus proprium ipſius Imaginantis ſuperiùs perſtrinximus.) In hoc genere Schola Paracelſi, & ementitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, ut Imaginationis Impetum & Apprehenſionem, *Miraculi-patranti Fidei* tantùm non exæquarint. Alii ad Similitudinem Veri propiùs accedentes; cùm occultas Rerum Energias & Impreſſiones, Senſuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Tranſmiſſiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem devenerunt, ut multò magis à Spiritu in Spiritum (cùm Spiritus præ Rebus omnibus ſit, & ad Agendum ſtrenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impreſſiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Unde increbuerunt Opiniones factæ quaſi Populares, De Genio ſuperiori, De Hominibus quibuſdam infauſtis & ominoſis, De Ictibus Amoris & Invidiæ; & aliæ his ſimiles. Atque huic conjuncta eſt Diſquiſitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* poſſit? Quippe ſi Imaginatio fortis tantarum ſit virium, operæ-pretium fuerit noſſe, quibus modis eam exaltari, & ſeipsâ majorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, ſe inſinuat Palliatio quædam, & Defenſio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Ceremonias, Characteres, Incantationes, Geſticulationes, Amuleta, & ſimilia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nanciſci; ſed eò pertinere tantùm, ut Imaginatio illius, qui his utitur, roboretur & exaltetur: Quēadmodùm etiàm in Religione, uſus Imaginū, ad Mentes Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Devotionem Precantium excitandam, invaluit. Attamen mea talis eſt Sententia; Etiamſi detur vim imaginationis eſſe utique potentem; atque inſupèr Cæremonias vim illam intendere & roborare; poſito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem ſincerè, atque tanquàm Remedium Phyſicum, abſque aliquâ vel minimâ cogitatione, de invitandis per ipſas auxiliis Spirituum; haberi nihilominùs debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Divinæ, adverſus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In ſudore vultûs comedes panem tuum.* Siquidem Magia ejus generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem conſtituit, adipiſcendos proponit, per paucas, eaſque faciles, & minimè operoſas Obſervantias.

Superſunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* ſive *Senſibilis*, præcipuè ſpectant; utpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicant. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Senſu & Senſibili*. In priori harum, etiàm aliàs ſatis jejunè inquiſitâ, Unica Pars ferè integra *deeſt*. Etenim de Officio, & Fabricâ commodâ Nervorum

vorum & Muſculorum, & aliorum quæ ad hunc Motum requiruntur; Quæque Pars Corporis quieſcat dum alia moveatur; Tum quod hujuſce Motus Rector & quaſi Auriga ſit Imaginatio, adeò ut dimiſſâ Imagine ad quam Motus fertur, ſtatìm intercipiatur & ſiſtatur Motus ipſe, (ut cùm deambulamus, ſi alia ſubeat Cogitatio acris & defixa, continuò conſiſtimus;) et aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obſervationem & Inquiſitionem jam pridèm venerunt. Quomodò verò Compreſſiones, et Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motûs Fons eſt) corpoream & craſſam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhùc diligenter inquiſitum & tractatum non eſt. Neque mirum, cùm *Anima ipſa Senſibilis*, hactenùs potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita ſit, quam pro ſubſtantiâ. At quandò jam innotuerit, ipſam eſſe Subſtantiam Corpoream & Materiatam, neceſſe eſt etiàm, ut quibus nixibus, Aura tàm puſilla & tenera, Corpora tam craſſa & dura, in *Motu* ponere poſſit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *deſideretur*, fiat Inquiſitio.

At de *Senſu* & *Senſibili*, longè uberior & diligentior adhibita eſt Inquiſitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus ſpecialibus, utpotè *Perſpectivâ*, *Muſicâ*: quam vere, nihil ad Inſtitutum: quandoquidem illa tanquàm *Deſiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & inſignes, quas in hâc Doctrinâ *deſiderari* ſtatuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Senſûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* et *Senſum*, benè enucleatam, debuerant Philoſophi Tractatibus ſuis de *Senſu* & *Senſibili* præmittere, ut rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quaſi omnibus Corporibus Naturalibus, ineſſe vim manifeſtam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de ſubtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham aſſilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Objecto albo diſſilit; Corpus Animalis utilia aſſimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam ſuper Aquam elevata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & hujuſmodi; Etenìm quid attinet talia enumerare? Nullum ſiquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, niſi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus ſe inſinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm ſe recipit; *Percipit* Diviſionem ſui Continui, cui ad Tempus reſiſtit; ubique denique eſt *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, ut Ejus *Perceptio* ſit longè ſubtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa; Alia, quod eam intactâ, & intractatâ (cùm tamē ſit Res nobiliſſima) plerunq; reliquerūt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adjecerunt, longiùs, quàm par eſt, provecti ſunt, et *Senſum* Corporibus omnibus tribuerunt: ut piaculum ferè ſit Ramum Arboris avellere, ne fortè inſtar Polydori ingemiſcat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis* &

Sen-

Senſûs, non tantùm in Comparatione Senſibilium ad Inſenſibilia, ſecundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipſo Senſibili animadvertere, quid in Cauſſâ ſit, cur tot Actiones expediantur, abſque omni tamen *Senſu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succi, ſursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulſus vibrent; Viſcera, ſua quæque Opificia, ſicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, abſq; *Senſu* fiant? Verùm Homines non ſatis acutè, qualis ſit Actio *Senſûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impreſſionis ad hoc requirantur, ut Dolor vel Voluptas ſequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* ſimplicem, & *Senſum*, nullo modo noſſe videntur; nec quatenùs fieri poſſit *Perceptio* abſq; *Senſu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controverſia eſt, ſed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (ut inprimis utili, & ad plurima ſpectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inſcitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philoſophis potuerit, ut omnibus ſine diſcrimine Corporibus Animam infundi putaverint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum diſcretione fieri potuerit abſq; *Senſu*; aut *Senſus* adeſſe abſq; *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquiſitio (præſertim cùm in *Perſpectivâ* ſtrenuè elaborârunt Homines) ſtupenda quædam negligentia cenſeri poſſit. Etenim, nec in *Perſpectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquiſitum eſt. Radiationes ejus tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perſpectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipſum Defectum, & alios ſimiles peperit; quia à Phyſicis præmaturè diſceſſum eſt. Tractatio autem de *Luce*, & Cauſſis ejus, in Phyſicis rursùs ſuperſtitioſa ferè eſt, tanquàm de Re inter Divina & Naturalia mediâ; adeò ut quidam ex Platonicis, eam Materiâ ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim Spatium eſſet difflatùm, id primùm Lumine, poſteà verò Corpore impletum fuiſſe, vaniſſimo commento aſſeruerunt: Quando tamen Scripturæ Sacræ, Maſſam Cœli & Terræ, tenebroſam, ante Lucem creatam, diſertè poſuerint. Quæ verò phyſicè, & ſecundum Senſum de eâ tractantur, ea ſtatìm ad Radiationes deſcendunt, ut parùm Phyſicæ Inquiſitionis circa hanc rem extet. Debuerant autem Homines Contemplationes ſuas ſubmittere pauliſpèr, & quid ſit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenim quam immenſa eſt corporis Differentia, (ſi ex dignitate conſiderentur) inter Solem & Lignum putridum, aut Squammas etiàm Piſcium putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in cauſsâ ſit, cur aliqua igneſcant, & *Lucem* ex ſe jaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, Metalla, Lapides, Vitrum, Ligna, Oleum, Sevum, ab Igne, vel Flammam vibrant, vel ſaltèm rubeſcunt: At Aqua, Aer, acerrimo & tanquàm furenti Calore fervefacta, nihil tamen *Lucis* adipiſcuntur, nec ſplendent. Quod ſi quis hoc eò fieri putet, quod proprium ſit Ignis *lucere*, Aqua autem et Aer Igni omninò inimica ſint; Is ſanè nunquàm per Obſcura Noctis, in Aquâ ſalsâ, tempeſtate calidâ, remigavit; cùm guttulas Aquæ ex Remorum Concuſſione ſubſilientes, micare & luceſcere videre

videre potuiſſet. Quod etiam fit in Spumâ Maris ferventiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Muſca Indica, quæ Cameram totam illuſtrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi noctè æſtuoſà feſtinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, ut plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non igneſcat, & *Lucem* manifeſtò concipiat, quomodò tandem fit, ut Noctuæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò ut ipſi Aeri, (quandò Viſio abſque *Luce* non tranſigatur) neceſſe eſt ineſſe *Lucem* aliquam Nativam & genuinam, quamvis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen ſit Radiis Viſivis hujuſmodi Animalium proportionata, iiſque ad videndum ſufficiat. Verùm hujuſce Mali (ut plurimorum) Cauſſa eſt, quod Homines ex Inſtantiis particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subjectum proprium *Metaphyſicæ* poſuimus; Quæ & ipſa *Phyſicæ*, ſive *Doctrinæ* de *Naturâ* Pars eſt. Itaque de *Formâ* & *Originibus Lucis* fiat Inquiſitio, eâque interìm inter *Deſiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ* circa *ſubſtantiam Animæ* tam *Rationalis* quàm *Senſibilis*, cum *Facultatibus ſuis*; atq; de ejuſdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta ſint.

Nnn FRAN-

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER QUINTUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *circa* Uſum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

D*Octrina circa Intellectum*, (Rex optime) atque illa altera *circa Voluntatem Hominis*, in Natalibus ſuis tanquam Gemellæ ſunt. Etenim *Illuminationis Puritas* & *Arbitrii Libertas*, ſimul incœperunt, ſimul corruerunt. Neque datur in Univerſitate Rerum, tam intima Sympathia, quàm illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis, ſi Scientiâ ſint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpētes, qui humi reptant; circūgerentes Animas, inſtar Speculi ſanè, ſed Menſtruati.

Venimus jam ad *Doctrinam* circa *Vſum* & *Objecta Facultatum Animæ Humanæ.* Illa duas habet Partes, eaſque notiſſimas, & conſenſu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Niſi quod *Doctrinam Civilem*, quæ vulgò ut Pars *Ethicæ* collocatur, jam antè emancipaverimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, ſive in *Societate*, conſtituerimus; hîc tantùm de *Homine ſegregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu* & *Ratione*; *Ethica* de *Voluntate*, *Appetitu*, & *Affectibus* diſſerit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem eſt, quod Phantaſia in utrâque Provinciâ, tam Judiciali quàm Miniſteriali, Legati cujuſdam, aut Internuncii, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Senſus Idôla omnigena Phantaſiæ tradit, de quibus poſteà Ratio judicat: At Ratio viciſsìm Idôla electa, & probata Phantaſiæ tranſmittit, priuſquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantaſia: adeò ut Phantaſia ſit utrique tam Rationi quàm Voluntati Inſtrumentum commune: niſi quod Janus iſte Bifrons ſit, & duas obvertat Facies: Facies enim Rationem aſpiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aſpiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen ſint Facies,

——*Quales decet eſſe ſororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius eſt Phantaſia; ſed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel uſurpat, præter Delationem ſimplicem Mandati. Rectè enim Ariſtoteles; *Id Imperii habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium: Ratio verò in phantaſiam, quod in liberâ Civitate Magiſtratus in Civem*; Ad quem poſſit ſuâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in iis, quæ ſunt Fidei & Religionis, Phantaſia ſupra ipſam Rationem ſcandat & evehatur: Non quod Illuminatio Divina locum habeat in Phantaſiâ; (quin potiùs in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Divina in Virtutibus, utitur Motibus Voluntatis; ita ſimilitèr Gratia Divina in Illuminationibus utitur Motibus Phantaſiæ; unde fit ut Religio ſempèr Aditum ſibi ac Viam ad Animum quæſierit, per *Similitudines*, *Typos*, *Parabolas*, *Viſiones*, *Inſomnia*. Rursùs haud humile eſt Regnum Phantaſiæ in perſuaſionibus, à vi Eloquentiæ inſinuatis. Nam ubi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuſcitationem Phantaſiæ, quæ impotens jam facta, non ſolùm Rationi inſultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partìm occœcando, partìm extimulando. Neque tamen Cauſſa videtur, cur à Partitione priore diſcedamus. Nam Phantaſia Scientias ferè non parit: Siquidem Poeſis (quæ à principio Phantaſiæ attributa eſt) pro Luſu potiùs Ingenii, quam pro Scientiâ, habenda: Poteſtatem autem Phantaſiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè aſſignavimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem, illi ipſi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par eſt.

Pars iſta *Humanæ Philoſophiæ*, quæ ad *Logicam* ſpectat, Ingeniorum plurimorum guſtui ac palato minùs grata eſt; & nihil aliud videtur quàm ſpinoſæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam ſicut verè dicitur, *Scientiam eſſe Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, & deligendo,

deligendo, plerique Palatum nacti ſunt Iſraelitarum ſimile in Deſerto; quos Cupido inceſſit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem faſtidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœleſtis, minùs tamen ſentiebatur almus & ſapidùs. Eodem modo (ut plurimum) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infuſionem nonnullam Carnium magis eſculentam; Quales ſunt *Hiſtoria Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ ſunt. At iſtud *Lumen ſiccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterùm unamquamque rem, propriâ ſi placet dignitate metiri; *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Claves ſunt. Atque quemadmodùm *Manus Inſtrumentum Inſtrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ ſunt. Neque ſolùm dirigunt, ſed & roborant; ſicut Sagittandi Uſus & Habitus, non tantùm facit ut melius quis collimet; ſed ut Arcum tendat fortiorem.

Artes Logicæ quatuor numero ſunt; diviſæ ex Finibus ſuis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut ut *inveniat quod quæſiverit*; Aut *judicet quod invenerit*; Aut *retineat quod judicaverit*; Aut *tradat quod retinuerit*. Neceſſe igitur eſt, ut totidem ſint *Artes Rationales*. *Ars Inquiſitionis* ſeu *Inventionis*; Ars *Examinis* ſeu *Judicii*; Ars *Cuſtodiæ* ſeu *Memoriæ*, & Ars *Elocutionis* ſeu *Traditionis*. De quibus jam ſigillatim dicemus.

CAPUT II.

Partitio Inventivæ, *in* Inventivam Artium; *&* Argumentorum: *Quodque prior harum (quæ eminet) deſideretur. Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; *&* Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

I*Nventionis* duæ ſunt Species, valdè profectò inter ſe diſcrepantes; Una *Artium & Scientiarum*; altera *Argumentorum & Sermonum*. Priorem harum *deſiderari* prorſus pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur eſſe Defectus; ac ſi quis in Inventario conficiendo Bonorum alicujus Defuncti ita referat; *Numeratæ pecuniæ nihil*. Ut enim cætera omnia Pecuniâ parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur. Atque ſicut India Occidentalis nunquàm nobis inventa fuiſſet, niſi præceſſiſſet Acûs Nauticæ Inventio; licet Regiones illæ immenſæ, Verſoriæ Motus puſillus ſit: Ita non eſt cur miretur quiſpiam, in *Artibus* perluſtrandis & promovendis, ampliores Progreſſus factos non eſſe; quandoquidem *Ars* ipſa *Inveniendi & Perluſtrandi Scientias* hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ *deſiderari* Partem planè in confeſſo eſt. Primò enim *Dialectica* nihil profitetur, imò ne cogitat quidem, de *inveniendis Artibus*, ſive *Mechanicis*, ſive (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de

Illarum *Operibus*, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; ſed quaſi præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, ut *Cuique in ſua Arte credant*. Celſus vir prudens, non ſolùm Medicus (licet moris ſit omnibus in laudes Artis propriæ effundi) graviter & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuiſſe inventa, de cauſſis verò & rationibus poſteriùs diſceptatum, non ordine converſo, cauſſas ex naturâ rerum primò erutas fuiſſe, eaſque Inventioni Remediorum præluxiſſe*. At Plato non ſemel innuit, *Particularia infinita eſſe; maximè rurſus generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito diſtinguitur, in mediis propoſitionibus conſiſtere, quas per ſingulas Scientias tradidit & docuit experientia*. Quin & illi, qui de Primis Rerum Inventoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Caſum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aves, Piſces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita Capris
Gramina, cùm tergo volucres hæſere ſagittæ.

Adeò ut minimè mirum ſit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum utilium Inventores conſecrare) apud Ægyptios Gentem priſcam, (cui plurimæ *Artes* initia ſua debent,) Templa plena fuiſſe Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua;

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contráque Minervam, &c.

Quod ſi malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus ut Inventoribus tribuere; haudquaquàm tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuiſſe; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectaſſe; ſed caſu in illud incidiſſe, atq; (ut aiunt) *Furtum Iovi feciſſe*. Ita ut ad Artium Inventionē quod attinet, Capræ Sylveſtri pro Emplaſtris, Philomelæ pro Modulationibus Muſicis, Ibidi pro Lavationibus Inteſtinorū, Operculo Ollæ quod diſſiliit pro Re Tormentariâ, denique (ut verbo dicamus) Caſui, aut cuivis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter ſe habet Modus ille Inveniendi, quem rectè deſcribit Virgilius,

Vt varias uſus meditando extunderet Artes
Paulatim——

Non enim alia hîc proponitur Inveniendi Methodus, quam cujus Bruta ipſa ſunt capacia, & quam crebrò uſurpant; nimirùm attentiſſima circa unam rem Sollicitudo, ejuſque perpetua Exercitatio, quas ſui conſervandi neceſſitas hujuſmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; *Vſus uni rei deditus, & Naturam, & Artem ſæpè vincit*. Quare ſi prædicetur de Hominibus,

——*Labor omnia vincit*
Improbus, & duris urgens in rebus Egeſtas:

Etiàm de Brutis ſimilitèr quæritur,

Quis expedivit pſittaco ſuum Χαῖρε?

Corvo quis Auctor fuit, ut magnâ ſiccitate lapillos immitteret Arbori cavæ, ubi Aquam fortè conſpexerit, ut ſurgentem Laticem roſtro poſſet attingere? Quis viam monſtravit Apibus, qui per Aerem, tanquàm Vaſtum mare, Agros floridos, licet multùm ab Alvearibus diſſitos, ſolent petere, & Favos ſuos denuò repetere? Quis Formicam docuit, ut Grana in colliculo ſuo reponenda circumroderet priùs, ne repoſita germinarent, & Spem ſuam illuderent? Quod ſi in Verſu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei, & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus unde profecti ſumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs Homines modicè Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis uſi ſint, ad Inventa detegenda.

Secundò hoc ipſum quod aſſerimus, (ſi advertatur paulò diligentiùs) demonſtrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ ſcilicet Scientiarum Principia inveniantur, & probentur; quæ vitioſa planè eſt, & incompetens, & Naturam, tantùm abeſt, ut perficiat, ut etiàm eam pervertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introſpexerit, quo Ros iſte Æthereus Scientiarum, ſimilis illi de quo loquitur Poeta,

——— *Aerei mellis cœleſtia Dona*,

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipſæ ex Exemplis ſingulis, partìm Naturalibus, partìm Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum ſuapte ſponte, & nativâ Indole, *Inductionem*, ſolertiùs conficere, quam quæ deſcribitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (ut Dialectici ſolent) ubi non invenitur Inſtantia Contradictoria, vitioſè concluditur; neque aliquid aliud, hujuſmodi *Inductio* producit, quam Conjecturam probabilem. Quis enim in ſe recipiet, cùm Particularia quæ quis novit, aut quorum meminit, ex unâ tantùm parte compareant; non delitéſcere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac-ſi Samuel acquieviſſet in illis Iſai Filiis, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæſiviſſet Davidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (ſi verum omninò dicendum ſit) tam pinguis eſt & craſſa, ut incredibile videatur, tam acuta & ſubtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes ſuas exercuerunt) potuiſſe eam Mundo obtrudere; Niſi illud in cauſſâ fuiſſet, quod Operâ feſtinatâ ad Theorias & Dogmata contendiſſent; Particularia autem, (præſertìm moram in iis longiorem) ex faſtu quodam & elatione Animi, deſpexiſſent. Illi enim Exempla, ſive Inſtantias Particulares, vice Lictorum aut Viatorum adhibuerunt ad ſummovendam Turbam, ut Dogmatibus ſuis viam aperirent; neutiquàm autem ea inde ab initio in conſilium advocârunt, ut legitima fieret & matura de Rerum Veritate Deliberatio. Certè perculſerit Animos pia & religioſa quædam Admiratio, cùm videamus eadem calcata veſtigia, ad Errorem ducentia, in Divinis & Humanis. Quemadmodum enim in Divinâ Veritate percipiendâ, ægrè quis in animum inducat, ut fiat tanquàm Parvulus; ita in Humanâ perdiſcendâ, Provectos utique, Puerorum more, prima Inductionum Elementa adhuc legere & retractare, res humilis exiſtimatur, & quaſi contemnenda.

Tertiò,

Tertiò, ſi concedatur Principia Scientiarum, ex *Inductione* quâ utuntur, vel Senſu & Experientiâ, rectè poſſe conſtitui; certiſſimum eſt tamen, Axiomata inferiora ab iis per Syllogiſmum non poſſe (in rebus Naturalibus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci. In *Syllogiſmo* enim fit Reductio Propoſitionum ad Principia per Propoſitiones medias. Hæc autem ſive *Inveniendi* ſive *Probandi* Forma, in *Scientiis Popularibus* (veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & hujuſmodi) locum habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidèm Deo pro Bonitate ſuâ placuerit captui Humano ſe accommodare: At in *Phyſicis*, ubi Natura Opere, non Adverſarius Argumento conſtringendus eſt; elabitur planè Veritas ex Manibus; propter longè majorem Naturalium Operationum, quàm Verborum ſubtilitatem: Adeò ut ſuccumbente *Syllogiſmo*, *Inductionis* (veræ ſcilicèt & Emendatæ) officio ubique opus ſit, tam ad Principia magis generalia, quam ad Propoſitiones inferiores. Nam Syllogiſmi ex Propoſitionibus conſiſtunt; Propoſitiones ex Verbis; Verba Notionum Teſſeræ ſunt; Quare ſi Notiones ipſæ (quæ Verborum Animæ ſunt) malè & variè, à rebus abſtrahantur, tota Fabrica corruit. Neque laborioſa vel conſequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propoſitionum Examinatio, rem in integrum unquam reſtituet; cùm Error ſit (ut loquuntur Medici) in *Digeſtione primâ*; quæ à functionibus ſequentibus non rectificatur. Non igitur abſque magnâ & evidenti cauſſâ evenit, ut complures ex Philoſophis (Aliqui autem eorum maximè inſignes). Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepſium certitudinem ſuſtulerunt; ultra Veriſimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iverim, viſum eſſe nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à ſe amoveret, per Ironiam tantùm hoc feciſſe; & *Scientiam diſſimulando, ſimulaſſe*; Renunciando ſcilicet iis quæ manifeſtò ſciebat, ut eo modo, etiàm quæ neſciebat, ſcire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus eſt Cicero) illa Opinio *Acatalepſiæ* admodùm ſincerè culta fuit. Etenim qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam ſibi deſumpſerunt, ut in utramque Partem copiosè diſſerendi Gloriam aſſequerentur: unde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad Deambulationes quaſdam amœnas, Animi cauſſâ inſtitutas, deflexum eſt. Conſtat tamen, nonnullos ſparſim in utrâque Academiâ, (veteri & Novâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepſiam* iſtam ſimplicitèr & integrè tenuiſſe. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum eſt; quod Senſuum perceptiones calumniabantur; unde *Scientias* radicitùs evellebant. Senſus verò, licet ſæpenumerò Homines aut fallant, aut deſtituant, poſſint tamen multâ adjuti induſtriâ ad *Scientias* ſufficere; Idque non tam ope Inſtrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte proſint) quam Experimentorum ejus generis, quæ Objecta ſubtiliora, quam pro Senſûs Facultate, ad Objecta ſenſui comprehenſibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hâc in parte, imputaſſe Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipſis morigera eſſe recuſat) & pravis Demonſtrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione ſenſuum,

ſuum, perperàm inſtitutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deſeratur; ſed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & ſubminiſtrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obſcuritatem vincere poſſunt. Nemo enim tantâ pollet Manûs Conſtantiâ, aut etiàm Habitu; ut rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumſcribere, manu liberâ poſſit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu eſt. Hæc igitur Res ipſa eſt quam paramus, & ingenti conatu molimur; ut ſcilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Utque inveniatur *Ars* quædam *Indicii* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earúmque Axiomata, atque Opera detegat, & in conſpectum det. Hanc enim meritò *deſiderari* poſuimus.

Ars iſta *Indicii* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipſa *nova Experimenta* deſignent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, poſteriorem verò *Interpretationem naturæ*, ſive *Novum Organum*: Prior quidem (ut alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda eſt, aut *Parte Philoſophiæ*, ſed pro *Sagacitate* quâdam; unde etiàm eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulà mutuati) quandóque appellamus: Attamen quemadmodum poſſit quis, in viâ ſuâ, triplici modo progredi, Aut cùm *palpat ipſe in tenebris*; Aut *cùm alterius manu ducatur, ipſe parùm videns*; Aut denique cùm *Veſtigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cùm quis *Experimenta omnigena, abſque ullâ ſerie aut Methodo tentet*, ea demùm mera eſt Palpatio: Cùm verò *nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine*, perinde eſt ac ſi manu ducatur: Atque hoc illud eſt quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipſum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, ſive Novo Organo, petendum eſt.

Literata Experientia, ſive *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm *deſiderari* poſuerimus, neque Res ſit plane perſpicua) pro more & Inſtituto noſtro aliquatenùs adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Tranſlationem Experimenti*; Aut per *Inverſionem Experimenti*; Aut per *Compulſionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Univerſa verò iſta cohibita ſunt, citra *Terminos Axiomatis* alicujus inveniendi. Illa enim altera Pars de *Novo Organo*, omnem *Tranſitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta*, ſibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materiâ*; ſcilicet, quando *Experimentum* in jam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæſit; nunc vero in illis, quæ ſimilis ſunt Speciei, tentetur: Veluti *Confectio Papyri*, in Pannis Linteis tantùm probata eſt, in ſericis minimè, (niſi fortè apud Chinenſes;) Neque rursùs in Filaceis, compoſitis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Laneis, Goſſipio, & Pellibus; quanquam hæc tria poſtrema magis eſſe videntur Heterogenea: Itaque admiſceri poſſint potiùs, quam

quam per ſeutilia eſſe. Item *Inſitio in Arboribus Fructiferis*, in uſu eſt; In Arboribus Sylveſtribus, rarò tentata; licet perhibetur Ulmum in Ulmum inſitam miras producere Foliorum Umbras. Inſitio etiàm in Floribus, rara admodum eſt; licet hoc jam cœperit fieri in Roſis Muſcatellis, quæ Roſis Communibus felicitèr inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materiâ* ponimus. Videmus enim *Surculum in Trunco Arboribus inſitum* felicius pullulare, quam ſi Terræ indatur. Cur non & Semen Cepæ, Capiti alterius Cepæ viridis inditum, feliciùs germinet, quam ſi nudæ Terræ commiſſum fuerit? Atque hìc *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res Inſitio quædam in Radice videri poſſit. *Variatio Experimenti* fit ſecundò in *Efficiente: Radii ſolis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facilè concipiat, accendere poſſint: Num & Radii Lunæ, per eadem, ad leniſſimum aliquem Gradum Teporis actuari poſſunt; ut videamus, utrum Corpora omnia Cœleſtia ſint poteſtate calida? Item *Calores Radioſi*, per Specula ſcilicet, intenduntur: Num etiàm Calores Opaci (quales ſunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs ſunt Luminis in hâc re Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricato* paleas trahunt: Num etiàm & ad Ignem tepefacta? *Variatio Experimenti* fit tertiò in *Quanto*: circa quod diligens admodùm eſt adhibenda Cura, cùm hoc multi circumſtent Errores. Credunt enim Homines, auctâ aut multiplicatâ *Quantitate* pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè poſtulant & ſupponunt, tanquàm Res ſit Mathematicæ cujuſdam certitudinis: Quod omninò falſiſſimum eſt. *Globus plumbeus* unius Libræ à Turri demiſſus (puta) decem pulſuum ſpatio, ad Terram deſcendit; Num Globus duarum Librarum (in quo Impetus iſte, Motûs (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) ſpatio quinque Pulſuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore deſcendet, neque accelerabitur juxta Rationem *Quanti*. Itèm *Sulphuris* (puta) *Drachma una*, Semilibræ Chalybis admiſta, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Uncia ſulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem ſufficiet? At illud non ſequitur. Certum enim eſt, *Obſtinationem Materiæ* in *Patiente*, per Quantitatem, augeri ampliùs; quam *Activitatem Virtutis* in *Agente*. Porrò Nimium æquè fallit, ac Parum. Etenim in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error eſt familiaris; ut ad Excoctionem promovendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod injiciunt, molem augeant. At illa ſupra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ ſuâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & aſportent; ut & jactura fiat; & Maſſa, quæ remanet, magis ſit obſtinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æſopi cogitare; quæ ſperârat, ex duplicata Menſurâ Hordei Gallinam ſuam duo Ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorſùs non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, niſi facta fuerit Probatio, & in minore, & in majore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hactenùs.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extenſio*; Nimirùm, cùm

aut

aut *Experimentum iteratur*; aut ad *ſubtilius quiddam urgetur*. *Repetitionis* Exemplum tale ſit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Diſtillationem unicam; eſtque Vino ipſo multò acrior & fortior: Nùm etiàm Spiritus Vini ipſe deſtillatus, ſive ſublimatus, ſeipſum Fortitudine æquè ſuperabit? At *Repetitio* quoque non abſque Falláciâ eſt: Etenim, tum ſecunda Exaltatio, prioris exceſſum non æquat; tum etiàm ſæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, poſt Statum ſive Acmen quandam Operationis, tantùm abeſt ut progrediatur Natura, ut potiùs relabatur. Judicium igitur inhâc re adhibendum. Item *Argentum Vivum*, in Linteo, aut alias, in medio plumbi liquefacti, cùm refrigeſcere cœperit, inſertum, ſtupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Vivum, ſi ſæpiùs immiſſum fuerit, ita figetur, ut fiat Malleabile? *Extenſionis* exemplum tale ſit: *Aqua in ſummo poſita*, & penſilis facta, & per roſtrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immerſa, ſeparabit Aquam à Vino; Vino in ſummum ſe paulatìm recipiente, Aquâ in imo ſubſidente: Nùm etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora ſcilicet diverſa) hoc ingenio ſeparantur; poſſint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) ſubtiliores à craſſioribus ſeparari; ut fiat tanquàm Deſtillatio per pondus; & in ſummo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, ſed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm Fruſtum Magnetis, in Diſſolutione Ferri immerſum, Ferrum ad ſe alliciet, & ſe Ferro obducet? Itèm, *Verſorium Acûs Nauticæ* ſe ad Polos Mundi applicat: Nùm etiam eâdem viâ & conſecutione quâ Cœleſtia? Videlicet, ut ſi quis Acum in contrario ſitu, hoc eſt, in puncto Auſtrali, ponat & paulìſper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones ſe conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm deſideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Vivum, juxtà poſitum, imbibit*. Num verò Aurum recipit illud Argentum Vivum intra ſe, ſine Extenſione Molis ſuæ, ut fiat Maſſa quædam ipſo Auro ponderoſior? Itèm, *Homines Memoriæ ſerviunt collocando Imagines Perſonarum in Locis*. Nùm etiàm idem aſſequentur (miſſis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Perſonis? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Tranſlatio Experimenti triplex; Aut *à Naturâ vel Caſu in Artem*; Aut *ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam*; Aut *à Parte alicujus Artis in Partem diverſam ejuſdem*. *Tranſlationis à Naturâ aut Caſu in Artem*, innumera ſunt Exempla: adeò ut omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initiis, Naturâ aut Caſu præbitis, Ortum habuerint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citiùs matureſcere*: Id quod, de mutuis Amicitiæ Operis & Officiis, increbuit. At Noſtri Cydræ (Vini ſcilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cavent enìm, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Acervos conjecta mutuo contactu maturuerint; unde nimia Potûs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificioſarum Imitatio* ex aſperſione ſpiſsâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roſcidâ, facili ductu tranſlata eſt. Itèm *Modus deſtillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus ſcilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis

Ollis Aquæ bullientis, ſuperimpoſitis, adhærentium, deſumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis eſſet, niſi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, ſubitò in ſublime jactum, ſubmonuiſſet. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, ſi illis utilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes ſingulas, attentè, & minutim, & ex compoſito intueri; & ſecum perpetuo & acritèr cogitare, quænam, ex ipſis ad Artes transferri poſſint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora ſunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, ſeu *à Practica in Practicam* transferri poſſunt; licet hoc rariùs in uſu ſit. Natura enim ubique omnibus occurrit; at Artes ſingulæ Artificibus tantùm propriis cognitæ ſunt. *Specilla Ocularia* ad Viſum debilem juvandum inventa ſunt. Num & comminiſci quis queat aliquod Inſtrumentum, quod Auribus appenſum, Surdaſtris ad Audiendum juvet? Itèm *Imbalſamationes & Mel Cadavera conſervant*; Annon poſſit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm vivis Corporibus proſit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam, Impreſſioni in Chartis, ſive Arti Typographicæ, viam monſtravit. Item *Sal in Coquinariâ carnes condit*, idque meliùs Hyeme quàm Æſtate. Annon hoc ad Balnea utilitèr transferri poſſit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condenſandum obtinere reperitur. Annon poſſit hoc transferri ad Condenſationes Metallorum; cùm jampridèm notum ſit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compoſitas, dejicere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipſo minus denſis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renovat. Annon hoc traductum eſt in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ?* De his in genere monitum ſit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inventorum utilium, eorundemquè novorum, veluti cœlitus deducendum, tantùm valere poſſit; quantùm, ſi Experimenta complurium Artium Mechanicarum, uni Homini, aut paucis, qui ſe invicem Colloquiis acuere poſſint, in notitiam venerint; ut per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Tranſlationem*, Artes ſe mutuò fovere, & veluti commixtione Radiorum, accendere poſſint. Quamvis enim *Via Rationalis* per Organum longè majora ſpondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim ex iis, quæ in proximo ſunt, in Genus Humanum, (tanquàm Miſſilia apud Antiquos Donativa,) projiciet & ſparget. Supereſt illa *Tranſlatio de Parte Artis in Partem diverſam*; quæ parùm differt à Tranſlatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, ut etiàm *Tranſlationem Experimentorum* ferre intra ſeipſas poſſint, hanc etiàm Speciem *Tranſlationis* ſubjungere viſum eſt. Præcipuè, quia magni prorsùs eſt in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, ſi *Experimenta Partis* illius *Medicinæ* de *Curationibus Morborum*, ad Partes illas de *Tuendâ Sanitate*, & *Prolongatione Vitæ* transferantur. Si enim *Opiatum aliquod inſigne*, ad Spirituum, in Morbo Peſtilenti, furibundam Incenſionem repri-

reprimendam, ſuffecerit; non dubitet quiſpiam, quin ſimile aliquod, debitâ Doſi familiare redditum, etiàm Incenſionem eam gliſcentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare poſſit. Atque de *Tranſlatione Experimenti* hactenùs.

Inverſio Experimenti fit, cùm contrarium ejus, quod *Experimento* conſtat, probatur. Exempli gratiâ: *Calidum* per *Specula* intenditur: Num etiàm Frigidum? Item *Calidum ſe diffundendo, fertur* tamen potiùs in *Surſum:* Num etiam Frigidum ſe diffundendo, fertur magis in Deorsùm? Exempli gratiâ, Accipias *Bacillum Ferreum*, illúdque in uno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ ſubtùs locatâ, in ſuperiore parte manu appoſitâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ ſuprà locata, & manu ſubtùs, multò tardiùs aduret. Nùm etiàm, ſi totum Bacillum calefiat, & Finis alter Nive, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut ſpongia ſuperiùs locetur, nùm (inquam) Frigus deorsùm mittet citiùs, quam inferiùs locata, ſursùm? Itèm, *Radii ſolis ſupra Album* diſſiliunt, ſupra Nigrum congregantur: Nùm etiàm Umbræ ſuper Nigrum diſperduntur, ſuper Album congregantur? Id quod in loco tenebroſo, Luce per Foramen exiguum tantùm immiſsâ, fieri videmus, ubi Imagines Rerum, quæ foras ſunt, ſuper Papyrum quæ Alba eſt excipiuntur, ſuper Nigram minimè. Item, *Vena Frontis* ad *Dolorem Hemicranicum* inciditur: Nùm etiam Hemicranium ſcarificatur ad Sodam? Atque de *Inverſione Experimenti* hactenùs.

Compulſio Experimenti fit, ubi urgetur & producitur *Experimentum*, ad Annihilationem, vel Privationem Virtutis: In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantùm; At in iſtâ, occiditur. Exemplum *Compulſionis* tale eſt. *Magnes Ferrum trahit:* Urge ergò Ferrum, aut urge Magnetem, ut ampliùs non fiat Attractio: Veluti, nùm fortè ſi Magnes uſtus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem ſuam deponet, aut ſaltèm remittet? Contrà, ſi Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti ſolvantur, nùm adhùc ea alliciat Magnes? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Univerſa*, quæ novimus, *Media*; Nempe ſi interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Urge igitur aliquod Medium, ſi fieri poſſit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Vivum; Probentur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhùc probata non ſunt. Itèm, *Introducta ſunt nuper Perſpicilla*, quæ Viſibilia Minuta, miris modis multiplicent. Urge uſum eorum, vel ad Species tam puſillas, ut ampliùs non valeant; vel ita grandiuſculas, ut confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Urinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perſpicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conſpicienda dare? Nùm & Pulviſcula in Sole (quæ Democrito pro Atomis ſuis, & Principiis Rerum, falſiſſimè objiciebantur) tanquam Corpora grandiuſcula monſtrare? Nùm Pulverem craſſiuſculum, ex Cinnabari, & Ceruſsâ, ita oſtendere diſtributum, ut appareant hic

Granula Rubra, illic Alba? Nùm rurſùs, Imagines majores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas oſtendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Nùm Byſſum, aut hujuſmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum oſtendere, ac ſi eſſet Rete? Verùm in *Compulſionibus Experimentorum* minùs moramur, quià ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Cauſſas*, & *Axiomata*, & *Novum Organum* potiùs ſpectant. Ubicunque enim ſit Negativa, aut Privativa, aut Excluſiva; cœpit jam præberi Lux nonnulla ad *Inventionem Formarum*. Atque de *Compulſione Experimenti* hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud eſt, quàm ingenioſa Traductio ejus, ad *Experimentum* aliud aliquod utile. Exemplum tale ſit. *Corpora quæque ſuas habent Dimenſiones, ſua pondera:* Aurum plus Ponderis, minus Dimenſionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* utile; Ut ex Menſurâ impletâ, & pondere excepto, poſſis dignoſcere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit εὕρηκα illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putreſiunt, quàm in aliis:* Utile fuerit *Experimentum* hoc traducere, ad dignoſcendos Aeres, magis aut minùs ſalubres, ad Habitationem; ubi ſcilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Poſſit idem applicari, ad revelandas Salubriores aut peſtilentiores Tempeſtates Anni. Verùm innumera ſunt ejuſmodi. Evigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Uſus Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hactenùs.

Copulatio Experimenti eſt Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ ſingula profutura non fuiſſent ad uſum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Roſas* aut *Fructus ſerotinos habere cupis*; Hoc fiet, ſi Gemmas præcociores avellas; Idem fiet, ſi Radices, uſque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis ſi copuletur utrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum; Utrunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per ſe perſpicua eſt. Attamen fallacia ei ſæpè ſubeſſe poſſit, (ut & omnibus, ubi deſunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diverſis, & quaſi pugnantibus modis, operantur. Atq; de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Reſtant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis eſt, & quaſi Furioſus; cùm aliquid experiri velle Animum ſubeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, ſed prorsùs, quia ſimilis res adhùc nunquàm tentata fuit. Haud tamen ſcio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat: ſi inquam omnem Lapidem in Naturâ moveas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas jacent, ut etiàm Abſurditas rei aliquandò juvet. At ſi Ratio ſimul comitetur; id eſt, ut & manifeſtum ſit, ſimile Experimentum nunquàm tentatum fuiſſe, & tamen Cauſſa ſubſit magna cur tenetur; tum verò hæc res ex optimis eſt, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis ſuper aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs ſemper evênit, ut aut aliquid evolet, (veluti Flamma,

Flamma, & Fumus, in Combuſtione vulgari) aut ſaltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam diſtantiam, ut in Deſtillatione, ubi feces ſubſident, vapores in Receptacula, poſtquàm luſerint, congregantur. At *Deſtillationem Clauſam*, (ita enim eam vocare poſſumus) nemo mortalium adhùc tentavit: Veriſimile autem videtur vim Caloris, ſi intra Clauſtra Corporis, ſua in alterando edat facinora; cùm nec jactura fiat Corporis, nec etiam liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; ſi modò Calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat Vaſorum Confractio. Eſt enim hæc res Matrici ſimilis Naturali, ubi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut ſeparatur! Niſi quod in Matrice conjungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Verſionem eadem res videtur. Tales igitur ſunt *Sortes Experimenti*.

Illud interim, circa hujuſmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quaſi confundatur, ſi Experimenta, quibus incumbit, Expectationi ſuæ non reſpondeant. Etenim quod ſuccedit, magis complacet; at quod non ſuccedit, ſæpenumerò non minùs informat. Atque illud ſempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhùc, magis quam Fructifera ambienda eſſe. Atque de *Literatâ Experientiâ* hæc dicta ſint, quæ (ut jam ante diximus) *Sagacitas* potius eſt, & Odoratio quædam Venatica, quam *Scientia*. De *Novo* Organo autem ſilemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniam de eo (cùm ſit res omnium maxima) Opus integrum (annuente favore Divino) conficere nobis in Animo eſt.

CAPUT III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquiſitione*, De Gravi *&* Levi.

I*Nventio Argumentorum*, *Inventio* propriè non eſt. *Invenire* enim eſt ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut revocare. Hujuſce autem *Inventionis* uſus atque Officium non aliud videtur, quam ex Maſſâ Scientiæ, quæ in Animo congeſta & recondita eſt, ea quæ ad rem, aut Quæſtionem inſtitutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subjecto quod proponitur, innotuit, ei Loci *Inventionis* non proſunt; Contrà, cui Domi paratum eſt, quod ad Rem adduci poſſit; is etiam abſque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licet non ita expeditè & commodè) reperiet & producet. Adeò ut hoc genus *Inventionis* (ſicut diximus) *Inventio* propriè non ſit; ſed Reductio tantùm in Memoriã, ſive Suggeſtio cum Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulũ invaluit, & receptum eſt; vocetur ſanè *Inventio*; Siquidẽ etiam Feræ alicujus Venatio, & *Inventio*,

non minus cum illa intra Vivariorum Septa indagetur, quàm cùm in Saltibus apertis, dici poſſit. Miſſis verò Verborum ſcrupulis, illud conſtet, Scopum & Finem hujuſce rei, eſſe promptitudinem quandam, & expeditum Uſum Cognitionis noſtræ, potius quam ejuſdem Amplificationem, aut incrementum.

Atque ut parata ſit ad diſſerendum Copia, duplex Ratio iniri poteſt: Aut ut deſignetur, & quaſi indice monſtretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc eſt ea, quam vocamus *Topicam*. Aut ut jam anteà compoſita ſint, & in uſum repoſita Argumenta, circa eas res, quæ frequentiùs incidunt, & in Diſceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem poſterior tanquam *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentia potiùs conſiſtat, quàm in Eruditione aliquâ artificioſâ. Veruntamèn hac in Parte Ariſtoteles, ingenioſè quidem, ſed tamen damnoſè, Sophiſtas ſui temporis deridet, inquiens; *Perinde illos facere, ac ſi quis calcearium profiteretur, rationem calcei conficiendi non doceret; ſed exhiberet tantùm calceos complurimos, diverſæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attamen hic ridere liceat; Calcearium, ſi in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos conſueret niſi rogatus; egenum prorsùs manſurum, & perpaucos inventurum Emptores. Sed longè alitèr *Salvator* noſter, de *Divina Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cœlorum, ſimilis eſt Homini Patrifamiliâs, qui profert, de Theſauro ſuo, nova & Vetera.* Videmus etiam priſcos Rhetores Oratoribus præcipiſſe ut præſtò haberent *Locos Communes* varios, jam pridèm adornatos, & in utramque partem tractatos & illuſtratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententia Legis, adverſus verba Legis; & è contrà: Pro Fide Argumentorum, adverſus Teſtimonia; & è contrà.* Cicero autem ipſe, longâ doctus Experientiâ, planè aſſerit, poſſe Oratorem diligentem & ſedulum, jam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Diſceptationem venient; Adeò ut in Cauſſæ ipſius Actione, nihil novum aut ſubitum inſeri neceſſe fuerit, præter Nomina nova, & Circumſtantias aliquas ſpeciales. At Demoſthenis Diligentia & Sollicitudo eò uſque proceſſit, ut quoniàm primus ad Cauſſam Aditus, & Ingreſſus, ad Animos Auditorum præparandos, plurimùm virium haberet; operæ-pretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Ariſtotelis Opinioni præponderare poſſint, qui nobis Auctor foret, ut *Veſtiarium* cum *Forfice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco ſatis. Cùm enim ſit utrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; viſum eſt eam hic inter Logica curſim tantùm perſtringere; pleniorem ejus Tractationem, ad Rhetoricam rejicientes.

Partem alteram *Inventivæ*, (nimirum *Topicam*) partiemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa eſt, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata eſt; ut in ejus Explicatione morari non ſit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam iſtam non tantùm in Argumentationibus, ubi cum aliis Manum conſerimus; verum & in Meditationibus, cùm quid nobiſcum ipſi commentamur,

aut

eas revolvimus, valere. Imò, neque ſolummodò in hoc ſitam eſſe, ut unde fiat Suggeſtio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Aſſerere*; verum etiam quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quaſi Dimidium Scientiæ. Rectè ſiquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipſum quod quærit, generali quadam notione comprehendit; aliter qui fieri poteſt, ut illud cum fuerit inventum, agnoſcat?* Idcircò quo amplior & certior fuerit Anticipatio noſtra, eo magis directa & compendioſa erit Inveſtigatio. Iidem igitur illi Loci, qui ad Intellectûs noſtri Sinus intra nos excutiendos, & congeſtam illic Scientiam depromendam, conducent; etiam ad Scientiam extrinſecùs hauriendam juvabunt: Ita ut ſi præſto fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudentèr de ea interrogari a nobis poſſit; & ſimilitèr Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de iis quæ quærimus, edoceant & informent, utiliter deligi & evolvi.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longe confert magis, & pro Re fructuoſiſſima habenda eſt. Illius certè Mentio levis a nonnullis Scriptoribus facta eſt; ſed integrè & pro rei dignitate, minimè tractata. Verum nos miſſum facientes Vitium illud & Faſtum, quæ nimiùm diu regnarunt in Scholis; Videlicet, ut quæ præſto ſint, infinitâ Subtilitate perſequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidèm; Nos ſanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè utilem amplectimur; hoc eſt, *Locos Inquiſitionis & Inventionis, Particularibus Subjectis & Scientiis* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam ſunt, ex *Logica*, & *Materiâ ipſa propriâ* ſingularum *Scientiarum*. Futilem enim eſſe conſtat, & anguſti cujuſdam Animi, qui exiſtimet *Artem*, de *Scientiis* inveniendis, perfectam jam a Principio, excogitari & proponi poſſe; eandemque poſteà in Opere poni, & exerceri deberè. At certò ſciant Homines, *Artes inveniendi ſolidas & veras, adoleſcere, & Incrementa ſumere, cum ipſis Inventis:* Adeò ut cùm quis primùm ad perſcrutationem *Scientiæ* alicujus acceſſerit, poſſit habere *Præcepta Inventivæ* nonnulla utilia; poſtquàm autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progreſſus fecerit, poſſit etiam, & debeat, nova *Inventionis Præcepta* excogitare; quæ eum ad ulteriora magis feliciter deducant. Similis eſt ſanè hæc Res Viæ initæ in Planitie; poſtquàm enim Viæ partem aliquam fuerimus emenſi, non tantùm hoc lucrati ſumus, ut ad exitum Itineris propiùs acceſſerimus; verum etiam ut, quod reſtat viæ, clarius proſpiciamus: Eodem modo, in *Scientiis*, gradus Itineris quiſque, ea quæ à tergo reliquit prætervectus, etiàm illa quæ ſuperſunt, propiùs dat in conſpectum. Hujus autem *Topicæ* Exemplum, quoniàm eam inter *Deſiderata* reponimus, ſubjungere viſum eſt.

Topica Particularis, ſive Articuli Inquiſitionis de Gravi & Levi.

1. *INquiratur, qualia ſint Corpora, quæ* Motûs Gravitatis *ſunt ſuſceptibilia; qualia, quæ* Levitatis; *& ſi quæ ſint Mediæ, ſive* Adiaphoræ Naturæ?

2. *Poſt* Inquiſitionem *de* Gravitate *&* Levitate Simplicem, *proceda-*

tur ad Inquiſitionem Comparatam; *Quænam rurſum ex* Grav[illegible], *quæ* minùs ponderent, *in eodem Dimenſo? Item, quæ ex L*[illegible] ferantur *in altum, quæ* tardius?

3. *Inquiratur de eo quod poſſit & operetur* Quantum Corporis *ad* Motum Gravitatis. *At qui videatur hoc primo aſpectu quaſi* [illegible]; *quia Rationes* Motûs *debeant ſequi Rationes* Quanti: *ſed res aliter* [illegible] *licet in Lancibus,* Quantitas Gravitatem Corporis *ipſius com*[illegible] *bus Corporis undique coeuntibus per Repercuſſionem, ſive Reſiſtentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parva datur Reſiſtentia (veluti in* Decaſu Corporum *per Aerem)* Quantum Corporis *parum valet ad* Incitationem Deſcensûs: *Cùm viginti pondo Plumbi, & Libra una, eodem fere* [illegible].

4. *Inquiratur utrùm* Quantum Corporis *ita augeri poſſit, ut* Motus Gravitatis prorsùs deponatur; *ut fit in Globo Terræ, qui pen*[illegible] *non cadit? Utrùm igitur poſſint eſſe aliæ Maſſæ tam grandes, ut ſe*[illegible] *Nam Latio ad Centrum Terræ Res ſiſtitia eſt; Atque omnis M*[illegible] *Motum Lationis quemcunq; exhorret, niſi ab alio Appetitu fortiori* [illegible].

5. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Reſiſtentia Corporis Medii, *vel occurrentis, ad* Regimen Motûs Gravitatis. *Corpus verò d*[illegible], *aut* penetrat *& ſecat Corpus occurrens; Aut ab eo* Siſtitur: *Si* [illegible], *fit Penetratio; Aut cùm levi Reſiſtentiâ, ut in Aere, Aut cum* [illegible], *ut in Aquâ: Si* Siſtatur, *ſiſtitur aut Reſiſtentiâ diſpar*[illegible] *ubi fit Prægr*[illegible]; *ut ſi Lignum ſuperponatur Ceræ; Aut æquâ, veluti ſi Aqua ſuper*[illegible] *Aquæ, aut Lignum, ejuſdem generis Ligno; Id quod appellat Schola* [illegible] *henſione quadam inani)* Non ponderare corpus niſi extra locum [illegible]. *Atque hæc omnia Motum Gravitatis variant. Alitèr enim movetur* [illegible] *via in Lancibus, alitèr in Decaſu; E*[illegible] *alitèr (quod mirum* [illegible]) *in Lancibus pendentibus in Aere, alitèr in Lancibus immerſis in A*[illegible], *Alitèr in Decaſu per Aquam, alitèr in Natantibus ſive Ve*[illegible] *per A*[illegible].

6. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* F[illegible] C[illegible] [illegible] ſcendentis, *ad regendum Motum Gravitatis;* [illegible] *Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quandò* [illegible] *Corpora, quandò eâdem, quâ dimittuntur, poſtura permaneant.*

7. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Continuatio & Progre[illegible] ipſius Casûs ſive Deſcensûs, *ad hoc, ut majori incitatione &* [illegible] *tur: Et quâ proportione, & quouſque invaleſcat illa Incitatio?* [illegible] *res levi Contemplatione opinati ſunt, (cùm Motus Naturalis* [illegible]) *eum perpetuò augeri & intendi.*

8. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Diſtantia, aut pro[illegible] Corporis deſcendentis à Terrâ, *ad hoc, ut celeriùs cadat, aut* [illegible], *aut etiàm non omninò, (ſi modò fuerit extra Orbem A*[illegible] *Globi Terræ,* [illegible] *G*[illegible] *opinio* [illegible]) *Atque ſimul de eo quod operetur* Immerſio Cor[illegible] Deſcendentis *magis in* profundo Terræ, *aut* Collocatio *ejuſdem pr*[illegible] *ad* Superficiem Terræ: *Etenim hæc res etiàm Motum variat, ut Oper*[illegible] *tibus in Mineris perſpectum eſt.*

9. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Differentia Corporum per quæ Motus Gravitatis diffunditur & communicatur: *At*[illegible] *æquè communicetur per Corpora Mollia & Poroſa, ac per Dura &* [illegible] *veluti ſi Trabs Lancis, ſit, ex altera parte Lingulæ, lignea, ex altera, argentea,*

ta, (licet fuerint reducta ad idem pondus) utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similiter, utrum Metallum, Lanæ, *aut* Veſicæ *inflatæ, ſuperimpoſitum, idem ponderet, quod in* Fundo Lancis?

10. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur, in communicatione Motûs Gravitatis,* Diſtantia Corporis a Libramine; *Hoc eſt, cita & ſera Perceptio Incubitus, ſive Depreſſionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis eſt longior (licet reducta ad idem Pondus) an inclinet hoc ipſum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longior pars certè trahet Aquam, licet brevior pars (facta ſcilicet capacior) majus contineat pondus Aquæ?*

11. *Inquiratur de eo, quod poſſit* Intermixtio ſive Copulatio Corporis Levis, cum Corpore Gravi, *ad elevandam Corporis Gravitatem; ut in Pondere Animalium Vivorum, & Mortuorum?*

12. *Inquiratur de* ſecretis Aſcenſibus, & Deſcenſibus Partium Leviorum & Graviorum in uno Corpore Integro: *unde fiant ſæpè accuratæ Separationes; ut in Separatione Vini & Aquæ; in Aſcenſione Floris Lactis; & ſimilibus?*

13. *Inquiratur,* quæ ſit Linea, & Directio Motûs Gravitatis; *& quatenus ſequatur vel Centrum Terræ, id eſt Maſſam Terræ; vel Centrum Corporis ipſius, id eſt Nixum Partium ejus.* Centra *enim illa ad Demonſtrationes apta ſunt; in Naturâ nihil valent.*

14. *Inquiratur, de* Comparatione Motûs Gravitatis, cum Motibus aliis; *quibus prædominetur, quibus cedat? veluti in* Motu *(quem appellant)* violento, *Motus Gravitatis compeſcitur ad Tempus: Etiam cùm Pondus longè majus Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Gravitatis, Motui Sympathiæ.*

15. *Inquiratur* de Motu Aeris, *utrum feratur ſurſùm, an ſit tanquam Adiaphorus? Quod difficile eſt inventu, niſi per Experimenta aliqua exquiſita: Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ fit potius per Plagam Aquæ, quam per Motum Aeris; cùm idem etiàm fiat in Ligno. Aer autem Aeri commiſtus nihil prodit, cum non minùs Levitatem exhibeat Aer in Aere, quam Gravitatem Aqua in Aqua: In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus ſtat.*

16. *Inquiratur,* quis ſit Terminus Levitatis? *Neque enim quemadmodum Centrum Terræ fecerunt Centrum Gravitatis, volunt (credo) ut ultima Convexitas Cœli ſit Terminus Levitatis: An potius, veluti Gravia videntur eouſque ferri, ut decumbant, & tanquam ad Immobile: ita Levia eouſque ferantur, ut rotari incipiant, & tanquam ad Motum ſine Termino?*

17. *Inquiratur, quid in Cauſſa ſit, cur* Vapores & Halitus *eouſque in altum, ac ſita eſt Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur; cùm & craſſiuſculæ ſint Materiæ, & Radii ſolis per Vices (noctu ſcilicet) ceſſent?*

18. *Inquiratur de* Regimine Motûs Flammæ in ſurſum; *quod eo abſtruſius eſt, quia ſingulis momentis flamma perit; niſi fortè in medio Flammarum Majorum: Etenim Flammæ abruptæ à Continuitate ſuâ, parùm durant.*

19. *Inquiratur de* Motu in ſurſum, ipſius Activitatis Calidi; *veluti cùm Calor in Ferro candente, citiùs gliſcit in Surſùm, quàm in Deorſùm?*

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale ſit: Illud interim, quod monere occœpimus, iterùm monemus, Nempe ut Homines debeant *Topicas Particulares* ſuas alternare, ita ut poſt majores progreſſus aliquos, in Inquiſitione factos, aliam & ſubindè aliam inſtituant Topicam, ſi

ſi modò Scientiarum Faſtigia conſcendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, ut proprium Opus de ipſis in ſubjectis Naturalibus dignioribus, & obſcurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non item. Atque de *Inventivâ* hactenus.

CAPUT. IIII.

Partitio Artis Judicandi, *in* Judicium per Inductionem; *&* per Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; *&* Inverſam. *Partitio ſecunda ejus in* Analyticam, *&* Doctrinam de Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; *&* Elenchos Imaginum ſive Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribus; Idôla Specûs; *&* Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *videlicet de* Analogiâ Demonſtrationum pro Natura Subjecti.

TRanſeamus nunc ad *Judicium*, ſive *Artem Judicandi*; in quâ agitur de *Natura Probationum* ſive *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſta *Judicandi* (ut etiam vulgo receptum eſt) aut *per Inductionem*, aut *per Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantùm ſunt, At quatenus ad *Judicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat. Uno ſiquidem eodemque Mentis opere, illud quod quæritur, & invenitur, & judicatur. Neque enim per Medium aliquod res tranſigitur, ſed immediatè, eodem ferè modo, quo fit in Senſu. Quippe ſenſus in Objectis ſuis primariis, ſimul & Objecti Speciem arripit, & ejus Veritati conſentit. Altèr autem fit in *Syllogiſmo*; cujus Probatio immediata non eſt, ſed per Medium perficitur. Itaque alia res eſt *Inventio Medii*, alia *Judicium de Conſequentiâ Argumenti*. Nam primò diſcurrit Mens, poſteà acquieſcit. At *Inductionis* Formam vitioſam prorsùs valere jubemus, legitimam ad *Novum Organum* remittimus. Itaque de *Judicio per Inductionem* hoc loco ſatis.

De illo altero per *Syllogiſmum* quid attinet dicere, cùm ſubtiliſſimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita ſit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm ſit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, ut non penſilis ſit, ſed nanciſcatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Tranſcurſibus & Diſquiſitionibus ſuis, innitatur. Sanè queâdmodum Ariſtoteles probare conatur inveniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quieſcit;

&

& Fabulam Antiquam de Arlante, qui ipſe erectus Cœlum humeris ſuſtinuit, pereleganter ad Polos Mundi traducit, circa quos Converſiones expediuntur: Similiter magno ſtudio appetunt Homines, aliquem habere intra ſe Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectus Fluctuationes & Vertigines aliquarenus regant; Timentes ſcilicet, ne Cœlum ipſorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum conſtituenda præproperè feſtinarunt; circa quæ omnis Diſputationum varietas verteretur, ſine periculo Ruinæ & Caſûs: Neſcientes profectò eum, qui certa nimis properè captaverit, in dubiis finiturum; qui autem Judicium tempeſtivè cohibuerit, ad certa perventurum.

Manifeſtum eſt igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogiſmum*, nihil aliud eſſe, quam Reductionem Propoſitionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem conſenſu recepta intelliguntur, atque à Quæſtione eximuntur. At Terminorum Mediorum Inventio, libero Ingeniorum Acumini & Inveſtigationi permittitur. Eſt autem *Reductio* illa duplex, *Directa* ſcilicet, & *Inverſa*. *Directa* eſt, cùm ipſa Propoſitio ad ipſum Principium reducitur: Id quod *Probatio Oſtenſiva* vocatur. *Inverſa* eſt, cùm Contradictoria Propoſitionis reducitur ad Contradictorium Principii; (quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, ſive Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propoſitionis à Principio.

His poſitis, partiemur *Artem Iudicii* (ſicut vulgò ferè ſolet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cavet: *Analytica* enim veras Formas inſtituit, de Conſequentiis Argumentorum; à quibus ſi varietur, ſive deflectatur, vitioſa deprehenditur eſſe Concluſio: Atque hoc ipſum in ſe Elenchum quendam, ſive Redargutionem continet. *Rectum enim* (ut dicitur) *Et ſui Index eſt, & Obliqui.* Tutiſſimum nihilominus eſt *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò facilius detegantur Fallaciæ, Judicium alioquìn illaqueaturæ. In *Analytica* verò, nihil deſiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Acceſſionibus.

Doctrinam de Elenchis, in tres Partes dividere placet: *Elenchos Sophiſmatum*; *Elenchos Hermeniæ*; *& Elenchos Imaginum* ſive *Idolorum*. *Doctrina de Elenchis Sophiſmatum* apprimè utilis eſt: Quamvis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inſcitè comparetur cum Præſtigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur neſcimus, alitèr autem ſe habere rem quam videtur, ſatis novimus: Subtiliora tamen *Sophiſmata*, non ſolùm id præſtant, ut non habeat quis, quod reſpondeat; ſed & Judicium ipſum ſeriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophiſmatum* præclarè tractata eſt ab Ariſtotele, quoad Præcepta: Etiàm à Platone adhùc meliùs, quoad Exempla: Neque illud tantùm in Perſonâ Sophiſtarum Antiquorum (*Gorgiæ*, *Hippiæ*, *Protagoræ*, *Euthydemi*, & reliquorum) verùm etiam in Perſonâ ipſius Socratis, qui cùm illud ſempèr agat, ut nihil affirmet, ſed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingenioſiſſimè Objectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expreſſit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *deſideremus*. Illud interìm notandum; quamvis Uſum hujus Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc poſuerimus,

fuerimus, ut redarguantur ſophiſmata ; liquidò nihilominùs patere, Uſum ejus degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipſa Sophiſmata ſtruendas & concinnandas ſpectare. Quod genus Facultatis, etiàm pro Eximio habetur, & haud parvas affert Utilitates. Licet elegantèr introducta ſit a quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophiſtam ; quod alter tanquàm Leporarius Curſu præſtet ; Alter tanquàm Lepus ipſe Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ* ; ita enim (vocabulum potiùs quam Senſum ab Ariſtotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Tranſcendentibus*, & de *Adventitiis Entium Conditionibus*, ſive *Adjunctis* (cùm de *Philoſophia primâ* ageremus) ſuperiùs dicta ſunt. Ea ſunt, *Majus*, *Minus* ; *Multum*, *Paucum* ; *Prius*, *Poſterius* ; *Idem*, *Diverſum* ; *Potentia*, *Actus* ; *Habitus*, *Privatio* ; *Totum*, *Partes* ; *Agens*, *Patiens* ; *Motus*, *Quies* ; *Ens*, *Non Ens* ; & ſimilia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes ; videlicet quod poſſint inquiri vel *Phyſicè* ; vel *Logicè* : *Phyſicam* autem circa eas Tractationem, *Philoſophiæ primæ* aſſignavimus : ſupereſt *Logica* ; Ea verò ipſa eſt Res, quam in præſenti, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè eſt hæc Doctrinæ ſana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, ut in omnibus Diſputationibus ubique intercurrant ; adeò ut niſi accuratè, & anxio cum judicio, benè jam ab initio diſtinguantur ; univerſo Diſputationum Lumini, caliginem miris modis offuſuræ ſint ; & eò rem ferè deducturæ, ut deſinant Diſputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquivocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præſertìm hujus generis,) ſunt *Sophiſmata Sophiſmatum*. Quare etiàm melius viſum eſt, iſtarum Tractationem ſeorsùm conſtituere, quam eam, vel in *Philoſophiam primam* ſive *Metaphyſicam*, recipere ; vel ex parte *Analyticæ* ſubjicere, ut Ariſtoteles ſatis confuſè fecit. Dedimus autem ei nomen ex uſu, quià verus ejus Uſus eſt planè Redargutio, & Cautio circa uſum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, ſi rectè inſtituatur, circa Cautiones de non confundendis aut tranſponendis Definitionum & Diviſionum Terminis, præcipuum uſum ſortiri exiſtimamus, & hùc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hactenùs.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, ſive *Idolorum* quod attinet ; ſunt quidem *Idola*, profundiſſimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, ut cæteræ ; Judicio caliginem offundendo, & tendiculas ſtruendo : Sed planè ex prædiſpoſitione Mentis pravâ, & perperàm conſtitutâ ; quæ tanquàm omnes Intellectùs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuſcata) tantùm abeſt ut Speculo plano, æquali, & claro ſimilis ſit, (quod Rerum Radios ſincerè excipiat & reflectat,) ut potius ſit inſtar Speculi alicujus Incantati, pleni Superſtitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idola*, Aut per *Naturam ipſam Generis Humani Generalem* ; Aut per *Naturam cujuſque Individualem* ; Aut per *Verba*, ſive *Naturam communicativam*. Primum Genus *Idola*, *Tribûs*,

Secundum

Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare conſuevimus. Eſt & Quartum genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque ſuper-inductum eſt a *pravis Theoriis* ſive *Philoſophiis*, & *perverſis Legibus Demonſtrationum*: Verùm hoc Genus abnegari poteſt & deponi; Itaque illud in præſentiâ omittemus. At reliqua planè obſidant mentem, neque prorsùs evelli poſſunt. Igitur non eſt, quod quis in iſtis, *Analyticam* aliquam expectet; ſed *Doctrina de Elenchis* eſt, circa ipſa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (ſi verum omninò dicendum ſit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi poſſit; ſed tantùm adhibenda eſt, ad ea cavenda, Prudentia quædam Contemplativa. Horum autem Tractationem plenam & ſubtilem, ad *Novum Organum* amandamus; pauca generaliter tantùm de iis hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs Exemplum tale ſit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmativis & Activis, quam Negativis & Privativis*; cùm ritè & ordine æquum ſe utrique præbere debeat. At ille, ſi res quæpiam aliquandò exiſtat & teneat, fortiorem recipit de eâ Impreſſionem, quàm ſi eadem longè plurieś fallat, aut in contrarium eveniat. Id quod omnis Superſtitionis, & vanæ Credulitatis, quaſi Radix eſt. Itaque rectè reſpondit ille, qui, cùm ſuſpenſa Tabula in Templo monſtraretur, eorum qui vota ſolverant, quod Naufragii Periculum effugiſſent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnoſceret? quæſivit viciſſim, *At ubi ſunt illi depicti, qui poſt vota nuncupata perierunt?* Atque eadem eſt ratio Superſtitionum ſimilium, ſicut in Aſtrologicis, Inſomniis, Omnibus, & reliquis: Alterum Exemplum eſt hujuſmodi; *Animus Humanus* (cùm ſit ipſe Subſtantiâ æqualis & uniformis) *majorem præſupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Uniformitatem, quam reverâ eſt.* Hinc Commentum Mathematicorum, *In cœleſtibus omnia moveri per Circulos perfectos*, rejiciendo Lineas Spirales: Hinc etiàm fit, quod cùm multa ſint in Naturâ *Monodica*, & plena Imparitatis, affingat tamen ſempèr Cogitatio Humana, *Relativa, Parallela*, & *Conjugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe ſuo, introductum eſt, ad conſtituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aëre. Chymici autem fanaticum inſtruxerunt Rerum univerſarum Phalangem, inaniſſimo commento inveniri fingentes, in quatuor illis ſuis Elementis, (Cœlo, Aëre, Aquâ, & Terrâ,) Species ſingulas parallelas invicèm, & conformes. Tertium Exemplum eſt ſuperiori finitimum; quod *Homo fiat, quaſi Norma & Speculum Naturæ*: Neque enim credibile eſt, (ſi ſingula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philoſophiæ immiſerit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipſum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora ſunt iſta, quam Hæreſis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine ſtupidorum Monachorum orta: Aut Sententia Epicuri huic ipſi in Paganiſmo reſpondens; qui Diis Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cur Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornaſſet?* Nam ſi ſummus ille Opifex, ad modum Ædilis ſe geſſiſſet, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem

dinem ſtellas digerere debuiſſet, operoſis Palatiorum Laquearibus conſimilem; cùm è contrà ægrè quis oſtendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta eſt Harmoniæ diſcrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex *propriâ cujuſque Naturâ & Animi & Corporis*; atque etiàm *ex Educatione & Conſuetudine*, & *fortuitis rebus*, quæ ſingulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblema, eſt illud de *Specu Platonis*. Siquidèm ſi quis (miſsâ illâ exquiſitâ Parabolæ ſubtilitate) à prima Infantiâ, in Antro, aut Cavernâ obſcurâ & ſubterraneâ, ad maturam uſque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non eſt, quin animum ejus ſubirent, & perſtringerent, quamplurimæ miræ & abſurdiſſimæ Phantaſiæ. Nos verò ſcilicet, ſub Aſpectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cavernis Corporum noſtrorum concluduntur; ut infinitas Errorum & Falſitatum Imagines haurire neceſſe ſit, ſi è Specu ſuâ rarò tantùm, & ad breve aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm ſub Dio morentur. Emblemati ſiquidèm illi *de Specu Platonis*, optimè convenit Parabola illa Heracliti; *Quod Homines Scientias in Mundis propriis, & non in Mundo majore quærant*.

At *Idôla Fori* moleſtiſſima ſunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impoſitis*, ſe in Intellectum inſinuârunt. Verba autem plerunque ex captu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax eſt, res ſecant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Obſervatio diligentior res meliùs diſtinguere velit, Verba obſtrepunt. Quod verò hujus Remedium eſt, (Definitiones ſcilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipſæ Definitiones ex verbis conſtent, & Verba gignant Verba. Etſi autem putemus Verbis noſtris nos imperare; & illud facile dictu ſit, *Loquendum eſſe ut vulgus, ſentiendum ut Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos ſolùm valent) huic rei ſatisfacere videri poſſint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmiſſæ, (ſecundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum pravas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non ſufficiunt, quo minus Verborum præſtigiæ & Incantationes, plurimis modis ſeducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum ſuum, (more Tartarorum ſagittationis) retrò in Intellectum (unde profecta ſint) retorqueant. Quare altiore, & novo quodam remedio, ad hoc Malum opus eſt: Verùm hæc jam curſim perſtringimus, interìm *deſiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, ſive de *Idolis Animi humani nativis & Adventitiis* appellabimus. Ejus autem Tractationem legitimam, ad *Organum Novum* referimus.

Supereſt *Artis Iudicandi Appendix* quædam inſignis; quam etiàm *deſiderari* ſtatuimus. Siquidem Ariſtoteles Rem notavit, Modum Rei nullibi perſecutus eſt. Ea tractat, *quales Demonſtrationes ad quales Materias, ſive Subjecta, applicari debeant*; ut hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Ariſtoteles, *Neque Demonſtrationes*

tiones ab Oratoribus, neque Suaſiones à Mathematicis requiri debere monet. Ut ſi in Probationis genere aberretur, Judicatio ipſa non abſolvatur. Quandò verò ſint quatuor Demonſtrationum genera, vel per *Conſenſum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogiſmum*; vel per eam (quam rectè vocat Ariſtoteles) *Demonſtrationem in Orbem*; (non à Notioribus ſcilicet, ſed tanquàm de Plano;) habent hæ Demonſtrationes ſingulæ certa ſubjecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excluduntur. Etenìm Rigor & Curioſitas, in poſcendo Probationes nimiùm ſeveras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remiſſio, in acquieſcendo Probationibus levioribus in aliis; inter ea ſunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & impedimenti Scientiis attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta ſint.

CAPUT V.

Partitio Artis Retinendi *ſive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, *in* Prænotionem; *&* Emblema.

ARtem *Retinendi* ſive *Cuſtodiendi*, in duas Doctrinas partiemur. *Doctrinam* ſcilicet de *Adminiculis Memoriæ*; & *Doctrinam de Memoriâ ipsâ*. *Adminiculum Memoriæ* planè *Scriptio* eſt: Atque omninò monendum, quod *Memoria* ſine hoc Adminiculo, Rebus Prolixioribus & accuratioribus, impar ſit; neque ullo modo, niſi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in *Philoſophiâ Inductivâ*, & *Interpretatione Naturæ*, præcipuè obtinet: Tam enim poſſit quis Calculationes Ephemeridis, Memoriâ nudâ, abſque Scripto abſolvere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriæ nativas & nudas, ſufficere; niſi eidem Memoriæ, per *Tabulas ordinatas* miniſtretur. Verum miſſâ *Interpretatione Naturæ*, quæ Doctrina nova eſt, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè utilius eſſe poſſit; quam Memoriæ Adminiculum ſolidum & bonum; hoc eſt, *Digeſtum* probum, & eruditum, *Locorum Communium*. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut diſcimus, in *Locos communes*, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, ut quæ Lectionis Curſum remoretur, & *Memoriam* ad feriandum invitet. Attamen quoniam Adulterina res eſt, In Scientiis præcocem eſſe & promptum; niſi etiàm ſolidus ſis & multipliciter inſtructus, Diligentiam & Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem eſſe Uſûs, & Firmitudinis, in ſtudiis judicamus; veluti quæ *Inventioni* copiam ſubminiſtret; & Aciem *Iudicii* in Unum contrahat. Verum eſt tamen, inter Methodos & Syntaxes *Locorum communium*, quas nobis adhùc videre contigit, nullam

reperiri quæ alicujus ſit pretii; quandoquidem in Titulis ſuis, Faciem prorsùs exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diviſiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quovis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem *ipſam*, ſatis ſegnitèr & languidè videtur adhùc inquiſitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam: Verùm nobis conſtat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & amplianda haberi poſſe, quam illa Ars complectitur; tùm Practicam illius ipſius Artis meliorem inſtitui poſſe, quam quæ recepta eſt. Neque tamen ambigimus (ſi cui placet hâc Arte ad Oſtentationem abuti) quin poſſint præſtari per eam nonnulla Mirabilia, & Portentoſa: Sed nihilominus Res quaſi ſterilis eſt, (eo quo adhibetur modo) ad uſus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* deſtruat, & ſuper-oneret, (ut vulgò objicitur;) ſed quod non dextrè inſtituta ſit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotiis & Rebus ſeriis. Nos verò hoc habemus (fortaſsè ex genere vitæ noſtro Politicæ) ut, quæ Artem jactant, uſum non præbent, parvi faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum ſemel recitatorum, eodem ordine ſtatim repetere; aut Verſus complures de quovis Argumento extemporè conficere, aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ ſimilitudine perſtringere; aut ſeria quæque in Jocum vertere; aut Contradictione & Cavillatione quidvis eludere; & ſimilia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua eſt Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum uſque extolli poſſunt;) hæc certe omnia & his ſimilia nos non majoris facimus, quàm Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res ſunt; cùm hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forſitan aliquid habeant, Dignitatis parùm.

Ars autem *Memoriæ*, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abſciſſionem quandam Inveſtigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid revocare in memoriam conatur; ſi nullam Prænotionem habeat, aut Perceptionem ejus quod quærit; quærit certè, & molitur, & hâc illâc diſcurrit, tanquam in Infinito. Quòd ſi certam aliquam prænotionem habeat; ſtatim abſcinditur Infinitum, & fit Diſcurſus Memoriæ magis in vicino; Ut Venatio Damæ, intra Septa. Itaq; & Ordo manifeſtò juvat *Memoriam*. Subeſt enim *Prænotio*, id quod quæritur tale eſſe debere, ut conveniat cum Ordine. *Similitèr* Carmina faciliùs diſcuntur memoritèr, quam *Proſa*. Si enim hæretur in aliquo verbo, ſubeſt *Prænotio*, tale debere eſſe Verbum, quod conveniat cum Verſu. Atque iſta *Prænotio* eſt *Artificialis Memoriæ* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoriâ Locos* habemus jam antè digeſtos & paratos: *Imagines* extempore, prout res poſtulat, conficimus: At ſubeſt *Prænotio*, talem eſſe debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conveniat cum *Loco*. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Senſibile: Senſibile autem ſemper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adeò ut etiàm Brutorum Memoria, per Senſibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs

retineas

retineas Imaginem Venatoris Leporem perſequentis, aut Pharmacopæi Pyxides ordinantis, aut Pedantii Orationem habentis, aut Pueri Verſus memoritèr recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipſas Notiones Inventionis, Diſpoſitionis, Elocutionis, Memoriæ, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* juvandam (ut modò diximus) ſed *Ars* quæ jam habetur ex his duobus jam præmiſſis conſiſtit. Particulares autem Artium Defectus perſequi, fuerit ab Inſtituto noſtro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* ſive *Cuſtodiæ*, hæc dicta ſint. Jam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine pervenimus.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEXTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illuſtratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Scriptione: *Quarum duæ poſteriores* Grammaticam *conſtituunt, ejuſque* Partitiones *ſunt. Partitio* Doctrinæ de Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio Secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; & Philoſophantem. *Aggregatio* Poeſeos quoad Metrum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

COnceditur certè cuivis (Rex Optime) Seipſum & Sua ridere & ludere. Quis igitur novit, nùm fortè Opus iſtud noſtrum, non deſcriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famoſiſſimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoris*; quorum Catalogum excepit Magiſter *Franciſcus Rabeleſius*? Illic enim invenitur Liber, cui Titulus eſt, *Formicarium Artium*. Nos ſanè puſillum Acervum Pulviſculi congeſſimus, & ſub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare poſſint, & paulatim conquieſcere, & ſubinde ad novos ſe labores accingere. At Regum Sapientiſſimus Pigros quoſcunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquiſitis uti tantùm, cordi ſit; neque ſubinde novas Scientiarum Sementes & Meſſes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, ſive *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inventa, Judicata, ac in Memoriâ repoſita ſunt; quam Nomine Generali *Traditivam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamvis enim Ratio, Sermonis veluti Anima ſit, tamen in tractando disjungi debent, Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditivam* in tres partes dividemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illuſtrationem*, ſive *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex eſt: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Ariſtoteles; *Cogitationum Teſſeræ verba, Verborum literæ*; Utrunque *Grammaticæ* aſſignabimus. Verùm ut rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes ejus jam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditivæ* dicendum eſt. Videntur enim eſſe Proles quædam *Traditivæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè ſtatuendum eſt; Quicquid ſcindi poſſit in Differentias ſatis numeroſas, ad Notionum Varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Senſui perceptibiles ſint) fieri poſſe Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* diſcrepantes, Commercia non malè per *Geſtus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui ſurdi & muti uſque à Nativitate fuerant, & aliàs erant ingenioſi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos ſuos, qui eorum *Geſtus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notiſſimum fieri jam cœpit, quod in Chinâ, & Provinciis ultimi Orientis, in uſu hodie ſint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui ſcilicèt nec Literas, nec Verba, ſed Res & Notiones exprimunt. Adeò ut Gentes complures, Linguis prorſus diſcrepantes, ſed hujuſmodi Characteribus, (qui apud illos latiùs recepti ſunt) conſentientes, Scriptis communicent: Eoúſque ut Librum aliquem hujuſmodi Characteribus conſcriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere poſſit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ abſque Ope, aut Medio *Verborum*, Res ſignificant, duplicis generis ſunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* ſignificat. Prioris Generis ſunt, *Hieroglyphica*;

& *Geſtus*: Poſterioris verò, ii, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Uſus vetuſtus admodùm & in Veneratione quadam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò ut videantur *Hieroglyphica* fuiſſe *Scriptio* quædam Ante-nata, & ſenior ipſis *Elementis literarum*, niſi fortè apud Hebræos. *Geſtus* autem, tanquàm *Hieroglyphica* Tranſitoria ſunt. Quemadmodum enim Verba prolata volant, ſcripta manent; ita & *Hieroglyphica Geſtibus* expreſſa tranſeunt, depicta durant. Cum enim Periander, conſultus de conſervandâ Tyrannide, Legatum aſtare juberet; atque ipſe in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs uſus eſt *Hieroglyphico*, quam ſi id in Chartâ depinxiſſet. Illud interim patet, *Hieroglyphica* & *Geſtus*, ſempèr cum Re ſignificatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam eſſe; unde eas *Notas rerum ex congruo* nominavimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, ſed planè ſurdi ſunt; non minùs quam ipſa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantùm efficti, conſuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vaſtâ ipſorum multitudine ad Scribendum opus eſſe: Tot enim eſſe debent, quot ſunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ eſt de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Deſideratο*. Etſi autem tenuis poſſit videri eſſe ejus Uſus, cùm Verba & Scriptio per Literas ſint Organa *Traditivæ* longè commodiſſima; viſum eſt tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hòc loco Mentionem ejus facere. Tractamus enim hic, veluti Numiſmata Rerum Intellectualium, nec abs re fuerit noſſe, quod ſicut Nummi poſſint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ poſſint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, ſed inprimis tamen neceſſarium; præſertim cùm Scientiæ, noſtris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potiſſimùm hauriantur. Neque tamen Dignitas ejus parva cenſenda eſt; quandoquidèm Antidoti cujuſdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confuſionis Linguarum. Sanè hoc agit Induſtria humana, ut ſe reſtituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ ſuâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem ſuam in ſudore vultûs ſui*, reliquis Artibus omnibus ſe munit & inſtruit. At contra ſecundam illam de Confuſione Linguarum, advocat in auxilium *Grammaticam*. Ejus, in Linguis quibuſque vernaculis, exiguus certè uſus eſt; In Externis perdiſcendis, latior; Ampliſſimus verò in illis Linguis, quæ vulgares eſſe deſierunt, & in Libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiàm bipartitam ponemus; ut alia ſit *literaria*; alia *Philoſophica*: Altera adhibetur ſimplicitèr ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celeriùs perdiſcat, aut emendatiùs & puriùs loquatur; Altera verò aliquatenùs Philoſophiæ miniſtrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæſarem Libros *De Analogiâ* conſcripſiſſe, Atque Dubitatio ſubiit, utrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philoſophicam* tractarint?

Suſpi-

Suſpicamur tamen nil admodùm in illis fuiſſe ſubtilius, aut ſublimius; ſed tantùm Præceptiones tradidiſſe de Oratione caſtâ & integrâ, neque à Conſuetudine loquendi pravâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatâ & pollutâ; in quo genere ipſe excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi ſumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad invicem, ſed Analogiam inter Verba, & Res, ſive Rationem, ſedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ ſubſervit, Hermeniam. Veſtigia certè Rationis Verba ſunt: Itaque Veſtigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Hujus igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curioſam illam Inquiſitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempſit; nimirùm de Impoſitione & Originali Etymologia Nominum; ſupponendo ac ſi illa jam à Principio ad Placitum indita minimè fuiſſent, ſed ratione quâdam & ſignificantèr derivata & deducta: Materiam certè elegantem, & quaſi ceream, quæ aptè fingi & flecti poſſit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perſcrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; ſed nihilominùs parcè veram, & fructu caſſam. Illa demùm, ut arbitramur, foret nobiliſſima *Grammaticæ* ſpecies, ſi quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de variis *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, oſtendens. Ita enim & *Linguæ* mutuo commercio locupletari poſſint; & fiet ex iis quæ in ſingulis *Linguis* pulchra ſunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipſius quædam formoſiſſima Imago, & Exemplar quoddam inſigne, ad ſenſus Animi ritè exprimendos. Atque unà etiam hoc pacto capientur ſigna haud levia, ſed obſervâtu digna (quod fortaſsè quiſpiam non putaret) de Ingeniis & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipſorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos deſit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in ſe ne agnoſcerent quidem:* Digna certè gravitate Romanâ Cenſura. Quid illud quod Græci in Compoſitionibus Verborum tanta licentiâ uſi ſunt, Romani contrà magnam in hâc re Severitatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuiſſe Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Diſtinctiones, Verborum Compoſitionem ferè exigunt; At Res & Negotia, ſimpliciora Verba poſtulant. Quin Hebræi tantùm Compoſitiones illas refugiunt, ut malint Metaphorâ abuti, quam Compoſitionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis utuntur, ut planè ex *Linguâ* ipsâ quis perſpiciat, Gentem fuiſſe illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus ſeparatam. Annon & illud Obſervatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Caſuum, Conjugationum, Temporum, & ſimilium fuiſſe; Modernas his ferè deſtitutas, plurima per Præpoſitiones, & verba Auxiliaria ſegnitèr expedire. Sanè facilè quis conjiciat (utcunque nobis ipſi placeamus) Ingenia priorum Seculorum noſtris fuiſſe multò acutiora & ſubtiliora. Innumera ſunt ejuſmodi, quæ juſtum Volumen complere poſſint. Non abs re igitur fuerit,

fuerit, *Grammaticam Philoſophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* diſtinguere, & *Deſideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia ſunt *Sonus*, *Menſura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quâ percuſſione Linguæ, quâ Apertura Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Niſu Gutturis, ſingularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, ſed Portio ſunt *Doctrinæ de ſonis*, ſub *Senſu* & *Senſibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dyſphonias*. Illarum quædam communes ſunt: Nulla enim eſt *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Conſonantium Concurrentium Aſperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Reſpectivæ, quæ ſcilicet diverſorum Populorum Auribus gratæ aut ingratæ accedunt. *Græca Lingua* Dipthongis ſcatet; *Latina* longè parciùs. *Lingua Hiſpanica* Literas Tenues odit, eáſque ſtatim vertit in Medias. *Linguæ* quæ ex *Gothis* fluxere, Aſpiratis gaudent: Multa ſunt ejuſmodi: Verùm hæc ipſa fortaſsè plus ſatis.

At *Menſura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poeſim* ſcilicet, non quatenùs ad Materiam (de quâ ſuprà) ſed quatenùs ad Stilum & Figuram Verborum; Verſus nimirùm ſive Carmina. Circa quæ Ars habetur quaſi puſilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Proſodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Menſuras edocendas tantùm reſtringi debeat: Adjicienda enim ſunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiæ, ſive Subjecto, optimè conveniat? Antiqui Heroica Carmina Hiſtoriis & Encomiis applicaverunt; Elegos Querimoniis; Iambos Invectivis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Propriis* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimiùm ſtudioſi, *Linguas Modernas*, ad Menſuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati ſunt; quas ipſarum *Linguarum* Fabrica reſpuit, nec minus Aures exhorrent. In hujuſmodi rebus, Senſûs judicium, Artis præceptis præponendum; ut ait ille,

——— *Cœnæ fercula noſtræ*
Mallem convivis quàm placuiſſe Cocis.

Neque verò Ars eſt, ſed Artis abuſus, cùm illa Naturam non perficiat, ſed pervertat. Verùm quod ad *Poeſim* attinet (ſive de *Fabulis*, ſive de *Metro* loquamur) eſt illa (ut ſuperiùs diximus) tanquàm Herba luxurians, ſine Semine nata, ex Vigore ipſius Terræ germinans. Quare ubique ſerpit, & latiſſimè diffuſa eſt; ut ſupervacuum foret de Defectibus ejus ſollicitum eſſe. De illâ igitur Cura eſt abjicienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus eſt de re tam puſillâ dicere; niſi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquiſitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Obſervationem venit. Attamen illud ferè univerſo Generi humano commune eſt, ut Vocem in fine Periodi ſubmittant, in Interrogatione elevent, & alia hujuſmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* ſpectat, hactenùs.

Quod

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod ubique recipitur,) aut *Occulto* & *Privato*, de quo inter ſingulos convenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controverſiam & Quæſtionem nobis peperit; Utrùm ſcilicet eodem, Verba ſcribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potiùs ex more conſueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri poſſit, (ut ſcilicet *Scriptio pronunciationi* conſona ſit) eſt ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipſa *Pronunciatio* quotidiè gliſcit, nec conſtans eſt; & Derivationes Verborum, præſertìm ex Linguis extraneis, prorsùs obſcurantur; Denique cùm ex more recepto Scripta, morem pronunciandi nullo modo impediant, ſed liberam relinquant, quorsùm attinet iſta Novatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca ſunt. *Ciphræ ſimplices*; *Ciphræ Non ſignificantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas uno Charactere complexæ*; *Cyphræ Rotæ*; *Ciphræ Clavis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres ſunt: Ut ſint Expeditæ, non nimis operoſæ ad ſcribendum: Ut ſint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, ut, ſi fieri poſſit, ſuſpicione vacent. Si enim Epiſtolæ in Manus Eorum devenient, qui in eos qui ſcribunt, aut ad quos ſcribuntur, poteſtatem habeant, tametſi Ciphra ipſa fida ſit, & deciphratu impoſſibilis, tamen ſubjicitur hæc Res Examini & Quæſtioni; niſi Ciphra ſit ejuſmodi, quæ aut ſuſpicione, vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Eluſionem Examinis attinet, ſuppetit Inventum ad hoc novum atque utile, quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter *Deſiderata* referre, ſed potiùs ad ipſum proponere? Hoc hujuſmodi eſt; Ut habeat quis duo Alphabeta, Unum Literarum verarum, alterum non ſignificantium; Et ſimul duas Epiſtolas involvat, unam quæ Secretum deferat, alteram qualem veriſimile fuerit Scribentem miſſurum fuiſſe, abſque periculo tamen. Quod ſi quis de Ciphrâ ſeverè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non-ſignificantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-ſignificantibus; hoc modo incidet Examinator in Epiſtolam illam Exteriorem; quam cùm probabilem inveniet, de Interiori Epiſtolâ nihil ſuſpicabitur. Ut verò ſuſpicio omnis abſit, aliud Inventum ſubjiciemus, quod certè, cùm Adoleſcentuli eſſemus Pariſiis, excogitavimus; nec etiàm adhùc, viſa nobis res digna eſt, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altiſſimum; nimirùm ut *Omnia per Omnia* ſignificari poſſint: ita tamen, ut Scriptio quæ involvitur, quintuplò minor ſit, quam ea cui involvatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Reſtrictio. Id hoc modo fiet. Primò, univerſæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas ſolvantur, per Tranſpoſitionem earum. Nam Tranſpoſitio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentiis triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui eſt Numerus *Alphabeti* apud nos) ſufficiet. Hujus *Alphabeti* Exemplum tale eſt.

Exemplum *Alphabeti Biliterarii.*

A	B	C	D	E	F
Aaaaa.	*aaaab.*	*aaaba.*	*aaabb.*	*aabaa.*	*aabab.*
G	H	I	K	L	M
aabba.	*aabbb.*	*abaaa.*	*abaab.*	*ababa.*	*ababb.*
N	O	P	Q	R	S
abbaa.	*abbab.*	*abbba.*	*abbbb.*	*baaaa.*	*baaab.*
T	V	W	X	Y	Z.
baaba.	*baabb.*	*babaa.*	*babab.*	*babba.*	*babbb.*

Neque leve quiddam obitèr hoc modo perfectum eſt. Etenìm ex hoc ipſo patet Modus, quo ad omnem Loci Diſtantiam, per Objecta, quæ vel Viſui, vel Auditui ſubjici poſſint, Senſa Animi proferre, & ſignificare liceat; ſi modò Objecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia ſint; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm ut Incœptum perſequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epiſtolam Interiorẽ in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* ſolves. Sit Epiſtola interior;

Fuge.

Exemplum *Solutionis.*

F.	V.	G.	E.
Aabab.	*baabb.*	*aabba.*	*aabaa.*

Præſtò

Præſtò ſimul ſit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirùm, quod ſingulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum ſit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis.*

a. b.a.b. a.b.a.b.a.b.a.b a.b.a.b.
A A a a B B b b C C c c D D d d

a. b.a.b. a.b.a.b.a. b. a.b. a. b.a.b.
E E e e F F f f G G g g H H h h

a. b.a.b. a.b. a.b.a.b. a.b. a. b.a.b.
I I i i K K k k L L l l M M m m

a. b. a.b.a.b.a.b.a.b.a.b.a.b. a.b. a.
N N n n O O o o P P p p Q Q q q R

b. a.b.a.b. a.b. a. b.a.b.a. b.a.b. a.b.
R r r S S s s T T t t V V v v u u

a. b. a.b. a. b. a.b. a.b. a.b.a.b.a.b.
W W w w X X x x Y Y y y Z Z z z

Tum

Tum demùm Epiſtolæ Interiori, jam factæ *Biliteratæ*, Epiſtolam Exteriorem *Biformem*, literatim accommodabis, & poſteà deſcribes. Sit Epiſtola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis:*

F V G E
a ababb aa b baa b baaa baa.
Manere te volo donec venero

Appoſuimus etiàm Exemplum aliud largius ejuſdem Ciphræ, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epiſtola Interior, ad quam delegimus *Epiſtolam Spartanam*, miſſam olim in Scytale.

Perditae Res. Mindarus cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutiùs manere possumus.

Epiſtola Exterior, ſumpta ex *Epiſtolâ Primâ Ciceronis*, in quâ *Epiſtola Spartana* involvitur.

Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te caeteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiêsti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ haec sunt: Ammonius Regis legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, et illius Regiae largitionis inuidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam ſecum traxit *Doctrinam* erga ipſam Relativam: Illa eſt de *Deciphratione*, ſive Reſeratione Ciphrarum; licet quis Alphabetum Ciphræ, aut pactum de Latebrâ penitùs ignoret. Res ſanè eſt illa, laborioſa ſimul & ingenioſa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione ſolerti fieri poſſit inutilis; etſi quomodò Res nunc ſe habent, magni prorsùs ſit usûs. Etenim ſi Ciphræ introductæ eſſent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsùs eluderent, & excluderent; quæ tamen ſint ſatis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Inſcitia Secretariorum, & Amanuenſium, in Aulis Principum tanta eſt, ut maxima plerunque Negotia Ciphris infirmis & futilibus, committantur.

Intereà fieri poteſt, ut ſuſpicetur quiſpiàm, Nos in Enumeratione, & quaſi Cenſu Artium, id agere, ut Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ, & multiplicatæ, magis ſint Admirationi; cùm tamen Numerus earum fortè oſtentari, vires tam brevi Tractatu vix explicari poſſint. Verùm, Nos Inſtitutum noſtrum fidelitèr urgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Inſulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (ut arbitramur) perfunctoriè, licet cursìm eas Artes attingimus; ſed potiùs Nucleos & Medullas ipſarum, ex multâ Materiæ maſsâ, ſtilo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipſis illis, qui in hujuſmodi Artibus peritiſſimi ſunt, permittimus: Cùm enim plerique, qui multiſcii videri volunt, hoc ferè habeant; ut Vocabula & Exteriora Artium paſsìm jactantes, illarum ignaris Admirationi, Magiſtris ludibrio ſint; ſperamus noſtra contrarium protsùs eventum habitura, ut peritiſſimi cujuſque in Artibus ſingulis judicium maximè detineant, cæteris minoris ſint. Quod verò ad Artes illas, quæ Minorum quaſi Gentium videri poſſunt; ſiquis exiſtimet nos, nimium quid ipſis tribuere; circumſpiciat ille & videbit, Homines in Provinciis ſuis, magnos ſanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperii fortè migraverint, turbæ ferè immiſceri, & inferioris notæ eſſe: ſimilitèr mirum non eſt, Artes iſtas leviores, juxta Artes Principales & ſupremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen iis, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur utique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo* Sermonis hæc dicta ſint.

CAPUT II.

Doctrina *de* Methodo Sermonis *conſtituitur ut pars* Traditivæ *Subſtantiva & Principalis: Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diverſa*; *& ſubjunguntur eorum Commoda & Incommoda.*

VEniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis*. Ea ut Pars Dialecticæ tractari conſuevit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Diſpoſitionis* reperit. Verùm Collocatio ejus in Famulitio aliarum Artium, in Cauſsâ fuit, ut plurima quæ ad ipſum ſpectant, cognitu utilia, prætermiſſa ſint. Viſum igitur eſt nobis, *Doctrinam Subſtantivam* & *Principalem de Methodo*, conſtituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditivæ* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia ſint,) enumerabimus potiùs, quàm partiemur. Atque de unicâ *Methodo*, & Dichotomiis perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò tranſiit: Res certè ſimul & levis, & Scientiis damnoſiſſima. Etenim hujuſmodi Homines, cùm *Methodi* ſuæ Legibus res torqueât; &, quæcunq; in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant, hoc efficiunt, ut quaſi Nuclei & Grana Scientiarũ exiliãt, ipſi aridas tantùm & deſertas Siliquas ſtringant. Itaq; inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum deſtruit.

Conſtituatur igitur prima Differentia *Methodi*, ut ſit aut *Magiſtralis*, aut *Initiativa*. Neque verò verbum *Initiativæ* ita intelligimus, quaſi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiativam*, quæ ipſa Scientiarum Myſteria recludat, & denudet: *Magiſtralis* ſiquidèm docet; *Initiativa* intimat: *Magiſtralis* poſcit, ut fides habeatur iis quæ dicuntur; *Initiativa* verò potiùs ut Examen ſubeant: Altera Scientias Diſcentium vulgo; Altera tanquàm Filiis Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales jam ſunt) uſum; Altera earundem Continuationem, & ulteriorem Progreſſum. Harum poſterior, Via videtur *Deſerta & Interclusa*. Ita enim adhùc Scientiæ tradi conſueverunt, quaſi ex pacto, tam docens quam Diſcens, Errores aſciſcere cupiant. Etenìm qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis ſuis Fides aſtruatur, non quo illa commodiſſimè Examini ſubjiciantur: & qui diſcit, ſibi extemplò ſatisfieri, non legitimam Diſquiſitionem præſtolari expetit; ut magis ſit ei cordi, *Non Dubitare*, quàm *Non Errare*. Ita ut & Magiſter, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ ſuæ prodere caveat, & Diſcipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ aliis tanquàm Tela pertexenda traditur, *Eâdem Methodo* (ſi fieri poſſit) *animo alterius eſt inſinuanda, quâ primitùs inventa eſt*. Atque hoc ipſum fieri ſanè poteſt in Scientiâ, per *Inductionem* acquiſitâ: Sed in Anticipatâ iſtâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur)

non

non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus eſt Scientiam, pervenerit. Attamen ſanè ſecundum Majus & Minus, poſſit quis Scientiam propriam reviſere, & Veſtigia ſuæ Cognitionis ſimul & Conſenſus remetiri; atque hoc pacto, Scientiam ſic tranſplantare in Animum alienum, ſicut crevit in ſuo. Artibus enim idem uſuvenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ uti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; ſi verò transferre cupias in aliud Solum, tutius eſt Radicibus uti quàm Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in uſu eſt) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidèm) Scientiarum; ſed tamen abſque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod ſi, diſciplinæ ut creſcant, tibi Cordi ſit, de Truncis minùs ſis ſollicitus; ad id curam adhibe, ut Radices illæſæ, etiàm cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cujus quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subjecto, Similitudinem quandam habet; generatìm autem non video quod aut in uſu ſit; aut quod quis Inquiſitioni ejus dederit operam; proinde eam inter *Deſideratæ* numerabimus, eàmque *Traditionem Lampadis*, ſive *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* diſcrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut Vulgus Auditorum à Selectis ſeparet; Illud oppoſitum, quod prior introducit modum Tradendi ſolito apertiorem, altera, de quâ jàm dicemus, occultiorem. Sit igitur diſcrimen tale, ut altera *Methodus* ſit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenim quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris Differentiam; eam nos transferemus ad ipſum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipſa apud veteres in uſu fuit; atque prudentèr, & cum judicio, adhibita. At *Acroamaticum* ſive *Ænigmaticum* iſtud dicendi genus, poſterioribus temporibus dehoneſtatum eſt, à plurimis, qui eo tanquam Lumine ambiguo, & fallaci abuſi ſunt, ad Merces ſuas Adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea eſſe videtur, ut Traditionis Involucris, Vulgus (profanum ſcilicet) à Secretis Scientiarum ſummoveatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per Manus Magiſtrorum, Parabolarum Interpretationem nacti ſunt; aut proprio Ingenii acumine & ſubtilitate, intra velum penetrare poſſint.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni prorsùs ad Scientias Momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphoriſmos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum eſt, in conſuetudinem plerunque veniſſe, ut Homines ex pauculis Axiomatibus & Obſervationibus, in quovis modo Subjecto, Artem conſtituant quaſi completam & ſolennem, eam Ingenii quibuſdam Commentationibus ſuffarciendo, Exemplis illuſtrando, & *Methodo* revinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphoriſmos*, plurima ſecum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, utrùm ille levitèr & perfunctoriè Scientiam hauſerit, an penitùs imbiberit. *Aphoriſmi* enim, niſi prorsùs forent ridiculi, neceſſe eſt, ut ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abſcinditur enim Illuſtratio & Excurſio; Abſcinditur Varietas Exemplorum;

 Abſcin-

Abſcinditur Deductio & Connexio; Abſcinditur Deſcriptio Practicæ: ut ad Materiem *Aphoriſmorum* nihil relinquatur, præter copiam Obſervationum benè amplam. Igitur ad *Aphoriſmos* non ſufficiet quiſpiam, imò de eis nec cogitabit ſanè, qui ſe neutiquàm copiosè & ſolidè instructum ad ſcribendum perſpexerit. At in *Methodis*;

—— Tantum ſeries juncturaque pollet,
Tantum de medio ſumptis accedit Honoris;

Ut Speciem Artis, neſcio cujus, præclaræ, ſæpenumerò reportent ea, quæ ſi ſolvantur, ſegregentur, & denudentur, ad nihilum ferè recaſura fôrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Conſenſum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèm Demonſtrationem quandam in Orbe præ ſe fert, partibus ſe invicèm illuminantibus, ideóque Intellectui ſatisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi ſparguntur, non ordine componuntur, ideò magis iiſdem conducunt etiàm ſparſa Documenta. Poſtremò, *Aphoriſmi*, cùm Scientiarum Portiones quaſdam & quaſi Fruſta tantùm exhibeant, invitant, ut alii etiàm aliquid adjiciant & erogent; Traditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram oſtentat, ſecuros illicò Homines reddit, quaſi jam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni & illud quoque momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aſſertiones adjectis probationibus*, aut per *Quæſtiones unà cum Determinationibus*. Hanc autem poſteriorem *Methodum* ſi immoderatiùs quis perſequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progreſſibus Exercitùs cujuſpiam impedimento & damno fôret, ſi in minutis quibuſque Caſtellis aut Oppidis expugnandis ſubindè hæreat. Etenim ſi quis in Acie ſit ſuperior, & ſummæ Belli ſedulò incumbat, minora illa loca ultrò ſe ſubmittent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquàm ſempèr tutum eſſe: Eodem modo, Confutationibus in Scientiarum Traditione temperandum, iiſque parcè utendum; & ad hoc tantùm, ut majores Præoccupationes Animorum & Præjudicia frangantur; minimè autem ut leviores Dubitationes excitentur & provocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, ut ſcilicet *Methodus* ſit *ſubjectæ materiæ quæ tractatur accommoda*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientias maximè Abſtracta & ſimplicia;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (ut jam diximus) *Methodus* uniformis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidèm quemadmodum *Topicas particulares* ad Inveniendum probavimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum ſimiliter aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, in tradendis Scientiis cum judicio adhibendum. Illud autem regitur per Informationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium prius infuſas & impreſſas. Alitèr enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum nova & peregrina prorsùs accedit; alitèr ea, quæ Opinionibus jam pridèm imbibitis & receptis, eſt affinis & familiaris. Ideóque Ariſtoteles Democritum ſugillare cupiens, reverà eum laudat;

Si (inquit) *ſeriò diſputare velimus, non ſectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus eſſet nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus jam Sedes ſuas collocârunt, non aliud habent quod agant, niſi ut diſputent & probent. Illis contrà, quorum Dogmata Opiniones populares tranſcendunt, gemino labore opus eſt: primò ut intelligantur quæ afferunt; deinde ut probentur: Ita ut neceſſum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Tranſlationum, quo ſe captui Hominum inſinuent. Videmus igitur ſub Infantiâ Doctrinarum, ſeculis rudioribus, cùm Syllepſes illæ, quæ jam factæ ſunt vulgares & tritæ, novæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuiſſe. Aliàs eveniſſet, ut quæ proponebantur, aut abſq; notâ ſeu attentione debitâ tranſmiſſa, aut pro Paradoxis rejecta fuiſſent. Etenim Regula quædam eſt Traditivæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus ſive præſuppoſitionibus non eſt conſona, à Similitudinibus & comparationibus ſuppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diverſis Generibus, hæc dicta ſint; iis videlicet, quæ antehac ab aliis notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Syſtaticam, Diæreticam*, etiàm *Crypticam, Homericam*, & ſimiles, rectè ſunt eæ inventæ & diſtributæ; Neque cauſſa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* hujuſmodi ſunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Diſpoſitione totius Operis vel Argumenti* Libri alicujus; Altera de *Limitatione Propoſitionum.* Etenim ad Architecturam ſpectat, non ſolum Fabrica totius Ædificii, ſed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & ſimilium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura eſt. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (Καθόλου πρῶτον, κατὰ παντός, καθ' αὑτό, &c.) renovandis, quam in Unicâ ſuâ *Methodo* & *Dicotomiis* obtrudendis. Veruntamen neſcio quo Fato fit, ut in Humanis (ſicut ſæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretioſiſſimis ſemper adhibeantur pernicioſiſſimi quique cuſtodes.* Certè Conatus Rami, circa illam Propoſitionum Limam, conjecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auſpicatò enim & felicis cujuſdam Genii ductu proceſſerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *convertibilia* facere attentaverit; & non ſimul ea reddiderit *Circularia*, aut in ſemet recurrentia. Conatum nihilo feciùs Rami in hâc parte utilem fuiſſe non inficiamur.

Superſunt duæ adhùc *Propoſitionum Limitationes*, præter eam ut fiant *Convertibiles*; Altera de *Extenſione*; altera de *Productione* ipſarum. Sanè habent *Scientiæ*, ſi quis rectè advertat, præter Profunditatem, alias duas Dimenſiones; Latitudinem ſcilicet, ac Longitudinem ſuam. Ac profunditas quidem ad ipſarum Veritatem & Realitatem refertur: Hæ enim ſunt, quæ Soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari poteſt de Scientiâ in Scientiam; Longitudo verò ſumitur à ſummâ Propoſitione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera fines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, ut Propoſitiones propriè, non promiſcuè tractentur; & evitetur Repetitio, Excurſio, denique Confuſio omnis: Altera Normam præſcribit, quouſque & ad quem Particularitatis gradum, Propoſitiones

Scientiarum

Scientiarum ſint deducendæ. Sanè dubium non eſt, quin aliquid Exercitationi & Practicæ ſit relinquendum; Oportet ſiquidèm *Antonini Pii* vitium evitari, ne ſimus *Cymini Sectores in Scientiis*, neve Diviſiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hâc Parte, nobis ipſi temperemus, Inquiſitiòne planè dignum eſt. Videmus enim nimiùm Generalia (niſi deducantur) parùm informare, quin potiùs Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cùm nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii univerſalis, ad viam monſtrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non inſcitè aſſimulantur, in quibus cernuntur utique Imagines, ſed non antequàm expolita fuerint; Sic juvant demùm Regulæ & Præcepta, poſtquàm Exercitationis Limam ſubierint. Quod ſi tamen, uſque à principio, Regulæ illæ fieri poſſint nitidæ, & quaſi Cryſtallinæ, id optimum factu foret, quandoquidèm Exercitatione aſſiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi* (quam *Prudentiam Traditivæ* nominavimus) hæc dicta ſint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, inſudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potiùs ſit *Methodus* Impoſturæ; quæ tamen quibuſdam Ardelionibus acceptiſſima proculdubiò fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicujus guttulas aſpergit, ut quis ſciolus, ſpecie nonnullâ Eruditionis ad Oſtentationem poſſit abuti. Talis fuit *Ars Lullii*; Talis *Typocoſmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cujuſque Maſſa & Acervus; ad hoc, ut qui Voces Artis habeant in promptu, etiàm Artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur. Hujus generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, ubi Præſegmina multa reperiuntur, ſed nihil quod alicujus ſit pretii.

Caput III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent;* Colores Boni & Mali, tam ſimplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Venimus jam ad *Doctrinam de Illuſtratione Sermonis*: Ea eſt, quæ *Rhetorica* dicitur, ſive *Oratoria*. *Scientia* certè & in ſe egregia, & egregiè à Scriptoribus exculta. Eloquentia autem, ſi quis verè rem æſtimet, Sapientiâ proculdubiò eſt inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam poſt ſe relinquat, in Verbis quibus allocutus eſt Moſem Deus, cùm ille munus ſibi delatum, propter Defectum Elocutionis recuſaſſet; *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At fructu, & populari exiſtimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, ſed dulcis eloquio majora reperiet.* Haud obſcurè innuens, Sapientiam Famam quandam,

dam, & Admirationem cuipiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè eſſe efficacem. Ad *Artis* verò hujus Culturam quod attinet; Ariſtotelis erga Rhetores ſui temporis Æmulatio; atque Ciceronis ſtudium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo uſu conjunctum; in cauſsâ fuerunt, ut in Libris ſuis de hâc *Arte* conſcriptis, ſeipſos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentiſſima hujuſce *Artis*, quæ in *Orationibus Demoſthenis* & *Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentiæ addita, profectus ipſius geminârunt. Quare, quæ in hâc *Arte deſiderari* invenimus, verſabuntur potiùs in *Collectionibus* quibuſdam, quæ tanquàm Pediſſequæ huic Arti præſtò ſint, quàm in Diſciplinâ & uſu Artis ipſius. Nam etiàm tum, cùm *Promptuariæ* cujuſdam inter *Logica*, mentionem faceremus, uberiora ejus rei Exempla in *Rhetoricis* polliciti ſumus.

Veruntamen ut more noſtro, circa Radices hujus *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & ſubigamus; *Rhetorica* certè *Phantaſiæ*, quemadmodùm *Dialectica Intellectui* ſubſervit. Eſtque, ſi quis altiùs rem penetret, *Officium* & *Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantaſiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem*. Regimen enim Rationis, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophiſmatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præſtigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodùm enim in Negotiis, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci ſolet, vel *Aſtu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiàm in illâ Negotiatione internâ, quam nobiſcum exercemus, aut *Argumentorum Fallaciis* ſubruimur, aut *Impreſſionum* & *Obverſationum Aſſiduitate* ſollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, ut illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & ſtabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* eſt, docere Formam Argumentorum, ad Præſidia Intellectûs, non ad Inſidias. Finis itidem *Ethicæ*, Affectus ita componere, ut Rationi militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantaſiam implere Obverſationibus & Simulachris, quæ Rationi ſuppetias ferant, non autem eam opprimant. Abuſus enim Artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad Cavendum, non ad Utendum.

Quapropter in Platone ſumma fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* ſui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocavit: Eam ſimilem eſſe dicens *Coquinariæ*, quæ non minùs Cibos ſalubres corrumperet, quàm inſalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Deliciis abutens. Abſit autem, ut Oratio non frequentiùs verſetur, in Rebus honeſtis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim ubique præſtò eſt: Siquidèm nemo eſt, quin honeſtiùs loquatur, quam aut ſentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum eſt, tale quidpiam ſolitum fuiſſe objici Cleoni; quòd cùm ſemper deteriorem partem tueretur, in hoc multus eſſet, ut Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè

quippe

quippe cùm ſciret, de rebus ſordidis & indignis, non poſſe quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honeſtis, facillimè. Elegantèr enim Plato (licet jam in Trivio decantetur) *Virtus ſi conſpici daretur, ingentes ſui Amores concitaret:* At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quaſi conſpicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Senſui monſtrari nequeant, ſupereſt ut per Ornatum Verborum, Phantaſiæ, repræſentatione, quantum fieri poteſt, vivâ, coràm ſiſtantur. Siquidèm Mos Stoicorum, meritò deriſus eſt à Cicerone; qui conciſis & argutis Sententiis & concluſionibus, virtutem Animis Hominum imponere ſatagebant; quæ res parvum habet cum Phantaſiâ & Voluntate Conſenſum.

Porrò, ſi Affectus ipſi in ordinem compulſi, & Rationi prorsùs morigeri eſſent; verum eſt, nullum magnoperè futurum, perſuaſionum & Inſinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere poſſint, uſum; ſed ſatis fôre, ſi Res ipſæ nudè & ſimplicitèr proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Seceſſiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones movent, (ſecundum illud,

——— *Video meliora, proboque,*
Deteriora ſequor)

Ut Ratio prorsùs in ſervitutem & Captivitatem abrepta fóret, niſi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantaſia à Partibus Affectuum ſtaret; ſed potiùs operâ ejus, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantaſiam, contra Affectus. Notandum eſt enim, Affectus ipſos ad Bonum Apparens ſempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud intereſt; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præſentiâ; Ratio proſpiciens in longum, etiàm futurum, & in ſummâ.* Ideóque cùm quæ in præſentiâ obverſentur, impleant Phantaſiam fortiùs, ſuccumbit plerunque Ratio, & ſubjugatur. Sed poſtquàm Eloquentiâ, & Suaſionum vi effectum ſit, ut Futura & Remota, conſtituantur & conſpiciantur tanquàm Præſentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantaſiâ, Ratio fit ſuperior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohoneſtare ſciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophiſmata concinnare doceat. Quis enim neſcit, Contrariorum eandem Rationem eſſe, licet uſu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialectica* à *Rhetoricâ*, quod (ut vulgò dicitur) Altera inſtar Pugni, Altera inſtar Palmæ ſit; (Altera ſcilicet preſsè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in ſuis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi ſita eſt, conſideret. Prudentèr igitur Ariſtoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex utriſque participet. Siquidèm Probationes & Demonſtrationes *Dialecticæ*, univerſis Hominibus ſunt communes; at Probationes & ſuaſiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; ut quis tanquàm Muſicus, Auribus diverſis ſe accommodans, ſit demùm

Orpheus in Sylvis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (ſi quis ejus Perfectionem & Culmen deſideret) eò úſque extendi debet; ut ſi eadem

ipſa

ipſa apud diverſos Homines ſint dicenda, apud ſingulos tamen aliis atque aliis verbis ſit utendum. Quanquam hâc parte Eloquentiæ (Politica ſcilicet & negotioſa, in privatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque deſtitui certum ſit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illa applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus verſus ſingulos uti conſultius foret, excidunt. Certè; non abs re fuerit, circa hoc ipſum, de quo nunc dicimus, novam inſtituere Inquiſitionem, eámque nomine *Prudentiæ Sermonis privati* indigetare, atque inter *Deſiderata* reponere: Rem certè, quam quò attentiùs quis recogitet, eò pluris faciet. Utrùm verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Deſcendamus modò ad *Deſiderata* in hâc *Arte*, quæ (ut antè diximus) ejus ſunt generis, ut pro *Appendicibus* potiùs cenſeri debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipſius; & pertinent omnia ad *Promptuarium*. Primò igitur nòn invenimus, qui Prudentiam illam, ſimul & Diligentiam Ariſtotelis, benè perſecutus ſit, aut ſuppleverit. Hic nimirùm cœpit colligere, *Signa popularia*, ſive *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam ſimplicis quam comparati*, qui ſunt verè *Sophiſmata Rhetorica*. Sunt autem eximii Uſûs, præſertim ad Negotia, & Prudentiam Sermonis privati. Labores verò Ariſtotelis circa Colores iſtos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi ſint, paucos admodùm recenſeat: Secundò, quod *Elenchos* ſuos non habent adjunctos: Tertiò, quod videtur ille uſum eorum ex parte ignoraſſe: Uſus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commovendum ſubſervit. Complures ſiquidem loquendi Formulæ, quæ idem ſignificant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatũ eſt, quàm quod obtuſum; licet in ipsâ percuſſione vires æqualitèr intendantur. Nemo eſt certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent*.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ;

Quam ſi ſimplicitèr dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit*. Itaque Mucrones iſti, & Aculei Sermonum, minimè ſunt negligendi. Cùm verò hanc rem, ut *Deſideratam* proponamus, ex conſuetudine noſtrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illuſtraverint.

Exempla *Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.*

Sophiſma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum; quod vituperant & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* quatuor modis; ſcilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Malam Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; quid Vulgi Judicium ad Examen Boni & Mali? Meliùs Phocion, qui, cùm populus ei præter ſolitum applauderet, quæſivit, *Num fortè deliquiſſet?* Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes ſuam rem ſæpiùs agunt, neque loquuntur ut ſentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Itèm,

Itèm, *Malum eſt, malum eſt, (inquit Emptor) ſed cùm receſſerit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim patet, conſueſcere Homines, eos qui ſuarum Partium ſunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum ſunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Naturà facti ſunt, & compoſiti, ad Adulationem Servilem; Alii contrà Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, ſuis *Ingeniis* tantùm obſecundent, parum de Veritate ſolliciti.

Sophiſma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiam ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophiſma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratiis, & contra Animi noſtri Affectum, & propenſionem loquimur, ea ipſa, vim veritatis à nobis extorquere, facilè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Aſtutiam*, tam *Inimicorum*, quàm *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandóque tribuunt, non invitè, nec à vi veritatis coacti; ſed eas tamen deligentes, quæ Inimicis ſuis invidiam & pericula conflare poſſint. Itaque apud Græcos, ſuperſtitio quædam invaluit, ut crederent, ſi quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & propoſito nocendi, *Naribus ejus Puſtulam annaſci ſolere.* Fallit iterùm, quia Laudes interdùm impertiunt *Inimici*, tanquàm Præfatiunculas quaſdam, ut poſteà liberiùs, & malicioſiùs calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiàm hoc Sophiſma propter Aſtutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdùm agnoſcere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, ſed ea eligentes, quæ minimùm Amicos ſuos lædere poſſint: ac ſi cætera quidem, viri optimi eſſent. Fallit iterùm, quia *Amici* quoque Reprehenſionibus ſuis (ſicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquàm præfatiunculis quibuſdam utuntur, quò paulò poſt in laudes effuſiùs excurrant.

Sophiſma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipſum Malum; cujus Privatio mala, id ipſum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* duobus modis; Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Succeſſionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum.* Proptèr *Comparationem*; Si bonum fuerit Generi Humano, privari Eſu Glandium, non ſequitur, quod malus ille erat, ſed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque ſi malum fuit Populo Syracuſano, Dionyſio Seniore privari, ſequitur quod Dionyſius ille bonus fuerit, ſed minùs malus quam Junior. Per *Succeſſionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non ſempèr dat locum Malo, ſed quandoque majori Bono; ut cùm Flos decidit, Fructus ſuccedit: Nec Privatio alicujus Mali dat ſempèr locum Bono, ſed interdùm majori Malo. Nam ſublato Inimico Clodio, Milo ſimul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophiſma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum eſt, id ipſum itidem Bonum aut Malum: quod verò remotum eſt à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, ut quæ Naturâ ſuâ conveniant, etiàm

Locis

Locis conveniant, quæ verò contrariæ Naturæ ſunt, etiam Intervallis diſtent: Cùm ſingula Amica ſibi aſſociare, Inimica ſummovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophiſma* tribus modis: Primò propter *Deſtitutionem*; ſecundò propter *Obſcurationem*; tertiò propter *Protectionem*. Propter *Deſtitutionem*; Fit, ut quæ in ſuo genere ampliſſima ſunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri poteſt, ad ſe trahant, & in vicino quæque poſita deſtituant, ac quaſi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiam ille, *Divitis Servi maximè Servi*. Nec malè cavillatus eſt qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Feſtorum vigiliis* comparavit; quæ Feſta ſua in proximo attingunt, ipſæ autem Jejuniis addicuntur. Propter *Obſcurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in ſuo genere, præſtantiſſima; ut licet proxima non extenuent, aut deſtituant, tamen obſcurent, & obumbrent. Quod etiàm de *Sole* notant Aſtronomi; quod ſit ſcilicet Aſpectu bonus, Conjunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non ſolùm res coeunt & congregantur propter Conſortium, & Naturæ ſimilitudinem; ſed etiàm Malum (præſertim in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Aſyla Divorum; & Vitium ipſum ſe in Virtutis Umbram recipit;

Sæpè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum ſe aggregat ad Malum, non propter Conſortium, ſed ut illud convertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Servatori noſtro objectum eſt, quod *Converſaretur cum publicanis & peccatoribus*.

Sophiſma.

5 *Cui cæteræ Partes, vel Sectæ, Secundas unanimitèr deferunt, (cùm ſingulæ Principatum ſibi vendicent) melior reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur ſumere, ſecundas autem ex vero & Merito tribuere.*

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepſiam tenuit, Philoſophiarum fuiſſe præſtantiſſimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, quæ Secta ſit potior; ille ſuam cæteris anteponet: Deinde quæ ſecundas teneat? Academicam fatebitur. Age ſimilitèr cum Epicureo (qui Stoici vix aſpectum toleraverit) poſtquàm ſuam Sectam collocàrit in ſummo, collocabit Academicam in proximo.* Similitèr, vacante Dignitate aliquâ, Princeps ſi Competitores ſingulos interrogaret, quem poſt ſe poriſſimum cõmendare vellent, Veriſimile eſt, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concurſura.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Invidiam*. Solent enim Homines, proximè poſt ſe, & Factionem ſuam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè ſint enerves & imbelles, quique eis minimum moleſtiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm inſultârunt, aut incommodàrunt.

Sophiſma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Hùc pertinent *Formulæ* illæ uſitatæ; *Ne pervagemur in Generalibus Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophiſma* ſatis nervoſum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rhetoricum*. Attamen interdùm fallit. Primò, quia ſunt Res haud paucæ, periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen, ſi evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere ſint deteriores, quia ſæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero eſt *Gemma Martia*, de quâ Gallicum Adagium; *Filius Pariſiorum, & Gemma Menſis Martii, ſi ex illis evadat unus, erit inſtar decem aliorum.* Adeò ut in Genere, Gemma Maii Gemmæ Martii præſtet; ſed tamen in Individuo, Optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur. Fallit ſecundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodum in obſervationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiam acutiſſimis Calidarum Regionum præſtare. Similitèr, in Exercitibus compluribus, ſi Res Duello inter ſingulos tranſigeretur, fortaſsè ad unam Partem accederet Victoria; ſi Copiis univerſis, in alteram. Etenim Excellentiæ & Exuperantiæ caſum recipiunt; at Genera Naturâ aut Diſciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretioſius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophiſma.

7 *Quod rem integram ſervat, Bonum; Quod ſine receptu eſt, Malum Nam ſe recipere non poſſe, Impotentiæ genus eſt; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æſopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ ſiccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberârunt, quid ſibi demum agendum eſſet: Prior autem; *Deſcendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim veriſimile eſt ibi Aquam defuturam* Cui altera ita regeris; *Quin ſi fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rurſus aſcendere poterimus?* Firmamentum autem hujus Sophiſmatis eſt; Quod Actiones Humanæ adeò ſint incertæ, & Periculis expoſitæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Hùc ſpectant Formulæ illæ, quæ in uſu ſunt; *Obligatum planè & Obſtrictum te reddes Non tantum quantum voles, ſumes ex Fortunâ*, &c.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demùm decernatur. Etenìm ut elegantèr à quopiam dictum eſt; *Etiàm non Statuere, eſt aliquid Statuere*: Adeò ut ſæpenumerò Conſilii Suſpenſio, pluribus nos implicet Neceſſitatibus; quam ſi aliquid ſtatuiſſemus. Videtur autem iſte Morbus quidam Animi, ſimilis ei, qui reperitur in Avaris: Sed tranſlatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Poteſtatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & hujuſmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei ſint integra. Fallit ſecundò, quia Neceſſitas, & illud (quod aiunt) *Jacta eſt alea*, ſtimulos addit Animis; ſicut inquit ille, *Cæteris pares, neceſſitate certè ſuperiores eſtis.*

Sophiſma.

Sophiſma.

8 *Quod quis culpâ ſuâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minùs Malum.*

Hujus Rei Cauſſa eſt, quod Morſus Conſcientiæ Adverſa conduplicet: Contrà, Conſcium ſibi eſſe, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Deſperationi propiora, ubi quis ſeipſum accuſet, & diſcruciet;

Seque unum clamat Cauſſamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum inſignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conſcientia. Porrò cùm Malum ab aliis intentetur, habet quivis, quod liberè conqueri poſſit; unde Dolores ſui exhalent, neq; Cor ſuffocent: Etenim iis, quæ ab injuriâ Hominum profecta ſunt, indignari ſolemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemeſim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, ſi à Fortunâ ipſâ inflictum quid ſit, tamen datur quædam cum Fatis ipſis Expoſtulatio;

Atque Deos, atque Aſtra vocat crudelia Mater.

Contrà, ubi quis Malum aliquod ſuâ Culpâ contraxerit, ſtimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit iſtud *Sophiſma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum eſt Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, ſæpè in noſtrâ Poteſtate ſita eſt; Fortunæ verò minimè. Itaque Demoſthenes, non ſemel Cives ſuos hujuſmodi Verbis affatus eſt; *Quod ad præterita peſſimum, id ad futura optimum eſt. Quid hoc tandem ſit? Hoc ipſum ſcilicet, quod veſtrâ incuriâ & culpâ, res veſtræ malè ſe habeant: Nam ſi vos officio veſtro per omnia perfuncti eſſetis, & nihilominùs Status veſter, ut nunc, laboraſſet; ne ſpes quidem reliqua eſſet, eum futurum aliquando meliorem. Cùm verò Errores veſtri in cauſſâ potiſſimùm fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, priſtinum ſtatum veſtrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accuſant*; Superiorem iis, *qui ſeipſos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec ſeipſos*. Fallit ſecundò, propter inſitam Animis humanis *Superbiam*, quâ ægrè adducuntur Homines, ut Errores propriòs agnoſcant. Hoc verò ut evitent, Patientiam adhibent longè majorem, in iis malis, quæ culpâ ſuâ contraxerunt. Etenim, quemadmodùm fieri videmus, ut cùm culpa admiſſa ſit, neque de Auctore conſtiterit, ſuprà modum excandeſcunt Homines & tumultuantur: Quod ſi poſteà in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Uxorem, aut Gratioſum aliquem pertinere, ſtatim ſedantur turbæ & conſileſcunt: Eodem modo fit, cùm Res aliqua accidit, propter quam neceſſitas incumbit, culpam in nos ipſos recipiendi. Id quod in mulieribus ſæpiſſimè conſpicitur, quæ ſi quid infelicitèr egerunt, contra conſenſum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium ſequatur, illud ſedulò diſſimulabunt.

Sophiſma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quàm Gradus Diminutionis; & rurſùs,*

rurſùs, Gradus Incœptionis major videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon eſt in Mathematicis; *Nullas eſſe Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi,& Decrementi. Sicut Monoculo durius eſt, unum perdere Oculum, quam utrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, gravius eſt, ultimum, qui ſuperſtes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combuſſiſſet,pretium tertii duplicavit. Siquidem illius Amiſſio *Gradus* fuiſſet *Privationis*, non *Diminutionis.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, propter eas res, quarum Uſus in Sufficientiâ quadam, ſive Competentiâ; hoc eſt, Quantitate Determinatâ, conſiſtit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; gravius ei fuerit, Nummo unico Aureo carere, quàm ſi, poſito quod ille unicus parari non potuerit, deeſſent etiàm decem alii. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnoſior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus,qui ad egeſtatem redigit. Hùc ſpectant Formulæ illæ uſitatæ; *Sera in fundo Parſimonia: Parum intereſt, utrum nihil habeas, an quod nihil juvet,&c.* Fallit ſecundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio unius ſit generatio alterius.* Adeò ut *Gradus* ipſe *Privationis* ultimæ, minùs interdùm incommodet, quoniam Anſam & Stimulum præbet, novæ alicui Rationi ineundæ. Unde etiam Demoſthenes ſæpiùs conqueritur apud Cives ſuos; *Conditiones minùs utiles, & honorificas, quas à Philippo impoſitas ſubibant, nihil aliud eſſe, quàm Alimenta quædam ipſorum Ignaviæ & Socordiæ; ut multò iis fuiſſet ſatius illis omninò carere; propterea quod hoc pacto, Induſtria illorum meliùs acui poſſit ad alia paranda Remedia.* Novimus certè Medicum quendam; qui, Mulieribus delicatis,querentibus ſe malè habere, ſed tamen a Medicamentis omnibus abhorrere,ſolebat dicere, non minus facetè,quam moroſè; *Vobis omninò opus eſt, ut deteriùs valeatis, quo Medicamenta, etiàm quælibet, libentèr toleretis.* Quinetiàm ipſe *Gradus Privationis*, ſive indigentiæ ultimæ, ſalutaris eſſe poſſit, non tantum ad excitandam Induſtriam, verùm etiàm ad imperandam Patientiam.

Quod ad ſecundum Membrum hujus *Sophiſmatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta uſurpantur, de Initiis Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Aſtrologorum Superſtitio,qui judicium faciunt,de Diſpoſitione aut Fortunâ Hominis, ex Momento ſive Articulo Nativitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophiſma primò, quoniàm in nonnullis, primæ Rerum Incœptiones,nihil aliud ſunt, quàm quæ Epicurus, in Philoſophia ſuâ, appellat *Tentamenta*; id eſt Rudimenta quædam; quæ nihili ſunt, niſi iterentur,aut provehantur. Itaque in hoc caſu,Gradus ſecundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodùm in Plauſtris, Equus qui penultimus eſt, plus confert ad Motum Plauſtri quàm

Primus.

Primus. Etiàm non ineptè dici ſolet ; *Convitium regeſtum, illud eſſe, quod pugnæ ſit reum*. Prius enim fortaſsè prætervolaturum fuiſſet. Itaque *prius Malo Principium dedit, ſed poſterius modum abſtulit*. Fallit Sophiſma ſecundò, propter Dignitatem Perſeverantiæ ; quæ in progreſſu, non in Aggreſſu ſita eſt. Etenìm Caſus, aut Natura, primum impetum progignere poſſunt ; at Affectus tantummodò maturus, & Judicium, Conſtantiam. Fallit tertiò in iis rebus, quarum Natura & Curſus ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita ut prima Incœptio perpetuò evacuetur, niſi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis uſitatis dicitur ; *Non progredi, eſt regredi*: Et, *Qui non proficit, deficit*: Ut in Curſu in adverſum Montis ; Remigatione in adverſum Gurgitis : At contrà, ſi in declivi Montis Motus incipiat ; aut ſecundo Flumine Remigatio fiat ; tum *Gradus Incœptûs* longè potiores Partes tenet. Porrò iſte *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Incœptionis, qui ſit à potentiâ ad actum, comparatum cum Gradu, qui ſit ab Actu ad Incrementum : Verùm etiàm ad Gradum, qui ſit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui ſit à potentiâ ad Actum. Etenim Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, major videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophiſma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus eſt, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc eſt ; quod quis, ſi clam putaret fore, facturus non eſſet.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ* ; quod ſimilis ſit *Felicitati* Hiſtrionis in Scenâ ; qui ſi à Spectatoribus, & plauſu eorum deſtitueretur, Animis ſtatìm concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis, de quibus ille,

Populus me ſibilat ; at mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

——— *Grata ſub imo*
Gaudia Corde premens, Vultu ſimulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophiſmatis* ſubtilior paulò eſt ; licet Reſponſio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem*. Cùm etiàm illud præceptum ſit, *Ut quis maximè omnium ſeipſum revereatur*. Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppoſitionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis eſt. Dato, quod Virtus, (præſertim ea, quæ Labores & Conflictus ſubit) non eligeretur, niſi quod Laudes & Fama eam comitari ſoleant ; haud inde ſequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non ſit præcipuè propter ſe. Siquidem Fama poſſit eſſe, Cauſſa tantùm *Impulſiva*, aut *Sine quâ non* ; neutiquàm *Efficiens*, aut *Conſtituens*. Exempli gratiâ ; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud ſegnitèr præſtaret : At alter, Calcaribus admotis, priorem longè ſuperaret : Poſterior iſte (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii ſani commoverit Formula

illa; *Apage iſtum Equum, cujus Spiritus ſiti ſunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Inſtrumentum Ordinarium Equitanti ſit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei ſit; non minoris propterea æſtimandus eſt Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui abſque Calcaribus mira præſtet, eo ipſo melior, ſed delicatior tantùm habendus eſt. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, ſubſerviunt: Ac licet Virtus, ſine illis, paulò futura eſſet languidior; tamen cùm ſemper illa præſtò ſint ei, etiam non invitata; nil officit, quò minùs Virtus propter ſe quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Poſitio; *Nota ejus rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc eſt, quod quis ſi clam putaret fore, facturus non fuiſſet.*

Sophiſma.

11 *Quod operâ & virtute noſtrâ partum eſt, majus Bonum; Quod ab alieno Beneficio, vel ab indulgentiâ Fortunæ delatum eſt, minùs Bonum.*

Cauſſæ hujus Rei hæ ſunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipſius Ventis ſecundis, non multum ineſt certitudinis; Propria verò Induſtria, aut Virtus, ſemper Domi adſunt. Adeò ut, poſtquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Inſtrumenta, in novos uſus parata; quin & conſuetudine, & ſucceſſu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiſcimur*, ejus etiàm *aliis Debitòres ſumus*; cùm, quæ per nos ipſi comparaverimus, nihil oneris ſecum trahant. Etiam ſi quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ uſu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis ſuis, & ſacrificant reti ſuo.* Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute noſtrâ minimè profecta ſunt, nulla ſequitur Laus & Exiſtimatio.* Quæ enim Felicitatis ſunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæſarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Induſtriâ propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus* & *Contentione* ferè conjuncta ſunt, quod nonnullam habet in ſe *Suavitatem*; uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *Colores oppoſiti*, qui rem in contrariam partem inclinant, poſſintque eſſe prioribus inſtar *Elenchorum.* Primò, quia *Felicitas* videtur eſſe *Signum quoddam, & Character Favoris Divini*; & propterea, tum in nobiſmetipſis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem iſta etiàm Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aſpirat; Veluti cùm Cæſar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæſarem portas & Fortunam ejus.* Quod ſi dixiſſet, *Cæſarem portas, & virtutem ejus*, frigidum prorsùs fuiſſet Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute*, aut *Induſtriâ procedunt, ſunt imitabila*, & aliis patent; cùm Felicitas ſit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile eſt, potentiâ vulgatum eſt. Tertiò, quæ ex Felicitate proveniunt,

veniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquiſita. Itaque eleganter Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatiſſimi, cum Rebus Ageſilai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuiſſe ſimiles, quæ cum alias excellant, ſponte etiàm fluere videantur, & quaſi Genium ſapere.* Quartò, quia quod *præter Spem*, aut *præter Expectatum contingit*; *gratiùs*, & *majore cum Voluptate in Hominum Animos influit*. Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophiſma.

12. *Quod ex pluribus conſtat & Diviſibilibus, eſt majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes conſiderata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ ſe fert: Fortiùs autem operatur pluralitas partium, ſi Ordo abſit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehenſionem.*

Sophiſma illud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quaſi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantùm, ſed Majoritas earundem poterit conſtituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipſum *Sophiſma* ſæpiùs Phantaſiam; quinetiàm inſidiatur Senſui. Etenim Aſpectui ipſi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Viſum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi ſimul conſpiciuntur Arbores, aut Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere poſſit. Sic homini benè nummato, poſtquàm Arcas ſuas, & Marſupia, diviſerit, & digeſſerit, major etiàm quàm anteà ſubit Divitiarum Phantaſia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, ſi Res in plures Portiones dividatur, atque ſingulæ ſeorsùm tractentur. Hoc verò adhùc magis Phantaſiam implet, ſi fiat promiſcuè, & ſine Ordine. Confuſio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine oſtenduntur, aut proponuntur, tum ipſa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil eſſe prætermiſſum. At contrà, quæ confusè repræſentantur, non ſolùm in ſe numeroſa putantur, ſed & Suſpicioni locum relinquunt, reſtare adhùc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipſius magnitudine. Etenìm cùm hoc fit, Diſtributio falſam illam Opinionem deſtruet, & rem in Veritate ſuâ, non autem cum Amplificatione, monſtrabit. Itaque ſi quis Morbo, aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, abſque Horologio, aut Clepſidrâ, quàm ſi iiſdem menſurentur. Nam ſi Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reverà eſt; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falſa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam ſuperiùs dictum eſt, aliquandò evenit. Licet enim viſus in Principio viam oſtentet breviorem ſenſui, quia indiviſa eſt; tamen ſi ex eo obrepat opinio, de longè minori Intervallo, quam reperitur; Opinionis ejus vanæ Fruſtratio efficiet, ut videatur demùm, etiàm quam reverà eſt, productior. Itaque ſi quis Opinioni alicujus falſæ, de Magnitudine

Rei

Rei cujuſpiàm, velificari cupiat, caveat à Diſtributionibus, ſed rem integram utique extollat. Fallit *Sophiſma* ſecundò, ſi Diſtributio ea diſtrahatur, non autem ſimul obverſetur, aut uno aſpectu viſum feriat. Itaque ſi Flores in Horto aliquo in plures Torulos diſtinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quam ſi omnes in uno Toro ſimul creſcerent; Modò Toruli illi, oculis ſimul ſubjiciantur; Alitèr enim Unio Diſtributioni diſtractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia ſua vicina aut conjuncta ſunt. Nam ſi ſparsìm ſita ſint, non veniunt tam facilè ſub Aſpectum. Fallit *Sophiſma* tertiò, propter Dignitatem Unitatis, ſupra Multitudinem. Omnis enim Compoſitio, Indigentiæ in ſingulis, Signum eſt certiſſimum, ubi illud uſu venit,

Et quæ non proſunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, unum ſufficit.* Hinc illa Fabula Æſopi de Vulpe & Feli. Jactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus ſe à Canibus eriperet; Felis autem ſe unico tantùm confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præſtantius præſidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, ſed Felis unum magnum.* Quin etiàm in hujus Fabulæ ſignificatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præſidii habet, quam Artes & Aſtutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco ſufficient. Supereſt autem nobis ejuſmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olìm Adoleſcentes congeſſimus: attamen ſine illuſtrationibus ſuis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, abſque illuſtrationibus ſuis, (cum ſuperiores iſti veſtiti prodeant,) proponere, minimè nobis conſentaneum videtur. Illud interim monemus, Rem iſtam, qualiſcunque ea videri poſſit, haud parvi, judicio noſtro, eſſe pretii: utpote quæ ex *Philoſophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, ſive *Coloribus Boni* ac *Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hactenùs.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & *deſideratur*, ea eſt, quam Cicero (ut ſuperius in *Logicâ* diximus) innuit; cùm præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque partem, diſputati & tractati. Quales ſunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non ſolùm ad Genus Judiciale, ſed etiàm ad Deliberativum, & Demonſtrativum adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens eſt uſus, (ſive ad Probationes & Refutationes; ſive ad Suaſiones & Diſſuaſiones; ſive ad Laudes & Vituperia ſpectent;) meditatos jam haberi; eoſque ultimis ingenii viribus, & tanquàm improbè, & prorsùs præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tam ad uſum, quam ad Brevitatem, optimum fore cenſemus, ſi hujuſmodi Loci contrahantur, in Sententias quaſdam acutas, & conciſas; tanquàm Glomos quoſdam, quorum Fila in fuſiorem

Diſcur-

Diſcurſum, cùm res poſtulat, explicari poſſint. Atque ſimilem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, ſed in Hypotheſibus ſive Caſibus. Ejus generis, cùm plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere viſum eſt. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla *Antithetorum*.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitùs inſita eſt; ii jam non mali eſſe nolunt, ſed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiam in Monumentis Mortuis Veneramur; quantò magis in Vivis?

Si Nobilitatem Familiarum contemnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidiæ ſubducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Majorum deprecatione ad Veniam ſæpiùs utuntur quam ſuffragatione ad Honores.

Tanta ſolet eſſe Induſtria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio reſpectant nimis ſæpè; quod mali Curſoris eſt.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulciſci ſolent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes ſe à Contemptu, per Malitiam utique ſuam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes ſplendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inſeritur ſine multo Auro, & Ornatu.

Quod Veſtis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leves ſunt, quos Forma ornat, & quos movet.

JUVENTUS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iuvenum Conſilia, plus habent è Numine.

Senes ſibi ſapiunt magis, aliis & Reip. minùs.

Si conſpici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Con.

Iuventus pœnitentiæ Campus.

Ingenitus eſt Iuvenibus Senilis Authoritatis Contemptus; ut quiſque ſuo periculo ſapiat.

Tempus, ad quæ Conſilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutãtur in Gratias.

VALE-

Valetudo. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori ſupplicem.

Corpus ſanum, Hoſpes Animæ eſt; Ægrum, Ergaſtularius.

Nil tam Summas Actionum promovet, quam proſpera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convaleſcere eſt ſæpè Iuveneſcere.

Excuſatio Valetudinis Polychreſta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia adminiſtravit; & Lectica magnos Exercitus.

Uxor & Liberi. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Diſciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & ſeveri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti ſacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati ſunt: ne Divina Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos ſuſcepit, Obſides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana ſunt; Creare, & Opera, Divina.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Inſtituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui ſuis omnibus ſuperſtes fuit.

Divitiæ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui deſperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philoſophi dubitant, utrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia ſint referenda, collige Inſtrumenta utriuſque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provincialem habent Adminiſtrationem, Divitiæ ſolæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Cuſtodia eſt, vel Diſpenſatio quædam, vel Fama; at nullus Vſus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, fingi pretia, ut poſſit eſſe aliquis magnarum Divitiarum Vſus?

Multi dum Divitiis ſuis omnia venalia fore crediderunt, ipſi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & neceſſariæ ſunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, peſſima Domina.

Hono-

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) ſed Providentiæ Divinæ Calculi ſunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conſpicua: Itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quiſpiam, quantum in Virtutis Curſu profecerit; niſi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus eſt ad Locum, placidus in Loco: Eſt autem Virtutis Locus Honos.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Poteſtatem earum Rerum; quas optima Conditio eſt Nolle, proxima non poſſe.

* *Honorum Aſcenſus arduus, Statio lubrica, Regreſſus præceps.*

Qui in Honore ſunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, ut ſeipſos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum eſt; ſed eam & aliis impertiri poſſe, adhuc majus.

Reges non Hominum inſtar, ſed Aſtrorum ſunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipſa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis reſiſtere, non tantùm læſæ Majeſtatis Crimen eſt, ſed Theomachia quædam.

Con.

Quam miſerum habere, nil fere quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperiis ſunt, ſimiles ſunt Corporibus Cœleſtibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, niſi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is eſt, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diverſis Politiis conferuntur; ſed Laudes ubique ſunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divinum. Nam quomodò aliter tot Capita in unum conſpirare poſſint?

Ne mireris, ſi Vulgus veriùs loquatur, quam Honoratiores; quia etiam tutiùs loquitur.

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama veluti Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus eſt; Mediarum Admiratio; Supremarum Senſus nullus.

Laus magis ex Oſtentatione, quàm ex Merito: & Ventoſis magis accedit, quàm Realibus.

NATURA.

Valetudo. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori ſupplicem.

Corpus ſanum, Hoſpes Animæ eſt; Ægrum, Ergaſtularius.

Nil tam Summas Actionum promovet, quam proſpera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convaleſcere eſt ſæpè Iuveneſcere.

Excuſatio Valetudinis Polychreſta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia adminiſtravit; & Lectica magnos Exercitus.

Uxor & Liberi. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Diſciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & ſeveri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti ſacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati ſunt: ne Divinæ Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos ſuſcepit, Obſides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana ſunt; Creare, & Opera, Divina.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Inſtituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui ſuis omnibus ſuperſtes fuit.

Divitiæ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui deſperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philoſophi dubitant, utrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia ſint referenda, collige Inſtrumenta utriuſque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provincialem habent Adminiſtrationem, Divitiæ ſolæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Cuſtodia eſt, vel Diſpenſatio quædam, vel Fama; at nullus Vſus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, fingi pretia, ut poſſit eſſe aliquis magnarum Divitiarum Vſus?

Multi dum Divitiis ſuis omnia venalia fore crediderunt, ipſi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessariæ ſunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, peſſima Domina.

HONO-

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) ſed Providentiæ Divinæ Calculi ſunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conſpicua: Itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quiſpiam, quantum in Virtutis Curſu profecerit; niſi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus eſt ad Locum, placidus in Loco: Eſt autem Virtutis Locus Honos.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Poteſtatem earum Rerum; quas optima Conditio eſt Nolle, proxima non poſſe.

Honorum Aſcenſus arduus, Statio lubrica, Regreſſus præceps.

Qui in Honore ſunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, ut ſeipſos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum eſt; ſed eam & aliis impertiri poſſe, adhuc majus.

Reges non Hominum inſtar, ſed Aſtrorum ſunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipſa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis reſiſtere, non tantùm læſæ Majeſtatis Crimen eſt, ſed Theomachia quædam.

Con.

Quam miſerum habere, nil fere quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperiis ſunt, ſimiles ſunt Corporibus Cœleſtibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, niſi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is eſt, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diverſis Politiis conferuntur; ſed Laudes ubique ſunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divinum. Nam quomodò alitèr tot Capita in unum conſpirare poſſint?

Ne mireris, ſi Vulgus veriùs loquatur, quam Honoratiores; quia etiam tutiùs loquitur.

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama velut Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus eſt; Mediarum Admiratio; Supremarum Senſus nullus.

Laus magis ex Oſtentatione, quàm ex Merito: & Ventoſis magis accedit, quâm Realibus.

NATURA. X.

Pro.

Conſuetudinis Progreſſus eſt Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebuſpublicis, ſe habent Leges Communes erga Conſuetudines; eodem modo in ſingulis ſe habet Natura ad Conſuetudinem.

Conſuetudo contra Naturam, quaſi Tyrannis quædam eſt: & citò, ac levi occaſione corruit.

Con.

Cogitamus ſecundum Naturam; Loquimur ſecundum Præcepta; ſed Agimus ſecundum Conſuetudinem.

Natura Pedantius quidam eſt; Conſuetudo Magiſtratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Galaxia; hoc eſt, Nodus quarundam obſcurarum Virtutum, ſine Nomine.

Fortuna ſaltem ob Filias ſuas honoranda eſt; Confidentiam ſcilicet, & Auctoritatem.

Con.

Stultitia unius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quod cum non eligas, non tueatur.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum ſuarum declinârunt; inter Fortunæ Cultores reperti ſunt.

VITA. XII.

Pro.

Abſurdum eſt Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipſam.

Præſtat ad omnia, etiàm ad Virtutem, Curriculum longum, quam breve.

Abſque Spatiis Vitæ majoribus, nec perficere datur, nec perdiſcere, nec pœnitere.

Con.

Philoſophi, dum tantum Apparatum, adverſus Mortem colligunt, ipſam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia neſciunt, ut Pueri Tenebras.

Non invenias inter Humanos, Affectum tam puſillum, qui ſi intendatur paulô vehementiùs, non Mortis Metum ſuperet.

Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miſer, aut Prudens, ſed etiàm Faſtidioſus poteſt.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, ſed

Con.

Vt Simiæ, Similitudo cum Homine,

ſed tamen amandi ſunt.

Mediocritates Moralibus debentur; Extremitates Divinis.

Superſtitioſus Religioſus Deſignatus.

Fabuloſiſſima quæque Portenta [illegible]poſitivæ Religionis, cujus crediderim, quàm hæc omnia ſine Numine fieri.

ne, Deformitatem addit; ita Superſtitioni, Similitudo cum Religione.

Quale Odium eſt Affectationis in Civilibus, tale Superſtitionis in Divinis.

Præſtat nullam habere de Diis Opinionem, quàm contumelioſam.

Non Epicuri Schola, ſed Stoa, veteres Reſpublicas perturbavit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut ſit merum Atheiſta Dogmate; ſed magni Hypocritæ, ſunt veri Atheiſtæ; qui Sacra perpetuò contrectant, ſed nunquàm verentur.

SUPERBIA. XIIII.

Pro.

Superbia etiam Vitiis inſociabilis; atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiam alienis vitiis obnoxius eſt; Superbus tantùm ſuis.

Superbia, ſi ab aliorum contemptu, ad ſui contemptum aſcendet, fiet demùm Philoſophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cætera Vitia Virtutibus tantùm contraria; Superbia Sola contagioſa.

Superbia optimâ Vitiorum conditione caret, id eſt, Latebris.

Superbus, cùm cæteros contemnit, ſe interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud eſt, quàm perſpicacia quædam, in Cauſſam Beneficii collati.

Dum grati erga quoſdam eſſe volumus; nec cæteris Iuſtitiam præſtamus, nec nobis ipſis Libertatem.

Beneficii gratia eò minùs reddenda eſt, quod de pretio non conſtat.

Con.

Crimen Ingrati Animi non Suppliciis coercetur, ſed Furiis permittitur.

Arctiora ſunt Vincula Beneficiorum quàm Officiorum; quare, qui ingratus, injuſtus, & omnia.

Ea eſt Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus eſt, quin privatæ & Gratiæ, & Vindictæ, ſe omninò debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale eſt Exprobrationem Fortunæ ſuæ odiſſe.

Invidia in Rebuſpub. tanquàm ſalubris Oſtraciſmus.

Con.

Invidia Feſtos Dies non agit.

Nemo Virtuti Invidiam reconciliaverit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Herculem.

Impudicitia. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Caſtitas ſit facta Virtus.

Multâ Triſtitiâ opus eſt, ut quiſ Venerem rem ſeriam putet.

Quid vel Diætæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Avium Sylveſtrium, nulla Proprietas eſt, ſed Iure poſſeſſione transfertur.

Con.

Peſſima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsùs Reverentiam ſui perdidit; quod Frænum eſt omnium Vitiorum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ jacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem incidit Alexander, cùm Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones eſſe dixit.

Crudelitas. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam ſæpe rea eſt, quam Clementia.

Crudelitas, ſi à Vindictâ eſt, Iuſtitia eſt, ſi à periculo, prudentia.

Qui Miſericordiam Inimico impertit, ſibi denegat.

Non ſæpiùs Phlebotomiæ neceſſariæ ſunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

Con.

Cædibus graſſari, aut Feræ, aut Furiæ eſt.

Crudelitas Viro bono ſemper fabuloſa eſſe videtur, & Fictio Tragica.

Gloria Vana. XIX.

Pro.

Qui ſuas Laudes appetit, aliorum ſimul appetit Vtilitates.

Qui tam Sobrius eſt, ut nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane eſt, faciliùs Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Glorioſi ſemper Factioſi, Mendaces, Mobiles, Nimii.

Thraſo Gnathonis Præda.

Turpe eſt Proco ſollicitare Ancillam: eſt autem Virtutis Ancilla Laus.

Justitia. XX.

Pro.

Imperia & Politiæ, Iuſtitiæ tantùm Additamenta ſunt: Si enim Iuſtitia aliter poſſit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Iuſtitia

Con.

Si hoc eſt juſtum eſſe, Quæ ſibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demùm Iuſtitia eſt.

Si ſuum cuique tribuendum eſt, certè

Juſticiæ debetur, quòd Homo Homini ſit Deus, non Lupus.

Juſticia etſi Vitia tollere non poſſit, tamen hoc efficit, ut non lædant.

certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cùm ſapienti omnia inæqualia ſint?

Conſidera qualis Rerum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Juſticiam è Repub. non eſſe.

Vulgaris iſta Juſticia Politiarum, Philoſophus in Aulâ: hoc eſt, facit tantùm ad Reverentiam Imperantium.

FORTITUDO. XXI.

Pro.

Nil terribile niſi ipſe Timor.

Nil aut in Voluptate ſolidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infeſtat.

Qui Pericula apertis oculis intuetur, ut excipiat, advertit & ut evitet.

Cæteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo ſola à Dominatu Fortunæ.

Con.

Præclara virtus velle perire ut perdas.

Præclara Virtus quam etiàm Ebrietas inducit.

Vitæ ſuæ prodigus, alienæ periculoſus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abſtinendi & Suſtinendi.

Uniformitates, Concordiæ, & Menſuræ Motuum, cœleſtia ſunt, & Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigora ſalubria, Animi vires colligit & firmat.

Exquiſiti & vagi Senſus, Narcoticis indigent; ſimilitèr & Affectus.

Con.

Negativæ iſtæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præſtant, non Merita.

Languet Mens quæ Exceſſibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Paſſionis.

Cùm Conſonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis eſt numerare Pecus.

Iſta (Non utiut non appetas; Non appetere ut non timeas) puſillanimi ſunt & diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Baſis Virtutum Conſtantia.

Miſer eſt, qui qualis ipſe futurus ſit, non novit.

Imbé-

Con.

Conſtantia, ut Janitrix moroſa, multa utilia Indicia abigit.

Æquum eſt, ut Conſtantia Res adverſas

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipſis conſtare non poteſt; quare ſaltèm ſibi conſtet.

Etiam Vitiis decus aſpirat Conſtantia.

Si ad Fortunæ Inconſtantiam, accedat etiàm Inconſtantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquàm Proteus, ſi perſeveres, ad Formam redit.

adverſus bene toleret; nam ferè indubie.

Stultitia breviſſima optima.

Magnanimitas. XXIIII.

Pro.

Si Animus ſemel generoſos Fines optaverit, ſtatim non modò Virtutes circumſtant, ſed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis, gregales ſunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas eſt Virtus poetica.

Scientia, Contemplatio. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas eſt ſecundum Naturam, cujus non eſt Satietas.

Dulciſſimus Proſpectus in Errores aliorum ſubjacentes.

Quam bonum eſt Orbes Mentis habere Concentricos Vniverſo?

Omnes Affectus pravi, falſæ æſtimationes ſunt; atque eadem ſunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, ſpecioſa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius eſt, quam benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir Politicus etiàm Contemplationes ſerit.

Literæ. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri ſcripti forent, vix ullus eſſet Experientiæ Vſus.

Lectio eſt Converſatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ exiſtimandæ ſunt, quarum in ſe nullus eſt uſus, ſi Ingenia acuant, & ordinent.

Con.

In Academiis diſcunt Credere.

Quæ unquàm Ars docuit, tempeſtivum Artis Vſum?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes ſunt; ut qui alteri aſſuefactus ſit, ad alterum ſit ineptus.

Artis ſæpiſſimè ineptus uſus eſt, ne ſit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habēt, ut ex qualibet re; ſoleant agnoſcere, quod ſciant, & non addiſcere, quod neſciant.

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non eſt, quæ celeris non eſt.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex compoſito, & non obitèr prudens eſt, nil magni facit.

Con.

Prudentia non altè petitur, quæ præſtò eſt.

Prudentia, ut veſtis, levis, quæ expedita.

Cujus Conſilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breve Tempus excogitantur, ad breve Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ ſcit, loquitur & quæ neſcit.

Secretis etiam Myſteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confeſſoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui obnoxium, ſed tamen Judicium ab obſequio revocantem.

Flexibilem eſſe, ad Naturam Auri proximè accedit.

Con.

Facilitas, Judicii quædam inopia Privatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Injuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus ſe implicat.

Facilis ferè ſe recipit cum pudore.

POPULARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ eſt.

Colere populum, eſt Coli.

Qui ipſi magni Viri ſunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, ſed Populum.

Con.

Qui valdè cum ſtultis congruit, ipſe ſuſpectus eſſe poteſt.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbat miſcet.

Nil moderatum Vulgo gratum eſt.

Infima Aſſentatio eſt Aſſentatio vulgi.

Loquacitas. XXXI.

Pro.

Qui ſilet, aut alios habet pro ſuſpectis, aut ſuſpectus eſt ipſe ſibi.

Cuſtodiæ omnes infelices, miſerrima Silentii.

Silentium ſtultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, ſtultus es; ſi ſtultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Inſidiis opportunum.

Cogitationes in Profluente ſaniſſimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinioni ſe venditat, qui ſilet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas diſtribuit.

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

Dissimulatio. XXXII.

Pro.

Diſſimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, ſed idem ſpectare debemus.

Etiàm in Animo deformis Nuditas.

Diſſimulatio & Decori eſt, & Præſidio.

Sepes Conſiliorum Diſſimulatio.

Aliqui Bono ſuo falluntur.

Qui indiſſimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indiſſimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cùm cogitare ſecundum Rerum Veritatem non poſſimus; at loquamur ſecundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles ſupra Captum ingenii ſunt, iis Diſſimulatio pro Prudentiâ erit.

Qui diſſimulat, præcipuo ad Agendum Inſtrumento ſe privat; i. Fide.

Diſſimulatio Diſſimulationem invitat.

Qui diſſimulat, liber non eſt.

Audacia. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Actio Oratori, id Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accuſantem odi.

Con-

Con.

Audacia Stultitiæ Viator.

Inverecundia inutilis niſi ad Impoſturam.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia eſt Stupor quidam Senſûs, cum Malitiâ voluntatis.

Cere-

Confidentia Morum Animos promptiùs ſocias.

Placet obſcùrus Vultus, & perſpicua Oratio.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultûs & Geſtûs decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Geſtu?

Qui in Levibus, & quotidianâ Conſuetudine, decus non retinet, ſit licet Vir magnus; nôris tamen hunc tantùm certis Horis ſapere.

Virtus, & Prudentia, ſine Punctis; velut peregrinæ Linguæ ſunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Senſum, per Congruitatem non novit, is ſi nec per Obſervationem noverit, omnium Stultiſſimus eſt.

Puncti, Tranſlatio ſunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam tranſferre?

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odinm:

Magis placent Ceruſſatæ Buccæ, & Calamiſtrata Coma, quam Ceruſſati & Calamiſtrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Obſervationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non eſt.

Affectatio; Ingenuitatis Putredo lucens.

JOCI. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modeſtum Leporem miſcet, Libertatem Animi retinet.

Res eſt ſupra Opinionem Politica; facilè tranſire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliàs non perventuræ ſæpè vehiculum Iocus.

Con.

Iſtos Deformitatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinem eluere joco, improbum Artificium eſt.

Iocos tum conſidera, cùm Riſu deſtituti ſunt.

Faceti iſti ferè non penetrant ultra ſuperficiem Rerum; ubi Ioci Sedes eſt.

Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Levitas puerilis eſt.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes ſe quærere? at Amans ſolus ſe invenit.

Non eſt melior Ordinatio Animi; quam ex Imperio Affectûs alicujus inſignis:

Quid

Con.

Amori multùm debet Scena; nihil Vita.

Nil tam varii Nominis eſt quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta eſt, ut ſe neſciat, aut tam turpis, ut

ſe

Qui ſapit, Deſiderium quærat: nam qui non aliquid inſigniter appetit, ei omnia ingrata ſunt, & tædio plena.

Quidni in Unitate acquieſcat Unus?

ſe fuco condat.

Odi iſtos Mono-Phrontiſtas.

Anguſta admodum Contemplatio Amor.

Amicitia. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, ſed ſuaviùs.

Suave Condimentum omnium Bonorum Amicitia.

Peſſima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ Fidei Ultio, Amicitiis privari.

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Neceſſitates ſibi imponit.

Animi imbecilli eſt, Partiri Fortunam.

Adulatio. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Laudando inſtituere, ſempèr Formula fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Servorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupii illud genus, quod ſimilitudine vocis, Aves fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

Vindicta. XXXIX.

Pro.

Vindicta Privata Iuſtitia agreſtis.

Qui vim rependit, Legem tantùm violat, non Hominem.

Utilis Metus ultionis privatæ; Nam Leges nimiùm ſæpè dormiunt.

Con.

Qui Injuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abſtulit.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Qui facilè Injuriam reddit, is fortaſſè tempore, non voluntate poſterior erat.

Innovatio. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innovatio.

Qui nova Remedia fugit, nova Mala opperitur.

Novator maximus Tempus: quidni

Con.

Novi Partus deformes ſunt.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas abſque Injuriâ; nam

quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta ſunt; Recentia corrupta & ambitioſa.

Imperitis & Contentioſis permitte, ut ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem, in Familiam introducunt, digniores ferè ſunt Poſteris: ita Novationes Rerum plerunque præſtant iis, quæ ad Exempla fiunt.

Moroſa Morum retentio, res turbulenta eſt, æque ac Novitas.

Cùm per ſe Res mutentur in deterius, ſi Conſilio in melius non mutentur, quis finis erit Mali?

Moris Servi, Temporis Ludibria.

nam præſentia convellit.

Quæ uſu obtinuere, ſi non bona, at ſaltem apta inter ſe ſunt.

Quis Novator Tempus imitatur; quod Novationes ita inſinuat, ut ſenſus fallant?

Quod præter Spem evenit, cui prodeſt, minus acceptum, cui obeſt, magis moleſtum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa feſtinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, umbras prenſamus.

Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda ſunt, extrema Briareo.

Con.

Occaſio primùm Anſam Vaſis porrigit, deinde Ventrem.

Occaſio inſtar Sibyllæ minuit Oblatum, pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ maturè fiunt, judicio fiunt; quæ ſero, per ambitum.

PRÆPARATIO. XLII.

Pro.

Qui parvis Copiis rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, ut ſperet.

Parvis Apparatibus non Fortuna, ſed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occaſio agendi.

Nemo ſperet ſe Fortunam Apparatu ligare poſſe.

Alteratio Apparatûs & Actionis, Politica ſunt: Diſtinctio tumida & Infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minus Operis eſt Periculo Remediũ adhibere,

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiam

adhibere, quam Progreſſum ejus obſervare & cuſtodire.

Non jam leve eſt Periculum, ſi leve videatur.

Etiàm in remediis Periculorum, levia Pericula ſubſiſtunt.

Præſtat cum paucis Remediis, quæ invaluerunt, rem habere; quàm cum Minis ſingulorum.

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem iſtam Prudentiam amplectuntur, iis Augmenta Mali ſalubria ſunt.

Neceſſitas, quæ violenta conſulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans novi Mali.

Violenta Conſilia Nemo dat præter Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nervi Prudentiæ; at Suſpicio Medicamentum arthriticum.

Meritò ejus fides ſuſpecta eſt, quam Suſpicio labefacit.

Suſpitio fragilem fidem ſolvit, fortem intendit.

Con.

Suſpicio fidem abſolvit.

Suſpicionum Intemperies eſt Mania quædam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non eſt Interpretatio, ſed Divinatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex tranſit in Legiſlatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus eſt Senſus, qui interpretetur ſingula.

Peſſima Tyrannis Lex in Equuleo.

Pro Teſtibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non ſecundùm Cauſſam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs credit, quam Teſtibus; etiàm Ingenio magis debet fidere, quam Senſui.

Tutum foret Argumentis credere, ſi Homines nihil abſurdi facerent.

Argumenta, cùm ſint contra Teſtimonia, hoc præſtant; ut res miræ videatur, non autem ut vera.

Con.

Si Teſtibus credendum ſit contrà Argumenta, ſufficit tantùm Iudicem eſſe, non ſurdum.

Argumenta Antidotum contra Venena Teſtimoniorum.

Iis probationibus tutiſſimò creditur, quæ rariſſimè mentiuntur.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc propoſuimus) fortaſsè tanti non fuerint; ſed cùm jam olim parata & collecta à nobis eſſent, noluimus Diligentiæ noſtræ Juvenilis Fructum perire: Præſertim cùm, (ſi quis acutius introſpiciat) *Semina* ſint, non *Flores*. In illo autem Adoleſcentiam planè ſpirant, quod ſint in *Morali*, ſive *Demonſtrativo Genere*, uberiora; in *Deliberativo*, & *Iudiciali*, perpauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque etiàm *deſideratur*, eſt ea, quam vocare placet, *Formularum Minorum*. Illæ autem ſunt, veluti Veſtibula, Poſticæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Tranſitus, &c. Orationis, quæ indiſcriminatim omnibus Subjectis competere poſſint. Quales ſunt *Præfationes*, *Concluſiones*, *Digreſſiones*, *Tranſitiones*, *Promiſſiones*, *Declinationes*, & plurima ejuſmodi. Quemadmodùm enim in Ædificiis, plurimùm facit, & ad Voluptatem, & ad Uſum, ut Frontiſpicia, Gradus, Oſtia, Feneſtræ, Aditus, Tranſitus, & hujuſmodi, commodè diſtribuantur; eodem modo, etiàm in Oratione fit, ut Additamenta & Interpoſitiones iſtæ; (ſi decorè, & peritè formentur & collocentur) plurimum tùm gratiæ, tùm commoditatis, univerſæ Orationis Structuræ adjiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutiùs iiſdem immorabimur. Etſi enim ſint Res haud exigui uſus, tamen cum nihil in his addamus de noſtro, ſed tantùm *Formulas* nudas, ex Demoſthene, aut Cicerone, aut alio quopiam ſelecto Auctore, deſcribamus, inferius quiddam videntur, quam ut in eo Tempus teramus.

Exempla *Formularum Minorum.*

Concluſio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam, ſal erit redimere, & futuris incommodis eâdem operâ proſpicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me, & ſubterfugere voluiſſe reticendo, aut obſcurare dicendo.

Tranſitio cum Monito.

Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inveteratam.

Faciam, ut intelligatis in totâ cauſsâ, quid res ipſa tulerit, quid Error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumeraſſe, ad Exempla, ſatis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* ſpectant, concludimus.

CAPUT IIII.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; *&* Pædagogica.

SUperſunt duæ Appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditivæ* præcipua in *Scriptione Librorum* conſiſtit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* verſatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cujuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſerviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudiis haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatim in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab iis proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit*: quaſi Argumenta, quæ anteà levia videbantur, accedente pretio novum tum pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hac prava *Criticorum* conſuetudine factum eſt, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta.* Quinimò, ut verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio* & *Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus invaſit, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium uſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipſe illuſtretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam Lectionem, ubique arreptâ occaſione, oſtentet. Optandum inprimis foret (licet hæc res ad Traditivam principalem, non ad Appendices pertineat) ut qui Argumenta Obſcuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, ſuas ipſe Explicationes ſubjungat; ut & Textus ipſe Digreſſionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cujuſmodi quidpiam ſuſpicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* ſpectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breve aliquod judicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per hujuſmodi

cenſuram, Studioſi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipſam Lectionem eorum inſtructiores accedant. Atque hoc ultimum, eſt *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè noſtrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, majores certè, noſtro judicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breviſſimum foret dictu, *Conſule Scholas Ieſuitarum*: Nihil enim, quod in uſum venit, his melius. Nos tamen pauca more noſtro monebimus, tanquam ſpicas legentes. Omnino *Inſtitutionem Pueritiæ & Iuventutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus privatis; Non ſub Ludi-magiſtris tantùm. Adeſt Adoleſcentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adeſt quoque ipſe vultus & Aſpectus virorum gravium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique ſunt quidem plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Diſciplinæ, illud inprimis conſuluerim; ut *caveatur à Compendiis*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs oſtentet, quàm faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, ut ſi quis, quæ ex more Diſciplinæ ſunt, faciat, & ſimul tempus ad alia, in quæ propenſus eſt, ſuffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortaſsè adhùc non fuerit notatum) eſſe duos *Aſſuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eoſque tanquàm Antiſtrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quis etiàm ſuavitèr perfungi poſſit. Alia enim eſt *Methodus*, Incipere Natare cum utribus, qui ſublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderoſis, qui aggravent. Neque facile eſt dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res eſt ſingularis & uſus & judicii; quam etiàm benè & verè notatam & perſpectam Magiſtri Parentibus Adoleſcentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios ſuos deſtinent, conſulere poſſent. Verùm & illud attentiùs paulò obſervandum, non tantùm in iis, ad quæ Naturâ quiſque ſuâ fertur, longè maximos fieri Profectus; ſed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale ſit, quale eſt Avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum eſſe ſuſtineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus ſi evagetur paulò Mens, de integro renovanda eſt Demonſtratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet eſſe vel maximas. At illud à paucis notatum eſt, quod *Exercitiorum* debeat eſſe, non ſolùm prudens Inſtitutio, ſed etiàm prudens Intermiſſio. Optimè ſiquidem Cicero notavit, *Quod in Exercitiis, plerumque exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*, adeò ut malus Habitus, quandoque ſimul acquiratur, & ſe inſinuet cum bono. Itaque tutius eſt intermittere *Exercitia*, & ſubinde repetere, quam aſſiduè continuare & urgere. Verùm de his ſatis.

Sunt certè hæ res, primo aſpectu, minùs grandes & ſolennes, ſed fructuoſæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipſarum, plurimum faciunt Injuriæ aut Auxilia, quæ iiſdem cùm teneræ fuiſſent intervenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immenſa Imperii Romani, meritò à quibuſdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ ſuâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritii: Sic certè, Cultura & Inſtitutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cujuſvis obſervationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Aſſiduitas & Contentio, poſteà, Ætate maturiore, poſſint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, ſi in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graves & inſignes interdùm producere effectus. Ejus rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Jeſuitæ eandem Diſciplinam non videntur aſpernari; Sano (ut nobis videtur) judicio. Atque eſt res, quæ ſi ſit Profeſſoria, infamis eſt: Verùm Diſciplinaria facta, ex optimis eſt. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Geſtum ad Decorum componit; Fiduciam non parvam conciliat; denique Oculis Hominum Juvenes aſſuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito deſumptum, *Vibuleni* cujuſdam, olim Hiſtrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, ſub exceſſu Auguſti, Seditionem moverat, ita ut Blæſus præfectus, aliquos ex ſeditioſis in Carcerem conjiceret. Milites verò, Impreſſione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, ſic orſus eſt: *Vos* (inquit) *his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per Gladiatores ſuos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris? Ne hoſtes quidem Sepulturam invident. Cum oſculis, cùm lachrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos, nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati Legionum conſulebamus, hi ſepeliant.* Quibus verbis Invidiæ ac Conſternationis nimium quantum concivit; Adeò ut niſi brevi poſteà innotuiſſet, nihil horum fuiſſe, quinetiàm Fratrem eum nunquàm habuiſſe, vix à Præfecto Milites manus abſtinuiſſent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem pervenimus, Tractatûs noſtri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdùm receſſerimus, nemo tamen exiſtimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus uſi non ſumus. Duplex enim nobis imponitur Neceſſitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirùm, Res Naturâ proximas, in unam Claſſem redigere; & Res ad uſum promendas, conjicere in unum Cumulum, Fine ipſo & intentione, ſunt omninò diverſa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Muſæo, Chartas ſuas ita proculdubiò diſtribuit, ut quæ ſimilis ſint Naturæ, ſimul componat; Veluti Fœdera ſeorsùm, ſeorsùm Mandata, Literas ab Exteris,

Exteris, Literas Domeſticas, & ſimilia, ſeorſùm omnia : Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit, quas, licet diverſi generis ſunt, ſimul tamen uſui fore exiſtimet : Sic nimirùm, in hoc univerſali Scientiæ Repoſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ ; cùm tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* ſuiſſemus ſecuti, uſui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Neceſſitas Partitiones mutandi eſt, quia *Deſideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per conſequentiam, *Scientiarum* ipſarum Partitiones tranſtulit. Nàm (Demonſtrationis gratiâ) eſto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Deſideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non ſunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. ſunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. ſunt 2. 4. 5, & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint.

Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta ſint.

FRANCISCI BACONI

BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*ſcilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

PErventum eſt (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, ſeducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Miniſtri Organa & Motus voluntarii. De hàc Salomon, *Ante omnia* (inquit) *cuſtodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ*. In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ ſcripſerunt, perinde mihi feciſſe videntur, ac ſi quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, Literarum

tam Simplicium, quam Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & iſti propoſuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Deſcriptiones ſive Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquam vera Objecta, & Scopos Voluntaris & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis poſſit optimè, ad hos Scopos, (excellentes ſanè, & benè ab illis poſitos) collimare; hoc eſt quibus Rationibus & Inſtitutis, Animus ad illa aſſequenda ſubigi & componi poſſit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Diſſeramus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano eſſe habitualitèr, non naturalitèr: Diſtinguamus ſolennitèr, inter Spiritus generoſos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingenioſè, Animum Humanum, ut rectificetur, inſtar Batilli, in contrariam Partem Inclinationis ſuæ flecti oportere: Aliaque inſupèr hujuſmodi hinc inde ſpargamus: Longè tamen abeſt, ut hæc & alia id genus, Abſentiam Rei excuſent, quam modò requirimus.

Hujuſce Neglectûs Cauſſam, haud aliam eſſe reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia paſſæ ſunt: Nimirùm, quod faſtidiant Scriptores verſari in Rebus vulgaris & Plebeiis; quæ nec ſatis ſubtiles ſint ad Diſputandum, nec ſatis illuſtres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis aſſequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipſum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ ſuperbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eoſque Modos Tractandi ſibi delegerint, quæ Ingenia ipſorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inſerviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, ſed ſui:* Siquidem Scripta talia eſſe debent, ut Amores Documentorum ipſorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Conſiliis ſuis id prædicare poſſint, quod fecit Demoſthenes, atque hâc clauſulâ ea concludere; *Quæ ſi feceritis, non Oratorem duntaxat in præſentiâ laudabitis, ſed Voſmetipſos etiam non ita multò poſt, ſtatu rerum veſtrarum meliore*. Ego certè, (Rex optime) ut de meipſo, quod res eſt, loquar; & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in poſterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (ſi qua ſit) ſæpiùs ſciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inſerviam: Quique Architectus fortaſſè in Philoſophiâ & Scientiis eſſe debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omninò fieri neceſſe ſit, alii autem ob innatam Superbiam ſubterfugiant, ipſe ſuſtineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt ſibi Philoſophi in *Ethicâ*, Maſſam quandam Materiæ ſplendidam & nitentem, in quâ potiſſimùm, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare poſſint. Quæ verò Practicam maximè inſtruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non poſſint, maximâ ex parte omiſerunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, deſperaſſe de Fortunâ, ſimili ei, quam Poeta Virgilius, & ſibi ſpondere auſus, & reverà conſequutus eſt; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis gloriam adeptus eſt in explicando Obſervationes Agriculturæ, quam Æneæ Res geſtas Heroicas enarrando.

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam ſit & anguſtis his addere rebus Honorem.

Certè, ſi ſeriò Hominibus cordi ſit, non in otio ſcribere, quæ per otium legantur, ſed reverà vitam Activam inſtruere & ſubornare; *Georgica* iſta *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè eſt inſudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* ſive *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare conſuevimus: Illa *Naturam Boni* deſcribit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præſcribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & deſcribit) *Bonum* conſiderat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In poſteriore horum, Diſputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni ſupremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *ſummum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis inſtar Theologiæ erant) Chriſtiana tandem Fides ſuſtulit, & miſſas fecit. Quemadmodùm enim Ariſtoteles ait, *Adoleſcentes poſſe etiàm beatos eſſe, ſed non alitèr quam ſpe*; eodem modo, à Chriſtianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adoleſcentum loco ſtatuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe ſita eſt.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubiò Elevationem Naturæ Humanæ attribuerunt majorem, quam cujus illa eſſet capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jacturâ, magnâ ex Parte recipere poſſumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Poſitivi* & *Simplicis* ſpectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum* & *Officiorum Figuras*, *Poſituras*, *Genera*, *Affinitates*, *Partes*, *Subjecta*, *Provincias*, *Actiones*, *Diſpenſationes*, diligentiſſimè ſub Oculos repræſentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suaſionum Dulcedine, commendârunt atque inſinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præſtari poſſit) eadem contra pravos & populares Errores, & Inſultus, fideliſſimè muniverunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In conſtituendis trinis illis Ordinibus Bonorum*; *In Collatione Vitæ Contemplativæ cum Activâ*; *In Diſcriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis jam Securitatem nactæ, & confirmatæ*; *In Conflictu & Pugnâ Honeſti & Utilis*; *In virtutum inter ſe libramine, nimirùm cui quæque præponderet*; & ſimilibus. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, inſignitèr excultam jam eſſe, & Antiquos, in eâ re, mirabiles ſe viros præſtitiſſe, reperiam: Ita tamen, ut Philoſophos longo poſt ſe intervallo reliquerit, pia & ſtrenua Theologorum Diligentia; in *Officiis*, & *Virtutibus Moralibus*, & *Caſibus Conſcientiæ*, & *Peccati Circumſcriptionibus* penſitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò

Nihilò ſeciùs (ut ad Philoſophos redeamus) ſi illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitii, Doloris, Voluptatis,* & cæterorum, ſe applicaſſent) ſuperſediſſent pauliſpèr, & Radices ipſas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagaſſent; ingentem, meo judicio, Lucem illis omnibus, quæ poſteà in Inquiſitionem ventura fuiſſent, affudiſſent: Ante omnia, ſi *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, conſuluiſſent, *Doctrinas* ſuas minùs prolixas, magis autem profundas reddidiſſent. Quod cùm ab illis, aut omninò omiſſum, aut confuſè admodùm tractatum fuerit, nos breviter retractabimus; & *Fontes* ipſos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Deſideratam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus eſt atque impreſſus, unicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam eſt in ſeipsâ*; Alteram, quâ eſt *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque poſterior hæc illâ alterâ dignior eſt, & potentior; cùm tendat ad Conſervationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale, ſive Suitatis*; poſterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at ſi paulò ponderoſius fuerit, Amores illos deſerit, & tanquàm Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem ſcilicet Connaturalium ſuorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Denſa & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Denſorum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Divulſionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujuſmodi in ſursùm ferentur; & ceſſabunt ab Officio ſuo erga *Terram*, ut præſtent Officium ſuum *Mundo* ipſi debitum: Ita quaſi perpetuò obtinet, ut Conſervatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa iſta *Boni Communionis* ſignatur præcipuè in Homine, ſi non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; Qui, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpoſitus, vehementiſſimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempeſtate ingruente, ſe committeret, illud tantùm reſpondit, *Neceſſe eſt ut eam, non ut vivam*: Adeò ut Vitæ Deſiderium, (quod in Individuo maximum eſt) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta eſt vel Philoſophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Diſciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* depreſſit, quantum *Sancta Fides Chriſtiana*: Unde liquidò pateat, unum eundémque *Deum* fuiſſe, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus verò Legem Chriſtianam dediſſet. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optaſſe ſe potiùs eraſos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres ſuos non perveniret; Ecſtaſi quâdam Charitatis, & impotenti Deſiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc poſitum, ita ut immotum maneat & inconcuſſum, nonnullis ex graviſſimis in *Morali Philoſophiâ* Controverſiis, finem imponit. Primò enim *Quæſtionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ Activæ præferendâ*; idque contra Sententiam Ariſtotelis. Omnes ſiquidem

Rationes,

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativâ* afferuntur, *Bonum privatum re-ſpiciunt*, atque *Individui* tantùm ipſius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplativa* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non abſimilis eſt Comparationi, quâ uſus eſt Pythagoras; ut Philoſophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus aſſereret: Qui ab Hierone, quiſnam eſſet, interrogatus; reſpondit; *Hieronem non latere (ſi fortè unquàm Olympicis Certaminibus interfuiſſet) id ibi loci contingere, ut veniant eò Alii Fortunæ ſuæ in agonibus periculum facturi; Alii verò ut Mercatores, ad Merces diſtrahendas; Alii ut Amicos undique confluentes convenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alii denique ut cæterorum eſſent Spectatores: Se autem unum eſſe ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit.* Verùm Homines noſſe debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis ſolùm convenire, ut *Spectatores* ſint. Neque ſanè fieri potuit, ut hâc de re Dubitatio in Eccleſiâ unquàm ſuſcitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretioſa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco, Mortem illam Civilem, & Inſtituta Vitæ Monaſticæ & Regularis attollere ſoleant;) niſi illud etiàm unà ſubeſſet, quod Vita illa Monaſtica merè Contemplativa non ſit; verùm planè in Officiis Eccleſiaſticis verſetur; Qualia ſunt jugis Oratio, & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum item Theologicorum, multo in otio, conſcriptio, ad Legis Divinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moſes fecit, cùm per tot Dies, in Montis receſſu moratus eſſet. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuiſſe princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim *cum Deo ambulaſſe* perhibetur) nihilominùs Eccleſiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Judâ citatur) dotavit. *Contemplativam* verò quod attinet meram, & in ſeipsâ Terminatam; quæque Radios nullos ſive Caloris ſive Luminis, in Societatem Humanam diffundat; neſcit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæſtionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis* & *Socratis* ex unâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut ſolâ, aut adornatâ (cujus ſemper in Officiis Vitæ Partes potiſſimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte, veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate conſtituerunt; Virtutem autem (ſicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Hera cum Famulâ Veſtem mutet) planè Ancillam ſtatuerunt; utpote ſine quâ Voluptati commodè miniſtrari non poſſet: Necnon & illam alteram *Epicuri Scholam*, quaſi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud eſſe prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac ſi Jovem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere; quando neque Æſtas, nec Bruma fuiſſent; Non Ver, nec Autumnus; ſed una & æquabilis Aëris temperies; Denique & illam exploſam *Pyrrhonis* & *Herilli Scholam*, qui ſitam autumaverunt Felicitatem in Scrupulis quibuſque Animi prorſus eliminandis; nullam ſtatuentes fixam & conſtantem Boni aut Mali Naturam, ſed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Averſatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in

Hæreſi

CAPUT IIII.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; & Pædagogica.

SUperſunt duæ Appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditiva* præcipua in *Scriptione Librorum* conſiſtit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* verſatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cujuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſerviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudiis haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatim in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab iis proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit*: quaſi Argumenta, quæ anteà levia videbantur, accedente pretio novum tum pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hac prava *Criticorum* conſuetudine factum eſt, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta*. Quinimò, ut verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio, Commentarii, Scholia, Notæ, Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus invaſit, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium uſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipſe illuſtretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam Lectionem, ubique arreptâ occaſione, oſtentet. Optandum inprimis foret (licet hæc res ad Traditivam principalem, non ad Appendices pertineat) ut qui Argumenta Obſcuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, ſuas ipſe Explicationes ſubjungat; ut & Textus ipſe Digreſſionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cujuſmodi quidpiam ſuſpicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* ſpectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breve aliquod judicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per hujuſmodi

cenſuram,

cenſuram, Studioſi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipſam Lectionem eorum inſtructiores accedant. Atque hoc ultimum, eſt *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè noſtrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, majores certè, noſtro judicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breviſſimum foret dictu; *Conſule Scholas Ieſuitarum*: Nihil enim, quod in uſum venit, his melius. Nos tamen pauca more noſtro monebimus, tanquam ſpicas legentes. Omninò *Inſtitutionem Pueritiæ & Iuventutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus privatis; Non ſub Ludi-magiſtris tantùm. Adeſt Adoleſcentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adeſt quoque ipſe vultus & Aſpectus virorum gravium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique ſunt quidem plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Diſciplinæ, illud inprimis conſuluerim; ut *caveatur à Compendiis*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs oſtentet, quàm faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, ut ſi quis, quæ ex more Diſciplinæ ſunt, faciat, & ſimul tempus ad alia, in quæ propenſus eſt, ſuffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortaſsè adhùc non fuerit notatum) eſſe duos, *Aſſuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eoſque tanquàm Antiſtrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quis etiàm ſuavitèr perfungi poſſit. Alia enim eſt *Methodus*; Incipere Natare cum utribus, qui ſublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderoſis, qui aggravent. Neque facile eſt dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res eſt ſingularis & usûs & judicii; quam etiàm benè & verè notatam & perſpectam Magiſtri Parentibus Adoleſcentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios ſuos deſtinent, conſulere poſſent. Verùm & illud attentiùs paulò obſervandum, non tantùm in iis, ad quæ Naturâ quiſque ſuâ fertur, longè maximos fieri Profectus; ſed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale ſit, quale eſt Avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum eſſe ſuſtineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus ſi evagetur paulò Mens, de integro renovanda eſt Demonſtratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet eſſe vel maximas. At illud à paucis notatum eſt, quod *Exercitiorum* debeat eſſe, non ſolùm prudens Inſtitutio, ſed etiàm prudens Intermiſſio. Optumè ſiquidem Cicero notavit, *Quod in Exercitiis, plerunque exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*, adeò ut malus Habitus, quandoque ſimul acquiratur, & ſe inſinuet cum bono. Itaque tutius eſt intermittere *Exercitia*, & ſubinde repetere, quam aſſiduè continuare & urgere. Verùm de his ſatis.

Exteris, Literas Domeſticas, & ſimilia, ſeorsùm omnia: Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit; quas, licet diverſi generis ſunt, ſimul tamen uſui fôre exiſtimet: Sic nimirùm, in hoc univerſali Scientiæ Repoſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ; cùm tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* fuiſſemus ſecuti, uſui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Neceſſitas Partitiones mutandi eſt, quia *Deſideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per conſequentiam, *Scientiarum* ipſarum Partitiones tranſtulit. Nam (Demonſtrationis gratiâ) eſto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Deſideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non ſunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. ſunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. ſunt 2. 4. 5, & 10. Itaque patet quod hæc alitèr fieri non potuerint.

Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta ſint.

FRANCISCI BACONI

BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*ſcilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

PErventum eſt (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, ſeducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Miniſtri Organa & Motus voluntarii. De hâc Salomon, *Ante omnia* (inquit) *cuſtodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ*. In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ ſcripſerunt, perinde mihi feciſſe videntur, ac ſi quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, Literarum

tam Simplicium, quàm Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & iſti propoſuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Deſcriptiones ſive Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquam vera Objecta, & Scopos Voluntatis & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis poſſit optimè, ad hos Scopos, (excellentes ſanè, & benè ab illis poſitos) colliniare; hoc eſt quibus Rationibus & Inſtitutis, Animus ad illa aſſequenda ſubigi & componi poſſit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Diſſeramus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano eſſe habitualitèr, non naturalitèr: Diſtinguamus ſolennitèr, inter Spiritus generoſos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingenioſè, Animum Humanum, ut rectificetur, inſtar Bacilli, in contrariam Partem Inclinationis ſuæ flecti oportere: Aliaque inſupèr hujuſmodi hinc inde ſpargamus: Longè tamen abeſt, ut hæc & alia id genus, Abſentiam Rei excuſent, quam modò requirimus.

Hujuſce Neglectûs Cauſſam, haud aliam eſſe reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia paſſæ ſunt: Nimirùm, quod faſtidiant Scriptores verſari in Rebus vulgaris & Plebeîs; quæ nec ſatis ſubtiles ſint ad Diſputandum, nec ſatis illuſtres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis aſſequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipſum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ ſuperbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eoſque Modos Tractandi ſibi delegerint, quæ Ingenia ipſorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inſerviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, ſed ſui:* Siquidem Scripta talia eſſe debent, ut Amores Documentorum ipſorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Conſiliis ſuis id prædicare poſſint, quod fecit Demoſthenes, atque hâc clauſulâ ea concludere; *Quæ ſi feceritis, non Oratorem duntaxat in præſentiâ laudabitis, ſed Voſmetipſos etiam non ita multò poſt, ſtatu rerum veſtrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) ut de meipſo, quod res eſt, loquar, & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in poſterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (ſi qua ſit) ſæpiùs ſciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inſerviam: Quique Architectus fortaſſe in Philoſophiâ & Scientiis eſſe debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omninò fieri neceſſe ſit, alii autem ob innatam Superbiam ſubterfugiant, ipſe ſuſtineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt ſibi Philoſophi in *Ethicâ*, Maſſam quandam Materiæ ſplendidam & nitentem, in quâ potiſſimùm, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare poſſint. Quæ verò Practicam maximè inſtruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non poſſint, maximâ ex parte omiſerunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, deſperaſſe de Fortunâ, ſimili ei, quam Poeta Virgilius, & ſibi ſpondere auſus, & reverà conſequutus eſt; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis gloriam adeptus eſt in explicando Obſervationes Agriculturæ, quam Æneæ Res geſtas Heroicas enarrando.

Nec

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam ſit & anguſtis his addere rebus Honorem.

Certè, ſi ſeriò Hominibus cordi ſit, non in otio ſcribere, quæ per otium legantur, ſed reverà vitam Activam inſtruere & ſubornare; *Georgica* iſta *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè eſt inſudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* ſive *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare conſuevimus: Illa *Naturam Boni* deſcribit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præſcribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & deſcribit) *Bonum* conſiderat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In poſteriore horum, Diſputationes illas infinitas; & Speculationes circa *Boni ſupremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *ſummum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis inſtar Theologiæ erant) Chriſtiana tandem Fides ſuſtulit, & miſſas fecit. Quemadmodùm enim Ariſtoteles ait, *Adoleſcentes poſſe etiàm beatos eſſe, ſed non alitèr quam ſpe*; eodem modo, à Chriſtianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adoleſcentum loco ſtatuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe ſita eſt.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubiò Elevationem Naturæ Humanæ attribuerunt majorem, quam cujus illa eſſet capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jacturâ, magnâ ex Parte recipere poſſumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Poſitivi* & *Simplicis* ſpectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum* & *Officiorum Figuras*, *Poſituras*, *Genera*, *Affinitates*, *Partes*, *Subjecta*, *Provincias*, *Actiones*, *Diſpenſationes*, diligentiſſimè ſub Oculos repræſentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suaſionum Dulcedine, commendàrunt atque inſinuàrunt: Quinetiàm (quantum Verbis præſtari poſſit) eadem contra pravos & populares Errores, & Inſultus, fideliſſimè muniverunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In conſtituendis trinis illis Ordinibus Bonorum*; *In Collatione Vitæ Contemplativæ cum Activâ*; *In Diſcriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis jam Securitatem nactæ, & confirmatæ*; *In Conflictu & Pugnâ Honeſti & Utilis*; *In virtutum inter ſe libramine, nimirùm cui quæque præponderet*; & ſimilibus. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, inſignitèr excultam jam eſſe, & Antiquos, in eâ re, mirabiles ſe viros præſtitiſſe, reperiam: Ita tamen, ut Philoſophos longo poſt ſe intervallo reliquerit, pia & ſtrenua Theologorum Diligentia; in *Officiis*, & *Virtutibus Moralibus*, & *Caſibus Conſcientiæ*, & *Peccati Circumſcriptionibus* penſitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò

Nihilò ſeciùs (ut ad Philoſophos redeamus) ſi illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitii, Doloris, Voluptatis*, & cæterorum, ſe applicaſſent) ſuperſediſſent pauliſpèr, & Radices ipſas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagaſſent; ingentem, meo judicio, Lucem illis omnibus, quæ poſteà in Inquiſitionem ventura fuiſſent, affudiſſent: Ante omnia, ſi *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, conſuluiſſent, *Doctrinas* ſuas minùs prolixas, magis autem profundas reddidiſſent. Quod cùm ab illis, aut omninò omiſſum, aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos breviter retractabimus; & *Fontes* ipſos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Deſideratam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus eſt atque impreſſus, unicuique. Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam eſt in ſeipsâ*; Alteram, quâ eſt *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque poſterior hæc illâ alterâ dignior eſt, & potentior; cùm tendat ad Conſervationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale, ſive Suitatis*; poſterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathià particulari fertur ad Magnetem: at ſi paulò ponderoſius fuerit, Amores illos deſerit, & tanquàm Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem ſcilicet Connaturalium ſuorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Denſa & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Denſorum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Divulſionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujuſmodi in ſursùm ferentur; & ceſſabunt ab Officio ſuo erga *Terram*, ut præſtent Officium ſuum *Mundo* ipſi debitum: Ita quaſi perpetuò obtinet, ut Conſervatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa iſta *Boni Communionis* ſignatur præcipuè in Homine, ſi non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; Qui, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpoſitus, vehementiſſimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempeſtate ingruente, ſe committeret, illud tantùm reſpondit, *Neceſſe eſt ut eam, non ut vivam*: Adeò ut Vitæ Deſiderium, (quod in Individuo maximum eſt) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta eſt vel Philoſophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Diſciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* depreſſit, quantum *Sancta Fides Chriſtiana*: Unde liquidò pateat, unum eundémque *Deum* fuiſſe, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus verò Legem Chriſtianam dediſſet. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optaſſe ſe potiùs eraſos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres ſuos non perveniret; Ecſtaſi quâdam Charitatis, & impotenti Deſiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc poſitum, ita ut immotum maneat & inconcuſſum, nonnullis ex graviſſimis in *Morali Philoſophiâ* Controverſiis, finem imponit. Primò enim *Quæſtionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ Activæ præferendâ*; idque contra Sententiam Ariſtotelis. Omnes ſiquidem

Rationes,

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativâ* afferuntur, *Bonum privatum* reſpiciunt, atque *Individui* tantùm ipſius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplativa* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non abſimilis eſt Comparationi; quâ uſus eſt Pythagoras; ut Philoſophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus aſſereret: Qui ab Hierone; quiſnam eſſet, interrogatus; reſpondit; *Hieronem non latere (ſi fortè unquam Olympicis Certaminibus interfuiſſet) id ſibi loci contingere, ut veniant eò Alii Fortunæ ſuæ in agonibus periculum facturi; Alii verò ut Mercatores, ad Merces diſtrahendas; Alii ut Amicos undique confluentes convenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alii deniquè ut cæterorum eſſent Spectatores: Se autem unum eſſe ex illis, qui Spectandi gratiâ venêrit.* Verùm Homines noſſe debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis ſolùm convenire, ut *Spectatores* ſint. Neque ſanè fieri potuit, ut hac de re Dubitatio in Eccleſiâ unquàm ſuſcitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretioſa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco; Mortem illam Civilem; & Inſtituta Vitæ Monaſticæ & Regularis attollere ſoleant;) niſi illud etiàm unà ſubeſſet, quod Vita illa Monaſtica merè Contemplativa non ſit; verùm planè in Officiis Eccleſiaſticis verſetur; Qualia ſunt jugis Oratio; & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conſcriptio, ad Legis Divinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moſes fecit; cùm per tot Dies, in Montis ſeceſſu moratus eſſet. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuiſſe princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim *cum Deo ambulaſſe* perhibetur) nihilominùs Eccleſiam; *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Judâ citatur) dotavit: *Contemplativam* verò quod attinet meram, & in ſeipsâ Terminatam; quæque Radios nullos ſive Caloris ſive Luminis, in Societatem Humanam diffundat; neſcit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæſtionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis* & *Socratis* ex unâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut ſolâ, aut adornatâ (cujus ſemper in Officiis Vitæ Partes potiſſimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate conſtituerunt; Virtutem autem (ſicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Hera cum Famulâ Veſtem mutet) planè Ancillam ſtatuerunt; utpote ſine quâ Voluptati commodè miniſtrari non poſſet: Nec minùs illam alteram *Epicuri Scholam*, quaſi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud eſſe prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac ſi Jovem de Solio deturbare vellent, & Saturnum, cum Aureo Seculo, reducere; quando neque Æſtas, nec Bruma fuiſſent; Non Ver, nec Autumnus; ſed una & æquabilis Aëris temperies; Denique & illam exploſam *Pyrrhonis* & *Herilli Scholam*, qui ſitam autumaverunt Felicitatem, in Scrupulis quibuſque Animi prorſus eliminandis; nullam ſtatuentes fixam & conſtantem Boni aut Mali Naturam, ſed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contra, cum Averſatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in

Hæreſi

Hæreſi Anabaptiſtarum revixit; qui cuncta metiebantur juxta Motus & Inſtinctus Spiritûs, & Conſtantiam vel Vacillationem Fidei. Liquet autem iſta, quæ recenſuimus, omnia, ad privatam Animorum Tranquillitatem, & Complacentiam, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, ſpectare.

Porrò redarguit etiàm *Philoſophiam Epicteti*, qui hoc utitur Præſuppoſito; Felicitatem, in iis poni debere, quæ in Poteſtate noſtrâ ſunt; ne ſcilicet Fortunæ & Caſibus ſimus obnoxii; quaſi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generoſis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, ſucceſſu deſtitui, & fruſtrari, quam in omnibus, quæ ad privatam tantùm Fortunam noſtram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Conſalvus, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce teſtatus eſt, *Multò ſibi optatius fore, unum Pedem promovendo, ad Interitum certum ruere; quam unius Pedis receſſu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiàm concinit Cœleſtis Dux & Imperator, qui pronunciavit *Conſcientiam bonam juge eſſe Convivium*; Quibus verbis apertè ſignificat, Mentem bonarum Intentionum ſibi conſciam, utcunque ſucceſſu careat, verius & purius, & Naturæ magis conſentaneum præbere gaudium; quàm univerſum illum Apparatum, quo inſtrui poſſit Homo, vel ut Deſideriis ſuis fruatur, vel ut Animo conquieſcat.

Redarguit itidèm *Philoſophiæ Abuſum illum*, circa Epicteti tempora graſſari cœptum: Nempe quod Philoſophia verſa fuerit in genus quoddam Vitæ profeſſorium, & tanquàm in Artem; Quaſi ſcilicet Inſtitutum Philoſophiæ eſſet, non ut Perturbationes compeſcerentur & extinguerentur; ſed ut Cauſſæ & Occaſiones ipſarum evitarentur & ſummoverentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda eſſet: Introducendo ſanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cujus meminit Ariſtoteles; Illum ſcilicet nihil aliud per totam vitam egiſſe, quam ut Valetudinem curaret, & proinde ab infinitis rebus abſtineret, Corporis interìm uſu quaſi mulctatus: Ubi ſi Hominibus Officia Societatis conſectari Cordi ſit, illa demùm Valetudo maximè eſt expetenda, quæ quaſlibet Mutationes, & Impetus quoſcunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè ſanus & validus cenſendus eſt, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere poteſt. Ita ut optimè Diogenes dixiſſe viſus ſit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abſtinendum, ſed ad fortitèr Suſtinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitiis cohibere poſſint; Quæque (id quod in Equis benè ſubactis laudatur) præſtent, ut breviſſimo ſpatio, & ſiſtere ſe, & vertere poſſint.

Poſtremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquiſſimis Philoſophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè ſe à rebus Civilibus ſubduxerint, ut Indignitatibus & perturbationibus ſe exuerent; atque magis, ſuâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacroſancti viverent: Ubi conſentaneum eſſet, Conſtantiam Hominis verè Moralis, talem fore, qualem idem Conſalvus in Homine Militari requirebat; Nimirùm

rùm ut Honor ejus contexeretur tanquàm è *Telâ craſſiore*; minimèque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacerare poſſit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; *&* Bonum Paſſivum. *Partitio* Boni Paſſivi, *in* Bonum Conſervativum; *&* Bonum perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Reſpectiva.

REpetamus igitur jam, & perſequamur primùm, *Bonum Individuale*, & *Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Activum*; & *Bonum Paſſivum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non abſimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* ſcilicet, & *Condi*) in universâ Rerum Naturâ impreſſa reperitur: Præcipuè autem ſe prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero ſe *Conſervandi* & *Muniendi*; Altero ſe *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic poſterior, qui *Activus* eſt, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Paſſivus* eſt; & veluti *Condus*, inferior cenſeri poteſt. Etenim in Univerſitate Rerum, Natura Cœleſtis præcipuè *Agens* eſt; At Natura Terreſtris, *Patiens*. Etiàm in Delectationibus Animantium, major Voluptas eſt Generandi, quam Paſcendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciatur, *Beatius eſſe Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo invenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Senſualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque iſta quidem *Boni Activi* Præeminentia, in immenſum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod ſit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus expoſita. Nam ſi in Voluptatibus Hominum, poſſet obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidèm autem videmus hùc rem recidere; *Magni æſtimamus mori tardiùs*; & *Ne glorieris de Craſtino*; *Neſcis partum Diei*; mirum minimè eſt, ſi omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Injurias non reformident. Ea verò nulla eſſe poſſunt, præter opera noſtra; ſicut dicitur, *Opera eorum ſequuntur eos*. Eſt & altera Præeminentia *Boni Activi* haud exigua, indita & ſuſtentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, ut Comes Individuus, lateri adhæret; Amor ſcilicet Novitatis, aut Varietatis. Ille verò in Senſuum Voluptatibus (quæ *Boni Paſſivi* Pars ſunt vel maxima) anguſtus admodùm eſt, nec Latitudinem habet aliquam inſignem: *Cogita quamdiù eadem feceris; Cibus, Somnus, Ludus; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miſer, aut Prudens, ſed etiàm Faſtidioſus poteſt*. At in Actis vitæ noſtræ, & Inſtitutis, & Ambitionibus, inſignis eſt Varietas; Eaque multâ

eum

cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquieſcimus, regredimur ut Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & hujuſmodi; Ut verè admodùm dictum ſit, *Vita ſine propoſito, Languida & Vaga eſt.* Quod ſimul & Prudentibus & Stultiſſimis competit, ut ait Salomon; *Pro Deſiderio quærit Cerebroſus, omnibus immiſcet ſe.* Quinetiàm videmus Reges potentiſſimos, ad quorum nutum, quæcunque ſenſibus grata ſunt, parari poſſent, nihilominùs procuraſſe ſibi interdùm Deſideria Humilia & inania (quemadmodùm Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo, Antonino Aurigatio*, & alia aliis) Quæ tamen ipſis fuerint, omni affluentiâ Voluptatum Senſualium potiora. Tantò Voluptatem majorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentiùs notandum eſt, *Bonum Activum, Individuale*, à *Bono Communionis*, prorsùs differre, quanquàm nonnunquàm Ambo coincidant. Quamvis enim *Bonum iſtud Individuale, Activum*, ſæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* eſt) pariat & producat; illud tamen intereſt, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Juvandi, aut Beandi, ſed planè propter ſe, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quandò *Bonum Activum* in aliquid impingit, quod ſit *Bono Communionis* contrarium. Siquidèm Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magni iſti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alii, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnoſi ſint, prout ſibi fuerint Amici, vel Inimici; atque ut Mundus tanquàm ipſorum præferat Imaginem; quæ vera eſt *Theomachia*) hæc inquam ipſa aſpirat ad *Bonum Activum*, Individuale, ſaltèm *Apparens*; etſi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Paſſivum* partiemur, in *Bonum Conſervativum*; & *Bonum Perfectivum*. Etenim inditus eſt unicuique Rei triplex Appetitus, quatenùs ad *Bonum Suitatis, ſive Individui*. Primus, ut ſe *Conſervet*; Secundus, ut ſe *Perficiat*; Tertius, ut ſe *Multiplicet* ſive *Diffundat*. Atque hic poſtremus Appetitus, ad *Bonum Activum* refertur, de quo jam modò diximus. Superſunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectivum*. Minus enim quiddam eſt, Conſervare Rem in ſuo Statu; Majus verò, eandem ad Naturam Sublimiorem evehere. Reperiuntur ſiquidem per Res univerſas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aſpirant; veluti ad Origines & Fontes ſuos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Igneus eſt ollis Vigor, & cœleſtis Origo.

Homini enim, Aſſumptio, aut Approximatio ad Divinam, aut Angelicam Naturam, eſt Formæ ſuæ Perfectio. Cujus quidem *Boni Perfectivi*, prava & præpoſtera Imitatio, Peſtis eſt ipſa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & ſubvertit. Nimirùm, dum Homines, Exultationis vice Formalis atque Eſſentialis, cæcâ Ambitione advolent ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodùm enim Ægri, Remedium Mali ſui non invenientes, de Loco

in Locum, Corpus agitant & volvunt; quaſi ex Mutatione Loci, à ſeipſis abſcedere, & Internum Malum effugere poſſint: Eodem modo evenit in Ambitione, ut Homines, Simulachro quodam falſo, Naturæ ſuæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiſcantur, quam Loci quandam Celſitudinem & Faſtigium.

Bonum verò *Conſervativum*, nihil aliud eſt, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ noſtræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè ſit Simplex, & Nativum, tamen ex *Bonis* videtur Molliſſimum atque Infimum. Quin & hoc ipſum *Bonum* recipit Differentiam nonnullam, circa quam partim vacillavit Judicium Hominum, partim omiſſa eſt Inquiſitio *Boni* ſiquidem *Fruitionis*, ſive, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Commendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* ſita eſt; aut in ejuſdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præſtat *Æqualitas*; alterum autem *Varietas* & *Viciſſitudo*: Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impreſſionem magis fortem, & Vividam *Boni*. Cæterùm, Horum Utrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana utrunque ſimul apud ſe retinere poſſit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controverſia, inter Socratem & Sophiſtam quendam. Ac Socrates quidem aſſerebat, *Felicitatem ſitam eſſe, in Animi Pace conſtante, & Tranquillitate*; Sophiſta verò in hoc, *Vt quis multùm Appetat, & multùm Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapſi ſunt ad Convitia; Dicente Sophiſtâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis eſſe Felicitatem*; è contrà Socrate, *Sophiſtæ Felicitatem, Felicitatem eſſe Scabioſi, qui perpetuò prurires & Scalperet*: Neque tamen deſunt utrique Sententiæ ſua Firmamenta. Nam *Socrati* aſſentitur vel *Epicuri Schola* ipſa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes eſſe maximas, non diffiteatur. Quod ſi ita ſit, certo certius eſt, Virtutis majorem eſſe Uſum, in Perturbationibus ſedandis, quàm in Rebus cupitis adipiſcendis. *Sophiſtæ* autem nonnihil ſuffragari videtur *Aſſertio* illa, cujus à nobis Mentio modò facta eſt, quod videlicet, *Bonum perfectivum, Bono Conſervativo ſit ſuperius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur ſensim perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipſe in Circulo, Speciem nonnullam præ ſe fert *Motus Progreſſivi*.

At Secunda *Quæſtio* (*Num, ſcilicet, Natura Humana, non poſſit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, ſimul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otioſam & ſupervacaneam. Annon enim videmus haud raro, Animos nonnullorum, ita factos & compoſitos, ut Voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adſint, & tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut Series illa Philoſophica; *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas*; videatur eſſe Puſilli cujuſdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philoſophorum, videntur eſſe paulò timidiores, & cavere Hominibus, pluſquam Natura Rerum poſtulat. Veluti, cùm Mortis Formidinem Medendo augent. Etenim, cùm nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Diſciplinam, quomodò fieri poſſit, ut ille Hoſtis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus ſit Finis? Meliùs Poeta, (ut inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat Naturæ. ———

Similitèr & in omnibus annisi ſunt Philoſophi, Animum Humanum reddere nimis Uniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrariis & Extremis minimè aſſuefaciendo. Cujus Cauſſam arbitror fuiſſe, quod ipſi Vitæ ſe privatæ dedicârunt, à Negotiis, & aliorum Obſequiis, immuni & liberæ. Quin potiùs imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, ſi fortè in Gemmâ inveniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita poſſet eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita conſulendum eſt, ut non deſtruatur Magnanimitas. Atq; de *Bono Individuali*, hactenùs.

Poſtquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Privatum, Individuale*, appellare ſolemus) jam dixerimus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Iſtud nomine *Officii* vocari conſuevit: Siquidem Vocabulum *Officii* magis propriè attribuitur Animo benè diſpoſito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra ſe rectè formato & cõpoſito. Verùm iſta Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videtur: Attamen, ſi diligentiùs attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Uniuſcujuſque in Seipſum, neutiquàm verò in Alios. Atque ſicut in Architecturâ, alia res eſt, Poſtes, Trabes, & cæteras Ædificii Partes efformare, & ad Ædificandi uſum præparare; alia autem eaſdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Inſtrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem eſt, quod Fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *Doctrina* de *Conjugatione ipsâ Hominum in Civitate*, ſive *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad hujuſmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Iſta *Pars de Officiis*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officiis Specialibus & Reſpectivis*, pro ſingulorum Profeſſione, Vocatione, Statu, Perſonâ, & Gradu. Harum primam ſatis excultam, diligentérque à veteribus & aliis explicatam, jam anteà retulimus: Alteram quoque, ſparsim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digeſtam reperimus. Neque tamen hoc ipſum, quod ſparsìm tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes ſcribi longè conſultius exiſtimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perſpicaciâ, vel confidentiâ, ut de *Officiis Peculiaribus & Relativis*, ſingulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad vivum diſceptare, & diffinire poſſit, aut ſuſtineat? Tractatus autem, qui Experientiam non ſapiunt, ſed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholaſticâ, tantummodò deprompti ſunt, de Rebus hujuſmodi, inanes plerunque evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animadvertere, quæ Luſorem fugiant; Atque jactetur Proverbium quoddam magis audaculum, quam ſanum, de Cenſurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perluſtrare Montem*; Optandum tamen inprimis eſſet, ut non niſi expertiſſimus & verſatiſſimus quiſque, ſe hujuſmodi Argumentis immiſceret. Hominum enim Speculativorum, in Materiis

Activis,

Activis, Lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Diſſertationes Phormionis de Bellis æſtimatæ ſunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somniis & Deliriis. Unum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus,ad ſuum Munus, aut Artem,pertinentibus,Libros conſcribunt; quod ſcilicet in illis ipſis *Spartas* ſuis ornandis, atque attollendis, modum tenere neſciant.

In hoc genere Librorum, piaculum foret, non meminiſſe (Honoris cauſâ) excellentiſſimi illius Operis, à Majeſtate tuâ elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra ſe cumulavit ac recondidit Theſauros, tam conſpicuos, quàm occultos,*Theologiæ*, *Ethicæ*, & *Politicæ*; inſigni cum aſperſione aliarum Artium: Eſtque,meo judicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè ſanum, & ſolidum. Non illud ullo loco, aut Inventionis Fervore æſtuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, unde in Ordine ſuo ſervando confundatur aut excidat: Non Digreſſionibus diſtrahitur, ut illa, quæ nihil ad Rhombum ſunt, expatiatione aliquâ flexuoſâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi utuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inſerviunt: Ante omnia verò, Spiritu valet iſtud Opus,non minùs quam Corpore; utpote, quod & cum Veritate optimè conſentiat, & ad Uſum ſit accommodatiſſimum. Quinetiam Vitio illo, de quo paulò antè diximus(quod ſi in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Majeſtate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe,quod Culmen & Faſtigium Regiam,non immodicè,aut invidioſè extollat. Siquidem Majeſtas tua, Regem non depinxit aliquem, *Aſſyriæ* aut *Perſiæ*, gloriâ, & externo faſtu nitentem, & coruſcantem: ſed verè *Moſem*, aut *Davidem*, Paſtores ſcilicet Populi ſui. Neque verò mihi unquàm Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite graviſſimâ terminandâ, Majeſtas tua, pro ſacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciavit; Nimirùm, *Reges juxta Leges Regnorum ſuorum gubernacula tractare, quemadmodùm & Deus juxta Leges Naturæ: & æque rarò prærogativam illam ſuam, quæ Leges tranſcendit, ab illis Uſurpandam, ac à Deo videmus uſurpari poteſtatem Miracula patrandi.* Nihilò tamen ſeciùs, ex Libro illo altero, à Majeſtate tuâ conſcripto, de *Liberâ Monarchiâ*, ſatis omnibus innoteſcit, non minùs Majeſtati tuæ cognitam eſſe, & perſpectam Plenitudinem Poteſtatis Regiæ, atque *Ultimitates* (ut Scholaſtici loquuntur) Jurium Regalium, quàm Officii, & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Majeſtatis tuæ Calamo exaratum, tanquàm Exemplum primarium & maximè illuſtre; *Tractatuum de peculiaribus & reſpectivis officiis*. Quo de Libro, quæ à me jam dicta ſunt, dixiſſem profectò,ſi ante Annos mille à Rege quopiã conſcriptus fuiſſet. Neque verò me movet,Decorum illud,quod vulgò præſcribitur,ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ,nec modum excedant,nec intempeſtivè,aut nullâ datâ occaſione,tribuantur. Cicero certè,in luculentiſſimâ illâ Oratione ſuâ, pro M.Marcello, nihil aliud agit,quàm ut exhibeat Tabulam quandam, ſingulari Artificio depictam, de Laudibus

Cæſaris, licet coram ipſo Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad Propoſitum revertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officiis Reſpectivis Vocationum, & Profeſſionum ſingularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relativa, ſive Oppoſita; nimirùm de *Fraudibus, Cautelis, Impoſturis*, & *Vitiis* ipſarum: Siquidem Depravationes & Vitia, Officiis & Virtutibus, opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, ſiletur; ſed ſæpè ad illa notanda, ſaltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram ſcilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam ſeriò, & gravitèr. Etenim, plus operæ impenditur, ut pleraque in Artibus, etiàm utilia & ſana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam ut quæ, in iiſdem corrupta ſunt & vitioſa, ſecernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Deriſori Scientiam, ipſa ſe abſcondit, ſed ſtudioſo fit obviàm.* Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aſpernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio hujus, de quo loquimur, Argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quâdam, & ſinceritate conjuncta, inter munitiſſima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam ſicut fabuloſè perhibetur de *Baſiliſco*, ſi primus quempiam conſpexerit, illicò Hominem perimit; ſi quis illum prior, Baſiliſcus perit: pari ratione, Fraudes, Impoſturæ, & malæ Artes, ſi quis eas prior detexerit, nocendi Facultate privantur; quod ſi illæ prævenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Eſt itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & hujuſmodi Scriptoribus, qui apertè & indiſſimulantèr proferunt, quid Homines facere ſoleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo poteſt, ut conjungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, niſi quis Mali ipſius Naturam penitùs pernoſcat. Abſque hoc enim, deerunt Virtuti ſua Præſidia & Munimenta. Imò, neque ullo modo poſſit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, niſi ipſe priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda exploraverit. Etenim, qui judicio planè corrupto ſunt, & depravato, hoc habent, ut præſupponant, Honeſtatem in Hominibus, ab Inſcitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri: atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis; item Libris, Præceptis Moralibus, & iis, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò ut, niſi planè perſpiciant, Opiniones ſuas pravas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam ſibi ipſis, eſſe explorata, & cognita; Probitatem omnem Morum & Conſiliorum aſpernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, niſi ea dixeris, quæ verſantur in Corde ejus.* Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitiis Reſpectivis*, inter *Deſiderata* numeramus; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, ſive *Tractatûs de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officiis reſpectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Uxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Servum: Similitèr Leges Amicitiæ, & Gratitudinis: Nec-non Civiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum; etiàm Vicinitatis; ac Similium:

Verùm

Verùm intelligatur hoc ſempèr, illa iſtic tractari, non quatenùs ſunt Partes *Societatis Civilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) ſed quatenùs Animi ſingulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, inſtrui & prædiſponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Individuali*) *Bonum* tractat, non tantùm ſimplicitèr, ſed & comparatè: Quò ſpectat Officiá perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Caſum & Caſum; inter Privata & Publica; inter Tempus præſens & futurum. Sicut videre eſt, in Animadverſione illâ ſeverâ, & atroci L. Bruti, contra Filios ſuos, illam à pleriſque in Cœlum laudibus efferri; At alius quiſpiam dixit;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipſum licet intuèri, in Cœnâ illâ, ad quam invitati ſunt M. Brutus, C. Caſſius, & alii. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conſpirationem in Caput Cæſaris intentatam, Quæſtio aſtutè mota eſſet, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Convivæ in Opiniones diverſas; Dum Alii dicèrent, planè licere, *Quod Servitus ultimum eſſet Malorum*: Alii minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis eſſet, quam Bellum Civile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri aſſerebat, *Indignum eſſe Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm plurimi ſunt Caſus de *Officiis Comparatis*; inter quos frequentèr ille intervenit; *Utrùm, à Iuſtitiâ deflectendum ſit, propter ſalutem Patriæ, aut hujuſmodi aliquod inſigne Bonum in Futuro?* Circa quem Jaſon Theſſalus dicere ſolebat; *Aliqua ſunt injuſtè facienda, ut Multa juſtè fieri poſſint*: Verùm Replicatio in promptu eſt; *Authorem præſentis Iuſtitiæ habes; Sponſorem futuræ non habes*. Sequantur Homines, quæ in præſentiâ bona & juſta ſunt; futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari*, ſive de *Bono*, hæc dicta ſint.

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; *in* Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis *ſive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejuſdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

NUnc igitur, póſtquàm de *Fructu Vitæ*, (Senſu intelligimus Philoſophico) verba fecerimus; ſupereſt, ut de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidèm Aſpectu, ſed Motu & Vitâ deſtituta. Cui Sententiæ Ariſtoteles ipſe diſertis Verbis ſuffragatur; *Neceſſe eſt igitur de Virtute dicere, & quid ſit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem noſſe, acquirendæ autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ ſpecie ſit, quærendum eſt, ſed & quomodò ſui copiam faciat; utrunque enim volumus, & rem*

ipſam noſſe, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non ſuccedet, niſi ſciamus, & ex quibus, & quo modo. Verbis adeò expreſſis, atque etiam iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamen ipſe non perſequitur. Hoc ſimilitèr illud eſt, quod Cicero Catoni Juniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod ſcilicet, Philoſophiam amplexus eſſet, *Non diſputandi cauſsâ, ut magna pars, ſed ita vivendi*: Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, ſocordiâ, paucis curæ ſit, ut Animum ſedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam inſtituant (ſecundum illud Senecæ, *De partibus Vitæ quiſque deliberat; de Summâ nemo*; Adeò ut hæc Pars cenſeri poſſit ſupervacua) illud tamen minimè nos movet, ut eâm intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphoriſmo concludimus; *Qui gravi Morbo correpti, dolores non ſentiunt, iis Mens ægrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus eſt, non ſolùm ad curandum Morbum, ſed ad Senſum expergefaciendum. Quod ſi quis objiciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus eſſe, veriſſimum eſt quod aſſerit; Attamen *Philoſophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, inſtar Ancillæ Prudentis, & Pediſſequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præſtò ſit, & miniſtret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Pſalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Dominæ reſpiciunt*; cùm tamen minimè dubium ſit, quin haud pauca Ancillæ Judicio & Curæ relinquantur; Eodem modo & *Ethica* obſequium *Theologiæ* omninò præſtare debet, ejuſque Præceptis morigera eſſe; ita tamen ut & ipſa, intra ſuos limites, haud pauca ſana & utilia Documenta, continere poſſit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præſtantiam ejus in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non poſſum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more noſtro, cùm inter *Deſiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (ſicut & in univerſis, quæ ſpectant ad Practicam) ratio nobis eſt ſubducenda, quid in noſtrâ ſit Poteſtate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolæ nullum eſt Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aëris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Craſin & Conſtitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis ejus perſanandis, tria in Conſiderationem veniunt; *Characteres diverſi Diſpoſitionum*; *Affectus*; *& Remedia*: Quemadmodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, ſive *Conſtitutio Ægri*; *Morbus*; & *Curatio*. Ex illis autem tribus, poſtremum tantùm in noſtrâ poteſtate ſitum eſt; priora duo non item. Verùm & in illis ipſis, quæ in Poteſtate noſtrâ nôn ſunt, non minùs diligens facienda eſt Inquiſitio, quam in illis, quæ poteſtati noſtræ ſubjiciuntur. Etenim illorum perſpicax, & accurata Cognitio, ſubſternenda eſt *Doctrinæ de Remediis*, ut eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Veſtis Corpori aptari poſſit, niſi Menſura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, verſabitur circa *diverſos Characteres Ingeniorum* ſive *Diſpoſitionum*. Neque tamen loquimur de vulgaris illis Propenſionibus in Virtutes & Vitia; aut etiàm in Perturbationes, & Affectus: ſed de magis Intrinſecis, & Radicalibus.

Sanè

Sanè ſubiit Animum, etiàm in hâc Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, ut plurimùm neglecta, aut prætermiſſa ſit; cùm utrique Scientiæ, clariſſimum Luminis Jubar affundere poſſit. In *Traditionibus Aſtrologiæ*, non inſcitè omninò diſtincta ſunt Ingenia, & Diſpoſitiones Hominum, ex Prædominantiis Planetarum; quod Alii à Naturâ facti ſint *ad Contemplationes*; Alii ad *Res Civiles*; Alii *ad Militiam*; Alii *ad Ambitum*; Alii *ad Amores*; Alii *ad Artes*; Alii *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) ſparguntur ubique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum exceſſu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipſum Argumentum, de *Diverſis Characteribus Ingeniorum*, eſt ex iis rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè raro, interdùm tamen contingit) Libris ipſis ſunt prudentiores. At longè optima hujus Tractatùs Supellex & Sylva, peti debet ab *Hiſtoricis* prudentioribus; Neque tamen ab Elogiis tantùm, quæ ſub Obitum Perſonæ alicujus illuſtris, ſubnectere ſolent; ſed multò magis ex Corpore integro *Hiſtoriæ*, quoties hujuſmodi Perſona, veluti Scenam conſcendat. Illa enim intertexta Imago, potior videtur Deſcriptio, quam Elogii Cenſura: Qualis habetur apud T. Livium, *Africani*, & *Catonis Majoris*; Apud Tacitum, *Tiberii*, *Claudii*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimii Severi*; Apud Philippum Comineum, *Lodovici undecimi* Gallorum Regis; Apud Franciſcum Guicciardinum, *Ferdinandi Hiſpani*, *Maximiliani Cæſaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Iſti enim Scriptores, harum Perſonarum, quas ſibi depingendas delegerunt, Effigies, quaſi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Geſtarum ab ipſis Mentionem faciunt, quin & aliquid inſupèr de Naturâ ipſorùm inſpergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclavibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: ſicut & Literæ Legatorum, de Conſiliariis Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis eſt & copioſa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, ut *Characteres* iſti in Ethicis (ut fit apud Hiſtoricos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Civiles integræ; ſed potiùs ut Imaginum ipſarum Lineæ, & Ductus magis ſimplices; quæ inter ſe compoſitæ & commixtæ quaſcunque Effigies conſtituunt; Quot & quales eæ ſint; & quomodò inter ſe connexæ, & ſubordinatæ; ut fiat tanquam artificioſa & accurata Ingeniorum & Animorum Diſſectio; atque ut Diſpoſitionum, in Hominibus Individuis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs inſtituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impreſſi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; ſed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valetudine*, *Formâ*, & ſimilibus: Atque inſupèr illi, qui ex *Fortunâ*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobilium*, *Divitum*, *Pauperum*, *Magiſtratuum*, *Idiotarum*, *Felicium*, *Ærumnoſorum*, & hujuſmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis ſit Beneficus; *Benignitas hujus, ut Adoleſcentuli eſt.*

D. autem

D. autem Paulus, Severitatem Diſciplinæ erga Creteuſes præcipiens (*Increpa eos durè*) Ingenium Gentis ex Poeta accuſat, *Cretenſes ſemper Mendaces, malæ Beſtiæ, Ventres pigri*. Saluſtius, id in Regum Ingeniis notat, quod apud eos frequens ſit, Contradictoria appetere; *plerunque Regiæ voluntates, ut vehementes ſunt, ſic mobiles, ſæpeque ipſæ ſibi adverſæ*. Tacitus obſervat Honores & Dignitates Ingenia Hominum in deterius ſæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Veſpaſianus mutatus eſt in melius*. Pindarus illud animadvertit; Fortunam ſubitam & indulgentem, Animos plerunque enervare, & ſolvere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non poſſunt*. Pſalmus innuit, faciliùs eſſe Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Divitiæ ſi affluant, nolite Cor apponere*. De ſimilibus quibuſdam Obſervationibus, ab Ariſtotele in *Rhetoricis*, Mentionem obitèr factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis ſparsim; Verùm nunquàm adhùc incorpotatæ fuerunt in *Moralem Philoſophiam*; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diverſitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionibus aut Habitibus Corporum diverſis. Id autem nunc tandem fieri oportet, niſi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iiſdem utuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cujuſcunque ſint Conſtitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus*, *Doctrina de Affectibus, & perturbationibus*; qui loco Morborum Animi ſunt, ut jam dictum eſt. Quemadmodùm enim Politici priſci, de Democratiis dicere ſolebant; Quòd *Populus eſſet Mari ipſi ſimilis, Oratores autem Ventis*; Quia ſicut *Mare* per ſe placidum fòret & tranquillum, niſi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; ſic & *Populus* eſſet Naturâ ſuâ pacatus & tractabilis, niſi à *ſeditioſis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari poſſit, *Naturam Mentis Humanæ*, ſedatam fòre, & ſibi conſtantem; ſi *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miſcerent. Et hìc rursùs ſubiit nova Admiratio, Ariſtotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conſcripſit, *Affectus*, ut membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractaſſe; In *Rhetoricis* autem, ubi tractandi interveniunt ſecundariò (quatenùs ſcilicet Oratione cieri aut commoveri poſſint) locum illis reperiſſe: (In quo tamen loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè diſſeruit:) Nam Diſceptationes ejus de *Voluptate* & *Dolore*, huic Tractatui nullo modo ſatisfaciunt: Non magis, quam qui de Luce & *Lumine tantùm* ſcriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* ſcripſiſſe diceretur: Siquidem *Voluptas* & *Dolor* erga *Affectus particulares* ita ſe habent, ut *Lux erga Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenùs ex his quæ nunc extant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuſo, conſiſteret. Equidem reperio etiàm Libellos quoſdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, *de inutili verecundiâ*, & aliis perpaucis. Sed ſi verum omninò dicendum ſit, Doctores hujus *Scientiæ* præcipui ſunt *Poetæ*, & *Hiſtorici*; In quibus ad vivum depingi & diſſecari ſolet, Quomodò *Affectus* excitandi ſunt & accendendi? Quomodò leniendi

&

& ſopiendi? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem ſe, licet compreſſi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices ſubeant? Qualitèr ſibi mutuò implicentur? Qualitèr inter ſe digladientur & opponantur? & innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi eſt usûs, in *Moralibus* & *Civilibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat; & alterius auxilio, ad alterum ſubjugandum, uti liceat?* Venatorum & Aucupum more, qui Beſtiæ operâ ad Beſtias, Volucris alicujus ad Volucres capiendas, utuntur: Quod fortaſsè alitèr ex ſeſe, abſque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præſtare non poſſit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, uſus in Civilibus, *Præmii* & *Pœnæ*; quæ Rerumpub. Columen ſunt; cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & ſupprimant. Etiàm, ſicut in Regimine Statûs, non rarò fit, ut Factio Factione in Officio contineatur; ſimilitèr fit & in Regimine Mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in noſtrâ ſunt poteſtate, quæque operantur in Animum; Voluntatémque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimùm valent. Quâ in Parte debuerant Philoſophi ſtrenuè & gnavitèr inquirere, *De Viribus & Energiâ Conſuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Convictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehenſionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum*, & ſi quæ ſunt alia. Hæc enim ſunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab iſtis Agentibus Animus patitur & diſponitur; Ab iſtis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conſervandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenùs Remediis Humanis, id præſtari poſſit. Ex quorum Numero unum aut alterum ſeligemus, in quibus paululùm immoremur, ut reliquis ſint Exemplo. *De Conſuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Ariſtotelis, planè mihi videtur, Anguſtias quaſdam Contemplationis, & Negligentiam ſapere: cùm aſſerit, in illas Actiones, quæ Naturales ſunt, *Conſuetudinem* nihil poſſe: Exemplo uſus; *Quod ſi Lapis millies projiciatur in altum, ne Inclinationem quidem ſponte aſcendendi acquirit:* Quinetiàm, quod *Sæpiùs Videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus.* Quamvis enim hoc teneat in aliquibus, ubi Natura eſt peremptoria (cujus Rei Cauſſas reddere in præſentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, ſecundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remiſſionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui ſæpiùs inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* uſu & morâ in Contrarium Flexûs ſui Naturalis incurvari, & in eodem Statu paulò poſt durare; *Vocem* exercitando, magis fieri robuſtam & ſonoram; *Frigora, Æſtûmque conſuetudine* tolerari; & ejuſdem generis complura. Quæ quidem poſteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quam quæ ab ipſo adducta ſunt. Attamen, utcunque hoc ſe habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vitia, in Habitu conſiſtere*; eò magis ei contendendum fuerat, ut Normas præſcriberet, quomodò hujuſmodi Habitus fuerint acquirendi,

rendi, aut amovendi. Plurima ſiquidem confici poſſint Præcepta, de prudenti Inſtitutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum paucula recenſebimus.

Primum erit, ut jam à Principio caveamus, à *Penſis, vel magis arduis, vel magis puſillis*, quam res poſtulat: Nam ſi Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus ſibi polliceatur, quam præſtare poſſit; Quod ſecum trahit Socordiam. In utroque autem Ingenii Temperamento, fiet ut Experimentum Expectationi non ſatisfaciat: Id quod animum ſempèr dejicit, & confundit. Quod ſi penſa leviora fuerint, magna inducitur, in progreſſionis Summâ, Iactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparetur, duo* inprimis *Tempora obſerventur:* Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem diſpoſitus; Alterum, quandò peſſimè: Ut ex priore, plurimùm in viâ promoveamus; ex poſteriore, Nodos Obiceſque Animi contentione ſtrenuâ deteramus: unde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cujus Ariſtoteles obitèr meminit; *Vi totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cùm in adverſum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod veriſſimum eſt; *Animum ad quæcunque feliciùs trahi & ſuaviùs, ſi illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non ſit principale, ſed tanquàm Aliud Agendo ſuperetur*; quoniàm ita fert Natura, ut Neceſſitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ utilitèr præcipi poſſint, de Regimine *Conſuetudinis: Conſuetudo* enim, ſi prudentèr & peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) *Altera Natura:* Quod ſi imperitè, & fortuitò adminiſtretur, erit tantùm *Simia* Naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, ſed inſcitè tantùm, & deformitèr.

Similitèr, ſi de *Libris* & *Studiis*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; num-nam deſunt plurima Præcepta, & Conſilia fructuoſa, eò ſpectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poeſim* appellavit *Vinum Dæmonum*; cùm reverà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodùm, & digna, quæ benè perpendatur, eſt Sententia Ariſtotelis, *Juvenes non eſſe idoneos Moralis philoſophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æſtuatio nondùm ſedata eſt, nec Tempore & Rerum Experientiâ conſopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideò fit, ut Scriptorum priſcorum præſtantiſſimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficaciſſimè invitati ſunt; tam *Auguſtam* ejus *Majeſtatem* omnium Oculis repræſentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Paraſitorum* induras, deriſui propinando) tam parum proſint, ad Vitæ Honeſtatem, & Mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non conſueverunt, à Viris Ætate & Judicio maturis, ſed pueris tantùm &

Tyronibus

Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum eſt, Juvenes multò minùs *Politicæ*, quam *Ethicæ*, Auditores idoneos eſſe, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus* & *Officiis*, planè imbuantur; ne fortè Judicio depravati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non eſſe Rerum Differentias Morales veras & ſolidas; ſed Omnia ex Utilitate, aut Succeſſu metienda? Sicut Poeta canit;

Proſperum & felix Scelus Virtus vocatur:

Et rurſùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationem loqui videntur: At *Libri* nonnulli *Politici*, idem ſeriò & poſitivè ſupponunt. Sic enim Macciavello dicere placet, *Quod ſi contigiſſet Cæſarem Bello ſuperatum fuiſſe, Catilinâ ipſo fuiſſet odioſior*: Quaſi verò nihil interfuiſſet, præter fortunam ſolam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelſum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (ſi Ambitio abfuiſſet) ſuſpiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipſo, quàm neceſſarium ſit, Homines, *Doctrinas pias* & *Ethicas*, antequàm *Politicam* deguſtent, plenis faucibus haurire: Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) Unguiculis innutriti ſunt, nunquàm ferè ſinceram & internam Morum Probitatem aſſequantur; quantò minùs ſi acceſſerit etiàm Librorum Diſciplina? Porrò, & in Documentis ipſis Moralibus, vel ſaltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr eſt adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & inſociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, divina & egregia, ipſius ſcitote eſſe Propria; quæ nonnunquàm requirimus, Ea ſunt omnia, non à Naturâ, ſed à Magiſtris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis* & *Libris*, Hominum Animis ingenerantur. Verum eſt enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Convictu*, *Famâ*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulò antè recenſuimus.

Cæterùm *Animi* quædam eſt *Cultura*, quæ adhùc magis accurata, & elaborata videtur, quàm reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in ſtatu perfectiore; aliis, in ſtatu magis depravato.* Hujus igitur Culturæ Intentio fuerit & Inſtitutum, ut *Bona* illa *tempora* foveantur; *Prava* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut ſaltèm *Conſtantiſſimis Animi Decretis*; & *Obſervantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in ſe valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ jugitèr contineant: *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèm ratione perfici poteſt; *Redemptione aliquâ*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo Vitæ Inſtituto*, velutì *de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè ſpectare videtur; Nec mirum, cùm *Moralis Philoſophia* vera & genuina (ſicut antè dictum eſt) Ancillæ tantùm vices erga Theologiam ſuppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium eſt maximè Compendioſum, & Summariſſimum;

&

& rurſùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem eſt, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipſis proponamus, rectos, & Virtuti congruos*; *qui tamen tales ſint, ut eos aſſequendi nobis aliquatenùs ſuppetat Facultas*. Si enim hæc duo ſupponantur; ut & *Fines Actionum ſint honeſti, & boni*; & *Decretum Animi de iis aſſequendis, & obtinendis, fixum* ſit & *Conſtans*; ſequetur, ut continuò vertat & efformet ſe Animus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa eſt Operatio, quæ *Naturæ ipſius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur eſſe ſolummodò ſicut *Opera Manûs*. Quemadmodùm enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod ſculpit aut incîdit, illius ſolummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata eſt, non autem cæterarum: (veluti ſi Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque pervenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium ſimul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honeſtis Finibus*, nos dedicaverimus penitùs, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo noſtro commendaverint, & imperaverint Fines illi, reperiemus nos jamdudùm imbutos, & prædiſpoſitos Habilitate & propenſione nonnullâ, ad eam aſſequendam & exprimendam. Atque hic poſſit eſſe Status ille Animi, qui egregiè ab Ariſtotele deſcribitur; & ab eo, non *Virtutis*, ſed *Divinitatis* cujuſdam Charactere inſignitur. Ipſa ejus Verba hæc ſunt; *Immanitati autem conſentaneum eſt, opponere eam, quæ ſupra Humanitatem eſt, Heroicam* ſive *Divinam Virtutem*. Et paulò poſt, *Nam ut Feræ, neque Vitium, neque Virtus eſt, ſic neque Dei. Sed hic quidem Status, altius quiddam Virtute eſt; ille aliud quiddam à vitio.* Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Trajani Virtutem, Divinæ, non tanquàm Imitamentum, ſed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; *Opus non eſſe Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æque & propitios ſe Dominos Mortalibus præſtarent, ac Trajanus præſtitiſſet.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Jactantiam ſapiunt, qui Umbras quaſdam Corpore majores prenſabant. At Religio vera, & Sancta Fides Chriſtiana, rem ipſam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appoſitiſſimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes ſimul colligat, & revincit. Sanè elegantiſſimè dictum eſt à Menandro, de *Amore Senſuali*, qui *Divinum* illum perperàm imitatur; *Amor, melior Sophiſtâ lævo, ad Humanam Vitam*. Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophiſtâ & præceptore inepto, quem *Lævum* appellat. Siquidem univerſis ſuis operoſis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, ut ſeipſum & in pretio habeat, & ſe bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, ſi Animus cujuſpiam, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem Perfectionem evehetur, quam per Univerſam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophiſta* profectò habet Rationem, ſi cum alterâ illâ conferatur. Quinetiàm, ſicut Xenophon rectè

obſer-

obſervavit; *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen diſtorquere & diſcomponere, per Ecſtaſes, & Exceſſus ſuos; Amorem verò ſolum, eum ſimul & dilatare, & componere*: Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in majus exaltant, Exceſſui interim ſunt obnoxiæ; Sola autem *Charitas* non admittit Exceſſum. Angeli, dum ad Potentiam, Divinæ parem, aſpirârent, prævaricati ſunt & ceciderunt: *Aſcendam & ero ſimilis Altiſſimo*. Homo dum ad Scientiam, Divinæ parem, aſpiraret, prævaricatus eſt, & lapſus: *Eritis ſicut Dii, ſcientes Bonum & Malum*. Verùm ad Similitudinem, Divinæ *Bonitatis*, aut *Charitatis*, aſpirando, nec Angelus, nec Homo, unquàm in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipſam *Imitationem* etiàm invitamur; *Diligite Inimicos veſtros; benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos; ut ſitis Filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper Bonos & Malos, & pluit ſuper Iuſtos & Injuſtos*. Quin & in ipſo Archetypo Naturæ Divinæ, verba ſic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus*;) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Miſericordia ejus ſuper omnia Opera ejus*.

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, jam abſolvimus. In quâ, ſi ex intuitu Portionum ejus, quas perſtrinximus, quis exiſtimet, Operam noſtram in hoc tantummodò ſitam eſſe, ut ea in *Artem* ſeu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab aliis Scriptoribus prætermiſſa ſint, tanquam vulgata & obvia, & per ſe ſatis clara & perſpicua; ſuo Judicio liberè utatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propoſitum à nobis eſſe, non Rerum Pulchritudinem, ſed Uſum & Veritatem ſectari. Recordetur etiàm pauliſper Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni Portis*,

Sunt geminæ Somni portæ; quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto;
Sed falſa ad Cœlum mittunt Inſomnia Manes.

Inſignis ſanè Magnificentia *Portæ Eburneæ*; tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni poſſit circa *Doctrinam Ethicam* Obſervatio illa; Inveniri nimirùm Relationem & Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam ſicut *Bonum Corporis*, conſtare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonum*, ſi juxta *Moralis Doctrinæ* ſcita illud contemplemur, hùc tendere perſpiciemus; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, ſed *Voluptatis* & Solatii Honeſti Senſum vividè retinentem. Hæc autem, ſicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò ſimul omnia conjunguntur. Facilè enim videre eſt, Multos, Ingenii Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infeſtant tamen Perturbationes; quorumque etiàm Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venuſtatis aſpergitur: Alios, quibus abundè eſt in Moribus Elegantiæ & Venuſtatis, illis tamen non ſuppetit, aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut poſſint rectè agere: Alios, Animo præditos honeſto,

atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec ſibi ipſis Ornamento ſunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui iſtorum fortaſsè trium compotes ſunt, ſed tamen Stoicâ quâdam triſtitiâ, & ſtupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudiis non perfruuntur. Quod ſi contingat, ex quatuor iſtis, duo aut tria aliquandò concurrere, rariſſimè tamen fit, quemadmodùm diximus, ut omnia. Jam verò Principale iſtud Membrum *Philoſophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* conſiſtit atque *Animâ*, ſed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum eſt.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER OCTAVUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Converſatione; Doctrinam de Negotiis; *&* Doctrinam de Imperio, *ſive* Repub.

VEtus eſt Narratio (Rex Optime) conveniſſe complures Philoſophos ſolennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque ſingulos pro virili parte, Sapientiam ſuam oſtentaſſe; ut haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorum. Unus tamen ex eorum Numero *ſilebat*, & nihil adducebat in medium; adeò ut Legatus ad eum converſus diceret; *Tu verò quid habes, quod referam?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te inveniſſe apud Græcos aliquem, qui Tacere ſciret.* Equidem ob-

ſitus eram,in hâc Artium Synopſi, Artem *Tacendi* interſerere: Quam tamen (quoniàm plerunq; *Deſideretur*) Exemplo jam proprio docebo. Etenìm,cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit,ut paulò poſt de *Arte Imperii* tractandum ſit ; cúmque ad tantum Regem ſcribam, qui perfectus adeò in eâ Arte ſit Magiſter, ipſamque ab Incunabulis ſuis hauſerit ; Nec omninò immemor eſſe poſſim, qualem apud Majeſtatem tuam Locum ſuſtinuerim ; conſentaneum magis exiſtimavi, meipſum *Tacendo* de hâc re, apud Majeſtatem tuam, quam Scribendo, probare. Cicero verò, non ſolùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cujuſdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos ſuos, cum alio quodam, ultrò citróque habitos, in Epiſtolâ quâdam ad Atticum commemoraſſet, ſic ſcribit : *Hoc loco, ſumpſi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare eſt, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliqua mirabili, veluti Virgulâ Divinâ, percutere) hujuſmodi quidpiam ejaculatur ; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum eſt, *Brevis* admodùm eſſe decrevi. Verùm, antequàm ad *Artes Imperii* perveniam, haud pauca, de aliis *Doctrinæ Civilis Portionibus* ſunt præmittenda.

Scientia Civilis, verſatur circa Subjectum, quod cæterorum omnium, maximè eſt Materiæ immerſum ; ideóque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem levant. Primò enìm, quemadmodùm *Cato* ille *Cenſorius*, de Romanis ſuis, dicere ſolitus eſt ; *Ovibus eos ſimiles eſſe, quarum Gregem integrum, minore quis moleſtiâ ageret, quam unam aliquam : quoniàm ſi paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere poſſis, cæteræ ultrò ſequentur :* Similitèr, hoc quidem reſpectu, Ethicæ Munus, eſt quodammodò illo Politicæ, difficiliùs. Secundò, proponit ſibi *Ethica*, ut Animus *Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur ; At *Civilis Scientia*, nihil ampliùs poſtulat, præter Bonitatem Externam ; Hæc enim ad *Societatem* ſufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen ſit bonum, Tempora mala : Siquidèm in Sacrâ Hiſtoriâ illud non ſemel occurrit (Cùm de Regibus bonis & piis narretur) *Sed adhùc Populus, non direxerat Cor ſuum, ad Dominum Deum Patrum ſuorum.* Itaque, & hoc quoque Reſpectu, duriores Partes ſunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Reſpub. ut tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moveantur, nec ſine magno molimine ; unde haud tam citò labefactantur : Sicut enìm in Ægypto, ſeptem Anni Fertiles, Steriles ſeptem ſuſtentârunt ; ita in Rebuſpub. priorum Temporum bona Inſtitutio, efficit, ut ſequentium Errores non ſtatìm perniciem inferant : At ſingulorum Hominum Decreta, & Mores, magis ſubitò ſubverti ſolent. Hoc denique *Ethicam* gravat, *Politica* ſuccurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, juxta tres Societatis Actiones Summarias : *Doctrinam de Converſatione* ; *Doctrinam de Negotiis* ; *&* *Doctrinam de Imperio ſive Repub.* Tria ſiquidèm ſunt *Bona*, quæ ex *Societate Civili*, Homines ſibi parare expetunt : *Solamen contra Solitudinem*, *Adjumentum in Negotiis* ; *&* *protectio contra Injurias*. Suntque iſtæ tres Prudentiæ, planè inter ſe diverſæ, & ſæpenumerò disjunctæ ; *Prudentia*

in Converſando ; Prudentia in Negotiando ; & Prudentia in Gubernando.

Enimverò, quod ad *Converſationem* attinet, Illa certè affectata eſſe non debet, at multò minùs neglecta : Cùm Prudentia in ejus Moderamine, & Decus quoddam Morum in ſe ipsâ præ ſe ferat ; & ad Negotia, tam publica, quam privata, commodè adminiſtranda, plurimùm juvet. Etenim ſicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet ſit Externum quiddam) ut etiàm illis alteris Partibus, quæ graviores, & interiores videntur, anteponatur ; eodem ferè modo, in Viro Civili, *Converſatio*, ejuſque Regimen (utcunque in Exterioribus occupètur) ſi non ſummum, at certè Eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipſe, ejuſque Compoſitio ? Rectè Poeta ;

——*Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quàm *Verba*, *Vultu* paritèr deſtrui poſſint, ſi Ciceroni credamus ; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret erga Provinciales ; non in hoc eam potiſſimùm ſitam dixit, ut Aditus præberet ad ſe faciles, niſi etiàm *Vultu* ipſo comitèr accedentes exciperet ; *Nil intereſt habere Oſtium apertum, vultum clauſum.* Videmus quoque Atticum, ſub primum Ciceronis cùm Cæſare Congreſſum, Bello adhùc fervente, diligentèr & ſeriò Ciceronem per Epiſtolam monuiſſe, de *Vultu* & *Geſtu*, ad Dignitatem & Gravitatem componendis. Quod ſi tantùm poſſit, *Oris* & *Vultûs* ſolius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Converſationem* pertinent ? Atque ſanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè ſita ſunt ; ut quaſi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur : Quod etiàm, non malè expreſſit T. Livius, (licet alii Rei intentus) eo Perſonæ Charactere ; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius ; quorum alterum eſt, alienæ libertatis Obliti ; alterum, ſuæ:* Ex contrariâ verò parte, ſi *Vrbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impenſiùs ſtudeamus, tranſeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam ; *Quid enim deformius, quàm Scenam in Vitam transferre ?* Quin etiàm, licet in Exceſſum illum vitioſum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in hujuſmodi Leviculis abſumitur ; Animuſque ad curam ipſarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideóque ſicut in Academiis, Adoleſcentes Literarum Studioſi, at Sodalium Congreſſibus plùs ſatis indulgentes, moneri ſoleant à Præceptoribus : *Amicos eſſe Fures Temporis :* Sic certè aſſidua iſta, in *Converſationis* Decorum, Animi Intentio, magnum gravioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quaſi nati videntur, hoc ferè habent, ut ſibi ipſis in illâ ſolâ complaceant, & ad Virtutes ſolidiores, & celſiores, vix unquàm aſpirent : Quandò econtrà, qui ſibi in hâc parte Defectùs ſunt conſcii, Decus ex bonâ Exiſtimatione quærunt : Ubi enim adeſt bona Exiſtimatio, omnia ferè decent ; ubi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Vrbanitate*, ſubſidium petendum eſt. Porrò, ad res gerendas, vix gravius, aut frequentius reperias Impedimentum, quàm hujuſce Decori externi Curioſam nimis Obſervationem ; atque illud alterum,

quod huic ipſi inſervit; nimirùm, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui reſpicit ad Ventos, non ſeminat; qui reſpicit ad Nubes, non metit:* Creanda ſiquidèm nobis eſt Opportunitas, ſæpiùs quàm opperienda. Ut Verbo dicamus, *Urbana* iſta Morum *Compoſitio*, veluti Veſtis Animi eſt; & proinde Veſtis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis eſſe debet, ut ſit in uſu communi: Rursùs, ut non ſit nimis delicata aut ſumptuoſa: Deinde, ita conficienda, ut ſi qua ſit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conſpicuam; ſi qua Deformitas, eandem ſuppleat, & occultet: Poſtremò, & ſuper omnia, ne ſit nimis arcta, atque ita Animum anguſtiet, ut ejuſdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat. Verùm hæc Pars *Scientiæ Civilis de Converſatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata eſt, neque ullo modo tanquàm *Deſiderata* reponi debet.

Caput II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis; *in* Doctrinam de Occaſionibus Sparſis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ, de Occaſionibus Sparſis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta*, de Ambitu Vitæ.

D*Octrinam de Negotiis*, partiemur in *Doctrinam de Occaſionibus Sparſis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, univerſam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuenſis* eſt; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cujuſque Fortunam* amplificandam ſpectant, excerpit, & ſuggerit; quæ ſingulis, pro intimis quibuſdam Rerum ſuarum *Tabellis*, aut *Codicillis* eſſe poſſint. Verùm antequàm ad Species deſcendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotiis* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotiis*, pro rei Momento, tractavit adhùc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quam Literatorum, Exiſtimationis jacturâ. Ab hâc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam Eruditis inuſſit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam civilem rarò admodùm conjungi.* Etenim ſi quis rectè advertat, ex Prudentiis illis tribus, quas modò diximus ad Vitam Civilem ſpectare; Illa *Converſationis* ab Eruditis ferè contemnitur, tanquàm Servile quiddam, atque inſupèr Meditationibus inimicum. Quod verò ad illam de *Repub. Adminiſtrandâ*; ſanè ſi quandò Rerum Gubernaculis admoveantur Eruditi, Munus ſuum non incommodè ſuſtinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm verſatur, nulli omninò Libri conſcripti habentur; præter pauca quædam *Monita Civilia*, in Faſciculum unum aut alterum collecta, quæ Amplitudini hujus Subjecti, nullo modo reſpondent: Etenim ſi Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, ſicut de cæteris, minimè dubitaverim, quin Viri Eruditi, aliquo Experientiæ

Manipulo

Manipulo inſtructi, Ineruditos, licet diutinâ Experientiâ edoctos, longè ſuperarent; & *propter illorum* (quod dicitur) *Arcu uſi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò eſt cur vereamur, ne *Scientiæ* hujus, tam varia ſit Materia, ut ſub Præceptionibus non cadat: Multò ſiquidèm anguſtior eſt, quam illa *Reip. Adminiſtrandæ Scientia*; quam tamen apprimè videmus excultam. Hujus generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitiſſe videntur nonnulli Profeſſores. Teſtatur enim Cicero, moris fuiſſe, paulò ante ſua Secula, ut Senatores, Prudentiâ, & Rerum uſu maximè celebres (*Coruncanii, Curii, Lælii*, & alii,) ſtatis Horis, in Foro deambularent; ubi Civibus copiam ſui facerent, & conſulerentur; non de Jure, ſed de Negotiis omnigeniis; Veluti *de Filiâ elocandâ, ſive de Filio educando, ſive de prædio coemendo, de Contractu, Accuſatione, Defenſione*, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interveniat. Ex quo liquet, Prudentiam quandam eſſe, *Conſilium dandi*, etiam in Negotiis Privatis; ex Univerſali Rerum Civilium Cognitione & Experientiâ promanantem; quæ exerceatur quidem in Caſibus Particularibus; extrahatur autem ex generali Caſuum Conſimilium Obſervatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conſcripſit, Q. Cicero, *de Petitione Conſulatûs* (quem Unicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquàm ad Conſilium dandum, de re tum præſenti, potiſſimùm ſpectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non uſum ſolùm temporarium, ſed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præſcribant. In hoc genere autem, nihil invenitur, quod ullo modo comparandum ſit, cum *Aphoriſmis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo teſtatur Scriptura, *Cor illi fuiſſe inſtar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris univerſas Orbis oras circundant; ita & Sapientia ejus omnia Humana, non minùs quam Divina, complexa eſt. In *Aphoriſmis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Civilia præſtantiſſima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus ſcaturientia, atque in ampliſſimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniàm verò, *Doctrinam de Occaſionibus Sparſis* (quæ, *Doctrinæ de Negotiis*, Portio eſt prior) inter *Deſiderata* reponemus, ex more noſtro, paulisper in illâ immorabimur: Atque Exemplum ejuſdem, ex *Aphoriſmis* ſive *Parabolis* illis Salomonis, deſumptum proponemus. Neque verò quis, ut arbitramur, nos meritò ſugillare poſſit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Senſum Politicum trahamus: Equidem exiſtimo, ſi extarent Commentarii illi, Salomonis ejuſdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili, à Muſco ſuper Murum, ad Cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conſcripſit) non illicitum eſſe, eos ſecundum Senſum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occaſionibus ſparſis, *ex* Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adverſus te, & tuæ jam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat Reſponſio*; Alterum, ut *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, ut *caveas à Silentio triſti & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quod reſpondere poſſis; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures ejus, Defenſioni, licet Juſtæ, non paterent. Secundò, ut *caveas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defenſionem poſtules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirùm Dominum tuum nimiâ Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artificioſam quandam Defenſionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adeò ut optimum ſempèr fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Excuſationem tui adducere. Tertiò, ut *fiat prorſus Reſponſio*: *Reſponſio* (inquam) non mera *Confeſſio*, aut mera *Submiſſio*, ſed aliquid Apologiæ, & Excuſationis inſpergatur: Neque enim alitèr tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valdè Generoſa & Magnanima; quæ rara admodùm ſunt. Sequitur poſteriore loco, ut *Reſponſio ſit mollis*, minimè præfracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium ſtultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitrio ſe gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipſe, ſunt obnoxii. Ille, ſi ſuam rem agat, Familiæ Mala fovet, & aggravat; ſin fidelis revera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adeò ut etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut ſaltem *procurationem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, ſi cum ſtulto contenderit, ſive iraſcatur, ſive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur ſæpiùs, ut *Congreſſum imparem fugiamus*; eo ſenſu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs utile eſt Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs ſorte, hæc res tranſigitur. Siquidem, ſi ſuperiores ſimus, nulla ſequitur victoria; ſi ſuperemur, magna Indignitas. Neque juvat etiam, in hujuſmodi Contentione exercendâ, ſi interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm

cum

cum *Faſtu & Contemptu.* Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Peſſimè autem fit, ſi hujuſmodi perſona, quâcum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc eſt, ſi ſit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias ſervum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi poſſit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curioſitas*, circa illas res, quæ noſtrâ intereſſunt: Nimirùm, quandò ſecreta illa rimari ſatagimus, quæ detecta & inventa, Ægritudinem quidem Animo inferant, ad Conſilia autem expedienda nihil juvent. Primò enim ſequitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena ſint. Adeò ut, ſi comparari poſſit ſpeculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri poſſemus, melius nobis foret, ſi protinùs projiceretur & collideretur. Hujuſmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura ſunt, & brevi evaneſcunt. Secundò *Curioſitas illa Animum Suſpicionibus nimiis onerat*, quod conſiliis inimiciſſimum eſt, eaque reddit inconſtantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipſa ſæpiſſimè figit, aliàs prætervolatura*: Grave enim eſt Conſcientias Hominum irritare; qui, ſi latere ſe putent, facilè mutantur in melius; ſin deprehenſos ſe ſentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quòd Sertorii Chartas Univerſas, nec à ſe perlectas, nec aliis permiſſas, Igni protinùs dediſſet.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti Viator Pauperies; & Egeſtas quaſi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr deſcribitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incurioſis, ſuperveniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentìm, & Paſſibus lentis, inſtar *Viatoris*, advenit *Obæratio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè ſentitur: At non multò poſt invadit *Egeſtas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu ſcilicet tam forti, & potente, ut ei ampliùs, reſiſti non poſſit; cùm apud Antiquos rectè dictum ſit, *Neceſſitatem ex omnibus rebus eſſe fortiſſimam.* Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit Deriſorem, ipſe ſibi Injuriam facit; & qui arguit impium, ſibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Salvatoris, *Ut non mittamus Margaritas noſtras ante Porcos*: Diſtinguuntur autem in hac *Parabolâ*, Actiones *Præceptionis*, & *Reprehenſionis*; Diſtinguuntur itidèm Perſonæ, *Deriſoris*, & *Impii*; Diſtinguitur poſtremò, *id quod rependitur*: In priore enim *rependitur Opera luſa*; in poſteriore, etiam & *Macula*. Cùm enim quis erudit, & inſtituit *Deriſorem*; *Iactura* primùm *fit Temporis*; Deinde & Alii *Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Poſtremò, *Deriſor* ipſe, *Scientiam, quam didicit, Faſtidio habet.* At

majore

majore cum periculo, tranſigitur Res in *Reprehenſione Impii*; quia non ſolùm *Impius* non auſcultat, ſed & Cornua obvertit, & Reprehenſorem, odioſum ſibi jam factum, aut confeſtim conviciis proſcindit, aut ſaltèm poſteà apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mæſticiæ eſt Matri ſuæ.*

EXPLICATIO.

Diſtinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* ſuos. Etenim *Filius prudens & frugi*, præcipuo *Solatio* eſt *Patri*, qui *Virtutis* Pretium meliùs novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* ſui Indoli, ad virtutem propenſæ, magis gratulatur: Quinetiàm Gaudium illi fortaſsè affert Inſtitutum ſuum, quod *Filium* tam probè educârit, illique Honeſtatem Morum, præceptis & Exemplo, impreſſerit. Econtrà, *Mater Calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tùm ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tùm fortaſsè Indulgentiæ ſuæ conſcia, quà eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iuſti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putreſcet.*

EXPLICATIO.

Diſtinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*, qualis eſſe ſoleat poſt *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Invidiâ, (quæ Famam eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies invaleſcunt: At *Viris malis*, (licet Fama eorum, per Gratiam Amicorum, & Factionis ſuæ Hominum, ad breve Tempus manſerit,) paulò poſt Faſtidium *Nominis* oboritur; & poſtremò *Laudes* illæ *Evanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem gravem & tetrum*, deſinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum ſuam, poſſidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Utile admodùm Monitum, de *Diſcordiis* & *Turbis Domeſticis*. Plurimi enim, ex *Diſſidiis Vxorum*, aut *Exhæredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna ſibi ſpondent; ac ſi inde, vel Animi Tranquillitas, vel Rerum ſuarum Adminiſtratio felicior, ſibi obventura foret. Sed plerunque abeunt Spes ſuæ in *Ventos*. Etenim, tum Mutationes illæ, ut plurimùm, non cedunt in melius; tum etiàm, Perturbatores iſti Familiæ ſuæ, Moleſtias varias, & Ingratitudinem eorum, quos, aliis prætéritis, adoptant & deligunt, ſæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, Rumores ſibi progignunt non optimos, & Famas ambiguas: Neque enim malè à Cicerone notatum eſt; *Omnem famam à Domeſticis manare*. Utrunque autem Malum, per *Ventorum Poſſeſſionem* elegantèr à Salomone exprimitur: Nam *Expectationis Fruſtratio*, & *Rumorum Suſcitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior eſt Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* Errorem frequentiſſimum, non ſolùm apud eos, qui

qui verbis præcipuè ſtudent, verùm etiàm apud Prudentiores. Is eſt, quod Homines de *Sermonum* ſuorum *Aditu* atque *Ingreſſu*, magis ſint ſolliciti, quàm de *Exitu*; & accuratius Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & iſta, ut longè potiora, præparata & digeſta apud ſe habere; revolventes ſecum, &, quantum fieri poteſt, Animo proſpicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* ſit futurus, & quomodò Negotia inde promoveri, & maturari poſſint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogos* tantùm, & *Sermonum*, *qui ad ipſa Negotia ſpectant*, *Egreſſus*, meditari oportet; verùm etiàm & illorum *Sermonum* Cura ſuſcipienda, *quos ſub ipſum Diſceſſum*, *commodè & urbanè injicere poſſint*; licet à *Negotio prorſus alienos*. Equidèm cognovi Conſiliarios duos, Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus Rerum tunc præcipuè incumbebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus ſuis, de Negotiis ipſorum communicarent, Colloquia, in rebus ad ipſa Negotia ſpectantibus, nunquàm terminarent; verùm ſempèr, aut ad Jocum, aut aliud aliquid, quod Audire erat volupe, Diverticula quærerent: Atq; ut Adagio dicitur, *Sermones marinos Aqua Fluviatili ſub extremum abluerent*. Neque hoc illis intèr Artes poſtremum erat.

PARABOLA.

11. *Sicut Muſcæ Mortuæ fœtere faciunt unguentum optimum, ſic Hominem pretioſum Sapientiâ, & gloriâ, parva Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & miſera eſt Conditio, *Hominum Virtute Præcellentium* (ut optimè notat *Parabola*,) quia *Erroribus* eorum, quantumvis leviſſimis, nullo modo ignoſcitur: Verùm, quemadmodum in Gemmâ, valdè nitidâ, minimum quodque Granulum, aut Nubecula, Oculos ferit, & moleſtiâ quâdam afficit, quod tamen ſi in Gemma vitioſiore repertum fôret, vix notam ſubiret; Similitèr, in *Viris ſingulari Virtute præditis*, minima quæque Vitia, ſtatim in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Cenſurâ perſtringuntur graviore; quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parva Stultitia; valdè probo, parvum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori; de Famâ & Exiſtimatione multùm detrahit. Adeò ut, non peſſimum fôret *Viris Egregiis*, ſi nonnulla *Abſurda* (quod citra vitium fieri poſſit) Actionibus ſuis immiſcerent; ut Libertatem quandam ſibi retinerent, & parvorum Defectuum notas confunderent.

PARABOLA.

12. *Homines Deriſores Civitatem perdunt; Sapientes verò avertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri poſſit, quod in deſcriptione Hominum, qui ad Reſpub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati, & facti ſunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Inſolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarii & Violenti; Non Impii & Scelerati; Non Injuſti & Oppreſſoris; Non Seditioſi & Turbulenti; Non Libidinoſi & Voluptarii; Non denique Inſipientis & Inhabilis;

Inhabilis; Sed *Deriſoru.* Verùm hoc Sapientiâ ejus Regis, qui Rerumpub. Conſervationes & Everſiones optimè norat, digniſſimum eſt. Neque enim ſimilis ferè eſt Peſtis Regnis & Rebuſpub.; quam ſi Conſiliarii Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admoventur, ſint ingenio *Deriſores.* Hujuſmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, ſempèr extenuant; iiſque qui pericula prout par eſt, ponderant, veluti Timidis inſultant: Conſultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Diſceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, ſubſannant: Famam, ad quam Principum Conſilia præcipuè ſunt componenda, ut *Salivam Vulgi,* & Rem citò prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & Auctoritatem, ut Reticula quædam, quibus Res majores minimè cohiberi debeant, nil morantur: Conſilia & præcautiones, in longum proſpicientes, ut Somnia quædam, & Apprehenſiones Melancholicas, rejiciunt: Viris reverà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Conſilii, Dicteriis & Facetiis illudunt: Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici ſimul labefactant. Quod magis attendendum eſt, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc Res agitur: Neque cœpit eſſe inter Homines (prout meretur) ſuſpecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr præbet Aures verbis Mendacii, omnes Servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, ut Suſurronibus, & Sycophantis, abſque judicio, faciles & credulas Aures præbeat, ſpirat omninò, tanquàm à parte *Regis,* Aura peſtilens, quæ omnes *Servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii Metus *Principis* rimantur, eoſque Narrationibus Fictitiis exaggerant: Alii Invidiæ Furias concitant, præſertìm in Optimos quoſque: Alii Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conſcientias malas, eluunt: Alii Amicorum ſuorum Honoribus & Deſideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: Alii Fabularum Argumenta, contra Inimicos ſuos, tanquàm in Scenâ, componunt:, & innumera hujuſmodi. Atque hæc illi, qui ex *ſervis Principis* Ingenio ſunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores ſunt, & meliùs Morati, poſtquam, in Innocentiâ ſuâ, parùm Præſidii eſſe ſenſerint, (quoniam *Princeps* vera à falſis diſtinguere non novit,) Morum ſuorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, iiſque ſervilem in modum circumferuntur. *Nihil enim,* (ut ait Tacitus de Claudio) *tutùm eſt apud Principem, cujus animo omnia ſunt tanquàm indita & juſſa.* Atq; bene Comineus; *Præſtat Servum eſſe Principis, cujus ſuſpicionum non eſt Finis, quam ejus, cujus credulitatis non eſt Modus.*

PARABOLA.

14. *Juſtus miſeretur Animæ Iumenti ſui; ſed Miſericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus eſt, ab ipsâ Naturâ, Homini *Miſericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ

ex

ex Ordinatione Divinâ, ejus Imperio ſubjiciuntur. Itaque habet iſta *Miſericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis ergà Subditos. Quinetiàm illud certiſſimum eſt, quod quò dignior eſt Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ anguſtæ & degeneres, hujuſmodi Res, ad ſe nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior eſt Portio Univerſi, ex communione afficitur. Quare videmus, ſub Veteri Lege, haud pauca fuiſſe præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Miſericordiæ Inſtitutiva*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum ſanguine ejus*; & ſimilia. Etiàm in Sectis Eſſæorum, & Pythagoræorum, ab Eſu Animalium, omninò abſtinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (ſuperſtitione inviolatâ) apud Incolas nonnullos Imperii Mogollenſis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Diſciplinâ, crudelis, & Sanguinaria,) Brutis tamen Eleemoſynas largiri ſolent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri ſuſtinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Miſericordiæ*, patrocinari videantur, ſalubritèr ſubjungit Salomon, *Impiorum Miſericordias eſſe crudeles*. Eæ ſunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinoroſis parcitur, Juſtitiæ Gladio feriendis: Crudelior enim hujuſmodi *Miſericordia*, quam Crudelitas ipſa. Nam Crudelitas exercetur in ſingulos, at Miſericordia illa, univerſum Facinoroſorum Exercitum, conceſsâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

16. *Totum ſpiritum ſuum profert Stultus; at Sapiens reſervat aliquid in poſterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (ut videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facilè proferunt; Non Parrheſiam illam, quâ abſque diſcrimine & Judicio, in omnes & omnia involant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauſeam uſque, aliis obſtrepunt; ſed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc eſt, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquiis privatis) inſtituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere puret, ſimul, & tanquam uno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negotiis officit. Siquidèm primò, *Oratio intercisa*, & per Partes infuſa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non diſtinctè & ſigillatim excipitur, nec per moram nonnullam inſidet; ſed Ratio Rationem, antequam penitùs inſederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, ut primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat*; quin & alter aliquid viciſſim reſpondebit, & fortaſsè objiciet: Tum verò accidit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reſervanda fuiſſent, præmiſſa jam, & anteà delibata, Vires ſuas & Gratiam, amiſerint. Tertiò, ſi quis ea, quæ dicenda ſunt, non ſimul effundat, ſed per partes eloquatur, aliud primò, aliud ſubinde injiciens; ſentiet ex ejus, quem alloquitur, Vultu, & Reſponſo, quomodò ſingula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhùc reſtant dicenda, cautiùs aut ſupprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus poteſtatem habentis, aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris; quia Curatio faciet ceſſare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò ſe quis gerere debeat, cùm Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *ut non dimittat Locum ſuum*; Secundò, ut *Curationi*, tanquàm in Morbo aliquo gravi, diligentèr & cautè, *attendat*. Conſueverunt enim Homines, poſtquàm commotos contra ſe *Principes* ſuos ſenſerint, partìm ex Dedecoris Impatientiâ, partìm ne vulnus obſervando refricent, partìm ut triſtitiam & Humilitatem eorum Principes ſui perſpiciant, ſe, à Muneribus & Functionibus ſuis, ſubducere: Quinetiàm interdùm, ipſos Magiſtratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus reſtituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque ſummâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipſum nimis illa publicat*; unde tum Inimici, atque Invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad ſubveniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortaſsè, ſi non evulgaretur, ſponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Poſtremò, *Seceſſus* iſte *aliquid ſapit ex malevolo*, & Temporibus infenſo; Id quod Malum Indignationis, Malo Suſpicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent iſta. Primò, caveat ante omnia, ne *ſtupiditate* quâdam, aut etiàm *Animi Elatione*, *Indignationem Principis minimè ſentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc eſt, ut & Vultum, non ad Triſtitiam contumacem, ſed ad Mœſtitiam gravem atque modeſtam componat: & in rebus quibuſcunque agendis, ſe minùs ſolito hilarem & lætum, oſtendat: Quin & in rem ſuam erit, Amici alicujus operâ, & Sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto Doloris ſenſu, in intimis excrucietur, tempeſtivè inſinuet. Secundò, *Occaſiones omnes*, vel *minimas*, ſedulò *evitet*, per quas aut *Res* ipſa, quæ Indignationi Cauſſam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandeſcendi, & ipſum, quacunque de cauſsâ, coram aliis, objurgandi, Anſam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm diligentèr Occaſiones omnes, in quibus *Opera ejus Principi grata eſſe poſſit*; ut & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam oſtendat; & *Princeps* ſuus ſentiat, quali tandem ſervo, ſi eum dimittat, privari ſe contigerit. Quartò, *Culpam ipſam*, Aut *ſagacitèr in alios transferat*; Aut *Animo* illam non *malo commiſſam* eſſe inſinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipſam Regi detulerunt, vel rem ſupra Modum aggravârunt, *indicet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* ſit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Cauſsâ ſuâ Juſtus: tum venit altera pars, & inquirit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in unaquâque *Cauſsâ Informatio*, ſi paulìſpèr Animo Judicis inſederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò ut ægrè elui poſſit, niſi aut manifeſta aliqua Falſitas, in Materiâ Informationis; aut Artificium aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenim

nuda & ſimplex Defenſio, licet juſta ſit & præponderans, vix Præjudicium Informationis Primæ, compenſare, aut Libram Juſtitiæ ſemel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per ſe valet. Itaque & Judici tutiſſimum, ut nihil, quod ad Merita cauſſæ ſpectat, prælibetur, priuſquam utraque Pars ſimul audiantur; & Defenſori optimum, ſi Judicem ſenſerit præoccupatum, in hoc potiſſimum (quantum dat Cauſſa,) incumbere, ut Verſutiam aliquam, & Dolum malum, ab adversâ parte, in Judicis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Servum ſuum, poſteà ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus eſt, *Principibus* & *Dominis*, ex Conſilio Salomonis, in Gratiâ & Favore ſuo, erga *Servos*, *Modus*. Is triplex eſt; Primò, ut *Promoveantur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, ut *interdùm aſſueſiant Repulſæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciavellus,) ut *habeant præ oculis ſuis ſemper aliquid, quò ulteriùs aſpirare poſſint*. Niſi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in Fine, à *Servis* ſuis, Loco Animi grati, & officioſi, Faſtidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione ſubitâ, oritur *Inſolentia*; ex perpetuâ Deſideratorum Adeptione, *Impatientia Repulſæ*; Denique ſi Vota deſint, deerit itidem Alacritas & *Induſtria*.

PARABOLA.

19. *Vidiſti Virum velocem in Opere ſuo; coram Regibus ſtabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Servorum*, potiſſimùm ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis *Celeritas*; & in *Negotiis expediendis ſtrenuitas*. Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* ſuſpecti; utpote qui nimiùm ſint Inſpectores; & Dominos ſuos, inſcios & invitos, Ingenii ſui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere poſſint. Populares, inviſi; utpote qui Regum Luminibus officiunt, & Oculos Populi in ſe convertunt. Animoſi, pro turbulentis ſæpè habentur, & ultra, quam par eſt, auſuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles exiſtimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non eſt Virtus alia, quæ non habeat aliquam quaſi umbram, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quòd non placeat. Inſuper, Motus Animorum Regiorum celeres ſunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim ſe quidvis efficere poſſe; Illud tantùm deeſſe, ut citò fiat. Itaque ante omnia iis grata eſt *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant ſub Sole, cum Adoleſcente Secundo, qui conſurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui ſe agglomerare ſolent ad *Succeſſores Deſignatos Principum*. Radix autem hujus rei eſt, Inſania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ inſita; Nimirùm ut ſpes ſuas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis,

iis quæ *Sperat*, quam iis quibus *Fruitur*. Quinetiàm *Novitas* Humanæ Naturæ grata eſt, & avidè expetitur. In *Succeſſore* autem *Principis* iſta duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olìm dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; poſteà à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commoventur, aut eam magni faciunt, ſicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; ſed rident potiùs Hominum Levitatem, nec pugnant cum Somniis: *Eſt autem* (ut aiebat ille) *Spes vigilantis Inſomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, inſtruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta eſt Obſidio; inventuſque eſt in eâ Vir pauper & ſapiens, & liberavit eam per Sapientiam ſuam; & nullus deinceps recordatus eſt, Hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Deſcribit *Parabola Ingenium Hominum pravum & malevolum*. Ii in Rebus duris, & anguſtis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet anteà contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempeſtas tranſierit, ingrati demùm erga Conſervatores ſuos reperiuntur. Macciavellus verò, non ſine Cauſsâ, inſtituit Quæſtionem, *Uter ingratior eſſet erga Bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interìm utrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non ſolùm ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, ſed accedit plerunque his, *Invidia Procerum*, qui ſecretò indolent Eventui, licet felici & proſpero, quia ab ipſis profectus non ſit: Itaque & Meritum Hominis extenuant, & ipſum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quaſi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantiſſimè oſtendit *Parabola*, *Pigritiam* in fine *laborioſam* eſſe. Diligentia enìm, & ſedula præparatio, id præſtant, ut Pes in aliquod Offendiculum non impingat; ſed ut complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger eſt, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, neceſſe eſt ut perpetuò, & ſingulis paſſibus, quaſi per Rubos & Sentes incedat, qui eum ſubindè detineant, & impediant. Idem obſervari poſſit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, ſi adhibeatur Cura & Providentia, omnia placidè, & veluti ſponte procedunt, abſque Strepitu & Tumultu: Sin hæc deſint, ubi major aliquis Motus intervenerit, omnia ſimul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur Servi; Ædes perſonant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoſcit in judicio faciem, non benè facit; Iſte, & pro buccellâ panis, deſeret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentiſſimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis pernicioſam eſſe, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enìm, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix ulla eſt Cauſſa, in quâ non inveniatur aliquid, quod flectat Judicis Animum, ſi *Perſonas reſpiciat*.

Alius

Alius enim reſpicietur, ut Popularis; Alius, ut Maledicus; Alius, ut Dives; Alius, ut Gratus; Alius, ut ab Amico commendatus; Denique omnia plena ſunt Iniquitatis, ubi dominatur *Reſpectus Perſonarum*; & levi omninò de Cauſsâ, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Judicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, ſimilis eſt Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola iſta antiquitùs expreſſa & depicta fuit, ſub Fabulâ *Hirudinis utriuſque*; nimirùm, Plenæ, & Vacuæ; *Pauperis* enim & *Famelici Oppreſſio*, longè gravior eſt, quàm *Oppreſſio*, per *Divitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes Exactionum Technas, & omnes Nummorum Angulos, perquirit. Solebat hoc ipſum etiam Spongiis aſſimilari; quæ aridæ fortitèr ſugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum ergà Principes; Ne Præfecturas Provinciarum, aut Magiſtratus, Viris Indigentibus, & Obæratis, committant; tum ergà Populos, ne Reges ſuos, cum nimiâ Egeſtate conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, eſt Juſtus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuſpub. ante omnia cavendum eſſe, de *iniquo & infami Judicio*, in *Cauſâ aliquâ celebri & gravi*; præſertim ubi non abſolvitur Noxius, ſed condemnatur Inſons. Etenim Injuriæ inter Privatos graſſantes, turbant quidem & polluunt *Latices Juſtitiæ*; ſed tanquàm in *Rivulis*: Verùm Judicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipſos *Juſtitiæ* inficiunt, & inquinant. Poſtquàm enim Tribunal ceſſerit in partes Injuſtitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum; Fitque planè, ut *Homo Homini ſit Lupus.*

PARABOLA.

26. *Noli eſſe Amicus Homini Iracundo; nec ambulato cum Homine Furioſo.*

EXPLICATIO.

Quantò religioſiùs Amicitiæ Jura inter Bonos ſervanda, & colenda ſunt; tantò magis cavendum eſt, jam uſque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipſos ſpectant, omninò ferendi ſunt: Cùm verò neceſſitatem nobis imponunt, qualem ergà alios perſonam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitiæ Conditio eſt. Itaque intereſt inprimis, ut præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præſidia, ne Res noſtras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Jurgia provocant, aut ſuſcipiunt, commiſceamus. Iſtud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: ut aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deeſſe, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam; ſed qui altero ſermone repetit, ſeparat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amneſtiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Injuriarum*, ſubjungendo Apologias, & Excuſationes. Equidem memini ſententiam viri admodùm prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis Conditionibus Diſſidii, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit.* Verùm Salomon, illo ſcilicet prudentior, in contrariâ Opinione eſt; & *Amneſtiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc inſunt Mala; tum quod ea, ſit veluti *Unguis in ulcere*; tum quod *Periculum impendeat à nova Altercatione*, (ſiquidem de Injuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conveniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At utraque pars, malit videri, potiùs offenſam remiſiſſe, quam admiſiſſe Excuſationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba ſunt plurima, ibi frequentèr Egeſtas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hâc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguæ*, & *Laboris Manuum*; quaſi ex altero proveniat *Egeſtas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, ut qui multa effutiant, jactent multa, multa promittant, Egeni ſint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, ut plurimùm, Induſtrii minimè ſunt, aut Impigri ad Opera; ſed tantummodò, Sermonibus ſe, tanquàm Vento, paſcunt & ſatiant. Sanè, ut poeta loquitur; *Qui ſilet eſt firmus.* Is qui conſcius eſt, ſe in opere proficere, ſibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conſcius eſt, Auras ſe inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior eſt Correptio manifeſta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui Amicitiæ privilegio non utuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tā de Erroribus, quam de Periculis ſuis. *Quid enim faciam* (ſolet hujuſmodi *Mollis Amicus* dicere) *aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; meque, ſi quid illi Adverſi contigerit, ipſius loco libenter ſubſtituerim; Sed novi Ingenium ejus; ſi liberè cum eo egero, Animum illius offendam, ſaltèm contriſtabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitiâ meâ alienabo, quam ab iis, quæ in Animo fixa habet, abducam.* Hujuſmodi *Amicum*, tanquàm, enervem, & inutilē, redarguit Salomon; atq; plus utilitatis, ab Inimico *manifeſto*, quam ab ejus generis *Amico*, ſumi poſſe pronūciat. Siquidē ea fortaſsè audire ei contigerit ab *Inimico* per Contumeliam, quæ *Amicus* muſſat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad Greſſus ſuos, Stultus divertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ ſunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & ſana; Altera degener & falſa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori ſe dederit, viis & Veſtigiis propriis cavet; periculis proſpiciens, meditans Remedia; Proborum Operâ utens, contra Improbos ſeipſum

muniens;

muniens; cautus Incœptu, Receptu non imparatus; In Occaſiones attentus, contra Impedimenta ſtrenuus; cum innumeris aliis, quæ ad Sui ipſius *Actiones* & *Greſſus regendos* ſpectant. At altera Species, tota eſt conſuta, ex *Fallaciis & Aſtutiis*, Spemque ponit omninò, in aliis circumveniendis, iiſdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò rejicit *Parabola*, non tantùm ut Improbam, ſed etiàm, ut *Stultam*. Primò enim, minimè eſt ex iis Rebus, quæ *in noſtrâ ſunt poteſtate*; nec etiàm aliquâ *conſtanti Regulâ nititur*; Sed nova quotidiè comminiſcenda ſunt Stratagemata, prioribus Putreſcentibus, & Obſoletis. Secundò, qui Vafri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem ſemel incurrerit, præcipuo ſe, ad res gerendas *Inſtrumento*, prorsùs privavit; hoc eſt, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis ſuis conſentientia, experietur. Poſtremò, *Artes iſtæ, utcunque Pulchræ videantur, & complaceant*; attamen ſæpiùs fruſtrantur; quod benè notavit Tacitus; *Conſilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu triſtia.*

PARABOLA.

31. *Noli eſſe Juſtus nimiùm, nec Sapientior quam oportet; cur obſtupeſcas ſubitò?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus, certiſſimum eſt exitium*. Atque hoc, Viris Virtute & Juſtitiâ egregiis, aliquandò ſubitò, aliquandò diù antè prævìſum, contingit. Quod ſi adjungatur etiàm Prudentia, hoc eſt, ut cauti ſint, & ad Propriam Incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum ſubitò obveniat, ex occultis omninò & obſcuris Conſiliis; quibus & evitetur Invidia, & pernicies ipſos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimiùm*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidèm non Periandri alicujus, ſed Salomonis Verba ſunt iſta, Qui Mala in Hominum Vitâ ſæpiùs notat, nunquàm præcipit) intelligendum eſt, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimiùm* non eſt,) ſed de vanâ ejus atque Invidioſâ Affectatione, & Oſtentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Servilis alicujus Sententiæ Auctor fuiſſet, & tamen tam ſævis temporibus incolumis manſiſſet; *Subit*, (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur, an etiàm ſit in noſtrâ poteſtate, curſum quendam tenere, inter deforme Obſequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo ſimul, & Indignitate Vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occaſionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantùm in Cerebro & Conceptu, aut Sermone jactatur, ſed Radices altas non egerit. Siquidèm prior, oblatâ occaſione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò ut ſeipsâ major videatur: Poſterior verò, quæ ante Occaſionem alacris erat, occaſione datâ, fit attonita & confuſa; ut etiàm ipſi, qui eâ ſe præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Inſomnia merè, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, ſurgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempeſtivæ, & per Occaſionem prolatæ, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimùm conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effuſæ, nihil proſunt; imò potiùs, ex Sententiâ *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifeſtò ſe produnt, aut ex *nimiâ Benevolentiâ Oriundas*; Aut *ex compoſito affectatas*; quò *Collaudatum* potiùs falſis Præconiis demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parcæ* & *Modeſtæ*, *invitant* ferè *Præſentes*, ut *ipſis etiàm aliquid adjiciant*; Profuſæ contrà & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei eſt) Conflatur illi Invidia, qui *nimiùm laudatur*; cùm *Laudes* omnes *nimiæ*, videantur ſpectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis reſplendent Facies; ſic Corda Hominum manifeſta ſunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentium*, & *cæterorum Hominum*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ Species & Imagines Rerum recipiunt; cùm alteræ ſimiles ſint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria ſpectari poſſit, unà cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipſis, ſine *Speculo* non conceditur. Quod ſi *Animus Prudentis*, adeò capax ſit, ut innumera Ingenia, & Mores obſervare & internoſcere poſſit; ſupereſt, ut detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quàm *Repræſentatione*;

Qui ſapit, innumeris Moribus aptus erit.

Atque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortaſsè immorati ſumus, quàm pro modo Exempli; Dignitate, & Rei ipſius, & Auctoris, longiùs provecti.

Neque tantùm in uſu erat apud Hebræos, ſed alibi etiàm, Priſcorum Sapientibus frequentiſſimum; ut ſi cujuſpiam Obſervatio, in aliquid incidiſſet, quod Vitæ Communi conducibile fuiſſet; id redigeret & contraheret, in brevem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (ſicut aliàs dictum eſt) illæ Exemplorum Vicarii, & Supplementa, olim extiterunt: Nunc quando Tempora *Hiſtoriarum* copiâ abundent, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè convenit Argumento tam vario & multiplici (quale eſt *Tractatus de Negotiis* & *Occaſionibus ſparſis*) aptiſſimus ille eſſet, quem delegit Macciavellus, ad tractandas Res Politicas; nimirùm per Obſervationes, ſive *Diſcurſus* (ut loquuntur) ſuper *Hiſtoriam* & *Exempla*. Nam Scientia, quæ recentèr, & quaſi in conſpectu noſtro, ex Particularibus elicitur, viam optimè novit, Particularia denuò repetendi: Atque

certè ad Practicam longè conducit magis, cùm Diſcurſus ſive Diſceptatio, ſub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Diſceptationi ſubjungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm ſpectatur, ſed Res ipſa. Cùm enim Exemplum ſtatuitur tanquàm Diſceptationis Baſis, univerſo cum Circumſtantiarum Apparatu proponi ſolet; quæ Diſcurſum interdùm corrigant, interdùm ſuppleant; unde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Ubi econtrà, Exempla in gratiam Diſceptationis adducta, ſuccinctè & nudè citantur, & tanquàm mancipia Nutus tantùm Diſceptationis obſervant.

Hoc verò Diſcriminis, Operæ prætium fuerit obſervaſſe; quod ſicut *Hiſtoriæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Diſcurſus* ſuper *Politica*, quales ſunt illi Macciavelli; ita *Hiſtoriæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotiis*; Quoniàm omnem Occaſionum & Negotiorum, tam grandium quam leviorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire eſt Baſin, ad *Præceptiones* de *Negotiis*, utrâque illâ *Hiſtoriâ* adhuc commodiorem: Ea eſt, ut Diſcurſus fiant ſuper *Epiſtolas*, ſed Prudentiores, & magis ſerias; quales ſunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidèm *Epiſtolæ* magis in Proximo, & ad Vivum, Negotia ſolent repræſentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare jam, & de Materià, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotiis*, quæ tractat *Occaſiones ſparſas*, diximus; eamque inter *Deſiderata* numeramus.

Eſt & alia Portio ejuſdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim movere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam: Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Eſt enim *Prudentia* quædam *Conſilii aliis Impertiendi*; eſt verò & alia *ſuis Rebus proſpiciendi*: Atque hæ nonnunquàm conjunguntur, ſæpiùs ſeparantur. Multi ſiquidem, in ſuis ipſorum Rationibus inſtituendis Prudentiſſimi ſunt; qui tamen in Rebuſpub. adminiſtrandis, aut etiàm Conſiliis dandis, nihil valent: Formicæ ſimiles, quæ Creatura ſapiens eſt ad ſeſe tuendum, ſed Horto planè noxia. Hæc Virtus *ſibi Sapiendi*, Romanis ipſis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam ſibi*. Quin & in Adagium apud ipſos verſum eſt, *Faber quiſque Fortunæ propriæ*. Et Livius hanc ipſam Catoni Majori tribuit, *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenii inerat, ut quocunque loco natus eſſet, ſibi ipſe Fortunam facturus videretur*.

Hoc Genus *Prudentiæ*, ſi quis ipſum profiteatur, & palàm venditet, ſemper habitum eſt, non modò non Politicum, verum etiàm infauſtum quiddam, & inauſpicatum: Sicut in Timotheo Athenienſi obſervatum eſt: Qui, poſtquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Civitatis ſuæ, edidiſſet; atque Adminiſtrationis ſuæ (ſicut tùm moris erat) populo rationem redderet; ſingula concluſit hâc Clauſula; *Atque in hâc re Fortunæ partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, ut poſt id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter ceſſerit. Sanè nimis elatum hoc, & altum ſapiens; Eòdem ſpectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius eſt meus, & ego feci memet ipſum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & ſacrificant Reti ſuo*. Aut illud etiàm Poetæ, de Contemptore Deûm Mezentio;

Dextra

Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro,
Nunc adſint.———

Denique, Julius Cæſar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum ſuarum arcanarum prodidit, niſi ſimili Dicto : Cùm enim Aruſpex ei referret, Exta reperta fuiſſe non bona, admurmuravit ſubmiſsè ; *Erunt laetiora cùm volo.* Quod etiàm Dictum, Mortis ſuæ Infortunium, non diù præceſſit. Verùm Exceſſus iſte Fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita ſemper infelix. Quapropter, Viris magnis, & verè Sapientibus, viſum, ſucceſſus quoſlibet, Felicitati ſuæ, non Virtuti aut Induſtriæ, tribuere : Nam & Sylla, *Felicem* ſe, non *Magnum* cognominavit ; & Cæſar, (meliùs quam ſuprà,) ad Navis Gubernatorem ; *Cæſarem vehis, & Fortunam ejus.*

Attamen iſtæ Sententiæ ; *Faber quiſque Fortunæ ſuæ* ; *Sapiens dominabitur Aſtris* ; *Invia virtuti nulla eſt Via* ; ac ſimiles ; ſi intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Induſtriam, quam pro Stapedibus ad Inſolentiam ; magiſque ut progignant in Hominibus Decretorum Conſtantiam & Robur, quam Arrogantiam & Jactantiam , tanquàm ſanæ & ſalutares meritò habitæ ſunt ; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occupârunt : eouſque ut Cogitationes tales quandóque ægrè diſſimulent. Videmus enìm Auguſtum Cæſarem (qui cum Avunculo ſuo comparatus, potiùs ab illo Diverſus quam Inferior fuit ; ſed Vir certè paulò moderatior,) ſub finem Vitæ, petiiſſe ab Amicis, qui Lectum ejus circumſtabant, ut poſtquàm expiraſſet, ſibi *Plauderent* ; quaſi Conſcius ſibi fuiſſet, *Mimum vitæ à ſe commodè tranſactum.* Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Deſiderata* numeranda eſt : Non quin in Praxi, etiàm nimiò plus quam oportet, uſurpata ſit & frequentata ; Verùm quod Libri de illâ ſilent. Quâmobrem ex more noſtro, ſicut in priore, nonnulla ejus Capita recenſebimus ; Eamque *Fabrum Fortunæ*, ſive (ut diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam, & inſolitum Argumentum tractare videbor ; Docendo Homines, quomodò *Fortunæ ſuæ Fabri* fieri poſſint : Doctrinam certè, cui quivis libentèr ſe Diſcipulum addixerit, donec Difficultatem ejuſdem habuerit perſpectam. Non enim leviora ſunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem* : Reſque eſt, æque difficilis ac ſevera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At hujus *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Intereſt enìm inprimis *Honoris* Literarum, ut Homines iſti Pragmatici ſciant, Eruditionem haudquaquàm Aviculæ, qualis eſt Alauda, ſimilem eſſe, quæ in ſublime ferri, & cantillando ſe oblectare ſoleat ; at nihil aliud : Quinimò ex Accipitris potiùs genere eſſe, qui & in alto volare, ac ſubinde, cùm viſum fuerit, deſcendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipſum ſpectat, quia Legitimæ Inquiſitionis vera Norma eſt, ut *nihil inveniatur in Globo Materiæ, quod non habeat parallelum, in Globo Cryſtallino, ſive Intellectu.* Hoc eſt, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non ſit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipſam *Fortunæ*

Architecturam,

Architecturam, alitèr admirantur, aut æſtimant, quam ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro Dono *Eſſe ſui*, à Deo conceſſo, ullo modo digna Retributio eſſe poſſit. Quin & non rarò fit, ut viri Virtutibus egregii, Fortunæ ſuæ ſponte renuncient, ut Rebus ſublimioribus vacent. Digna tamen eſt *Fortuna*, quatenùs Virtutis ac Bene merendi Organum eſt; ſuâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparſa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* verſantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitiæ Aliorum*; vertitur;) illud conſtituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri poſſit,) *Feneſtram* illam, quam olìm requiſivit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Receſſus conſpicatus eſſet, id reprehendit, quod defuiſſet *Feneſtra*, per quam in obſcuros illos & tortuoſos Anfractus inſpicere quis poſſit. Hanc autem *Feneſtram* obtinebimus, ſi omni ſedulitate nobis Informationem comparemus, & procuremus, de perſonis, quibuſcum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingeniis, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxiliis & Adminiculis quibus præcipuè ſuffulciuntur & valent; Et rurſùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxii ſint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rurſúſque Inimicis, Invidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris*;)

Denique Inſtitutis, & Normis quas ſibi præſcripſerunt; & ſimilibus. Quinetiàm, non ſolùm Informatio capienda eſt, de *Perſonis*, ſed inſupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu ſunt, & tanquàm ſub Incude; Quomodò regantur & ſuccedant, quorum ſtudiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujuſque ſint ponderis & momenti, & quid ſecum trahant, & hujuſmodi. Etenim *Actiones* præſentes noſſe, & in ſe plurimùm prodeſt; & illud inſupèr habet, quod abſque hoc, etiàm perſonarum Notitia valdè futura ſit fallax & erronea. Mutantur enim Homines ſimul cum Actionibus: & Alii ſunt, dum Actionibus ipſis implicentur & obſideantur; Alii, poſtquàm redierint ad Ingenium. Atque hæ de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Perſonas*, quàm ad *Actiones* ſpectant, ſunt tanquàm Propoſitiones Minores in omni Activo Syllogiſmo. Nullà enim Obſervationum, aut Axiomatum (unde conficiuntur Majores Propoſitiones Politicæ,) Veritas, aut Excellentia, ad Concluſionis Firmamentum ſufficere poſſit, ſi in Minore Propoſitione fuerit erratum. Quod verò hujuſmodi *Notitia* comparari poſſit, Fidejuſſor nobis eſt Salomon, qui ait; *Conſilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; ſed vir Prudens exhauriet illud.* Quamvis autem ipſa *Notitia* non cadat ſub Præceptum, quoniàm Individuorum eſt, attamen Mandata de eâdem eliciendâ utilitèr dari poſſunt.

Notitia Hominum ſex Modis elici, & hauriri poteſt: per *Vultus* & *Ora* ipſorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* ſua; Per *Fines* ſuos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet,

minimè

minimè nos moveat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipſum non perperàm dictum ſit, de *Vultûs*, & *Geſtûs* compoſitione externâ & generali; Attamen ſubſunt ſubtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum, Oris, Vultûs*, & *Geſtûs*; Ex quibus reſeratur, & patet (ut elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Ianua quædam Animi*. Quis Tiberio Cæſare occultior? At Tacitus; notans Characterem & Modum Loquendi diverſum, quo uſus eſt Tiberius, in laudando, apud Senatum, Res à Germanico, & à Druſo, geſtas; De Laudibus Germanici ſic; *Magis in ſpeciem adornatis verbis, quam ut penitùs ſentire videretur*: De Laudibus Druſi ſic; *Paucioribus, ſed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm ut nonnihil Pellucidum, notans; *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; ſolutiùs verò loquebatur, quandò ſubveniret*. Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *Iuſſus*, qui à Sermone artificioſo & ſimulatorio poſſit iſtas Notas ſejungere, quin Aut Sermo ſit ſolito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quaſi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; ſunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *Meretricia*. Sed iſti *Meretricii Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm ſcilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviſo*; Aut in *Perturbatione*. Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, ſubitò commotus eſſet, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque, Græco Verſu, admonuit; Ideò lædi quia non regnaret*. Quare Poeta Perturbationes hujuſmodi, non inſcitè appellat *Torturas*, quod ab iis Secreta ſua prodere Homines compellantur.

——*Vino tortus & Irâ*.

Ipſa ſanè teſtatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana ſua tam fidi ſint, Animúmque gerant adeò obfirmatum; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Jactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicum Benevolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui ſe Mole Cogitationum onerari ampliùs non ſuſtineat; interdùm denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, ſi Simulatio Simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hiſpanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem*.

Quin & *Factis* ipſis, licet Humani Animi Pignora ſint certiſſima, non prorsùs tamen fidendum; niſi diligentèr ac attentè penſitatis priùs, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enim veriſſimum; *Fraus ſibi in parvis fidem præſtruit, ut majore emolumento fallat*. Italus verò ſeipſum, *In ipſo ſtare lapide* putat, *ubi Præco prædicat*, ſi meliùs ſolito tractetur, abſque Cauſsâ manifeſtâ. Etenim, Officia iſta Minora, Homines reddunt oſcitantes, & quaſi conſopitos, tam ad Cautionem, quam ad Induſtriam: Atque rectè à Demoſthene appellantur, *Alimenta Socordiæ*. Porro *Proprietatem* & Naturâ, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, ſubdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo impoſuit Mutianus: Qui poſt reditum cum

eo

eo in gratiam, ſed fide peſſimâ, plurimos ex Antonii Amicis, ad Dignitates evexit; *Simul Amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Actû, Antonium non munivit, ſed exarmavit penitùs & deſolavit; Amicitias ejus ad ſe transferendo.

Certiſſima autem Clavis, ad Animos Hominum reſerandos, vertitur, in rimandis & pernoſcendis, vel *Ingeniis* & *Naturis* ipſorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingeniis*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* ſuis optimè judicantur. Certè prudentèr & facetè, (licet meo judicio minùs verè,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, ſub Reditu ejus a Legatione apud Nationem quandam, ubi tanquàm Ordinarius reſederat. Interrogatus, de Delectu Succeſſoris ſui, conſilium dedit, *Ut nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens eſſet, ſed potiùs mediocritèr tantùm; quoniàm* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facilè conjiceret, quid Veriſimile foret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò intervenit ille Error, & maximè familiaris eſt Viris Prudentibus, ut ex Modulo Ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum ſæpiùs jaculentur, ſupponendo quod Homines majora quædam meditentur, & ſibi deſtinent, & ſubtilioribus Technis utantur, quam quæ illorum Animos unquàm ſubierint. Quod etiàm elegantèr innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentiæ, Fidei, ſemper minores inveniri rationes, quàm quis putaret.* Quare in Levioris Ingenii Hominibus; quia multa Abſurda faciunt, capienda eſt Conjectura, potiùs ex Propenſionibus *Ingeniorum*, quam ex Deſtinationibus *Finium*. Porrò, *Principes* quoque (ſed longè aliam ob Cauſſam,) ab *Ingeniis* optimè judicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Faſtigium adepti Humanorum Deſideriorum, nullos ferè ſibi propoſitos *Fines* habent, ad quos, præſertim vehementèr & conſtantèr, aſpirant: ex quorum *Finium* Situ & Diſtantiâ, reliquarum ſuarum *Actionum*, poſſit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Cauſſa eſt vel præcipua, ut *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat,) *ſint inſcrutabilia*. At *Privatorum* nullus eſt, qui non ſit planè veluti Viator, & proficiſcatur intentè ad aliquàm Itineris Metam, ubi conſiſtat; undè non malè divinare quis poterit, quid facturus ſit, aut non facturus. Si enim in ordine ſit quidpiam ad Finem ſuum, probabile eſt facturum: Sin ſit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium*, aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diverſitate, Informatio capienda eſt ſimplicitèr tantùm, ſed & comparatè: Quid ſcilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cùm ſe Petronio Turpiliano inferiorem ſentiret, in Voluptatibus Neroni miniſtrandis & prægustandis *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus eſt*; & hoc pacto Æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirùm, quæ ab aliorum *Relatione* deſumitur; brevitèr dicere ſufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentiùs Colloquia miſcent. Fama Popularis levis eſt; & Superiorum Judicia minùs certa;

Etenim coram illis rectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domeſticis emanat.*

Verùm ad *Inquiſitionem* iſtam Univerſam, via maximè compendiaria, in tribus conſiſtit. Primùm, ut *Amicitias multas* comparemus, cum ejuſmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Perſonarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, ut ſaltem ſingulos habeamus præſtò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diverſitate, nos de unaquaque re certiores facere, & ſolidè informare poſſint. Secundò, ut *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam perſequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentiùs *Libertatem* uſurpantes; at, cùm Res poſtulat, *Silentium*. *Libertas* ſiquidem in *Sermone*, etiàm alios invitat & provocat, ut pari *Libertate* erga nos utantur; Et ſic multa deducit ad Notitiam noſtram: At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, ut ament Homines Secreta ſua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus eſt *Habitus*, ut vigilante & præſente animo, in Omnibus Colloquiis & Actionibus, ſimul, & rem, *quæ inſtat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, obſervemus*. Nam ſicut Epictetus præcipit, ut *Philoſophus*, in ſingulis ſuis Actionibus, ita ſecum loquatur; *Et hoc volo, & etiàm Inſtitutum ſervare*; Sic *Politicus* in ſingulis Negotiis, ita ſecum ſtatuat; *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum uſui eſſe poſſit, addiſcere.* Itaque, qui eo ſunt Ingenio, ut nimiùm *Hoc agant*, & toti ſint in præſente Negotio, quod in Manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (Id quod in ſe agnoſcit Montaneus,) Illi certè Miniſtri Regum, aut Rerumpub. ſunt vel optimi, ſed ad proprias Fortunas claudicant. Interìm, Cautio ante omnia adhibenda, ut *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa ſciendo, ad nos multis immiſcendum, feratur. Infelix enim quiddam eſt, & temerarium, *Polypragmoſyne*. Itaque iſta, quam comparandam præcipimus, *Notitia Rerum & Perſonarum* Varietas, hùc tandem redit, ut & *Rerum*, quas ſuſcipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum judicio Delectum faciamus, unde cuncta & magis dextrè, & magis tutò, diſponere & adminiſtrare ſciamus.

Notitiam aliorum ſequitur *Notitia ſui*. Etenim non minor Diligentia adhibenda eſt, ſed major potiùs, ut nos de Nobis ipſis, quam de Aliis verè & accuratè informemus. Quippe cùm Oraculum illud, *Noſce teipſum*, non tantùm ſit Canon Prudentiæ Univerſalis, ſed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Jacobus; *Eum, qui vultum in Speculo conſideravit, obliviſci tamen illicò, qualis fuerit*; Ut omninò frequenti inſpectione ſit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis*: Sed *Specula* ſcilicet ſunt diverſa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, eſt Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud eſt quam Status Rerum, & Temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale eſſe ſolet, Sui nimiùm Amantis, inſtituendum eſt *Homini*, de propriis *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obſtaculis*; Ita rationem ſubducendo, ut hæc perpetuò in majus; Illa autem, minoris potiùs,

quam

quàm reverà ſunt, æſtimentur. Ex hujuſmodi autem Examine, in *Conſiderationem* veniant, quæ ſequuntur.

Prima *Conſideratio* ſit; quomodò alicui Homini, Moribuſque & Naturæ ſuæ, cum *Temporibus* conveniat; quæ ſi inventa fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & ſolutè agere, & ſuo Ingenio uti liceat; ſin ſit aliqua Antipathia, tum demùm in Univerſo Vitæ Curſu, magis cautè & tectè eſt incedendum; minùſque in Publico verſandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum ſuorum ſibi conſcius, cum Seculo ſuo, non optimè convenientium, Ludos publicos nunquàm ſpectavit; Quinetiam per duodecim continuos Annos poſtremos, nunquàm in Senatum venit; ubi contrà, Auguſtus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quòd & Tacitus obſervat; *Alia Tiberio Morum Via.* Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda ſit *Conſideratio*, quomodò alicui conveniat, cum *Profeſſionibus & Generibus Vitæ*, quæ in uſu & pretio ſunt, quorumque ſibi delectus ſit faciendus; ut ſi jam decretum non ſit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio ſuo congruum ſumat; ſin jam pridèm id *Genus* Vitæ, ad quod minùs à Natura factus eſt, fuerit ingreſſus, ſub primâ Occaſione ſe ſubducat, & novam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgiâ videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito, quam tamen poſteà ejuravit, ſuo obſecutus Ingenio, & Vitæ Militari ſe applicuit: Quanquàm Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cùm utrunque Homo Peſtilens dehoneſtaverit.

Tertia ſit *Conſideratio*, quomodò ſe habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos ſuos*; quos veriſimile ſit eum habiturum in Fortunâ ſuâ Competitores; eumque Vitæ Curſum teneat, in quo maxima inveniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile ſit, ſeipſum, inter cæteros, maximè poſſe enitere. Id quod à C. Cæſare factum eſt; qui ab initio Orator fuit, & Cauſſas egit, & in Togâ potiſſimùm verſabatur: Cùm verò vidiſſet, *Ciceronem, Hortenſium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; deſtitit ab Incœpto, & Potentiæ illi Civili, multùm Valedicere jubens, tranſtulit ſe ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus ſummum Rerum Faſtigium conſcendit.

Quarta ſit *Conſideratio*, ut Naturæ ſuæ, & Ingenii Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Neceſſariis*: Siquidèm diverſis, diverſum Genus *Amicorum* convenit; Aliis Solenne, & Taciturnum; Aliis Audax, & Jactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum eſt, quales fuerint *Amici* Julii Cæſaris (Antonius, Hirtius, Panſa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi ſcilicet jurare ſolebant; *Ita vivente Cæſare moriar*; Infinitum ſtudium erga Cæſarem præ ſe ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotiis gerendis, impigri; Famâ, & Exiſtimatione, Mediocres.

Quinta ſit *Conſideratio*, ut caveat quis ſibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* ſe ineptè componat; quaſi quod aliis fuerit pervium, etiam ſibi patere neceſſe ſit; neutiquàm ſecum reputans, quantùm fortaſsè intersfuerit, inter ſuum, & Illorum, quos ad Exemplum

ſibi

ſibi delegit, Ingenium & Mores. In quem Errorem manifeſtò incidit Pompeius, qui, ut Cicero ſcriptum reliquit, toties ſolitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quâ in re, vehementèr ſibi impoſuit, cùm Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cœlo* (ut aiunt) *distarent:* Cùm Alter Ferox eſſet, Violentus, quique Factum in omnibus urgeret; Alter Gravis, Legum Memor, omniaque ad Majeſtatem & Famam componens; unde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *Præceptiones*; verùm Iſtæ ad Exemplum reliquarum ſufficient.

Neque verò, *Noſſe ſeipſum*, Homini ſufficit; ſed ineunda etiàm eſt Ratio ſecum, quomodò ſe *Oſtentare, Declarare*, denique *Flectere ſe & Effingere*, commodè & prudentèr, poſſit. Ad *Oſtentandum ſe* quod attinet, nihil videmus uſu venire frequentiùs, quam ut qui Virtutis Habitu ſit Inferior, Specie Virtutis externâ ſit potior. Non parva igitur eſt Prudentiæ Prærogativa, ſi quis Arte quâdam, & decorè, Specimen ſui apud alios exhibere poſſit; *Virtutes* ſuas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod ſine Arrogantiâ, aut Faſtidio fieri poſſit,) commodè *oſtentando*; Contrà, *Vitia, Defectus, Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, eaſque veluti ad Lumen obvertens; His ſubterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro ſui Temporis prudentiſſimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Oſtentator.* Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, ut *Oſtentatio* quæpiam, licet uſque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium ſit potiùs in *Ethicis*, quàm in *Politicis*. Sicut enim dici ſolet de Calumniâ; *Audactèr calumniare, ſempèr aliquid hæret*: Sic dici poſſit de Jactantiâ, (niſi planè deformis fuerit & ridicula;) *Audactèr te vendita, ſempèr aliquid hæret*. Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores ſubrideant. Itaque Exiſtimatio parta apud Plurimos, Paucorum Faſtidium abundè compenſabit. Quod ſi iſta, de quâ loquimur, *Sui Oſtentatio*, decentèr, & cum Judicio, regatur; Exempli gratiâ; Si nativum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ ſe ferat; Aut ſi illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circumſtent (ut apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alii Invidiâ flagrent; Aut ſi Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidiſſe videantur, minimèque vel ſeriò, vel prolixè nimis, iis inſiſtatur; Aut ſi ita quis ſe laudibus honeſtet, ut ſimul etiàm Cenſuris & Jocis erga ſe non abſtineat; Aut ſi denique hoc facit, non ſponte, ſed tanquàm laceſſitus, & aliorum Inſolentiis & Contumeliis provocatus: non parvum certè hæc Res Exiſtimationi Hominis Cumulum adjicit. Neque ſanè exiguus eſt eorum Numerus, qui, cùm Naturâ ſint magis ſolidi, & minimè ventoſi; atque propterea hâc Arte, Honori ſuo velificandi, careant; Moderationis ſuæ, nonnullâ cum Dignitatis jacturâ, dant pœnas.

Verùm hujuſmodi *Oſtentationem virtutis*, utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimiùm fortaſsè *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negârit, dandam ſaltem eſſe Operam, ut Virtus per Incuriam, juſto ſuo pretio non fraudetur, & minoris, quam reverà eſt, æſtimetur. Hæc verò, in

Virtute æſtimandâ, pretii Diminutio, tribus modis ſolet contingere : Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, ſe, & operam ſuam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accerſitus : Hujuſmodi enim officiis, Remunerationis loco eſſe ſolet, ſi non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus ſuis nimiùm abutitur ; & quod ſenſim erat præſtandum, uno Impetu effundit ; Id quod Rebus benè adminiſtratis, præproperam conciliat Gratiam, in fine autem Satietatem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis ſuæ fructum, in Laudibus, Plauſu, Honore, Gratiâ, ſibi præbitis, nimis citò, & leviter ſentit, atque in iis ſibi complacet ; de quo prudens habetur Monitum ; *Cave ne inſuetus rebus majoribus videaris, ſi hæc te res parva, ſicuti magna, delectat.*

Defectuum enimverò ſedula *Occultatio*, minoris haudquaquàm momenti eſt, quam *Virtutum* Prudens, & Artificioſa *Oſtentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quâdam Induſtriâ, & quaſi tribus Latebris ; *Cautione* ; *Prætextu* ; & *Confidentiâ*. *Cautionem* dicimus, quandò iis Rebus prudentèr abſtinemus, quibus Pares non ſumus : Ubi contra, Ingenia Audacula, & Inquieta, ſe facilè ingerunt, ſine Judicio, Rebus, quibus non inſuevêrunt ; & proinde Defectus ſuos proprios publicant, & quaſi proclamant. *Prætextum* dicimus, cùm ſagacitèr, & prudentèr, viam nobis ſternimus & munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitiis*, & *Defectibus* noſtris, fiat Interpretatio ; quaſi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò exiſtimatur. Etenim, de Latebris Vitiorum non malè Poeta ;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, ſi quem *Defectum*, in nobis ipſis perceperimus, operâ danda, ut Perſonam & Prætextum, *Virtutis finitimæ* mutuemur, ſub cujus umbrâ lateat. Verbi gratiâ, *Tardo Gravitas* prætexenda, *Ignavo Lenitas*; & ſic de cæteris. Illud etiàm utile, probabilem aliquam Cauſſam obtendere, & in Vulgus ſpargere, quâ adducti, ultimas vires noſtras, promere refugiamus ; ut quod *Non poſſimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè eſt Remedium, ſed tamen certiſſimum atque efficaciſſimum ; Nempe, ut quis ea omninò contemnere, & vilipendere ſe profiteatur, quæ revera aſſequi non poſſit : Mercatorum Prudentium More, quibus ſolenne eſt, & proprium, ut Pretium Mercium ſuarum attollant, Aliorum deprimant. Eſt tamen & aliud *Confidentiæ* Genus, hoc ipſo impudentius ; Nimirùm, perfrictâ fronte, *Defectus* ſuos etiàm Opinioni obtrudere, & venditare ; quaſi in iis, quibus maximè deſtituetur, ſe eminere credat ; Atque ut hoc facilius cæteris imponat, ſe in iis Rebus, quibus reverà plurimùm pollet, fingat diffidentem ; Quemadmodùm fieri videmus in Poetis ; Poetâ enim Carmina ſua recitante, ſi unum aliquem Verſiculum, non admodùm dixeris probandum, audias illicò ; *Atque hic Verſus, pluris mihi conſtitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Verſum adducet, quaſi ſibi ſuſpectum, & de eo, quid putes, ſciſcitabitur, quem ſatis nôrit, inter plurimos eſſe optimum, & cenſuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur ; ut ſcilicet, Specimen ſui quis edat coram aliis illuſtre, &. Jus ſuum

in omnibus retineat, nil magis intereſſe judico, quam ne quis per nimiam ſuam Naturæ Bonitatem, & Suavitatem, ſe exarmet,& Injuriis & Contumeliis exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi & Generoſi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra ſe geſtantis, Igniculos, ſubinde emittat. Quæ quidem munita Vitæ Ratio, unà cum prompto & parato, ad ſe à Contumeliis vindicandum, Animo, Aliquibus ex Accidente imponitur, & Neceſſitate quâdam inevitabili, propter aliquid infixum, in Perſonâ, aut Fortunâ ſuâ: veluti fit,in *Deformibus* & *Spuriis*,& *Ignominiâ aliquâ mulctatis*; unde hujuſmodi Homines, ſi Virtus non deſit, felices plerunque evadunt.

Quod verò, ad ſe *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò eſt, ab *Oſtentatione* ſui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; ſed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam ſervetur, prudens & ſana, in Senſa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim, profunda Taciturnitas, & Conſiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cœcis,& (ut Modernæ Linguæ potiùs loquuntur) Surdis Artibus, & Mediis, operatur, Res ſit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò evenit, ut (quod dicitur) *Diſſimulatio Errores pariat, qui Diſſimulatorem ipſum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium inſignes, liberè & indiſſimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitaſſe. Sic L. Sylla manifeſtò præ ſe tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout ſibi eſſent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Cæſar, cùm primùm profectus eſt in Gallias, nil veritus eſt profiteri; *Se malle Primum eſſe in villâ obſcurâ, quam Secundum Romæ*. Idem Cæſar, cœpto jam Bello, Diſſimulatorem minimè egit, ſi audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæſarem innuens) *non recuſat, ſed quodammodò poſtulat, ut (ut eſt,) ſic appelletur Tyrannus*. Similitèr videmus, in Epiſtolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Auguſtus Cæſar Diſſimulator; qui in ipſo ingreſſu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui eſſet in Deliciis,ſolitus tamen erat,in Concionibus apud Populum, jurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores conſequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipſa Tyrannis. Verum eſt, ad Invidiam paululùm leniendam, ſolitum eum ſimul, ad Statuam Julii Cæſaris, quæ in Roſtris poſita erat,manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter ſe ita loquebantur; *Quid hoc eſt? Qualis Adoleſcens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo ſuſpicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod ſentiret, loqueretur. Et iſti quidem, quos nominavimus, proſpera omnia conſecuti ſunt; Pompeius contrà, qui ad eoſdem tendebat Fines, ſed Viis magis umbroſis & obſcuris (ſicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Saluſtius ſimilitèr idem inſimulat; *Ore probo, Animo inverecundo*:) id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates ſuas, & Ambitionem altè recondendo, interim Rempub. in Anarchiam & Confuſionem redigeret, quo illa ſe neceſſariò in Sinus ejus conjiceret; Atque hoc pacto, ſumma Rerum ad eum deferretur, quaſi invitum & renitentem.

Cùm

Cùm verò hoc ſe putaret conſequutum, factus Conſul ſolus (quod nunquàm cuiquam contigiſſet,) nihilò plus ad Fines ſuos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuiſſent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandèm coactus ſit, tritam & vulgarem inire viam; ut ſcilicet, prætextu ſe Cæſari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Caſibus obnoxia, & plerunque infelicia ſolent eſſe ea Conſilia, quæ profundâ *Diſſimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem ſenſiſſe videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subſellii Prudentiam, conſtituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Auguſto Cæſari attribuens. Etenim, de Liviâ verba faciens, ſic loquitur; Quod fuiſſet illa, *cum Artibus Mariti & Simulatione Filii, benè compoſita.*

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occaſionibus & Opportunitatibus obſequens, neque ullo modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum conſtituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines iidem ſint, & Naturâ ſuâ utantur, poſtquàm Occaſiones ſe mutaverint. Benè itaque Livius, cùm Catonem Majorem introducit, tanquàm Fortunæ ſuæ Architectum peritiſſimum, illud ſubjungit; quod ei fuerit *Ingenium Verſatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Gravia & Solennia, & Mutare Neſcia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus à *Naturâ* penitùs inſitum eſt, qui ſuopte Ingenio ſunt, *Viſcoſi* & *Nodoſi*, & ad Verſandum inepti. At in Aliis *Conſuetudine* obtinuit (quæ eſt altera *Natura*,) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) ut minimè mutandam ſibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & proſperam ſint experti. Prudentèr enim obſervat Macciavellus in Fabio Maximo; quod *Priſtinum ſuum & inveteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicùs voluerit, cùm Natura Belli eſſet alia, & acriora poſtularet Conſilia.* In Aliis porrò, idem Vitium ex Inopiâ Judicii progignitur; cùm Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempeſtivè diſcernant; ſed tum demùm ſe vertant, poſtquam Opportunitas jam elapſa ſit: Tale quidpiam in Athenienſibus ſuis, redarguit Demoſthenes; Eos, aiens eſſe, *Ruſticis ſimiles, qui in Ludo Gladiatorio ſe probantes, ſempèr poſt plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percuſſi ſunt; non prius.* In aliis rurſùs, hoc ipſum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam ſemel ingreſſi ſunt, collocaram, perdere gravantur, nec receptui canere ſciunt; Sed potiùs ſe Occaſionibus ſuperiores fôre, Conſtantiâ ſuâ, confidunt. Verùm iſta Animi *Viſcoſitas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulàrit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, eſt damnoſiſſima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & ſimul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summariis*, circa *Fortunæ Architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *Sparſa* haud pauca ſunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum

Primum *Præceptum* eſt; *Faber Fortunæ*, Amuſſe ſuâ peritè utatur, eámque ritè applicet; Hoc eſt, Animum aſſuefaciat, ut Rerum omnium Pretium & valorem æſtimet, prout ad Fortunam & Fines ſuos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet ſedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, ſed veriſſima; Inveniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (ſi ita loqui licet,) eſt bona, *Mathematica*, peſſima; videlicet, Qui de Rerum Conſequentiis ſatis firmitèr judicant; de Pretiis verò, imperitiſſimè. Hinc fit, ut Alii, privata & ſecreta cum Principibus Colloquia; Alii, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm ſit utrunque ſæpenumerò Res, & Invidiâ & Periculo plena: Alii autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ ſuâ in eis impenſâ: Fieri oportere exiſtimantes, ut quantùm moverint, tantùm etiàm promoverint: Sicut Cæſar de Catone Uticenſi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laborioſus fuerit & aſſiduus, & quaſi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno ſtudio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut Homines ſæpiùs ſeipſos fallant; qui, ſi Magni alicujus, aut Honorati viri operâ utantur, ſibi omnia proſpera promittant; cùm illud verum ſit, non grandiſſima quæque Inſtrumenta, ſed aptiſſima, citiùs & féliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium eſt, illud inprimis noſſe, & deſcriptum habere; quid ad cujuſque Fortunam conſtituendam & promovendam Primum ſtatui debeat, quid Secundum, & ſic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxiliis, *Animi Impedimenta* ſuſtuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam ſummo loco plurimi fortaſsè collocaverint, cùm tanti ſit ad omnia usûs. Verùm, eam Opinionem, ſimilem ob Cauſſam abjudico, atque Macciavellus fecit, in aliâ re, non multùm ab eâ diſcrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam eſſe Nervos Belli*; Ille contrà, non alios eſſe *Nervos Belli* aſſeruit, quam *Nervos Virorum Fortium* & *Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè aſſeri poſſit; *Nervos Fortunæ*, non eſſe *Pecuniam*, ſed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Conſtantiam, Moderationem, Induſtriam, & ſimilia. Tertio loco, colloco *Famam* & *Exiſtimationem*; Eò magis, quod illa, Æſtus quoſdam habeant, & Tempora, quibus ſi non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum reſtituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrovertere. Poſtremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per unumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia conjuncta datur; quam ſi ab *Honoribus* auſpiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, ut in Ordine Rerum ſervando, haud parùm eſt momenti; ita non multò minùs, in ſervando Ordine Temporis; Cujus perturbatione frequentiſſimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia eſſent curanda; Atque, dum ad maxima quæque ſubitò advolamus, quæ in medio poſita ſunt, temerè tranſilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc inſtat, agamus*.

Secundum *Præceptum* eſt, ut caveamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par eſt, feramur; neve

neve in adverſum Fluvii remigemus. Optimum enim Conſilium circa Fortunas Hominum,

—— *Fatis accede, Deiſque.*

Circumſpiciamus in omnes Partes, & obſervemus quà Res pateant, quà clauſæ & obſtructæ ſint, quà proclives, quà arduæ, neque viribus noſtris, ubi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc ſi fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præſtabimus; & in Negotiis ſingulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ ſponte fortaſſè eventura fuiſſent, noſtræ Induſtriæ accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*, cùm proximè præcedente nonnihil pugnare videri poſſit; Licet probè intellectum, minimè. Illud hujuſmodi eſt; Ut Occaſiones non ſempèr expectemus, ſed eas quandoque provocemus, & ducamus. Quod etiàm innuit Demoſthenes, Magniloquentiâ quâdam. *Et quemadmodùm receptum eſt, Ut Exercitum ducat Imperator; ſic à cordatis Viris, res ipſæ ducendæ; ut quæ ipſis videntur, ea gerantur; & non ipſi perſequi Eventus tantùm cogantur.* Etenim, ſi diligenter attendamus, duas obſervabimus, eaſque diſcrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii ſiquidèm Occaſionibus commodè ſciunt uti, ſed nihil ex ſe moliuntur, aut excogitant; Alii toti ſunt in machinando, qui Occaſiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omninò & imperfecta cenſenda eſt.

Quartum eſt *Præceptum*; Ut nihil ſuſcipiamus, in quo neceſſe ſit, Temporis plurimum inſumere: verùm ut Verſiculus ille Aurem ſempèr vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia ſubeſt Cauſſa, cur ii, qui Profeſſionibus laborioſis, aut Rebus ſimilibus, ſe addixerunt, veluti Jureconſulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & hujuſmodi; in Fortunâ ſuâ conſtituendâ, & promovendâ, minùs ſint ſolertes; quàm quod Tempore, (aliàs ſcilicet inſumpto,) indigent ad particularia pernoſcenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam ſuam ſpectent, comminiſcendas & meditandas. Quinetiàm, in Aulis Principum, & Rebuſpub: eos reperias, & ad Fortunam ſuam promovendam, & ad aliorum invadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; ſed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum eſt *Præceptum*; Ut Naturam quodammodò imitemur, quæ *nihil facit fruſtrà*. Id quod factu non erit admodùm difficile, ſi Negotia noſtra omnium generum, peritè comminiſceamus & contexamus. In ſingulis enim Actionibus, ita Animus eſt inſtituendus & præparandus, atque Intentiones noſtræ aliæ aliis ſubſternendæ, & ſubordinandæ; Ut ſi, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non poſſimus, in *Secundo* tamen liceat conſiſtere; imò vel in *Tertio*: Quod ſi, nec in *aliquâ* omninò *Parte Rei* hærere aut conſiſtere poſſimus, tum verò ad alium quempiam (præter deſtinatum) Finem, Operam impenſam flectamus:

Sin

Sin nec in *Præſenti*, aliquem Fructum demetere queamus, ſaltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* proſit : Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præſenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, ſatagamus ſaltèm, ut aliquid *Exiſtimationi* noſtræ inde accreſcat : & alia id genus : Rationes ſempèr à nobis ipſis exigendo, quibus conſtet, nos Fructûs aliquid, plus minus, ex ſingulis Actionibus, & Conſiliis noſtris percepiſſe ; Neque ullo modo permittendo, ut tanquam confuſi ac conſternati Animum illicò deſpondeamus, ſi fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs convenit Viro Politico, quam uni Rei, unicè eſſe intentum. Qui enim hoc facit, Occaſionum innumerarum jacturâ mulctabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo intervenire ſolent : Quæque fortaſsè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ poſteà uſui futura ſint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam ; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum eſt *Præceptum*, Ut nos Rei alicui nimis peremptoriè non aſtringamus ; quanquam Caſui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia ; Sed ſempèr habeamus, vèl Feneſtram apertam ad Evolandum ; vel Poſticum aliquod ſecretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, eſt Antiquum illud Biantis ; modò non ad Perfidiam, ſed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur : *Et ames tanquam Inimicus futurus, & Oderis tanquam Amaturus.* Nam Utilitates quaſque mirum in Modum, prodit & corrumpit, ſi quis nimiùm ſe immerſerit, Amicitiis infelicibus ; moleſtis & turbidis Odiis ; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* ſufficient : Illud enim Hominibus in Memoriam ſubinde reducendum eſt, longè abeſſe, ut Adumbrationes iſtæ, quibus utimur in Deſideratis, loco juſtorum Tractatuum ponantur ; Sed ſint ſolummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, judicium fieri poſſit. Neque nunquàm ita deſipimus, ut Fortunam, abſque tanto, quantum diximus molimine, minimè parari aſſeramus. Probè enim novimus, eam tanquàm ſponte in gremium aliquorum defluere : Alii autèm eam, Diligentiâ ſolâ & Aſſiduitate (cautione nonnullâ aſperſâ,) abſque Arte multâ aut operosâ, adipiſcuntur : Verùm ſicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, ut Cauſidici ſinguli tales eſſe debeant, aut poſſint : Ac rursùs, ſicut in Principe aut Aulico deſcribendo (quod nonnulli tractandum ſuſceperunt,) Modulus effingitur, prorsùs ſecundum Artis Perfectionem, non autem ſecundum Practicam vulgatam : Idem & nos in *Politico* inſtruendo præſtitimus : *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam.*

Enimverò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & propoſuimus, omnia, ex genere eorum eſſe, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet ; Si quis Macciavello ſe dederit in Diſciplinam, qui præcipit ; *Virtutem ipſam non magnoperè curandam, ſed tantùm Speciem ejus, in publicum verſam : quia Virtutis Fama & Opinio Homini adjumento ſit, Virtus ipſa Impedimento* ; Quique alio loco præcipit ; *Ut Homo Politicus, illud tanquam Fundamentum Prudentiæ ſuæ*

ſuæ ſubſternat; *quod præſupponat, Homines non rectè, nec tutò, adeo, quæ volumus, flecti aut adduci poſſe, præterquam ſolo metu, ideoque dei operam, ut omnes, quantum in ſe eſt, Obnoxii ſint, atque in Periculis, & Anguſtiis conſtituti*; Ita ut Politicus ſuus, videatur eſſe, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut ſi quis Axiôma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodo Inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amiciſſimorum exitio redimebant: Aut ſi quis L. Catilinæ Imitator eſſe velit, ut Rerumpub. Incendiarius fiat & Perturbator, quò meliùs in Aquis turbidis piſcari, & Fortunam ſuam expedire poſſit; *Ego* (inquit) *ſi in Fortunis meis Incendium ſit excitatum, id non Aquâ, ſed Ruinâ reſtinguam*: Aut ſi quis illud Lyſandri ad ſe transferat, qui dicere ſolebat; *Pueros Placentis, Viros Perjuriis alliciendos*; Cum aliis ejuſdem Farinæ pravis, ac pernicioſis Dogmatibus; Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major eſt Numerus, quam rectorum & ſanorum; Si quis (inquam) hujuſmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur, non iërim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & Virtutis omnibus ſeipſum ſolutum, Fortunæ ſolummodò mancipârit) poſſe, majore compendio, & celeriùs, Fortunam ſuam promovere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodum & in *Viâ*, ut Iter brevius, ſit fœdius & cœnoſius; neque ſanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus eſt.

Tantum verò abeſt, ut Homines ad hujuſmodi *Artes Pravas* ſe applicare oporteat, ut potius ſanè, (ſi modò ſint apud ſe, ſeque ſuſtinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in adverſum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non ſolùm Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia ſint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verùm etiam & illam magis ſpecialem; videlicet, Quod ipſum *Eſſe*, ſejunctum à *Benè Eſſe*, Maledictionis loco ſit, & quò grandius ſit *Eſſe*, eò major ſit Maledictio: Quodque ampliſſimum Virtutis Præmium, ſit ipſa Virtus; Quemadmodùm & ultimum Vitii Supplicium eſt Vitium ipſum, ſicut egregiè Poeta;

Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolvi? Pulcherrima primùm
Dii Moreſque dabunt veſtri. ———

Et contrà, non minùs verè ille de Sceleratis; *Atque eum ulciſcentur Mores ſui.* Quinetiàm, Mortales, dum in omnes partes, Cogitationes ſuas agitant, & diffundunt, ut Fortunis ſuis rectè proſpectum atque conſultum ſit, interìm in mediis illis Animi Tranſcurſibus, ad Divina Judicia, & Providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ ſæpiſſimè Impiorum Machinationes, & Conſilia Prava, licet profunda, ſubvertit, & ad nihilum redigit; ſecundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem.* Imò, etſi Injuriis, & *Malis Artibus*, abſtineant; Attamen hæc jugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, abſq; Ceſſatione, & quaſi ſine Sabbato, Tributum Temporis noſtri Deo debitum minimè ſolvit: Qui, ut videre eſt, Facultatum noſtrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & ſibi ſeponit. Quorſùm enim fuerit, Os gerere in Cœli ſublimia erectum; Mentem verò humi proſtratam, & Pulverem inſtar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque

Atque affigit humi Divinæ Particulam Auræ.

Quod ſi in hoc ſibi quiſquam adblandiatur, quod Fortunâ ſuâ, utcunque eam Malis Artibus obtinuerit, rectè uti decreverit; ſicut de Auguſto Cæſare, & Septimio Severo, ſolitum erat dici; *Debuiſſe illos aut nunquàm Naſci, aut nunquàm Mori*: Tanta in Ambitu Fortunæ ſuæ patrârunt Mala; tanta rurſùs, Summa adepti, contulerunt Bona: intelligat nihilominùs, hanc Malorum per Bona Compenſationem, poſt Factum probari; Conſilium autem hujuſmodi meritò damnari. Abs re poſtremò nobis non fuerit, in Curſu iſto incitato, & fervido, verſus Fortunam noſtram, Frigidam pauliſper aſpergere, hauſtam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Inſtitutionibus ſuis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimiò ambientes, plerunque ſuperbè averſantur.* Verùm hoc ultimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Guſtus, ex Morbo Animi, corruptus eſt. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ* & *Philoſophiæ* eſt tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè aſſerunt de eo; quod *primum quæri debeat*; Etenim *Theologia* edicit; *Primum quærite Regnum Dei, & iſta omnia adjicientur vobis*; Philoſophia autem ſimile quiddam jubet; *Primùm quærite Bona Animi; cætera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamvis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs jactum, interdùm locetur ſuper *Arenas*; quemadmodùm videre eſt in M. Bruto, qui in eam vocem, ſub Exitum ſuum, prorupit;

Te colui Virtus ut Rem, áſt tu Nomen inane es.

At idem *fundamentum*, divinitùs locatum, firmatur ſemper in *Petrâ*. Hîc autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & ſimul *Doctrinam Generalem* de *Negotiis*, concludimus.

Caput III.

Partitiones Doctrinæ *de* Imperio, *ſive* Repüb. *omittuntur*; *Tantùm Aditus ſit, ad* Deſiderata *duo*; Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Juſtitiâ Univerſali, *ſive de* Fontibus Juris.

VEnio jam ad *Artem Imperii*, ſive *Doctrinam de Repub. Adminiſtrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, ut *Familia* ſub *Civitate*. In hâc Parte, ſicut jam anteà dixi, Silentium mihi imperavi. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin poſſim de illâ fortaſsè non imperitè aut inutilitèr differere; utpote, qui longâ Experientiâ edoctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad ampliſſimum Regni Magiſtratum, Favore Majeſtatis tuæ indulgentiſſimo, nullo Merito meo, evectus fuerim; eundemque Magiſtratum, per Annos Quatuor integros geſſerim; & quod pluris eſt, Majeſtatis tuæ Mandatis, & Colloquiis, per Annos Octodecim continuos aſſueverim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum exculpere potuiſſet;) Quique etiàm, inter omnes Artes

Artes, plurimum Temporis in Hiſtoriis, & Legibus contriverim. Quæ omnia, non Jactantiâ ad Poſteros, refero, ſed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quiſpiam, ad Literas, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, neſcio quo Fato, contrà Genium ſuum abreptus, ad Civilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, ſub Rege prudentiſſimo, aſſumptus fuerit. Verùm, ſiquid circa *Politicam* poſthàc parturiet Otium meum, erit fortaſsè *Proles*, aut *Abortiva*, aut *Poſthuma*. Interim, ne Scientiis omnibus, jam veluti in Subſelliis ſuis collocatis, Sedes hæc tam excelſa omninò vacet, decrevi duas tantùm *Civilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperii* non pertinent, ſed ſunt Naturæ magis communis, ut *Deſiderata*, notare; Earumque, more noſtro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperii* tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, ut *Imperium conſervetur*; Secundò ut *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, ut *Amplificetur, Fineſque ejus longiùs proferantur*; de duobus primis *Officiis*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum eſt; de Tertio ſiletur. Illud itaque inter *Deſiderata* reponemus; & More noſtro, *Exemplum* ejus proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Conſulem Paludatum*, ſive *Doctrinam de Proferendis Imperii Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarii de proferendis Finibus Imperii.

DIctum Themiſtoclis, ſibi ipſi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; ſin de aliis, atque in genere, prolatum fuiſſet, prudentem ſanè Obſervationem, & pergravem Cenſuram, complecti videatur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulſaret, reſpondit, *Fidibus ſeneſcire; cæterùm poſſe Oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Iſta certè Verba, ad Senſum Politicum tranſlata, Facultates duas, multùm inter ſe diſcrepantes, in iis, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè deſcribunt, & diſtinguunt. Etenim, ſi Regum Conſiliarios, Senatores, alioſque ad Negotia publica admotos, qui uſquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rariſſimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem* è parvis ampla efficere poſſint, Fidicines tamen ſint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc eſt Aulicis Tricis,) miri Artifices, qui tantùm abeſt, ut *Rempub. amplificare* poſſint, ut potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè Artes illæ degeneres, & præſtigiæ, quibus ſæpenumerò Conſiliarii, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes ſuos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujuſdam Fidicularîæ; utpote cùm ſint Res magis gratæ in Præſens, & Artificibus ipſis Ornamento, quam ad Rempub. quarum ſunt Miniſtri, Opes & Amplitudinem, utiles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Conſiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè ſpernendi, qui ſint Negotiis pares, poſſintque Res commodè adminiſtrare, eaſq; à manifeſtis præcipitiis & Incommodis conſervare, à Virtute tamen illâ Rempub. Erectrice & Amplificatrice, longo intervallo abſunt.

 Verùm,

Verùm, qualeſcunque demùm fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipſum; Qualis nimirùm cenſeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* poſſit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires ſuas in majus æſtimantes, Inceptis ſe vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs eaſdem plus æquo deſpicientes, ad Conſilia puſillanima & meticuloſa, ſe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Menſuræ ſubjicitur; quoad Redditus, Calculis. Numerus Civium, & Capita, Cenſu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi poſſint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res errori magis obnoxia, quàm verum & intrinſecum, excipere Valorem, circa *Vires* & *Copias Imperii* alicujus. Aſſimilatur *Regnum Cælorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, ſed *Grano Sinapis*, quod inter Grana eſt minimum; quod tamen habeat interim, intra ſe, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò ſe & citiùs attollat, & latiùs diffundat: Eodem modo, invenire eſt Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulteriùs proferendos*, aut latiùs imperandum, ſunt minùs apta; Alia contrà, Dimenſione ſatis exigua, quæ tamen Baſes, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, eſſe poſſint.

1. Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generoſæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & ſimilia; ſunt certè iſta univerſa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle Leoninâ; Niſi Gens ipſa, Stirpe ſuâ, & Ingenio ſit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipſe Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles ſunt & ignavi. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat.* Exercitus Perſarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vaſtum Hominum Pelagus, ſubjiciebatur; adeò ut Duces Alexandri, nonnihil ipſo Spectaculo perculſi, Regem interpellarent, atque ut Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *ſuffurari Victoriam*. Ea autem etiam Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, caſtrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm ſpectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non exceſſit, contra ſe tendentem, in Dicterio illo ſuo ſibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimis plus quam oportet, pro pugnâ, longè minùs.* Eoſdem tamen, priuſquàm occubuiſſet Sol, ſatis multos, ad illum infinitâ ſtrage profligandum, expertus eſt. Innumera ſunt Exempla, quam ſit Multitudinis cum Fortitudine congreſſus impar! Primò igitur pro re certiſſimâ & exploratiſſimâ decernatur, & ſtatuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni aut Status ſpectent, ſit, ut *Populus* ipſe ſit *Stirpe & Ingenio bellicoſus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli ſint Pecunia*; ſi deſint Nervi Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœſo oſtentanti Aurum reſpondit Solon; *At ſi quis (ô Rex) venerit, qui melius quàm tu Ferrũ geſtet, illi profectò, totum hoc cedet Aurum.* Quare, quicunque is tandem ſit Princeps aut Status, cujus Subditi

A Nativi

Nativi & Indigenæ, non ſint Animoſi & Militares, Potentiam ſuam admodùm ſobriè æſtimet: Atque econtrà, Principes, qui dominantur in Gentes Animoſas & Martias, nôrint illi ſatis Vires ſuas, ſi ſibi aliàs non deſint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod ſolet adhiberi Remedium cùm *Copiæ Nativæ* deſint) plena ſunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicunque *Status* illis innitetur, poterit fortaſsè Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, ſed defluent illæ paulò poſt.

2. *Benedictio Iudæ*, & *Iſſacharis*, in unum nunquàm convenient: Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, ſit ſimul, & *Leonis Catulus*, & *Aſinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquàm fiet, ut *Populus* Tributis oppreſſus, fortis exiſtat & Bellicoſus. Verum eſt, Collationes publico conſenſu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre eſt, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Exciſas* vocant; Atque aliquà ex parte, in iis, quæ *Subſidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum eſt, Sermonem jam inſtitui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex conſenſu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etſi eadem Res ſint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis gravatum, idoneum ad Imperandum, non eſſe.

3 Aſpirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, prorſùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generoſi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, ut *Plebs* Regni ſit humilis & abjecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Sylvis cæduis; in quibus, ſi major, quam pars eſt, Caudicum, ſive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renaſcetur Sylva ſincera, & pura; ſed major Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numeroſior juſto eſt *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; atque eò demùm res redibit, ut nec Centeſimum quodque Caput, ſit, ad Galeam portandam, idoneum: Præſertim ſi Peditatum ſpectes; qui Exercitûs plerunque eſt Robur præcipuum; Unde ſuccedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nuſquàm Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum eſt, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè ſempèr in Bellis obtinuit. Hanc ipſam ob Cauſſam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles ſint, Ruſtici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ Prudentiâ excogitatum eſt, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ ejus Hiſtoriâ* fuſiùs tractavimus,) ut Prædia, minora, atque Domus Agricolationis inſtituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui diſtrahi non poſſit; eo fine, ut ad Victum liberaliorem ſufficiat; Utque Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut ſaltèm Uſufructuarii, non Conductitii aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum,

quo Antiquam Italiam inſignivit Virgilius, merebitur Regio aliqua;

——*Terra potens Armis, atque ubere Glebæ.*

Neque prætereúnda eſt illa Pars Populi (quæ Angliæ ferè eſt peculiaris; nec alibi (quod ſcio) in uſu, niſi fortè apud Polonos,) *Famuli* ſcilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipſis minimè cedunt. Quare certiſſimum eſt, quod Magnificentia, & Splendor ille Hoſpitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more ſunt apud Nobiles & Generoſos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; ubi contrà, Nobilium obſcura, & magis privata, & in ſe reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda eſt omninò opera, ut *Arbor* iſta *Monarchiæ*, qualis fuit Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat ſatis *amplum* & *robuſtum*, ad *Ramos* ſuos & *Frondes ſuſtentandos*: Hoc eſt, ut Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, ſatis ſuperque ſufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati ſunt, qui *Ius Civitatis*, facilè & libentèr largiuntur. Vana ſiquidem fuerit Opinio, poſſe Manipulum Hominum, utcunque Animis & Conſilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & Spatioſas, Imperii Jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortaſsè facere poſſint, ſed Diuturnitatem hæc Res non aſſequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde, donec intra parvos Limites dominati ſunt, Res eorum firmæ fuerunt, & ſtabiles: At poſtquàm Limites ſuos cœpiſſent proferre, & latiùs dominari, quam ut Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere poſſet, Potentia eorum ſubitò corruit. Nulla unquàm Reſpub. Sinus ſuos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quam *Reſpub. Romana*. Itaque par erat, Inſtituto tam prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe ampliſſimum ſuccreverint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* promptè elargiri; Idque in ſupremo gradu: Hoc eſt, non ſolùm *Ius Commercii*, *Ius Connubii*, *Ius Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragii*, & *Ius Petitionis*, ſive *Honorum*: Hocque rursùs, non ſingulis tantùm Perſonis, ſed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicârunt. Hùc adde Conſuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum tranſplantabantur. Quæ duo Inſtituta, ſi ſimul componas, dices profectò, non Romanos ſe diffudiſſe ſuper Univerſum Orbem; ſed contrà, Orbem univerſum ſe diffudiſſe ſuper Romanos: Quæ ſecuriſſima *proferendi Imperii* eſt Ratio. Subit mirari ſæpiùs *Imperium Hiſpanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare poſſit. At certè, Hiſpaniæ ipſæ, pro Arboris ſtemmate ſatis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ, aut Spartæ, ſub initiis ſuis, contigerat. Porrò, quanquàm *Ius Civitatis*, ſatis parcè ſoleant Hiſpani impertire, quod proximum tamen eſt, faciunt; Quippe, qui cujuſcunque Nationis Homines, ad Militiam ſuam ordinariam, promiſcuè admittant. Quinetiàm, ſummum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hiſpanos deferunt. Attamen & illam ipſi, videntur, non ita pridèm, *Indigenarũ* Paucitatẽ ſenſiſſe, eiq; ſuccurrere

cu-

cupiiſſe; ut ex *Pragmatica Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere eſt.

5. Certiſſimum eſt; *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non ſub Dio, ſed ſub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quàm Brachium requirunt) ſuâ naturâ Militaribus Animis eſſe contrarias. In univerſum, Populi Bellicoſi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent: Atque in hoc Ingenio ſuo; non ſunt admodùm reprimendi, ſi Animos ipſorum in Vigore conſervare, cordi nobis ſit. Magno itaque Adjumento, Spartæ, Athenis, Romæ, aliiſque Antiquis Rebuſpub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, ſed *Servos* plerunque; quorum Laboribus iſtiuſmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum uſus, poſt Legem Chriſtianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Deſuetudinem. Huic verò Rei proximum eſt, ut Artes iſtæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut ſaltèm facilè recipiendi ſunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum conſtare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum *Opera Robur* & *Lacertos viriles* poſtulant; Cujuſmodi ſunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*; & ſimiles; Non annumerando *Militiam Deſcriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem* confert, ut Gens aliqua, *Armorum ſtudium* profiteatur, tanquàm Decus ſuum, & Inſtitutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhùc dicta ſunt, ad Habilitates tantùm erga Arma ſpectant; Quorsùm autem Habilitas, ſi non Rei ipſi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) poſtquàm è vivis exceſſerat, illud Civibus ſuis legavit, ut ante omnia rem Militarem colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum inſurgeret: *Imperii Spartani* Fabrica univerſa, (non nimis prudentèr quidem, ſed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, compoſita eſt & conſtructa, ut Cives ſui Belligeratores eſſent. *Perſarum* & *Macedonum*, idem erat Inſtitutum, ſed non tam conſtans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii etiàm ad Tempus Armis ſe præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Inſtitutum, Lege ſuâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, ſed Magnâ cum Militiæ ſuæ (ut nunc eſt) declinatione. In Europâ Chriſtianâ, Gens quæ illud adhùc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verùm Res eſt, tam liquida, & manifeſta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit ſtudii, ut Verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandum omninò alicui Nationi eſſe, quæ non ex Profeſſo Arma & Militiam colat, iiſque præcipuè ſtudeat & incumbat, ſibi veluti vltrò obventuram, inſignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certiſſimum eſſe Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Profeſſione & Studiis diutiùs permanſerint (Id quod Romani, Turcæque, potiſſimùm fecere,) miros in Imperio amplificando facere Progreſſus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi Spatium floruere; inde tamen, unico illo Seculo, eam Imperii Amplitudinem aſſecutæ ſunt, quam longo poſt Tempore, etiàm remiſsâ illâ Armorum Diſciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine eſt, Ut *Status* quis utatur ejuſmodi *Legibus* & *Conſuetudinibus*, quæ juſtas illi Cauſſas, aut ſaltèm Prætextus, Arma capeſſendi, tanquàm in promptu miniſtrent. Etenim, ea eſt inſita Animis Hominum Juſtitiæ Apprehenſio, ut Bellum (quod tot ſequuntur Calamitates,) niſi gravem ob Cauſſam, ſaltèm ſpecioſam, inferre abſtineant. Turcis præſtò eſt ſempèr, & ad nutum, Belli Cauſſa; Propagatio ſcilicet Legis & Sectæ ſuæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, ſi *Fines Imperii ipſorum protuliſſent*, tamen ob hanc ſolam Cauſſam, ut *Fines proferrentur*, nunquàm Bella ſuſceperunt. Aſpiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more ſit; Ut *Senſum* habeat *vividum* & *acrem*, *Injuriæ* alicujus vel Subditis ſuis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Miniſtris, illatæ; neque à primâ provocatione diutius torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* ſit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Sociis ſuis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò ut, ſi fortè in populum Fœderatū, cui etiàm cum aliis Fœdus Defenſivum intercederet, Hoſtilis Impreſſio facta eſſet; atque ille à plurimis ſuppetias peteret, Romani omnium primi ſempèr adeſſent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correſpondentiam tacitam*, geſta, non video in quo Jure illa fundata ſint. Talia fuerunt Bella, quæ à Romanis ſuſcepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmoniis & Athenienſibus, ad conſtituendas, aut evertendas Democratias, & Oligarchias: Talia quandóque illata ſunt a Rebuſpub. aut Principibus, ſub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præſentem ſufficiat, ut illud decernatur; Non eſſe expectandam, *Statui* alicui, *Imperii Amplitudinem*, niſi ad quàvis Occaſionem juſtam ſe Armandi, protinùs expergiſcatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, ſive ſit illud *Naturale*, ſive *Politicum*, abſque *Exercitatione*, *Sanitatem* ſuam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. juſtum atque honorificum *Bellum* loco ſalubris *Exercitationis* eſt. Bellum Civile profectò inſtar Caloris Febrilis eſt; At Bellum Externum inſtar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deſide atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res ſe habeat quatenùs ad alicujus Statûs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò intereſt, ut quaſi ſempèr in Armis ſit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm ſub Vexillis habitus, etſi Res ſit, magni proculdubiò Sumptûs & Impenſæ; Attamen ejuſmodi eſt, ut Statui alicui, quaſi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut ſaltèm plurimùm Exiſtimationis ad omnia conferat. Id quod inſigniter cernere eſt in Hiſpanis, qui jam per Annos Centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non ſempèr ad eaſdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome eſt. Cicero, de Pompeii contra Cæſarem Apparatu, ſcribens ad Atticum; *Conſilium* (inquit) *Pompeii, planè Themiſtocleum eſt; putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque Cæſarem Pompeius, proculdubiò delaſſaſſet, & attriviſſet, niſi inani fiduciâ inflatus, ab illo Incœpto deſtitiſſet.

Prælia

Prælia Navalia, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna* ad *Actium* Orbis Imperium determinavit. *Pugna* ad *Inſulas Curſolares*, *Circulum in Naribus* Turcæ *poſuit*. Multoties certè evenit, ut Victoriæ Navales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum eſt, cùm Aleæ hujuſmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commiſſa eſt. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello ſumere poteſt: Ubi contrà, qui Terreſtribus Copiis eſt ſuperior, nihilominùs plurimis Anguſtiis conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, ſi unquàm, aut uſpiam, *Potentia Navalis* (quæ quidem huic *Regno Britanniæ* in Dotem ceſſit,) ſummi, ad Rerum Faſtigia, Momenti eſt; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea ſimpliciter non ſunt, ſed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia Utriuſque Indiæ Theſauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Acceſſorium quiddam, exiſtunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris geſta*, cenſeri poſſunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priſcis temporibus, à Rebus Bellicis, reſilire ſolebant. Habemus hodiè, fortaſsè ad Animos faciendos, *Ordines* quoſdam Honorificos Militiæ; qui tamen jam facti ſunt & Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Inſupèr, *Hoſpitia* quædam *Publica* Militibus Emeritis & Mutilatis deſtinata, & hujuſmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi Victoriæ partæ ſunt, extructa *Trophea*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium in Bello*; *Coronæ Civicæ*, *Militares*, ſingulis conceſſæ; Nomen ipſum *Imperatoris*, quod poſteà Reges maximi à Belli Ducibus mutuati ſunt; Redeuntium Ducum, Bellis proſperè confectis, *celebres triumphi*; *Donativa*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, ſub Exercituum dimiſſionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam inſigni Splendore coruſcantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos ſubdere, eáque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, ſed inter prudentiſſima planè Nobiliſſimáque Inſtituta numerandus: Utpote, qui in ſe hæc tria haberet; *Ducum Decus & Gloriam*; *Ærarii ex Spoliis Locupletationem*; & *Donativa Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortaſsè *Monarchiis* non competit, præterquàm in Perſonis *Regis* ipſius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipſum Triumphi, ſibi & Filiis ſuis, de Bellis, quæ præſentes ipſi confecerant, tanquàm peculiarem reſervârunt: *Veſtimenta* autem ſolummodò, & *Inſignia Triumphalia*, aliis Ducibus indulſerunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo eſt (ut teſtatur Sacra Scriptura,) *qui ſollicitè cogitando, poteſt apponere ad Staturam ſuam, Cubitum unum*; In puſillo ſcilicet *Corporis Humani* Modulo: Cæterùm, in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub*. Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes eſt. Nam prudentèr introducendo Leges, Inſtituta, & Conſuetudines, quales jam propoſuimus, & alias his ſimiles, Poſteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis*

Sementem

Sementem fecerint. Verùm iſta Conſilia apud Principes rarò tractantur, ſed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuimus, quæ de *Proferendis Imperii Finibus*, in præſentiâ occurrunt. Verùm quorsùm iſta Commentatio, cum *Monarchia Romana*, futura ſit inter Mundanas (ut creditur) ultima? Niſi quod nobis Inſtituto noſtro fidis, neque uſpiàm de Viâ declinantibus (quandoquidèm *Amplificatio Imperii*, fuerit inter *Officia* tria *Polisices*, tertium,) illud omninò prætermittere, non licuerit. Reſtat jam *Deſideratum* alterum, ex iis, quæ poſuimus, duobus, Nimirùm, de *Iuſtitiâ Univerſali*, ſive de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* ſcripſerunt, omnes vel tanquàm Philoſophi, vel tanquàm Juriſconſulti, Argumentum illud tractaverunt. Atque Philoſophi proponunt multa, dictu pulchra, ſed ab uſu remota. Juriſconſulti autem, ſuæ quiſque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxii & addicti, Judicio ſincero non utuntur; ſed tanquàm è Vinculis ſermocinantur. Certè Cognitio iſta ad Viros Civiles propriè ſpectat; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diverſæ: Ideóque poſſint de *Legibus*, ex Principiis & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quàm Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, ut *Fontes Iuſtitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur; & in ſingulis *Iuris* Partibus, *Character* quidam & *Idea Iuſti* exhibeatur; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges* probare, atque inde Emendationem moliri quiſque, cui hoc cordi erit & curæ, poſſit. Hujus igitur rei, more noſtro, *Exemplum in uno Titulo* proponemus.

Exemplum *Tractatûs* de *Iuſtitiâ Univerſali*, ſive de Fontibus Juris, in uno Titulo, per Aphoriſmos.

PROOEMIUM.

APHORISMUS I.

IN Societate Civili, aut Lex, *aut* Vis *valet. Eſt autem &* Vis *quædam* Legem *ſimulans; &* Lex *nonnulla magis* vim *ſapiens, quam* Æquitatem Juris. *Triplex eſt igitur* Injuſtitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitioſa *prætextu* Legis; *&* Acerbitas *ipſius* Legis.

APHORISMUS 2.

Firmamentum Juris Privati *tale eſt. Qui Injuriam facit, Re, Vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Periculum. Cæteri Vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non ſunt; ſed Exemplum ad ſe pertinere putant. Itaque facilè coeunt in Conſenſum, ut caveatur ſibi per* Leges; *ne Injuriæ per vices ad ſingulos redeant. Quod ſi ex Ratione Temporum, & Communione Culpæ, id eveniat, ut pluribus & Potentioribus, per* Legem *aliquam, Periculum creetur, quam caveatur,* Factio *ſolvit* Legem; *Quod & ſæpè fit.*

APHO-

APHORISMUS 3.

At Jus Privatum, *ſub Tutelâ* Juris Publici, *latet*. Lex *enim cavet Civibus, Magiſtratus* Legibus. *Magiſtratuum autem Authoritas pendet ex Majeſtate Imperii, & Fabricâ Politiæ, &* Legibus Fundamentalibus. *Quare, ſi ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta conſtitutio,* Leges *erunt in bono Uſu; ſin minùs, parùm in iis Præſidii erit.*

APHORISMUS 4.

Neque tamen Jus Publicum, *ad hoc tantùm ſpectat, ut addatur tanquam Cuſtos* Juri Privato, *ne illud violetur; atque ut ceſſent Injuriæ; Sed extenditur etiam ad Religionem, & Arma, & Diſciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Eſſe Civitatis.*

APHORISMUS 5.

Finis *enim &* Scopus, *quem* Leges *intueri, atque ad quem Juſſiones & Sanctiones ſuas, dirigere debent, non alius eſt, quàm ut Cives feliciter degant. Id fiet, ſi Pietate & Religione rectè inſtituti; Moribus honeſti; Armis adverſus Hoſtes Externos tuti;* Legum *auxilio adverſus Seditiones, & privatas Injurias muniti; Imperio & Magiſtratibus obſequentes; Copiis & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Inſtrumenta & Nervi ſunt* Leges.

APHORISMUS 6.

Atque hunc Finem *Optimæ* Leges *aſſequuntur, Plurimæ verò ipſarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter ſe differunt; Ut Aliæ* excellant; *Aliæ* mediocritèr ſe habeant; *Aliæ prorſus* vitioſæ *ſint. Dictabimus igitur pro Iudicii noſtri Modulo, quaſdam tanquam* Legum Leges; *Ex quibus Informatio peti poſſit, quid in ſingulis* Legibus, *benè aut perperàm poſitum aut conſtitutum ſit.*

APHORISMUS 7.

Antequàm verò ad Corpus *ipſum* Legum Particularium *deveniamus; perſtringemus paucis,* Virtutes & Dignitates Legum *in genere*. Lex *bona cenſeri poſſit, quæ ſit* Intimatione certa; Præcepto juſta; Executione commoda; Cum Formâ Politiæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITULUS I.

De Prima Dignitate Legum, ut ſint certæ.

APHORISMUS 8.

LEgis *tantum intereſt ut certa ſit, ut abſque hoc nec Juſta eſſe poſſit.* Si enim incertam Vocem det Tuba, quis ſe parabit ad Bellum? *Similiter ſi incertam vocem det* Lex, *quis ſe parabit ad Parendum? Ut moneat igitur oportet, priuſquàm feriat. Etiàm illud rectè poſitum eſt;* Optimam eſſe Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Judicis: *Id quod* Certitudo *ejus præſtat.*

APHORISMUS 9.

Duplex Legum Incertitudo: *Altera, ubi* Lex nulla præſcribitur, *Altera;*

Altera, ubi ambigua *&* obſcura. *Itaque de* Caſibus omiſſis à Lege, *primò dicendum eſt; ut in his etiàm inveniatur aliqua Norma* Certitudinis.

De Caſibus omiſſis à Lege.

Aphorismus 10.

A*Nguſtia* Prudentiæ Humanæ, Caſus *omnes, quos Tempus reperit, non poteſt capere. Non rarò itaque ſe oſtendunt* Caſus Omiſſi *&* Novi. *In hujuſmodi* Caſibus, *triplex adhibetur Remedium, ſive Supplementum; vel per* Proceſſum ad Similia; *vel per* uſum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; *vel per* Juriſdictiones, quæ ſtatuunt ex Arbitrio boni Viri, *& ſecundum Diſcretionem ſanam; ſive illæ* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *ſive* Cenſoriæ.

De Proceſſu ad Similia, & Extenſionibus Legum.

Aphorismus 11.

I*N* Caſibus omiſſis, *deducenda eſt Norma* Legis *à* ſimilibus; *ſed cautè, & cum Iudicio. Circa quod ſervandæ ſunt Regulæ ſequentes.* Ratio prolifica, Conſuetudo ſterilis eſto, nec generet caſus. *Itaque quod contra* Rationem Juris *receptum eſt, vel etiàm ubi* Ratio *ejus eſt* obſcura, *non trahendum eſt ad Conſequentiam.*

Aphorismus 12.

Bonum publicum inſigne, rapit ad ſe Caſus omiſſos. *Quamobrem, quando* Lex *aliqua, Reipub. Commoda notabilitèr & majorem in modum intuetur, & procurat,* Interpretatio *ejus* Extenſiva *eſto, &* Amplians.

Aphorismus 13.

Durum eſt torquere Leges, *ad hoc ut torqueant Homines.* Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta nova. *Quod ſi Crimen vetus fuerit, &* Legibus *notum; ſed Proſecutio ejus incidat in Caſum novum, à Legibus non proviſum; omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.*

Aphorismus 14.

In Statutis, *quæ* Jus Commune (*præſertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diu coaluerunt*) *planè abrogant, non placet procedi per* Similitudinem *ad* Caſus Omiſſos. *Quando enim Reſpub.* totâ Lege *diù caruerit; idque in* Caſibus expreſſis; *parum periculi eſt, ſi* Caſus Omiſſi *expectent Remedium à* Statuto Novo.

Aphorismus 15.

Statuta, *quæ manifeſtò* Temporis Leges *fuere, atque ex Occaſionibus Reipub. tunc invaleſcentibus natæ, mutatâ ratione Temporum, ſatis habent, ſi ſe in propriis Caſibus ſuſtinere poſſint: Præpoſterum autem eſſet, ſi ad* Caſus Omiſſos, *ullo modo traherentur.*

APHORISMUS 16.

Conſequentiæ non eſt Conſequentia: ſed ſiſti debet Extenſio *intra* Caſus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad Diſſimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates* Legum.

APHORISMUS 17.

In Legibus *&* Statutis *brevioris Stili*, Extenſio *facienda eſt liberiùs: At in illis, quæ ſunt Enumerativa Caſuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim* Legis, *in Caſibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Caſibus non Enumeratis.*

APHORISMUS 18.

Statutum Explanatorium *claudit Rivos Statuti prioris; nec recipitur poſteà* Extenſio *in alterutro* Statuto. *Neque enim facienda eſt* Super-Extenſio *à Iudice; ubi ſemel cœpit fieri* Extenſio *à* Lege.

APHORISMUS 19.

Solennitas Verborum, *&* Actorum, *non recipit* Extenſionem ad Similia. *Perdit enim Naturam Solennis, quod tranſit à More ad Arbitrium: Et Introductio novorum, corrumpit Majeſtatem veterum.*

APHORISMUS 20.

Proclivis eſt Extenſio Legis *ad* Caſus Poſt-natos; *qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore* Legis *latæ. Ubi enim* Caſus *exprimi non poterat, quia tunc nullus erat,* Caſus Omiſſus *habetur pro* Expreſſo, *ſi ſimilis fuerit Ratio.*

Atque de Extenſionibus Legum, in Caſibus Omiſſis, hæc dicta ſunt: Nunc de uſu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & uſu eorum:

APHORISMUS 21.

DE Exemplis *jam dicendum eſt, ex quibus* Jus *hauriendum ſit, ubi* Lex *deficit. Atque de* Conſuetudine, *quæ* Legis *Species eſt; deque* Exemplis, *quæ per frequentem uſum, in Conſuetudinem tranſierunt, tanquam* Legem tacitam; *ſuo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ rarò & ſparſim interveniunt, nec in* Legis *vim coaluerunt; quandò, & quâ cautione,* Norma Juris *ab ipſis petenda ſit, cùm* Lex *deficiat.*

APHORISMUS 22.

Exempla *à Temporibus Bonis & Moderatis petenda ſunt; non Tyrannicis, aut Factioſis, aut Diſſolutis. Hujuſmodi* Exempla *Temporis Partus ſpurii ſunt; & magis nocent, quam docent.*

APHORISMUS 23.

In Exemplis, *Recentiora habenda ſunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum eſt, unde nullum ſit ſecutum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis* Recentia. *Et ſi fortè Res in melius reſtitui opus ſit,* Recentia Exempla *magis Seculum ſuum ſapiunt, quam rectam Rationem.*

APHORISMUS. 24.

At Vetuſtiora Exempla, *cautè, & cum Delectu recipienda. Decurſus ſiquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum; id perturbatione,*

turbatione, & Inconformitate ad Præſentia, ſit planè novum. Medii *itaque* Temporis Exempla *ſunt optima, vel etiàm talis* Temporis, *quod cum* Tempore currente *plurimùm conveniat; quod aliquandò præſtat* Tempus Remotius, *magis quam* in Proximo.

APHORISMUS 25.

Intra Fines Exempli, *vel citra potiùs, ſe cohibeto, nec illis ullo modo excedito. Ubi enim non adeſt* Norma Legis, *omnia quaſi pro* Suſpectis *habenda ſunt. Itaque ut in* Obſcuris, *minimum ſequitor.*

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendiis: *atque integrum* Exemplum, *& univerſus ejus Proceſſus introſpiciendus. Si enim incivile ſit, niſi totâ* Lege *perſpectâ, de Parte ejus judicare, multò magis hoc valere debet in* Exemplis; *Quæ ancipitis ſunt uſûs, niſi valdè quadrent.*

APHORISMUS 27.

In Exemplis *plurimùm intereſt, per quas Manus tranſierint, & tranſacta ſint. Si enim apud* Scribas *tantùm, &* Miniſtros Juſtitiæ, *ex* Curſu Curiæ, *abſque* Notitiâ *manifeſtâ* Superiorum, *obtinuerint; Aut etiàm apud* Errorum Magiſtrum Populum; *conculcanda ſunt, & parvi facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principales, *ita ſub oculis poſita fuerint, ut neceſſe fuerit illa, Approbatione Iudicum, ſaltem tacitâ, munita fuiſſe, plus Dignationis habent.*

APHORISMUS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, utcunque minùs fuerint in uſu, cùm tamen Sermonibus, & Diſceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scriniis & Archivis manſerunt, tanquàm ſepulta, & palàm in Oblivionem tranſierunt, minùs.* Exempla *enim, ſicut Aquæ, in* Profluente ſaniſſima.

APHORISMUS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *ſpectant, non placet ab* Hiſtoricis *peti; ſed ab* Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. *Verſatur enim Infelicitas quædam inter* Hiſtoricos *vel optimos, ut* Legibus, & Actis Iudicialibus, *non ſatis immorentur; Aut ſi fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab* Authenticis *longè varient.*

APHORISMUS 30.

Exemplum, *quod* Ætas Contemporanea, *aut* Proxima *reſpuit, cùm* Caſus *ſubinde recurreret, non facilè admittendum eſt. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandôque uſurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.*

APHORISMUS 31.

Exempla *in* Conſilium adhibentur, *non utique* jubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, ut* Auctoritas præteriti Temporis *flectatur ad* Uſum præſentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta ſint: Jam dicendum de Curiis Prætoriis, & Cenſoriis.

De Curiis Prætoriis & Cenſoriis.

APHORISMUS 32.

CUriæ ſunto & Jurisdictiones, quæ ſtatuant ex Arbitrio boni Viri, & Diſcretione ſanâ, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum eſt) non ſufficit Caſibus; ſed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientiſſima autem Res Tempus, (ut ab Antiquis dictum eſt) & novorum Caſuum quotidie Auctor, & Inventor.

APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi Caſus, & in Criminalibus, qui Pœnâ indigent; & in Civilibus, qui Auxilio. Curias, quæ ad priora illa reſpiciunt, Cenſorias; quæ ad Poſteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMUS 34.

Habento Curiæ Cenſoriæ Iuriſdictionem & Poteſtatem, non tantùm nova Delicta puniendi, ſed etiàm Pœnas à Legibus conſtitutas, pro Delictis veteribus augendi; ſi Caſus fuerint odioſi, & Enormes, modò non ſint Capitales. Enorme enim, tanquàm Novum eſt.

APHORISMUS 35.

Habeant ſimilitèr Curiæ Prætoriæ Poteſtatem, tam Subveniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præteriit; multò magis ei, quem vulneravit.

APHORISMUS 36.

Curiæ iſtæ Cenſoriæ, & Prætoriæ omninò intra Caſus enormes & extraordinarios ſe continento; nec Juriſdictiones ordinarias invadunto: Ne fortè tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

APHORISMUS 37.

Juriſdictiones iſtæ, in Supremis tantùm Curiis reſidento, nec ad Inferiores communicantor. Parùm enim abeſt, à Poteſtate Leges Condendi, Poteſtas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.

APHORISMUS 38.

At Curiæ illæ uni Viro ne committantur, ſed ex Pluribus conſtent. Nec Decreta exeant cum Silentio; ſed Judices Sententiæ ſuæ Rationes adducant, idque palàm, atque aſtante Coronâ: ut quod ipsa Poteſtate ſit liberum, Famâ tamen & Exiſtimatione ſit circumſcriptum.

APHORISMUS 39.

Rubricæ Sanguinis ne ſunto; Nec de Capitalibus, in quibuſcunque Curiis, niſi ex Lege notà & certa, pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipſe priùs; poſtea inflixit. Nec Vita eripienda niſi ei, qui ſe in ſuam Vitam peccare priùs noſſet.

APHORISMUS 40.

In Curiis Cenſoriis Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Neceſſitas, aut Abſolvendi, aut Condemnandi; ſed etiàm ut non Liquere pronunciare poſſint. Etiàm Cenſoria non tantùm Pœna, ſed & Nota eſto: Scilicèt, quæ non infligat Supplicium, ſed aut in Admonitionem deſinat, aut Reos Ignominiâ levi, & tanquàm Rubore caſtiget.

APHORISMUS 41.

In Curiis Cenſoriis, *omnium* magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medii, *puniuntur*; *licet non ſequatur* Effectus Conſummatus: *Iſque ſit earum* Curiarum *Vſus vel maximus: Cùm & Severitatis interſit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.*

APHORISMUS 42.

Cavendum inprimis, ne in Curiis Prætoriis, *præbeatur Auxilium in* Caſibus, *quos* Lex, *non tam* omiſit, *quam pro* Levibus contempſit, *aut pro* Odioſis Remedio indignos judicavit.

APHORISMUS 43.

Maximè omnium intereſt Certitudinis Legum (*de qua nunc agimus*) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumeſcant & exundent in tantum, ut Prætextu* Rigoris Legum mitigandi, *etiam* Robur, & Nervos *iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.*

APHORISMUS. 44.

Decernendi *contra* Statutum expreſſum, *ſub ullo Æquitatis Prætextu*, Curiis Prætoriis *Ius ne eſto. Hoc enim ſi fieret*, Judex *prorsùs tranſiret in* Legiſlatorem, *atque omnia ex Arbitrio penderent.*

APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum eſt, ut Juriſdictio, *quæ decernit ſecundum* Æquum & Bonum; *atque illa altera, quæ procedit ſecundum* Jus ſtrictum, iiſdem Curiis *deputentur: apud Alios autem, ut* diverſis. *Omninò placet* Curiarum Separatio. *Neque enim ſervabitur* Diſtinctio Caſuum, *ſi fiat* Commixtio Juriſdictionum: *Sed* Arbitrium Legem *tandem trahet.*

APHORISMUS 46.

Non ſine Cauſſâ in Vſum venerat apud Romanos, Album Prætoris, *in quo præſcripſit, & publicavit, quomodò ipſe Ius dicturus eſſet. Quo Exemplo* Judices *in* Curiis Prætoriis, *Regulas ſibi certas, (quantum fieri poteſt) proponere, eaſque publicè affigere debent. Etenim Optima eſt* Lex, *quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum ſibi.*

Verùm de Curiis iſtis fuſiùs tractabimus, cùm ad locum de Judiciis veniemus; Obitèr tantùm jam locuti de iis, quatenùs, expediant, & suppleant Omiſſa à Lege.

De Retroſpectione Legum:

APHORISMUS 47.

E*St & aliud Genus* Supplementi Caſuum Omiſſorum, *cùm* Lex Legem ſupervenit, *atque ſimul* Caſus Omiſſos *trahit. Id fit in* Legibus, *ſive* Statutis, *quæ* retroſpiciunt, *ut vulgô loquuntur. Cujus Generis* Leges, *rarò, & magna cum Cautione, ſunt adhibendæ. Neque enim placet* Janus *in* Legibus.

APHORISMUS 48.

Qui Verba, *aut* Sententiam Legis, Captione, & Fraude *eludit, & circumſcribit, dignus eſt, qui etiàm à* Lege ſequente *innodetur. Igitur in* Caſibus Fraudis, & Evaſionis doloſæ, *juſtum eſt, ut* Leges retroſpiciant,

ant, *atque alteræ alteris in ſubſidiis ſint; ut qui* Doloſ *meditatur, & Everſionem* Legum Præſentium, *ſaltèm à* Futuris *metuat.*

APHORISMUS 49.

Leges, *quæ* Actorum *&* Inſtrumentorum *veras Intentiones, contra* Formularum *aut* Solennitatum *Defectus, roborant & confirmant, rectiſſimè Præterita complectuntur.* Legis *enim, quæ* retroſpicit, *Vitium vel præcipuum eſt, quod* Perturbet. *At hujuſmodi* Leges confirmatoriæ, *ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ tranſacta ſunt, ſpectant. Cavendum tamen eſt, ne convellantur Res judicatæ.*

APHORISMUS 50.

Diligentèr attendendum, ne eæ Leges *tantùm ad* Præterita reſpicere *putentur, quæ* Antèacta infirmant: *Sed & eæ, quæ* futura prohibent *&* reſtringunt, *cum* Præteritis *neceſſariò* connexa. *Veluti, ſi quæ* Lex *Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia ſua in* Poſterum *Vendant: Hæc ſonat in* Poſterum, *ſed operatur in* Præteritum: *Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere jam integrum eſt.*

APHORISMUS 51

Lex Declaratoria *omnis, licet non habeat* Verba de Præterito, *tamen ad* Præterita, *ipsâ vi* Declarationis, *omninò trahitur. Non enim tum incipit* Interpretatio *cùm* declaratur, *ſed efficitur tanquam* Contemporanea *ipſi* Legi. *Itaque* Leges Declaratorias *ne ordinato, niſi in Caſibus, ubi* Leges *cum Juſtitia* retroſpicere *poſſint.*

Hîc verò eam Partem abſolvimus, quæ tractat de Incertitudine Legum ubi invenitur Lex nulla. Jam dicendum eſt de alterâ illâ Parte, ubi ſcilicet Lex extat aliqua, ſed perplexa, & obſcura.

De Obſcuritate Legum:

APHORISMUS 52.

OBſcuritas Legum, *à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab* Accumulatione Legum nimiâ, *præſertim admixtis Obſoletis:* Vel à Deſcriptione earum ambiguâ, *aut non perſpicuâ, & dilucidâ: vel à* Modis Enucleandi Juris neglectis, *aut non benè inſtitutis: vel denique, à* Contradictione *&* Vacillatione Judiciorum.

De Accumulatione Legum nimiâ.

APHORISMUS 53.

D*Icit Propheta;* Pluet ſuper eos Laqueos. *Non ſunt autem pejores* Laquei, *quam* Laquei Legum, *præſertim* Pœnalium; *Si numero immenſæ, & Temporis Decurſu inutiles, non* Lucernam pedibus *præbeant, ſed* Retia *potiùs objiciant.*

APHORISMUS 54.

Duplex in uſum venit Statuti novi *condendi Ratio. Altera* Statuta priora *circa idem Subjectum* confirmat & roborat; *dein nonnulla* addit *aut* mutat: *Altera* abrogat *&* delet *cuncta, quæ antè ordinata ſunt, & de* Integro Legem novam *&* uniformem ſubſtituit. *Placet poſterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ; & quod inſtat*

agitur ſanè, ſed Corpus Legum interim redditur vitioſum. In poſteriore autem, major certè eſt adhibenda Diligentia, dum de Lege ipſa deliberatur; Et anteacta ſcilicet evolvenda, & penſitanda, antequam Lex feratur. Sed optimè proceditur per hoc Legum Concordia in futurum.

APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athenienſes, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis a ſex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid ſtatueretur. Ad quorum exemplum, ii, qui Poteſtatem in ſingulis Politiis Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, prius inſpiciantur, & præparentur, & demum Comitiis exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia ſtabiliatur, & figatur.

APHORISMUS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) Salvandi, per Diſtinctiones ſubtiles, & quæſitas, nimis ſedula aut anxia Cura eſto. Ingenii enim hæc tela eſt. Atque utcunque Modeſtiam quandam et Reverentiam præ ſe ferat, inter noxia tamen cenſenda eſt; utpote quæ reddat Corpus univerſum Legum varium, et malè conſutum. Melius eſt prorsùs, ut ſuccumbant Deteriora, et Meliora ſtent ſola.

APHORISMUS 57.

Obſoletæ Leges, et quæ abierunt in Deſuetudinem, non minùs quam Anti-Nomiæ, propoſitæ à Delegatis ex officio tollendæ. Cùm enim Statutum expreſſum regulariter deſuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obſoletarum, fiat nonnulla Authoritatis Iactura etiam in reliquis: Et ſequitur Tormenti illud genus Mezentii, ut Leges vivæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cavendum eſt a Gangrænà in Legibus.

APHORISMUS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obſoletis, nec noviter promulgatis, Curiis Prætoriis interim contra eas decernendi Ius eſto. Licet enim non malè dictum ſit, Neminem oportere Legibus eſſe Sapientiorem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cùm evigilent, non cùm dormitent. Contra Recentiora verò Statuta (quæ Iuri publico nocere deprehenduntur) non utique Prætoribus, ſed Regibus, & Sanctioribus Conſiliis, & Supremis Poteſtatibus auxilium præbendi Ius eſto: Earum Executionem per Edicta aut Acta ſuſpendendo, donec redeant Comitia, aut hujuſmodi Cœtus, qui poteſtatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

De novis Digeſtis Legum.

APHORISMUS 59.

QVod ſi Leges aliæ ſuper alias Accumulatæ, in tam vaſta excreverint Volumina, aut tanta confuſione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus ſanum, & habile redigere, ex Vſu ſit; Id ante omnia agito; atque Opus ejuſmodi Opus Heroicum eſto. Atque Auctores talis Operis, inter Legiſlatores, & Inſtauratores, ritè & meritò numerantor.

APHORISMUS 60.

Hujuſmodi Legum Expurgatio, & Digeſtum novum, *quinque rebus abſolvitur. Primò, omittantur* Obſoleta, *quæ* Juſtinianus Antiquas Fabulas *vocat. Deinde ex* Anti-Nomiis recipiantur probatiſſimæ, aboleantur contrariæ. *Tertiò* Homoio-Nomiæ, *ſive* Leges quæ idem ſonant, *atque nil aliud ſunt, quam Iterationes ejuſdem rei*, expungantur; *atque* una quæpiam ex iis, *quæ maximè eſt perfecta*, retineatur *vice omnium. Quartò, ſi quæ* Legum nihil determinent, *ſed* Quæſtiones *tantùm* proponant, *eaſque relinquant indeciſas, ſimiliter* faceſſant. *Poſtremò, quæ* verboſæ *inveniuntur, & nimis* Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omninò verò ex uſu fuerit, in novo Digeſto Legum, Leges *pro* Jure Communi receptas, *quæ tanquàm immemoriales ſunt in Origine ſuâ; atque ex alterâ parte*, Statuta de Tempore in Tempus ſuperaddita; *ſeorsùm digerere & componere: Cùm in plurimis rebus, non eadem ſit, in Iure dicendo*, Juris Communis, & Statutorum *Interpretatio, & Adminiſtratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digeſto, & Codice.

APHORISMUS 62.

Verùm, in hujuſmodi Legum Regeneratione, *atque* Structurâ novâ, veterum Legum, *atque* Librorum Legis Verba *prorsùs &* Textum *retineto: Licet per* Centones, & Portiones exiguas *eas excerpere neceſſe fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etſi enim fortaſſè commodiùs, atque etiàm, ſi ad rectam Rationem reſpicias, meliùs hoc tranſigi poſſet per Textum novum, quam per hujuſmodi Conſarcinationem; tamen in* Legibus, *non tàm* ſtilus, & Deſcriptio, *quam* Auctoritas, *& hujus Patronus* Antiquitas *ſpectanda eſt. Aliàs videri poſſit hujuſmodi Opus* Scholaſticum *potiùs quoddam, &* Methodus, *quam* Corpus Legum Imperantium.

APHORISMUS 63.

Conſilium fuerit in novo Digeſto Legum, Vetera Volumina *non prorsùs* deleri, *& in Oblivionem cedere, ſed in* Bibliothecis *ſaltèm* manere; *licet Vſus eorum vulgaris & promiſcuus prohibeatur. Etenim in Cauſis gravioribus, non abs re fuerit*, Legum *Præteritarum Mutationes, & Series; conſulere, & inſpicere; at certè ſolenne eſt Antiquitatem Præſentibus aſpergere.* Novum *autem hujuſmodi* Corpus Legum; *ab iis, qui in Politiis ſingulis habent Poteſtatem Legiſlatoriam, prorsùs confirmandum eſt; ne fortè prætextu* Veteres Leges *digerendi*, Leges novæ *imponantur occultò.*

APHORISMUS 64.

Optandum eſſet, ut hujuſmodi Legum Inſtauratio, *illis* Temporibus *ſuſcipiatur, quæ* Antiquioribus, *quorum Acta & Opera retractant*, Literis & Rerum Cognitione *præſtiterint. Quod ſecùs in* Opere Juſtiniani *evenit. Infelix Res namque eſt, cùm ex Iudicio & Delectu Ætatis minùs Prudentis & eruditæ*, Antiquorum Opera *mutilentur, & recomponantur. Veruntamen ſæpè* Neceſſarium *eſt, quod non* Optimum.

Atque de Legum Obſcuritate, quæ à nimiâ, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta ſint. Jam de Deſcriptione earum, ambiguâ & obſcurâ, dicendum.

De Deſcriptione Legum perplexâ, & Obſcurâ.

APHORISMUS 65.

DEſcriptio Legum obſcura oritur, Aut ex Loquacitate & Verboſitate earum; Aut rurſùs ex Brevitate nimiâ; Aut ex Prologo Legis, cum ipſo Corpore Legis, pugnante.

APHORISMUS 66.

De Obſcuritate verò Legum, quæ ex earum Deſcriptione pravâ oritur, jam dicendum eſt. Loquacitas, quæ in perſcribendo Leges in uſum venit, & Prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo aſſequitur, ſed contrarium potiùs. Cùm enim Caſus ſingulos particulares, verbis appoſitis & propriis, perſequi & exprimere contendas, majorem inde ſperans certitudinem; Econtrà Quæſtiones multiplices parit de Verbis; ut difficilius procedat Interpretatio ſecundum Sententiam Legis, (quæ ſanior eſt & verior) propter Strepitum Verborum.

APHORISMUS 67.

Neque propterea nimis Conciſa & Affectata Brevitas, Majeſtatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda eſt; præſertim his Seculis, ne fortè ſit Lex inſtar Regulæ Lesbiæ. Mediocritas ergo affectanda eſt; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet Caſus comprehenſos non ſedulò perſequatur, attamen non comprehenſos ſatis perſpicuè excludat.

APHORISMUS 68.

In Legibus tamen, atque Edictis Ordinariis & Politicis, in quibus, ut plurimum, nemo Iuriſconſultum adhibet, ſed ſuo Senſui confidit, Omnia fuſiùs explicari debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monſtrari.

APHORISMUS 69.

Neque nobis Prologi Legum, qui inepti olim habiti ſunt, & Leges introducunt Diſputantes, non Jubentes, utique placerent, ſi priſcos Mores ferre poſſemus. Sed Prologi iſti Legum plerunque (ut nunc ſunt Tempora) neceſſariò adhibentur, non tam ad Explicationem Legis, quam inſtar Suaſionis, ad perferendam Legem in Comitiis; & rurſùs ad ſatisfaciendum Populo. Quantum fieri poteſt tamen Prologi evitentur, & Lex incipiat à Juſſione.

APHORISMUS 70.

Intentio & Sententia Legis, licet ex Præfationibus, & Præambulis (ut loquuntur) non malè quandóque eliciatur; Attamen Latitudo aut Extenſio ejus, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim Præambulum arripit nonnulla ex maximè plauſibilibus, & Specioſis ad Exemplum, cùm Lex tamen multò plura complectatur. Aut contrà, Lex reſtringit, & limitat complura, cujus Limitationis rationem, in Præambulo inſeri, non fuerit Opus. Quare Dimenſio & Latitudo Legis ex Corpore Legis petenda. Nam Præambulum, ſæpè aut ultra aut citrà cadit.

APHORISMUS 71.

Eſt verò Genus perſcribendi Leges valdè vitioſum. Cùm ſcilicet Caſus, ad

ad quem Lex *collimat, fusè exprimitur in* Præambulo: *Deinde ex Vi* Verbi (Talis) *aut hujuſmodi, Relativi*, Corpus Legis *retrò vertitur in* Præambulum, *unde* Præambulum *inſeritur, & incorporatur ipſi* Legi: *Quod & obſcurum eſt, & minùs tutum, quia non eadem adhiberi conſuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis* Præambuli, *quæ adhibetur in* Corpore *ipſius Legis*.

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Deſcriptione ipſarum Ortum habet, fuſiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum poſtea agemus. Atque de Deſcriptione Legum Obſcurâ hæc dicta ſint; Jam de Modis enucleandi Juris dicendum.

De Modis Enucleandi Juris, & tollendi Ambigua.

APHORISMUS 72.

MOdi Enucleandi Juris, & Tollendi Dubia, *quinque ſunt*. *Hoc enim fit, Aut per* Perſcriptiones Judiciorum; *Aut per* Scriptores Authenticos; *Aut per* Libros Auxiliares; *Aut per* Prælectiones; *Aut per* Reſponſa, *ſive* Conſulta Prudentum. *Hæc omnia, ſi benè inſtituantur, præstò erunt magna* Legum Obſcuritati *Subſidia*.

De perſcriptione Judiciorum.

APHORISMUS 73.

ANte *omnia*, Judicia reddita *in* Curiis Supremis *& Principalibus, atque* Cauſſis Gravioribus, *præſertim* dubiis, *quæque aliquid habent* Difficultatis, *aut* Novitatis, *diligenter, & cum fide excipiunto*. Judicia *enim* Anchoræ Legum ſunt, *ut* Leges Reipub.

APHORISMUS 74.

Modus *hujuſmodi* Judicia excipiendi, & *in* Scripta referendi, *talis eſto*. Caſus *præciſe*, Judicia *ipſa exactè perſcribito*; Rationes Judiciorum, *quas adduxerunt Judices, adjicito*; Caſuum, *ad Exemplum adductorum*, Auctoritatem, *cum* Caſibus Principalibus, *ne commiſceto*; *De* Advocatorum Perorationibus, *niſi quidpiam in iis fuerit admodùm eximium, ſileto*.

APHORISMUS 75.

Perſonæ, *quæ hujuſmodi* Judicia *excipiant*, *ex* Advocatis *maximè* doctis *ſunto, &* Honorarium liberale *ex* Publico *excipiunto*. Judices *ipſi ab hujuſmodi* Perſcriptionibus *abſtinento*; *ne fortè Opinionibus propriis addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites* Referendarii *transcendant*.

APHORISMUS 76.

Judicia *illa, in* Ordine, & Serie Temporis, *digerito*; *non per* Methodum & Titulos. *Sunt enim* Scripta *ejuſmodi, tanquam* Hiſtoriæ, *aut* Narrationes Legum. *Neque ſolùm* Acta *ipſa, ſed &* Tempora *ipſorum*, Judici Prudenti, *Lucem præbent*.

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMUS 77.

EX Legibus ipſis, *quæ* Jus commune *conſtituunt*; *Deinde, ex* Conſtitutionibus *ſive* Statutis; *Tertio loco, ex* Judiciis Perſcriptis, Corpus Juris *tantummodò conſtituitor. Præter illa, alia* Authentica, *aut nulla ſunto, aut parcè recipiuntor.*

APHORISMUS 78.

Nihil tam intereſt Certitudinis Legum, (*de quâ nunc tractamus*) *quam ut* Scripta Authentica, *intra* Fines moderatos, *coerceantur, & faceſſat* Multitudo *enormis*, Auctorum, & Doctorum in Jure; *unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Proceſſus Immortales, atque Advocatus ipſe, cùm tot Libros perlegere, & vincere non poſſit, Compendia ſectatur.* Gloſſa *fortaſſè aliqua bona*; & *ex* Scriptoribus Claſſicis Pauci, *vel potiùs* Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, *recipi poſſint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominùs maneat uſus nonnullus in* Bibliothecis, *ut eorum* Tractatus *inſpiciant* Judices, *aut* Advocati, *cùm opus fuerit: Sed in Cauſſis agendis, in Foro citare eos non permittitor, nec in Auctoritatem tranſeunto.*

De Libris Auxiliaribus.

APHORISMUS 79.

AT Scientiam Juris, & Practicam, Auxiliaribus Libris *ne nudanto, ſed potiùs inſtruunto. Iì Sex in genere ſunto.* Inſtitutiones. De Verborum ſignificatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMUS 80.

Præparandi ſunt Juvenes, & Novitii, *ad Scientiam, & Ardua Juris, altiùs & commodiùs haurienda, & imbibenda, per* Inſtitutiones. Inſtitutiones *illas, ordine claro, & perſpicuo componito. In illis ipſis, universum* Jus Privatum *percurrito; non alia omittendo, in aliis plus ſatis immorando, ſed ex ſingulis quædam breviter delibando, ut ad* Corpus Legum *per legendum acceſſuro nil ſe oſtendat prorſùs novum, ſed levi aliquâ notione præceptum.* Jus Publicum *in* Inſtitutionibus *ne attingito, verùm illud ex* Fontibus *ipſis hauriatur.*

APHORISMUS 81.

Commentarium *de* Vocabulis Juris *conficito. In Explicatione ipſorum, & Senſu reddendo, ne curioſè nimis aut laborioſè verſator. Neque enim hoc agitur, ut* Diffinitiones Verborum *quærantur exactè, ſed* Explicationes *tantùm, quæ legendis* Juris Libris *viam aperiant faciliorem.* Tractatum *autem iſtum, per* Literas Alphabeti *ne digerito. Id* Indici *alicui relinquito: ſed collocentur ſimul Verba, quæ circa eandem rem verſantur, ut alterum Alteri ſit juvamento ad intelligendum.*

APHORISMUS 82.

Ad Certitudinem Legum *facit, (ſi quid aliud)* Tractatus *longus & diligens, de* Diverſis Regulis Juris. *Is dignus eſt, qui maximis Ingeniis, & Pruden-*

Prudentiſſimis ex Iure conſultis committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem ſunt Regulæ *non tantum notæ & vulgatæ, ſed & aliæ magis ſubtiles & reconditæ, quæ ex* Legum, & Rerum Judicatarum *Harmonia extrahi poſſint; quales in* Rubricis *optimis quandóque inveniuntur: ſuntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias* Legis *diverſas percurrunt, & ſunt tanquam* Saburra Juris.

APHORISMUS 83.

At ſingula Juris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* Regulis, *ut fieri ſolet ſatis imperitè. Hoc enim ſi reciperetur, Quot* Leges, *tot* Regulæ. Lex *enim nil aliud, quam* Regula Imperans. *Verùm eas pro* Regulis *habeto, quæ in Forma ipſa Iuſtitiæ hærent: unde, ut plurimum, per* Jura Civilia *diverſarum Rerumpub. eædem* Regulæ *fere reperiuntur; niſi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum varient.*

APHORISMUS 84.

Poſt Regulam, *brevi & ſolido verborum complexu enunciatam, adjiciantur* Exempla, & Deciſiones Caſuum, *maximè luculentæ ad* Explicationem; Diſtinctiones, & Exceptiones *ad* Limitationem; Cognata *ad* Ampliationem *ejuſdem* Regulæ.

APHORISMUS 85.

Rectè jubetur; ut non ex Regulis Jus *ſumatur; ſed ex* Jure *quod eſt,* Regula *fiat. Neque enim ex* Verbis Regulæ *petenda eſt Probatio, ac ſi eſſet* Textus Legis. Regula *enim* Legem (*ut* Acus Nautica Polos) indicat, *non* ſtatuit.

APHORISMUS 86.

Præter Corpus *ipſum* Juris, *juvabit etiam* Antiquitates Legum *inviſere; quibus licet evanuerit* Auctoritas, *manet tamen* Reverentia: *Pro* Antiquitatibus *autem* Legum *habeantur* Scripta *circa* Leges & Judicia; *ſive illa fuerint edita, ſive non, quæ ipſum* Corpus Legum *tempore præceſſerunt. Earum ſiquidem Iactura facienda non eſt. Itaque ex iis, utiliſſima quæque excerpito (multa enim invenientur inania & frivola) eáque in unum Volumen redigito: Ne* Antiquæ Fabulæ, *ut loquitur* Trebonianus, *cum* Legibus *ipſis miſceantur.*

APHORISMUS 87.

Practicæ *verò plurimum intereſt, ut* Ius univerſum *digeratur ordine, in* Locos & Titulos; *Ad quos ſubitò (prout dabitur Occaſio) recurrere quis poſſit, veluti in promptuarium paratum ad præſentes Uſus. Hujuſmodi* Libri Summarum, *& ordinant Sparſa, & abbreviant Fuſa & Prolixa in* Lege. *Cavendum autem eſt, ne* Summæ *iſtæ, reddant Homines promptos ad* Practicam, Ceſſatores *in* Scientiâ *ipſâ. Earum enim Officium eſt tale, ut ex iis* recolatur Ius, *non* perdiſcatur. Summæ *autem omninò, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, ſunt conficiendæ, ne furtum faciant* Legibus.

APHORISMUS 88.

Formulas Agendi *diverſas, in uno quoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc intereſt; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta* Legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* Legibus. *At in* Formulis Agendi, *meliùs & fuſiùs perſpiciuntur; inſtar* Pugni, & Palmæ.

De

De Reſponſis & Conſultis.

APHORISMUS 89.

DUbitationes Particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & ſolvendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim eſt, ut ii, qui ab Errore cavere cupiant, Ducem Viæ non inveniant; Verùm ut Actus ipſi periclitentur, neque ſit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoſcendi Modus.*

APHORISMUS 90.

Reſponſa Prudentum, *quæ petentibus dantur de* Jure, *ſive ab* Advocatis, *ſive à* Doctoribus, *tantâ valere Auctoritate, ut ab eorum Sententiâ,* Judici *recedere non ſit licitum, non placet.* Jura à Juratis Judicibus *ſumunto.*

APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, *per* Cauſſas *&* Perſonas fictas, *ut eo modo experiantur Homines, qualis futura ſit* Legis Norma, *non placet. Dedecorat enim* Majeſtatem Legum, *& pro Prævaricatione quapiam cenſenda eſt.* Judicia *autem aliquid habere ex* Scenâ *deforme eſt.*

APHORISMUS 92.

Judicum *igitur ſolummodò, tam* Judicia, *quam* Reſponſa, *&* Conſulta, *ſunto. Illa de* Litibus Pendentibus; *Hæc de* Arduis Juris Quæſtionibus *in Theſi. Ea* Conſulta, *ſive in* Privatis Rebus, *ſive in* Publicis, *a* Judicibus *ipſis ne poſcito; (Id enim ſi fiat, Judex tranſeat in* Advocatum;) *ſed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis, ad* Judices *demandentur.* Judices *verò, tali Auctoritate freti, Diſceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum intereſt, adhibitorum, vel à Iudicibus ipſis, ſi opus ſit, aſſignatorum, & Argumenta ex utrâque parte audiunto; & re deliberatâ* Jus *expediunto, & declaranto.* Conſulta *hujuſmodi inter* Judicia *referunto & edunto, & paris Auctoritatis ſunto.*

De Prælectionibus.

APHORISMUS 93.

PRælectiones *de* Jure, *atque* Exercitationes *eorum, qui* Juris *Studiis incumbunt, & Operam dant, ita inſtituuntor, & ordinantor, ut omnia tendant ad* Quæſtiones, *&* Controverſias *de* Jure, ſedandas *potiùs, quam* excitandas. Ludus *enim (ut nunc fit) ferè apud omnes inſtituitur, & aperitur, ad* Altercationes, *&* Quæſtiones de Jure *multiplicandas, tanquàm oſtentandi Ingenii cauſſâ. Atque hoc vetus eſt Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquam per Sectas & Factiones, Quæſtiones complures de* Jure, *magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.*

De Vacillatione Judiciorum.

APHORISMUS 94.

VAcillant Judicia, *vel propter* Immaturam *&* præfeſtinam Sententiam, *vel propter* Æmulationem Curiarum, *vel propter* Malam *&* Imperitam perſcriptionem Judiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Reſciſſionem eorum nimis facilem & expeditam. *Itaq; providendum eſt, ut* Judicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque ut* Curiæ ſe invicem revereantur; *Atque ut* Judicia perſcribantur fidelitèr & prudentèr;

prudentèr; *atque* Via ad reſcindenda Judicia, ſit Arcta, Confragoſa, & *tanquam* Muricibus ſtrata.

APHORISMUS 95.

Si Judicium *redditum fuerit*, *de* Caſu *aliquo*, *in aliquâ* Curiâ Principali; *&* *ſimilis* Caſus *intervenerit*, *in alia* Curiâ; *ne proceditο ad* Judicium, *antequam fiat* Conſultatio, *in* Collegio aliquo Judicum majore. Judicia *enim* reddita, *ſi fortè* reſcindi *neceſſe ſit*, *ſaltem* ſepeliuntor cum Honore.

APHORISMUS 96.

Vt Curiæ *de* Juriſdictione *digladientur*, *&* *confligentur*, *humanum quiddam eſt*; *eóque magis*, *quod per ineptam quandam Sententiam* (quod Boni & Strenui ſit Judicis ampliare Juriſdictionem Curiæ) *alatur planè iſta Intemperies*, *&* *Calcar addatur*, *ubi Freno opus eſt*. *Vt verò*, *ex hâc Animorum Contentione*, Curiæ, Judicia *utrobique reddita* (*quæ nil ad* Juriſdictionem *pertinent*) *libentèr reſcindant*, *Intolerabile Malum*; *&* *à Regibus*, *aut Senatu*, *aut Politia planè vindicandum*. *Peſſimi enim Exempli Res eſt*, *ut* Curiæ, *quæ Pacem ſubditis præſtant*, *inter ſe Duella exerceant*.

APHORISMUS 97.

Non facilis eſto, *aut proclivis*, *ad* Judicia reſcindenda, *Aditus*, *per* Appellationes, *aut* Impoſitiones *de* Errore, *aut* Reviſus, *&* *ſimilia*. *Receptum apud nonnullos eſt*, *ut* Lis trahatur, *ad* Forum ſuperius, *tanquam Res integra*; Judicio *inde dato ſepoſito*, *&* *planè ſuſpenſo*. *Apud alios verò*, *ut* Judicium ipſum maneat *in ſuo* vigore, *ſed* Executio *ejus tantùm ceſſet*: *Neutrum placet*; *niſi* Curiæ, *in quibus* Judicium *redditum ſit*, *fuerint* humiles, *&* inferioris Ordinis: *Sed potiùs*, *ut* *&* Judicium *ſtet*, *&* *procedat ejus* Executio; *modò* Cautio *detur à* Defendente, *de* Damnis *&* Expenſis; *ſi* Judicium *fuerit reſciſſum*.

ATque hic *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digeſti* reliqui (quod meditamur) ſufficiet. Jam verò *Doctrinam Civilem* (quatenùs eam nobis tractare viſum eſt) concluſimus; Atque unà cum eâ *Philoſophiam Humanam*; Sicut etiam cum *Philoſophiâ Humanâ*, *Philoſophiam* in genere. Tandem igitur paululum reſpirantes, atque ad ea, quæ prætervecti ſumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum noſtrum non abſimilem eſſe cenſemus, Sonis illis & Præludiis, quæ prætentant Muſici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipſa quidem Auribus ingratum quiddam & aſperum exhibent; At in Cauſſa ſunt, ut quæ ſequuntur omnia, ſint ſuaviora: Sic nimirùm nos in Animum induximus, ut in Citharâ Muſarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam navaremus, quo ab Aliis poſteà pulſentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cùm nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* jam tertiò, ad Mortales videntur rediiſſe; Et unà diligentèr intueamur, quam variis jam nos inviſerint inſtructæ Præſidiis, & Auxiliis; Qualia ſunt, Ingeniorum noſtri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cujuſcunque Fortunæ Hominibus, largâ manu ſuppeditans; Oceani Sinus

laxati,

laxari, & Orbis ex omni Partè peragratus, unde Experimenta plurima Priſcis ignota comparuerunt, & ingens acceſſit Naturàli Hiſtoriæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Provinciis Europæ ubique abundant, cùm Negotiis minus his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani ſolebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hiſpania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Conſumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici poſſe, circa Controverſias Religionis, quæ tot Ingenia jam diù diverterunt, à cæterarum Artium Studiis; Summa & excellens Majeſtatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant ſe undique Ingenia; Proprietas denique illa inſeparabilis, quæ *Tempus* ipſum ſequitur, ut Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non poſſumus non in eam Spem Animum erigere, ut exiſtimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos* & *Romanos*, longo intervallo ſuperaturam: Modò ſaltèm Homines, & Vires ſuas, atque Defectus etiàm Virium ſuarum, probè & prudentèr noſſe velint; Atque alii ab aliis Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquiſitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Pervulgatas, & obvias. Ad Labores meos quod attinet, ſi cui libeat in eorum Reprehenſione, aut ſibi, aut aliis placere, veterem certè, & ultimæ Patientiæ Petitionem exhibebunt illi; *Verbera, ſed audi*. Reprehendant Homines, quantum libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio ſanè legitima fuerit (licet Res fortaſſè minùs eâ indigebit) ſi à primis Cogitationibus Hominum ad Secundas provocetur, & ab Ævo præſenti ad Poſteros. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priſcæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas conceſſa eſt) *Sacram* dico & *divinitùs Inſpiratam Theologiam*; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sabbatum, ac Portum Nobiliſſimum.

FRAN-

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER NONUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur*; *Tantùm Aditus fit ad* Deſiderata *tria*; Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ *in* Divinis; Doctrinam *de* Gradibus Unitatis *in* Civitate Dei; & Emanationes Scripturarum.

Am verò (Rex optime) cùm Carina parva, qualis noſtra eſſe potuit, univerſum Ambitum, tam veteris, quam novi Orbis, Scientiarum, circumnavigaverit, (quam ſecundis ventis, & Curſu, Poſterorum ſit judicium;) quid ſupereſt, niſi ut Vota, tandem perfuncti, perſolvamus? At reſtat adhuc *Theologia Sacra*, ſive *Inſpirata*: Veruntamen ſi eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naviculâ Rationis Humanæ*, & tranſeundum in *Eccleſiæ Navem*: Quæ ſola *Acu Nauticâ Divinâ*

 poller,

pollet, ad Curſum rectè dirigendum. Neque enim ſufficient ampliùs *Stellæ Philoſophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulſerunt. Itaque par fóret, Silentium quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omittemus; Pauca tamen, pro tenuitate noſtrâ, etiàm in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsùs Regionem, aut Tractum, planè Deſertum, aut Incultum invenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in ſeminandis, aut Tritico, aut Zizaniis.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informandâ*, ſed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (ut in reliquis conſuevimus,) vel *Exempla* ſubjungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (ut diximus) inſtar Votorum tantùm.

1. *Prærogativa Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Ut Homo ſcilicer, in Univerſum ſe abneget, & accedat Deo. Quare, ſicut *Legi Divinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, ſi ea duntaxat credamus, quæ ſunt *Rationi* noſtræ conſentanea, *Rebus* aſſentimur, non *Auctori*: Quod etiàm, ſuſpectæ Fidei Teſtibus, præſtare ſolemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo imputabatur ad Iuſtitiam*; de hujuſmodi Re extitit, quam Irriſui habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Myſterium* aliquod *Divinum*, fuerit magis abſonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, & fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiàm & Peccatores, quò magis conſcientiâ ſuâ gravantur, & nihilominùs Fidem de ſalute ſuâ, in Dei Miſericordiâ, collocant, eò Deum majore afficiunt Honore: Omnis autem *Deſperatio* Deo pro Contumeliâ eſt. Quinetiàm, ſi attentè rem perpendamus, dignius quiddam eſt *Credere*, quam *Scire*; qualitèr nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Senſu, qui à Rebus Materiatis reſilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ eſt Agens dignius. Alitèr ſe Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc ſiquidèm ceſſabit *Fides*, atque *Cognoſcemus, ſicut & Cogniti ſumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum eſt enim; *Cœli enarrant Gloriam Dei*: At nuſquàm Scriptum invenitur; *Cœli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciatur, *Ad Legem, & Teſtimonia, ſi non fecerint ſecundum Verbum iſtud*, &c. Neque hoc tenet tantùm, in *Grandibus* illis *Myſteriis*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verùm pertinet etiàm ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Veſtros; Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt ſitis Filii Patris Veſtri, qui in cœlis eſt, qui pluit ſuper Iuſtos & Injuſtos*. Quæ certè Verba Plauſum illum merentur, *Nec vox Hominem ſonat*. Siquidem *Vox* eſt, quæ *Lumen Naturæ* ſuperat. Quinetiàm videmus Poetas Ethnicos, præſertim cùm Patheticè loquantur, expoſtulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Divinis* multò ſunt indulgentiores & ſolutiores;) ac ſi Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

——— *Et quod Naturæ remittit*
Invida jura negant. ———

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudiſſe quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Græciâ; E credere illos fuiſſe Viros magnos; Vitio tamen illo laboraſſe, quod ſcilicet nimiâ in Reverentiâ & Veneratione habuiſſent, rem quampiam phantaſticam, quam Legem & Morem vocitabant.* Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, ſublimiorem eſſe, quam quò *Lumen Naturæ* aſcendere poſſit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiàm ex *Lumine* & *Lege Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitii; Juſtitiæ, Injuriæ; Boni, Mali*; id veriſſimum eſt. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenùs oritur ex Senſu, Inductione, Ratione, Argumentis, ſecundum *Leges Cæli* ac *Terræ*: Secundò, quatenùs Animæ Humanæ interno affulget inſtinctu, ſecundum *Legem Conſcientiæ*; quæ Scintilla quædam eſt, & tanquàm Reliquiæ, Priſtinæ & Primitivæ Puritatis. In quo poſteriore Senſu, præcipuè particeps eſt Anima, Lucis nonnullius, ad Perfectiorem intuendam & diſcernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsùs clara ſit, ſed ejuſmodi, ut potiùs Vitia quadamtenùs redarguat, quam de Officiis plenè informet. Quare, *Religio*, ſive Myſteria ſpectes, ſive Mores, pendet ex *Revelatione Divinâ*.

Attamen uſus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex ſanè exiſtit, ac latè admodùm patet. Neque enim ſine Cauſsâ eſt, quod Apoſtolus Religionem appellaverit, *Rationalem Cultum Dei*. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significativæ, longè diſcrepantes à Cæremoniis Idolatriæ & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes pleruſque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Chriſtiana Fides*, ut in omnibus, ſic in hoc ipſo eminet; quod Auream ſervet Mediocritatem, circa Uſum *Rationis*, & *Diſputationis* (quæ *Rationis* proles eſt) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema ſectantur. Religio ſiquidèm Ethnicorum Fidei aut Confeſſionis conſtantis nihil habebat; Contrà in Religione Mahometi, omnis Diſputatio interdicta eſt: Ita ut Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafræ cujuſdam & cautæ Impoſturæ, Faciem præ ſe ferat; Cùm ſancta *Fides Chriſtiana*, *Rationis* uſum, & *Diſputationem* (ſed ſecundùm debitos Fines,) & recipiat, & rejiciat.

Humanæ Rationis Uſus, in Rebus ad *Religionem* ſpectantibus, duplex eſt; Alter, in *Explicatione Myſterii*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Myſteriorum Explicationem* attinet, videmus, non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captûs noſtri ſe demittere; *Myſteria* ſua ita explicando, ut à nobis optimè ea poſſint percipi; Atque *Revelationes* ſuas, in *Rationis* noſtræ Syllepſes & Notiones veluti inoculando; Atque *Inſpirationes*, ad Intellectum noſtrum aperiendum ſic accommodando, quemadmodùm Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipſis deeſſe minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipſe, operâ *Rationis* noſtræ, in *Illuminationibus* ſuis utatur, etiàm nos eandem in omnes Partes verſare debemus, quò magis capaces ſimus, ad *Myſteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus ad

 Amplitudinem

Amplitudinem *Myſteriorum*, pro Modulo ſuo, dilatetur; non *Myſteria* ad Anguſtias Animi conſtringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, noſſe debemus; Relinqui nobis Uſum *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Myſteria*) ſecundarium quendam & Reſpectivum, non Primitivum & Abſolutum. Poſtquam enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, jam in Sedibus ſuis fuerint locata, ita ut à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* derivare, ac deducere, ſecundum Analogiam ipſorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipſa *Principia* Examini ſubjiciuntur; Per *Inductionem* (inquam,) licet minimè per *Syllogiſmum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, ut ab eodem Fonte, tum Primæ Propoſitiones, tum Mediæ, deducantur. Alitèr fit in *Religione*; Ubi & primæ Propoſitiones Authypoſtatæ ſunt, atque per ſe ſubſiſtentes; Et rursùs, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propoſitiones conſequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* ſolâ, ſed etiàm in aliis *Scientiis*, tam Gravioribus, quam Levioribus; ubi ſcilicet Propoſitiones Primariæ *Placita* ſint, non *Poſita*: Siquidèm & in illis *Rationis* Uſus abſolutus eſſe non poteſt. Videmus enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè poſitivas eſſe, & ad Placitum; quas recipi, non in Diſputationem vocari, prorsùs oporteat: Ut verò vincas, & peritè Luſum inſtituas, id Artificioſum eſt & rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: in quibus haud paucæ ſunt *Maximæ* (ut loquuntur) hoc eſt, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Diſceptationem veniunt. Quid verò ſit juſtiſſimũ, non abſolutè, ſed relativè; (hoc eſt, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale eſt, & latum Diſputationi Campum præbet. Talis igitur eſt, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrâ*, locum habet; quæ ſcilicet fundata eſt ſuper *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Divinis*, *uſus* eſt duplex; ita & in eodem *Vſu*, duplex *Exceſſus*. Alter, cùm in *Modum Myſterii*, *curioſiùs*, quam par eſt, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, *æqua tribuitur Auctoritas*, ac *Principiis* ipſis. Nam & *Nicodemi Diſcipulus* videri poſſit, qui pertinaciùs quærat; *Quomodò poſſet Homo naſci cùm ſit Senex?* Et *Diſcipulus Pauli* neutiquàm cenſeri poſſit, qui non quandoque in Doctrinis ſuis inſerat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Conſilium Meum*. Siquidèm *Illationibus* pleriſque Stilus iſte conveniet. Itaque nobis Res ſalubris videtur, & inprimis utilis, ſi Tractatus inſtituatur Sobrius & Diligens, qui de *Vſu Rationis Humanæ* in *Theologicis* utilitèr præcipiat, tanquàm *Divina* quædam *Dialectica*: Utpote, quæ futura ſit, inſtar *Opiatæ* cujuſdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania conſopiat; Verùm etiàm Controverſiarum Furores, quæ in Eccleſiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Ejuſmodi Tractatum, inter *Deſiderata* ponimus; & *Sophronem*, ſive de *Legitimo uſu Rationis Humanæ in Divinis* nominamus.

2. Intereſt admodùm *Pacis Eccleſiæ*, ut *Fœdus Chriſtianorum*, à *Servatore* præſcriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur diſcrepantia,

diſcrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum ſic diffinit; *Qui non eſt nobiſcum, eſt contra nos*: Alterum autem ſic; *Qui contra nos non eſt, nobiſcum eſt*. Ex his liquidò patet, Eſſe nonnullos Articulos, in quibus, qui diſſentit, extra *Fœdus* ſtatuendus ſit: Alios verò, in quibus diſſentire liceat, ſalvo *Fœdere*. Vincula enim Communionis Chriſtianæ ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptiſma*, &c. Non *Vnus Ritus, Vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Salvatoris*, Inconſutilem extitiſſe; *Veſtem* autem *Eccleſiæ*, Verſicolorem. *Paleæ* in Ariſtâ ſeparandæ ſunt à Frumento; At *Zizania* in Agro, non protinùs evellenda. *Moſes*, cùm certantem reperiſſet Ægyptium cum Iſraelitâ, non dixit, *Cur certatis?* Sed Gladio evaginato Ægyptium interfecit: At cùm Iſraelitas duos certantes vidiſſet, quamvis fieri non potuit, ut utrique Cauſſa juſta contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres eſtis, cur certatis?* His itaque perpenſis, Magni videatur Res, & Momenti, & Usûs eſſe, ut diffiniatur, qualia ſint illa, & quantæ Latitudinis, quæ, ab Eccleſiæ Corpore, Homines penitùs divellant, & à Communione Fidelium eliminent. Quod ſi quis putet, hoc jam pridèm factum eſſe, videat ille etiàm atque etiàm, quam ſincerè & moderatè. Illud interìm veriſimile eſt, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum Reſponſum illud Jehu, ad Nuntium, (*Nunquid pax eſt Iehu?*) *Quid tibi & Paci? tranſi, & ſequere me*: Cùm non *Pax*, ſed *Partes*, pleriſque Cordi ſint. Nobis nihilominùs viſum eſt, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Civitate Dei*, ut ſalubrem & utilem, inter *Deſiderata* reponere.

3 Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ ſint Partes, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Authoritate eas Interpretandi* loquimur, quæ in Conſenſu Eccleſiæ firmatur; ſed de *Modo Interpretandi*. Is duplex eſt; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim Latices iſti Divini, qui Aquis illis, ex Puteis Jacobi, in infinitum præſtant, ſimilibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis ſolent: Hæ ſiquidèm, aut ſub primum Hauſtum, in Ciſternas recipiuntur, unde per Tubos complures, ad Uſum commodè diduci poſſunt; Aut ſtatìm in Vaſa infunduntur, ſubinde, prout opus eſt, utendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandèm peperit *Scholaſticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquàm in *Ciſternam*, collecta eſt; atque inde *Axiomatum* & *Poſitionum Rivuli*, in omnes Partes, ſunt diſtributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interveniunt *Exceſſus*: Alter, *ejuſmodi præſupponit in Scripturis Perfectionem*, ut etiàm omnis Philoſophiæ ex earum Fontibus peti debeat; ac ſi Philoſophia alia quævis, Res profana eſſet & Ethnica. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelſi præcipuè, nec-non apud alios invaluit: Initia autem ejus à Rabbinis & Cabaliſtis defluxerunt. Verùm iſtiuſmodi Homines, non id aſſequuntur quod volunt; Neque enim Honorem, ut putant, Scripturis deferunt; ſed eaſdem potiùs deprimunt & polluunt. Cœlum enim Materiatum, & Terram, qui in *Verbo Dei* quæſiverit (de quo dictum eſt; *Cœlum & Terra pertranſibunt, Verbum autem meum non pertranſibit*) is ſanè, Tranſitoria inter Æterna; temerè perſequitur. Quemadmodùm enim *Theologiam* in *Philoſophiâ* quærere, perinde eſt, ac ſi

Vivos quæras inter Mortuos; Ità è contrà *Philoſophiam* in *Theologiâ* quærere, non aliud eſt, quam *Mortuos quærere inter Vivos*. Alter autem *Interpretandi Modus*, (quem pro *Exceſſu* ſtatuimus,) videtur primo intuitu Sobrius & Caſtus; ſed tamen & *Scripturas* ipſas dedecorat, & plurimo *Eccleſiam* afficit detrimento. Is eſt (ut verbo dicamus) quandò *Scripturæ divinitùs inſpiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminiſſe autem oportet, *Deo* Scripturarum Auctori, duo illa patere, quæ Humana Ingenia fugiunt; *Secreta* nimirùm *Cordis*, & *Succeſſiones Temporis*. Quamobrèm, cùm *Scripturarum Dictamina* talia ſint, ut ad *Cor* ſcribantur, & *omnium Seculorum Viciſſitudines* complectantur; cum æternâ & certâ Præſcientiâ omnium Hæreſium, Contradictionum, & Statûs Eccleſiæ varii & mutabilis, tum in Communi, tum in Electis ſingulis; Interpretandæ non ſunt ſolummodò, ſecundū Latitudinem & obvium Senſum Loci; Aut reſpiciendo ad Occaſionem ex quâ Verba erant prolata; Aut præciſè ex Contextu Verborum Præcedentium & Sequentium; Aut contemplando Scopum Dicti Principalem; Sed ſic, ut intelligamus complecti eas, non ſolùm totalitèr, aut collectivè, ſed. diſtributivè, etiàm in Clauſulis & Vocabulis ſingulis, innumeros Doctrinæ Rivulos & Venas, ad Eccleſiæ ſingulas Partes, & Animas Fidelium, irrigandas. Egregiè enim obſervatum eſt, quod *Reſponſa Salvatoris* noſtri, ad Quæſtiones non paucas, ex iis quæ proponebantur non videntur ad rem, ſed quaſi impertinentia: Cujus rei Cauſſa duplex eſt; Altera, quod cùm *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, ut nos Homines ſolemus, ſed *immediatè*, & *ex ſeſe* cognoviſſet, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* reſpondit; Altera quod non ad *eos* ſolùm locutus eſt, qui *tunc aderant*, ſed ad *Nos* etiàm *qui vivimus*, & ad *Omnis Ævi ac Loci Homines*, quibus *Evangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiàm in aliis *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Deſiderari* ſtatuimus. Inveniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controverſiarum* nimiò plures; *Theologiæ* ejus, quam diximus *Poſitivam*, Maſſa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus ſpeciales*; *Caſus Conſcientiæ*; *Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in Libros Scripturarum *Commentarii*: Quod *Deſideramus* autem eſt hujuſmodi: *Collectio ſcilicet ſuccincta*, *ſana*, & cum Judicio, *Annotationum*, & *Obſervationum*, ſuper *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in Locos Communes excurrendo, aut Controverſias perſequendo, aut in Artis Methodum eas redigendo; ſed quæ planè Sparſæ ſint, & Nativæ. Res certè, in Concionibus doctioribus, ſe quandoque oſtendens, quæ ut plurimùm non perennant; ſed quæ in Libros adhùc non coaluit, qui ad Poſteros tranſeant. Certè, quemadmodùm Vina, quæ ſub primam Calcationem mollitèr defluunt, ſunt ſuaviora, quam quæ à Torculari exprimuntur; quoniàm hæc ex Acino & Cute uvæ aliquid ſapiant; Similitèr ſalubres admodùm, ac ſuaves ſunt Doctrinæ, quæ, ex *Scripturis lenitèr expreſſis*, emanant; nec ad *Controverſias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Hujuſmodi Tractatum *Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Jam itaque mihi videor confeciſſe Globum exiguum *Orbis Intellectualis*,

lectualis, quam potui, fideliſſimè; Unà cum Deſignatione & Deſcriptione earum Partium, quas Induſtriâ & Laboribus Hominum, aut non conſtantèr occupatas, aut non ſatis excultas, invenio. Quo in Opere, ſicubi à Sententiâ Veterum receſſerim, intelligatur hoc factum eſſe, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innovandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihimetipſi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, conſtare potui, niſi planè decretum mihi fuiſſet, *Aliorum Inventis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optaverim, etiàm *Inventa mea*, ab Aliis, in poſterum ſuperari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas propoſuerim ubique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præjudicare contenderim. Nam in iis, quæ rectè à me poſita ſunt, ſubeſt Spes, id futurum, ut ſi in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Objectio; At in Lectione iteratâ, Reſponſum ſe ultrò ſit exhibiturum: In iis verò, in quibus mihi errare contigit, certus ſum, nullam à me illatam eſſe vim Veritati, per Argumenta contentioſa; Quorum ea ferè eſt Natura, ut Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inventis derogent. Siquidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulſam. Interìm, in Mentem mihi venit Reſponſum illud Themiſtoclis, qui, cùm ex Oppido parvo Legatus quidam, magna nonnulla peroraſſet, Hominem perſtrinxit; *Amice, verba tua Civitatem deſiderant*. Certè objici mihi rectiſſimè poſſe exiſtimo, quod Verba mea *Seculum* deſiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initiis ſuis debentur, mihi ſatis fuerit ſeviſſe *Poſteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen ſupplex precor, per *Filium* ſuum, & *Servatorem* noſtrum, ut has, & hiſce ſimiles, *Intellectûs Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, reſperſas, & Gloriæ ſuæ *immolatas*, propitius accipere dignetur.

FINIS.

NOVUS ORBIS SCIENTIARUM, SIVE DESIDERATA.

LIB. 2.

Errores Naturæ, *ſive Hiſtoria Præter-Generationum.*
Vincula Naturæ, *ſive Hiſtoria Mechanica.*
Hiſtoria Inductiva, *ſive Hiſtoria Naturalis in Ordine ad condendam Philoſophiam.*
Oculus Polyphemi, *ſive Hiſtoria Literarum.*
Hiſtoria ad Prophetias.
Philoſophia ſecundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

Philoſophia Prima, *ſive de Axiomatibus Scientiarum Communibus.*
Aſtronomia Viva.
Aſtrologia Sana.
Continuatio Problematum Naturalium.
Placita Antiquorum Philoſophorum.
Pars Metaphyſicæ de Formis Rerum.
Magia Naturalis, *ſive Deductio Formarum ad Opera.*
Inventarium Opum Humanarum.
Catalogus Polychreſtorum.

LIB.

Lib. 4.

TRiumphi Hominis, *ſive de Summitatibus Naturæ Humanæ.*

Phyſiognomia Corporis in Motu.

Narrationes Medicinales.

Anatomia Comparata.

De Curatione Morborum habitorum pro Inſanabilibus.

De Euthanaſia exteriore.

De Medicinis Authenticis.

Imitatio Thermarum Naturalium.

Filum Medicinale.

De prolongando Curriculo Vitæ.

De Subſtantiâ Animæ Senſibilis.

De Nixibus Spiritus in Motu Voluntario.

De Differentiâ Perceptionis & Senſus.

Radix Perſpectivæ, ſive De Formâ Lucis.

Lib. 5.

E*Xperientia Literata, ſive* Venatio Panis.

Organum Novum.

Topicæ Particulares.

Elenchi Idolorum.

De Analogia Demonſtrationum.

Lib. 6.

D*E Notis Rerum.*

Grammatica Philoſophans.

Traditio Lampadis, *ſive Methodus ad Filios.*

De Prudentia Sermonis Privati.

Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.

Antitheta Rerum.

Formulæ Minores Orationum.

Lib.

Lib. 7.

Satyra Seria, *ſive de Jnterioribus Rerum.*
Georgica Animi, *ſive de Culturâ Morum.*

Lib. 8.

Amanuenſis Vitæ, *ſive de Occaſionibus Sparſis.*
Faber Fortunæ, *ſive de Ambitu Vitæ.*
Conſul Paludatus, *ſive de proferendis Imperii Finibus.*
Idea Iuſtitiæ Vniverſalis, ſive de Fontibus Iuris.

Lib. 9.

Sophron, *ſive de Legitimo Vſu Rationis Humanæ in Divinis.*
Irenæus, *ſive de Gradibus Vnitatis in Civitate Dei.*
Utres Cœleſtes, *ſive Emanationes Scripturarum.*

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERVLAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

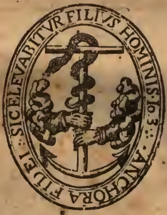
HISTORIA NATVRALIS ET EXPERIMENTALIS

ad Condendam Philoſophiam:

Sive,

PHÆNOMENA VNIVERSI:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ
PARS TERTIA.

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur ſecundâ vice.

Januar. 17. 1637. *Guil. Bray.*

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI CAROLO, Sereniſſimi Regis IACOBI Filio, & Hæredi.

Illuſtriſsime, & Excellentiſsime Princeps,

P*Rimitias* Hiſtoriæ *noſtræ* Naturalis *Celſitudini tuæ humillimè offero. Rem mole perpuſillam, veluti* Granum Sinapis: *Sed tamen pignus eorum, quæ Deo volente ſequentur. Obſtrinximus enim nos ipſos tanquam voto, ſingulis nos menſibus, ad quos Dei bonitas (cujus agitur Gloria tanquam in*

Cantico novo) vitam noſtram pr oduxerit, unam, aut plures ejus partes, prout fuerint magis aut minùs arduæ, aut copioſæ, confecturos, & edituros. Moti etiam fortaſsè erunt alij, noſtro exemplo, ad ſimilem induſtriam, præſertim poſtquàm penitùs perſpexerint, quid agatur. Nam in Hiſtoriâ Naturali *bonâ, & benè inſtitutâ, claves ſunt & Scientiarum, & Operum. Deus Celſitudinem tuam diu ſervet incolumem.*

Celſitudinis tuæ Servus humilis & devotus

FR. S[t]. ALBAN.

TITVLI HISTORIARVM & Inquiſitionum in primos ſex menſes deſtinatarum.

Hiſtoria Ventorum.
Hiſtoria Denſi & Rari, necnon Coitionis, Expanſionis Materiæ per ſpatia.
Hiſtoria Gravis & Levis.
Hiſtoria Sympathiæ, & Antipathiæ Rerum.
Hiſtoria Sulphuris, Mercurij, & Salis.
Hiſtoria Vitæ & Mortis.

HISTORIA NATVRALIS ET EXPERIMENTALIS

Ad condendam Philoſophiam:

SIVE

Phænomena Vniverſi:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ Pars Tertia.

MOnendi utique ſunt Homines, & per Fortunas ſuas rogandi, atque obſecrandi, ut animos ſubmittant, & ſcientias in Mundo Majore quærant, quinetiam de Philoſophiâ vel cogitationem abjiciant, vel modicos ſaltem, & tenues fructus ex illâ ſperent, uſquedum Hiſtoria Naturalis, & Experimentalis, diligens & probata, comparata ſit, & confecta. Quid enim ſibi volunt iſta Cerebella Hominum, & potentes Nugæ? Fuerunt apud antiquos, placita Philoſophorum valdè numeroſa, Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Heracliti, Empedoclis, Parmenidis, Anaxagoræ, Leucippi, Democriti, Platonis, Ariſtote-

lis;

lis, Theophraſti, Zenonis, *aliorum. Hi omnes Mundorum argumenta, tanquam Fabularum, pro arbitrio confinxerunt, eaſque Fabulas ſuas recitarunt, publicarunt; alias magis concinnas certè, & probabiles, alias duriores. At noſtris ſeculis, propter inſtituta Scholarum, & Collegiorum, cohibentur ingenia magis, neque proptereà omninò ceſſatum eſt;* Patricius, Teleſius, Brunus, Severinus *Danus*, Gilbertus *Anglus*, Campanella, *ſcænam tentarunt, & novas Fabulas egerunt, nec plauſu celebres, nec argumento elegantes. Num hæc miramur? Quaſi verò non poſſint infinitâ oriri hujuſmodi placita, & Sectæ, omnibus ſeculis? Neque enim eſt, aut erit, hujuſce rei finis aliquis, aut modus. Alius aliud arripit, aliis alia placent, nihil eſt luminis ſicci, & aperti; quiſq; ex Phantaſiæ ſuæ cellulis, tanquam* ex ſpecu Platonis *Philoſophatur, Ingenia ſublimiora, acutiùs, fœliciùs; tardiora, minore ſucceſſu, ſed æquâ pertinaciâ. Quin non ita pridem, ex quorundam Virorum doctorum, & prout nunc ſunt res, excellentium diſciplinâ, ſcientiæ (credo propter Varietatis, & Licentiæ tædia) intra certos, & deſcriptos Authores coercentur, atque ita cohibitæ, ſenioribus imponuntur, adoleſcentibus inſtillantur; ut jam (quod cavillatus eſt* Cicero *in* Cæſaris *annum)* Stella Lyræ ex edicto oriatur, *& Authoritas pro Veritate, non Veritas pro Authoritate ſit. Quod genus Inſtitutionis, & Diſciplinæ, ad uſum præſentem egregiè valet; ſed idem meliorum indicit exilium. Nimirum primorum Parentum Peccatum. & luimus, & imitamur. Illi Dei ſimiles eſſe voluerunt, Poſteri eorum adhuc magis. Etenim Mundos creamus, Naturæ præimus, & dominamur, omnia ita ſe habere volumus, prout noſtræ Fatuitati conſentaneum fore videtur, non prout Divinæ* Sapientiæ, *nec qualia inveniuntur in rebus ipſis, nec ſcio an Res, aut Ingenia magis torqueamus; ſed planè Sigilla Imaginis noſtræ, Creaturis, & Operibus Dei imprimimus, non Creatoris Sigilla cum curâ inſpicimus, & agnoſcimus. Itaque non immeritò iterum de Imperio in Creaturas decidimus, & cùm poſt lapſum Hominis, nihilominùs dominatio nonnulla in Creaturas reluctantes relicta fuerit, ut per veras & ſolidas artes, ſubigi & flecti poſſint, id ipſum ex inſolentiâ noſtrâ, & quia Dei ſimiles eſſe volumus, & propriæ Rationis dictamina ſequi, maximâ ex parte amittimus. Quamobrem, ſi qua eſt erga Creatorem humilitas, ſi qua Operum ejus Reverentia & Magnificatio, ſi qua Charitas in Homines, & erga neceſſitates, & ærumnas humanas relevandas*

levandas Studium, ſi quis Amor Veritatis in Naturalibus, & Odium Tenebrarum, & Intellectûs purificandi Deſiderium; orandi ſunt Homines iterùm atque iterùm, ut miſſis pauliſper, aut ſaltem ſepoſitis Philoſophiis iſtis volaticis, & præpoſteris, quæ Theſes Hypotheſibus antepoſuerunt, & Experientiam captivam duxerunt, atque de Operibus Dei triumphârunt; ſummiſsè, & cum veneratione quâdam, ad Volumen Creaturarum evolvendum accedant; atque in eo moram faciant, meditentur, & ab opinionibus abluti, & mundi, caſtè, & integrè verſentur. Hic eſt ille Sermo, & Lingua, qui exivit in omnes fines terræ, nec confuſionem Babylonicam paſſus eſt; Hunc perdiſcant Homines, & repueraſcentes, atque iterùm Infantes facti, Abecedaria ejuſdem in manibus habere dignentur. In Interpretatione autem ejus eruendâ, atque enucleandâ, nulli operæ parcant, ſed ſtrenuè procedant, perſiſtant, immoriantur. Cum igitur in Inſtauratione noſtrâ, Hiſtoriam Naturalem, qualis ſit in ordine ad finem noſtrum in tertiâ Operis parte collocaverimus; hanc rem prævertere, & ſtatìm aggredi viſum eſt. Etſi enim haud pauca, eáque ex præcipuis, ſuperſint in Organo noſtro abſolvenda, tamen conſilium eſt, univerſum Opus Inſtaurationis, potius promovere in multis, quàm perficere in paucis, hoc perpetuò, maximo cum ardore, (qualem Deus Mentibus, ut planè confidimus, addere ſolet) appetentes, ut quod adhuc nunquam tentatum ſit, id ne jam fruſtrà tentetur. Simul ſubiit animum illa cogitatio: Spargi proculdubiò per Europam, complura Ingenia, capacia, libera, excelſa, ſubtilia, ſolida, conſtantia. Quid ſi quis, tali Ingenio præditus, rationem, & uſum Organi noſtri capiat, probet; Tamen non habet, quid agat, nec quomodo ſe ad Philoſophiam comparet, aut accingat. Si eſſet res, quæ lectione Librorum Philoſophicorum, aut diſputatione, aut meditatione perfici poſſet, ſufficeret fortaſsè ille, quiſquis ſit, & abundè illud præſtaret. Quod ſi ad Hiſtoriam Naturalem, & Experimenta Artium, illum remittimus (id quod facimus) hæret, non eſt Inſtituti ejus, non Otii, non Impenſæ. Atqui non eſt poſtulandum nobis, ut quis vetera dimittat, antequam in poſſeſſionem Meliorum inducatur. Poſtquam autem Naturæ, & Artium Hiſtoria, fidelis & copioſa, collecta, & digeſta fuerit, atque veluti ante oculos Hominum poſita, & explicata, non tenuis eſt ſpes, Ingenia, de quibus diximus, grandia, (qualia & in antiquis Philoſophis viguerunt, & adhùc non rarò reperiuntur) cùm tantæ antehàc fuerint efficaciæ, ut veluti

ex

ex Scalmo, *aut* Conchâ, (*rarâ ſcilicet Experientiâ, & friuolâ*) Nauiculas *quaſdam Philoſophiæ, admirabili ſtructurâ, quoad opificium, ædificauerint*; *multò magis poſtquam Syluam, & Materiem nacta ſint, ſolidiores ſtructuras excitatura*; *idque licet viâ veteri pergere malint, nec viâ noſtri* Organi (*quæ ut nobis videtur, aut unica eſt, aut optima*) *uti*. *Itaque huc res redit, ut* Organum *noſtrum, etiamſi fuerit abſolutum, abſque* Hiſtoriâ Naturali, *non multùm*; Hiſtoria Naturalis *abſque* Organo, *non parùm, Inſtaurationem Scientiarum ſit prouectura. Quare omninò, & ante omnia, in hoc incumbere, ſatius, & conſultius, viſum eſt. Deus Vniuerſi Conditor, Conſeruator, Inſtaurator, hoc Opus, & in aſcenſione ad Gloriam ſuam, & in deſcenſione ad Bonum humanum, pro ſuâ erga Homines, Beneuolentiâ, & Miſericordiâ, protegat & regat, per Filium ſuum unicum*, Nobiſcum Deum.

Norma

Norma Hiſtoriæ Præſentis.

QVamvis *ſub finem ejus partis* Organi *noſtri, quæ edita eſt, præcepta de* Hiſtoriâ Naturali *&* Experimentali *conſcripſerimus; viſum eſt tamen, hujus, quam nunc aggredimur,* Hiſtoriæ Normam, *& Figuram, & accuratiùs deſcribere, & ſuccinctiùs.* Titulis *in* Catalogo *comprehenſis, qui pertinent ad* Concreta, Titulos, *de* Naturis Abſtractis, *(quarum ibidem ut* Hiſtoriæ Reſervatæ, *mentionem fecimus,) ſuperaddimus. Hi ſunt,* Materiæ Schematiſmi *diverſi, ſive* Formæ primæ Claſſis, Motus ſimplices, Summæ Motuum, Menſuræ Motuum, *alia quædam. De his* Abecedarium Novum *confecimus, & ſub finem hujus voluminis collocavimus.*

Titulos *(cùm ad omnes nullo modo ſufficiamus) non ex ordine, ſed ex delectu ſumpſimus; quorum ſcilicet Inquiſitio, aut propter uſum erat graviſſima, aut propter copiam Experimentorum maximè commoda, aut propter obſcuritatem rei, maximè difficilis, & nobilis, aut propter diſcrepantiam* Titulorum *inter ſe, latiſſimè patens ad Exempla.*

In Titulis *ſingulis, poſt* Aditum *quendam, aut præfationem, ſtatim* Topica Particularia, *ſive Articulos Inquiſitionis proponimus, tum ad Lumen Inquiſitionis præſentis, tum ad Provocationem futuræ. Domini enim Quæſtionum ſumus; Rerum non item. Neque tamen Quæſtionum Ordinem, in* Hiſtoriâ *ipſâ præciſè obſervamus, ne impedimento ſit, quod pro auxilio adhibetur.*

Hiſtoria *&* Experimenta *omninò primas partes tenent, Ea ſi*

Enumerationem, & ſeriem Rerum particularium exhibeant, in Tabulas conficiuntur; aliter ſeorsùm excipiuntur.

Cùm Hiſtoria & Experimenta ſæpiſſimè nos deſerant, præſertim Lucifera illa, & Inſtantiæ Crucis, per quas, de veris Rerum cauſsis, Intellectui conſtare poſsit; Mandata damus de Experimentis novis, quantum proſpicere animo poſſumus, aptis ad id, quod quæritur. Hæc Mandata tanquam Hiſtoria deſignata ſunt. Quid enim aliud nobis, primò viam ingredientibus, relinquitur?

Experimenti alicujus ſubtilioris Modum, quo uſi ſumus, explicamus, ne Error ſubſit, utque alios ad meliores, & magis exactos modos excogitandos, excitemus.

Monita, & Cautiones, de Rerum Fallaciis, & qui in inquirendo, & inveniendo poſsint occurrere, Erroribus, & ſcrupulis, aſpergimus; ut phantaſmata omnia, quantum fieri poteſt, tanquam Exorciſmo fugemus.

Obſervationes noſtras, ſuper Hiſtoriam & Experimenta, ſubteximus, ut Interpretatio Naturæ, magis ſit in procinctu.

Commentationes, & tanquam Rudimenta quædam, Interpretationis de Cauſſis, partè, & magis ſuggerendo, quid eſſe poſsit, quàm definiendo, quid ſit, interponimus.

Canones, ſed tamen Mobiles, ſive Axiomata inchoata, quæ nobis inquirentibus, non pronunciantibus ſe offerunt, præſcribimus, & conſtituimus. Vtiles enim ſunt, ſi non prorsùs veri.

Vtilitatis humanæ nunquam obliti (licèt Lux ipſa dignior ſit iis, quæ à Luce monſtrantur) Vellicationes de Practicâ, attentioni & memoriæ Hominum ſubjicimus, cùm nobis conſtet, talem, & tam infœlicem eſſe Hominum Stuporem, ut quandoq; res ante pedes poſitas, niſi moniti, non videant, ſed prætereant.

Opera, & Res impoſſibiles, aut ſaltem adhuc non inventas, quæ ſub ſingulis Titulis cadunt, proponimus; atque unà ea, quæ jam inventa ſunt, & in Hominum poteſtate, atque Impoſſibilibus illis, & non Inventis, ſunt Proxima, & maximè cognata, ſubjungimus; ut ſimul & Induſtria humana excitetur, atque animi addantur.

Patet ex antedictis, Hiſtoriam præſentem, non tantùm Tertiæ Partis Inſtaurationis vices ſupplere, ſed præparationem eſſe non contemnendam ad Quartam, propter Titulos ex Abecedario, & Topica, & ad Sextam, propter Obſervationes Majores, Commentationes, & Canones.

Hiſtoria

Hiſtoria Ventorum.

Aditus, ſive Præfatio.

VENTI *humanæ Genti alas addiderunt. Eorum enim dono, feruntur Homines, & volant; non per Aerem certè, ſed per Maria; atque ingens patet janua Commercij, & fit Mundus pervius. Terræ autem (quæ Gentis Humanæ Sedes eſt, & Domicilium,) Scopæ ſunt: Eamque, atque ſimul Aerem ipſum, everrunt & mundant. Attamen & Mare infamant, alioqui tranquillum, & innoxium; neque aliàs ſine maleficio ſunt. Motum, abſque operâ humanâ, cient magnum, & vehementem; unde & ad Navigandum, & ad Molendum, veluti Operarij conducti ſunt; & ad multò plura adbiberi poſſunt, ſi Humana non ceſſet Diligentia. Natura ipſorum inter Secreta, & Abdita reponi ſolet; Nec mirum, cùm nec Aeris Natura, & Poteſtas, cognita quoquomodo ſit; cui famulantur, & paraſitantur Venti, ut (apud Poetas)* Æolus Iunoni. *Primariæ Creaturæ non ſunt, nec ex Operibus ſex Dierum; quemadmodum nec reliqua Meteôra quoad Actum, ſed Poſt-nati ex Ordine Creationis.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

ARTICVLI INQVISITIONIS DE VENTIS.

DEſcribito Ventos, ex diligentiâ Nauticâ, & imponito nomina ipſis, ſive vetera, ſive nova, modò conſtantia. 1. *Nomina Ventorum.*

Venti vel Generales ſunt, vel Stati, vel Aſſeclæ, vel Liberi. Generales voco, qui ſemper flant; Statos, qui certis temporibus; Aſſeclas, qui frequentiùs; Liberos, qui indifferenter.

An ſint *Venti* aliqui *Generales*, atque ipſiſſimi Motus Aeris; & ſi ſint, in qua conſecutione Motûs, & in quibus locis ſpirent. 2. *Venti generales.*

Qui *Venti Anniverſarij* ſint, aut redeuntes per vices, & in quibus Regionibus; An inveniatur *Ventus* aliquis ita præcisè *Status*, ut redeat regularitèr ad dies certos, & horas, inſtar Æſtûs Maris? 3. *Venti Stati.*

Qui *Venti* ſint *Aſſeclæ*, & familiares *Regionum*; qui *Temporum*, in iiſdem *Regionibus*; qui *Verni*; qui *Æſtivales*; qui *Autumnales*; qui *Brumales*; qui *Æquinoctiales*; qui *Solſtitiales*; qui *Matutini*, *Meridiani*, *Veſpertini*, *Nocturni*? 4. *Venti Aſſeclæ.*

Quales ſint *Venti Marini*; quales qui ſpirant à *Continente*? Diffe- 5.

rentias autem *Marinorum*, & *Terreſtrium* diligenter excipito, tam eorum qui in Terrâ, & Mari; quàm eorum qui à Terrâ, & Mari.

Venti Liberi.

6. An non ſpirant *Venti* ex omni *Plagâ Cœli?*

Venti non multò plus Plagis Cœli, quàm Qualitatibus variant. Alii Vehementes, alii Lenes; alii Conſtantes, alii Mutabiles; alii Calidi, alii Frigidi; alii humectant magis, & ſolvunt, alii deſiccant, & conſtipant; alii congregant nubes, & ſunt pluvioſi, vel etiam procelloſi, alii diſſipant, & ſunt ſereni.

Qualitates Ventorum diverſæ.

7. Inquirito & narrato, qui ſint *Venti* uniuſcujuſque ſpeciei ex prædictis, & quomodo varient, ſecundùm Regiones, & Loca?

Origines locales Ventorum triplices; Aut dejiciuntur ex alto; aut emanant à terrâ; aut conflantur in ipſo Corpore Aeris.

Origines locales Ventorum.

8. Secundùm has tres *Origines*, de *Ventis* inquirito. Qui ſcilicet ex ipſis, dejiciantur de *Mediâ* (quam vocant) *Regione Aeris*; Qui verò expirent è *Cavis Terræ*; ſive illi erumpant confertim, ſive efflent inſenſibiliter, & ſparsim; & poſteà glomerent, ut rivuli in fluvium; Qui denique generentur paſſim ex tumoribus, ſive expanſionibus *Aeris* proximi?

Neque Generationes Ventorum Originales tantùm; Sunt & Accidentales, ex compreſſionibus Aeris ſcilicet, & percuſſionibus, & repercuſſionibus ejus.

Generationes Accidentales Ventorum.

9. De hujuſmodi *Ventorum Generationibus Accidentalibus* inquirito. *Generationes Ventorum* propriè non ſunt; etenim augent, & fortificant Ventos potiùs, quàm producunt & excitant.

De Communitate Ventorum hactenus. Repériuntur autem Venti Rari, & Prodigioſi, quales ſunt Præſter, Turbo, Ecnephias: Hi ſuper Terram: At ſunt & ſubterranei, quorum alii ſunt Vaporoſi, & Mercuriales, ii percipiuntur in Mineris; Alii Sulphurei; illi emittuntur, nacti exitum in Terræ Motibus, aut etiam efferveſcunt ex Montibus ardentibus.

Venti extraordinarii. & Flatus repentini.

10. De hujuſmodi *Ventis, Raris & Prodigioſis*, atque adeò de omnibus *Ventorum Miraculis*, inquirito.

A ſpeciebus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad Confacientia ad Ventos (ita enim loqui volumus, quia vocabulum efficientis plus ſignificat, Vocabulum Concomitantis minus quàm intelligimus) atque ad ea, quæ Ventos putantur excitare, aut ſedare.

Confacientia ad Ventos, & excitantia, & ſedantia ipſos.

11. Circa *Aſtrologica* de *Ventis* inquirito parcè, nec de accuratis *Schematibus Cœli* curato; tantummodò obſervationes manifeſtiores, de Ventis ingruentibus circa exortus aliquorum Aſtrorum, aut circa Eclipſes Luminarium; aut Conjunctiones Planetarum, ne negligito; nec minùs, quatenus pendent ex viis Solis, aut Lunæ?

12. Quid confaciant *Meteôra* diverſorum generum ad *Ventos?* Quid *Terræ Motus*, quid *Imbres*, quid *Concurſus Ventorum* ad invicem? Concatenata enim ſunt iſta, & alterum alterum trahit.

13. Quid confaciant ad *Ventos*, *Vaporum* & *Exhalationum* diverſitas; & quæ ex ipſis ſint magis generativa *Ventorum*; & quatenus Natura *Ventorum* ſequatur hujuſmodi *Materias* ſuas?

14. Quid confaciant ea, quæ hic in *Terrâ* ſunt, aut fiunt, ad *Ventos*;

Quid

Quid Montes, & ſolutiones Nivium in ipſis; Quid Moles glaciales, quæ in Mari innatant, & deferuntur alicubi; Quid differentiæ Soli, aut Terræ, (modò hoc fuerit per Tractus Majores) veluti Paludes, Arenæ, Sylvæ, Campeſtria; Quid ea, quæ hic apud Homines aguntur, veluti Incenſiones Ericæ, & ſimilium, ad culturam agrorum; Incenſiones Segetum, aut villarum in Bellis; Deſiccationes Paludum; Diſploſiones continuæ Bombardarum; Sonitus Campanarum ſimul in magnis Urbibus; & ſimilia? Feſtucæ certè ſunt res noſtræ, ſed tamen aliquid poſſunt.

De omnimodis *Excitationibus*, aut *Sedationibus Ventorum* inquiri- 15.
to, ſed parcè de Fabuloſis, aut Superſtitioſis.

A Conſacientibus ad Ventos, tranſeat Inquiſitio, ad inquirendos Limites Ventorum: de Altitudine; Extenſione; Duratione eorum.

Inquirito diligenter de *Altitudine*, ſive *Elevatione Ventorum*; at- 16.
que ſi ſint Faſtigia Montium, ad quæ Venti non aſpirent; aut ſi con- *Limites Ventorum.*
ſpiciantur Nubes quandoque ſtare, & non movere; flantibus eodem
tempore Ventis fortiter, hîc in Terrâ?

Inquirito diligenter de *ſpatiis*, quæ *Venti* deprehenſi ſunt ſimul oc- 17.
cupare, & ad quos terminos? Exempli gratiâ, ſi *Auſter* flaverit tali
loco, an conſtet, quod eodem tempore, *Aquilo* flaverit ab illinc mil-
liaribus decem? Contrà, in quantas anguſtias *Venti* redigi poſſint, ita
ùt fluant *Venti* (id quod fieri videtur in *Turbinibus* nonnullis) tanquam
per Canales.

Inquirito, ad quod tempus, vel maximum, vel medium, vel mini- 18.
mum, continuari ſoleant *Venti*, & deinde flacceſcere, & tanquam ex-
pirare; qualis etiam eſſe ſoleat Ortus, & inceptio *Ventorum*, qualis
languor & ceſſatio; ſubitò, gradatim, quoquo modo?

A Limitibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad ſucceſſiones Ventorum, vel inter ſe, vel reſpectu Pluviæ, & Imbrium; Cùm enim choreas ducant, ordinem Saltationis noſſe jucundum fuerit.

An ſit aliqua Regula, aut obſervatio paulò certior, de *ſucceſſioni-* 19.
bus Ventorum adinvicem, ſive ea ſit in ordine ad Motum Solis, ſive ali- *Succeſſiones Ventorum.*
às; & ſi ſit, qualis ſit illa?

Circa *Succeſſionem* & *Alternationem Ventorum*, & *Pluviæ* inquirito; 20.
cùm illud familiare, & frequens ſit, ut *pluvia* ſedet *Ventos*, *Venti* com-
peſcant, & diſſipent *Pluviam*.

An poſt certam *Periodum* Annorum, redintegretur *Succeſſio Vento-* 21.
rum, & ſi ita ſit, quæ ſit ea *Periodus*?

A Succeſſionibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad Motus ipſorum. Motus Ventorum, ſeptem Inquiſitionibus abſolvuntur; Quorum tres. ſuperioribus Articulis continentur, Quatuor adhuc manent intactæ. Nam de Motu Ventorum diſpertito per Plagas Cœli, inquiſitum eſt. Etiam de Motu trium Linearum ſurſùm, deorſùm lateraliter. Etiam de Accidentali Motu Compreſſionum. Reſtant Motus quartus Progreſſivus; quintus Undulationis; Sextus Conflictûs; Septimus in Organis, & Machinis humanis.

Cùm *Progreſſus* ſit ſemper à termino; de loco primi Ortûs, & tan- 22.
quam Fontibus alicujus *Venti*, quantum fieri poteſt, diligenter inqui- *Motus diverſi Ventorum.*
rito.

rito. Siquidem videntur *Venti Famæ* ſimiles. Nam licèt tumultuentur, & percurrant, tamen *Caput inter nubila condunt.* Item de *Progreſſu* ipſo. Exempli gratiâ, Si *Boreas* vehemens, qui flaverit *Eboraci*, ad talem diem, aut horam; flaverit *Londini* biduo poſt?

23. De *Undulatione Ventorum* Inquiſitionem ne omittito; *Undulationem* vocamus eum Motum, quo *Ventus* ad parva intervalla intenditur, & remittitur, tanquam undæ Aquarum: quarum vices optimè percipiuntur, ex auditu in ædibus: Eò autem magis notato diligenter differentias *Undulationis*, ſive *Sulcationis* inter Aerem & Aquam; quia in *Aere*, & *Ventis*, deeſt Motus gravitatis, qui pars magna eſt *Undulationis* in Aquis.

24. De *Conflictu* & Concurſu Ventorum, flantium ad idem tempus, diligenter inquirito; primò utrum flent ſimul plures *Venti Originales*, non dicimus Reverberantes? Et ſi hoc ita ſit, quales *Euripos* in Motu, quales rursùs *Condenſationes*, & *Alterationes* in Corpore Aeris, gignant?

25. An *Venti* alii eodem tempore flent ſuperiùs, alii hîc apud nos in imo; quandoquidem obſervatum eſt à nonnullis, interdum nubes ferri in contrarium verſionis Pinnaculi: Etiam nubes ferri forti Aurâ, cùm hic apud nos fuerit ſumma Tranquillitas?

26. Fiat deſcriptio diligens admodùm, & particularis *Motûs Ventorum*, in impulſu *Navium* per vela.

27. Fiat deſcriptio *Motûs Ventorum* in velis *Molendinorum*, ad *Ventum*; in volatu Accipitrum & Avium, etiam in vulgaribus, & ludicris, veluti Signorum Explicatorum, Draconum volantium, Duellorum ad ventum, &c.

A Motibus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad vim, & Poteſtates ipſorum.

28. *Poteſtates Ventorum.* Quid poſſint, & agant *Venti*, circa *Currentes*, & Æſtus Aquarum, & circa Detentiones, Immiſſiones, & Inundationes ipſarum?

29. Quid circa *Plantas*, & *Inſecta*, inducendo Locuſtas, Erucas, malos Rores?

30. Quid circa *Purgationem*, & *Infectionem* Aeris, & circa *Peſtilentias*, morbos, & affectus Animalium?

31. Quid circa *delationem ſpecierum* (quas vocant) *ſpiritalium*, ut *Sonorum*, *Radiorum*, & ſimilium?

A poteſtatibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad Prognoſtica Ventorum, non ſolùm propter uſum Prædictionum, ſed quia manu ducunt ad Cauſſas; Prognoſtica enim, aut præparationes rerum monſtrant, antequam perducantur ad Actum; aut Inchoationes, antequam perducantur ad ſenſum.

32. *Prognoſtica Ventorum.* Colligantur, cum diligentiâ bonâ, *Prognoſtica* Ventorum omnigena (præter Aſtrologica, de quibus ſuperiùs diximus, quatenus ſint inquirenda) ſive petantur ex *Meteoricis*, ſive ex *Aquis*, ſive ex *Inſtinctu Animalium*, aut quovis alio modo.

Poſtremò Inquiſitionem claudito, inquirendo de Imitamentis Ventorum, ſive in Naturalibus, ſive in Artificialibus.

33. *Imitamenta Ventorum.* Inquirito de *Imitamentis Ventorum*, in *Naturalibus*, qualia ſunt

Flatus

Flatus in Corporibus Animalium, *Flatus in receptaculis Diſtillationum?* &c.

Inquirito de Auris factis, & *Ventis Artificialibus*, ut Follibus, Refrigeratoriis in cœnaculis, &c.

Articuli tales ſint. Neque nobis dubium eſt, quin ad nonnullos horum, reſponderi non poſſit, ſecundum copiam Experientiæ, quam habemus. Verum quemadmodum in Cauſis Civilibus: quid cauſa poſtulet, ut interrogetur, noverit Iure-conſultus bonus; quid Teſtes reſpondere poſſint, non nôrit: Idem nobis circa *Hiſtoriam Naturæ* accidit. Poſteri cætera viderint.

HISTORIA.

Nomina Ventorum.

NOmina *Ventis*, potiùs ex ordine, & gradibus, numerata; quàm ex antiquitate propria, imponimus: hoc perſpicuitatis, & memoriæ gratiâ. Sed Vocabula antiqua adjicimus quoque, propter ſuffragia Authorum veterum, ex quibus cum haud pauca (licet ànxio quodam judicio) excéperimus, non agnoſcentur ferè illa, niſi ſub nominibus, quibus illi uſi ſunt. Partitio autem generalis ea eſto: ut ſint Venti *Cardinales*, qui ſpirant à Cardinibus Mundi; *Semicardinales* qui in dimidijs: *Mediani* qui in intermedii: Etiam ex Intermedijs, *Mediani Majores* vocentur, qui in quadris; *Minores* reliqui. Particularis autem diviſio ea eſt, quæ ſequitur. *Ad Artic. 1.*

Cardin.	*Boreas.*
	Bor. 1. ad Eurum.
Med. Maj.	*Bor. 2. ad Eur. ſive Aquilo.*
	Bor. 3. ad Eur. ſive Meſes.
Semica.	*Euroboreas.*
	Eurus. 1. à Borea.
Med. Maj.	*Eurus. 2. à Borea ſive Cæcias.*
	Eurus. 3. à Borea.

Cardin.	*Eurus, ſive Subſolanus.*
	Eur. 1. ad Auſtrum.
Med. Maj.	*Eur. 2. ad Auſt. ſive Vulturnus.*
	Eur. 3. ad Auſt.

Semica.	*Euro-Aſter.*
	Auſter. 1. ab Euro.
Med. Maj.	*Auſt. 2. ab Euro, ſive Phœnicias.*
	Auſt. 3. ab Euro.

Cardin.	*Auſter; ſive Notus.*
	Auſt. 1 ad Zephyrum.
Med. Maj.	*Auſt. 2. ad Zeph. ſive Lybonotus.*
	Auſt. 3. ad Zephyrum.
Semica.	*Zephyro-auſt. ſive Lybs.*
	Zephyr. 1. ab Auſtro.
Med. Maj.	*Zeph. 2. ab Auſt. ſive Africus.*
	Zeph. 3. ab Auſtro.

Cardin.	*Zephyrus, ſive Favonius.*		*Boreas.* 1. *à Zephyro ſive Thraſcias.*
	Zeph. 1 *ad Boream.*		
Med.Maj.	*Zep.* 2. *ad Bor. ſive Corus.*	Med.Maj.	*Bor.* 2: *à Zeph. ſive Circias.*
	Zeph. 3. *ad Boream.*		
Semica.	*Zephyro-boreas.*		*Boreas.* 3. *à Zephyro.*

Sunt & alia *Ventorum* nomina, *Apeliotes*, *Argeſtes*, *Olympias*, *Scyron*, *Helleſpontus*, *Iapix*, Ea nil moramur. Satis ſit nomina *Ventorum* ex ordine, & diſtributione plagarum cœli, fixa impoſuiſſe. In Interpretatione Authorum non multum ponimus, cum in ipſis Authoribus parum ſit.

Venti Liberi.

Ad Artic. 6. NOn eſt plaga cœli, unde *Ventus* non ſpiret: Quin ſi plagas cœli, in tot partes dividas, quot ſunt gradus in *Horizonte*, invenias *Ventos* aliquando, alicubi à ſingulis flantes.

2. Sunt Regiones totæ, in quibus non pluit, aut raró admodum: At non ſunt Regiones, ubi non flent *Venti*, & ſæpiùs.

Venti Generales.

Ad Artic. 2. DE *Ventis Generalibus* Phœnomena rara. Nil mirum, cum intra *Tropicos* præcipuè perſpiciantur loca damnata apud Antiquos.

Conſtat navigantibus inter *Tropicos*, libero æquore, flare *Ventum* Conſtantem, & jugem (*Brizam* vocant Nautæ) ob Oriente in Occidentem. Is non ita ſegnis eſt, quin partim flatu proprio, partim regendo Currentem Maris, id efficiat, ut nequeant Navigantes verſus *Peruviam*, eâdem redire, quâ proficiſcuntur, viâ.

2. In noſtris Maribus *Europæ*, percipitur cœlo ſereno, & ſudo, &, ceſſantibus *Ventis* particularibus, Aura quædam lenis ab Oriente, ſoliſequa.

3. Recipit obſervatio vulgaris, nubes ſublimiores ferri plerunque ab Oriente in Occidentem, idque cùm iiſdem temporibus, circà terram aut tranquillitas ſit, aut *Ventus* diverſus. Id ſi non ſemper faciant, poterit in causâ eſſe, quod *Venti* particulares quandoque flant in ſublimi, qui *Ventum* iſtum Generalem obruunt.

Monitum. *Si quis ſit talis* Ventus Generalis, *ex Ordine Motûs cœli, is non adeo firmus eſt, quin* Ventis Particularibus *cedat. Manifeſtior autem eſt intra* Tropicos, *propter Circulos, quos conficit, majores; Etiam in ſublimi, propter eandem cauſam, & propter curſum liberum. Quamobrem, ſi hic extra*

Tropicos, *& juxta terram, (ubi mollis admodum, & ſegnis eſt) eum deprehendere voles, Fiat* Experimentum *in Aere libero, & in ſummâ tranquillitate, & in locis altis; & in corpore valdè mobili, & tempore pomeridiano, quia per id Tempus,* Ventus *Orientalis, particularis, parcius flat.*

Fiat diligens obſervatio, circa Pinnacula, & ejuſmodi flabella in faſtigiis turrium & templorum, Annon in maximis tranquillitatibus, ſtent perpetuò verſus Occidentem? Mandatum.

Conſtat Eurum, *in* Europâ *noſtrâ, eſſe* Ventum *deſiccantem & acrem,* Zephyrum *contra humectantem & almum. Annon hoc fit, quia (poſito quod Aer moveat ab Oriente in Occidentem) neceſſe eſt, ut* Eurus *qui moveat in eâdem Conſecutione, Aerem diſſipet, & attenuet, unde fit Aer mordax, & ſiccus;* Zephyrus *autem, qui in contrariâ, Aerem in ſe vertat, & condenſet, unde fit obtuſior, & demum humidus?* 4. Phænomenon obliquum.

Conſulito Inquiſitionem de Motu, & fluxu Aquarum, utrum illæ moveant, ab Oriente ad Occidentem. Nam ſi extrema hoc motu gaudeant, Cœlum & Aquæ; parùm abeſt, quin Aer, qui intermedius eſt, ex eodem participet. 5. Phænomenon obliquum.

Phænomena *duo, proximè poſita,* Obliqua *appellamus, quia rem deſignatam non rectà monſtrant, ſed per conſequens; id quod (cum deeſt copia* Phænomenorum rectorum) *etiam avidè recipimus.* Monitum.

Quod Briza *illa, inter* Tropicos *luculentèr ſpiret, res certa, Cauſa ambigua. Poſſit ea eſſe, quia Aer, more cœli, movetur; Sed extra* Tropicos, *quaſi imperceptibilitèr, propter circulos minores; intra manifeſtò, propter Circulos majores, quos conficit. Poſſit alia eſſe, quia calor omnem Aerem dilatat, nec ſe priore loco contineri patitur. Ex dilatatione autem Aeris, neceſſariò fit impulſio Aeris contigui, quæ* Brizam *iſtam pariat prout progreditur Sol Sed illa intra* Tropicos, *ubi Sol eſt ardentior, inſignior eſt; extra, ferè latet. Videtur eſſe* Inſtantia Crucis, *ad ambiguitatem iſtam tollendam, ſi inquiratur, utrum* Briza *noctù flet, annon? Rotatio enim Aeris etiam noctù manet, at calor* Solis *non item.* Mandatum.

At certum eſt illam noctù non flare, ſed manè, aut etiam aurorâ adultâ. Nihilominus non determinat illa *Inſtantia* quæſtionem. Nam condenſatio Aeris nocturna, præſertim in illis Regionibus, ubi nox & dies non magis pares ſunt ſpatiis, quàm differentes calore & frigore, poſſit Motum illum naturalem Aeris (qui lenis eſt) hebetare, & confundere. 6.

Si Aer participet ex Motu cœli, ſequitur non tantùm, quod *Eurus* cum motu Aeris concurrat, *Zephyrus* concertet; verum etiam quod *Boreas* tanquam ab alto ſpiret, *Auſter* tanquam ab imo, in hemiſphærio noſtro, ubi *Polus Antarcticus* ſub terrâ eſt, *Arcticus* elevatur; idque etiam ab antiquis notatum eſt, ſed titubantèr & obſcurè; optimè autem convenit cum experientiâ modernâ, quia *Briza* (quæ poſſit eſſe Motus Aeris) non eſt *Eurus* integer, ſed *Euro-aquilo*. 7.

Venti Stati.

Ad Artic. 3. Connexio. VT *in Inquiſitione, de* Ventis Generalibus, *homines* Scoto-tomiam *paſſi ſunt*; *Ita in illâ, de* Ventis Statis, vertiginem. *De illâ ſilent, de hâc ſurſùm, & deorsùm, ſermones faciunt inconditos. Ignoſcendum hoc magis, quod varia res eſt*; *quia* Stati Venti *cum locis permutantur, ut non iidem in* Ægypto, Græciâ, Italiâ, *ſpirent.*

1. Eſſe alicubi *Statos Ventos*, etiam Nomen impoſitum declarat; ut & Nomen alterum *Eteſiarum*, quod *Anniverſarios* ſonat.

2. Apud Antiquos, inter cauſſas Inundationis *Nili*, aſcripta eſt, quòd eo Anni tempore, *Venti Eteſiæ* (*Aquilones* ſcilicet) flarent, qui curſum fluvii in Mare inhibebant, & retrorsùm volvebant.

3. Inveniuntur in Mari Currentes, qui nec naturali motui Oceani, nec decurſui ex locis magis elevatis, nec Anguſtiis ex litoribus adverſis, aut Promontoriis excurrentibus attribui poſſint; ſed planè reguntur à *Ventis Statis*.

4. *Columbum*, qui nolunt à relatione *Naucleri Hiſpani*, & levius putant, ab obſcuris Antiquitatis veſtigiis, & auris, tam certam, & fixam, de *Indiis Occidentalibus*, opinionem concepiſſe, huc ſe convertunt, quòd à *Statis Ventis*, ad litora *Luſitaniæ*, conjecerit, *Continentem* eſſe à parte Occidentis: Res dubia, nec admodùm probabilis, cùm *Ventorum* Itinerarium, ad tam longos tractus vix attingat: Magnus interim honos huic Inquiſitioni, ſi uni Axiomati, aut Obſervationi, ex iis, quas multas complectitur, Inventio Novi orbis debeatur.

5. Ubicunque ſiti ſunt Montes alti & nivales, ab eâ parte, flant *Venti Stati*, ad tempus, quo nives ſolvuntur.

6. Arbitror & à paludibus magnis, quæ aquis cooperiuntur hyeme, ſpirare *Ventos Statos*, ſub tempora, quibus à calore Solis ſiccari cœperint; ſed de hoc mihi compertum non eſt.

7. Ubicunque generationes vaporum fiunt in abundantiâ, idque certis temporibus; ibi ſcias *Ventos Statos* iiſdem temporibus orituros.

8. Si *Venti Stati* flent alicubi, nec cauſſa eorum reperiatur in propinquo; ſcias *Ventos* hujuſmodi *Statos* peregrinos eſſe, & à longè venire.

9. Notatum eſt, *Ventos Statos* noctu non flare, ſed tertiâ, ab ortu Solis, horâ, inſurgere: ſunt certè hujuſmodi *Venti*, veluti ex longo itinere, defeſſi, ut condenſationem aeris nocturnam vix perfringant, at poſt exortum Solis excitati, pauliſpèr procedant.

Omnes

Omnes *Stati Venti*(præterquam ex locis propinquis)imbecilli ſunt, & *Ventis* ſubitis ſe ſubmittunt. 10.

Sunt complures *Venti Stati*,quos nos non percipimus,aut obſervamus, propter infirmitatem ipſorum, unde à ventis liberis obruuntur; Ideò vix notantur hyeme,cùm *Venti* liberi vagantur magis; ſed potiùs verſus æſtatem, cùm *Venti* illi Erratici magis deficiant. 11.

In partibùs *Europæ*, ex *Ventis Statis*, hi potiſſimi ſunt. *Aquilones* à Solſtitio: ſuntque exortûs *Caniculæ*, tum prodromi, tum ſequaces: *Zephyri*, ab Æquinoctio Autumnali, *Euri* à verno: Nam de Brumali Solſtitio minus curandum, propter hyemis varietates. 12.

Venti Ornithii, ſive *Aviarii*, qui nomen traxerunt, quòd Aves à regionibus gelidis tranſmarinis, regionibus apricis immittant,nihil pertinent ad *Ventos Statos*; quia illi tempore ſæpiùs fallunt: Aves autem eorum Commoditatem, ſive citiùs, ſive tardiùs flent,expectant; etiam non rarò poſtquàm flare paululum incœperint, & ſe ſubinde verterint, deſtituuntur Aves, & merguntur in pelago, aliquando in naves decidunt. 13.

Præciſus reditus *Ventorum* ad diem & horam, inſtar Æſtûs Maris, non invenitur. Deſignant quandoq; Authores nonnulli diem; ſed potiùs ex conjecturâ, quàm ex obſervatione conſtante. 14.

Venti Aſſeclæ.

VEntorum Aſſeclarum *vocabulum noſtrum eſt, quod imponere viſum eſt, ne aut pereat obſervatio circa ipſos, aut confundatur. Senſus talis eſt. Divide, ſi placet, annum in tres, quatuor, quinque partes, in aliquâ Regione. Quod ſi* Ventus *aliquis ibi flet, duas, tres, quatuor portiones ex ipſis,* Ventus *contrarius, unam; illum* Ventum, *qui frequentiùs flat, ejus Regionis* Aſſeclam *nominamus. Sic de temporibus.* *Ad Artic. 4. & 5. Connexio.*

Auſter & *Boreas Aſſeclæ* Mundi ſunt; Frequentiùs enim per univerſum ſpirant illi, cum ſuis Sectionibus, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* cum ſuis. 1.

Omnes *Venti Liberi* (non *Stati*) magis Aſſeclæ hyemis ſunt, quàm Æſtatis, maximè autem Autumni, & Veris. 2.

Omnes *Venti* Liberi, potiùs Aſſeclæ ſunt regionum extra Tropicos, atque etiam Circulos polares, quàm intra; In regionibus enim torridis, & conglaciatis, plerunque parciùs ſpirant, in mediis frequentiùs. 3.

Etiam omnes *Venti* Liberi, præſertim fortiores ex ipſis, flant ſæpiùs, & intenſiùs, Mane & Veſperi, quàm meridie, & noctu. 4.

5. *Venti* Liberi in regionibus fiſtuloſis & cavernoſis, frequentiùs ſpirant, quàm in firmis, & ſolidis.

Mandatum. *Ceſſavit ferè humana diligentia, in obſervatione* Ventorum Aſſeclarum, *in regionibus particularibus, quod tamen fieri debuit, & ad multa utilis foret. Memini me à Mercatore quodam, prudenti viro, qui ad* Terram Piſcationis, *coloniam duxerat, ibique hyemârat, cauſſam quæſiviſſe, cur Regio illa tam impensè frigida haberetur, cùm Clima ſatis benignum eſſet. Reſpondit, rem eſſe famâ aliquanto minorem, cauſſam autem duplicem. Unam, quod moles glaciales, à Currenti Maris Scythici, juxta ea litora deveherentur. Alteram (quam longe potiorem duxit) quod longè pluribus Anni partibus ſpiraret apud eos* Zephyrus, *quàm* Eurus; *quod etiam facit apud nos; (inquit) ſed apud illos à Continenti, & gelidus; apud nos à Mari, & tepidus. Quod ſi (addidit) tam frequentèr & diù ſpiraret in* Angliâ Eurus, *quàm apud eos* Zephyrus, *longè forent intentiora frigora apud nos, & paria illis, quæ ibi fiunt.*

6. *Zephyri* ſunt *Aſſeclæ* horarum pomeridianarum: Declinante enim Sole frequentiùs ſpirant *Venti* ab Occidente, ab Oriente rariùs.

7. *Auſter* Noctis Aſſecla eſt; nam noctu, & ſæpiùs oritur, & flat vehementiùs. *Boreas* autem interdiù.

8. *Aſſeclarum* verò *Maris*, & Continentis, multæ & magnæ ſunt differentiæ. Ea præcipuè, quæ *Columbo* anſam prabuit inveniendi Novi Orbis: Quod *Venti* marini *Stati* non ſunt, terreſtres autem maximè. Cùm enim abundet vaporibus Mare, qui ubique ferè indifferentèr adſunt, ubique etiam generantur Venti, & magnâ inconſtantiâ hùc illùc feruntur, cùm certas origines, & fontes non habeant. At terra, ad Materiam *Ventorum*, valdè inæqualitèr ſe habet; cùm alia loca ad *Ventos* pariendos, & augendos magis efficacia ſint; alia magis deſtituta. Itaque flant ferè à parte fomitum ſuorum, & inde directionem ſortiuntur.

9. Non ſatis conſtat ſibi *Acoſta*. Ait ad *Peruviam*, & maritima *Maris Auſtralis*, ferè per totum Annum, ſpirare *Auſtros*. Idem alibi ait, ad eas oras ſpirare potiſſimum *Ventos* Marinos. At *Auſter* illis terreſtris eſt, ut & *Boreas*, & *Eurus*, tantúmque *Zephyrus* eſt illis marinus. Sumendum, quod certius ponit, hoc eſt, *Auſtrum* eſſe *Ventum Aſſeclam*, & familiarem earum regionum; niſi fortè ex nomine *Maris Auſtralis*, vel phantaſiam, vel modum loquendi corrupit, intelligens *Zephyrum* per *Auſtrum*, quòd à Mari Auſtrali ſpiret. At Mare, quod vocant, *Auſtrale*, propriè *Auſtrale* non eſt, ſed tanquam Oceanus ſecundus Occidentalis; quando ſimili, cum *Atlantico*, ſitu exporrigatur.

10. Marini *Venti* ſunt proculdubiò terreſtribus humidiores, ſed tamen puriores, quíque faciliùs, & æqualiùs, cum Aere puro incorporentur. Terreſtres enim malè coagmentati, & fumei. Neque opponat quiſpiam, eos debere eſſe, propter ſalſuginem Maris, craſſiores. Natura enim terreſtris ſalis, non ſurgit in vaporibus.

11. Tepidi, vel gelidi ſunt *venti* marini, pro ratione qualitatum duarum prædictarum, humiditatis, & puritatis. Humiditate enim frigora mitigant, (Siccitas ſiquidem utrumque, & calorem, & frigus, intendit:)

intendit:) At puritate refrigerant. Itaque extra Tropicos, tepidi, intra, gelidi.

Arbitror ubique *Ventos* marinos, Aſſeclas eſſe regionum, (præſertim maritimarum) ſingularum : frequentiùs ſcilicet ſpirare *Ventos*, à parte, ubi collocatur mare; propter copiam longè uberiorem Materiæ, ad *Ventos* in mari, quam in Terrâ; niſi fortè, ſit aliquis *Ventus* ſtatus ſpirans à terrâ, ex causâ peculiari. Nemo autem confundat *Ventos* ſtatos, cum *Ventis* Aſſeclis, cum Aſſeclæ ſemper frequentiores ſint; ſtati, ſæpiùs rariores. Id tamen utriſque commune eſt, quod *Venti* ſpirent à parte fomitum ſuorum. 12.

Vehementiores plerunque ſunt *Venti* marini, quàm terreſtres, ita tamen, ut cum ceſſent, major ſit Malacia, in medio Mari, quàm ad litora; adeo ut Nautæ quandoque ament, potius litorum obliquitates premere quàm urgere altum; ad evitandas Malacias. 13.

Spirant à Mari ad litora *Venti Tropæi* ſive verſarij, qui ſcilicet poſtquam pauliſper progreſſi ſunt, ſubitò vertuntur. Omnino eſt quædam refractio inter Auras maris, & Auras terræ, & inæqualitas. Omnis autem inæqualitatis Aeris, eſt inchoatio quædam *Venti*. Maximè autem fiunt *Tropæi*, & *Euripi Ventorum*, ubi mare ſinuat. 14.

Spirant quædam Auræ plerunque circa omnes Aquas majores; potiſſimùm autem ſentiuntur manè; at magis circa fluvios, quàm in mari, propter differentiam auræ Terræ, & auræ Aquæ. 15.

In locis proximis iuxta mare, flectunt fere ſe arbores, & incurvant, quaſi averſantes auras maris. Neque tamen malicia eſt; ſed *Venti* maritimi, ob humiditatem, & denſitatem, ſunt tanquam ponderoſiores. 16.

Qualitates & Poteſtates Ventorum.

CIrca Qualitates & Poteſtates Ventorum, *obſervatum eſt ab hominibus, non diligentèr, & variè : Nos certiora excerpimus ; reliqua, ut levia, ipſis* Ventis *permittemus.* *Ad Artic. 7. 28, 29, 30, 31. Connexio.*

Auſter Pluvioſus, *Boreas* Serenus apud nos ſunt: Alter nubes congregat, & fovet, Alter diſſipat, & diſcutit. Itaque *Poetæ*, cùm narrant de *Diluvio*, fingunt, eo tempore, *Boream* in carcere concluſum; *Auſtrum* cum Ampliſſimis mandatis emiſſum. 1.

Zephyrus apud nos pro *Aureæ Ætatis Vento* habitus eſt, qui comes eſſet perpetui veris, & mulceret flores. 2.

Paracelſi Schola, cùm tribus ſuis principijs, etiam in *Templo Junonis* (Aere ſcilicet) locum quærerent, tres collocarunt, *Euro* locum non repererunt. 3.

Tincturis liquidum qui Mercurialibus *Auſtrum*,
Divitis & Zephyri rorantes Sulphure *venas*,
Et Boream triſti rigidum ſale.

4. At nobis, in *Britanniâ*, *Eurus* pro Malefico habetur, ut in proverbio ſit, *Eurum*, neque homini, neque beſtiæ, propitium eſſe.

5. *Auſter* à præſentiâ Solis, *Boreas* ab abſentiâ ſpirat, in hemiſphærio noſtro : *Eurus* in Conſecutione Motûs Aeris, *Zephyrus* in contrarium ubique : *Zephyrus* à Mari, *Eurus* à Continente ; plerunque in *Europâ*, & *Aſiâ* Occidentali : Hæ ſunt differentiæ *Ventorum*, maximè radicales ; unde plurimæ ex qualitatibus, & poteſtatibus *Ventorum*, reverâ pendent.

6. *Auſter* minùs Anniverſarius eſt, & ſtatus, quàm *Boreas*, ſed magis vagus, & liber ; & quando eſt ſtatus, tam lenis eſt, ut vix percipiatur.

7. *Auſter* magis humilis eſt, & lateralis, *Boreas* celſior, & ſpirans ex alto ; neque hoc de Elevatione, & depreſſione polari dicimus, de quâ ſupra, ſed quod origines ſuas habeat plerunque magis in vicino *Auſter*, magis in ſublimi *Boreas*.

8. *Auſter* nobis pluvioſus (ut jam dictum eſt,) *Africæ* vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, (ut alij dixerunt.) Eſt tamen *Africæ* ſatis ſalubris ; At nobis, ſi flaverit paulò diutiùs in ſudo, abſque pluviâ *Auſter*, valdè peſtilens eſt.

9. *Auſter* & *Zephyrus* non generant vapores, ſed ſpirant à partibus, ubi maxima eſt copia ipſorum, propter auctum calorem Solis, qui vapores elicit, ideóque ſunt pluvioſi. Quod ſi ſpiraverint à locis ſiccioribus, & jejunis à vaporibus, ſunt ſereni ; ſed tamen aliquando puri, aliquando æſtuoſi.

10. Videntur hic apud nos *Auſter* & *Zephyrus* fœderati, ſuntque tepidi & humidi ; at ex alterâ parte Affines ſunt *Boreas* & *Eurus*, ſuntque frigidi, & ſicci.

11. *Auſter* & *Boreas* (quod & anteà attigimus) frequentiùs ſpirant, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* ; quia magna eſt inæqualitas vaporum, ex illis partibus, propter abſentiam, & præſentiam Solis ; At Orienti, & Occidenti, Sol tanquam adiaphorus eſt.

12. *Auſter* Saluberrimus marinus, à continente magis morbidus ; contrà *Boreas* à mari ſuſpectus, à terrâ ſanus ; Etiam frugibus & ſtirpibus *Auſter* marinus valdè benignus, fugans rubigines, & alias pernicies.

13. *Auſter* lenior non admodùm cogit nubes, ſed ſæpe ſerenus eſt, præſertim ſi ſit brevior ; Sed flans commotiùs, aut diutiùs, facit cœlum nubilum, & inducit pluviam : ſed potiùs cum deſinat, aut flacceſſere incipiat, quam à principio, aut in ipſo vigore.

14. Cum *Auſter* aut oritur, aut deſiſtit, fiunt ferè Mutationes tempeſtatum, à ſereno ad nubilum, aut à calido ad frigidum, & è contrà ; *Boreas* ſæpè, & oritur, & deſinit, priore tempeſtate manente, & continuatâ.

15. Poſt pruinas, atque etiam Nives paulò diuturniores, non alius ferè *Ventus*, quàm *Auſter* ſpirat, tanquam factâ concoctione frigorum, quæ tum demum ſolvuntur, neque propterea ſemper ſequitur pluvia, ſed fit hoc etiam in regelationibus ſerenis.

16. *Auſter*, & frequentiùs oritur, & fortiùs ſpirat, noctù, quàm interdiù, præſertim noctibus hybernis. At *Boreas*, ſi noctù oriatur

atur (quod contra ſuam conſuetudinem eſt,) non ultra triduum ferè durat.

Auſtro flante, majores voluuntur fluctus, quàm *Boreâ*, etiam quando pari, aut minore impetu, ſpirat. 17.

Spirante *Auſtro*, fit Mare cœruleum, & magis lucidum ; *Boreâ* contrà, atrius, & obſcurius. 18.

Cum Aer ſubitò fit tepedior, denotat interdum pluviam : rurſus aliàs, cum Aura ſubitò fit gelidior, pluviam præmonſtrat. Sequitur vero hoc naturam *Ventorum*: nam ſi flante *Auſtro* aut *Euro* intepeſcit Aer, pluvia in propinquo eſt; itidemque cùm flante *Septentrione*, aut *Zephyro*, refrigeſcit. 19.

Auſter flat plerunque integer, & ſolitarius ; At *Boreâ*, & præcipuè *Cæciâ*, & *Coro* flantibus, ſæpè contrarij, & alij diverſi *Venti*, ſimul ſpirant; undè refringuntur, & turbantur. 20.

Boreas ſementi faciendæ, *Auſter* Inſitionibus, & Inoculationibus, cavendus. 21.

A parte *Auſtri*, folia ex arboribus, citiùs decidunt ; At palmites vitium, ab eâ parte erumpunt, & eò ferè ſpectant. 22.

In latis paſcuis, videndum eſt paſtoribus (ut ait *Plinius*) ut greges ovium, ad *Septentrionale* latus adducant, ut contra *Auſtrum* paſcant. Nam ſi contra *Boream*, claudicant, & lippiunt, & alvo moventur: Quin etiam *Boreas* coitum illis debilitat, adeò ut ſi in hunc *Ventum* ſpectantes coeant oves, fœmellæ ut plurimum gignantur : Sed in hoc *Plinius* (utpote tranſcriptor) ſibi non conſtat. 23.

Venti tribus temporibus, frumento & ſegetibus nocent : in flore aperiente, & defloreſcente, & ſub maturitatem : tum enim exinaniunt ariſtas dejectis granis, at prioribus duobus temporibus, florem, aut in calamo conſtringunt, aut decutiunt. 24.

Flante *Auſtro* anhelitus hominum magis fœtet, Appetitus animalium dejicitur magis, Morbi peſtilentes graſſantur, gravedines incumbunt, homines magis pigri ſunt, & hebetes : At flante *Boreâ*, magis alacres, ſani, avidiores cibi. Phthiſicis tamen nocet *Boreas*, & tuſſiculoſis, & podagricis, & omni fluxui acuto. 25.

Eurus Siccus, mordax, mortificans ; *Zephyrus*, humidus, clemens, Almus. 26.

Eurus, ſpirans vere adulto, calamitas fructuum, inducendo Erucas, & vermes, ut vix foliis parcatur ; nec æquus admodum ſegetibus : *Zephyrus* contrà, herbis, floribus, & omni vegetabili, maximè propitius, & amicus. At *Eurus* quoque, circa æquinoctium autumnale, ſatis gratioſus. 27.

Venti ab Occidente ſpirantes, ſunt vehementiores, quàm illi ab Oriente, & magis curuant, & contorquent arbores. 28.

Tempeſtas pluvioſa quæ incipit ſpirante *Euro*, longiùs durat, quàm quæ ſpirante *Zephyro*, & ferè ad diem integrum extenditur. 29.

Eurus ipſe, & *Boreas*, poſtquam inceperint flare, conſtantiùs flant : Auſter, & Zephyrus magis mutabiles. 30.

Flante *Euro* viſibilia omnia majora apparent : At flante *Zephyro* Audibilia : Etiam longiùs deferuntur Soni. 31.

32. *Cæciam nubes ad ſe trahere*, apud *Græcos* in proverbium tranſiit, comparando ei Fœneratores, qui pecunias erogando, ſorbent: vehemens eſt *Ventus*, & latus, ut non poſſit ſummovere nubes, tam citò, quàm illæ renitantur, & ſe vertant; quod fit etiam in majoribus incendiis, quæ contra *Ventum* invaleſcunt.

33. *Venti Cardinales*, aut etiam *Semicardinales*, non ſunt tam procelloſi, quàm *Mediani*.

34. *Mediani*, à *Borea ad Euro-boream*, magis ſereni, ab *Euro-borea* ad *Eurum*, magis procelloſi: Similitèr ab *Euro* ad *Euro-auſtrum*, magis ſereni, ab *Euro-auſtro* ad *Auſtrum*, magis procelloſi: Similiter, ab *Auſtro*, ad *Zephyro-auſtrum*, magis ſereni; à *Zephyro-auſtro* ad *Zephyrum*, magis procelloſi: Similiter, à *Zephyro*, ad *Zephyro-boream*, magis ſereni, à *Zephyro-boreá*, ad *Boream*, magis procelloſi; Ita ut progrediendo ſecundum ordinem cœli, ſemper *Mediani* prioris Semicardinis, diſponantur ad Serenitatem, poſterioris, ad Tempeſtates.

35. Tonitrua, & fulgura, & Ecnephiæ fiunt, ſpirantibus *Ventis* frigidis, quíque participant ex *Borea*, quales ſunt *Corus*, *Thraſcias*, *Circias*, *Meſes*, *Cæcias*; Ideoque fulgura ſæpiùs comitatur grando.

36. Etiam Nivales *Venti* à *Septentrione* veniunt, ſed ab iis *Medianis*, qui non ſunt procelloſi, veluti *Corus*, & *Meſes*.

37. Omnino *Venti* quinque modis naturas ſuas & proprietates nanciſcuntur. Vel ab abſentiâ aut præſentiâ Solis: vel à conſenſu & diſſenſu cum naturali motu Aeris: vel à diverſitate Materiæ fomitum ſuorum à quibus generantur; Maris, Nivis, paludum, &c. Vel à tincturâ regionum per quas pertranſeunt: vel ab originibus localibus ſuis, in alto, ſub terrâ, in medio: quæ omnia ſequentes articuli meliùs explanabunt.

38. *Venti* omnes habent poteſtatem deſiccandi, etiam magis quàm ipſe Sol; quia Sol vapores elicit, ſed niſi admodum fervens fuerit, non diſſipat; at *Ventus* eos & elicit, & abducit: Attamen *Auſter* minimè omnium hoc facit; quinetiam ſaxa, & trabes ſudant, magis flante nonnihil *Auſtro*, quàm in tranquillo.

39. Martii magis longè deſiccant, quàm æſtivi: adeò ut Artifices Inſtrumentorum Muſicorum *Ventos* Martios expectent, ad Materiam Inſtrumentorum ſuorum deſiccandam, eamq; reddendam poroſam, & ſonoram.

40. *Venti* omnis generis purgant Aerem, eumque à putredine vindicant, ut Anni in quibus *Venti* frequentiùs ſpirent, ſint maximè ſalubres.

41. Sol Principum fortunam ſubit; quibuſcum ita ſæpè agitur, ut præſides in Provinciis remotis, magis obnoxios habeant ſubditos, & quibus obſequia præſtentur magis, quàm principi ipſi. Certè *Venti* qui poteſtatem, & originem habent à Sole, æquè, aut plus gubernant temperaturas regionum, & affectus Aeris, quàm ipſe Sol, in tantùm, ut *Peruvia* (quæ propter propinquitatem Oceani, vaſtitatem Amnium, & altiſſimos, & maximos montes nivales, maximam habet copiam *Ventorum*, & aurarum ſpirantium) cum *Europâ*, de temperamento, & clementiâ Aeris certet.

Nil mirum ſi *Ventorum* tantus ſit impetus, quantus invenitur, quan- 42.
doquidem *Venti* vehementes, ſint tanquam Inundationes, atque Torrentes, & Fluctus magni Aeris. Neque tamen, ſi attentiùs advertas, magnum quiddam eſt eorum potentia. Poſſunt dejicere arbores, quæ cacuminum onere, tanquam velis expanſis iiſdem commoditatem præbent, & ſe ipſæ onerant; poſſunt etiam Ædificia infirmiora: ſed ſtructuras ſolidiores, niſi fiant cum terræ motibus, non ſubvertunt. Nives quandóque tanquam integras dejiciunt ex Montibus, ut planitiem ſubjacentem ferè ſepeliant, quod accidit *Solymanno* in campis *Sultaniæ*; Etiam magnas quandóque immittunt Inundationes aquarum.

Amnes quandoque tanquam in ſicco ponunt *Venti*, & fundos ipſo- 43.
rum diſcooperiunt; Si enim poſt magnam ſiccitatem, *Ventus* robuſtus in conſecutione fili aquæ, pluribus diebus ſpirârit, ita ut aquas amnis, tanquam everrendo, devexerit in mare, Aquas marinas prohibuerit; fit Siccatio Amnis in multis locis inſolitis.

Verte Polos, *& verte ſimul Obſervationes, quatenus ad* Auſtrum *&* *Monitum.*
Boream. *Cùm enim Abſentia, & Præſentia Solis in cauſâ ſit, variat pro ratione Polorum. At illud conſtans res eſſe poſſit, quod plus ſit Maris verſus* Auſtrum, *plus ſit Terræ verſus* Boream, quod etiam *ad* Ventos *non parum facit.*

Mille modis fiunt Venti, *ut ex Inquiſitione ſequenti patebit: Itaque in* *Monitum.*
re tam variâ, figere obſervationes, haud facile eſt. Attamen quæ à nobis poſita ſunt, pro certo plerumque obtinent.

Origines locales Ventorum.

VEntorum Origines locales *noſſe, ardua eſt Inquiſitionis,* *Ad Artic. 8.*
cum illud Vnde, *&* Quò *Ventorum, ut res abdita, etiam in* *Connexio.*
Scripturis *notata ſit.* *Neque loquimur jam de Fontibus* Ventorum *particularium, (de quibus poſteà) ſed de Matricibus* Ventorum *in genere. Alii ex alto eas petunt, Alii in profundo rimantur, in medio autem ubi ut plurimum generantur, vix eas quærunt; ut eſt mos hominum, quæ ante pedes poſita ſunt, præterire, & obſcuriora malle. Illud liquet,* Ventos *aut Indigenas, aut Advenas eſſe; ſunt enim* Venti *tanquam* Mercatores Vaporum, *eoſque in nubes collectos, & important in regiones, & exportant, unde iterum* Venti, *tanquam per permutationem: Sed inquiramus jam de Nativis. Qui enim aliundè Advenæ, alibi Nativi. Tres igitur* Origines locales: *Aut expirant & ſcaturiunt è terrâ; aut dejiciuntur ex ſublimi; aut conflantur hic in Corpore Aeris. Qui autem dejici-*

untur ex alto, duplicis generationis: Aut enim dejiciuntur, antequam formentur in nubes; aut poſtea ex nubibus rarefactis & diſſipatis. Videamus quæ ſit harum rerum hiſtoria.

1. Finxerunt *Poetæ*, *Regnum Æoli*, in Antris & Cavernis, ſub terram fuiſſe collocatum, ubi *Carcer* eſſet *Ventorum*, qui ſubinde emittebantur.

2. Etiam *Theologos* quoſdam, eoſdemque *Philoſophos*, movent *Scripturæ* verba. *Qui producit Ventos de theſauris ſuis*; tanquam *Venti* prodirent ex locis theſaurariis, ſubterraneis ſcilicet, ubi ſunt Mineræ: ſed hoc nihil eſt. Nam loquitur etiam *Scriptura*, de Theſauris Nivis, & grandinis, quas in ſublimi generari, nemo dubitat.

3. In ſubterraneis proculdubiò magna exiſtit Aeris Copia, eamque & expirare ſensim veriſimile, & emitti confertim aliquando, urgentibus cauſſis, neceſſe eſt.

Phænomenon obiquum. *In magnis ſiccitatibus, & mediâ æſtate, cùm magis rimoſa ſit terra; ſolet erumpere in locis aridis, & arenoſis, magna vis aquarum: Quod ſi faciant Aquæ (Corpus Craſſum) rarò; Aerem (Corpus tenue, & ſubtile) hoc frequenter facere, probabile eſt.*

4. Si expirat Aer è terrâ, ſensim & ſparsim, parùm percipitur primò; ſed poſtquàm Aeris illius emanationes multæ minutæ confluxerint, tum fit *Ventus*; ut ex ſcaturiginibus Aquarum Rivus: Hoc verò ita fieri videtur; quoniam notatum eſt ab Antiquis, *Ventos* complures in ortu ſuo, & in locis à quibus oriuntur, primò ſpirare exiguos, deinde in progreſſu invaleſcere prorsùs, more Fluviorum.

5. Inveniuntur quædam loca in Mari, ac etiam lacus, qui nullis flantibus Ventis, majorem in modum tumeſcunt, ut hoc à ſubterraneo flatu fieri appareat.

6. Magna vis requiritur ſpiritûs ſubterranei, ut Terra concutiatur, aut ſcindatur: levior, ut Aqua ſublevetur. Itaque tremores terræ rari; tumores & ſublevationes Aquarum, frequentiores.

7. Etiam ubique notatum eſt, nonnihil attolli, & tumeſcere Aquas, ante tempeſtates.

8. Spiritus ſubterraneus exilis qui ſparsim efflatur, non percipitur ſuper terram, donec coierit in *Ventum*, ob poroſitatem terræ; ſed exiens ſubter aquas, ob continuitatem aquæ, ſtatim percipitur ex tumore nonnullo.

9. *Aſſeclas* eſſe *Ventos*, terrarum cavernoſarum anteà poſuimus; ut prorsùs videantur Venti illi, habere *Origines* ſuas *locales* è terrâ.

10. In montibus magnis & ſaxeis, inveniuntur *Venti*, & citiùs ſpirare, (antequam ſcilicet percipiantur in vallibus,) & frequentiùs, (cùm ſcilicet valles ſint in tranquillo:) At omnes Montes, & Rupes cavernoſi ſunt.

11. In Comitatu *Denbigh* in *Britanniâ*, montosâ regione & lapidosâ, ex cavernis quibuſdam, tam vehementes (ait *Gilbertus*) ſunt *Ventorum* eruptiones, ut injecta veſtimenta, pannique, rursùs magnâ vi efflentur, & altiùs in Aerem efferantur.

In

In *Aber Barry* juxta *Sabrinam* in *Walliâ*, in quodam clivo ſaxoſo, in
quo ſunt foramina, ſi quis aurem appoſuerit; Sonitus varios, & mur- 12.
mur flatuum ſub terrâ exaudiet.

Notavit Acoſta, *oppida* Platæ *&* Potoſæ *in* Peruviâ, *non longè eſſe di-* Phænomenum
ſtantia, et utrumque ſitum eſſe, in terrâ elevatâ, aut montanâ, ut in hoc non obliquum.
differant; & nihilominùs habere Potoſam *temperaturam aeris frigidam,*
& hyemalem, Platam *clementem, & vernam: id quod videtur Argenti*
fodinis, juxta Potoſam, *attribui poſſe; quod demonſtrat eſſe ſpiracula ter-*
ræ, quatenus ad calidum, & frigidum.

Si terra ſit primum frigidum, ut voluit *Parmenides*, (non contem- 13.
nendâ uſus ſententiâ, cùm frigus & denſitas, arcto copulentur vincu-
lo) non minùs probabile eſt, ejici halitus calidiores, à frigore centrali
terræ, quàm dejici à frigore Aeris ſublimioris.

Sunt quidam putei in *Dalmatiâ*, & Regione *Cyrenaicâ*, ut quidam ex
Antiquis memorant, in quibus ſi dejiciatur lapis, excitantur paulò 14.
poſt tempeſtates, ac ſi lapis perfringeret operculum aliquod, in loco,
ubi vis *Ventorum* erat incarcerata.

Flammas evomunt Ætna, & complures Montes, ſimiliter et Aerem erum- Phænomenum
pere poſſe conſentaneum eſt, præſertim calore in ſubterraneis dilatatum, et in obliquum.
motu poſitum.

In terræ motibus, *Ventos* quoſdam noxios, & peregrinos, & ante
eruptionem, & poſteà flare, obſervatum eſt: ut fumi quidam mino- 15.
res, ſolent emitti, ante, & poſt incendia magna.

Aer in terrâ concluſus, erumpere ob varias cauſſas compellitur. Quando- Monitum.
que Maſſa terræ malè coagmentata in Cavum terræ decidit: quandoque
Aquæ ſe ingurgitant: quandoque expanditur Aer per ignes ſubterraneos, ut
ampliorem locum quærat: quandoque Terra, quæ anteà ſolida erat, & con-
camerata, per ignes, in cineres verſa, ſe ampliùs ſuſtinere non poteſt, ſed de-
cidit: & complura id genus.

Atque de primâ *Origine locali Ventorum*, videlicèt è ſubterraneis,
hæc inquiſita ſunt; Sequitur origo ſecunda, ex ſublimi; nempè me-
diâ, quam appellant, regione Aeris.

At nemo tam malè, quæ dicta ſunt, intelligat, quaſi negemus, & reliquos Monitum.
Ventos, *è terrâ, & mari, per vapores educi; Sed hoc prius genus erat,* Ven-
torum *qui exeunt è terrâ jam* Venti *formati.*

Increbreſcere murmur ſylvarum, antequam manifeſtò percipiantur
Venti, notatum eſt; ex quo conjicitur *Ventum* à ſuperiore loco deſcen- 16.
dere; quod etiam obſervatur in Montibus (ut dictum eſt) ſed cauſâ
magis ambiguâ, propter cava montium.

Stellas ſagittantes, (ut loquimur,) & vibratas, ſequitur *Ventus*; at- 17.
que etiam ex eâ parte, ex quâ fit jaculatio; ex quo patet, aerem in al-
to commotum eſſe, antequam ille motus perveniat ad nos.

Apertio cœli, & diſgregatio nubium, præmonſtrat *Ventos*, antequam 18.
flent in terrâ; quod itidem oſtendit *Ventos* inchoari in alto.

Stellæ exiguæ, antequam oriatur *Ventus*, non cernuntur, licèt nocte
ſerenâ; cum ſcilicet (ut videtur) denſetur, & fit minùs diaphanus Aer, 19
propter materiam, quæ poſteà ſolvitur in *Ventos*.

Circuli apparent circa corpus Lunæ; Sol quandoque Occidens 20.
conſpici-

conſpicitur ſanguineus; Luna rubicundior eſt in ortu quarto; & complura alia inveniuntur prognoſtica Ventorum in ſublimi: (de quibus ſuo loco dicemus) quæ indicant materiam *Ventorum* ibi inchoari, & præparari.

21. In iſtis Phænomenis, notabis illam, de quâ diximus, differentiam, de duplici generatione *Ventorum*, in ſublimi; nimirum ante congregationem vaporum in Nubem, & poſt. Nam prognoſtica Halonum, & colorum Solis & Lunæ, habent aliquid ex nube; at Jaculatio illa, & Occultatio ſtellarum exiguarum, fiunt in ſereno.

22. Cùm *Ventus* prodit à nube formatâ, aut totaliter diſſipatur nubes, & vertitur in *Ventum*; aut ſecernitur, partim in pluviam, partim in *Ventum*; aut ſcinditur, & erumpit *Ventus*, ut in procellâ.

23. Plurima ſunt *Phænomena obliqua*, ubique in naturâ rerum, de repercuſſione per frigidum; Itaque cùm conſtet eſſe in mediâ regione Aeris, frigora valdè intenſa, planum fit, vapores maximâ ex parte, ea loca perfringere non poſſe, quin aut coagulentur, aut vibrentur; ſecundum opinionem veterum, in hac parte ſanam.

Tertia *Origo localis Ventorum*, eſt eorum, qui hîc in inferiore Aere generantur, quos etiam Tumores, ſive Super-onerationes Aeris appellamus. Res maximè familiaris; & tamen ſilentio tranſmiſſa.

Commentatio. *Horum* Ventorum, *qui conflantur in aere infimo, Generatio abſtruſior aliqua res non eſt, quàm hæc ipſa. Quòd ſcilicet Aer, noviter factus ex aquâ, & vaporibus attenuatis, & reſolutis, conjunctus cum aere priore, non poteſt contineri iiſdem, quibus anteà ſpatiis, ſed excreſcit, & volvitur, & ulteriora loca occupat. Hujus tamen rei duo ſunt aſſumpta. Unum, quod gutta Aquæ in aerem verſa, (quicquid de* decimâ proportione Elementorum *fabulentur,) centuplò, ad minus plus ſpatii deſiderat, quam prius; Alterum, quod parum Aeris novi, & moti, ſuper-additum Aeri veteri, totum concutit, & in Motu ponit; ut videre eſt, ex puſillo Vento, qui ex follibus, aut rimâ feneſtræ efflat, qui tamen totum Aerem in cubiculo in motu ponere poſſit; ut ex flammis lucernarum facilè apparet.*

24. Quemadmodum rores, & nebulæ, hîc in aere infimo generantur, nunquam factæ nubes, nec ad mediam regionem penetrantes; eodem modo, & complures *Venti*.

25. Aura continua ſpirat circa maria, & aquas, quæ eſt *Ventus* puſillus, noviter factus.

26. Iris quæ eſt ex Meteôris quaſi humillima, & generatur in proximo, quando non conſpicitur integra, ſed curtata, & quaſi fruſta ejus tantùm in cornibus, ſolvitur in *Ventos*; æquè ac in pluviam, & magis.

27. Notatum eſt, eſſe quoſdam *Ventos* in regionibus, quæ diſterminantur,

tur, & ſeparantur per Montes intermedios; qui ex alterâ parte Montium ſpirant familiares, ad alteram non perveniunt, ex quo manifeſtum, eos generari, infra altitudinem ipſorum Montium.

Infiniti ſunt *Venti*, qui ſpirant diebus ſerenis, atq; etiam in Regionibus, ubi nunquam pluit; qui generantur ubi flant, nec nuquam erant nubes, aut in mediam regionem aſcenderunt. 28.

Quicunque nôrit, quàm facilè vapor ſolvatur in Aerem; & quàm ingens ſit copia vaporum; & quantum ſpatium occupet gutta Aquæ verſa in Aerem, præ eo quod anteà occupabat (ut dictum eſt) & quam modicum ſuſtineat ſe comprimi Aer; non dubitabit quin neceſſe ſit, etiam à ſuperficie terræ, uſque ad ſublimia aeris, ubique generari Ventos. *Neque enim fieri poteſt, ut magna copia vaporum, cum cœperint expandi, ad mediam Aeris regionem attollantur, abſque Super-oneratione Aeris, & tumultu in viâ.* Phænomena ubique.

Accidentales Generationes Ventorum.

ACcidentales Generationes Ventorum *eas vocamus, quæ non efficiunt, aut gignunt Motum impulſivum* Ventorum, *ſed eum compreſsione acuunt, repercuſsione vertunt, Sinuatione agitant, & volvunt; quod fit per cauſſas extrinſecas, & poſituram Corporum adjunctorum.* Ad Artic. 9. Connexio.

In locis ubi ſunt colles minùs elevati, & circa hos ſubſidunt valles, & ultra ipſos, rursùs colles altiores, major eſt agitatio Aeris, & ſenſus *Ventorum*, quàm aut in montanis, aut in planis. 1.

In urbibus, ſi ſit aliquis locus paulò latior, & exitus anguſtiores, aut Angiportus, & Plateæ ſe invicem ſecantes; percipiuntur ibi Flatus, & Auræ. 2.

In Ædibus refrigeratoria per *Ventos* fiunt, aut occurrunt; ubi Aer eſt perflatilis, & ex unâ parte introit Aer, ex adverſo exit; Sed multò magis, ſi Aer intrat ex diverſis partibus, & facit concurſum auræ ad Angulos, & habet exitum illi Angulo communem; Etiam Concameratio cœnaculorum, & rotunditas, plurimum facit ad Auras; quia repercutitur Aer commotus ad omnes lineas; Etiam Sinuatio porticuum magis juvat, quàm ſi exporrigantur in recto; Flatus enim in recto, licèt non concludatur, ſed liberum habeat exitum, tamen non reddit Aerem, tam inæqualem, & voluminoſum, & undantem, quam confluxus ad Angulos, & anfractus, & glomerationes in rotundo, & hujuſmodi. 3.

Poſt magnas tempeſtates in Mari, continuatur *Ventus Accidentalis* 4.

ad tempus, poſtquàm *Originalis* reſederit; factus ex colliſione, & percuſſione Aeris, per undulationem fluctuum.

5. Reperitur vulgò in hortis, repercuſſio *Venti* à parietibus, & ædibus, & aggeribus; ita ut putaret quis, *Ventum* in contrariam partem ſpirare ejus, à quà reverâ ſpirat.

6. Si Montes regionem, aliquâ ex parte, cingant, & *Ventus*, paulò diutiùs, ex plano contra montem ſpiraverit, fit, ut ipsâ repercuſſione montis, aut contrahatur *Ventus* in pluviam, ſi fuerit humidior; aut vertatur in *Ventum* contrarium, ſed qui brevi tempore duret.

7. In flexionibus Promontoriorum experiuntur Nautæ ſæpiùs mutationes *Ventorum*.

Venti extraordinarii, & Flatus repentini.

Ad Artic. 10. *Connexio.* DE Ventis extraordinariis *ſermocinantur quidam, & cauſſantur*; Ecnephiâ *ſive* procellâ, Vortice, Typhone, Preſtere: *Sed rem non narrant, quæ certè ex Chronicis, & hiſtoriâ ſparſâ, peti debet.*

1. *Repentini flatus* nunquam cœlo ſereno fiunt, ſed ſemper nubilo, & cum imbre; ut eruptionem quandam fieri, & flatum excuti, aquas concuti, rectè putetur.

2. *Procellæ*, quæ fiunt cum nebulâ, aut caligine, quas Belluas vocant, quæque ſe ſuſtinent, inſtar Columnæ, vehementes admodum ſunt, & diræ navigantibus.

3. *Typhones* majores, qui per latitudinem aliquam notabilem corripiunt, & correpta ſorbent in ſurſum, rarò fiunt; at *Vortices*, ſive *Turbines* exigui, & quaſi ludicri, frequenter.

4. Omnes *Procellæ*, & *Typhones*, & *Turbines* majores, habent manifeſtum motum præcipitii, aut vibrationis deorſùm, magis quàm alii Venti; ut torrentum modò ruere videantur, & quaſi per canales defluere, & poſtea à terrâ reverberari.

5. Fit in pratis, ut cumuli fœni, quandóque in altum ferantur, & tum inſtar Conopæi ſpargantur; etiam in agris, ut caules piſarum involutæ, & ariſtæ ſegetum demeſſæ, quin etiam lintea ad exſiccandum expoſita, attollantur à *Turbinibus*, uſque ad altitudinem Arborum, aut ſuprà faſtigia Ædium; hæcque fiunt, abſque aliquo majore *Venti* impetu, aut vehementiâ.

6. At quandoque fiunt *Turbines* leves, & admodum anguſti, etiam in ſereno; ita ut Equitans, videat pulveres, vel paleas corripi, & verti propè ſe, neque tamen ipſe magnoperè *Ventum* ſentiat; quæ proculdubiò

dubiò fiunt hic propè, ex auris contrariis ſe mutuò repellentibus,& circulationem aeris ex concuſſione facientibus.

Certum eſt, eſſe quoſdam flatus qui manifeſta veſtigia relinquunt Aduſtionis,& Torrefactionis in plantis. At *preſterem*,qui eſt tanquam fulgur cœcum, atque Aer fervens, ſed ſine flammâ; ad Inquiſitionem de Fulgure rejicimus. 7.

Confacientia ad Ventos; Originales ſcilicet, nam de Accidentalibus, ſuprà inquiſitum eſt.

QVæ à veteribus,de Ventis,*eorumque cauſis, dicta ſunt, confuſa planè ſunt,& incerta,nec maximâ ex parte, vera. Neque mirum ſi non cernant clarè, qui non ſpectant propè. Loquuntur, ac ſi* Ventus *alius quippiam eſſet, ſeparatum ab Aere Moto; atque ac ſi Exbalationes generarent, & conficerent corpus integrum* Ventorum, *atque ac ſi Materia* Ventorum *eſſet Exhalatio tantum calida, & ſicca; Atque ac ſi origo Motûs* Ventorum, *eſſet tantummodò dejectio, & percuſsio à frigore mediæ regionis: Omnia phantaſtica, & pro Arbitrio. Attamen ex bujuſmodi filis, magnas conficiunt telas:* Operas*ſcilicet* Aranearum. *At omnis Impulſio Aeris, eſt* Ventus; *Et Exhalationes permiſtæ Aeri, plus conferunt ad Motum, quàm ad Materiam; Et vapores humidi, ex calore proportionato, etiam faciliùs ſolvuntur in* Ventum *quàm exhalationes ſiccæ;& complures* Venti *generantur in Regione infimâ Aeris,& ex terrâ expirant,præter illos,qui dejiciuntur,& repercutiuntur Videamus qualis ſit ſermo rerum ipſarum.* *Ad Artic. 11,12,13, 14,15. Connexio.*

Rotatio naturalis Aeris (ut dictum eſt in *Articulo* de *Ventis Generalibus*) abſque cauſâ aliâ externâ, gignit *Ventum* perceptibilem intra tropicos, ubi Aeris converſio fit per Circulos majores. 1.

Poſt Motum Aeris naturalem, antequam inquiramus de Sole, qui eſt Genitor *Ventorum* præcipuus,videndum,num quid ſit tribuendum Lunæ, & aliis Aſtris, ex experientiâ clarâ. 2.

Excitantur *Venti* magni, & fortes, nonnullis, ante *Eclipſin Lunæ*, horis; ita ut ſi *Luna* deficiat medio noctis,flent *Venti* veſperi præcedente; ſi *Luna* deficiat manè, flent *Venti* medio noctis præcedente. 3.

In *Peruviâ*, quæ regio eſt admodum flatilis, notat *Acoſta*, maximè flare *Ventos* in *Pleniluniis*. 4.

Dignum certè eſſet obſervatione, quid poſſint ſuper Ventos, *Motus &* *Mandatum.*

tempora

tempora Lunæ, *cum liquidò poſſint ſuper Aquas. Veluti, utrùm* Venti *non ſint paulò commotiores, in* Pleniluniis, *&* Noviluniis, *quàm in dimidiis, quemadmodum fit in Æſtibus Aquarum: licèt enim quidam commodè fingant*, Imperium Lunæ *eſſe ſuper* Aquas; Solis *verò, &* Aſtrorum, *ſuper* Aerem; *tamen certum eſt, Aquam & Aerem eſſe corpora valdè homogenea; &* Lunam, *poſt* Solem, *plurimum hîc apud nos poſſe, in omnibus.*

5. Circa *Conjunctiones Planetarum*, non fugit hominum obſervationem flare *Ventos* majores.

6. Exortu *Orionis*, ſurgunt plerumque *Venti*, & tempeſtates variæ: ſed videndum, annon hoc fiat, quia exortus ejus fit, eo tempore Anni, quod ad generationem *Ventorum* eſt maximè efficax; ut ſit potiùs Concomitans quiddam, quàm Cauſſa; quod etiam de ortu *Hyadum, & Pleiadum*, quoad imbres; & *Arcturi*, quoad tempeſtates, ſimiliter meritò dubitari poſſit; De *Lunâ*, & *Stellis*, hactenus.

7. *Sol* proculdubiò eſt Efficiens primarius *Ventorum* plurimorum, operans per calorem, in Materiam duplicem: Corpus ſcilicet Aeris, & Vapores, ſive Exhalationes.

8. *Sol* cùm eſt potentior, Aerem, licèt purum, & abſque immiſtione ullâ, dilatat fortaſse ad tertiam partem, quæ res haud parva eſt. Itaque per ſimplicem dilatationem, neceſſe eſt ut oriatur Aura aliqua, in viis *Solis*; præſertim in magnis fervoribus, idque potiùs duas aut tres horas, poſt exortum ejus, quàm ipſo mane.

9. In *Europâ*, noctes ſunt Æſtuoſiores; in *Peruviâ*, tres horæ Matutinæ; ob unam eandemque cauſſam; videlicet ceſſationem Aurarum, & *Ventorum*, illis horis.

10. In *Vitro Calendari*, Aer dilatatus deprimit aquam, tanquam flatu. At in *vitro Pileato* Aere tantummodo impleto, Aer dilatatus inflat veſicam, ut *Ventus* manifeſtus.

11. *Experimentum* fecimus in turri rotundâ, undique clausâ, hujus generis *Venti*. Nam foculum in medio ejus locavimus, cum prunis penitùs ignitis, ut minus eſſet fumi; At à latere foculi in diſtantiâ nonnullâ, filum ſuſpendimus, cum cruce ex plumis, ut facilè moveretur. Itaque poſt parvam moram, aucto calore, & dilatato Aere, agitabatur crux plumea cum filo ſuo, hinc inde, motu vario. Quin etiam facto foramine, in feneſtrâ turris, exibat flatus calidus, neque ille continuus, ſed per vices, & undulans.

12. Etiam receptio Aeris per frigus, à dilatatione, creat ejuſmodi *Ventum*, ſed debiliorem, ob minores vires frigoris; adeò ut in *Peruviâ*, ſub quavis parvâ umbrâ, non ſolùm majus percipiatur refrigerium, quàm apud nos (per *Antiperiſtaſin*) ſed manifeſta Aura ex receptione Aeris, quando ſubit umbram.

Atque de *Vento*, per meram dilatationem, aut receptionem Aeris
13. facto, hactenus.

Venti ex meris motibus Aeris, abſque immiſtione Vaporum, lenes, & molles ſunt. Videndum de *Ventis vaporariis*, (eos dicimus qui generantur à vaporibus) qui tantò illis alteris, poſſunt eſſe vehementiores; quantò dilatatio guttæ aquæ, verſæ in Aerem, excedit aliquam dilata-

dilatationem Aeris, jam facti: quod multis partibus facit, ut ſuperiùs monſtravimus.

Ventorum vaporariorum (qui ſunt illi qui communiter flant) Efficiens eſt *Sol*, & calor ejus proportionatus: Materia; Vapores, & Exhalationes, qui vertuntur, & reſolvuntur, in Aerem; Aerem inquam (non aliud quippiam ab Aere) ſed tamen ab initio minus ſyncerum. 14.

Solis calor exiguus non excitat vapores, itaque nec *Ventum*. 15.

Solis calor medius excitat vapores, nec tamen eos continuò diſſipat. Itaque ſi magna fuerit ipſorum copia, coeunt in pluviam, aut ſimplicem, aut cum *Vento* conjunctam; ſi minor, vertuntur in *Ventum* ſimplicem. 16.

Solis calor in incremento, inclinat magis ad generationem *Ventorum*; in decremento, *Pluviarum*. 17.

Solis calor intenſus, & continuatus, attenuat, & diſſipat vapores, eoſque ſublimat, atque interim Aeri æqualiter immiſcet, & incorporat; unde Aer quietus fit, & ſerenus. 18.

Calor *Solis* magis æqualis, & continuus, minùs aptus ad generationem *Ventorum*: magis inæqualis & alternans, magis aptus. Itaque in navigatione ad *Ruſſiam*, minus afflictantur *Ventis*, quàm in *Mari Britannico*, propter longos dies: at in *Peruviâ* ſub Æquinoctio, crebri *Venti*; ob magnam inæqualitatem caloris, alternantem noctù, & interdiù. 19.

In Vaporibus, & Copia ſpectatur, & Qualitas: Copia parva gignit auras lenes; media *Ventos* fortiores; magna aggravat Aerem, & gignit pluvias, vel tranquillos, vel cum *Ventis*. 20.

Vapores ex mari, & Amnibus, & paludibus inundatis, longè majorem copiam gignunt *Ventorum*, quàm Halitus terreſtres. Attamen, qui à terrâ, & locis minùs humidis, gignuntur *Venti*, ſunt magis obſtinati, & diutiùs durant, & ſunt illi ferè, qui dejiciuntur ex alto, ut opinio Veterum, in hâc parte, non fuerit omninò inutilis: niſi quod placuit illis, tanquam diviſâ hæreditate, aſſignare vaporibus pluvias, & *Ventis* ſolummodò Exhalationes; & hujuſmodi pulchra dictu, re inania. 21.

Venti ex reſolutionibus nivium jacentium ſuper montes, ſunt ferè medii inter *Ventos* Aquaticos, & Terreſtres, ſed magis inclinant ad Aquaticos; ſed tamen ſunt acriores, & mobiliores. 22.

Solutio nivium in montibus Nivalibus (ut priùs notavimus) ſemper inducit *Ventos Statos*, ex eâ parte. 23.

Etiam *Anniverſarii Aquilones*, circa Exortum Caniculæ, exiſtimantur venire à Mari glaciali, & partibus circa circulum Arcticum, ubi ſera ſunt ſolutiones Glaciei, & Nivium, Æſtate tum valdè adultâ. 24.

Moles, ſive Montes glaciales, quæ devehuntur verſus *Canadam*, & *terram Piſcationis*, magis gignunt Auras quaſdam frigidas, quàm *Ventos* mobiles. 25.

Venti, qui ex terris ſabuloſis, aut Cretaceis proveniunt, ſunt pauci, & ſicci; iidem in regionibus calidioribus, æſtuoſi, & fumei, & torridi. 26.

27. *Venti* ex vaporibus Marinis, faciliùs abeunt retrò in pluviam, aquâ jus ſuum repetente, & vindicante; aut ſi hoc non conceditur, miſcentur protinùs Aeri, & quietem agunt. At Halitus terrei, & fumei, & unctuoſi, & ſolvuntur ægriùs, & aſcendunt altiùs, & magis irritati ſunt in ſuo motu, & ſæpè penetrant mediam regionem Aeris, & ſunt aliqua materia meteororum ignitorum.

28. Traditur apud nos in *Angliâ*, temporibus, cum *Gaſconia* eſſet huius ditionis, exhibitum fuiſſe *Regi* libellum ſupplicem, per ſubditos ſuos *Burdegaliæ*, & confinium; petendo ut prohiberetur Incenſio Ericæ in Agris *Suſſexi*, & *Hamptoniæ*, quia gigneret *Ventum* circa finem *Aprilis*, vineis ſuis exitiabilem.

29. Concurſus *Ventorum*, ad invicem, ſi fuerint fortes, gignunt *Ventos* vehementes, & vorticoſos; ſi lenes, & humidi, gignunt pluviam, & ſedant *Ventos*.

30. Sedantur & coercentur *Venti*, quinque modis; cum aut Aer, vaporibus oneratus, & tumultuans, liberatur, vaporibus ſe contrahentibus in pluviam: Aut cum vapores diſſipantur, & fiunt ſubtiliores, unde permiſcentur Aeri, & bellè cum ipſo conveniunt, & quietè degunt: Aut cùm Vapores, ſive halitus exaltantur, & ſublimantur in altum, adeò ut requies ſit ab ipſis, donec à mediâ regione Aeris dejiciantur, aut eam penetrent: aut cùm vapores, coacti in nubes, ab aliis *Ventis* in alto ſpirantibus, tranſvehuntur in alias regiones, ut pax ſit ab ipſis, in regionibus, quas prætervolant: Aut denique, cùm *Venti* à fomitibus ſuis ſpirantes, longo itinere, nec ſuccedente novâ materiâ, langueſcunt, & impetu ſuo deſtituuntur, & quaſi expirant.

31. Imbres plerunque *Ventos* ſedant, præſertim procelloſos, ut & *Venti* contrà ſæpiùs detinent Imbrem.

32. Contrahunt ſe *Venti* in pluviam (qui eſt primus ex quinque ſedandi modis, iſque præcipuus) aut ipſo onere gravati, cùm vapores ſunt copioſi; aut propter contrarios motus *Ventorum*, modò ſint placidi: aut propter obices Montium, & Promontoriorum, quæ ſiſtunt impetum *Ventorum*, eoſque paulatim in ſe vertunt; aut per frigora intenſiora, unde condenſantur.

33. Solent plerunque *Venti*, minores & leviores, manè oriri, & cum Sole decumbere, ſufficiente Condenſatione Aeris nocturnâ, ad receptionem eorum. Aer enim nonnullam compreſſionem patitur, abſque tumultu.

34. Sonitus Campanarum exiſtimatur Tonitrua, & Fulgura diſſipare. De *Ventis* non venit in obſervationem.

Monitum. *Conſule locum de* Prognoſticis Ventorum; *eſt enim nonnulla Connexio Cauſſarum, & Signorum.*

35. Narrat *Plinius Turbinis* vehementiam, aſperſione Aceti in occurſum ejus, compeſci.

Limites

Limites Ventorum.

TRaditur de Monte *Atho*, & ſimilitèr de *Olympo*, conſueviſſe ſacrificantes, in Aris ſuper faſtigia ipſorum extructis,literas exarare in Cineribus ſacrificiorum, & poſtea redeuntes, elapſo anno,(nam Anniverſaria erant ſacrificia)eaſdem literas reperiſſe neutiquam turbatas, aut confuſas, etiamſi Aræ illæ non ſtarent in Templo aliquo, ſed ſub dio: unde manifeſtum erat, in tantâ altitudine, neq; cecidiſſe *Imbrem*, neque ſpirâſſe *Ventum*. *Ad Artic. 16.17.18.* 1.

Referunt in faſtigio *Pici* de *Tenaripb*, atque etiam in *Andibus*, inter *Peruviam* & *Chilem* nives ſubjacere per clivos, & latera Montium; at in ipſis cacuminibus, nil aliud eſſe quàm Aerem quietum, vix ſpirabilem propter tenuitatem,qui etiam acrimoniâ quâdam,& os ſtomachi, & oculos pungat,inducendo illi nauſeam,his ſuffuſionem,& ruborem. 2.

Venti Vaporarii, non videntur in aliquâ majore altitudine flare; cùm tamen probabile ſit, aliquos ipſorum altiùs aſcendere, quam pleræque Nubes. De *Altitudine* hactenus, de *Latitudine* videndum. 3.

Certum eſt ſpatia, quæ occupant *Venti*, admodum varia eſſe, interdum ampliſſima,interdùm puſilla, & anguſta. Deprehenſi ſunt *Venti* occupâſſe ſpatium Centenorum milliarium, cum paucarum horarum differentiâ. 4.

Spatioſi *Venti* (ſi ſint ex Liberis) plerumque vehementes ſunt, non lenes; Sunt etiam diuturniores, & ferè 24. horas durant. Sunt itidem minùs pluvioſi. Anguſti contra, aut lenes ſunt, aut procelloſi; at ſemper breves. 5.

Stati Venti ſunt itinerarii, & longiſſima ſpatia occupant. 6.

Venti procelloſi non extenduntur per larga ſpatia, licèt ſemper evagentur ultra ſpatia ipſius procellæ. 7.

Marini *Venti*, intra ſpatia anguſtiora multò quàm Terreſtres, ſpirant; in tantùm, ut in Mari, aliquando conſpicere detur, Auram ſatis alacrem, aliquam partem Aquarum occupare, (id quod ex criſpatione Aquæ, facilè cernitur,) cùm undique ſit malacia, & Aqua inſtar ſpeculi plana. 8.

Puſilli (ut dictum eſt) *Turbines* ludunt quandoque coram Equitantibus, inſtar ferè ventorum ex follibus. 9.

De *Latitudine* hactenùs, de *Duratione* videndum.

Durationes *ventorum*, valde vehementium,in Mari longiores ſunt, ſufficiente copiâ vaporum; in Terrâ, vix ultrà diem, & dimidiam extenduntur. 10.

Venti valdè lenes, nec in Mari, nec in Terrâ, ultra triduum, conſtanter flant. 11.

Non ſolum *Eurus Zephyro* magis eſt durabilis, (quod alibi poſuimus) ſed etiam, quicunque ille *Ventus* ſit, qui manè ſpirare incipit, magis durabilis ſolet eſſe illo, qui ſurgit veſperi. 12.

Certum eſt, *Ventos* inſurgere, & augeri gradatim, (niſi fuerint meræ *Procellæ*;) at decumbere celeriùs, interdum quaſi ſubitò. 13.

Succeſsiones Ventorum.

Ad Artic. 19. 20. 21.

1. SI *Ventus* ſe mutet, confoemitèr ad Motum Solis, id eſt, ab *Euro* ad *Auſtrum*; ab *Auſtro* ad *Zephyrum*; à *Zephyro* ad *Boream*; à *Boreâ* ad *Eurum*; non revertitur plerunque; aut ſi hoc facit, fit ad breve tempus. Si vero in contrarium Motûs Solis, ſcilicet ab *Euro* ad *Boream*, à *Boreâ* ad *Zephyrum*, à *Zephyro* ad *Auſtrum*, ab *Auſtro* ad *Eurum*; plerunque reſtituitur ad plagam priorem, ſaltem antequam confecerit Circulum integrum.

2. Si pluvia primum incœperit, & poſteà cœperit flare *Ventus*; *Ventus* ille pluviæ ſuperſtes erit. Quod ſi primò flaverit *Ventus*, poſteà à pluviâ occiderit, non re-oritur plerunque *Ventus*, & ſi facit, ſequitur pluvia nova.

3. Si *Venti* paucis horis varient, & tanquam experiantur, & deinde cœperint conſtantèr flare, *Ventus* ille durabit in dies plures.

4. Si *Auſter* cœperit flare dies duos, vel tres, *Boreas* quandoque poſt eum ſubitò ſpirabit: Quod ſi *Boreas* ſpiraverit totidem dies, non ſpirabit *Auſter*, donec *ventus* pauliſpèr ab *Euro* flârit.

5. Cum Annus inclinârit, & poſt Autumnum Hyems inceperit, ſi incipiente hyeme ſpiraverit *Auſter*, & poſteà *Boreas*, erit Hyems glacialis; ſin ſub initiis hyemis ſpiraverit *Boreas*, poſteà *Auſter*, erit Hyems clemens, & tepidus.

6. *Plinius* citat *Eudoxum*, quod ſeries *ventorum* redeat poſt quadriennium; quod verum minimè videtur; neque enim tam celeres ſunt revolutiones. Illud ex aliquorum diligentiâ notatum eſt, tempeſtates grandiores, & inſigniores, (Fervorum, Nivium, Congelationum, Hyemum tepidarum, Æſtatum gelidarum) redire plerunque ad Circuitum Annorum 35.

Motus Ventorum.

Ad Arti:. 22, 23, 24, 25, 26, 27. *Connexio.*

LOquuntur homines, ac ſi Ventus *eſſet corpus aliquod per ſe, atque impetu ſuo, Aerem ante ſe ageret, & impelleret; Etiam cum* Ventus *locum mutet, loquuntur ac ſi idem* Ventus, *ſe in alium locum transferret. Hæc verò cum loquuntur plebeij, tamen Philoſophi ipſi, remedium hujuſmodi opinionibus non præbent; ſed & illi quoque balbutiunt, neque erroribus iſtis occurrunt.*

Inquirendum igitur, & de Excitatione Motûs in *Ventis*, & de Directione ejus, cùm de *Originibus localibus* jam inquiſitum ſit. Atque de iis *ventis*, qui habent principium motûs, in ſuâ primâ Impulſione, ut in iis, qui dejiciuntur ex alto, aut efflant è terrâ, Excitatio motûs eſt manifeſta : alteri ſub initiis ſuis deſcendunt, alteri aſcendunt, & poſteà ex reſiſtentiâ Aeris, fiunt voluminoſi, maximè ſecundum angulos violentiæ ſuæ. At de illis, quæ conflantur ubique in Aere inferiore (qui ſunt omnium *ventorum* frequentiſſimi) obſcurior videtur inquiſitio, cum tamen res ſit vulgaris, ut in Commentatione, ſub Articulo octavo declaravimus. 1.

Etiam hujus rei Imaginem, reperimus in illâ turri occluſâ, de quâ paulò antè. Tribus enim modis, illud *Experimentum* variavimus. Primus erat is, de quo ſuprà diximus, Foculus ex prunis antè ignitis, & claris. Secundus erat Lebes Aquæ ferventis, remoto illo Foculo, Atque tum erat Motus Crucis plumeæ, magis hebes, & piger, quam ex Foculo prunarum, hærente in Aere, rore vaporis aquei, nec diſſipato in materiam *venti*, propter imbecillitatem caloris. At tertius erat ex utriſque ſimul, Foculo, & Lebete; Tum verò longè maxima erat Crucis plumeæ agitatio, adeo ut quandoque illam in ſurſum verteret, inſtar puſilli Turbinis; Aquâ ſcilicet præbente copiam vaporis, & Foculo, qui aſtabat, eum diſſipante. 2.

Itaque *Excitationis* Motûs in *ventis*, cauſa eſt præcipua, ſuperoneratio Aeris, ex novâ acceſſione Aeris, facti ex vaporibus. Iam de *Directione Motus* videndum, & de *Verticitate*, quæ eſt *Directionis* Mutatio. 3.

Directionem Motûs progreſſivi *ventorum*, regunt fomites ſui, qui ſunt ſimiles fontibus Amnium; loca ſcilicet, ubi magna reperitur copia vaporum, ibi enim eſt *Patria Venti*. Poſtquam autem invenerint currentem, ubi Aer minimè reſiſtit, (ſicut Aqua invenit declivitatem,) tum quicquid inveniunt ſimilis materiæ in viâ, in conſortium recipiunt, & ſuo currenti miſcent; quemadmodum faciunt & Amnes; Itaque *venti* ſpirant ſemper à parte Fomitum ſuorum. 4.

Vbi non ſunt Fomites inſignes, in aliquo loco certo, vagantur admodum *venti*, & facilè currentem ſuum mutant; ut in medio Mari, & Campeſtribus terræ latis. 5.

Ubi magni ſunt Fomites *Ventorum*, in uno loco, ſed in locis progreſsûs ſui parvæ acceſſiones, ibi *venti* fortitèr flant, ſub initiis, & paulatim flacceſcunt; ubi contrà, Fomites magis continui, leniores ſunt ſub initiis, & poſteà augentur. 6.

Sunt Fomites mobiles *ventorum*, ſcilicet in nubibus; qui ſæpe à *ventis*, in alto ſpirantibus, tranſportantur in loca procul diſtantia, à Fomitibus vaporum, ex quibus generatæ ſunt illæ Nubes; Tum verò incipit eſſe Fomes *venti*, ex parte, ubi Nubes incipiunt ſolvi in *ventum*. 7.

At *Verticitas Ventorum*, non fit eò quod *Ventus* priùs flans, ſe transferat; ſed quod ille, aut occiderit, aut ab altero *vento* in ordinem redactus ſit; Atque totum hoc negotium pendet ex varijs collocationi- 8.

bus Fomitum *Ventorum*, & varietate temporum, quando vapores ex hujuſmodi Fomitibus manantes ſolvuntur.

9. Si fuerint Fomites *Ventorum*, à partibus contrariis, veluti alter Fomes ab *Auſtro*, alter à *Boreâ*, prævalebit ſcilicet *Ventus* fortior, neque erunt *Venti* contrarii, ſed *Ventus* fortior continuò ſpirabit, ita tamen ut à *Vento* imbecilliore nonnihil hebetetur, & dometur; ut fit in Amnibus, accedente fluxu Maris; Nam motus maris prævalet, & eſt unicus, ſed à Motu fluvij nonnihil frænatur. Quòd ſi ita acciderit, ut alter ex illis *Ventis* contrariis, qui primùm fortior fuerat, ſuccumbat, tum ſubitò ſpirabit *Ventus* à parte contrariâ, unde & antè ſpirabat, ſed latitabat, ſub poteſtate majoris.

10. Si Fomes (Exempli gratiâ) fuerit ad *Euro-boream*, ſpirabit ſcilicet *Euro-boreas*. Quod ſi fuerint duo Fomites *Ventorum*, alter ad Eurum, alter ad *Boream*, ij *Venti* ad aliquem tractum ſpirabunt ſeparatim; At poſt Angulum confluentiæ, ſpirabunt ad *Euroboream*, aut cum inclinatione, prout alter Fomes fuerit fortior.

11. Si ſit Fomes *Venti* ex parte *Boreali*, qui diſtet ab aliquâ regione 20. Milliaribus, & ſit fortior, alter ex parte *Orientali*, qui diſtet 10. Milliaribus, & ſit debilior; ſpirabit tamen ad aliquas horas Eurus; paulò poſt (nimirùm poſt emenſum iter) *Boreas*.

12. Si ſpiret *Boreas*, atque occurrat ab Occidente Mons aliquis; Spirabit paulò poſt *Euro-boreas*, compoſitus ſcilicet ex *Vento* originali, & repercuſſo.

13. Si ſit Fomes *Ventorum* in terrâ, à parte *Boreæ*, halitus autem ejus feratur rectà ſursùm, & inveniat nubem gelidam ab Occidente, quæ eam in adverſum detrudat, ſpirabit *Euro-boreas*.

Monitum. *Fomites* Ventorum, *in Terrâ & Mari, ſunt ſtabiles, ita ut fons & origo ipſorum, meliùs percipiatur: at Fomites* Ventorum *in Nubibus, ſunt mobiles; adeò ut alibi ſuppeditetur Materia* Ventorum, *alibi verò ipſi formentur; id quod efficit Directionem Motûs in* Ventis *magis confuſam, & incertam.*

Hæc Exempli gratiâ adduximus; ſimilia ſimili modo ſe habent: Atque de *Directione Motûs Ventorum*, hactenus. At de *Longitudine*, & tanquam Itinerario *Ventorum*, videndum; licet de hoc ipſo, paulò antè, ſub nomine latitudinis *Ventorum*, inquiſitum videri poſſit. Nam & Latitudo, pro Longitudine, ab imperitis haberi poſſit, ſi majora ſpatia *Venti* ex latere occupent, quàm in longitudine progrediantur.

14. Si verum ſit, *Columbum* ex oris *Luſitaniæ*, per *Ventos Statos* ab Occidente, de *Continente* in *Americâ*, judicium feciſſe, longo certè itinere poſſint commeare *Venti*.

15. Si verum ſit Solutionem Nivium, circa *Mare glaciale*, & *Scandiam* excitare *Aquilones*, in *Italiâ* & *Græciâ*, &c. diebus Canicularibus, longa certè ſunt ſpatia.

16. Quantò citiùs in Conſecutione, in quâ *ventus* movet, (Exempli gratiâ, ſi ſit *Eurus*) veniat tempeſtas, ad locum aliquem ab oriente, quantò verò tardiùs ab Occidente, non-dum venit in obſervationem. De *Motu ventorum in progreſſu* hactenus; videndum jam de *undulatione ventorum*.

Vndulatio

Undulatio ventorum ad parva momenta fit: adeò ut centies in horâ, ad minùs, *ventus* (licet fortis) ſe ſuſcitet, & alternatim remittat, ex quo liqueat inæqualem eſſe impetum *ventorum*; Nam nec Flumina, licet rapida, nec Currentes in mari, licet robuſti, undulant, niſi accedente flatu *ventorum*; Neque ipſa illa *undulatio ventorum* aliquid æqualitatis habet in ſe; Nam inſtar pulsûs manûs, aliquandò intercurrit, aliquandò intermittit. 17.

Undulatio Aeris, in eo differt, ab *undulatione* Aquarum, quod in Aquis, poſtquam fluctus ſublati fuerint in altum, ſponte rurſus decidant ad planum, ex quo fit, ut (quicquid dicant *Poetæ* exaggerando tempeſtates, quod *undæ attollantur in Cœlum, & deſcendant in Tartarum*) tamen deſcenſus undarum, non multùm præcipitetur, ultra planum, & ſuperficiem Aquarum. At in *undulatione* Aeris, ubi deeſt motus gravitatis; deprimitur, & attollitur Aer, ferè ex æquo. De *undulatione* hactenus: jam de *Motu Conflictûs* inquirendum eſt. 18.

De *Conflictu Ventorum*, & compoſitis Currentibus, jam partim inquiſitum eſt. Planè conſtat, *Ubiquetarios* eſſe *ventos*, præſertim leniores: id quod manifeſtum etiam ex hoc, quod pauci ſunt dies, aut horæ, in quibus non ſpirent Auræ aliquæ lenes, in locis liberis, idq; ſatis inconſtantèr, & variè. Nam venti, qui non proveniunt ex Fomitibus majoribus, vagabundi ſunt, & volubiles, altero cum altero quaſi ludente, modò impellente, modò fugiente. 19.

Viſum eſt nonnunquam in Mari, adveniſſe duos ventos ſimul ex contrariis partibus, id quod ex perturbatione ſuperficiei Aquæ ab utraque parte, atq; tranquillitate Aquæ in medio inter eos, facilè erat conſpicere: poſtquam autem concurriſſent illi *venti* contrarii, aliàs ſecutam eſſe tranquillitatem, in Aquâ undique, cum ſcilicet *venti* ſe ex æquo fregiſſent, aliàs continuatam eſſe perturbationem Aquæ, cum ſcilicet fortior *ventus* prævaluiſſet. 20.

Certum eſt in Montibus *Peruvianis*, ſæpe accidere, ut *venti*, eôdem tempore, ſuper Montes ex unâ parte ſpirent, in vallibus in contrarium. 22.

Itidem certum apud nos, Nubes in unam partem ferri, cùm *ventus* à contrariâ parte flet, hic in proximo. 21.

Quin & illud certum, aliquando cerni Nubes altiores, ſupervolare Nubes humiliores; atque ita, ut in diverſas, aut etiam in contrarias partes abeant, tanquam Currentibus adverſis. 23.

Itidem certum, quandoque in ſuperiore Aere, *ventos* nec diſtrahi, nec promoveri; cum hic infra ad Semi-milliare; inſano ferantur impetu. 24.

Certum etiam è contrà, eſſe aliquando tranquillitatem infra, cum ſupernè Nubes ferantur ſatis alacritèr; ſed id rarius eſt. 25.

Etiam in fluctibus, quandoque ſupernatans Aqua, quandoque demerſa, incitatior eſt; cum etiam fiunt (ſed raro) varii Currentes Aquæ, quæ volvitur ſuprà, & quæ labitur in imo. *Phænomena obliquum.*

Neque prorſus contemnenda illa teſtimonia *Virgilii*, cùm Naturalis Philoſophiæ non fuerit ipſe omninò imperitus. 26.

Una Eurus Notuſq; *ruunt, creberq; procellis,*

Africus.

Africus. ——•——

Et rurſus.

Omnia ventorum *concurrere prælia vidi.*

De *Motibus ventorum*, in Naturâ rerum, inquiſitum eſt : Videndum de *Motibus* eorum in *Machinis humanis*; Ante omnia in *Velis Navium.*

Motus Ventorum in velis Navium.

1. IN *Navibus* majoribus *Britannicis* (eas enim ad exemplum delegimus,) quatuor ſunt *Mali*, aliquando quinque; omnes in lineâ rectâ per medium Navis ductâ, alteri poſt alteros, erecti. Eos ſic nominabimus.

2. *Malum principem*, qui in medio Navis eſt: *Malum Proræ : Malum Puppis* (qui aliquando eſt geminus) & *Malum Roſtri.*

3. Habent ſinguli *Mali* plures portiones; quæ ſuſtolli, & per certos *Nodos*, aut articulos figi, & ſimilitèr auferri poſſunt; alii tres, alii duas tantum.

4. *Malus Roſtri* ſtat ab inferiori *Nodo*, inclinatus verſus mare, à ſuperiori, rectus; reliqui omnes *Mali* ſtant recti.

5. His *Malis* ſuperimpendent *Vela* decem, & quando *Malus Puppis* geminatur, duodecim. *Malus Princeps*, & *Malus Proræ* tres habent *Ordines velorum.* Eos ſic nominabimus. *Velum ab infrà*, *velum à ſuprà*, & *velum à ſummo.* Reliqui habent duos tantum, carentes *velo à ſummo.*

6. *Vela* extenduntur in tranſverſum, juxta verticem cujuſque *Nodi Mali*, per ligna quæ *Antennas*, vel virgas dicimus, quibus ſuprema *velorum* aſſuuntur, ima ligantur funibus ad angulos tantùm; *vela* ſcilicet *ab infrà*, ad latera Navis, *vela à ſuprà*, *aut à ſummo*, ad *antennas* contiguas. Trahuntur etiam aut vertuntur iiſdem funibus, in alterutrum latus, ad placitum.

7. *Antenna* ſive virga cujuſque *Mali* in tranſverſum porrigitur. Sed in *Malis Puppis*, ex obliquo, altero fine ejus elevato, altero depreſſo; in cæteris in recto, ad ſimilitudinem literæ *Tau.*

8. *Vela ab infrà*, quatenus ad *vela Principis*, *Proræ*, & *Roſtri*, ſunt figuræ Quadrangularis, Parallelogrammæ : *vela à ſuprà*, *& à ſummo*, nonnihil acuminata, ſive ſurgentia in arctum; at ex *velis puppis*, quod *à ſuprà*, acuminatum, quod *ab infrà*, triangulare.

9. In *Navi*, quæ erat mille & centum amphorarum, atque habebat in longitudine, in carinâ, pedes 112, in latitudine, in alveo 40, *velum ab infrà*, *Mali Principis*, continebat in altitudine pedes 42, in latitudine, pedes 87.

Velum

Velum à ſuprà ejuſdem *Mali*, habebat in altitudine pedes 50, in la- 10.
titudine pedes 84, ad baſim; pedes 42, ad faſtigium.

Velum à ſummo, in altitudine pedes 27; in latitudine, pedes 42, ad 11.
baſim; 21, ad faſtigium.

In *Malo Proræ*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, pedes 40, cum 12.
dimidio, in latitudine pedes, 72.

Velum à ſuprà in altitudine pedes 46, cum dimidio; in latitudine 13.
pedes 69, ad baſim, 36, ad faſtigium.

Velum à ſummo, in altitudine pedes 24, in latitudine, pedes 36, ad 14.
baſim, 18, ad faſtigium.

In *Malo Puppis*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, à parte *antennæ* 15.
elevatâ, pedes 51. in latitudine, qua jungitur *antennæ*, pedes 72, re-
liquo deſinente in acutum.

Velum à ſupra, in altitudine pedes 30, in latitudine, pedes 57, ad ba- 16.
ſim, 30, ad cacumen.

Si geminetur *Malus Puppis*, in poſteriore, vela minuuntur ab ante- 17.
riore, ad partem circiter quintam.

In *Malo Roſtri*, *velum ab infra*, habebat in altitudine, pedes 28, cum 18.
dimidio; in latitudine, pedes 60.

Velum à ſuprà, in altitudine, pedes 25, cum dimidio, in latitudine, 19.
pedes 60, ad baſim; 30, ad faſtigium.

Variant proportiones *Malorum* & *velorum*, non tantum, pro magni- 20.
tudine *Navium*, verum etiam pro variis earum uſibus, ad quos ædifi-
cantur; ad pugnam; ad mercaturam, ad velocitatem, & cætera.
Verùm nullo modo convenit proportio dimenſionis *velorum* ad nu-
merum amphorarum, cum *Navis* quingentarum Amphorarum, aut
circiter, portet *velum ab infrà principis Mali*, paucos pedes minus
undique, quàm illa altera, quæ erat duplicis magnitudinis. Unde
fit, ut minores *Naves* longè præſtent celeritate majoribus, non
tantum propter levitatem, ſed etiam propter amplitudinem *ve-
lorum*, habito reſpectu ad corpus *Navis*: nam proportionem il-
lam continuare in *Navibus* majoribus, nimis vaſta res eſſet, & in-
habilis.

Cum ſingula *vela* per ſumma extendantur, per ima ligentur tantùm 21.
ad angulos; *ventus* neceſſariò facit *vela* intumeſcere, præſertim verſus
ima, ubi ſunt laxiora.

Longè autem major eſt tumor *veli*, in *velis* ab infrà, quàm in cæte- 22.
ris, quia non ſolùm parallelogramma ſunt, cætera acuminata; verùm
etiam, quia latitudo *antennæ* tantò excedit latitudinem laterum *navis*,
ad quæ alligantur, unde neceſſe eſt, propter laxitatem, magnum
dari receptum *ventis*: adeo ut, in illâ magnâ, quam exempli loco
ſumpſimus, *navi*, tumor in *Vento recto* poſſit eſſe ad 9. aut 10. pedes
introrsùm.

Fit etiam, ob eandem cauſam, quod *vela* omnia à *Vento* tumefacta, 23.
ad imum colligant ſe in arcus, adeo ut multum *Venti*, prætellabi, ne-
ceſſe ſit: in tantum, ut in illâ, quam diximus, *navi*, arcus ille ad ſtatu-
ram hominis accedat.

At in *Velo puppis* illo triangulari, neceſſe eſt ut minor ſit tumor;
quàm 24.

quàm in quadrangulari; tum propter figuram minùs capacem, tum quia in quadrangulari tria latera laxa ſunt, in triangulari duo tantùm, unde ſequitur, quod *Ventus* excipiatur magis rigidè.

25. Motus *Ventorum* in *velis*, quo magis accedat ad *Roſtrum Navis*, eſt fortior, & promovet magis; tum quia fit in loco, ubi undæ, propter acumen *proræ*, facillimè ſecantur; tum maximè, quia Motus à *prorâ*, trahit navem; Motus à *puppi*, trudit.

26. Motus *Ventorum* in *velis ſuperiorum ordinum*, promovet magis, quàm in *Velis ordinis inferioris*; quia Motus violentus maximè efficax eſt, ubi plurimum removetur à reſiſtentiâ, ut in vectibus & *velis molendinorum*. Sed periculum eſt demerſionis, aut everſionis *navis*; itaque & acuminata ſunt illa, ne *Ventos* nimios excipiant, & in uſu præcipuè, cum ſpirent *Venti* leniores.

27. Cùm *vela* collocentur in rectâ lineâ, altera poſt altera, neceſſe eſt, ut quæ poſteriùs conſtituantur, ſuffurentur *Ventum* à prioribus, cùm *Ventus* flet rectâ: itaque ſi omnia ſimul fuerint erecta, tamen vis *Venti* ferè tantùm locum habet; in *velis mali principis*, cum parvo auxilio, *veli ab infrà*, in *Malo Roſtri*.

28. Fœliciſſima & commodiſſima diſpoſitio *velorum*, in *Vento recto*, ea eſt; ut vela duo inferiora *mali proræ* erigantur; ibi enim, (ut dictum eſt) Motus eſt maximè efficax: erigatur etiam *Velum à ſuprà Mali principis*: relinquitur enim ſpatium tantùm ſubtèr, ut *Ventus* ſufficere poſſit, velis prædictis *proræ*, abſque ſuffuratione notabili.

29. Propter illam, quam diximus, ſuffurationem Ventorum, celerior eſt navigatio, cum *Vento laterali*, quàm cum *recto*. *Laterali* enim flante, omnia *vela* in opere poni poſſunt; quia latera ſibi invicem obvertunt, nec altera altera impediunt, neque fit furtum.

30. Etiam flante *vento laterali*, *vela* rigidiùs in adverſum *Venti* extenduntur, quod *Ventum* comprimit nonnihil, & immittit in eam partem, ubi flare debet: unde nonnihil fortitudinis acquirit. *Ventus* autem maximè propitius eſt, qui flat in quadrâ, inter rectum & lateralem.

31. *Velum ab infrà, Mali Roſtri* vix unquam poſſet eſſe inutile, neque enim patitur furtum, quando colligat *Ventum* qui flat undequaque, circa latera navis, & ſubter *vela* cætera.

32. Spectatur in *Motu Ventorum* in *navibus* tum Impulſio, tum Directio. At Directio illa quæ fit per *clavum*, non multum pertinet, ad Inquiſitionem præſentem, niſi quatenus habeat connexionem, cum *Motu Ventorum* in *Velis*.

Connexio. *Vt Motus* Impulſionis *in vigore eſt in* Prorâ, *ita motus* Directionis *in* puppi; *itaque ad eum*, velum ab infrà Mali puppis, *eſt maximi momenti*; *& quaſi copiam præbet auxiliarem* clavo.

33. Cùm Pyxis nautica in plagas 32. diſtribuatur, adeò ut ſemicirculi ejus ſint plagæ ſedecim, poteſt fieri Navigatio progreſſiva (non angulata, quæ fieri ſolet in *ventis* planè contrariis,) etiamſi ex illis ſedecim partibus, decem fuerint adverſæ, & ſex tantùm favorabiles; at

ea,

ea Navigatio, multum pendet ex *velo ab infrà mali puppis*: Cùm enim *Venti* paries contrariæ itineri, quia ſunt præpotentes,& *Clavo* ſolo regi non poſſunt, alia vela obverſuræ forent, unà cum *Navi* ipſâ,in partem contrariam itineris, illud *velum* rigidè extenſum, ex oppoſito favens *Clavo*, & ejus motum fortificans, vertit & quaſi circumfert *Proram* in viam itineris.

Omnis *Ventus* in *velis* nonnihil aggravat, & deprimit *Navem*; tantóque magis, quò flaverit magis deſupèr. Itaque tempeſtatibus majoribus, primò devolvunt Antennas, & auferunt *vela* ſuperiora, deinde, ſi opus fuerit, omnia; Etiam *Malos* ipſos incidunt; quin & projiciunt onera mercium, tormentorum, &c. ut allevent *Navem*, ad ſupernatandum & præſtandum obſequia undis. 34.

Poteſt fieri per motum iſtum *Ventorum* in *velis navium* (ſi ventus fuerit alacris, & ſecundus,) progreſſus in itinere, 120 Milliarium *Italicorum* intra ſpatium 24. horarum; idque in *Navi mercatoriâ*; ſunt enim *Naves* quædam *Nunciæ*, quæ ad Officium celeritatis appoſitè extructæ ſunt, (quas *Caruvellas* vocant) quæ etiam majora ſpatia vincere poſſunt. At cùm *venti* planè contrarii ſint, remedio ad iter promovendum utuntur hoc ultimo,& puſillo: ut procedant lateralitèr, prout *ventus* permittit extra viam itineris, deinde flectant ſe verſus iter, atque angulares iſtos progreſſus repetant; Ex quo genere progreſſus (quod eſt minus quàm ipſum ſerpere, nam ſerpentes ſinuant, at illi angulos faciunt) poterint fortaſsè intra 24. horas, vincere milliaria quindecim. 35.

Obſervationes Majores.

MOtus *iſte* Ventorum, *in* Velis Navium, ***habet Impulſionis ſuæ tria præcipuè Capita & Fontes, unde fluit; unde etiam præcepta ſumi poſſint, ad eum augendum,& fortificandum.*** 1.

Primus Fons eſt ex Quanto Venti, ***qui excipitur. Nam nemini dubium eſſe poſſit, quin plus*** Venti ***magis conferat, quàm minus. Itaque*** Quantum ***ipſum*** Venti ***procurandum diligenter. Id fiet, ſi inſtar patrum familiâs prudentiorum, & frugi ſimus, & à furto caveamus. Quare quantum fieri poteſt, nil*** Venti ***diſperdatur, aut effundatur; nil etiam ſurripiatur.*** 2.

Ventus ***aut ſupra latera*** Navium ***flat,aut infra, uſque ad Aream Maris. Atque ut homines providi, ſolent etiam circa minima quaque magis curare, (quia majora nemo non curare poteſt,) ita de iſtis inferioribus,*** 3.

inferioribus Ventis (*qui proculdubiò non tantum poſſunt, quantum ſuperiores*) *primò videndum.*

4. *Ad* Ventos, *qui circum latera* Navium, *& ſubter* vela *ipſarum potiſſimùm flant; planè eſt officium* veli ab intrà Mali roſtri, *quæ inclinata eſt, & depreſſa, ut excipiantur; ne fiat diſpendium, & jactura* venti. *Idque & per ſe prodeſt, &* ventis, *qui reliquis velis miniſtrant, nil obeſt: Circa hoc, non video quid ulterius per diligentiam humanam fieri poſſit, niſi fortè etiam ex medio Navis, ſimilia* vela *humilia adhibeantur, inſtar Pinnarum, aut Alarum, ex utroque latere gemina, cum* ventus *eſt* rectus.

5. *At quod ad cavendum de furto attinet, quod fit, cum* vela *poſteriora* ventum *ab anterioribus ſurripiant, in* vento *recto*; (*nam in* Laterali *omnia* vela *cooperantur;*) *non video quid addi poſſit diligentiæ humanæ; niſi fortè, ut flante* vento recto, *fiat ſcala quædam* velorum, *ut poſteriora* vela *à* Malo puppis *ſint humillima, media à* Malo principis *mediocria, anteriora à* Malo proræ *celſiſſima; ut alterum* velum *alterum non impediat, ſed potiùs adjuvet, &* ventum *tradat, & tranſmittat. Atque de primo Fonte Impulſionis, hæc obſervata ſint.*

6. *Secundus fons Impulſionis, eſt ex Modo* percuſſionis veli, *per* ventum; *quæ ſi propter* ventum *contractum ſit acuta, & rapida, movebit magis; ſi obtuſa, & languida, minùs.*

7. *Quod ad hoc attinet, plurimùm intereſt ut* vela *mediocrem extenſionem, & tumorem recipiant: nam ſi extendantur rigidè, inſtar Parietis* ventum *repercutiunt; ſi laxè, debilis fit Impulſio.*

8. *Circa hoc, benè ſe expedivit in aliquibus Induſtria humana, licèt magis ex caſu, quàm ex judicio. Nam in* Vento Laterali, *contrahunt partem* veli, *quæ* Vento *opponitur, quantum poſſunt; atque hoc modo* Ventum *immittunt in eam partem, quâ flare debet. Atque hoc agunt & volunt. Sed interim hoc ſequitur (quod fortaſſè non vident) ut* Ventus *ſit contractior, & reddat* percuſſionem *magis acutam.*

9. *Quid addi poſſit induſtriæ humanæ, in hâc parte, non video; niſi mutetur Figura in* velis, *& fiant aliqua* vela *non tumentia in rotundo, ſed inſtar Calcaris, aut Trianguli cum* Malo, *aut ligno, in illo angulo verticis, ut &* Ventum *magis contrahant in acutum, & ſecent Aërem externum potentiùs. Ille autem Angulus (ut arbitramur)*

non debet eſſe omninò acutus, ſed tanquam Triangulus curtatus, ut habeat latitudinem. Neque etiam novimus, quid profuturum foret, ſi fiat tanquam velum *in* velo ; *hoc eſt, ſi in medio* veli *alicujus majoris, ſit burſa quedam, non omninò laxa ex carbaſo, ſed cum coſtis ex lignis, qua* Ventum *in medio* veli *excipiat, & cogat in acutum.*

Tertius fons Impulſionis, eſt ex loco, ubi fit percuſſio, iſque du- 10.
plex. Nam ex anteriore parte Navis *facilior, et fortior eſt Impulſio, quam ex poſteriore; & ex ſuperiore parte* Mali, & veli, *quam ab inferiore.*

Neque hoc ignoraſſe viſa eſt induſtria humana, cùm & flante 11
vento *recta, plurimam in velis* Mali Proræ *ſpem ponant; & in malaciis, & tranquillitatibus, vela à ſummo erigere non negligant. Neque nobis in præſentiâ occurrit, quid humanæ, ex hâc parte, induſtriæ addi poſſit; niſi fortè quoad primum, ut conſtituantur duo, aut tres* Mali *in* Prorâ *(medius rectus, reliqui inclinati) quorum* vela *propendeant; & quoad ſecundum, ut amplientur* vela proræ *in ſummo, & ſint minus, quam ſolent eſſe, acuminata. Sed in utroque cavendum incommodo periculi, ex nimiâ depreſſione* Navis.

Motus Ventorum in aliis Machinis humanis.

MOtus *Molendinorum* ad *Ventum*, nihil habet ſubtilitatis, & ni- 1.
hilominùs non benè demonſtrari, & explicari ſolet. *Vela* conſtituuntur, rectà in oppoſitum *Venti* flantis. Proſtat autem in *Ventum* unum latus veli, alterum latus paulatim flectit ſe, & ſubducit à *Vento*. Converſio autem, ſive conſecutio Motûs, fit ſemper à latere inferiore, hoc eſt eo, quod remotius eſt a *Vento*. At *Ventus* ſuperfundens ſe, in adverſum Machinæ, à quatuor *velis* arctatur, & in quatuor intervallis, viam ſuam inire cogitur. Eam Compreſſionem non benè tolerat *ventus*; Itaque neceſſe eſt, ut tanquam cubito percutiat latera *velorum*, & proinde vertat, quemadmodum ludicra vertibula digito impelli, & verti ſolent.

Quod ſi *vela* ex æquo expanſa eſſent, dubia res eſſet, ex quâ parte 2.
foret Inclinatio, ut in caſu baculi; Cum autem proximum latus, quod occurrit *vento*, impetum ejus dejiciat in latus inferius, atque illinc in ſpatia, cumque latus inferius *ventum* excipiat, tanquam palma manûs, aut inſtar *veli* Scaphæ, fit protinùs converſio ab eâ parte. Notandum

autem eſt, Originem motus eſſe non à primâ Impulſione, quæ fit in fronte; ſed à laterali Impulſione, poſt compreſſionem.

3. Probationes quaſdam,& experimenta circa hoc, pro augendo hoc motu fecimus, tum ad pignus cauſæ rectè inventæ, tum ad uſum: Imitamenta hujus Motûs effingentes in *velis*,ex cartis,& *vento*, ex follibus. Igitur addidimus lateri *veli* inferiori,plicam inverſam à *vento*, ut haberet *ventus*, lateralis jam factus, amplius quiddam quod percuteret,nec profuit: plicâ illâ, non tam percuſſionem *venti* adjuvante, quam Sectionem Aeris in Conſequentiâ impediente. Locavimus poſt *vela*, ad nonnullam diſtantiam, obſtacula, in latitudinem diametri omnium *velorum*, ut *ventus* magis compreſſus, fortiùs percuteret, at hoc obfuit potiùs repercuſſione motum primarium hebetante. At *vela* fecimus latiora in duplum, ut *ventus* arctaretur magis & fieret percuſſio lateralis fortior: Hoc tandem magnoperè ſucceſſit; ut & longè mitiore flatu fieret Converſio, & longè magis pernicitèr volveretur.

Mandatum. *Fortaſſè hoc augmentum motûs commodiùs fiet per octo* vela *quàm per* vela *quatuor, latitudine duplicatâ, niſi forte nimia moles aggravaverit Motum. De hoc fiat Experimentum.*

Mandatum. *Etiam longitudo* velorum *facit ad Motum. Nam in rotationibus, levis violentia verſus circumferentiam, æquiparatur longè majori verſus centrum. Sed tamen hoc conjungitur incommodum; quod quò longiora ſunt* vela, *eò plùs diſtant in ſummo, & minùs arctatur* Ventus. *Res non malè fortaſſè ſe habeat, ſi* vela *ſint paulo longiora, ſed creſcentia in latum circa ſummitatem, ut palma Remi, ſed de hoc nobis compertum non eſt.*

Monitum. *In his Experimentis, ſi ponantur in uſu ad* Molendina, *robori totius Machinæ, præcipuè Fundamentis ejus, ſubveniendum. Nam quanto magis arctatur* Ventus, *tanto magis (licet motum* velorum *incitet) tamen Machinam ipſam concutit.*

4. Traditur alicubi eſſe *Rhedas* moventes ad *Ventum*; de hoc diligentiùs inquiratur.

Mandatum. Rhedæ *moventes ad* Ventum *non poterint eſſe operæpretium, niſi in locis apertis, & planitiebus. Prætereà, quid fiet, ſi decubuerit* Ventus? *Magis ſobria eſſet cogitatio, de facilitando Motu Curruum, & plauſtrorum, per* vela *mobilia, ut Equi, vel Boves minoribus viribus ea traherent, quam de creando Motu, per* Ventum *ſolum.*

Prognoſtica Ventorum.

Ad Artic. 32. Connexio. Divinatio *quò magis polluì ſolet vanitate, & ſuperſtitione, eò purior pars ejus magis recipienda, & colenda. Naturalis vero* Divinatio *aliquando certior eſt, aliquando magis in lubrico, prout ſubjectum ſe habet, circa quod verſatur: Quod ſi fuerit*

fuerit Naturæ Conſtantis, & regularis, certam efficit Prædictionem; ſi variæ, & compoſitæ tanquam ex naturâ, & caſu, fallacem. Attamen etiam in ſubjecto vario, ſi diligentèr canonizetur, tenebit Prædictio ut plurimùm; temporis forte momenta non aſſequetur, à re non multùm errabit. Quin etiam quoad tempora eventûs, & complementi, nonnullæ Prædictiones ſatis certò collimabunt, eæ videlicet, quæ ſumuntur non à cauſis, verùm ab ipſâ re jam incboatâ, ſed citiùs ſe prodente in Materiâ proclivi, & aptius diſpoſitâ quàm in aliâ; ut in Topicis *circa hunc* 32. Articulum *ſuperiùs diximus.* Prognoſtica *igitur* ventorum *jam proponemus, miſcentes nonnihil neceſſariò de* prognoſticis pluviarum, & ſerenitatis, *quæ bene diſtrahi non poterant; ſed juſtam de illis inquiſitionem propriis titulis remittentes.*

Sol ſi oriens cernatur concavus, dabit eo ipſo die *Ventos*, aut *imbres:* Si appareat tanquam levitèr excavatus, *Ventos*; ſi cavus in profundo, *Imbres*. 1.

Si *Sol* oriatur pallidus, & (ut nos loquimur) aqueus, denotat *pluviam*; ſi occidat pallidus, *Ventum*. 2.

Si corpus ipſum *Solis*, in occaſu cernatur, tanquam ſanguineum, præmonſtrat magnos *Ventos*, in plures dies. 3.

Si in exortu *Solis*, Radii ejus ſpectantur rutili, non flavi, denotat *pluvias* potiùs quàm *Ventos*; idemque, ſi tales appareant in occaſu. 4.

Si in ortu, aut occaſu *Solis*, ſpectantur radii ejus tanquam contracti, aut curtati, neque eminent illuſtres, licèt nubes abſint, ſignificat *Imbres*, potiùs quàm *Ventos*. 5.

Si ante ortum *Solis*, oſtendent ſe Radii præcurſores, & *Ventum* denotat, & *Imbres*. 6.

Si in exortu *Solis*, porrigat *Sol* Radios è nubibus, medio *Solis* manente cooperto nubibus, ſignificabit *pluviam*; maximè ſi erumpant Radii illi deorſum, ut *Sol* cernatur tanquam barbatus: Quod ſi Radii erumpant è medio, aut ſparsìm, orbe exteriore cooperto nubibus, magnas dabit tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 7.

Si *Sol* oriens cingitur circulo, à quâ parte is circulus ſe aperierit; expectetur *ventus:* Sin totus circulus æqualitèr defluxerit, Dabit *Serenitatem*. 8.

Si ſub Occaſum *Solis*, appareat circa eum circulus candidus, levem denotat *tempeſtatem*, eâdem nocte; Si ater, aut ſubfuſcus, *ventum* magnum in diem ſequentem. 9.

Si Nubes rubeſcant exoriente *Sole*, prædicunt *ventum*; Si occidente, *Serenum* in poſtejum. 10.

Si ſub Exortum *Solis*, globabunt ſe Nubes prope *Solem*, denunciant eodem die *tempeſtatem* aſperam; quod ſi ab Ortu repellantur, & ad Occaſum abibunt, *ſerenitatem*. 11

Si in Exortu *Solis*, diſpergantur Nubes à lateribus *Solis*, aliæ peten- 12.

tes *Auſtrum*, aliæ *Septentrionem*; licet ſit cœlum Serenum circa ipſum *Solem*, præmonſtrat *ventos*.

13. Si *Sol* ſub Nube condatur occidens, *pluviam* denotat in poſterum diem; quod ſi planè pluet occidente *Sole*, *ventos* potiùs. Sin Nubes videantur quaſi trahi verſus Solem;& *ventos*,& *tempeſtatem*.

14. Si *Nubes*, exoriente *Sole*, videantur non ambire Solem, ſed incumbere ei deſupèr, tanquam Eclipſim facturæ, portendunt *ventos*, ex ea parte orituros, quâ illæ *nubes* inclinaverint. Quod ſi hoc faciant meridie, & *venti* fient,& *imbres*.

15. Si *Nubes*,Solem circuncluſerint,quantò minus luminis relinquetur, & magis puſillus apparebit Orbis Solis, tantò turbidior erit *tempeſtas*: Si vero duplex, aut triplex Orbis erit, ut appareant tanquam duo, aut tres Soles, tantò erit tempeſtas atrocior per plures dies

16. *Novilunia* diſpoſitionum Aeris ſignificativa ſunt; ſed magis adhùc Ortus quartus, tanquam *Novilunium confirmatum*. *Plenilunia* autem ipſa præſagiunt magis, quàm dies aliqui ab ipſis.

17. Diuturnâ obſervatione, *Quinta Lunæ* ſuſpecta eſt Nautis, ob tempeſtates.

18. Si *Luna* à Novilunio,ante diem quartum non apparuerit,turbidum aerem per totum Menſem prædicit.

19. *Si Luna* naſcens,aut intra primos dies, cornu habuerit inferius,magis obſcurum, aut fuſcum, aut quovis modo non purum; dies turbidos, & tempeſtates dabit, ante *plenilunium*: ſi circa medium fuerit decolor, circa ipſum *plenilunium* ſequentur *tempeſtates*; ſi cornu ſuperius hoc patiatur, circa *Lunam decreſcentem*.

20. Si Ortu in quarto, pura ibit *Luna* per cœlum, nec cornibus obtuſis, neque prorsùs jacens, neque prorsùs recta, ſed mediocris, *Serenitatem* promittit majore ex parte, uſque ad *Novilunium*.

21. Si in Ortu illo rubicunda fuerit, *ventos* portendit; ſi rubiginoſa, aut obatra, *Pluvias*; ſed nil horum ſignificat ultra *plenilunium*.

22. Recta *Luna* ſemper ferè minax eſt,& infeſta,potiſſimum autem denunciat *ventos*; At ſi appareat cornibus obtuſis, & curtatis, *Imbres* potius.

23. Si alterum Cornu *Lunæ* magis acuminatum fuerit, & rigidum, altero magis obtuſo, *ventos* potiùs ſignificat; ſi utrunque, *pluviam*.

24. Si circulus, aut *Halo* circa *lunam* appareat, *pluviam* potius ſignificat, quàm *ventos*; niſi ſtet recta *Luna* intra eum Circulum, tum verò utrunque.

25. Circuli circa *lunam*, *ventos* ſempèr denotant, ex parte quâ ruperint; Etiam ſplendor illuſtris circuli in aliquâ parte, *ventos* ex eâ parte, quâ ſplendet.

26. Circuli circa *Lunam*, ſi fuerint duplices, aut triplices, præmonſtrant horridas, & aſperas tempeſtates; at multò magis,ſi illi Circuli non fuerint integri,ſed maculoſi,& interſtincti.

27. *Plenilunia*, quoad colores, & Halones, eadem fortè denotant, quæ Ortus quartus: ſed magis præſentia, nec tam procraſtinata.

Plenilunia ſolent eſſe magis ſerena, quàm cæteræ ætates *Lunæ*, ſed eadem, hyeme, quandoque intenſiora dant frigora. 28.

Luna ſub occaſum ſolis ampliata, & tamen luminoſa, nec ſubfuſca, *ſerenitatem* portat in plures dies. 29.

Eclipſes Lunæ, quaſi ſemper comitantur *venti*; Solis, *Serenitas*; *pluviæ* raro alterutrum. 30.

A *Conjunctionibus* reliquis *planetarum*, præter Solem, expectabis *ventos*; & ante, & poſt; à Conjunctionibus cum *Sole*, *ſerenitatem*. 31.

In Exortu *Pleiadum*, & *Hyadum*, ſequuntur *Imbres*, & Pluviæ, ſed tranquillæ; In exortu *Orionis*, & *Arcturi*, Tempeſtates. 32.

Stellæ (ut loquimur) diſcurrentes, & ſagittantes, protinùs *ventos* indicant, ex eâ parte, undè vibrantur. Quod ſi ex variis, aut etiam contrariis partibus volitent, magnas tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 33.

Cum non conſpiciantur *Stellæ* minuſculæ, quales ſunt, quas vocant *Aſellos*, idque fit ubique per totum cœlum, magnàs præmonſtrat *Tempeſtates*, & *Imbres* intra aliquot dies: quod ſi alicubi *Stellæ* minutæ obſcurentur, alicubi ſint claræ, *ventos* tantùm, ſed citiùs. 34.

Cœlum æqualiter ſplendens, in Novi-luniis, aut Octu quarto, *ſerenitatem* dabit, per plures dies; æqualitèr obſcurum, *Imbres*; inæqualiter, *ventos*, ab ea parte, qua cernitur Obſcuratio. Quod ſi ſubitò fiat obſcuratio, ſine nube, aut caligine, quæ fulgorem Stellarum perſtringat, graves & aſperæ inſtant Tempeſtates. 35.

Si Planetarum, aut Stellarum majorum aliquam, incluſerit Circulus integer, *imbres* prædicit; ſi fractus, *ventos* ad eas partes, ubi circulus deficit. 36.

Cum tonat vehementiùs; quam fulgurat, *ventos* dabit magnos; ſin crebrò inter tonandum fulſerit, *Imbres* confertos, & grandibus guttis. 37.

Tonitrua *Matutina Ventos* ſignificant; Meridiana *Imbres*. 38.

Tonitrua mugientia, & veluti tranſeuntia, *ventos* ſignificant; at quæ inæquailes habent fragores, & acutos, procellas, tam *ventorum*, quam *Imbrium*. 39.

Cum cœlo ſereno fulguraverit, non longè abſunt *venti*, & *Imbres* ab ea parte, quâ fulgurat; quod ſi ex diverſis partibus cœli fulguraverit, ſequentur atroces, & horridæ Tempeſtates. 40.

Si fulguraverit à plagis cœli gelidioribus, *Septentrione* & *Aquilone*, ſequentur grandines; ſi à tepidioribus, *Auſtro* & *Zephyro*, Imbres, cum cœlo æſtuoſo. 41.

Magni fervores, poſt ſolſtitium Æſtivale, deſinunt plerunque in tonitru, & fulgura; quæ ſi non ſequantur, deſinunt in *ventos*, & *pluvias* per plures dies. 42.

Globus flammæ, quem *Caſtorem* vocabant Antiqui, qui cernitur navigantibus in mari, ſi fuerit unicus, atrocem Tempeſtatem prænunciat (*Caſtor* ſcilicet eſt Frater inter-mortuus) at multò magis, ſi non hæſerit *Malo*, ſed volvatur, aut ſaltet; Quod ſi fuerint gemini, (præſente ſcilicet *Polluce* Fratre vivo) idque tempeſtate adultâ, ſalutare ſignum habetur: ſin fuerint tres (ſuperveniente ſcilicet *Helenâ*, peſte re- 43.

rum)magis dira incumbet *Tempeſtas*: videtur ſanè unicus, crudam ſignificare materiam tempeſtatis; duplex, quaſi coctam, & maturam: triplex, vel multiplex, copiam ægrè diſſipabilem.

44. Si conſpiciantur Nubes ferri incitatiùs, cœlo ſereno, expectentur *Venti*, ab eâ parte, à quâ feruntur nubes. Quod ſi globabuntur, & glomerabunt ſimul, cum Sol appropinquaverit ad eam partem, in qua globantur, incipient diſcuti; quod ſi diſcutientur magis verſus *Boream*, ſignificat *ventum*; ſi verſus *Auſtrum*, *pluvias*.

45. Si occidente Sole, Nubes orientur atræ, aut fuſcæ, *Imbrem* ſignificant: Si adverſus Solem, in Oriente ſcilicet, eadem nocte, ſi juxta Solem ab Occidente, in poſterum diem, cum *ventis*.

46. Liquidatio, ſive diſſerenatio cœli nubili, incipiens in contrarium *venti*, qui flat, *Serenitatem* ſignificat; ſed à parte *venti*, nihil indicat, ſed incerta res eſt.

47. Conſpiciuntur quandoque plures, veluti Cameræ, aut contignationes Nubium, alteræ ſuper alteras (ut aliquando quinque ſimul ſe vidiſſe, & notaſſe affirmet *Gilbertus*) & ſempèr atriores ſunt infimæ, licet quandoque ſecus appareat, quia candidiores viſum magis laceſſunt; Duplex contignatio, ſi ſit ſpiſſior, *pluvias* denotat inſtantes (præſertim ſi nubes inferior cernatur quaſi gravida) plures contignationes perendinant *pluvias*.

48. *Nubes*, ſi ut vellera lanæ ſpargentur, hinc inde, *tempeſtates* denotant, Quod ſi inſtar ſquammarum, aut teſtarum, altera alteri incumbat, ſiccitatem, & *ſerenitatem*.

49. *Nubes* plumatæ, & ſimiles ramis palmæ, aut floribus Iridis, *Imbres* protinùs, non ita multò poſt, denunciant.

50. Cùm *Montes*, & *Colles* conſpiciantur veluti pileati, incumbentibus in illis Nubibus, eóſque circumplectentibus, *Tempeſtates* præmonſtrat imminentes.

51. *Nubes* electrinæ, & aureæ, ante Occaſum Solis, & tanquam cum fimbriis deauratis, poſtquam Sol magis condi cœperit, *ſerenitates* præmonſtrant.

52. *Nubes* luteæ, & tanquam cœnoſæ, ſignificant *Imbrem* cum *vento* inſtare.

53. *Nubecula* aliqua, non antè viſa ſubitò ſe monſtrans, cœlo circùm ſereno, præſertim ab Occidente, aut circa Meridiem, *Tempeſtatem* indicat ingruentem.

54. *Nebulæ*, & caligines aſcendentes, & ſursùm ſe recipientes, *pluvias*, & ſi ſubitò hoc fiat, ut tanquam ſorbeantur, *ventos* prædicunt; at cadentes, & in vallibus reſidentes, *Serenitatem*.

55. *Nube* gravidâ candicante, quam vocant Antiqui *Tempeſtatem albam*, ſequitur æſtate, Grando minutus, inſtar confituræ; hyeme, Nix.

56. Autumnus ſerenus ventoſam Hyemem præmonſtrat: ventoſus Hyems, Ver pluvioſum: Ver pluvioſum, Æſtatem ſerenam: ſerena Æſtas, Autumnum ventoſum. Ita ut Annus (ut proverbio dicitur) ſibi debitor rarò ſit; neque eadem ſeries tempeſtatum redeat, per duos Annos ſimul.

Ignes

Ignes in focis, pallidiores ſolito, atque intra ſe murmurantes, *Tempeſtates* nunciant. Quòd ſi Flamma flexuosè volitet, & ſinuet, *ventum* præcipuè : at Fungi, ſive Tuberes in lucernis *pluvias* potiùs. 57.

Carbones clariùs perlucentes, *ventum* ſignificant ; etiam cum favillas ex ſe citiùs diſcutiunt, & deponunt. 58.

Mare cum conſpicitur in portu tranquillum in ſuperficie, & nihilominùs intra ſe murmuraverit, licet non intumuerit, *ventum* prædicit. 59.

Littora in tranquillo reſonantia, Mariſque ipſius ſonitus cum plangore, aut quâdam echô, clariùs, & longiùs ſolito auditus, *ventos* prænunciant. 60.

Si in tranquillo, & planâ ſuperficie *Maris*, conſpiciantur Spumæ hinc inde, aut coronæ albæ, aut Aquarum bullæ, *ventos* prædicunt: Et ſi hæc ſigna fuerint inſigniora, aſperas tempeſtates. 61.

In Mari fluctibus agitato, ſi appareant ſpumæ coruſcantes, (quas *Pulmones Marinos* vocant) prænunciat duraturam Tempeſtatem, in plures dies. 62.

Si *Mare* ſilentio intumeſcat, & intra portum altiùs ſolito inſurgat, aut Æſtus ad litora celeriùs ſolito accedat, *ventos* prænunciat. 63.

Sonitus à *Montibus*, nemorúmque murmur increbreſcens, atque fragor etiam nonnullus in campeſtribus, *ventos* portendit. Cœli quoque murmur prodigioſum, abſque tonitru, ad *ventos* maximè ſpectat. 64.

Folia & paleæ ludentes, ſine aurâ, quæ ſentiatur, & Lanugines plantarum volitantes, plumæque in Aquis innatantes, & colludentes, *ventos* adeſſe nunciant. 65.

Aves aquaticæ concurſantes, & gregatim volantes, *Mergique* præcipuè, & *Fulicæ*, à Mari, aut ſtagnis fugientes, & ad litora, aut ripas properantes, prælertim cum clangore, & ludentes in ſicco, *ventos* prænunciant, maxime ſi hoc faciant manè. 66.

At *terreſtres volucres* contrà, aquam petentes, eámq; alis percutientes, & clangores dantes, & ſe perfundentes ; ac præcipuè *Cornix*, *tempeſtates* portendunt. 67.

Mergi, *Anatéſque*, ante *ventum* pennas roſtro purgant ; at *Anſeres*, clangore ſuo importuno, *pluviam* invocant. 68.

Ardea petens excelſa, adeò ut nubem quandoque humilem, supervolare conſpiciatur, *ventum* ſignificat. At *Milvi* contrà, in ſublimi volantes, *ſerenitatem*. 69.

Corvi ſingultu quodam latrantes, ſi continuabunt, *ventos* denotant, ſi vero carptim vocem reſorbebunt, aut per intervalla longiora crocitabunt, *Imbres*. 70.

Noctua garrula, putabatur ab antiquis, mutationem Tempeſtatis præmonſtrare : ſi in ſereno, *Imbres*; ſi in nubilo, *Serenitatem* : at apud nos *Noctua* clarè, & libentèr ululans, *Serenitatem* plerunq; indicat, præcipuè Hyeme. 71.

Aves in arboribus habitantes, ſi in nidos ſuos, ſedulò fugitent, & à pabulo citiùs recedant, *Tempeſtates* præmonſtrant : *Ardea* vero in arenâ ſtans triſtis, aut *Cornix* ſpatians, *Imbres* tantùm. 72.

Delphini

73. *Delphini* tranquillo Mari laſcivientes, Flatum exiſtimantur prædicere, ex quâ veniunt parte; at turbato ludentes & aquam ſpargentes, contrà, *Serenitatem.* At plærique Piſcium, in ſummo natantes, aut quandóque exilientes, *pluviam* ſignificant.

74. Ingruente *vento*, Sues ita terrentur, & turbantur, & incompoſitè agunt, ut Ruſtici dicant illud ſolum Animal videre *Ventum*, ſpecie ſcilicet horrendum.

75. Paulò ante *Ventum*, *Araneæ* ſedulò laborant, & nent, acſi providè præoccuparent, quia *Vento* flante nere nequeunt.

76. Ante pluviam, *Campanarum* ſonitus auditur magis ex longinquo; At ante *Ventum*, auditur magis inæqualitèr accedens, & recedens, quemadmodum fit *vento* manifeſtò flante.

77. *Trifolium* inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere, pro certo ponit *Plinius.*

78. Idem ait, *vaſa*, in quibus eſculenta reponuntur, quandóque ſudorem in repoſitoriis relinquere, idque diras tempeſtates prænunciare.

Monitum. *Cum* Pluvia, *&* Venti, *habeant materiam ferè communen; cumque* Ventum *ſemper præcedat nonnulla Condenſatio Aeris, ex Aerè novitèr facto, intra veterem recepto, ut ex plangoribus littorum, & excelſo volatu* Ardeæ, *& aliis patet; Cumque* pluviam *ſimilitèr præcedat Aeris Condenſatio (ſed Aer in* Pluviâ *poſteà contrahitur magis, in* Ventis *contrà excreſcit) Neceſſe eſt, ut* Pluviæ *habeant complura* Prognoſtica, *cum* Ventis *communia. De iis conſule* Prognoſtica Pluviarum, *ſub titulo ſuo.*

Imitamenta Ventorum.

Ad Artic. 33. Connexio. *SI animum homines inducere poſſent, ut Contemplationes ſuas, in ſubjecto ſibi propoſito, non nimiùm figerent, & cætera tanquam* parerga *rejicerent; nec circa ipſum ſubjectum in infinitum, & plerunque inutilitèr ſubtilizarent, haudquaquam talis, qualis ſolet, occuparet ipſos ſtupor, ſed transferendo cogitationes ſuas, & diſcurrendo, plurima invenirent in longinquo, quæ propè latent. Itaque ut in* Iure Civili, *ita in* Iure Naturæ, *procedendum animo ſagaci, ad Similia, & Conformia.*

1. *Folles* apud homines *Æoli utres* ſunt; ùnde *ventum* quis promere poſſit, pro modulo noſtro. Etiam Interſtitia, & Fauces Montium, & Ædificiorum Anfractus, non alia ſunt, quàm Folles majores. In uſu autem ſunt Folles præcipuè, aut ad excitationem Flammarum, aut ad Organa Muſica. *Follium* autem ratio eſt, ut ſugant Aerem propter rationem *Vacui*, (ut loquuntur) & emittant per Compreſſionem.

Etiam

Etiam *Flabellis* utimur manualibus, ad faciendum Ventum, & refrigeria, impellendo ſolummodo Aerem leniter. 2.

De cœnaculorum æſtivorum refrigeriis, quædam poſuimus in *Reſponſo* ad *Artic.* 9. Poſſunt inveniri alii modi magis accurati, præſertim ſi Follium modo alicubi attrahatur Aer, alicubi emittatur. Sed ea, quæ jam in uſu ſunt, ad ſimplicem compreſſionem, tantum referuntur. 3.

Flatus in *Microcoſmo*, & Animalibus, cum *ventis* in Mundo majore, optimè conveniunt; Nam & ex humore gignuntur, & cum humore alternant, ut faciunt *venti* & *pluviæ*; & à calore fortiore diſſipantur, & perſpirant. Ab illis autem, transferenda eſt certè ea Obſervatio ad *ventos*; quod ſcilicet gignantur *Flatus*, ex materiâ, quæ dat vaporem tenacem, nec facilè reſolubilem, ut Fabæ, & Legumina, & Fructus; quod etiam, eodem modo ſe habet in *ventis* majoribus. 4.

In deſtillatione vitrioli, & aliorum Foſſilium, quæ ſunt magis flatuoſa, opus eſt receptaculis valdè capacibus, & amplis, alioqui effringentur. 5.

Ventus factus ex *Nitro*, commiſto in *Pulvere pyrio*, erumpens, & inflans flammam, *ventos* in Univerſo (exceptis fulminoſis) non tantum imitatur, ſed exuperat. 6.

Hujus autem vires premuntur, in Machinis humanis, ut in Bombardis, & Cuniculis, & domibus pulverariis incenſis, utrum autem, ſi in Aere aperto, magna *pulveris pyrii* moles, incenſa eſſet, *ventum* ex Aeris commotione, etiam ad plures horas excitatura eſſet, nondùm venit in Experimentum. 7.

Latet ſpiritus flatuoſus, & expanſivus, in *Argento vivo*, adeò ut pulverem pyrium, (ut quidam volunt,) imitetur, & parum ex eo, pulveri pyrio admiſtum, eum reddat fortiorem. Etiam de *Auro* loquuntur *Chymiſtæ*, quod periculosè, & ferè tonitrui modo, in quibuſdam præparationibus erumpat; ſed de his mihi non compertum eſt. 8.

Obſervatio major.

MOtus Ventorum *tanquam in ſpeculo ſpectatur, in* Motibus Aquarum *quoad plurima.*

Venti Magni *ſunt Inundationes Aeris, quales conſpiciuntur Inundationes Aquarum; utræque ex aucto* Quanto. *Quemadmodùm Aqua aut deſcendunt ex Alto, aut emanant è Terrâ; ita & ventorum nonnulli ſunt dejecti, nonnulli exurgunt. Quemadmodùm nonnunquam intra Amnes ſunt contrarii Motus; unus fluxûs Maris, alter Curſûs Amnis, & nihilominùs unicus efficitur Motus,*

inferioribus Ventis (*qui proculdubiò non tantum poſſunt, quantum ſuperiores*) *primò videndum.*

4. *Ad* Ventos, *qui circum latera* Navium, *& ſubter* vela *ipſarum potiſſimùm flant; planè eſt officium* veli ab intrà Mali roſtri, *quæ inclinata eſt, & depreſſa, ut excipiantur; ne fiat diſpendium, & jactura* venti. *Idque & per ſe prodeſt, &* ventis, *qui reliquis velis miniſtrant, nil obeſt: Circa hoc, non video quid ulterius per diligentiam humanam fieri poſſit, niſi fortè etiam ex medio Navis, ſimilia* vela *humilia adhibeantur, inſtar Pinnarum, aut Alarum, ex utroque latere gemina, cum* ventus *eſt* rectus.

5. *At quod ad cavendum de furto attinet, quod fit, cum* vela *poſteriora* ventum *ab anterioribus ſurripiant, in* vento *recto*; (*nam in* Laterali *omnia* vela *cooperantur*;) *non video quid addi poſſit diligentiæ humanæ; niſi fortè, ut flante* vento recto, *fiat ſcala quædam* velorum, *ut poſteriora* vela *à* Malo puppis *ſint humillima, media à* Malo principis *mediocria, anteriora à* Malo proræ *celſiſſima; ut alterum* velum *alterum non impediat, ſed potiùs adjuvet, &* ventum *tradat, & tranſmittat. Atque de primo Fonte Impulſionis, hæc obſervata ſint.*

6. *Secundus fons Impulſionis, eſt ex Modo* percuſſionis veli, *per* ventum; *quæ ſi propter* ventum *contractum ſit acuta, & rapida, movebit magis; ſi obtuſa, & languida, minùs.*

7. *Quod ad hoc attinet, plurimùm intereſt ut* vela *mediocrem extenſionem, & tumorem recipiant: nam ſi extendantur rigidè, inſtar Parietis* ventum *repercutiunt; ſi laxè, debilis ſit Impulſio.*

8. *Circa hoc, benè ſe expedivit in aliquibus Induſtria humana, licèt magis ex caſu, quàm ex judicio. Nam in* Vento Laterali, *contrahunt partem* veli, *quæ* Vento *opponitur, quantum poſſunt; atque hoc modo* Ventum *immittunt in eam partem, quà flare debet. Atque hoc agunt & volunt. Sed interim hoc ſequitur (quod fortaſſè non vident) ut* Ventus *ſit contractior, & reddat* percuſsionem *magis acutam.*

9. *Quid addi poſſit induſtriæ humanæ, in hâc parte, non video; niſi mutetur Figura in* velis, *& fiant aliqua* vela *non tumentia in rotundo, ſed inſtar Calcaris, aut Trianguli cum* Malo, *aut ligno, in illo angulo verticis, ut &* Ventum *magis contrahant in acutum, & ſecent Aerem externum potentiùs. Ille autem Angulus* (*ut arbitramur*)

non debet eſſe omninò acutus, ſed tanquam Triangulus curtatus, ut habeat latitudinem. Neque etiam novimus, quid profuturum foret, ſi fiat tanquam velum *in* velo; *hoc eſt, ſi in medio* veli *alicujus majoris, ſit burſa quædam, non omninò laxa ex carbaſo, ſed cum coſtis ex lignis, quæ* Ventum *in medio* veli *excipiat, & cogat in acutum.*

Tertius fons Impulſionis, eſt ex loco, ubi fit percuſſio, iſque du- 10.
plex. Nam ex anteriore parte Navis *facilior, et fortior eſt Impulſio, quam ex poſteriore; & ex ſuperiore parte* Mali, & veli, *quam ab inferiore.*

Neque hoc ignoraſſe viſa eſt induſtria humana, cùm & flante 11
vento *recto, plurimam in velis* Mali Proræ *ſpem ponant; & in malaciis, & tranquillitatibus, vela à ſummo erigere non negligant. Neque nobis in præſentiâ occurrit, quid humanæ, ex hâc parte, induſtriæ addi poſſit; niſi fortè quoad primum, ut conſtituantur duo, aut tres* Mali *in* Prorâ *(medius rectus, reliqui inclinati) quorum* vela *propendeant; & quoad ſecundum, ut amplientur* vela proræ *in ſummo, & ſint minus, quam ſolent eſſe, acuminata. Sed in utroque cavendum incommodo periculi, ex nimiâ depreſſione* Navis.

Motus Ventorum in aliis Machinis humanis.

MOtus *Molendinorum* ad *Ventum*, nihil habet ſubtilitatis, & ni- 1.
hilominùs non benè demonſtrari, & explicari ſolet. *Vela* conſtituuntur, rectà in oppoſitum *Venti* flatûs. Proſtat autem in *Ventum* unum latus veli, alterum latus paulatim flectit ſe, & ſubducit à *Vento*. Converſio autem, ſive conſecutio Motûs, fit ſemper à latere inferiore, hoc eſt eo, quod remotius eſt a *Vento*. At *Ventus* ſuperfundens ſe, in adverſum Machinæ, à quatuor *velis* arctatur, & in quatuor intervallis, viam ſuam inire cogitur. Eam Compreſſionem non benè tolerat *ventus*; Itaque neceſſe eſt, ut tanquam cubito percutiat latera *velorum*, & proinde vertat, quemadmodum ludicra vertibula digito impelli, & verti ſolent.

Quod ſi *vela* ex æquo expanſa eſſent, dubia res eſſet, ex quâ parte 2.
foret Inclinatio, ut in caſu baculi; Cum autem proximum latus, quod occurrit *vento*, impetum ejus dejiciat in latus inferius, atque illinc in ſpatia, cumque latus inferius *ventum* excipiat, tanquam palma manûs, aut inſtar *veli* Scaphæ, fit protinùs converſio ab eâ parte. Notandum

fuerit Naturæ Conſtantis, & regularis, certam efficit Prædictionem; ſi variæ, & compoſitæ tanquam ex naturâ, & caſu, fallacem. Attamen etiam in ſubjecto vario, ſi diligentèr canonizetur, tenebit Prædictio ut plurimùm; temporis forte momenta non aſſequetur, à re non multùm errabit. Quin etiam quoad tempora eventûs, & complementi, nonnullæ Prædictiones ſatis certò collimabunt, eæ videlicet, quæ ſumuntur non à cauſis, verùm ab ipſâ re jam inchoatâ, ſed citiùs ſe prodente in Materiâ proclivi, & aptius diſpoſitâ quàm in aliâ; ut in Topicis *circa hunc* 32. Articulum *ſuperiùs diximus.* Prognoſtica *igitur* ventorum *jam proponemus, miſcentes nonnihil neceſſariò de* prognoſticis pluviarum, & ſerenitatis, *quæ bene diſtrahi non poterant; ſed juſtam de illis inquiſitionem propriis titulis remittentes.*

Sol ſi oriens cernatur concavus, dabit eo ipſo die *Ventos*, aut *im-* 1.
bres: Si appareat tanquam levitèr excavatus, *Ventos*; ſi cavus in profundo, *Imbres*.

Si *Sol* oriatur pallidus, & (ut nos loquimur) aqueus, denotat *pluvi-* 2.
am; ſi occidat pallidus, *Ventum*.

Si corpus ipſum *Solis*, in occaſu cernatur, tanquam ſanguineum, 3.
præmonſtrat magnos *Ventos*, in plures dies.

Si in exortu *Solis*, Radii ejus ſpectantur rutili, non flavi, denotat 4.
pluvias potiùs quàm *Ventos*; idemque, ſi tales appareant in occaſu.

Si in ortu, aut occaſu *Solis*, ſpectantur radii ejus tanquam contracti, 5.
aut curtati, neque eminent illuſtres, licèt nubes abſint, ſignificat *Imbres*, potiùs quàm *Ventos*.

Si ante ortum *Solis*, oſtenderit ſe Radii præcurſores, & *Ventum* de- 6.
notat, & *Imbres*.

Si in exortu *Solis*, porrigat *Sol* Radios è nubibus, medio *Solis* ma- 7.
nente cooperto nubibus, ſignificabit *pluviam*; maximè ſi erumpant Radii illi deorſum, ut *Sol* cernatur tanquam barbatus: Quod ſi Radii erumpant è medio, aut ſparsìm, orbe exteriore cooperto nubibus, magnas dabit tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*.

Si *Sol* oriens cingitur circulo, à quâ parte is circulus ſe aperie- 8.
rit; expectetur *ventus*: Sin totus circulus æqualitèr defluxerit, Dabit *Serenitatem*.

Si ſub Occaſum *Solis*, appareat circa eum circulus candidus, le- 9.
vem denotat *tempeſtatem*, eâdem nocte; Si ater, aut ſubfuſcus, *ventum* magnum in diem ſequentem.

Si Nubes rubeſcant exoriente *Sole*, prædicunt *ventum*; Si occiden- 10.
te, *Serenum* in poſterum.

Si ſub Exortum *Solis*, globabunt ſe Nubes prope *Solem*, denunciant 11
eodem die *tempeſtatem* aſperam; quod ſi ab Ortu repellantur, & ad Occaſum abibunt, *Serenitatem*.

Si in Exortu *Solis*, diſpergantur Nubes à lateribus *Solis*, aliæ peten- 12.

 tes

Plenilunia ſolent eſſe magis ſerena,quàm cæteræ ætates *Lunæ*,ſed eadem,hyeme,quandoque intenſiora dant frigora. 28.

Luna ſub occaſum ſolis ampliata, & tamen luminoſa,nec ſubfuſca, *ſerenitatem* portat in plures dies. 29.

Eclipſes Lunæ,quaſi ſemper comitantur *venti*; Solis, *Serenitas*; *pluviæ* raro alterutrum. 30.

A *Conjunctionibus* reliquis *planetarum*,præter Solem,expectabis *ventos*;& ante,& poſt; à Conjunctionibus cum *Sole*,*ſerenitatem*. 31.

In Exortu *Pleiadum*, & *Hyadum*, ſequuntur *Imbres*, & Pluviæ, ſed tranquillæ; In exortu *Orionis*,& *Arcturi*, Tempeſtates. 32.

Stellæ (ut loquimur) diſcurrentes, & ſagittantes, protinùs *ventos* indicant, ex eâ parte, undè vibrantur. Quod ſi ex variis, aut etiam contrariis partibus volitent, magnas tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 33.

Cum non conſpiciantur *Stellæ* minuſculæ,quales ſunt, quas vocant *Aſellos*,idque fit ubique per totum cœlum, magnàs præmonſtrat *Tempeſtates*, & *Imbres* intra aliquot dies: quod ſi alicubi *Stellæ* minutæ obſcurentur, alicubi ſint claræ, *ventos* tantùm,ſed citiùs. 34.

Cœlum æqualiter ſplendens; in Novi-luniis, aut Ortu quarto, *Serenitatem* dabit, per plures dies; æqualitèr obſcurum,*Imbres*; inæqualiter, *ventos*,ab ea parte,qua cernitur Obſcuratio. Quod ſi ſubitò fiat obſcuratio, ſine nube, aut caligine, quæ fulgorem Stellarum perſtringat, graves & aſperæ inſtant Tempeſtates. 35.

Si Planetarum, aut Stellarum majorum aliquam, incluſerit Circulus integer, *imbres* prædicit; ſi fractus, *ventos* ad eas partes, ubi circulus deficit. 36.

Cum tonat vehementiùs; quam fulgurat, *ventos* dabit magnos; ſin crebrò inter tonandum fulſerit, *Imbres* confertos, & grandibus guttis. 37.

Tonitrua *Matutina Ventos* ſignificant; Meridiana *Imbres*. 38.

Tonitrua mugientia,& veluti tranſeuntia,*ventos* ſignificant;at quæ inæquailes habent fragores, & acutos, procellas, tam *ventorum*,quam *Imbrium*. 39.

Cum cœlo ſereno fulguraverit, non longè abſunt *venti*, & *Imbres* ab ea parte,quâ fulgurat; quod ſi ex diverſis partibus cœli fulguraverit,ſequentur atroces,& horridæ Tempeſtates. 40.

Si fulguraverit à plagis cœli gelidioribus, *Septentrione* & *Aquilone*, ſequentur grandines;ſi à tepidioribus, *Auſtro* & *Zephyro*, Imbres, cum cœlo æſtuoſo. 41.

Magni fervores,poſt ſolſtitium Æſtivale,deſinunt plerunque in tonitru,& fulgura; quæ ſi non ſequantur, deſinunt in *ventos*, & *pluvias* per plures dies. 42.

Globus flammæ,quem *Caſtorem* vocabant Antiqui,qui cernitur navigantibus in mari, ſi fuerit unicus, atrocem Tempeſtatem prænunciat (*Caſtor* ſcilicet eſt Frater inter-mortuus) at multò magis, ſi non hæſerit *Malo*,ſed volvatur, aut ſaltet; Quod ſi fuerint gemini, (præſente ſcilicet *Polluce* Fratre vivo)idque tempeſtate adultâ,ſalutare ſignum habetur: ſin fuerint tres (ſuperveniente ſcilicet *Helenâ*,peſte re- 43.

 rum)

rum)magis dira incumbet *Tempeſtas*: videtur ſanè unicus, crudam ſignificare materiam tempeſtatis; duplex, quaſi coctam, & maturam: triplex,vel multiplex,copiam ægrè diſſipabilem.

44. Si conſpiciantur Nubes ferri incitatiùs, cœlo ſereno, expectentur *Venti*, ab eâ parte, à quâ feruntur nubes.Quod ſi globabuntur,& glomerabunt ſimul, cum Sol appropinquaverit ad eam partem, in qua globantur, incipient diſcuti; quod ſi diſcutientur magis verſus *Boream*,ſignificat *ventum*; ſi verſus *Auſtrum*, *pluvias*.

45. Si occidente Sole, Nubes orientur atræ, aut fuſcæ, *Imbrem* ſignificant: Si adverſus Solem, in Oriente ſcilicet, eadem nocte, ſi juxta Solem ab Occidente, in poſterum diem, cum *ventis*.

46. Liquidatio, ſive diſſerenatio cœli nubili, incipiens in contrarium *venti*,qui flat,*Serenitatem* ſignificat; ſed à parte *venti*,nihil indicat,ſed incerta res eſt.

47. Conſpiciuntur quandoque plures,veluti Cameræ, aut contignationes Nubium, alteræ ſuper alteras (ut aliquando quinque ſimul ſe vidiſſe,& notaſſe affirmet *Gilbertus*)& ſempèr atriores ſunt infimæ, licet quandoque ſecus appareat, quia candidiores viſum magis laceſſunt; Duplex contignatio,ſi ſit ſpiſſior, *pluvias* denotat inſtantes (præſertim ſi nubes inferior cernatur quaſi gravida) plures contignationes perendinant *pluvias*.

48. *Nubes*,ſi ut vellera lanæ ſpargentur,hinc inde, *tempeſtates* denotant, Quod ſi inſtar ſquammarum,aut teſtarum, altera alteri incumbat, ſiccitatem,& *ſerenitatem*.

49. *Nubes* plumatæ, & ſimiles ramis palmæ, aut floribus Iridis, *Imbres* protinùs, non ita multò poſt, denunciant.

50. Cùm *Montes*, & *Colles* conſpiciantur veluti pileati, incumbentibus in illis Nubibus, eóſque circumplectentibus, *Tempeſtates* præmonſtrat imminentes.

51. *Nubes* electrinæ, & aureæ, ante Occaſum Solis, & tanquam cum fimbriis deauratis, poſtquam Sol magis condi cœperit,*ſerenitates* præmonſtrant.

52. *Nubes* luteæ, & tanquam cœnoſæ, ſignificant *Imbrem* cum *vento* inſtare.

53. *Nubecula* aliqua,non antè viſa ſubitò ſe monſtrans, cœlo circùm ſereno,præſertim ab Occidente, aut circa Meridiem, *Tempeſtatem* indicat ingruentem.

54. *Nebulæ*,& caligines aſcendentes, & ſurſùm ſe recipientes, *pluvias*, & ſi ſubitò hoc fiat, ut tanquam ſorbeantur, *ventos* prædicunt; at cadentes, & in vallibus reſidentes, *Serenitatem*.

55. *Nube* gravidâ candicante, quam vocant Antiqui *Tempeſtatem albam*, ſequitur æſtate, Grando minutus, inſtar confituræ; hyeme, Nix.

56. Autumnus ſerenus ventoſam Hyemem præmonſtrat: ventoſus Hyems,Ver pluvioſum: Ver pluvioſum, Æſtatem ſerenam: ſerena Æſtas, Autumnum ventoſum. Ita ut Annus (ut proverbio dicitur)ſibi debitor rarò ſit; neque eadem ſeries tempeſtatum redeat, per duos Annos ſimul.

Ignes

Ignes in focis, pallidiores ſolito, atque intra ſe murmurantes, *Tempeſtates* nunciant. Quòd ſi Flamma flexuosè volitet, & ſinuet, *ventum* præcipuè: at Fungi, ſive Tuberes in lucernis *pluvias* potiùs. 57.

Carbones clariùs perlucentes, *ventum* ſignificant; etiam cum favillas ex ſe citiùs diſcutiunt, & deponunt. 58.

Mare cum conſpicitur in portu tranquillum in ſuperficie, & nihilominùs intra ſe murmuraverit, licet non intumuerit, *ventum* prædicit. 59.

Littora in tranquillo reſonantia, Mariſque ipſius ſonitus cum plangore, aut quâdam echô, clariùs, & longiùs ſolito auditus, *ventos* prænunciant. 60.

Si in tranquillo, & planâ ſuperficie *Maris*, conſpiciantur Spumæ hinc inde, aut coronæ albæ, aut Aquarum bullæ, *ventos* prædicunt: Et ſi hæc ſigna fuerint inſigniora, aſperas tempeſtates. 61.

In Mari fluctibus agitato, ſi appareant ſpumæ coruſcantes, (quas *Pulmones Marinos* vocant) prænunciat duraturam Tempeſtatem, in plures dies. 62.

Si *Mare* ſilentio intumeſcat, & intra portum altiùs ſolito inſurgat, aut Æſtus ad litora celeriùs ſolito accedat, *ventos* prænunciat. 63.

Sonitus à *Montibus*, nemorúmque murmur increbreſcens, atque fragor etiam nonnullus in campeſtribus, *ventos* portendit. Cœli quoque murmur prodigioſum, abſque tonitru, ad *ventos* maximè ſpectat. 64.

Folia & paleæ ludentes, ſine aurâ, quæ ſentiatur, & Lanugines plantarum volitantes, plumæque in Aquis innatantes, & colludentes, *ventos* adeſſe nunciant. 65.

Aves aquaticæ concurſantes, & gregatim volantes, *Mergique* præcipuè, & *Fulicæ*, à Mari, aut ſtagnis fugientes, & ad litora, aut ripas properantes, præſertìm cum clangore, & ludentes in ſicco, *ventos* prænunciant, maxime ſi hoc faciant manè. 66.

At *terreſtres volucres* contrà, aquam petentes, eámq; alis percutientes, & clangores dantes, & ſe perfundentes; ac præcipuè *Cornix*, *tempeſtates* portendunt. 67.

Mergi, *Anatéſque*, ante *ventum* pennas roſtro purgant; at *Anſeres*, clangore ſuo importuno, *pluviam* invocant. 68.

Ardea petens excelſa, adeò ut nubem quandoque humilem, ſupervolare conſpiciatur, *ventum* ſignificat. At *Milvi* contrà, in ſublimi volantes, *ſerenitatem*. 69.

Corvi ſingultu quodam latrantes, ſi continuabunt, *ventos* denotant, ſi vero carptim vocem reſorbebunt, aut per intervalla longiora crocitabunt, *Imbres*. 70.

Noctua garrula, putabatur ab antiquis, mutationem Tempeſtatis præmonſtrare: ſi in ſereno, *Imbres*; ſi in nubilo, *Serenitatem*: at apud nos, *Noctua* clarè, & libentèr ululans, *Serenitates* plerumq; indicat, præcipuè Hyeme. 71.

Aves in arboribus habitantes, ſi in nidos ſuos ſedulò fugitent, & à pabulo citiùs recedant, *Tempeſtates* præmonſtrant. *Ardea* vero in arenâ ſtans triſtis, aut *Corvus* ſpatians, *Imbres* [illegible] 72.

Delphini

73. *Delphini* tranquillo Mari laſcivientes, Flatum exiſtimantur prædicere, ex quâ veniunt parte; at turbato ludentes & aquam ſpargentes, contrà, *Serenitatem.* At plærique Piſcium, in ſummo natantes, aut quandóque exilientes, *pluviam* ſignificant.

74. Ingruente *vento*, Sues ita terrentur, & turbantur, & incompoſitè agunt, ut Ruſtici dicant illud ſolum Animal videre *Ventum*, ſpecie ſcilicet horrendum.

75. Paulò ante *Ventum*, *Araneæ* ſedulò laborant, & nent, acſi providè præoccuparent, quia *Vento* flante nere nequeunt.

76. Ante pluviam, *Campanarum* ſonitus auditur magis ex longinquo; At ante *Ventum*, auditur magis inæqualitèr accedens, & recedens, quemadmodum fit *vento* manifeſtò flante.

77. *Trifolium* inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere, pro certo ponit *Plinius*.

78. Idem ait, *vaſa*, in quibus eſculenta reponuntur, quandóque ſudorem in repoſitoriis relinquere, idque diras tempeſtates prænunciare.

Monitum. *Cum* Pluvia, *&* Venti, *habeant materiam ferè communem*; *cumque* Ventum *ſemper præcedat nonnulla Condenſatio Aeris, ex Aere novitèr facto, intra veterem recepto, ut ex plangoribus littorum, & excelſo volatu* Ardeæ, *& aliis patet*; *Cumque* pluviam *ſimilitèr præcedat Aeris Condenſatio* (*ſed Aer in* Pluviâ *poſteà contrahitur magis, in* Ventis *contrà excreſcit*) *Neceſſe eſt, ut* Pluviæ *habeant complura* Prognoſtica, *cum* Ventis *communia. De iis conſule* Prognoſtica Pluviarum, *ſub titulo ſuo.*

Imitamenta Ventorum.

Ad Artic. 33. *Connexio.* *SI animum homines inducere poſſent, ut Contemplationes ſuas, in ſubjecto ſibi propoſito, non nimiùm figerent, & cætera tanquam* parerga *rejicerent*; *nec circa ipſum ſubjectum in infinitum, & plerunque inutilitèr ſubtilizarent, haudquaquam talis, qualis ſolet, occuparet ipſos ſtupor, ſed transferendo cogitationes ſuas, & diſcurrendo, plurima invenirent in longinquo, quæ propè latent. Itaque ut in* Iure Civili, *ita in* Iure Naturæ, *procedendum animo ſagaci, ad Similia, & Conformia.*

1. *Folles* apud homines *Æoli utres* ſunt; ùnde *ventum* quis promere poſſit, pro modulo noſtro. Etiam Interſtitia, & Fauces Montium, & Ædificiorum Anfractus, non alia ſunt, quàm Folles majores. In uſu autem ſunt Folles præcipuè, aut ad excitationem Flammarum, aut ad Organa Muſica. *Follium* autem ratio eſt, ut ſugant Aerem propter rationem *Vacui*, (ut loquuntur) & emittant per Compreſſionem.

Etiam

Etiam *Flabellis* utimur manualibus, ad faciendum Ventum, & refrigeria, impellendo ſolummodo Aerem lenitèr. 2.

De cœnaculorum æſtivorum refrigeriis, quædam poſuimus in *Reſponſo* ad *Artic.* 9. Poſſunt inveniri alii modi magis accurati, præſertim ſi Follium modo alicubi attrahatur Aer, alicubi emittatur. Sed ea, quæ jam in uſu ſunt, ad ſimplicem compreſſionem, tantum referuntur. 3.

Flatus in *Microcoſmo*, & Animalibus, cum *ventis* in Mundo majore, optimè conveniunt; Nam & ex humore gignuntur, & cum humore alternant, ut faciunt *venti* & *pluviæ*; & à calore fortiore diſſipantur, & perſpirant. Ab illis autem, transferenda eſt certè ea Obſervatio ad *ventos*; quod ſcilicet gignantur *Flatus*, ex materiâ, quæ dat vaporem tenacem, nec facilè reſolubilem, ut Fabæ, & Legumina, & Fructus; quod etiam, eodem modo ſe habet in *ventis* majoribus. 4.

In deſtillatione vitrioli, & aliorum Foſſilium, quæ ſunt magis flatuoſa, opus eſt receptaculis valdè capacibus, & amplis, alioqui effringentur. 5.

Ventus factus ex *Nitro*, commiſto in *Pulvere pyrio*, erumpens, & inflans flammam, *ventos* in Univerſo (exceptis fulminoſis) non tantum imitatur, ſed exuperat. 6.

Hujus autem vires premuntur, in Machinis humanis, ut in Bombardis, & Cuniculis, & domibus pulverariis incenſis, utrum autem, ſi in Aere aperto, magna *pulveris pyrii* moles, incenſa eſſet, *ventum* ex Aeris commotione, etiam ad plures horas excitatura eſſet, nondùm venit in Experimentum. 7.

Latet ſpiritus flatuoſus, & expanſivus, in *Argento vivo*, adeò ut pulverem pyrium, (ut quidam volunt,) imitetur, & parum ex eo, pulveri pyrio admiſtum, eum reddat fortiorem. Etiam de *Auro* loquuntur *Chymiſtæ*, quod periculosè, & ferè tonitrui modo, in quibuſdam præparationibus erumpat; ſed de his mihi non compertum eſt. 8.

Obſervatio major.

MOtus Ventorum *tanquam in ſpeculo ſpectatur, in* Motibus Aquarum *quoad plurima.*

Venti Magni *ſunt Inundationes Aeris, quales conſpiciuntur Inundationes Aquarum; utræque ex aucto* Quanto. *Quemadmodùm Aqua aut deſcendunt ex Alto, aut emanant è Terrâ; ita &* ventorum *nonnulli ſunt dejecti, nonnulli exurgunt. Quemadmodùm nonnunquam intra Amnes ſunt contrarii Motus; unus fluxûs Maris, alter Curſûs Amnis, & nihilominùs unicus efficitur Motus,*

Quantum *non magnum Aeris ſuper-additi, magnum ciet tumorem in Aere circumquaque; Ita ut Aer ille novus, ex reſolutione Vaporum, plus conferat ad Motum, quam ad Materiam; Corpus autem magnum* venti *conſiſtit ex Aere priore, neque Aer novus Aerem veterem ante ſe agit, ac ſi Corpora ſeparata eſſent; ſed utraque commiſta ampliorem locum deſiderant.* 4.

Quando aliud concurrit Principium Motûs, præter ipſam Superonerationem Aeris, Acceſſorium quippiam eſt illud, & Principale fortificat, & auget; unde fit, ut venti *magni, & impetuoſi, raro oriantur ex Super-oneratione Aeris ſimplici.* 5.

Quatuor ſunt Acceſſoria ad Super-onerationem Aeris, Expiratio è ſubterraneis; Deiectio ex media regione Aeris (quam vocant:) Diſſipatio ex Nube facta; & Mobilitas, atque Acrimonia Exhalationis ipſius. 6.

Motus venti *quaſi ſemper lateralis eſt: verum is qui fit per Super-onerationem ſimplicem, uſque à principio: is qui fit per Expirationem è terra, aut Repercuſſionem ab alto, non multo poſt; niſi Eruptio, aut Præcipitium, aut Reverberatio fuerint admodum violenta.* 7.

Aer nonnullam compreſſionem tolerat, antequam Superonerationem percipiat, & Aerem contiguum impellat; ex quo fit, ut omnes venti *ſint paulo denſiores quam Aer quietus.* 8.

Sedantur venti *quinque modis; aut Coeuntibus vaporibus; aut Incorporatis; aut Sublimatis; aut Tranſvectis, aut Deſtitutis.* 9.

Coeunt vapores, atque adeò ipſe Aer in pluviam, quatuor modis: aut per Copiam aggravantem; aut per Frigora condenſantia; aut per Ventos *contrarios compellentes; aut per Obices repercutientes.* 10.

Tam Vapores quam Exhalationes, Materia ventorum *ſunt. Etenim ex exhalationibus nunquam* Pluvia, *ex vaporibus ſæpiſſimè* Venti. *At illud intereſt, quod facti* venti *ex Vaporibus, faciliùs ſe incorporant Aeri puro, & citiùs ſedantur, nec ſint tam obſtinati, quam illi ex Halitibus.* 11.

Modus, & diverſæ conditiones Caloris, *non minùs poſſunt in Generatione* ventorum, *quam Copia aut Conditiones* Materiæ.

Solis 12.

13. *Solis calor, in Generatione* ventorum, *ita proportionatus eſſe debet, ut eos excitet, ſed non tantâ copiâ, ut coeant in* pluviam ; *nec tantâ paucitate, ut prorsùs diſcutiantur, & diſſipentur.*

14. Venti *ſpirant ex parte Fomitum ſuorum : cúmque Fomites variè diſponantur, diverſi* venti, *ut plurimùm, ſimul ſpirant; ſed fortior debiliorem, aut obruit, aut flectit in Currentem ſuum.*

15. *Vbique generantur* venti, *ab ipſa terræ ſuperficie, uſque ad frigidam Regionem Aeris: ſed frequentiores in proximo, fortiores in ſublimi.*

16. Regiones, *quæ habent* ventos Aſſeclas *ex tepidis, ſunt calidiores, quam pro ratione* Climatis *ſui ; quæ ex gelidis, frigidiores.*

Chàrta humana ; ſive Optativa cum proximis, circa ventos.

Optativa. 1. VEla Navium, *ita componere & diſponere, ut minore flatu, majorem conficiant viam. Res inſigniter utilis, ad compendia itinerum per Mare, & parcendum impenſis,*

Proxim. Proximum *non occurrit adhùc inventum, preciſè in practicâ. Sed Conſule de eo* Obſervationes Majores, *ſuper* Art. 26.

Optativ. 2. Molendina *ad* ventum & vela *ipſorum ita fabricari, ut minore flatu, plùs molant. Res utilis ad lucrum.*

Proxim. *Conſule de hoc,* Experimenta *noſtra, in* Reſponſo *ad* Artic. 27. *ubi videtur res quaſi peracta.*

Optativ. 3. Ventos *orituros & occaſuros, & tempora ipſorum prænoſcere. Res utilis ad Navigationes, & Agriculturam ; maximè autem ad electiones temporum, ad prælia Navalia.*

Proxim. *Hùc multa pertinent eorum quæ in Inquiſitione, præſertim in* Reſponſo *ad* Articulum 32. *notata ſunt : At Obſervatio in poſterum diligentior (ſi quibus ea cordi erit) pateſcente jam causâ* Ventorum, *longè exactiora* prognoſtica præſtabit.

Iudicium,& Prognoſtica *facere per* ventos,*de aliis rebus: veluti* Optativ.
primò, ſi ſint Continentes, *aut* Inſulæ *in* Mari, *in aliquo loco, vel* 4.
potiùs mare liberum? *Res utilis ad* Navigationes *novas*, *& incognitas.*

Proximum *eſt*, *Obſervatio circa* Ventos ſtatos; *id quo uſus videtur* Proxim.
Columbus.

Itidem de ubertate, aut Caritate fructuum, & ſegetum, annis ſin- Optativ.
gulis. Res utilis ad lucrum, & venditiones anticipantes, & coemp- 5.
tiones, ut proditum eſt de Thalete, *circa* Monopolium Olivarum.

Hùc pertinent nonnulla, in Inquiſitione *poſita, de* Ventis, *aut malignis*, Proxim.
aut decuſſivis, & temporibus, quandò nocent, ad Artic. 29.

Itidem, de Morbis, & Peſtilentiis, annis ſingulis. Res utilis ad Optativ.
exiſtimationem Medicorum, *ſi illa prædicere poſſint; etiam ad Cau-* 6.
ſas, & Curas morborum; & nonnulla alia Civilia.

Hùc pertinent etiam nonnulla in Inquiſitione *poſita, ad* Art. 30. Proxim.

De Prædictionibus *ex* Ventis, *circa ſegetes, fructus, & morbos; Con-* Monitum.
ſule Hiſtorias Agriculturæ, *&* Medicinæ.

Ventos excitare, & ſedare. Optativ.

De his, habentur quædam ſuperſtitioſa, *&* Magica: *quæ non videntur* 7.
digna, quæ in Hiſtoriam Naturalem *ſeriam*, *& ſeveram recipiantur.* Proxim.
Neque occurrit nobis, aliquid Proximum, *in hoc genere. Deſignatio ea eſſe poterit, ut Natura Aeris penitùs introſpiciatur, & inquiratur; ſi poſſit inveniri aliquid, quod in quantitate non magnâ, in Aerem immiſſum, poſſit excitare, & multiplicare Motum, ad Dilatationem, aut Contractionem, in Corpore Aeris: Ex hoc etenim (ſi fieri poſſit) ſequentur Excitationes, & Sedationes* Ventorum; *quale eſt illud Experimentum* Plinii, *de* Aceto *injecto in occurſum* Turbinis, *ſi verum foret. Altera deſignatio poſſit eſſe, per Emiſſionem* Ventorum *ex ſubterraneis, ſi congregentur alicubi, in magnâ copiâ; quale eſt illud receptum de* Puteo *in* Dalmatiâ; *verum & loca hujuſmodi Carcerum noſſe difficile.*

Complura Ludicra, & mira, per motum Ventorum *efficere.* Optativ.

De his cogitationem ſuſcipere, nobis non eſt otium. Proximum *eſt illud* 8.
vulgatum Duellorum *ad* Ventum: *Proculdubiò, multa ejuſmodi jucunda* Proxim.
reperiri poſſunt; & ad Motus, *& ad* Sonos.

ADITVS
AD TITVLOS
In proximos quinque Menſes deſtinatos.

Hiſtoria Denſi & Rari.

Aditus.

NIL *mirum, ſi Natura Philoſophiæ, & Scientiis Debitrix ſit; cum ad reddendas rationes, nunquàm adhùc ſit interpellata. Neque enim de* Quanto *Materiæ, &* Quomodò, *illud per corpora ſit diſtributum (in aliis copiosè, in aliis parcè) inſtituta eſt Inquiſitio diligens, & diſpenſatoria; ſecundum veros, aut proximos veris calculos. Illud rectè receptum eſt; Nil deperdi, aut addi Summæ univerſali: Etiam tractatus eſt à nonnullis ille locus; Quomodo corpora laxari poßint, & contrahi abſque Vacuo intermiſto, ſecundum plus & minus.* Denſi *autem &* Rari *Naturas, alius ad Copiam, & paucitatem Materiæ retulit, alius hoc ipſum eluſit; pleriq; Authorem ſuum ſecuti, rem totam per frigidam illam diſtinctionem Actûs & Potentiæ diſcutiunt, & componunt. Etiam qui illa Materiæ rationibus attribuunt, (quæ vera eſt ſententia) neque Materiam primam Quanto planè ſpoliatam, licèt ad alias formas æquam volunt, tamen in hoc ipſo inquiſitionem terminant, ulteriùs nihil quærunt, neque quid inde ſequatur perſpiciunt; remque quæ ad infinita ſpectat, & Naturalis Philoſophiæ veluti Baſis eſt, aut non attingunt, aut non urgent.*

Primò igitur, quod benè poſitum eſt, non movendum: Non ſcilicet

licet fieri in aliquâ tranſmutatione corporum, Tranſactionem, aut à nihilo, aut ad nihilum; Sed Opera eſſe ejuſdem Omnipotentiæ, creare ex nihilo, & redigere in nihilum, Ex curſu Naturæ verò hoc nunquam fieri. Itaque Summa Materiæ totalis ſemper conſtat; nil additur, nil minuitur. At iſtam Summam inter corpora per portiones dividi, nemini dubium eſſe poßit. Neq; enim quiſquam ſubtilitatibus abſtractis tam dementatus eſſe queat, ut exiſtimet tantum Materiæ ineſſe dolio Aquæ, quantum decem doliis Aquæ, neque ſimilitèr dolio Aeris, quantum decem doliis Aeris. At in corpore eodem non dubitatur, quin Copia Materiæ multiplicetur pro menſurâ corporis: In corporibus diverſis, ambigitur. Quod ſi demonſtretur, unum dolium Aquæ in Aerem verſum, decem dare dolia Aeris, (iſtam enim computationem propter Opinionem receptam ſumimus, licet centupla verior ſit) benè habet: Etenim jam non ampliùs ſunt diverſa corpora, Aqua & Aer, ſed idem corpus Aeris, in decem doliis. At unum dolium Aeris (ut modò conceſſum eſt) decima tantùm pars eſt decem doliorum. Itaque reſiſti jam non poteſt, quin in uno dolio Aquæ, decuplò plus ſit materiæ, quàm in uno dolio Aeris. Itaque ſi quis aſſerat dolium Aquæ totum, in dolium Aeris unicum verti poſſe, idem prorsùs eſt, ac ſi aſſerat aliquid poſſe redigi ad nihilum. Etenim una Decima Aquæ ad hoc ſufficiet, reliquæ novem partes neceſſe eſt ut annihilentur. Contrà, ſi quis aſſerat Dolium Aeris, in Dolium Aquæ verti poſſe, idem eſt ac ſi aſſerat aliquid poſſe creari ex nihilo. Etenim Dolium Aeris, niſi ad decimam partem Dolii Aquæ attinget, Reliquæ novem partes neceſſe eſt ut fiant ex nihilo, Illud interìm planè confitemur, de rationibus, & calculis, & quotâ parte Quanti Materiæ, quæ diverſis corporibus ſubeſt, & quâ induſtriâ, & ſagacitate de illis Informatio vera capi poſſit, arduam Inquiſitionem eſſe; quam tamen ingens, & latiſſimè fuſa utilitas compenſet. Nam & Denſitates, & Raritates Corporum noſſe, & multò magis Condenſationes, & Rarefactiones procurare, & efficere, maximè intereſt, & Contemplativæ, & practicæ. Cum igitur ſit res (ſi qua alia) planè fundamentalis, & Catholica; Accincti debemus ad eam accedere, quandoquidem omnis Philoſophia abſque eâ, planè diſcincta, & diſſoluta ſit.

Hiſtoria Gravis & Levis.

Aditus.

MOtum Gravitatis & Levitatis, *Veteres Motûs Naturalis nomine inſigniverunt. Scilicet nullum conſpiciebant Efficiens externum, nullam etiam Reſiſtentiam apparentem. Quinimò citatior videbatur Motus iſte in progreſſu ſuo. Huic Contemplationi, vel Sermoni potiùs, Phantaſiam illam* Mathematicam *de Hæſione Gravium ad Centrum Terræ (etiam ſi perforata foret ipſa Terra,) nec non Commentum illud* Scholaſticum, *de Motu Corporum ad loca ſua, veluti* ſalem *aſperſerunt. His poſitis, perfunctos ſe credentes, nil amplius quærebant, niſi quod de* Centro Gravitatis, *in diverſis figuris, & de iis, quæ per Aquam vehuntur, paulò diligentiùs quiſpiam ex illis quæſivit. Neque ex Recentioribus quiſquam operæ pretium circa hoc fecit, addendo ſolummodò pauca* Mechanica, *eáque per* Demonſtrationes *ſuas detorta. Verùm miſsis verbulis, certiſsimum eſt, Corpus non niſi à Corpore pati; nec ullum fieri Motum Localem, qui non ſollicitetur, aut à partibus Corporis ipſius, quod movetur; aut à Corporibus adjacentibus, vel in contiguo, vel in proximo, vel ſaltem intra Orbem Activitatis ſuæ. Itaque vires* Magneticas *non inſcitè introduxit* Gilbertus, *ſed & ipſe factus* Magnes; *nimiò ſcilicet plura, quàm oportet, ad illas trahens, &* Navem *ædificans ex* Scalmo.

Hiſtoria

Hiſtoria Sympathiæ & Antipathiæ rerum.

Aditus.

LIS, & Amicitia *in Naturâ, ſtimuli ſunt Motuum, & Claves Operum. Hinc Corporum Vnio & Fuga, hinc Partium Miſtio & Separatio, hinc altæ atque intimæ Impreſſiones Virtutum, & quod vocant, Conjungere activa cum paſſivis; denique Magnalia Naturæ. Sed impura eſt admodùm hæc pars Philoſophiæ, de* Sympathiâ & Antipathiâ *Rerum, quam etiam* Naturalem Magiam *appellant, atque (quod ſemper ferè fit) ubi diligentia defuit, ſpes ſuperfuit. Operatio autem ejus in hominibus, prorsùs ſimilis eſt ſoporiferis nonnullis Medicamentis, quæ ſomnum conciliant, atque inſuper læta, & placentia ſomnia immittunt. Primò enim* Intellectum *humanum in ſoporem conjicit, decantando Proprietates ſpecificas, & Virtutes occultas, & cœlitùs demiſſas; unde homines ad veras cauſas eruendas non ampliùs excitantur, & evigilant; ſed in hujuſmodi otiis acquieſcunt: deinde innumera Commenta, Somniorum inſtar, inſinuat, & ſpargit. Sperant etiam Homines vani,* Naturam *ex fronte, & perſonâ cognoſcere, & per ſimilitudines extrinſecas, Proprietates internas detegere. Practica quoque Inquiſitioni ſimillima. Præcepta enim* Magiæ Naturalis *talia ſunt, ac ſi confiderent homines terram ſubigere, et* Panem ſuum comedere, *abſque* ſudore vultus; *et per otioſas, et faciles Corporum Applicationes, rerum potentes fieri; ſemper autem in ore habent, et tanquam ſponſores appellant* Magnetem, *et conſenſum* Auri *cum* Argento vivo; *et pauca hujus generis, ad fidem aliarum rerum, quæ neutiquàm ſimili contractu obligantur. Verùm optima quæque laboribus, tùm Inquirendi, tùm Operandi, propoſuit Deus. Nos in jure Naturæ enucleando, et rerum fœderibus interpretandis, paulò diligentiores erimus, nec Miraculis faventes, nec tamen Inquiſitionem inſtituentes humilem, aut anguſtam.*

Hiſtoria Sulphuris, Mercurii, & Salis.

Aditus.

PRincipiorum Trias *iſtud à* Chimiſtis *introductum eſt; atque quoad Speculativa, eſt ex iis, quæ illi afferunt, Inventum optimum. Subtiliores ex iis, quique philoſophantur maximè,* Elementa *volunt eſſe* Terram; Aquam; Aerem; Æthera; *Illa autem non* Materiam *rerum eſſe ponunt, ſed* Matrices; *in quibus ſpecifica Semina rerum generant, pro naturâ* Matricis. *Pro* Materiâ *autem* primâ (*quam ſpoliatam, et adiaphoram ponunt* Scholaſtici) *ſubſtituunt illa tria,* Sulphurem, *Mercurium, et* Salem; *ex quibus omnia Corpora ſint coagmentata, et miſta: Nos vocabula ipſorum accipimus; Dogmata parùm ſana ſunt. Illud tamen non malè cum illorum Opinione convenit, quod duo ex illis,* Sulphurem *ſcilicet, et* Mercurium (*ſenſu noſtro accepta*) *cenſemus eſſe Naturas admodùm primordiales, et penitiſſimos* Materiæ Schematiſmos; *et inter* Formas primæ claſſis *ferè præcipuas. Variare autem poſſumus Vocabula* Sulphuris & Mercurii, *ut ea aliter nominemus;* Oleoſum, Aqueum; Pingue, Crudum: Inflammabile, Non inflammabile: *et hujuſmodi. Videntur enim eſſe hæ duæ Rerum Tribus magnæ prorſus, et quæ Univerſum occupant, et penetrant: Si quidem in Subterraneis, ſunt* Sulphur, *et* Mercurius, *ut appellantur: in Vegetabili et Animali genere, ſunt* Oleum, *et* Aqua: *in Pneumaticis inferioribus, ſunt* Aer, *et* Flamma: *in Cœleſtibus,* Corpus ſtellæ, *et* Æther purum; *verùm de ultimâ hac Dualitate nil adhùc pronunciamus, licet probabilis videatur eſſe Symbolizatio. Quod verò ad* Salem *attinet; alia res eſt. Si enim* Salem *intelligunt pro parte Corporis fixâ, quæ neque abit in Flammam, neque in Fumum; pertinet hoc ad* Inquiſitionem Fluidi, *et* Determinati; *de quibus nunc non eſt ſermo; ſin* Salem *accipi volunt, ſecundum literam, abſque parabolâ*

rabolâ ;non eſt Sal *aliquid tertium à* Sulphure, *&* Mercurio, *ſed miſtum ex utriſque per ſpiritum acrem devinctis. Etenim* Sal *omnis habet partes inflammabiles; habet alias, flammam non ſolùm, non concipientes, ſed eam exhorrentes, & ſtrenuè fugientes. Nihilominùs cum* Inquiſitio *de* Sale, *ſit quiddam Affine* Inquiſitioni *de duobus reliquis, atque inſuper ſit eximii usûs, utpote vinculum utriuſque Naturæ,* Sulphureæ *&* Mercurialis, *& Vitæ ipſius rudimentum; illum etiam in hanc* Hiſtoriam, *&* Inquiſitionem *recipere viſum eſt. At illud interim monemus, de* Pneumaticis *illis;* Aere; Flammâ; Stellis; Æthere; *nos illa (prout certè merentur)* Inquiſitionibus *propriis reſervare; & de* Sulphure, *&* Mercurio *tangibili (nimirùm vel Minerali, vel Vegetabili, & Animali) hic tantùm* Hiſtoriam *inſtituere.*

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

Aditus.

A*Ditus ad hanc Hiſtoriam, invenitur in Hiſtoriâ ipſâ, jam proximè ſequente.*

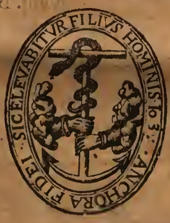
FINIS.

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERVLAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

SIVE,
TITVLVS SECVNDVS
in Hiſtoria Naturali & Experimentali
ad condendam Philoſophiam:
Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ pars Tertia.

LONDINI
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri, & Dom.
D. Arch. Cant.
Sacellanus Domeſticus.

Decemb. 7.
1637.

Guil. Bray.

VIVENTIBVS
ET POSTERIS
SALVTEM.

CVm *Hiſtoriam Vitæ* & *Mortis*, inter *Sex Deſignationes Menſtruas*, ultimo loco poſuerimus; omninò hoc prævertere viſum eſt, & ſecundam edere, propter eximiam rei utilitatem; In quâ, vel minima temporis jactura, pro pretioſâ haberi debet. Speramus enim, & cupimus futurum, ut id plurimorum bono fiat; atque ut *Medici Nobiliores* animos nonnihil erigant, neque toti ſint in *Curarum ſordibus*; neque ſolùm propter *Neceſſitatem honorentur*, ſed fiant demum Omnipotentiæ, & Clementiæ divinæ adminiſtri, in *vitâ Hominum* prorogandâ, & inſtaurandâ; præſertìm cum hoc agatur, per vias tutas,

tutas, & commodas, & civiles, licet intentatas. Etſi enim nos *Chriſtiani*, ad *Terram Promiſſionis* perpetuò aſpiremus, & anhelemus; tamen interìm itinerantibus nobis, in hâc *Mundi Eremo*, etiam *Calceos* iſtos, & tegmina (Corporis ſcilicet noſtri fragilis) quam minimum atteri, erit ſignum *Favoris Divini*.

Hiſtoria

Hiſtoria
VITÆ ET MORTIS.

Aditus.

DE Vita brevi, & Arte longâ, *vetus eſt Cantilena, & querela. Videtur igitur eſſe tanquam ex congruo, ut nos qui pro viribus incumbimus, ad* Artes perficiendas, *etiam de* Vitâ *Hominum* producendâ, *cogitationem ſuſcipiamus, favente* & Veritatis, & Vitæ Authore. *Etſi enim* Vita *Mortalium, non aliud ſit, quàm Cumulus, & acceſsio Peccatorum, & Ærumnarum, quique ad Æternitatem aſpirant, iis leve ſit lucrum* vitæ; *tamen non deſpicienda eſt, etiam nobis* Chriſtianis, *Operum Charitatis Continuatio. Quin etiam* Diſcipulus Amatus *cæteris ſuperſtes fuit, & complures ex* Patribus, *præſertim* Monachis *ſanctis, et* Eremitis, *longævi fuerint; ut iſti Benedictioni, (toties in* Lege veteri *repetitæ,) minus detractum videatur poſt ævum* Servatoris, *quam reliquis Benedictionibus terrenis. Verùm ut hoc pro maximo Bono habeatur, proclive eſt. De modis aſſequendi, ardua Inquiſitio; eóque magis, quod ſit & Opinionibus falſis, & Præconiis vanis depravata. Nam & quæ à turbâ* Medicorum, *de* Humorê Radicali, & Calore Naturali *dici ſolent, ſunt ſeductoria: & laudes immodicæ* Medicinarum Chymicarum, *primò inflant Hominum ſpes, deindè deſtituunt.*

Atque de Morte, *quæ ſequitur ex* Suffocatione, Putrefactione, *& variis* Morbis, *non inſtituitur præſens* Inquiſitio; *pertinet enim*

enim ad Hiſtoriam Medicinalem: ſed de eâ tantum Morte, quæ fit per Reſolutionem, ac Atrophiam ſenilem. Attamen de ultimo paſſu Mortis, atque de ipsâ Extinctione vitæ, quæ tot modis, & exteriùs, & interiùs, fieri poteſt, (qui tamen habent quaſi Atriolum commune, antequam ad Articulum Mortis ventum ſit) inquirere; affine quiddam præſenti Inquiſitioni eſſe cenſemus: ſed illud poſtremo loco ponemus.

Quod reparari poteſt ſensìm, atque primo Integro non deſtructo, id potentia æternum eſt, tanquam Ignis Veſtalis. Cum igitur viderent Medici, & Philoſophi, ali prorsùs Animalia, eorumq; Corpora reparari, & refici, neque tamen id diù fieri, ſed paulò poſt ſeneſcere ea, & ad Interitum properè deduci, Mortem quæſiverunt in aliquo, quod propriè reparari non poſsit; exiſtimantes Humorem aliquem Radicalem, & Primigenium non reparari in ſolidum, ſed fieri jam uſque ab Infantiâ, Appoſitionem quandam degenerem, non Reparationem juſtam; quæ ſensìm cum Ætate depravetur, & demùm Pravum deducat ad Nullum. Hæc cogitarunt imperitè ſatis, & leviter. Omnia enim in Animali, ſub Adoleſcentia, & Juventute, reparantur integrè; quinetiam ad tempus, Quantitate augentur, Qualitate meliorantur; ut Materia Reparationis, quaſi æterna eſſe poſſet, ſi Modus Reparationis non intercideret. Sed revera hoc fit. Vergente ætate, inæqualis admodùm fit Reparatio; aliæ partes reparantur ſatis fœliciter, aliæ ægrè, & in pejus. ut ab eo tempore Corpora humana ſubire incipiant tormentum illud Mezentii, Ut viva in amplexu mortuorum immoriantur, atque facilè reparabilia, propter ægrè reparabilia copulata, deficiant. Nam etiam poſt Declinationem, & decurſum ætatis, Spiritus, Sanguis, Caro, Adeps, facilè reparantur, at quæ ſicciores, aut poroſiores ſunt partes, Membranæ, & Tunicæ omnes, Nervi, Arteriæ, Venæ, Oſſa, Cartilagines, etiam Viſcera pleraque denique Organica ferè omnia, difficiliùs reparantur, & cum jactura. Illæ autem ipſæ partes, cum ad illas alteras Reparabiles partes, actu reparandas, omninò officium ſuum præſtare debeant; activitate ſuâ, ac viribus imminutæ, functiones ſuas ampliùs exequi non poſſunt. Ex quo fit, ut paulo pòſt, omnia ruere incipiant, & ipſæ illæ partes, quæ in naturâ ſuâ ſunt valde reparabiles, tamen deficientibus Organis Reparationis, nec ipſæ ſimiliter amplius commodè reparentur, ſed minuantur, & tandem deficiant. Cauſa autem Periodi ea eſt, quod Spiritus, inſtar Flammæ lenis, perpe-

perpetuò prædatorius,& cum hoc conſpirans Aer externus,qui etiam corpora ſugit,& arefacit, tandem officinam Corporis,& Machinas, & Organa perdat, & inhabilia reddat ad Munus Reparationis. Hæ ſunt veræ viæ Mortis Naturalis *benè & diligenter animo volvendæ Etenim qui Naturæ vias non noverit, quomodo is illi occurrere poſſit,eamque vertere?*

Itaque duplex debet eſſe Inquiſitio, *altera de* Conſumptione, *aut* Deprædatione *corporis humani; altera de ejuſdem* Reparatione, *aut* Refectione*: eo intuitu, ut altera,quantum fieri poſſit, inbibeatur,altera confortetur. Atque prior iſtarum pertinet præcipuè ad Spiritus,& Aerem externum, per quos fit Deprædatio; Secunda ad univerſum proceſſum* Alimentationis, *per quem fit reſtitutio. Atque quoad primam* Inquiſitionis *partem quæ eſt de* Conſumptione,*omninò illa cum Corporibus Inanimatis,magnâ ex parte,communis eſt.Etenim quæ Spiritus innatus(qui omnibus Tangibilibus,ſive vivis,ſive mortuis ineſt,)&* Aer *ambiens,operatur ſuper Inanimata, eadem & tentat ſuper Animata; licet ſuper-additus Spiritus vitalis, illas operationes partìm infringat, & compeſcat,partìm potentèr admodùm intendat,& augeat. Nam Manifeſtiſsimum eſt Inanimata complura abſque Reparatione, ad tempus benè longum durare poſſe:* At *Animata abſque Alimento, & Reparatione, ſubitò concidunt, & extinguuntur, ut & Ignis. Itaque* Inquiſitio *duplex eſſe debet. primò contemplando Corpus humanum, tanquam Inanimatum, & Inalimentatum; deinde tanquam Animatum & Alimentatum. Verùm hæc præfati,ad* Topica Inquiſitionis *jam pergamus.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

Articuli Inquiſitionis

De Vitâ & Morte.

DE Naturâ *Durabilis*, & *minùs Durabilis*, in Corporibus *Inanimatis*, atque ſimul in *Vegetabilibus*, inquiſitionem habeto; non copioſam, aut legitimam, ſed ſtrictim, & per Capita, & tanquam in tranſitu. 1.

De *Deſiccatione*, *Areſactione*, & *Conſumptione* Corporum *Inanimatorum*, & *Vegetabilium*, & de *Modis*, & *Proceſſu* per quos fiunt; atque inſupèr de *Deſiccationis*, *Areſactionis*, & *Conſumptionis Prohibitione*, & *Retardatione*, Corporumque in ſuo ſtatu *Conſervatione*; atque rursùs de Corporum, poſtquàm ſemel areſieri cœperint, *Inteneratione*, & *Emollitione*, & *Revireſcentiâ*, diligentiùs inquirito. 2.

Neque tamen de his ipſis, perfecta, aut accurata facienda eſt Inquiſitio, cùm ex proprio Titulo Durabilis *hæc depromi debeant, cúmque non ſint in Inquiſitione præſenti principalia, ſed lumen tantummodò præbeant ad Prolongationem, &* Inſtaurationem *vitæ, in* Animalibus. *In quibus ipſis, (ut jam dictum eſt) eadem ferè uſu veniunt, ſed ſuo modo. Ab Inquiſitione autem circa* Inanimata *&* Vegetabilia, *tranſeat Inquiſitio ad* Animalia *præter* Hominem.

De *Animalium Longævitate*, & *Brevitate vitæ*, cum circumſtantiis debitis, quæ ad hujuſmodi Ævitates videantur facere, inquirito. 3.

4. Quoniam vero duplex eſt Duratio Corporum; altera in Identitate ſimplici, altera per Reparationem; quarum prima in Inanimatis tantùm obtinet, ſecunda in Vegetabilibus, & Animalibus, & perficitur per *Alimentationem*; ideò de *Alimentatione*, ejuſque viis, & proceſſu inquirito: neque id ipſum exactè (pertinet enim ad *Titulos Aſſimilationis*, & *Alimentationis*) ſed ut reliqua in tranſitu.

Ab Inquiſitione circà Animalia, *atque* Alimentata, *tranſeat illa ad* Hominem: *cùm verò jam deventum ſit ad Subjectum Inquiſitionis principale, debet eſſe in omnibus Inquiſitio magis exacta, & numeris ſuis abſoluta.*

5. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Ætates Mundi*, *Regiones*, & *Climata*, & *Loca Nativitatis*, & *Habitationis*, inquirito.

6. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Propagines*, & *Stirpes* ſuas (tanquam eſſet hæreditaria;) atque etiam ſecundum *Complexiones*, *Conſtitutiones*, & *Habitus*, Corporis *Saturas*, nec-non *modos*, & *ſpatia grandeſcendi*, atque ſecundum *Membrorum Facturas*, & *Compages* inquirito.

7. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ in hominibus*, ſecundum *Tempora Nativitatis*, ita inquirito, ut *Aſtrologica* & *Schemata cœli*, in præſentià omittas; recipito tantùm Obſervationes (ſi quæ ſint) plebeias, & manifeſtas, de *partubus ſeptimo*, *octavo*, *nono*, & *decimo Menſe*; etiam *Noctù*, *Interdiù*, & quo *Menſe Anni*?

8. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Victum*, *Diætas*, *Regimen vitæ*, *Exercitia*, & ſimilia, inquirito; Nam quatenus ad *Aerem*, in quo vivunt, & morantur *Homines*, de eo, in *Articulo* ſuperiore de *Locis Habitationis*, inquiri debere intelligimus.

9. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Studia*, & *Genera Vitæ*, & *Affectus Animæ*; & varia *Accidentia*, inquirito.

10. De *Medicinis*, quæ putantur vitam prolongare, ſeorſùm inquirito.

11. De *Signis* & *Prognoſticis* vitæ longæ; & brevis, non illis quæ *Mortem* denotant in propinquo, (id enim ad *Hiſtoriam Medicinalem* pertinet) ſed de iis quæ etiam in *Sanitate* apparent, & obſervantur, inquirito, ſive ſint *Phyſiognomica*, ſive alia.

Hactenùs inſtituta eſt Inquiſitio de Longævitate & Brevitate vitæ, *tanquam* Inartificialis, *& in confuſo; huic adjicere viſum eſt* Inquiſitionem Artificialem *atque innuentem ad Praxim, per* Intentiones. *Eæ genere ſunt tres. Diſtributiones autem magis Particulares* Intentionum *earum proponemus, cùm ad ipſam* Inquiſitionem *ventum erit. Tres illæ* Intentiones *generales ſunt:* Prohibitio Conſumptionis; Perfectio Reparationis; Renovatio Veterationis.

12. De iis quæ *Corpus* in *Homine*, ab *Areſactione*, & *Conſumptione* conſervant, & eximunt; aut ſaltem *Inclinationem* ad eas, remorantur, & differunt, inquirito.

13. De iis quæ pertinent ad univerſum *Proceſſum Alimentationis* (unde ſit *Reparatio* in Corpore *Hominis*) ut ſit proba, & minimâ cum jacturâ, inquirito.

De

De iis quæ *purgant inveterata*, & *reponunt Nova*, quæque etiam ea, quæ jam arefacta & indurata ſunt, rursùs intenerant, & humectant, inquirito. 14.

Quoniam verò difficile eſt, vias ad Mortem *noſſe, niſi ipſius* Mortis Sedem, *&* Domicilium, (*vel* Antrum *potiùs*) *perſcrutatus ſis, & inveneris; de hoc facienda eſt* Inquiſitio; *neque tamen de omni genere* Mortis, *ſed tantùm de iis* Mortibus, *quæ inferuntur per* Privationem, *&* Indigentiam, *non per* Violentiam; *Illæ enim ſunt tantùm, quæ ad* Atrophiam Senilem *ſpectant.*

De *Articulo Mortis*, & de *Atriolis Mortis*, quæ ad illum ducant, ab omni parte, (ſi modò id fiat per *Indigentiam*, & non per *violentiam*,) inquirito. 15.

Poſtremò, quoniam expedit noſſe Characterem, *& formam* Senectutis, *quod fiet optimè, ſi differentias omnes, in* Statu Corporis, *&* Functionibus, *inter* Iuventutem, *&* Senectutem, *diligentèr collegeris; ut ex iis perſpicere poſſis, quid ſit illud tandem, quod in tot effectus frondeſcat; etiam hanc* Inquiſitionem *ne omittito.*

De differentiis *Status Corporis*, & *Facultatum* in *Iuventute*, atque in *Senectute*; & ſi quid ſit ejuſmodi, quod in Senectute maneat, neque minuatur, diligentèr inquirito. 16.

Natura Durabilis.

Hiſtoria.

Ad Artic. 1.

Metalla in tantum ævum durant, ut tempus *Durationis* ipſorum, Hominum obſervationem fugiat. Etiam quandò ſolvuntur per ætatem, in Rubiginem ſolvuntur, non per Perſpirationem; *Aurum autem* per neutrum. 1.

Argentum vivum, licet humidum ſit, & fluidum, atque per Ignem facilè fiat volatile; tamen (quod novimus) abſque Igne, per ætatem ſolam, nec conſumitur, nec contrahit Rubiginem. 2.

Lapides, præſertìm duriores, & complura alia ex *Foſſilibus*, longi ſunt ævi; idque licet exponantur in Aerem, multò magis dùm conduntur ſub Terrâ: Attamen Nitrum quoddam colligunt *Lapides*, quod illis eſt inſtar Rubiginis: *Gemmæ* autem, & *Cryſtalla*, *Metalla* ipſa ævo ſuperant; Attamen clarore ſuo nonnihil, a longâ ætate, mulctantur. 3.

Obſervatum eſt, *Lapides* ex parte *Boreæ*, citiùs temporis edacitate conſumi, quam *Auſtro* expoſitos, idque & in Pyramidibus, & in Templis, & aliis Ædificiis manifeſtum eſſe: *Ferrum* contrà, ad *Auſtrum* expoſitum, citiùs Rubiginem contrahere, ad *Septentrionem* tardiùs, ut in Bacillis illis ferreis, aut Cratibus, quæ ad Feneſtras apponuntur, liquet. Nec mirum, cum in omni *Putrefactione* (qualis 4.

eſtRubigo)Humiditas acceleret *Diſſolutionem*,in *Arefactione* ſimplici, Siccitas.

5. In *Vegetabilibus*(loquimur de avulſis nec vegetantibus) *Stemmata Arborum* duriorum, ſive trunci, atque ligna, & Materies ex ipſis, per ſæcula nonnulla durant. Partes autem *Stemmatis* variè ſe habent; Sunt enim quædam *Arbores* fiſtuloſæ, ut *Sambucus*, in quibus Pulpa in medio mollior ſit, exterius durius; at in *Arboribus* ſolidis, qualis eſt *Quercus*,interius, (quod *Cor Arboris* vocant,)durat magis.

6. *Folia Plantarum*, & *Flores*, etiam *Caules*, exiguæ ſunt *Durationis*, ſed ſolvuntur in pulverem,ſeſeque incinerant,niſi putrefiant: *Radices* autem ſunt magis durabiles.

7. *Oſſa Animalium* diù durant, ut videre eſt in *Oſſuariis*, ſcilicet Repoſitoriis *Oſſium* Defunctorum: *Cornua* etiam valdè durant; necnon *Dentes*,ſicut in *Ebore*,& *Dentibus Equi Marini*.

8. *Pelles* etiam, & *Corium* valdè durant, ut cernere eſt in *Pergamenis* antiquorum Librorum: quinetiam *Papyrus*,complura ſecula tolerat, licet *Pergamenæ* duratione cedat.

9. *Ignem paſſa* diù durant, ut *Vitrum*,*Lateres*; etiam *Carnes*,& *Fructus Ignem paſſi*, diutiùs durant, quam crudi: neque ob id tantùm, quod hujuſmodi Coctio arceat Putredinem; ſed etiam quod emiſſo *Humore aqueo*, *Humor oleoſus* diutiùs ſe ſuſtineat.

10. *Aqua* omnium Liquorum citiſſimè ſorbetur ab Aere, Oleum contrà tardiùs evaporat; ut cernere eſt,non ſolùm in Liquoribus ipſis,verum etiam in Miſtis: Etenim Papyrus *Aquâ* madefacta atque inde nonnihil Diaphaneitatis nacta, paulò poſt albeſcit, & Diaphaneitatem ſuam deponit, exhalante ſcilicet *Vapore Aquæ*, At contrà,Papyrus *Oleo* tincta, diu Diaphaneitatem ſervat, minimè exhalante *Oleo*: unde qui Chirographa adulterant, *Papyrum Oleatam* Autographo imponunt,atque hâc induſtriâ lineas trahere tentant.

11. *Gummi* omnia,valdè diù durant; Etiam *Cera*,& *Mel*.

12. At *Æqualitas*, & *Inæqualitas* eorum, quæ Corporibus accidunt, non minùs quàm res ipſæ, ad *Durationem*, aut Diſſolutionem valent. Nam *Ligna*,*Lapides*, alia, vel in Aquâ,vel in Aere perpetuo manentia, plus durant, quàm ſi quandóque alluantur, quandóque afflentur. Atque *Lapides* eruti, & in Ædificiis poſiti, diutiùs durant, ſi eodem ſitu, & ad eaſdem Cœli plagas ponantur: quibus jacebant in Mineris: id quod *plantis* etiam è loco motis, & aliò tranſplantatis, accidit.

Obſer-

Obſervationes majores.

LOco Aſſumpti *ponatur, quod certiſſimum eſt; Ineſſe omni Tangibili* Spiritum, *ſive* Corpus pneumaticum, *Partibus tangibilibus obtectum, & incluſum; Atque ex illo* Spiritu *initium capi omnis* Diſſolutionis, & Conſumptionis, *Itaque earundem Antidotum eſt*, Detentio Spiritus. 1.

Spiritus *detinetur duplici modo; Aut per* Compreſſionem *arctam, tanquam in Carcere; aut per* Detentionem *tanquam ſpontaneam: Atque ea* Manſio *etiam duplici ratione invitatur; videlicet, ſi* Spiritus *ipſe non ſit mobilis admodùm, aut acer; atque ſi inſupèr ab* Aere *ambiente minùs ſollicitetur ad exeundum. Itaque duo ſunt* Durabilia; Durum, & Oleoſum; Durum *conſtringit* Spiritum; Oleoſum *partìm demulcet* Spiritum, *partìm hujuſmodi eſt, ut ab* Aere *minùs ſolicitetur:* Aer *enim* Aquæ *conſubſtantialis*, Flamma *autem* Oleo. *Atque de* Naturâ Durabilis, & *minùs* Durabilis *in* Inanimatis, *hæc inquiſita ſint.* 2.

Hiſtoria.

Herbæ quæ habentur ex Frigidioribus, annuæ ſunt, & quotannis moriuntur, tam Radice, quàm Caule: ut *Lactuca, Portulaca*, etiam *Triticum*, & *Frumenti* omne genus: Sunt tamen etiam ex frigidis, quæ per tres, aut quatuor Annos durant, ut *Viola, Fragaria, Pimpinella, Primula veris, Acetoſa*; At *Borago*, & *Bugloſſa*, cùm videantur vivæ tam ſimiles, Morte differunt; *Borago* enim annua, *Bugloſſa* Anno ſuperſtes. 13.

At *Herbæ* calidæ plurimæ ætatem, & annos ferunt; *Hyſopus, Thymus, Satureia, Majorana altera, Meliſſa, Abſynthium, Chamædrys, Salvia*, &c. At *Feniculum* Caule moritur, Radice repullulat: *Ocymum* verò, & *Majorana* (quam vocant,) *ſuavis*, non tam Ætatis, quam Hyemis ſunt impatientes: ſatæ enim in loco valdè munito, & tepido, ſuperſtites ſunt: Certè notum eſt *Schema*, (qualibus in Hortis utuntur ad ornamentum;) 14.

mentum ;) ex *Hyſſopo*, quotannis bis tonſum, uſque ad quadraginta Annos duraſſe.

15. *Frutices* & *Arbores* humiliores, ad ſexageſimum Annum, aliæ etiam duplò magis, vivunt. *Vitis* ſexagenaria eſſe poteſt, & ferax eſt etiam in Senectute. *Roſmarinus* fœlicitèr collocatus, etiam Sexageſimum Annum complet: At *Acanthus*, & *Hedera* ultra centeſimum durant. Sed Rubi Ætas, non percipitur, quia flectendo caput in terram novas nanciſcitur Radices, ut veterem à novâ diſtinguere haud facile ſit.

16. Ex *Arboribus* grandioribus annoſiſſimæ ſunt *Quercus*, *Ilex*, *Ornus*, *Vlmus*, *Fagus*, *Caſtanea*, *Platanus*, *Ficus Ruminalis*, *Lotos*, *Oleaſter*, *Olea*, *Palma*, *Morus*: ex his nonnullæ uſque ad octingenteſimum Annum; etiam earum minùs vivaces, uſque ad ducenteſimum perveniunt.

17. At *Arbores Odoratæ*, & *Reſinoſæ*, materiâ ſuâ ſive Ligno, etiam illis, quas diximus, magis durabiles; Ætate paulò minùs vivaces; *Cupreſſus*, *Abies*, *Pinus*, *Buxus*, *Iuniperus*; At *Cedrus* Corporis magnitudine adjutus, etiam ſuperiores ferè æquat.

18. *Fraxinus* proventu alacris & velox, Ætatem ad centeſimum annum, aut nonnihil ultra producit; quod etiam quandoque facit *Ferula*, & *Acer*, & *Sorbus*: At *Populus*, & *Tilia*, & *Salix*, & (quam appellant) *Sycomôrus*, & *Iuglans*, non adeò vivaces ſunt.

19. *Malus*, *Pyrus*, *Prunus*, *Malus Punica*, *Malus Medica*, & *Cytria*, *Meſpilus*, *Cornus*, *Ceraſus*, ad Quinquageſimum, aut Sexageſimum Annum pervenire poſſunt; præſertìm ſi à Muſco nonnullas ipſarum veſtiente, aliquandò purgentur.

20. Generalitèr Magnitudo Corporis in *Arboribus*, cum Diuturnitate vitæ, (cæteris paribus,) nonnihil habet commune; & ſimilitèr durities Materiæ: quin & *Arbores* Glandiferæ, & Nuciferæ, Frugiferis & Bacciferis, ſunt plerunque vivaciores: atque etiam Præcocibus, vel Fructu, vel Foliis, ſerotinæ & tardiùs frondeſcentes, atque tardiùs etiam Folia deponentes, Ætate diuturniores ſunt: quin & ſylveſtres Cultis; & in eâdem ſpecie, quæ acidum Fructum ferunt, illis quæ dulcem.

Obſer-

Obſervatio Major.

B*Ene admodum notavit* Ariſtoteles, *diſcrimen inter* Plantas, & Animalia, *quoad Alimentationem*, & *Renovationem*, *quòd ſcilicet* Corpus Animalium *ſuis Clauſtris circumſeptum manet; atque inſupèr poſtquam ad juſtam Magnitudinem pervenerit, Alimento continuatur, & conſervatur, ſed nihil novum excreſcit, præter capillos, & Vngues, quæ pro Excrementis habentur; adeò ut neceſſe ſit Succos* Animalium *citiùs veteraſcere: At in* Arboribus, *quæ novos ſubinde Ramos, nova Vimina, novas Frondes, novos Fructus immittunt, evenit ut & ipſæ, quas diximus, partes novæ ſint, nec Ætatem paſſæ, cùm verò, quicquid viride ſit, & adoleſcens, fortiùs & alacriùs Alimentum ad ſe trahat, quàm quod incæperit deſiccari; evenit unà & ſimul, ut* Truncus *ipſe per quem hujuſmodi Alimentum tranſit ad* Ramos, *uberiore, & lætiore Alimento in tranſitu irrigetur, perfundatur, & recreetur: Id quod etiam inſigniter patet, ex hoc (licet illud non annotaverit* Ariſtoteles, *qui nec ea ipſa, quæ jam diximus, tam perſpicue explicavit) quod in* Sepibus, Sylvis cæduis, Arboribus tonſis, *Amputatio Ramorum, aut Surculorum, Caulem ipſum, aut Truncum confortat, illumque efficit longe diuturniorem.*

Deſiccatio

Deſiccatio; Deſiccationis prohibitio; & Deſiccati Inteneratio.

Hiſtoria.

Ad Artic. 2.
1. *IGnis*, & *Calor* intenſus alia deſiccat, alia colliquat;
Limus *ut hic dureſcit, & hæc ut* Cera *liqueſcit*
Vno eodemque Igne.——

Deſiccat *Terram*, & *Lapides*, & *Lignum*, & *Pannos*, & *Pelles*, & quæcunque non fluunt: Colliquat *Metalla*, & *Ceram*, & *Gummi*, & *Butyrum*, & *Sevum*, & hujuſmodi.

2. Attamen in illis ipſis quæ colliquat *Ignis*, ſi vehementior fuerit, ea in fine deſiccat; nam & *Metalla*, ex *Igne* fortiore, emiſſo *Volatili*, minuuntur pondere (præter *Aurum*) & deveniunt magis fragilia; atque *Oleoſa* illa & *pinguia*, ab *Igne* fortiore deveniunt frixa, & toſta, & magis ſicca & cruſtata.

3. *Aer*, præcipuè apertus, manifeſtò deſiccat, nunquàm colliquat; veluti cum viæ, & Superficies Terræ, Imbribus madefactæ deſiccantur; Lintea lota, quæ ad *Aerem* exponuntur, ſiccantur; Herbæ & Folia, & Flores, in umbrâ ſiccantur. At multò magis, hoc facit *Aer*, ſi aut Solis radiis illuſtretur, (modò non inducat Putredinem) aut moveatur; ut flantibus Ventis, & in Areis perflatilibus.

4 *Ætas* maximè, ſed tamen lentiſſimè, deſiccat; ut fit in omnibus Corporibus, quæ Vetuſtate, (modò non intercipiantur à Putredine) areſiunt: *Ætas* autem, nihil eſt per ſe (cum ſit Menſura tantùm Temporis) ſed Effectus producitur, à *Spiritu* Corporum in-nato, qui Corporis Humorem exugit, & unà cum ipſo evolat; & ab *Aere* circumfuſo, qui multiplicat ſe ſuper *Spiritus* innatos, & *Succos* Corporis, eoſque deprædatur.

5. *Frigus* omnium maximè propriè exiccat; ſiquidem *Deſiccatio* non fit niſi per *Contractionem*; quod eſt opus proprium *Frigoris*. Quoniam vero nos *Homines Calidum* potentiſſimum habemus in *Igne*, *Frigidum* autem infirmum admodùm; nihil aliud ſcilicet quam *Hyemis*, aut fortaſse *Glaciei*, aut *Nivis*, aut *Nitri*, ideò *Deſiccationes Frigoris* ſunt imbecillæ, & facilè diſſolubiles. videmus tamen deſiccari Faciem Terræ ex *Gelu*, atque ex *Ventis Martiis* plus, quam ex Sole; cùm idem *Ventus*, qui *Humorem* lambit, etiam *Frigus* incutiat.

6. *Fumus* Foci deſiccat, ut in *Laridis*; & *Linguis Boûm*, quæ in Caminis ſuſpen-

ſuſpenduntur; quinetiam Suffitus ex Olybano, aut Liguo Aloes,& ſimilibus, deſiccat Cerebrum,& Catarrhis medetur.

Sal morâ paulò longiore,deſiccat,non tantùm in extimis,ſed etiam in profundo,ut fit in Carnibus aut Piſcibus ſalitis,quæ per diuturnam *Salitionem*, manifeſtò etiam intrinſecus indurantur. 7.

Gummi calidiora applicata ad Cutem eam deſiccant,& corrugant; quod faciunt etiam *Aquæ* nonnullæ conſtringentes. 8.

Spiritus Vini fortis, in tantum deſiccat inſtar *Ignis*, ut & Albumen Ovi immiſſum candefaciat,& Panem torreat. 9.

Pulveres deſiccant inſtar Spongiatum, ſugendo Humidum, ut fit in *Pulvere*, Atramento injecto, poſt Scriptionem: Etiam *Levor*, & *Unio* Corporis (qui non permittit Vaporem *Humidi* ingredi per poros)per Accidens deſiccat,quia ipſum *Aeri* exponit; ut fit in Gemmis,& Speculis, & Laminis Enſium; in quæ ſi ſpires, cernuntur illa primò vapore obducta, ſed paulò poſt evaneſcit ille vapor, ut Nubecula: atque de *Deſiccatione* hæc inquiſita ſint. 10.

Granaria in uſu ſunt hodiè, ad partes *Germaniæ Orientales*, in Cellis ſubterraneis, in quibus *Triticum*, & alia Grana conſervantur, ſubſtrato,& circumpoſito undique ſtramine,ad nonnullam altitudinem, quod Humiditatem Cavernæ arceat,& ſorbeat: Quâ induſtriâ ſervantur Grana etiam ad viceſimum, aut triceſimum Annum; neque ſervantur tantum à Putredine, ſed (quod ad præſentem *Inquiſitionem* pertinet,) in tali Viriditate, ut Panibus conficiendis optimè ſufficiant; idemque fuiſſe in uſu,in *Cappadociâ*, & *Thraciâ*,& nonnullis locis *Hiſpaniæ*, perhibetur. 11.

Granaria in Faſtigiis Ædium, cum Feneſtris ad *Orientem* & *Septentrionem* commodè collocantur, quinetiam conſtituunt quidam duo Solaria, ſuperiùs, & inferiùs; Superius autem foraminatum eſt, ut Granum per foramen,(tanquam Arena in Clepſidrâ,) continuè deſcendat, & ſubinde palis, poſt aliquot dies, reponatur; ut Granum ſit in continuo Motu. Notandum autem eſt, etiam hujuſmodi res, non tantùm Putredinem cohibere, verùm etiam Viriditatem conſervare, & Deſiccationem retardare; Cujus cauſa eſt ea, quam etiam ſuperiùs notavimus; quòd Evolatio Humoris Aquei, quæ Motu, & Vento acceleratur,Humorem Oleoſum in ſuo eſſe conſervat;qui aliàs in conſortio Humoris Aquei fuiſſet unà evolaturus. Etiam in quibuſdam *Montibus* ubi Aer eſt purus, *Cadavera* ad plures dies manent,non multùm defloreſcentia. 12.

Fructus, veluti *Granata*, *Cytria*,*Mala*,*Pyra*, & hujuſmodi; etiam & *Flores*,ut *Roſa*,*Lilium*,in Vaſis Fictilibus,benè obturatis,diutiùs ſervantur; neque tamen non officit *Aer* ambiens ab extimis, qui etiam per Vas,inæqualitates ſuas defert,& inſinuat; ut in Calore,& Frigore manifeſtum eſt: itaque ſi & Vaſa diligentèr obturentur, atque obturata ſub Terram inſupèr condantur,optimum erit; neque minùs utile eſt, ſi non ſub Terrâ, ſed ſub Aquis condantur, modò ſint umbroſæ, ut Putei, & Ciſternæ in Domibus; ſed quæ ſub Aquis conduntur, meliùs reponuntur in Vaſis Vitreis, quam in Fictilibus. 13.

Generalitèr quæ ſub *Terrâ*,& in *Cellis* ſubterraneis,aut in profundo 14.

 Aqua-

Aquarum reponuntur, virorem ſuum diutiùs tuentur, quam quæ ſupra Terram.

15. Tradunt in *Conſervatoriis Nivium* (ſive ſint in montibus, in Foveis naturalibus, ſive per Artem in Puteis ad hoc factis) obſervatum fuiſſe, quod aliquandò *Malum*, aut *Caſtanea*, aut nux, aut ſimile quippiam inciderit, quæ poſt plures Menſes liquefactâ nive, aut etiam intra Nivem ipſam, inventa ſunt recentia, & pulchra, ac ſi pridiè eſſent decerpta.

16. *Uvæ* apud Ruſticos ſervantur in *Racemis* coopertis intra *Farinam*; quod licet guſtui eas reddat minùs gratas, tamen Humorem & Viriditatem conſervat; etiam omnes *Fructus* duriores, non tantùm in *Farinâ*, ſed in *ſcobe Lignorum*, etiam inter Acervos *Granorum* integrorum, diù ſervantur.

17. Invaluit Opinio, *Corpora* intra *Liquores* ſuæ ſpeciei, tanquam *Menſtrua* ſua, conſervari recentia; ut *Uvas*, in *Vino*, *Olivas* in *Oleo*, &c.

18. Servantur *Mala Granata*, & *Cotonea* tincta pauliſpèr in *Aquam Marinam*, aut *ſalſam*, & paulò poſt extracta; & in *Aere* aperto (modo fuerit in umbrâ) ſiccata.

19. In *Vino*, *Oleo*, aut *Amurcâ* ſuſpenſa diù ſervantur; multo magis in *Melle*, & *Spiritu vini*; atque etiam omnium maximè (ut quidam tradunt) in *Argento Vivo*.

20. *Incruſtatio* etiam *Fructuum*, *Cerâ*, *Pice*, *Gypſo*, *Paſtâ*, aut aliis oblinimentis, aut capſulis, diutiùs eos virides conſervat.

21. Manifeſtum eſt *Muſcas* & *Araneas*, & *Formicas*, & hujuſmodi, caſu in *Electro*, aut etiam *Arborum Gummis* immerſas, & ſepultas, nunquam poſteà marceſcere; licet ſint Corpora mollia, & tenera.

22. *Uvæ* ſervantur penſiles; & ſic de aliis *Fructibus*; duplex eſt enim ejus rei commoditas; una, quod abſque ullâ contuſione, aut compreſſione fiat, qualis contrà fit cum ſuper dura collocantur; altera, quod *Aer* undequáque ipſas æqualitèr ambit.

23. Notatum eſt, tam *Putrefactionem*, quam *Deſiccationem* in *Vegetabilibus*, non ſimilitèr, ex omni parte, incipere; ſed maximè ex eâ parte, per quam ſolebánt, cum eſſent viva, attrahere *Alimentum*; itaque jubent aliqui *Pediculos Malorum*, aut *Fructuum*, *Cerâ*, aut *Pice* liquefactâ, obducere.

24. *Fila Candelarum* aut Lámpadum majora citiùs abſumunt Sevum, aut Oleum, quam minora: Etiam *Flamma* ex *Goſſipio* citiùs quam ex Scirpo, aut Stramine, aut Vimine ligneo; atque in *Baculis Cereorum*, citiùs ex *Iunipero*, aut *Abiete*, quam ex *Fraxino*: Etiam omnis *Flamma* mota & vento agitata, citiùs abſumit, quam tranquilla; itaque intra Cornu minùs citò, quam in aperto: Tradunt quoque *Lychnos* in *Sepulchris*, admodùm diù durare.

25. *Alimenti* etiam *Natura*, & præparatio non minùs facit ad diuturnitatem *Lychnorum*, quàm *Natura Flammæ*: Nam *Cera*, *Sevo* diuturnior eſt; & *Sevum* paulò madidum, *Sevo* ſicciore; & *Cera* dura, *Cerâ* molliore.

26. *Arbores*, ſi quotannis circa *Radices* earum Terram moveris, breviùs durant; ſi per Luſtra aut Decennia, diutiùs; Etiam *Germina*, &

Surculos

Surculos decerpere, facit ad Longævitatem: Item *Stercoratio* aut *Subſtratio cretæ* & ſimilium, aut multa Irrigatio, *Feracitati* confert, Ætatem minuit: Atque de *Prohibitione Deſiccationis*, & *Conſumptionis*, hæc inquiſita ſunt.

Inteneratio Deſiccati, (quæ res eſt præcipua) *Experimenta* præbet pauca; ideoque nonnulla quæ in *Animalibus* fiunt, atque etiam in *Homine*, conjungemus.

Vimina Salicis, quibus ad ligandas Arbores utuntur, in Aquâ infuſa, fiunt magis flexibilia; Similiter *virgarum Ferulæ* extremitates in Urceis cum Aquâ imponuntur, ne ſicceſcant; quin & *Globuli* luſorii, licet per Siccitatem rimas collegerint, poſiti in Aquâ rursùs implentur, & conſolidantur. 27.

Ocreæ ex *Corio* vetuſtate duræ, & obſtinatæ, per illinitionem Sevi ad ignem, molliuntur; etiam Igni ſimplici admotæ, nonnihil: *Veſicæ*, & *Membranæ*, poſtquam fuerint induratæ, ab Aquâ calefactâ, admixto Sevo, aut aliquo Pingui, intenerantur; meliùs autem, ſi etiam paululùm confricentur. 28.

Arbores veteres admodùm, quæ diu ſteterunt immotæ, fodiendo & aperiendo terram, circa *Radices* ipſarum, manifeſtò tanquam juveneſcunt, novis & teneris Frondibus emiſſis. 29.

Boves Aratores veteres, & laboribus penitùs exhauſti, in læta Paſcua inducti *Carnibus* veſtiuntur novis, & teneris, & juvenilibus, ut etiam ad Guſtum *Carnem Juvencorum* referant. 30.

Diæta ſtricta conſumens, & emacians ex *Guaiaco*, *Pane bis cocto*, & ſimilibus (quali ad curandum *Morbum Gallicum*, & inveteratos *Catarrhos*, & *Leucophlegmatiam* utimur) *Homines* ad ſummam *Macilentiam* deducit, conſumptis *Succis* corporis; qui poſtquam cœperint inſtaurari, & refici, manifeſtò cernuntur, magis Juveniles & Virides; quinetiam exiſtimamus *Morbos emaciantes*, poſteà benè curatos, compluribus Vitam prolongaſſe. 31.

Obſervationes majores.

M*Iris modis Homines, more* Noctuarum, *in Tenebris* Notionum *ſuarum acutè vident, ad Experientiam, tanquam lucem diurnam, nictant, & cæcutiunt. Loquuntur de* Elementari Qualitate Siccitatis; *& de Deſiccantibus; & de naturalibus Periodis Corporum, per quas corrumpuntur, & conſumuntur; ſed interim, nec de Initiis, nec de Mediis, nec de Extremis,* Deſiccationis, *&* Conſumptionis, *aliquid, quod valeat, obſervant.* 1.

2. Deſiccatio & Conſumptio, in Proceſſu ſuo, tribus actionibus perficitur; atque originem ducunt Actiones illæ, à Spiritu innato Corporum, ut dictum eſt.

3. Prima Actio eſt, Attenuatio Humidi in Spiritum, ſecunda eſt, Exitus, aut Evolatio Spiritûs: tertia eſt, Contractio partium Corporis craſſiorum, ſtatim poſt Spiritum emiſſum; Atque hoc ultimum eſt illa Deſiccatio, & Induratio de quâ præcipuè agimus: priora duo conſumunt tantùm.

4. De Attenuatione, res manifeſta eſt; Spiritus enim, qui in omni Corpore Tangibili includitur, ſui non obliviſcitur; ſed quicquid nanciſcitur in corpore (in quo obſidetur) quod digerere poſſit, & conficere; & in ſe vertere; illud planè alterat, & ſubigit, & ex eo ſe multiplicat, & novum Spiritum generat. Hoc ex probatione eâ, inſtar omnium, evincitur; quòd quæ plurimùm ſiccantur, Pondere minuuntur, & deveniunt Cava, Poroſa, & ab intùs Sonantia: certiſſimum autem eſt, Spiritum rei præ-inexiſtentem, ad Pondus nihil conferre, ſed illud levare potius; ergo neceſſe eſt, ut Spiritus præinexiſtens, Humidum, & ſuccum Corporis, quæ anteà ponderaverant, in ſe verterit, quo facto pondus minuitur, atque hæc eſt prima Actio, ſcilicet Attenuationis Humoris, et Converſionis ejus in Spiritum.

Secunda Actio, quæ eſt Exitus, ſive Evolatio ſpiritûs, res etiam
5. manifeſtiſſima eſt. Etenim illa Evolatio, cùm fit confertìm, etiam ſenſui patet; in vaporibus Aſpectui, in Odoribus Olfactui, verum ſi ſenſim fiat Evolatio, ut fit per Ætatem, tum demùm peragitur ſine ſenſu; ſed eadem res eſt. Quinetiam, ubi Corporis Compages, aut ita arcta eſt, aut ita tenax, ut Spiritus Poros, et Meatus non inveniat, per quos exeat tum verò etiam partes ipſas craſſiores Corporis, in nixu ſuo exeundi, antè ſe agit, eaſque ultra Corporis ſuperficiem extrudit; ut fit in Rubigine Metallorum, et in Carie omnium Pinguium: Atque hæc eſt ſecunda Actio; ſcilicet Exitus, et Evolationis Spiritûs.

6. Tertia Actio paulò magis obſcura, ſed æquè certa eſt; Ea eſt Contractio Partium craſſiorum poſt Spiritum emiſſum; atque primò videre eſt Corpora poſt Spiritum emiſſum manifeſtò arctari, et minorem locum complere; ut fit in Nucleis Nucium, qui ſiccati non implent teſtam; et in Trabibus, et Palis Ligni, quæ primò contiguæ ſunt ad invicem, ex Deſiccatione autem hiant; atque ex Globulis

luſoriis, et ſimilibus, qui per ſiccitatem rimoſi evadunt, cùm Partes ſe contrahant, et contractæ neceſſariò ſpatia inter ſe relinquant: Secundò patet ex Rugis corporum ſiccatorum; Nixus enim ſe contrahendi, tantum valet, ut Partes contrahendo interim adducat, et ſublevet; Quæ enim in extremitatibus contrahuntur, in Mediis ſublevantur; atque hæc cernere eſt in Papyris, et Membranis vetuſtis; atque in Cute Animalium; atque in Extimis Caſei mollioris, quæ omnia vetuſtate corrugantur: Atque tertiò ſe oſtendit ampliùs hæc Contractio, *in illis, quæ à Calore non tantùm corrugantur, verùm etiam complicantur (et in ſe vertuntur, et quaſi rotulantur; ut cernere eſt in Membranis, et Papyris, et Foliis ad ignem admotis. Etenim* Contractio *per Ætatem, cùm tardior ſit, Rugas ferè parit; at* Contractio *per Ignem, quæ feſtina eſt, etiam* Complicationes. *At in plurimis, ubi non datur* Corrugatio, *aut* Complicatio; *fit ſimplex* Contractio, *et* Anguſtiatio, *et* Induratio, *et* Deſiccatio, *ut primò poſitum eſt; Quòd ſi eouſque invaleſcat* Evolatio Spiritûs, *et* Abſumptio Humidi, *ut non relinquatur ſatis Corporis, ad ſe uniendum, et Contrahendum, tum verò ceſſat* Contractio *ex neceſſitate, et Corpus redditur putre, et nihil aliud, quam Pulviſculus cohærens, qui levi tactu diſſipatur, et abit in Aerem; ut fit in Corporibus cunctis valdè abſumptis; & Papyro, & Linteo, ad ultimum combuſtis; & Cadaveribus imbalſamatis poſt plura ſecula. Atque hæc eſt tertia illa Actio; ſcilicet* Contractionis *Partium craſſiorum poſt* Spiritum *emiſſum.*

Notandum eſt ignem, & Calorem, per accidens tantùm deſiccare; proprium enim eorum Opus eſt, ut Spiritum *& Humida attenuent, & dilatent; ſequitur autem ex Accidente, ut partes reliquæ ſe contrahant; ſive ob fugam Vacui tantùm, ſive ob alium Motum ſimul, de quo nunc non eſt Sermo.* 7.

Certum eſt etiam Putrefactionem, *non minùs quam* Arefactionem, *à* Spiritu *innato originem ducere, ſed longè aliâ viâ incedere; nam in* Putrefactione, Spiritus *non emittitur ſimpliciter, ſed ex parte detentus, mira comminiſcitur; atque etiam partes craſſiores, non tam localitèr contrahuntur, quam coeunt ſingulæ ad* Homogeniam. 8.

Longævitas, & Brevitas Vitæ in Animalibus.

Hiſtoria.

Ad Artic. 3. Connexio.

DE Diuturnitate, & Brevitate Vitæ *in* Animalibus, *tenuis eſt Informatio quæ haberi poteſt; Obſervatio negligens; Traditio fabuloſa: In* Cicuribus *Vita degener corrumpit; in Sylveſtribus Injuria Cœli intercipit.*

Neque quæ Concomitantia videri poſsint, huic Informationi *multùm auxiliantur* (Moles Corporis; Tempus Geſtationis in utero; Numerus Fœtûs: Tempus Grandeſcendi: *alia:*) *propterea quod complicata ſunt iſta, atque aliàs concurrunt, aliàs disjunguntur.*

1. *Hominis Ævum* cæterorum *Animalium* omnium ſuperat (quantum *Narratione* aliquâ certâ conſtare poteſt) præter admodùm paucorum. Atque Concomitantia in eo, ſatis æqualiter ſe habent; *Statura* & *Magnitudo* grandis; *Geſtatio* in *Vtero* novimeſtris; *Fœtus* ut plurimùm unicus; *Pubes* ad Annum Decimum quartum; *Grandeſcentia* ad Vigeſimum.

2. *Elephas*, fide haud dubiâ, curriculum Humanæ Vitæ ordinarium tranſcendit: *Geſtatio* autem in utero Decennalis, fabuloſa; Biennalis, aut ſaltem ſupra annuam, certa: At *Moles* ingens, & *Tempus Grandeſcendi* uſque ad Annum triceſimum, *Dentes* Robore firmiſſimo: Neque etiam Obſervationem *Hominum* fugit, quod *Sanguis Elephanti* omnium ſit frigidiſſimus: *Ætas* autem Ducenteſimum Annum nonnunquam complevit.

3. *Leones* vivaces habiti ſunt, quod complures ex iis reperti ſint edentuli; Signo nonnihil fallaci; cùm illud fieri poſſit ex *Gravitate Anhelitûs.*

4. *Vrſus* magnus Dormitor eſt, *Animal* pigrum, & iners, neque tamen Vivacitatis notatum: Illud autem ſignum brevis Ævi; quod *Geſtatio* ejus in *utero* ſit feſtina admodum, vix ad Quadraginta dies.

5. *Vulpi* multa ſe benè habere videntur ad *Longævitatem*; optimè tecta eſt, Carnivora, & degit in Antris; neque tamen *Vivacitatis* notata: Certè eſt Generis *Canini*, quod Genus brevioris eſt vitæ.

Camelus

Camelus longævus eſt; *Animal* macilentum, & nervoſum; ita ut 6.
Quinquaginta Annos ordinariò, centum quandoque compleat.

Equi vita mediocris, vix Quadrageſimum Annum attingit; Ordi- 7.
narium autem curriculum, Viginti Annorum eſt: Sed hanc *Brevitatem vitæ* fortaſsè *Homini* debet; Deſunt enim jam nobis *Equi Solis*, qui in Paſcuis liberi, & læti degebant. Attamen creſcit *Equus* uſque ad Sextum Annum, & generat in Senectute. Geſtat etiam in utero *Equa* diutiùs, quam *Fœmina*, & in *Gemellis* rarior eſt. *Aſinus* ſimilis ferè ævi ut *Equus*; *Mulus* utroque vivacior.

Cervorum vita celebratur vulgò ob longitudinem; neque tamen 8.
Narratione aliquâ certâ: Neſcio quid de *Cervo Torquato*, coopertâ Torque ipsâ pinguedine carnis, circùm ferunt. Eò minùs credibilis eſt Longævitas in *Cervo*, quod Quinto Anno perficitur; atque non multò poſt, Cornua (quæ annuatim decidunt, & renovantur) ſuccedunt magis conjuncta fronte, & minùs ramoſa.

Canis brevis eſt ævi; non extenditur Ætas ultra Annum Viceſi- 9.
mum, neque ſæpè attingit ad Decimum quartum: *Animal* ex calidiſſimis, atque inæqualitèr Vivens; cùm ut plurimùm, aut vehementiùs moveat, aut dormiat. Etiàm Multiparum eſt, & Novem Septimanas geſtat in utero.

Bos quoque, pro Magnitudine & Robore, admodùm brevis eſt 10.
ævi, quaſi Sex-decim Annorum; Mareſque Fœminis nonnihil vivaciores: Attamen unicum plerunque edit Partum, & geſtat in utero circa ſex Menſes. *Animal* pigrum, & carnoſum, & facilè pingueſcens, & *Herbis* ſolis paſtum.

At Decennalis ætas in *Ovibus* etiam rara eſt; licet ſit *Animal* medi- 11.
ocris Magnitudinis, & optimè tectum; neque quod mirum, cum minimum in illis reperiatur Bilis, Capillitium habent omnium criſpiſſimum; neque enim *Pilus* alicujus Animalis, tam tortus eſt, quam *Lana*. *Arietes* ante Tertium Annum non generant, atque habiles ſunt ad generandum, uſque ad Octavum; *Fœmellæ* pariunt quamdiù vivunt. Morboſum *Ovis Animal*, nec *Ætatis* ſuæ curriculum ferè implet.

Caper etiam ſimilis eſt Ævi cum *Ove*, nec diſpar multùm in cæteris; 12.
licet ſit *Animal* magis agile, & carne paulò firmiore, eóque debuerit eſſe vivacius; attamen ſalacius eſt multo, eóque brevioris Ævi.

Sues ad Quindecim Annos quandóque vivunt, etiam ad viginti; 13.
cúmque ſint Carne, inter *Animalia* omnia, humidiſſimâ, tamen nihil videtur hoc proficere ad Longitudinem vitæ: De *Apro* aut *Sue Silveſtri*, nil certi habetur.

Felis Ætas eſt inter Sextum Annum, & Decimum; Agile *Animal*, 14.
& Spiritu acri, cujus Semen (ut refert *Ælianus*) *Fœmellam* adurit; unde increbuit opinio; Quod *Felis* concipit in Dolore, & parit cum Facilitate: vorax eſt in *Cibis*, quos potiùs deglutit, quam mandit.

Lepores, & *Cuniculi* vix ad Septem Annos perveniunt; *Animalia* 15.
Generativa, etiam Superfœtantia; In hoc diſparia, quod *Cuniculus* ſub terrâ vivit, *Lepus* in aperto; quodque *Leporis* Carnes atriores ſint.

Aves

16. *Aves* mole Corporis, *Quadrupedibus* longè ſunt minores: Puſilla enim res eſt *Aquila* aut *Cignus*, præ *Bove*, aut *Equo*; itèm *Struthio* præ *Elephanto*.

17. *Aves* optimè tectæ ſunt: Pluma enim tepore, & incubitu preſſo ad Corpus, & Lanam, & Capillitia excedit.

18. *Aves*, cùm plures pariant, eos ſimul in Alvo non geſtant, ſed Ova excludunt per vices: undè liberalius ſufficit Alimentum Fœtui.

19. *Aves* parùm, aut nihil Alimenta mandunt, ut integrum ſæpe reperiatur in gulis ipſarum. Attamen frangunt Fructuum Nuces, & Nucleum excerpunt. Exiſtimantur autem eſſe Concoctionis fortis, & calidæ.

20. Motus *Avium*, dùm volant, mixtus eſt, inter Motum Artuum, & Geſtationem; Saluberrimum Exercitationis genus.

21. De *Avium* Generatione *Ariſtoteles* benè notavit, (ſed malè ad alia *Animalia* traduxit) minùs ſcilicet conferre Semen *Maris* ad Generationem; ſed Activitatem potiùs indere, quam Materiam; unde etiam Ova fœcunda, & ſterilia, in plurimis non dignoſcuntur.

22. *Aves* quaſi omnes, ad Magnitudinem ſuam juſtam perveniunt, primo Anno, aut paulò poſt: verum eſt, quoad plumas in nonnullis, quoad Roſtrum in aliis, Annos numerari; ad Magnitudinem autem Corporis, minimè.

23. *Aquila* pro *Longævâ* habetur; Anni non numerantur: Etiam in Signum trahitur *Longævitatis*, quòd Roſtra renovet, undè juveneſcat; ex quo illud, *Aquilæ Senectus*. Attamen res fortaſsè ita ſe habet; ut Inſtauratio *Aquilæ* non mutet Roſtrum, ſed contrà, Mutatio Roſtri inſtauret *Aquilam*: Poſtquam enim Roſtrum, aduncitate ſuâ nimiùm increverit, paſcit *Aquila* cum difficultate.

24. *Vultures* etiam *Longævi* perhibentur, adeò ut vitam ferè ad centeſimum annum producant: *Milvi* quoque, atque adeò omes *Volucres Carnivoræ*, & *Rapaces*, diuturnioris ſunt ævi. De *Accipitre* autem, quia vitam degit degenerem, & ſervilem, ex uſu humano, minùs certum fieri poſſit judicium, circa periodum ejus Vitæ naturalem. Attamen ex Domeſticis, deprehenſus eſt *Accipiter*, aliquandò ad Annos Triginta vixiſſe, ex Sylveſtribus, ad Quadraginta.

25. *Corvus* traditur eſſe ſimilitèr *longævus*, aliquandò Centenarius: Carnivora *Avis*, neque admodùm frequens in Volatu; ſed magis Sedentaria, & carnibus admodùm atris. At *Cornix*, cætera (præterquam Magnitudine, & Voce) ſimilis, paulò minùs diù vivit, ſed tamen habetur ex Vivacibus.

26. *Cygnus*, pro certo, admodùm *longævus* invenitur, & Centeſimum Annum, haud rarò ſuperat; *Avis* optimè plumata, *Icthyophaga*, & perpetuò in Geſtatione, idque in *Aquis Currentibus*.

27. *Anſer* quoque ex *longævis*; licet *Herbâ*, & id genus Pabulo nutriatur; Maximè autem *Sylveſtris*; adeò ut in *Proverbium* apud *Germanos* ſit; *Magis ſenex quam Anſer Nivalis*.

28. *Ciconiæ longævæ* admodum eſſe deberent, ſi verum eſſet quod antiquitùs notatum fuit; Eas *Thebas* nunquam acceſſiſſe, quia urbs illa ſæpiùs capta eſſet: Id ſi caviſſent, aut pluſquam unius ſæculi memoriam

riam habebant, aut Parentes pullos ſuos *Hiſtoriam* edocebant: verùm omnia *Fabellis* plena.

Nam de *Phœnice* tantum accrevit *Fabulæ*, ut obruatur, ſi qua in eâ re fuit veritas. Illud autem, quod Admirationi erat, eum, magno aliarum *Avium* Comitatu, volantem ſemper viſum, minùs mirum; Cùm hoc etiam in *Ululâ* interdiù volante, aut *Pſittaco* è Caveâ emiſſo, ubique cernere detur. 29.

Pſittacus, pro certo, uſque ad Sexaginta annos, cognitus eſt vivere apud nos, quotquot ſupra habuiſſet, cum hùc eſſet tranſvectus. *Avis* Cibi quaſi omnigeni, atque etiam mandens Cibos, atque mutans ſubinde Roſtrum; Aſpera, & ferocula, Carnibus atris. 30.

Pavo ad Viginti annos vivit. Oculos autem *Argûs* non recipit ante Trimatum; Tardigrada *Avis*, Carnibus vero candidis. 31.

Gallus Gallinaceus, Salax, Pugnax, & brevis Ævi; Alacris admodùm *Ales*, & Carnibus etiam albis. 32.

Gallus Indicus, aut *Turcicus* (quem vocant) *Gallinacei* Ævum parùm ſuperat: Iracundus *Ales*, & Carnibus valdè albis. 33.

Palumbes ſunt ex vivacioribus, ut Quinquageſimum Annum aliquandò compleant: Aerius *Ales*, & in alto; & Nidificans, & Sedens. *Columbæ* verò, ac *Turtures*, Vitâ breves, uſque ad Annum Octavum. 34.

At *Phaſiani*, & *Perdices* etiam Decimum ſextum Annum implere poſſunt. *Aves* numeroſi Fœtûs, Carnibus autem paulò obſcuraoribus quam *Pullorum* genus. 35.

Fertur de *Merulâ*, quod ſit, ex *Avibus* minoribus, maximè *Longæva*; Procax certè *Avis*, & Vocalis. 36.

Paſſer notatur eſſe Ævi breviſſimi; Id quod ad Salacitatem refertur in *Maribus*: At *Carduelis* corpore haud Major, deprehenſus eſt vivere ad Annos Viginti. 37.

De *Struthionibus* nihil certi habemus; qui Domi nutriuntur, adeò infœlices fuerunt, ut non deprehenſi ſint diù vivere; De *Ave Ibi* conſtat tantùm quod ſit *Longæva*, Anni non numerantur. 38.

Piſcium vita magis incerta eſt, quam *Terreſtrium*, quùm ſub *Aquis* Degentes minùs obſeverntur. Non reſpirant ex ipſis Plurimi; unde *Spiritus* Vitalis magis concluſus eſt; Itaque licet refrigerium excipiant per Branchias, haud tamen ita continua ſit Refrigeratio, quàm per Anhelitum. 39.

In *Aquis* cùm degant, à *Deſiccatione* illâ, & *Deprædatione*, quæ fit per Aerem ambientem, immunes ſunt; Neque tamen dubium eſt quin *Aqua* ambiens, atque intra poros Corporis penetrans, & recepta, plus noceat ad Vitam quàm *Aer*. 40.

Sanguinis perhibentur eſſe minùs tepidi; Suntque Nonnulli ipſorum voraciſſimi, etiam Speciei propriæ; *Caro* autem ipſorum mollior eſt, quàm *Terreſtrium*, & minùs tenax. Attamen pingueſcunt majorem in modum, ut ex *Balænis* infinita extrahatur Quantitas Olei. 41.

Delphini traduntur vivere Annos circa Triginta; capto Experimento in aliquibus à Caudâ præciſâ; Grandeſcunt autem ad Annos Decem. 42.

Mirum

43. Mirum eſt, quod referunt de *Piſcibus*, quod Ætate, poſt annos nonnullos, plurimùm attenuantur Corpore, manente Caudâ, & Capite, in Magnitudine priore.

44. Deprehenſæ ſunt aliquando, in *Piſcinis Cæſarianis*, *Murenæ* vixiſſe ad Annum Sexageſimum. Certè redditæ ſunt longo uſu tam familiares, ut *Craſſus Orator* Unam ex illis defleverit.

45. *Lucius*, ex *Piſcibus* Aquæ dulcis, longiſſimè vivere reperitur, ad Annum quandóque Quadrageſimum; *Piſcis* vorax, & Carnibus ſiccioribus, & firmioribus.

46. At *Carpio*, *Abramus*, *Tinca*, *Anguilla*, & hujuſmodi, non putantur vivere ultra Annos Decem.

47. *Salmones* citò grandeſcunt, brevi vivunt; Quod etiam faciunt *Truttæ*; At *Perca* tardè creſcit, & vivit diutiùs.

48. Vaſta illa moles *Balenarum*, & *Orcarum*, quamdiù Spiritu regatur, nil certi habemus; Neque etiam de *Phocis*, aut *Porcis Marinis*, & aliis *Piſcibus* innumeris.

49. *Crocodili* perhibentur eſſe admodùm Vivaces, atque Grandeſcendi Periodum itidèm habere inſignem; adeò ut hos ſolos ex *Animalibus* perpetuò, dum vivunt, grandeſcere, Opinio ſit: *Animal* eſt Oviparum, vorax, & ſævum, & optimè tectum contra Aquas. At de reliquo *Teſtaceo* genere, nihil certi, quod ad Vitam ipſorum attinet, reperimus.

Obſervationes Majores.

Normam aliquam Longævitatis, *&* Brevitatis *vitæ in* Animalibus, *invenire difficile eſt, propter Obſervationum negligentiam, & Cauſarum Complicationem: Pauca notabimus.*

1. *Inveniuntur Plures ex* Avibus longævæ, *quam ex* Quadrupedibus; (*ſicut* Aquila, Vultur, Milvus, Pelicanus, Corvus, Cornix, Cygnus, Anſer, Ciconia, Grus, Ibis, Pſittacus, Palumbis, &c.) *licet intra Annum perficiantur, & minoris ſint Molis. Tegumentum certè ipſarum* Avium, *contra Intemperies Cœli, optimum eſt: cúmque in* Aere libero *plerunque degant, ſimiles ſunt* Habitatoribus Montium *puriorum, qui* longævi *ſunt. Etiam Motus ipſarum, qui (ut alibi dictum eſt) mixtus eſt ex* Geſtatione, *atque* Motu Artuum, *minùs fatigat, aut concutit, & magis Salubris eſt: Neq; in* utero Matrum, *Compreſſionem, aut Penuriam Alimenti patiuntur Initia* Volatilium; *quia Ova per vices excluduntur: Maximè verò omnium, illud in cauſâ eſſe arbitramur; Quod ſiant* Aves, *magis*

gis ex Subſtantiâ Matris, *quam* Patris; *unde* Spiritum *nanciſcuntur minùs acrem, & incenſum.*

Poni poſſit, Animalia, *quæ creantur magis ex Subſtantia* Matris, *quam* Patris, *eſſe* Longæviora, *quemadmodùm* Aves, *ut dictum eſt: Etiam, quæ longiore tempore geſtantur in Alvo, plus habere ex Subſtantiâ* Matris, *minus è Semine* Patris; *ac proinde diuturnioris Ævi eſſe: adeò ut exiſtimemus etiam inter* Homines, *(quod in aliquibus notavimus) eos qui ſimiliores ſunt* Matribus, *diutiùs vivere; Necnon* Liberos Senum, *qui ex* Uxoribus Adoleſcentulis *progignuntur, modò fuerint* Patres *ſani, & non morbidi.* 2.

Initia Rerum, *& injuriæ, & auxilio maximè ſubjiciuntur: Itaque minorem* Compreſſionem, *& liberaliorem* Alimentationem Fœtûs in Utero, *ad* Longævitatem *multùm conferre par eſt: Id fit, aut cùm exeunt* Fœtus *per vices, ut in* Avibus; *aut cùm pariuntur Unici, ut in* Animalibus uniparis. 3.

At Tempus longius Geſtationis in utero, *tripliciter facit ad* Longitudinem vitæ. *Primò, quod plus habet* Fœtus *ex Subſtantiâ* Matris; *ut dictum eſt: Deindè, quod prodit confirmatior: Poſtremò, quod* Aeris *vim prædatoriam tardiùs experitur. Quinetiam denotat Periodos ipſius Naturæ, per majores fieri Circulos. Atque licet, &* Boves, & Oves, *qui in* Utero *manent circiter Sex Menſes, brevioris ſint Ævi, tamen id ex aliis cauſis ortum habet.* 4.

Comeſtores Graminis & Herbæ *ſimplicis, brevis ſunt Ævi; longioris autem* Animalia carnivora, *aut etiam* Seminum, & Fructuum Comeſtores, *ſicut Aves: Nam etiam* Cervi, *qui longævi ſunt, quaſi dimidium Pabuli (ut vulgò loquuntur)* ſupra caput petunt. Anſer *autem, præter* Gramen, *etiam aliquid invenit ex* Aquis, *quod juvet.* 5.

Integumentum Corporis *ad* Longævitatem *multùm conferre arbitramur:* Aeris *enim Inæqualitates, (quæ miris modis corpus labefactant, & ſubruunt) propulſat & longiùs arcet; Id quod in* Avibus *præcipuè viget; At quod* Oves, *licet benè tectæ ſint, parùm vivant; id Morbis, (qui illud* Animal *obſident) atque ſimplici Eſui* Graminis, *imputandum eſt.* 6.

Spirituum Sedes *principalis proculdubiò eſt in* Capite; *atque licet ad* Animales Spiritus *tantùm, hoc vulgò referatur, tamen illud ipſum ad omnia pertinet: Neque illud dubium, quod* Spiritus *maximè Corpus lambunt, & conſumunt, adeò ut aut major Copia ipſorum,* 7.

aut

aut major Incenſio, & Acrimonia, plurimùm Vitam abbreviet: Itaque exiſtimamus magnam cauſam Longævitatis in Avibus eſſe, quod pro Mole Corporis, Capita habeant tam minuta; adeo ut etiam Homines, qui valdè magnum habent Cranium, minus diu vivere exiſtimemus.

8. Geſtationem (ut priùs notavimus) omne aliud genus Motûs, ad Longitudinem vitæ ſuperare arbitramur; Geſtantur autem Aves Aquatiles, ut Cygnus; atque Aves omnes in Volatu, ſed cum Artuum Motu ſubindè contentiore; & Piſces; de quorum vitæ Longitudine, parùm certi ſumus.

9. Quæ longiore tempore perficiuntur (non loquendo de Grandeſcentiâ ſolâ, ſed de aliis Gradibus ad Maturitatem; ſicut Homo primò emittit Dentes, deindè Pubem, deinde Barbam, &c.) longæviora ſunt; Indicat enim periodos confici per majores Circulos.

10. Animalia mitiora longæva non ſunt, ut Ovis, Columba; Bilis enim complurium Functionum in Corpore, veluti Cos eſt, & Stimulus.

11. Animalia quorum Carnes ſunt paulò atriores, longioris ſunt vitæ, quam quæ Carnibus ſunt candidis; Indicat enim Succum Corporis, magis firmum, & minùs diſſipabilem.

12. In omni Corruptibili, Quantitas ipſa multùm facit ad Conſervationem Integri: Etenim Ignis magnus longiore tempore extinguitur; Aquæ Portio parva citiùs evaporat; Truncus non tam citò areſcit, quàm Vimen; Itaque generaliter (in Speciebus dico, non in Individuis) quæ Mole grandiora ſunt Animalia, Puſillis ſunt longæviora; niſi aliqua alia Cauſa potens Rem impediat.

Alimen-

ALIMENTATIO
&
Via Alimentandi.

Hiſtoria.

A*Limentum* erga *Alimentatum* debet eſſe Naturæ inferioris, & *Ad Artic. 4.*
ſimplicioris ſubſtantiæ: *Plantæ* ex Terrâ & Aquâ nutriun- 1.
tur; *Animalia* ex Plantis; *Homines* ex Animalibus: Sunt &
Animalia Carnivora, atque *Homo* ipſe Plantas ſumit in par-
tem *Alimenti*; *Homo* verò, & *Carnivora Animalia*, ex Plantis ſolis ægrè
nutriuntur; poſſunt fortaſsè ex Fructibus, & Seminibus Igne coctis,
multo uſu nutriri, ſed Foliis Plantarum, aut Herbarum, minimè; ut
Ordo Foliatanorum Experimento comprobavit.

At nimia *Proximitas*, aut Conſubſtantialitas *Alimenti* erga *Alimen-* 2.
tatum, non ſuccedit: Etenim *Animalia*, quæ Herbis veſcuntur, Car-
nes non tangunt: Etiam ex *Carnivoris Animalibus*, pauca Carnes
propriæ Speciei ſapiunt: *Homines* vero, qui *Anthropophagi* fuerunt,
ordinariò tamen Humanis Carnibus non veſcebantur; ſed aut ex
Ultione in Inimicos, aut pravis Conſuetudinibus in illud deſiderium
lapſi ſunt; At *Arvum*, Grano ex ipſo proveniente, fœlicitèr non ſe-
ritur; neque in Inſitione, Surculus aut Virgultum, in proprium Trun-
cum, immitti ſolet.

Quò *Alimentum* meliùs eſt præparatum, & paulò propiùs acce- 3.
dit ad Subſtantiam *Alimentati*, eò & *Plantæ* feraciores ſunt, & *Ani-*
malia Habitu ſunt pinguiora; Neque enim Virgultum aut Surculus,
in Terram immiſſus, tam benè paſcitur, quam ſi idem immittatur in
Truncum, cum naturâ ſuâ, benè conſentientem, ubi invenit *Alimen-*
tum digeſtum, & præparatum; Neque etiam (ut tradunt) *Semen Cepæ*,
aut Similium, in Terram immiſſum, tam magnam producit Plan-
tam, quam ſi Semen in aliam *Cepam* indatur, Inſitione quadam in
Radicem, & Subterranea; Quinetiam nuper inventum eſt, Virgulta
Arborum Sylveſtrium, veluti *Vlmi*, *Quercûs*, *Fraxini*, & Similium, in
Truncos inſita, longè majora proferre Folia, quàm quæ ſine Inſitione
proveniunt: Etiam *Homines* Carnibus crudis, non tam benè paſcuntur,
quam Ignem paſſis.

Animalia per Os nutriuntur; *Plantæ* per Radices; *Fœtus Animali-*
um in Vtero per Vmbilicum; *Aves* ad parum temporis, ex Vitellis 4.

Ovorum ſuorum, quorum nonnulla pars, etiam poſtquam excluſæ ſunt, in gulis earum invenitur.

5. Omne *Alimentum* movet maximè à Centro ad Circumferentiam, ſive ab Intrà ad Extrà; Attamen notandum eſt, *Arbores* & *Plantas* potiùs per Cortices, & Extima, quam per Medullas, & Intima, nutriri; Etenim ſi circumcirca decorticatæ fuerint, licet ad ſpatium parvum, non vivunt ampliùs: Atque *Sanguis* in Venis *Animalium*, non minùs Carnes ſub illis ſitas nutrit, quam ſupra illas.

6. In omni *Alimentatione* duplex eſt Actio, *Extruſio*, & *Attractio*; Quarum prima à Functione interiore, altera ab exteriore procedit.

7. *Vegetabilia* aſſimilant Alimenta ſua ſimplicitèr, abſque Excretione: Etenim *Gummi*, & *Lachrymæ* potius Exuberantiæ, quam Excretiones ſunt: *Tuberes* autem Morbi potiùs: At *Animalium* Subſtantia magis ſui ſimilis eſt perceptiva; Itaque cum Faſtidio conjuncta eſt, & Inutilia rejicit, Vtilia aſſimilat.

8. Mirum eſt de *Pediculis Fructuum*; quòd omne *Alimentum*, quod tantos quandóque producit Fructus, per tam anguſta *Collula* tranſire cogitur; Fructus enim nunquam Trunco inhæret, abſque Pediculo aliquo.

9. Notandum *Semina Animalium* Nutritionem non excipere, niſi recentia: At *Semina Plantarum* manent Alimentabilia ad longum Tempus: Attamen *Virgulta* non germinant, niſi indantur recentia; neque *Radices* ipſæ longiùs vegetant, niſi ſint Terrâ co-opertæ.

10. In *Animalibus* Gradus ſunt Nutrimenti pro Ætate; *Fœtui in utero* ſufficit Succus Maternus; *A Nativitate* Lac; poſteà Cibi, & Potus; Atque ſub *Senectute* craſſiores ferè Cibi, & ſapidiores placent.

Mandatum. *Præcipuè omnium ad* Inquiſitionem *præſentem facit, diligentèr, & attentè indagare; utrùm non poſſit fieri* Nutritio *ab extrà; aut ſaltem non per Os? Certè* Balnea *ex Lacte exhibentur in Maraſmis, & Emaciationibus; neque deſunt ex* Medicis, *qui exiſtimant* Alimentationem *nonnullam fieri poſſe per* Clyſteria; *omninò huic rei incumbendum; ſi enim* Nutritio *fieri poſſit, aut per Extrà, aut aliàs quàm per Stomachum, tum verò Debilitas Concoctionis, quæ ingruit in Senibus, illis auxiliis compenſari poſſit, & tanquam in Integrum reſtitui.*

LON-

LONGÆVITAS & Brevitas vitæ in Homine.

Hiſtoria.

ANte *Diluvium*, plura Centenaria Annorum, vixiſſe *Homines*, refert ſacra *Scriptura*: Nemo tamen *Patrum* Milleſimum Annum complevit. Neque hæc Vitæ Diuturnitas, *Gratiæ*, aut *Lineæ Sanctæ*, attribui poſſit; cùm recenſeantur, ante *Diluvium*, *Patrum Generationes* undecim; at *Filiorum Adami* per *Cain* tantùm *Generationes* octo; ut *Progenies Cain* etiam Longævior videri poſſit. Iſta vero *Longævitas*, immediatè poſt *Diluvium*, dimidio corruit; ſed in *Poſt-natis*; Nam *Noah* qui antè natus erat, Majorum Ætatem æquavit; & *Sem* ad Sexcenteſimum Annum pervenit. Deinde poſt tres *Generationes* à *Diluvio*, *Vita Hominum*, ad quartam quaſi partem Ætatis primitivæ, reducta eſt; videlicet; ad annos circiter Ducentos. *Ad Artic.* 5. 6, 7, 8, 9. & 11. 1.

2. *Abraham* Annos Centum Septuaginta Quinque vixit; Vir Magnanimus, & cui cuncta cedebant proſperè. *Iſaac* autem ad annum Centeſimum, & Octogeſimum pervenit; Vir Caſtus, & Vitæ quietioris. At *Iacob*, poſt multas Ærumnas, & numeroſam Sobolem, ad annum Centeſimum Quadrageſimum Septimum duravit; Vir Patiens, & Lenis, & Aſtutus. *Iſhmael* autem, Vir Militaris, Annos Centum Triginta Septem vixit. At *Sarah*, (cujus unicæ ex Fœminis, Anni recenſentur,) mortua eſt Anno Ætatis ſuæ, Centeſimo Viceſimo Septimo; Mulier Decora, & Magnanima, optima *Mater* & *Vxor*, neque tamen minùs libertate, quam Obſequio erga Maritum, clara. *Ioſeph* etiam, Vir Prudens, & Politicus, in Adoleſcentiâ afflictus, poſteà in magnâ fœlicitate Ætatem tranſigens, ad Annos Centum, & Decem vixit. *Levi* autem Frater ejus, natu major, Centeſimum Triceſimum Septimum Annum complevit; Vir contumeliæ impatiens, & Vindicativus. Eandémque ferè ætatem attigit *Filius Levi*; itemque *Nepos* ejus, Pater *Aaronis*, & *Moſis*.

3. *Moſes* Centum Viginti Annos vixit; Vir Animoſus, & tamen *Mitiſſimus*, linguâ autem impeditus. Ipſe verò *Moſes*, in *Pſalmo* ſuo, Vitam *Hominis* pronunciavit Annorum tantùm Septuaginta, & ſi quis Robuſtior fuerit, Octaginta eſſe; quæ certè Menſura Vitæ, uſque ad

hodiernum diem, maximâ ex parte, durat. *Aaron* autem Tribus Annis Senior, eodem, cum Fratre, Anno mortuus eſt; Vir Linguâ promptior, Moribus facilior, & minùs conſtans. At *Phineas Aaronis Nepos*, (ex Gratiâ fortaſsè extraordinariâ,) ad Trecenteſimum Annum vixiſſe colligitur, ſi modò *Bellum Iſraelitarum* contra *Tribum Benjamin* (in quâ Expeditione *Phineas* conſultus eſt) eâdem ſerie Temporum geſtum ſit, quâ res in Hiſtoriâ narratur; Vir erat omnium maximè *Zelotes*. *Ioſhua* autem, Vir Militaris, & Dux egregius, & perpetuò florens, ad Annum Centeſimum, & Decimum vixit. Cui *Caleb* fuit *Contemporaneus*, & videtur fuiſſe Æquævus: *Ehud* autem *Iudex*, etiam Centenarius ad minimum fuiſſe videtur, cum poſt devictos *Moabitas*, Octoginta Annos, ſub ejus Regimine *Terra Sancta* quieviſſet; Vir Acer, & Intrepidus, quique pro Populo ſe quodammodò devoviſſet.

4. *Iob* poſt Inſtaurationem Fœlicitatis ſuæ, Annos Centum, & Quadraginta vixit, cùm ante Afflictiones ſuas, eorum Annorum fuiſſet, qui Filios habuerit Ætatis Virilis; Vir Politicus, & Eloquens, & Euergetes, & *Exemplum Patientiæ*. *Eli Sacerdos* vixit Annos Nonaginta octo; Vir Corpore obeſus, Animo placidus, & indulgens in Suos. *Elizæus* autem *Propheta*, videtur mortuus eſſe Centenario major; cùm reperiatur vixiſſe poſt *Aſſumptionem Eliæ* Annos Sexaginta; Tempore vero *Aſſumptionis*, talis fuerit, ut Pueri eum tanquam *Vetulum Calvum* ſubſannaverint. Vir Vehemens, & Severus, & auſteræ vitæ, & Contemptor Divitiarum. *Iſaias* etiam *Propheta* videtur eſſe Centenarius, nam Prophetiæ Munus exercuiſſe ſeptuaginta annos reperitur; Annis tùm quo cœpiſſet prophetizare, tùm, quo mortuus eſſet, incertis. Vir admirabilis Eloquentiæ, & *Propheta Evangelizans*, Promiſſis Dei Teſtamenti Novi (tanquam Uter Muſto,) plenus.

5. *Tobias Senior*, Annos Centum Quinquaginta Octo; *Iunior* Centum Viginti Septem vixerunt. Viri Miſericordes, & Eleemoſynarii. Videntur etiam Tempore *Captivitatis*, Complures ex *Iudæis*, qui è *Babylone* reverſi ſunt, longævi fuiſſe; cum utriuſque *Templi*, (interjecto Annorum Septuaginta ſpatio,) dicantur meminiſſe, & Diſparitatem ipſorum deploraſſe. Poſteà defluxis Sæculis compluribus, Tempore *Servatoris*, *Simeon* invenitur Nonagenarius: Vir Religioſus, & Spei, & Expectationis plenus. Et eodem tempore *Anna Propheteſſa*, ultra Centenarium vixiſſe manifeſtò deprehenditur; cum *Septem Annis Nupta* fuiſſet, *Vidua* autem per *Annos Octoginta Quatuor*, quibus addendi ſunt Anni Virginitatis, & qui Prophetiam ejus de *Servatore* inſecuti ſunt. Mulier Sancta, & Vitam degens, in Orationibus, & Jejuniis.

6. *Longævitates Hominum*, qui apud *Ethnicos Auctores* inveniuntur, parùm certæ memoriæ ſunt; tum propter Fabulas, in quas hujuſmodi Narrationes proclives admodùm ſunt; tum propter Fallaciam in Calculationibus Annorum. Certè de *Ægyptiis*, nil magni refertur, in his quæ extant, quoad *Longævitatem*; cum Reges ipſorum, qui lon-

longiſſimè regnârunt, Quinquageſimum, aut Quinquageſimum quintum annum, non exceſſerint; quod pro nihilo eſt; cùm etiam Temporibus modernis, hujuſmodi Spatia nonnunquam complexantur. At *Arcadum Regibus*, Vitæ longiſſimæ fabuloſè tribuuntur: *Regio* certè illa Montana, & Paſtoralis, & Victûs incorrupti; Attamen cùm ſub *Pane*, tanquam *Deo Tutelari*, fuerit, videntur etiam omnia, quæ ad Eam pertinent, fuiſſe tanquam *Panica*, & Vana, & ad Fabulas idonea.

Numa Romanorum Rex Octogenarius fuit; Vir Pacificus, & Speculativus, & Religioni addictus. *M. Valerius Corvinus* centum annos implevit, interjectis, inter primum & Sextum *Conſulatum*, Annis Quadraginta ſex; Vir Bello, & Animis fortiſſimus, Ingenio civilis, & Populari, & Fortunâ perpetuò florens. 7.

Solon Athenienſis, *Legiſlator*, & Unus ex Septem, ſupra Annos Octoginta vixit; Vir Magnanimus, ſed Popularis, & amans Patriæ: item eruditus, & non alienus à Voluptatibus, & Vitâ teneriore. *Epimenides Cretenſis* Centum Quinquaginta Septem Annos vixiſſe traditur; mixta Res cum Portento, quia Quinquaginta ſeptem ipſorum, ſub Antro eum delituiſſe ferunt. At dimidio Sæculi poſt, *Xenophanes Colophonius*, Annos Centum & duos, aut etiam diutiùs vixit; utpote qui Viginti quinque annos natus, Patriam reliquit, Septuaginta ſeptem totos Annos eſt peregrinatus, ac poſteà rediit; ſed quamdiù à reditu vixerit, non conſtat: Vir non magis Itineribus, quam Mente oberrans; utpote cujus Nomen propter Opiniones, à *Xenophane*, in *Xenomanem* traductum eſt; Vaſti proculdubio Conceptûs, & nihil ſpirans niſi Infinitum. 8.

Anacreon Poeta major Octogenario fuit; Homo laſcivus, & Voluptuarius, & Bibax. *Pindarus Thebanus* Octogeſimum Annum complevit, Poeta ſublimis, cum quâdam novitate Ingenii, & multus in Cultu Deorum. *Sophocles Athenienſis* ſimilem Ætatem complevit, Poeta grandiloquus, totus in ſcribendo, & Familiæ negligens. 9.

Artaxerxes Perſarum Rex, Annos Nonaginta quatuor vixit; Vir hebetioris Ingenii, neque Curarum magnarum patiens, amans Gloriæ, ſed Otii magis. Eodem tempore *Ageſilaus Rex Spartanus* Octoginta quatuor annos implevit; Vir moderatus, ut inter *Reges Philoſophus*; ſed nihilòminùs Ambitioſus, & Bellator, & tam Militiâ, quam Rebus gerendis ſtrenuus. 10.

Gorgias Leontinus Annos Centum & Octo vixit; Vir Rhetor, & prudentiæ ſuæ oſtentator, & qui Adoleſcentes Mercede acceptâ ut inſtitueret, multùm Peregrinator fuit, & paulò ante Mortem, *nihil ſe habere quod Senectutem incuſaret*, dixit. *Protagoras Abderites* Nonaginta Annos vixit: Iſte ſimilitèr Rhetor fuit; ſed non tam Encyclopædiâ uſus, quàm Civiles Res, & inſtructionem, ad Remp. tractandam, docere profeſſus; attamèn Circum-curſator Civitatum, æquè ac *Gorgias*. At *Iſocrates Athenienſis* Nonageſimum Octavum Annum complevit; Rhetor itèm, ſed Vir valdè modeſtus, & Lucem Forenſem fugiens, atque Domi tantum Scholam aperiens. 11.

Democritus Abderites, ad Annos Centum & Novem Ætatem produxit; Magnus *Philoſophus*, & ſi quis alius ex *Græcis*, verè *Phyſicus*; Regionum complurium, & multò magis Naturæ ipſius Perambulator; Sedulus quoque Experimentator, & (quod *Ariſtoteles* ei objicit) *Similitudinum* potius *Sectator*, quam *Diſputationum Leges ſervans*. *Diogenes Synopeus*, ad Nonaginta Annos vixit; Vir erga alios Liber, in ſe Imperioſus; Victu ſordido, & Patientiâ gaudens. *Zeno Citticus*, Centenarius, duobus tantum demptis Annis, fuit; Vir Animo excelſo, & Opinionum Contemptor, magni itidem Acuminis, neque tamen moleſti, ſed quod animos magis caperet, quam conſtringeret; quale etiam poſteà fuit in *Seneca*. *Plato Athenienſis* Annum Octogeſimum primum implevit; Vir Magnanimus, ſed tamen Quietis amantior, Contemplatione ſublimis, & Imaginativus, Moribus Urbanus, & elegans; attamen magis Placidus, quam Hilaris; & Majeſtatem quandam præ ſe ferens. *Theophraſtus Ereſius* Annum Octogeſimum quintum complevit; Vir dulcis Eloquio, dulcis etiam Rerum varietate; quique ex Philoſophiâ Suavia tantùm decerpſerit, Moleſta & Amara non attigerit. *Carneades Cyrenæus* multis poſteà Annis, ad Octogeſimum quintum Ætatis Annum ſimiliter pervenit; Vir Eloquentiæ profluentis, quíque gratâ, & amœnâ Cognitionis varietate, & ſe ipſum, & alios delectaret. At *Ciceronis* Tempore *Orbilius*, non *Philoſophus*, aut *Rhetor*, ſed *Grammaticus*, ad Centeſimum ferè annum vixit; primò Miles, deinde Ludimagiſter; Vir naturâ acerbus, & Linguâ & Calamo, & verſus Diſcipulos etiam Plagoſus.

12. *Q. Fabius Maximus* Sexaginta tribus Annis *Augur* fuit; unde conſtat eum Octogenario majorem occubuiſſe; licet verum ſit, in *Auguratu*, *Nobilitatem* magis ſpectari ſolitam, quam *Ætatem*. Vir prudens & Cunctator, & in omnibus Vitæ partibus Moderatus, & cum Comitate ſeverus. *Maſiniſſa Rex Numidarum* Nonageſimum Annum ſuperavit, & filium genuit, poſt Octogeſimum quintum; Vir acer, & Fortunæ fidens, & Juventute multas rerum viciſſitudines expertus, decurſu Ætatis conſtanter fœlix. At *M. Porcius Cato*, ultra Annum Nonageſimum vixit; Vir ferrei propè Corporis, & Animi; Linguæ acerbæ, & Simultates amans; Idem Agriculturæ deditus, Sibique & Familiæ ſuæ Medicus.

13. *Terentia Ciceronis Uxor*, ad Annum Centeſimum tertium vixit; Mulier multis ærumnis conflictata, primò Exilio Mariti, deinde Diſſidio, & rurſus Calamitate ejus extremâ; etiam Podagrâ ſæpiùs vexata. *Luceia* Annum Centenarium, haud parùm ſuperavit; cum dicatur, Centum Annis totis, in Scenâ Mimam agens pronunciaſſe; Puellæ fortaſsè primò partes ſuſcipiens, poſtremò Anûs decrepitæ. At *Galeria Copiola*, Mima etiam & Saltria, pro Tyrocinio ſuo producta eſt in Scenam, quoto Annò Ætatis incertum eſt; verùm poſt Annos Nonaginta Novem ab ea productione, rurſùs reducta eſt in Scenam non jam pro *Mimâ*, ſed pro *Miraculo*, in *Dedicatione Theatri* à *Pompeio Magno*; Neque hic finis, cum etiam in *Ludis Votivis* pro *Salute Divi Auguſti*, iterum monſtrata ſit in Scenâ.

Fuit

Fuit & alia *Mima*, Ætate paulò inferior, Dignitate ſublimior, quæ ad Nonageſimum Annum Ætatem ferè produxit, *Livia Julia Augusta*, *Cæſaris Auguſti* uxor, *Tiberii* Mater. Etenim ſi *Fabula* fuit *Vita Auguſti* (Id quod ipſe voluit, cùm decumbens Amicis præcepiſſet, ut poſtquam expiraſſet, ſibi *Plauditè* exhiberent) certè & *Livia* optima *Mima* fuit; cum Marito Obſequio, cum Filio, Poteſtate quâdam, & Prædominantiâ tam benè congrueret. Mulier Comis, & tamen Matronalis, Negotioſa, & Poteſtatis tenax. At *Junia C. Caſſii* Uxor, *M. Bruti* Soror, etiam Nonagenaria fuit; cùm poſt *Aciem Philippenſem* Sexaginta quatuor Annos vixiſſet. Mulier Magnanima, Opibus fœlix, Calamitate Mariti & Proximorum, & longâ Viduitate mœſta, ſed tamen Honorata. 14.

Memorabilis eſt *Annus Domini* Septuageſimus Sextus, Tempore *Imperatoris Veſpaſiani*, quo reperiuntur *Longævitatis*, tanquam *Faſti*; Eo enim Anno peractus eſt *Cenſus*, (*Cenſus* autem de Ætatibus Auctoritatem, & Informationem habet fidiſſimam) atque in eâ parte *Italiæ*, quæ jacet inter *Apenninum* & *Padum*, inventi ſunt Homines, qui Annum Centeſimum æquarunt, & ſuperarunt, Centum & Viginti quatuor; videlicet Annorum Centum, Homines Quinquaginta quatuor; Annorum Centum & decem, Homines Quinquaginta ſeptem; Annorum Centum, & viginti quinque, Homines duo; Annorum centum & triginta, Homines quatuor; Annorum Centum & triginta quinque aut triginta ſeptem, Homines itèm quatuor; Annorum centum & quadraginta, Homines tres. Præter hos, Speciatim *Parma* edidit Quinque, quorum Tres centum viginti Annos, Duo centum triginta compleverunt; *Bruxella* Unum, Annorum centum viginti quinque; *Placentia* Unum Annorum centum triginta unius; *Faventia* Unam Mulierem, Annorum centum triginta duorum; Oppidum quoddam (tunc dictum *Velleiacium*) in Collibus circa *Placentiam* decem dedit; quorum Sex Annum Ætatis centeſimum decimum, Quatuor centeſimum viceſimum compleverunt; *Ariminum* denique Unum, Centum & quinquaginta Annorum, nomine *M. Aponium*. 15.

Ne res in longum procederet, Viſum eſt, tam in illis, quos jam recenſuimus, quam in his, quos mox recenſebimus, Nullum adducere Octogenario Minorem: Appoſuimus autem ſingulis Characterem, *ſive* Elogium, *verum & perbreve; at ejuſmodi, quod judicio noſtro, nonnullam habeat ad* Longævitatem (*quæ Moribus, & Fortunâ non parùm regitur*) *relationem; Sed duplici modo; Aut quod tales Longævi eſſe plerunque ſoleant, aut quod tales, licet minùs aptè diſpoſiti, tamen Longævi eſſe aliquandò poſſint.* *Monitum.*

Inter *Imperatores Romanos*, & *Græcos*, itèm *Francos*, & *Germanos*, uſque ad noſtram Ætatem, qui numerum prope Ducentorum Principum complêrunt, Quatuor tantùm inventi ſunt Octogenarii; quibus addere liceat *Imperatores* duos primos; *Auguſtum*, & *Tiberium*, quorum hic Septuageſimum Octavum, ille Septuageſimum Sextum Annum implevit, & ad Octogeſimum fortè pervenire Uterque potuiſſet, 16.

potuiſſet, ſi placuiſſet, *Liviæ*, & *Caio*. *Auguſtus* (ut dictum eſt) Annos vixit Septuaginta Sex; Vir moderatus Ingenio: Idem ad res perficiendas Vehemens, cætera Placidus & Serenus; Cibo & Potu Sobrius, Venere intemperantior, per omnia Fœlix; Quíque Anno Ætatis triceſimo, gravem & periculoſum paſſus eſt Morbum, adeò ut Salus ejus pro deſperatâ eſſet: quem *Antonius Muſa Medicus*, cùm cæteri *Medici* Calida Medicamenta, tanquam morbo convenientia, adhibuiſſent, contrariâ ratione Frigidis curavit; Quod fortaſsè ei, ad Diuturnitatem Vitæ profuit. *Tiberius* duos ampliùs Annos vixit; *Vir lentis maxillis*, (ut Auguſtus aiebat) Sermone ſcilicet tardus, ſed validus; Sanguinarius, Bibax, quique Libidinem etiam in Diætam tranſtulit; Attamen Valetudinis ſuæ Curator probus, ut qui ſolitus eſſet dicere, Stultum eſſe, qui poſt Triginta Annorum Vitam, Medicum conſuleret, aut advocaret. *Gordianus Senior*, Octoginta Annos vixit, & tamen violentâ Morte periit, poſtquam vix deguſtaſſet Imperium; Vir Magnanimus, & Splendidus, Eruditus, & Poeta, & conſtanti vitæ tenore, (ante ipſum obitum) Fœlix. *Valerianus Imperator*, Septuaginta ſex Annos vixit, antequam à *Sapore Rege Perſarum*, captus eſſet; poſt Captivitatem autem, Septem Annos vixit, inter contumelias; etiam violentâ Morte præreptus; Vir mediocris Animi, nec ſtrenuus; Exiſtimatione tamen paulò eminentior, & evectus, Experimento minor. *Anaſtaſius* cognomine *Dicorus*, Octoginta Octo Annos vixit; Homo animi ſedati, ſed Humilior, & Superſtitioſus, & Timidus. *Anicius Juſtinianus*, Annos Octoginta tres, vixit; Vir: Gloriæ appetens, Perſonâ propriâ ſocors, Ducum ſuorum virtute fœlix, & celebris; Uxorius, neque ſuus, ſed aliorum ductu circumactus. *Helena Britanna Conſtantini Magni Mater*, Octogenaria fuit; Mulier civilibus Rebus minùs ſe immiſcens, nec Mariti, nec Filii Imperio, ſed tota Religioni dedita; Magnanima, & ſempèr florens. *Theodora Imperatrix*, (quæ *Zoes* ſoror erat, *Monomachi* uxoris, ipſa autem poſt obitum ejus ſola regnavit) Annos ſupra Octoginta vixit; Mulier negotioſa, & Imperio delectata, Fœlix admodùm, & ex Fœlicitate Credula.

17. Jam à *Sæcularibus*, ad *Principes Viros in Eccleſiâ* Narrationem convertemus. S. *Joannes, Apoſtolus Servatoris*, & *Diſcipulus Amatus*, Nonaginta tres Annos vixit; Verè *Aquilæ Emblemate* notatus, nihil ſpirans niſi Divinum, & tanquam *Seraph* inter *Apoſtolos*, propter Fervorem Charitatis. S. *Lucas Evangeliſta* Octoginta quatuor Annos complevit; Vir eloquens, & Peregrinator; S. *Pauli* Comes individuus, & Medicus. *Symeon Cleophæ*, *Frater Domini* dictus, *Epiſcopus Hieroſolymitanus*, Annos Centum & viginti vixit, licèt *Martyrio* præreptus fuerit; Vir Animoſus, & Conſtans, & bonorum Operum Plenus. *Polycarpus Apoſtolorum Diſcipulus*, *Smyrnenſis Epiſcopus*, videtur ad Centum annos & ampliùs, ætatem produxiſſe; licet *Martyrio* interceptus; Vir excelſi Animi, & Heroicæ patientiæ, & Laboribus indefeſſus. *Dionyſius Areopagita*, *Paulo Apoſtolo* Contemporaneus, ad

ad Nonaginta Annos vixiſſe videtur; *Volucris cœli* appellatus, ob
Theologiam ſublimem, neque minùs Factis, quam Meditationibus
inſignis. *Aquila* & *Priſcilla Pauli Apoſtoli* primò Hoſpites, deinde Co-
adjutores, Conjugio fœlici & celebri, ad Centum ad minimum Annos
vixerunt: cum ſub *Xiſto primo* ſuperſtites fuerint; Nobile Par, & in
omnem Charitatem effuſum; quibus inter maximas conſolationes
(quales proculdubiò primos illos Eccleſiæ Fundatores ſequebantur)
etiam illud Conjugalis Conſortii tanquam magnus cumulus acceſſe-
rat. S. *Paulus Eremita*, Annos Centum & tredecim vixit; vixit au-
tem in Speluncâ, Victu tam ſimplici, & duro, ut eo Vitam tolerare
ſupra Humanas Vires videri poſſit; in Meditationibus & ſoliloquiis
tantummodò Ævum tranſigens; qui tamen non illiteratus, aut
Idiota, ſed eruditus fuit. S. *Antonius Cœnobitarum primus Inſtitutor*,
aut (ut alii volunt) *Reſtitutor*, ad Centeſimum quintum Annum per-
venit; Vir Devotus, & Contemplativus, & tamen Civilibus Rebus
utilis; Vitæ genere auſtero, & aſpero; attamen in glorioſâ quâdam
Solitudine degens, nec ſine Imperio; cùm & *Monachos* ſuos ſub ſe
habuiſſet, atque inſupèr à compluribus, & *Chriſtianis*, & *Philoſophis*,
veluti Vivum aliquod Simulachrum, non ſine Adoratione quâdam,
viſitatus eſſet. S. *Athanaſius* mortuus eſt Octogenario Major; Vir
Invincibilis Conſtantiæ, Famæ ſempèr imperans, nec Fortunæ ſuc-
cumbens; Idem erga Potentiores liber, erga Populum gratioſus, &
acceptus; exercitatus Contentionibus, in iiſque & Animoſus, &
Solers. S. *Hieronymus*, plurimorum conſenſu, Annum Nonageſi-
mum ſuperavit; Vir Calamo potens, & virilis Eloquentiæ; variè eru-
ditus & Linguis, & Scientiis; Peregrinator item, atque Vitæ verſus
ſenium auſterioris; ſed in Vitâ privatâ Spiritus gerens altos, & latè
fulgens ex Obſcuro.

At *Papæ Romani* numerantur Ducenti Quadraginta Unus; Ex tan- 18.
to Numero Quinque ſolummodò Octogenarii, aut ſupra reperiun-
tur; Primitivis autem compluribus, juſta Ætas *Martyrii Prærogativâ*
anticipata eſt. *Joannes viceſimus tertius, Papa Romanus*, Nonageſi-
mum Ætatis Annum complevit, Vir Ingenii inquieti, & Novis Rebus
ſtudens, & Multa transferens, nonnulla in Melius, haud pauca in A-
liud; Magnus autem Opum, & Theſauri Accumulator. *Gregorius*
dictus *duodecimus*, creatus *Papa* in *Schiſmate*, & quaſi *Interrex*, Nona-
genarius obiit; De eo, propter brevitatem *Papatûs*, nihil invenimus,
quod annotemus. *Paulus Tertius*, ad Octoginta & unum, Annos vixit;
Vir ſedati Animi, & profundi Conſilii, idem Doctus, & Aſtrologus,
& Valetudinem impensè regens; more autem veteris *Sacerdotis Eli*,
Indulgens in ſuos. *Paulus Quartus* Octoginta tres Annos vixit; Vir
Naturâ aſper & ſeverus, altos gerens Spiritus, & Imperioſus, Ingenio
commotior, Sermone eloquens, & expeditus. *Gregorius Decimus
tertius*, ſimilem Ætatem Octoginta trium Annorum implevit; Vir
planè Bonus, Animo & Corpore ſanus, Politicus, Temperatus, Euer-
getes & Eleemoſynarius.

Quæ ſequentur, Ordine promiſcua, Fidei magis dubiæ, Obſerva- 19.
tione

tione magis jejuna, erunt. *Rex Arganthonius*, qui regnavit *Gadibus* in *Hiſpaniâ*, Centum & Triginta, aut (ut alii volunt) Quadraginta Annos vixit; ex quibus Octoginta regnavit: De Moribus ejus, & Vitæ genere, & Tempore quo vixit, ſiletur. *Cyniras Cypriorum Rex*, in *Inſulâ* illâ tunc habitâ Beatâ, & *Voluptuariâ*, Centum Quinquaginta, aut Sexaginta Annos vixiſſe perhibetur. *Reges* duo *Latini* in *Italiâ*, Pater & Filius, alter Octingentos, alter Sexcentos Annos vixiſſe traduntur; verùm hoc narratur à *Philologis* quibuſdam, quibus & ipſis (cætera ſatis credulis) Fides rei ſuſpecta eſt, imò damnata. *Arcadum Reges* nonnullos Trecentos Annos vixiſſe alii tradunt; Regio certè ad Vitam longam ſatis idonea; Res fortaſsè Fabulis aucta. Narrant *Dandonem* quendam in *Illyrico*, abſque Incommodis Senectutis, Quingentos Annos vixiſſe. Apud *Epios Ætoliæ* videlicet Partem, narrant Univerſam Gentem admodùm longævam fuiſſe; ut multi ex his Ducenûm Annorum inventi ſint; Inter eos Præcipuum quendam, nomine *Litorium*, virum *Giganteæ Staturæ*, qui Trecentos Annos cumulaverat. In *Tmoli Montis Faſtigio* (*Tempſi* antiquitùs vocato) Homines complures, Centum quinquaginta Annos vixiſſe traditur. *Sectam Eſſæorum* apud *Judæos*, ultra Centum Annos communitèr vixiſſe tradunt: *Secta* autem illa ſimplici admodum Diætâ utebatur, ad Regulam *Pythagoræ*. *Apollonius Tyaneus* Centum Annos exceſſit, aſpectu (ut in tantâ Ætate) pulcher, Vir certè Mirificus, apud *Ethnicos Divinus* habitus, apud *Chriſtianos Magus*; Victu *Pythagoricus*, magnus peregrinator, magnâ etiam Gloriâ florens, & tanquàm pro Numine cultus; Attamen ſub finem Ætatis, Accuſationes & Contumelias paſſus, unde nihilominùs incolumis quoquo modo evaſit. Attamen ne *Longævitas* ſua *Diætæ Pythagoricæ* ſolùm tribuatur, ſed etiam è *Genere ſuo aliquid* traxiſſe videatur; *Avus ejus etiam* Centum Triginta Annos vixit. *Q. Metellum* ultra Centum Annos vixiſſe certa res eſt; Atque poſt *Conſularia Imperia* fœlicitèr adminiſtrata, *Pontificem Maximum*, jam Senem creatum eſſe, & ſacra per Viginti duos Annos tractâſſe; neque Ore in Votis nuncupandis hæſitante, neque in Sacrificiis faciendis tremulâ Manu gerentem. *Appium Cæcum*, Annoſiſſimum fuiſſe conſtat; Annos non numerant; quorum partem majorem, poſtquam Luminibus orbatus eſſet, tranſegit; Neque propterea mollitus, Familiam numeroſam, Clientelas quam plurimas, quinetiam Remp. fortiſſimè rexit; Extremâ vero Ætate Lecticâ in Senatum delatus, Pacem cum Pyrrho vehementiſſimè diſſuaſit; cujus Principium Orationis admodùm memorabile, & invincibile quoddam Robur, & impetum Animi ſpirans. *Magnâ*, inquit, *impatientiâ*, (*patres conſcripti*,) *Cæcitatem meam, per plures jam Annos tuli; at nunc etiam me Surdum quoque optaverim, cùm vos tam deformia Conſilia agitare audiam.* *M. Perpenna* vixit Annos Nonaginta Octo; omnibus, quos *Conſul* ſententiam in *Senatu* rogaverat (hoc eſt, omnibus *Senatoribus* ſui Anni,) ſuperſtes fuit: etiam omnibus, quos paulò poſt, *Cenſor* in Senatum legerat, Septem tantùm exceptis. *Hiero Rex Siciliæ* Temporibus *Belli Punici ſecundi*, ad Centeſimum ferè annum vixit; Vir & Regimine,

mine, & Moribus moderatus; Numinum Cultor, & Amicitiæ Conſervator religioſus; Beneficus, & conſtantèr Fortunatus. *Statilia* ex nobili Familiâ, *Claudii* tempore, vixit Annos Nonaginta Novem. *Clodia Ofilii Filia* Centum & quindecim. *Xenophilus*, antiquus Philoſophus è *Sectâ Pythagoræ*, Centum & ſex Annos vixit, ſanâ & vividâ Senectute, & magnâ apud Vulgum Doctrinæ famâ. *Inſulani Corcyrei*, habebantur olim Vivaces, ſed hodiè communi aliorum Sorte vivunt. *Hippocrates Cöus* Medicus inſignis, Centum & quatuor Annos vixit; Artemque ſuam tam Longâ Vitâ comprobavit, & honeſtavit; Vir cum Prudentiâ quâdam doctus; in Experientiâ, & Obſervatione multus; non Verba, aut Methodos captans, ſed nervos tantùm Scientiæ ſeparans, & proponens. *Demonax* Philoſophus, (non ſolùm Profeſſione, ſed Moribus) Tempore *Adriani*, ad Centenarium ferè Annum vixit; Vir magni Animi, atque Animi victor, idque verè ſine affectatione, & in maximo humanarum rerum Contemptu, Civilis, & Urbanus. Is cum Amici de Sepulturâ ipſius, verba injicerent, *Deſinite* inquit, *de Sepulturâ curare; Cadaver enim Fœtor ſepeliet*; atque illi; *Placet ergo Avibus, aut Canibus exponi?* Ille rurſus, *Cum*, inquit, *vivus Hominibus prodeſſe pro viribus contenderim, quæ invidia eſt, ſi mortuus etiam Animalibus aliquid præbeam? Populus Indiæ, Pandoræ* appellati, admodùm Longævi; etiam uſque ad Annum Ducenteſimum; Addunt rem magis miram; Scilicet cum Pueri ferè candido Capillo fuerint, Senectute ante Canitiem eos nigreſcere ſolitos: Id tamen ubique vulgare eſt, ut Pueris Capillitio candidiore, virili Ætate, Pili mutentur in obſcurius. Etiàm *Seres Indorum* Populus, cum Vino ſuo ex Palmis, Longævi habiti ſunt uſque ad Annum Centeſimum Triceſimum. *Euphranor Grammaticus* conſenuit in Scholâ, & docebat Literas, ultra Annum Centeſimum, *Ovidius Senior, Poetæ Pater*, Nonaginta Annos vixit; Diverſus à Moribus Filii, utpote qui Muſas contempſit, & Poeticen Filio diſſuaſit. *Aſinius Pollio Auguſti* Familiaris, Centum annos ſuperavit; Vir ingentis Luxûs, Eloquens, Literarum cultor, attamen Vehemens, Superbus, Crudelis, & tanquam ſibi Natus. Invaluit Opinio, de *Senecâ*, quod admodùm Annoſus fuerit, uſque ad Annum Centeſimum decimum quartum; Quod verum eſſe non poteſt, cùm tantùm abſit, ut Senex decrepitus ad *Neronis* tyrocinium admotus ſit, ut contrà Rebus gerendis ſtrenuè ſuffecerit; quinetiam paulò antè, medio tempore *Claudii*, exulârit, ob Adulteria aliquarum Principum Fœminarum; quod in talem Ætatem non competit. *Joannes de Temporibus*, ex omnibus poſterioribus Sæculis, Traditione quâdam, & Opinione vulgari, uſque ad Miraculum, vel potius uſque ad Fabulam, Longævus perhibetur, Annorum ſupra Trecentos; Natione fuit *Francus*; militavit autem ſub *Carolo Magno*. *Gartius Aretinus Petrarchæ* Proavus, ad Centum & quatuor Annos pervenit, proſperâ ſemper uſus Valetudine, atque in Extremis, Vires labantes ſentiens potiùs quàm Morbum; quæ vera eſt Reſolutio per Senium. Ex *Venetis* reperiuntur haud pauci Longævi, etiam Gradu eminentiori; *Franciſcus Donatus Dux*; *Thomas*

mas Contarenus Procurator S. *Marci*; *Franciſcus Molinus* itèm *Procurator* S. *Marci*; Alii. At maximè memorabile eſt, illud de *Cornaro Veneto*, qui Corpore, ſub initio, valetudinario, cœpit primùm metiri Cibum & Potum, ad certum Pondus, in curam Sanitatis: Ea Cura tranſiit uſu in Diætam, & ex Diætâ in magnam Longævitatem, uſque ad Annum Centeſimum, & ultra, integris Senſibus, & conſtanti Valetudine. *Guilielmus Poſtellus*, noſtrâ ætate, *Gallus*, ad Centeſimum & propè Viceſimum Annum vixit; etiam ſummitatibus Barbæ in labro ſuperiore nonnihil nigreſcentibus, neque prorsùs canis; Vir Capite motus, & non integræ omnino Phantaſiæ, magnus Peregrinator, & Mathematicus, & Hæreticâ Pravitate nonnihil aſperſus.

20. Apud nos in *Angliâ*, arbitror non exiſtere Villulam, paulò populoſiorem, in quâ non reperiatur aliquis Vir, aut Mulier ex Octogenariis; Etiam ante paucos Annos in Agro *Herefordienſi* inter *Ludos Florales*, inſtituta erat *Chorea*, & *Saltatio* ex Viris octo, quorum Ætas ſimul computata, Octingentos Annos complebat; cùm quod Alteris eorum ad Centenarium deeſſet, Alteris aliquibus ſupereſſet.

21. In *Hoſpitali Bethleem*, ad *Suburbia Londini*, quod in Suſtentationem, & Cuſtodiam Phreneticorum, inſtitutum eſt, inveniuntur de tempore in tempus, multi ex Mente captis, fuiſſe longævi.

22. Ætates, de quibus fabulantur, *Nympharum*, & *Dæmonum Aëreorum*, qui Corpore mortales eſſent, ſed admodùm longævi; (id quod & Antiquâ, inter quoſdam Recenti Superſtitione, & Credulitate, receptum eſt) pro Fabulis, & Somniis habemus; præſertim cum ſit Res, nec cum Philoſophiâ, nec cum Religione benè conſentiens. Atque de *Hiſtoria Longævitatis* in *Homine*, per Individua, aut Individuis proxima, hæc inquiſita ſint. Jam ad Obſervationes per Capita tranſibimus.

23. *Decurſus Sæculorum*, & *Succeſſio Propaginis*, nihil videntur omninò demere, de Diuturnitate Vitæ; quippe Curriculum Humanæ Ætatis videmus, uſque à Tempore *Moſis* ad noſtra, circa Octogeſimum Annum ſtetiſſe; neque ſensìm & paulatìm (ut quis crederet) declinâſſe. Sunt certè Tempora, in ſingulis Regionibus, quibus Homines diutiùs, aut breviùs degunt. Diutiùs plerùnque, cum Tempora fuerint Barbara, & ſimplicioris Victûs, & Exercitationi Corporis magis dedita; Breviùs, cum magis Civilia, & plus Luxuriæ & Otii: verùm iſta tranſeunt per Vices, Propago ipſa nihil facit. Neque dubium eſt, quin idem fiat in Animalibus cæteris, ſiquidem nec *Boves*, nec *Equi*, aut *Oves*, & Similia, Ævo, ultimis his Sæculis, minùuntur; Itaque *Præcipitatio Ætatis* facta eſt per *Diluvium*, & fieri fortaſsè poteſt, per Similes Majores Caſus, (ut loquuntur) veluti Inundationes particulares, Combuſtiones per longas Siccitates, Terræ motus, & ſimilia. Quinetiam videtur; ſimilis eſſe ratio in *Magnitudine Corporum*, ſive *Staturâ*; quæ nec ipſa per Succeſſionem propaginis defluit: licet *Virgilius* (communem opinionem ſecutus)

tus) divinaſſet Poſteros futuros Præſentibus minores: unde ait de *Campis Emathiis, & Æmonenſibus ſubarandis*:

Grandiaque effoſſis mirabitur Oſſa ſepulchris.

Etenim cùm conſtet fuiſſe, quondam Homines *Staturis Giganteis*, (quales & in *Siciliâ*, & alibi, in vetuſtis Sepulchris, & Cavernis, pro certo reperti ſunt,) tamen jam per tria ferè Millenaria Annorum, ad quæ producitur Memoria ſatis certa, in iiſdem Locis, nil tale continuatur; licet etiam hæc res, per Mores, & Conſuetudines Civiles, vices quaſdam patiatur, quemadmodùm & illa altera. Atque hæc magis notanda, quia insêdit Animis Hominum penitùs Opinio, quod ſit perpetuus Defluxus per Ætatem, tum quoad *Diuturnitatem Vitæ*, tum quoad *Magnitudinem* & *Robur Corporis*; Omniaque labi & ruere in deterius.

Regionibus Frigidioribus & *Hyperboreis*, diutiùs Homines vivunt plerúnque, quàm *Calidioribus*; Quod neceſſe eſt fieri, cùm & Cutis ſit magis aſtricta; & Succi Corporis minus diſſipabiles, & Spiritus ipſi minùs acres ad conſumendum, & magis fabriles ad reparandum; & Aer, (utpote modicè calefactus, à Radiis Solis) minùs Prædatorius; At ſub *Lineâ Æquinoctiali*, ubi Sol tranſit, & duplex ſit Hyems, & Æſtas, ſitque etiam major Æqualitas inter Spatia Dierum, & Noctium, (ſi cætera non impediant) etiam benè diù vivunt; ut in *Peruviâ*, & *Taprobanâ*. 24

Inſulani Mediterraneis, ut plurimùm ſunt Longæviores; Neque enim tam diù vivunt in *Ruſſiâ*, quam in *Orcadibus*; neque tam diù in *Africâ* ejuſdem Paralleli, quam in *Canariis*, & *Terceris*; *Iaponenſes* etiam *Chinenſibus* (licet hi Longævitatis appetentes ſint uſque ad Inſaniam) ſunt vivaciores; nec mirum, cum Aura Maris, & in Regionibus Frigidioribus foveat, & in Calidioribus refrigeret. 25

Loca Excelſa potiùs edunt Longævos, quam *Depreſſa*; præſertim ſi non ſint *Iuga Montium*, ſed *Terræ Altæ*, quatenus ad Situm eorum generalem; qualis fuit *Arcadia in Græciâ*, & *Ætoliæ* Pars, ubi Longævi admodum fuerunt: At de *Montibus* ipſis eadem foret ratio, propter Aerem videlicet puriorem, & limpidiorem, niſi hoc labefactaretur per Accidens; interventu ſcilicet Vaporum ex Vallibus eò aſcendentium, & ibi acquieſcentium. Itaque in *Montibus Nivalibus*, non reperitur aliqua inſignis Vitæ Longitudo; non in *Alpibus*, non in *Pyrenæis*, non in *Apennino*; ſed *Medii Colles*, aut etiam *Valles* dant Homines Longæviores; At in *Montium Iugis protenſis* verſus *Æthiopiam*, & *Abyſſinos*, ubi propter Arenas ſubjectas, parum aut nihil incumbit in *Montes* Vaporis, diutiſſimè vivunt, etiam ad Hodiernum Diem; Annum non rarò Centeſimum, & Quinquageſimum implentes. 26

Paludes & *Tractus* earum, præſertim exporrecti in Plano, Nativis propitii, Advenis maligni, quoad Vitæ prorogationem, aut decurtationem; Quodque mirum videri poſſit, *Paludes* Aquâ Salsâ, per vices inundatæ, minùs ſalubres, quàm quæ Aquâ Dulci. 27

Regiones Particulares, quæ notatæ ſunt Longævos produxiſſe, ſunt, *Arcadia*, *Ætolia*, *India* cis *Gangem*, *Breſilia*, *Taprobana*, *Britannia*, *Hybernia*, cum *Inſulis Orcadibus*, & *Hebridibus*; nam de *Æthiopiâ*, quod ab 28

Aliquo ex Antiquis refertur, quod Longævi fuerint, Res vana eſt.

29 Occulta eſt res, Salubritas, præſertim perfectior, *Aeris*; & potius Experimento, quam Diſcurſu, & Conjecturâ, elicitur. Capi poſſit *Experimentum* ex *Vellere Lanæ*, per expoſitionem in Aerem cum morâ aliquâ Dierum, minùs aucto Pondere: Aliud ex *Fruſto Carnis*, diutiùs manente non putrefacto; Aliud ex *Vitro Calendari* minori ſpatio reciprocante: De his, & Similibus ampliùs inquiratur.

30 *Aeris* non tantùm *Bonitas*, aut *Puritas*, verùm etiam *Æqualitas* quoad Longævitatem ſpectatur: *Collium* & *Vallium Varietas* Aſpectui & Senſui grata, Longævitati ſuſpecta; At *Planities* modicè ſicca, nec tamen nimis ſterilis, aut Arenoſa, nec prorsùs ſine Arboribus, & Umbrâ, Diuturnitati Vitæ magis commoda.

31 *Inæqualitas Aeris*, (ut jam dictum eſt) in *Loco Manſionis*, mala; verùm *Mutatio Aeris* in *Peregrinatione*, poſtquàm quis aſſueverit, bona; Unde & magni *Peregrinatores* Longævi fuere: ſimiliter etiam Longævi, qui in *Tuguriolis ſuis*, eodem loco, perpetuo Vitam degerunt: *Aer* enim Aſſuetus, minùs conſumit, at Mutatus magis alit, & reparat.

32 Ut *Series*, & *Numerus Succeſſionum*, ad Diuturnitatem, aut Brevitatem Vitæ, nihil eſt (ut jam diximus;) ita *Conditio* immediata *Parentum*, tam ex parte *Patris*, quam *Matris*, proculdubiò multùm poteſt. Alii ſiquidem generantur ex *Senibus*, Alii ex *Adoleſcentulis*, Alii ex *Viris* Ætate juſtiore; Item Alii à *Patribus*, cum *Sani* fuerint, & benè diſpoſiti, Alii à *Morbidis*, & *Languidis*; Item Alii à *Repletis*, & *Ebriis*, Alii poſt *Somnum*, & *Horis Matutinis*; Item Alii poſt longam *Intermiſſionem Veneris*, Alii poſt *Venerem repetitam*; Item Alii flagrante Amore Patrum, (ut fit plerunque in *Spuriis*) Alii deferveſcente, ut in *Conjugiis Diuturnis*. Eadem etiam ex parte *Matris* ſpectantur: Quibus addi debent, *Conditio Matris*, dum geſtat Uterum, quali ſanitate, quali diætâ? Et *Tempus Geſtationis*, ad Decimum Menſem, aut celeriùs? Hæc ad Normam reducere, quatenùs ad Longævitatem difficile eſt; Atque eo difficilius, quod fortaſsè quæ optima quis putaret, in contrarium cedent: Etenim *Alacritas* illa in *Generatione*, quæ Liberos Corpore robuſtos, & agiles producit, ad Longævitatem minùs utilis erit, propter *Acrimoniam*, & *Incenſionem Spirituum*: Diximus anteà, *Plus habere ex Materno Sanguine*, conferre ad Longævitatem; Etiam *Mediocria* ſimili ratione optima eſſe putamus, *Amorem* potius *Conjugalem*, quam *Meretricium*; *Horas Generationis matutinas*; *Statum Corporis* non nimis *Alacrem*, aut *Turgidum*, & Similia. Illud etiam benè obſervari debet, quod *Habitus Parentum robuſtior*, ipſis magis eſt propitius, quàm Fœtui; Præcipuè in Matre. Itaque ſatis imperitè *Plato* exiſtimavit, claudicare virtutem Generationum, quod Mulieres ſimilibus cum Viris Exercitiis tam Animi, quam Corporis, non utantur; Illud contra ſe habet. Diſtantia enim Virtutis inter Marem, & Fœminam, maximè utilis eſt Fœtui; Atque Fœminæ teneriores magis Præbitoriæ ſunt, ad alendum

dum fœtum, quod etiam in Nutricibus tenet. Neque enim *Spartanæ Mulieres*, quæ ante Annum Viceſimum ſecundum, aut (ut alii dicunt) quintum, nubere non ſolebant, (ideóque *Andromanæ* vocabantur) generoſiorem, aut longæviorem Sobolem ediderunt, quam *Romanæ*, aut *Athenienſes*, aut *Thebanæ*, apud quas, Anni Duodecim, aut Quatuordecim Nubiles erant. Atque ſi in *Spartanis* aliquid fuerit Egregium, id magis Victûs Parſimoniæ debebatur, quam Nuptiis Mulierum ſerotinis. Illud verò Experientia docet, Eſſe quaſdam *Stirpes*, ad Tempus longævas, ut Longævitas ſit, quemadmodùm Morbi, *Res Hæreditaria*, in aliquibus periodis.

Candidiores Genis, Cute, & *Capillis*, minùs Vivaces; *Subnigri*, aut Rufi, aut *Lentiginoſi*, magis. Etiam *Rubor* nimius in *Iuventute*, Longævitatem minùs promittit, quam *Pallor*. *Cutis durior* Longævitatis ſignum, potiùs quam *mollior*; neque tamen hoc intelligitur de *Cute Spiſſiori* (quam vocant *Anſerinam*) quæ eſt tanquam Spongioſa; ſed de Durâ ſimul, & Compactâ; Quin & *Frons* majoribus Rugis ſulcatus, melius ſignum, quam Nitidus, & Explicatus. 33

Pili in *Capite* Aſperiores, & magis ſetoſi, oſtendunt vitam longiorem, quam Molles, & delicati; Criſpi verò eandem prænunciant, ſi ſint ſimul Aſperi; contrà ſi ſint Molles, & ſplendentes. Item ſi ſit Criſpatio potiùs Denſa, quam per largiores Cincinnos. 34

Citiùs aut Seriùs *Calveſcere*, Res eſt quaſi indifferens; cum Calvaſtri plurimi longævi fuerint; Etiam citò *Caneſcere*, (utcunque videatur *Canicies* præcurſor ingruentis Senectutis) Res fallax eſt; cùm haud pauci præproperè *Caneſcentes*, diù poſtea vixerint; Quinetiam prætematura *Canicies*, abſque ullâ *Calvitie*, ſignum eſt Longævitatis; Contrà, ſi concomitetur Calvities. 35

Piloſitas Partium Superiorum ſignum Vitæ minùs longæ; atque Pectore hirſuti, & quaſi jubati, minùs Vivaces; at Inferiorum *Piloſitas*, ut *Femorum*, *Tibiarum*, ſignum longæ Vitæ. 36

Proceritas Staturæ (niſi fuerit enormis) Compage commodâ, & ſine Gracilitate, præſertim ſi concomitetur *Corporis Agilitas*, ſignum longæ Vitæ; At contrà, Homines brevioris Staturæ magis vivaces, ſi fuerint minùs Agiles, & Motu tardiores. 37

In *Corporis Analogiâ*; Qui Corpore aliquantò breviores ſunt, Tibiis longioribus, longæviores ſunt, quàm qui Corpore magis demiſſo, Tibiis autem brevioribus: Item, qui *Inferioribus Partibus* largiores ſunt, & *Superioribus* contractiores, (Structurâ Corporis, quaſi ſurgente in Acutum,) longæviores, quàm qui Humeros lati, deorſùm ſunt tanquam attenuati. 38

Macies cum *Affectibus Sedatis*, tranquillis, & facilibus; *Pinguior* autem Habitus cum *Cholerâ*, vehementiâ, & pertinaciâ, Diuturnitatem Vitæ ſignificant: *Obeſitas* autem in *Iuventute*, breviorem Vitam præmonſtrat; in *Senectute*, Res eſt magis indifferens. 39

Diu & ſenſim *grandeſcere*, ſignum Vitæ longæ; ſi ad *Staturam magnam*, magnum ſignum; ſin ad *minorem*, ſignum tamen; At contrà velocitèr *grandeſcere* ad *Staturam magnam*, ſignum malum eſt; ſin ad *ſtaturam brevem*, minùs malum. 40

Carnes Firmiores, & Corpus Muſculoſum, & Nervoſum, & Nates
41 minùs tumentes, (quantum ſedendo tantùm ſufficiant) & Venæ paulò eminentiores, Longævitatem denotant; contraria Brevitatem Vitæ.

42 *Caput*, pro Analogiâ Corporis, minutius; *Collum* mediocre, non oblongum, aut gracile, aut tumidum, aut tanquam Humeris impactum: *Nares* patulæ, quâcunque formâ Naſi: *Os* largius: *Auris* cartilaginea, non Carnoſa; *Dentes* robuſti, & contigui, non exiles, aut rari, Longævitatem prænunciant; Et multò magis, ſi *Dentes* aliqui novi, provectiore Ætate proveniant.

43 *Pectus* latius, ſed non elevatum, quin potius adductius: *Humerique* aliquantulùm gibbi, & (ut loquuntur) *Fornicati*: *Venter* planus, nec prominens: *Manus* largior, & *Palma* minùs Lineis exarata: *Pes* brevior, & rotundior, *Femora* minùs carnoſa; *Suræ* non cadentes, ſed ſe altiùs ſuſtentantes, Signa Longævitatis.

44 *Oculi* paulò grandiores, atque *Iris* ipſorum cum quodam Virore; *Senſus* omnes non nimis acuti: *Pulſus* Juventute tardior, ſub Ætatem vergentem paulò incitatior; *Detentio Anhelitûs* facilior, & in plura Momenta; *Alvus* Juventute ſiccior, Vergente Ætate humidior, ſigna etiam Longævitatis.

45 De *Temporibus Nativitatis*, nihil obſervatum eſt, quoad Longævitatem, memoratu dignum, præter *Aſtrologica*, quæ in *Topicis* relegavimus. *Partus Octimeſtris*, non ſolùm pro non Vivaci, verum etiam pro nòn Vitali habetur. Etiam *Partus Hyemales* habentur pro Longævioribus.

46 *Victus* ſive *Dieta Pythagorica*, aut *Monaſtica*, ſecundum Regulas ſtrictiores, aut ad Amuſſim æqualis, (qualis fuit illa *Cornari*) videtur potentèr facere ad Vitæ Longitudinem. At contrà ex iis, qui liberè, & communi more vivunt, Longæviores reperti ſunt ſæpenumerò *Edaces*, & *Epulones*, denique qui liberaliore Menſa uſi ſunt. *Media Diæta*, quæ habetur pro Temperatâ, laudatur, & ad *Sanitatem* confert, ad *Vitam Longævam* parùm poteſt; Etenim, Diæta illa *Strictior*, *Spiritus* progignit paucos, & lentos, undè minùs conſumit; at illa *Plenior*, Alimentum præbet copioſum; unde magis reparat; *Media* neutrum præſtat; Ubi enim extrema nociva ſunt, Medium optimum, verùm ubi Extrema juvativa, Medium nihili ferè eſt. *Diætæ* autem illi *ſtrictiori*, convenit etiam *Vigilia*, ne Spiritus pauci, multo Somno opprimantur; *Exercitatio* item modica, ne exolvantur; *Veneris abſtinentia*, ne exhauriantur: At *Diætæ* Uberiori convenit contrà *Somnus* largior, *Exercitatio* frequentior, *Uſus Veneris* tempeſtivus. *Balnea*, & *Unguenta* (qualia fuerunt in uſu) Deliciis potiùs, quam Vitæ producendæ, accommodata fuerunt; Verùm de his omnibus, cum ad *Inquiſitionem* ſecundum *Intentiones* ventum erit, accuratiùs dicemus. Illud interim *Celſi Medici*, non ſolum Docti, verum etiam Prudentis, non contemnendum eſt; Qui *Varietatem* & *Alternationem Diætæ* jubet, ſed cum inclinatione in *Partem Benigniorem*: Scilicet, ut quis *Vigiliis* quandóque ſe aſſueſcat, aliàs *Somno* indulgeat, ſed *Somno* ſæpiùs; Itidem, interdùm *jejunet*, interdùm *epuletur*, ſed *epuletur* ſæpiùs; Interdùm *Animi Contentionibus* ſtrenuè incumbat, interdùm *Remiſſionibus* utatur, ſed *Remiſſionibus* ſæpiùs. Illud certè minimè dubium eſt, quin *Diæta* benè inſtituta,

partes, ad prolongandam Vitam, potiores teneat; neque conveni unquam Aliquem valdè Longævum, qui interrogatus de *Victu* ſuo, non obſervaſſet, aliquid Peculiare; Alii alia. Equidem memini quendam *Senem* Centenario Majorem, qui productus eſt Teſtis, de antiquâ quadam Præſcriptione; Is cùm finito Teſtimonio, à *Iudice* familiaritèr interrogaretur, quid agens tam diu vixiſſet; reſpondit (præter expectatum; & cum Riſu Audientium) *Edendo, antequam eſurirem, & Potando, antequàm ſitirem.* Sed de his, (ut dictum eſt) poſteà.

Vita Religioſa, & in ſacris, videtur ad Longævitatem facere; Sunt in hoc Genere Vitæ, Otium; Admiratio & Contemplatio rerum divinarum; Gaudia non Senſualia; Spes nobiles; Metus ſalubres; Mœrores dulces; denique Renovationes continuæ per Obſervantias, Pœnitentias, & Expiationes; quæ omnia ad Diuturnitatem Vitæ, potentèr faciunt. Quibus ſi accedat, *Dieta* illa Auſtera, quæ Maſſam Corporis induret, Spiritus humiliet, nil mirum ſi ſequatur Longævitas inſignis; qualis fuit *Pauli Eremitæ*, *Simeonis Stilitæ Anachoretæ Columnaris*, Et complurium aliorum *Monachorum* ex Eremo, & *Anachoretarum*. 47

Huic proxima eſt *Vita in Literis*, *Philoſophorum*, *Rhetorum*, & *Grammaticorum*; Degitur hic quoque in Otio, & in iis Cogitationibus, quæ cùm ad Negotia Vitæ nihil pertineant, non mordent, ſed Varietate, & impertinentiâ, delectant; Vivunt etiam ad arbitrium ſuum, in quibus maximè placeat, Horas & Tempus terentes; Atque in conſortio plerúnque Adoleſcentium, quod paulò lætius eſt. In *Philoſophiis* autem magna eſt Diſcrepantia, quoad Longævitatem, inter *Sectas*. Etenim *Philoſophiæ*, quæ nonnihil habent ex Superſtitione, & Contemplationibus ſublimibus, optimæ, ut *Pythagorica*, *Platonica*: Etiam quæ Mundi Perambulationem, & Rerum Naturalium varietatem complectebantur, & Cogitationes habebant diſcinctas, & altas, & magnanimas, *(de *Infinito*, & de *Aſtris*, & de *Virtutibus Heroicis*, & hujuſmodi) ad Longævitatem bonæ; quales fuerunt *Democriti*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Aſtrologorum* & *Stoicorum*: Etiam quæ nihil habebant Speculationis Profundioris, ſed ex Senſu Communi, & Opinionibus vulgatis, abſque Inquiſitione acriori, in omnem partem placidè diſputabant, ſimiliter bonæ; quales fuerunt *Carneadis*, & *Academicorum*; itèm *Rhetorum*, & *Grammaticorum*: At contrà, *Philoſophiæ* in Subtilitatum Moleſtiis verſantes, & *Pronunciativæ*, & ſingula ad Principiorum Trutinam examinantes, & torquentes, denique Spinoſiores, & Anguſtiores, malæ; quales fuerunt, plerúnque *Peripateticorum*, & *Scholaſticorum*. 48

Vita Ruſticana item ad Longævitatem idonea; Frequens eſt ſub Dio, & Aere libero; non Socors, ſed in Motu; Dapibus plerúnque Recentibus, & inemptis; ſine Curis & Invidiâ. 49

50 De *Vitâ Militari*, in Juventute, etiam bonam habemus Opinionem: Certè complures *Bellatores* egregii longævi fuerunt; *Corvinus*, *Camillus*, *Xenophon*, *Ageſilaus*, & Alii tam Priſci, quam Moderni: Prodeſt certè Longævitati, ſi à Juventute, ad Ætatem Provectam, omnia creſcant in *Benignius*, ut Juventus laborioſa, Dulcedinem quandam Senectuti largiatur: Exiſtimamus etiam *Affectus Militares*, ad Contentionis ſtudium, & ſpem Victoriæ, erectos, talem infundere Calorem *Spiritibus*, qui Longævitati proſit.

MEDICINÆ AD Longævitatem.

Ad Artic. 10. Connexio.

MEdicina *quæ habetur*, *intuetur ferè tantùm* Conſervationem Sanitatis, *&* Curationem Morborum; *de iis autem, quæ propriè ſpectant ad* Longævitatem, *parva eſt Mentio, & tanquam obitèr. Proponemus tamen ea* Medicamenta, *quæ in hoc genere notantur*, Cordialia *ſcilicet quæ vocantur. Etenim quæ ſumpta in* Curationibus, Cor, *&* (*quod verius eſt*) Spiritus *muniunt, & roborant, contra* Venena, *&* Morbos, *tranſlata cum Iudicio & delectu in* Diætam, *etiam ad Vitam producendam, aliquâ ex parte, prodeſſe poſſe, conſentaneum eſt. Id faciemus non promiſcuè ea cumulantes, (ut moris eſt) ſed excerpentes Optima.*

1 *Aurum* triplici Formâ exhibetur; Aut in *Auro* (quod appellant) *Potabili*; aut in *Vino Extinctionis Auri*; aut in *Auro in Subſtantiâ*; qualia ſunt, *Aurum Foliatum*, & *Limatura Auri*. Quod ad *Aurum Potabile* attinet, cœpit dari in Morbis deſperatis, aut gravioribus, pro egregio Cordiali, atque ſucceſſu non contemnendo. Verùm exiſtimamus *Spiritus Salis*, per quos fit Diſſolutio, Virtutem illam, quæ reperitur, largiri potiùs, quàm ipſum *Aurum*; Quod tamen ſedulò celatur; Quòd ſi aperiri poſſit *Aurum* abſque Aquis Corroſivis, aut per Corroſivas, (modò abſit Qualitas Venenata) benè poſteà ablutas, Rem non inutilem fore arbitramur.

2 *Margaritæ* ſumuntur aut in *Pulvere lævigato*, aut in *Malagmate* quodam ſive Diſſolutione, per *Succum Limonum* impensè acerborum, & recentium; atque dantur aliquandò in *Confectionibus Aromaticis*, aliquandò in *Liquore*. *Margarita* proculdubiò affinitatem habet cum *Conchâ*, cui adhæret, & poſſit eſſe ſimilis ferè Qualitatis, cum *Teſtis Cancrorum Fluviatilium*.

Inter

Inter *Gemmas Chryſtallinas* habentur pro Cordialibus præcipuè duæ; *Smaragdus* & *Hyacinthus*; quæ dantur ſub iiſdem Formis, quibus *Margaritæ*, excepto quod Diſſolutiones earum (quod ſcimus) non ſint in uſu. Verùm nobis magis ſuſpectæ ſunt *Gemmæ* illæ *Vitreæ*, ob Aſperitatem. 3

De his, quæ memoravimus, quatenùs & quomodò Iuvamentum præbeant, poſtea dicetur. *Monitum.*

Lapis Bezoar probatæ eſt virtutis; quòd Spiritus recreet, & lenem Sudorem provocet. *Cornu* autem *Monocerotis*, de Exiſtimatione ſuâ decidit; ita tamen ut gradum ſervet, cum *Cornu Cervi*, & *Oſſe* de *Corde Cervi*, & *Ebore*, & ſimilibus. 4

Ambra Griſia ex optimis eſt, ad Spiritus demulcendos, & confortandos. Sequuntur *Nomina* tantum *Simplicium*, cùm Virtutes ipſarum ſatis ſint cognitæ. 5

Calida.	Frigida.
Crocus.	*Nitrum.*
Folium Indum.	*Roſa.*
Lignum Aloes.	*Viola.*
Cortex Citri.	*Fragaria.*
Meliſſa.	*Fraga.*
Ocymum.	*Succus Limonum dulcium.*
Gariophyllata.	*Succus Arantiorum dulcium:*
Flores Arantiorum.	*Succus Pomorum Fragrantium.*
Roſmarinus.	*Borago.*
Menta.	*Bugloſſa.*
Betonica.	*Pimpinella.*
Carduus Benedictus.	*Santalum.*
	Camphora.

Cum de iis jam Sermo ſit, quæ in Diætam *transferri poſſint*; Aquæ *illæ* Ardentiores, *atque* Olea Chymica, *(quæ ut ait Quidam ex* Nugatoribus, *ſunt ſub* Planetâ Martis, *& habent Vim furioſam, & deſtructivam) quinetiam* Aromata *ipſa Acria & Mordacia, rejicienda ſunt; & videndum, quomodò componi poſſint* Aquæ, *&* Liquores *ex Præcedentibus, non* Phlegmaticæ *illæ* Stillaticiæ; *neque rurſùs Ardentes ex* Spiritu vini, *ſed magis Temperatæ, & nihilominùs vivæ, & Vaporem benignum ſpirantes.* *Monitum.*

Hæſitamus de *Frequenti Sanguinis Miſſione*, utrùm ad Longævitatem conferat; & potiùs in eâ ſumus Opinione, quod hoc faciat, ſi in Habitum verſa fuerit, & cætera ſint accommodata; Etenim Succum Corporis Veterem emittit, & Novum inducit. 6

Arbitramur etiam *Morbos* quoſdam *Emaciantes*, benè curatos, ad Longævitatem prodeſſe; Succos enim Novos præbent Veteribus conſumptis; atque (ut ait ille) *Convaleſcere eſt Iuveneſcere*; Itaque inducendi ſunt tanquam *Morbi* quidam *Artificiales*, id quod fit per *Diætas ſtrictas*, & *Emaciantes*, de quibus poſteà dicemus. 7

In-

Intentiones.

Ad Artic. 12. 13. & 14. *Connexio.*

POſtquàm *autem* Inquiſitionem *abſolverimus ſecundum ſubjecta, Videlicet* Corporum Inanimatorum, Vegetabilium, Animalium, Hominis; *propiùs accedemus, &* Inquiſitionem *per* Intentiones *ordinabimus; Veras & proprias, (ut omninò arbitràmur) quæque ſint tanquam Semitæ Vitæ Mortalis. Neque enim in hâc* Parte, *quicquam quod valeat, hactenùs inquiſitum eſt; ſed planè fuerunt Hominum Contemplationes, quaſi ſimplices, & non proficientes. Nam cùm audiamus ex unâ parte Homines, de confortando* Calore Naturali, *atque* Humore Radicali; *atque de* Cibis, *qui generant Sanguinem laudabilem, quique ſit nec Torridus, nec Phlegmaticus; atque de* Refocillatione, & Recreatione Spirituum, *verba facientes; exiſtimamus ſanè, Homines non malos eſſe, qui hæc loquuntur: Sed nihil horum, potentèr facit ad Finem. Cùm verò ex alterâ parte, audiamus Sermones inferri de* Medicinis ex Auro, (*quia ſcilicet* Aurum *Corruptioni eſt minimè obnoxium*) *& de* Gemmis, *ad recreandos Spiritus, propter Proprietates occultas, & Clarorem ſuum; Quodque ſi poſſint detineri, & excipi in Vaſibus,* Balſama, & Quintæ Eſſentiæ Animalium, *Superbam faceret Spem* Immortalitatis; *Quòdque*, Carnes Serpentum, & Cervorum, *conſenſu quodam valeant ad Renovationem Vitæ, quia Alter mutat* Spolia, *alter* Cornua; (*debuerant autem* Carnes Aquilarum *adjungere, quia* Aquila *mutat* Roſtrum;) *Quódque quidam, cùm* Unguentum *ſub terrâ defoſſum reperiſſet, eóque ſe à Capite ad Pedes uſque unxiſſet, (exceptis* Plantis Pedum) *ex hujuſmodi Unctione, trecentos Annos vixiſſet abſque morbo, (præter Tumores* Plantarum Pedum;) *Atque de* Arteſio, *qui cùm* Spiritum *ſuum labaſcere ſenſiſſet,* Spiritum Adoleſcentis *cujuſdam Robuſti, ad ſe traxiſſet, eumque indè exanimaſſet; ſed ipſe complures Annos, ex Alieno illo* Spiritû *vixiſſet; Et de* Horis Fortunatis, *ſecundum* Schemata Cœli, *in quibus* Medicinæ *ad Vitam producendam, colligi, & componi debent; Atque de* Sigillis Planetarum, *per quæ* Virtutes *cœlitus*

tùs ad prolongationem vitæ haurire, & deducere poſſimus; & hujuſmodi Fabuloſis, *&* Superſtitioſis; *prorsùs miramur Homines ita Mente captos, ut iis hujuſmodi Res imponi poſſint. Denique, ſubit Humani generis Miſeratio, quod tam duro Fato, obſideatur, inter Res inutiles, & ineptas. Noſtræ autem* Intentiones; *& Rem ipſam premere, & procul eſſe à Commentis vanis, & credulis, confidimus; & tales, ut Rebus, quæ illis* Intentionibus *ſatisfaciant, à Poſteris quamplurima, Intentionibus autem ipſis., non multum addi poſſe exiſtimemus.*

Sunt tamen Pauca, ſed magni prorsùs Momenti, quorum Homines præmonitos eſſe volumus.

Primò, nos in hac Sententiâ ſumus, ut exiſtimemus Officia Vitæ, *eſſe* Vitâ Ipsâ *potiora. Itaque, ſi quid ſit ejuſmodi, quod* Intentionibus *noſtris, magis exactè reſpondere poſſit, ita tamen ut* Officia, *&* Munia Vitæ, *omninò impediat; quicquid hujus generis ſit, rejicimus: Levem fortaſſe aliquam Mentionem hujuſmodi Rerum facimus, ſed minime illis inſiſtimus. Neque enim de vitâ aliquâ, in* Speluncis, *ubi Radii & Tempeſtates cœli non penetrent, inſtar* Antri Epimenidis; *Aut de perpetuis* Balneis, *ex Liquoribus præparatis; Aut de* Superpelliciis, *& Ceratis ita applicandis, ut Corpus perpetuò ſit, tanquam in Capſulâ; Aut de* Pigmentis Spiſſis, *more* Barbarorum *nonnullorum; Aut de* Ordinatione Victûs *&* Diætæ *accuratâ, quæ ſolùm hoc videatur agere, & nihil aliud curare, quàm ut quis vivat; (qualis fuit* Herodici *apud Antiquos, &* Cornari Veneti *noſtro Seculo, ſed majore cum Memoratione;) Aut de hujuſmodi Portentis, Faſtidiis, & Incommodis, ſermonem aliquem ſerium; & diligentem inſtituimus; Sed ea afferimus Remedia, & Præcepta, ex quibus* Officia Vitæ *non deſerantur, aut nimias excipiant Moras, & Moleſtias.*

Secundò, ex alterâ parte, Hominibus denunciamus, ut nugari deſinant; nec exiſtiment tantum Opus, quantum eſt Naturæ potentem Curſum remorari, *et retrovertere, poſſe Hauſtu aliquo Matutino, aut uſu alicujus pretioſæ* Medicinæ, *ad Exitum perduci: ſed ut pro certo habeant, neceſſe eſſe ut hujuſmodi Opus ſit planè Res operoſa, et quæ ex compluribus Remediis,*

atque

atque eorum inter ſe Connexione idoneâ, conſtet; Neque enim Quiſquam ita ſtupidus eſſe debet, ut credat id quod nunquàm eſt factum, fieri poſſe, niſi per Modos etiam nunquàm tentatos.

Tertiò diſertè profitemur, nonnulla ex iis, quæ proponemus, Experimento nobis non eſſe probata, (neque enim hoc patitur noſtrum Genus Vitæ) ſed tantùm ſummâ (ut arbitramur) Ratione, ex Principiis noſtris, et Præſuppoſitis, (quorum alia inſerimus, alia Mente ſervamus,) eſſe derivata; et tanquam ex Rupe, *aut* Minerâ *ipſius* Naturæ, *exciſa et effoſſa. Neque tamen Curam omiſimus, eamque providentem & ſedulam, quin (quandoquidem de Corpore Humano agatur, quod (ut ait* Scriptura) eſt ſupra Veſtimentum) *ea proponamus Remedia, quæ ſint tuta ſaltem, ſi fortè non fuerint fructuoſa.*

Quartò, illud Homines ritè, & animadvertere, & diſtinguere volumus; Non eadem ſemper, quæ ad Vitam Sanam, *ad* Vitam Longam *conferre. Sunt enim nonnulla, quæ ad* Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & *Vigorem, proſunt, quæ tamen, de* Summâ Vitæ *detrahunt; Sunt & alia, quæ ad* Prolongationem Vitæ *plurimùm juvant, ſed tamen non ſunt abſque Periculo* Valetudinis; *niſi per Accommodata quædam huic Rei occurratur; de quibus tamen, (prout Res poſtulat) Cautiones, & Monita exhibere non prætermittemus.*

Poſtremò, viſum eſt nobis varia Remedia, ſecundùm ſingulas Intentiones, *proponere; Delectum verò Remediorum, atque Ordinem ipſorum, in medio relinquere. Etenim ex ipſis, quæ* Conſtitutionibus Corporum *diverſis, quæ* Generibus Vitæ *variis, quæ* Ætatibus *ſingulis, maximè conveniant, quæque Alia poſt alia ſumenda ſint, & quomodo* Praxis *univerſa harum Rerum ſit inſtruenda, & regenda, exactè perſcribere, & nimis longum foret, neque idoneum eſt quod publicetur.*

Intentiones *in* Topicis *propoſuimus tres.* Prohibitionem Conſumptionis; Perfectionem Reparationis; *&* Renovationem Veterationis. *Verùm cùm quæ dicentur, nihil minus ſint, quam* Verba, Intentiones *illas tres, ad decem* Operationes *deducemus.*

Prima

Prima eſt Operatio ſuper Spiritus, *ut reviroſcant.* 1

Secunda Operatio eſt, ſuper Excluſionem Aeris. 2

Tertia Operatio eſt, ſuper Sanguinem, *&* Calorem Sanguificantem. 3

Quarta Operatio eſt, ſuper Succos Corporis. 4

Quinta Operatio eſt, ſuper Viſcera, *ad* Extruſionem Alimenti. 5

Sexta Operatio eſt, ſuper Partes Exteriores, *ad* Attractionem Alimenti. 6

Septima Operatio eſt, ſuper Alimentum *ipſum ad* Inſinuationem *ejuſdem.* 7

Octava Operatio eſt; ſuper Actum ultimum Aſſimilationis. 8

Nona Operatio eſt, ſuper Intenerationem Partium, *poſtquàm cœperint deſiccari.* 9

Decima Operatio eſt, ſuper Expurgationem Succi veteris, *&* Subſtitutionem Succi novi. 10

Harum Operationum *Primæ Quatuor pertinent ad* Intentionem *primam*; *Quatuor Proximæ*, *ad* Intentionem *ſecundam*; *Duæ ultimæ*, *ad* Intentionem *Tertiam.*

Cum vero hæc Pars de Intentionibus, *ad* Praxin *innuat*; *ſub* Hiſtoriæ *Nomine*, *non ſolum* Experimenta, *&* Obſervationes, *ſed etiam* Conſilia, Remedia, Cauſarum Explicationes, Aſſumpta, *& quæcunque huc ſpectant*, *immiſcebimus.*

OPERATIO SUPER SPIRITUS, ut maneant juveniles, & revireſcant. I.

Hiſtoria.

SPiritus omnium, quæ in Corpore fiunt, *Fabri* ſunt atque *Opifices*. Id & Conſenſu, & ex infinitis *Inſtantiis* patet. 1

Si quis poſſet efficere, ut in Corpore Senili, rursùs indantur *Spiritus*, quales ſunt in Juvene; *Rotam* hanc Magnam, *Rotas* reliquas Minores, 2

nores, circumagere, & *Naturæ Curſum* retrogradum fieri poſſe, conſentaneum eſt.

3 In omni *Conſumptione*, ſive per Ignem, ſive per Ætatem, quo plus *Spiritus* Rei, ſive Calor deprædatur Humorem, eò brevior eſt Duratio Rei. Id ubique occurrit, & patet.

4 *Spiritus* in tali Temperamento, & Gradu Activitatis ponendi ſunt, ut Succos Corporis (ut ait ille) *non bibant, & ſorbeant, ſed pitiſſent.*

5 Duo ſunt Genera *Flammarum*; una *Aëris* & *Impotens*, quæ Tenuiora evolare facit, in Duriora parùm poteſt; ut *Flamma* ex *Stramine*, vel *Ramentis Ligni*: Altera *Fortis* & *Conſtans*, quæ etiam inſurgit in Dura, & Obſtinata; qualis eſt *Lignorum grandiorum*, & ſimilium.

6 *Flammæ Acriores*, & tamen minùs *Robuſtæ*, Corpora deſiccant, & reddunt effœta, & exucta; at *Fortiores* Corpora intenerant, & liquant.

7 Etiàm ex *Medicinis diſſipantibus*, nonnullæ in Tumoribus, tenuia tantùm emittunt, ideóque indurant; nonnullæ potentèr diſcutiunt, ideóque emolliunt.

8 Etiàm in *Purgantibus*, & Abſtergentibus, quædam magis Fluida raptìm aſportant; quædam magis Contumacia, & Viſcoſa trahunt.

6 *Spiritus* tali *Calore* indui, & armari debent, ut potiùs ament *Dura*, & obſtinata convellere, & ſubruere; quam *Tenuia*, & Præparata emittere, & aſportare: Eo enim modo, fit Corpus Viride, & Solidum.

10 Spiritus *ita ſubigendi, & componendi ſunt, ut fiant* Subſtantiâ denſi, *non* rari; Calore pertinaces, *non* acres; Copiâ, *Quantâ ſufficit ad Munia Vitæ, non* redundantes, *aut* turgidi; Motu ſedati, *non* ſubſultorii, *&* *inæquales.*

11 Super *Spiritus* plurimùm operari, & poſſe *Vapores*, ex Somno, & Ebrietate, & Paſſionibus Melancholicis, & Lætificantibus, & Recreatione *Spirituum* per Odores in Deliquiis, & Languoribus, patet.

12 *Spiritus* quatuor modis condenſantur. Aut *Fugando*; Aut *Refrigerando*; Aut *Demulcendo*; Aut *Sedando*: Atque primum de *Condenſatione* per *Fugam* videndum.

13 Quicquid *fugat* undequàque, cogit Corpus in Centrum ſuum, atque ideò *condenſat*.

14 Ad *Condenſationem Spirituum* per *Fugam*, longè potentiſſimum, & efficaciſſimum eſt, *Opium*; & deindè *Opiata*, atque generalitèr *Soporifera*.

15 Efficacia *Opii* ad *Condenſationem Spirituum* admodùm inſignis eſt; cùm tria fortaſsè Grana ejus, *Spiritus* paulò poſt, ita coagulent, ut non redeant, ſed extinguantur, & reddantur immobiles.

16 *Opium*, & ſimilia non *fugant Spiritus* propter *Frigus* ſuum; (habent enim partes manifeſtò calidas,) Sed è converſo *refrigerant*, propter *Fugam Spirituum*.

17 *Fuga Spirituum* ex *Opio*, & *Opiatis*, optimè cernitur, in illis exteriùs applicatis; quia ſubinde *Spiritus* ſtatim ſe ſubducunt, nec amplius accedere volunt, ſed mortificatur Pars, & vergit ad *Gangrænam*.

Opiata

Opiata in magnis *Doloribus*, veluti *Calculi*, aut in *Abſciſſione Membro-* 18
rum, Dolores mitigant; maximè per *Fugam Spirituum*.

Opiata ſortiuntur bonum Effectum, ex malâ Causâ: *Fuga* enim *Spi-* 19
rituum, mala; *Condenſatio* autem eorum à *Fugâ*, bona.

Græci multum poſuerunt, & ad Sanitatem, & ad Prolongationem 20
Vitæ, in *Opiatis*: *Arabes* verò adhùc magis; in tantùm ut *Medicinæ* ſuæ
Grandiores, (quas *Deorum manus* vocant) pro Baſi ſuâ, & Ingrediente
principali habeant *Opium*, reliquis admiſtis ad ejus noxias Qualitates re-
tundendas, & corrigendas; quales ſunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera.

Quicquid in *Curâ Morborum Peſtilentialium*, & Malignorum, fœli- 21
citèr exhibetur, ut *Spiritus* ſiſtantur, & frænentur, ne turbent, & tumul-
tuentur; id optimè transfertur ad Prolongationem Vitæ; cùm idem
faciat ad utrumque; *Condenſatio* videlicet *Spirituum*. Id autem præſtant
ante omnia *Opiata*.

Turcæ Opium experiuntur etiam in bonâ Quantitate, innoxium, & 22
confortativũ; adeò ut etiam ante Prælia, ad Fortitudinem illud ſumant;
Nobis verò niſi in parvâ Quãtitate, & cũ bonis Correctivis; læthale eſt.

Opium & *Opiata*, manifeſtò deprehenduntur excitare Venerem; quod 23
teſtatur vim ipſorum ad roborandos *Spiritus*.

Aqua Stillatitia ex Sylveſtri *Papavere*, ad *Crapulam*, *Febres*, & varios 24
Morbos fœlicitèr adhibetur; quæ proculdubio eſt temperatum Genus
Opiati: Neque de Varietate Usûs ejus miretur quiſpiam; Id enim *Opiatis*
familiare eſt; quia *Spiritus* roboratus & denſatus, inſurgit in quemcun-
que morbum.

Turcæ habent etiam in uſu *Herbæ* Genus, quam vocant *Caphe*, quam 25
deſiccatam pulverizant, & in Aquâ calidâ propinant; quam dicunt haud
parvum præſtare illis Vigorem, & in Animis, & in Ingeniis: Quæ ta-
men largiùs ſumpta, Mentem movet, & turbat; unde manifeſtum eſt
eam eſſe ſimilis Naturæ cum *Opiatis*.

Celebratur in univerſo *Oriente Radix* quædam vocata *Betel*, quam 26
Indi, & reliqui in ore habere, & mandere conſueverunt; atque ex eâ
Manſione mirè recreantur, & ad Labores tolerandos, & ad Languores
diſcutiendos, & ad Coitum fortificandum; videtur autem eſſe ex *Nar-
coticis*, quia magnoperè denigrat Dentes.

Incœpit noſtro ſæculo in immenſum creſcere uſus *Tobacco*; atque 27
afficit Homines occultâ quâdam delectatione, ut qui illi ſemel aſſueti
ſint, difficilè poſteà abſtineant; Et facit proculdubiò, ad Corpus al-
levandum, & tollendas Laſſitudines: Atque vulgò Virtus ejus refertur,
eò quod aperiat Meatus, & eliciat Humores: Attamen, rectiùs referri
poteſt ad *Condenſationem* Spirituum; cùm ſit *Hyoſcyami* quoddam ge-
nus, & Caput manifeſtò turbet, quemadmodùm *Opiata*.

Sunt aliquandò *Humores* generati in Corpore, qui & ipſi ſunt tan- 28
quam *Opiati*; ut fit in aliquibus Melancholiis, quibus ſi quis corripia-
tur, admodùm fit longævus.

Opiata (quæ etiam *Narcotica* vocantur, & *Stupefactiva*) *Simplicia* ſunt, 29
Opium ipſum, quod eſt *Succus Papaveris*; *Papaver* utrunque & in Herbâ
& in Semine; *Hyoſcyamus*; *Mandragora*; *Cicuta*; *Tabacco*; *Solanum*.

Opiata Compoſita ſunt, *Theriaca*, *Mithridatium*, *Trifera*, *Ladanum* 30

Paracelſi, *Diacodium*, *Diaſcordium*, *Philonium*, *Pillulæ* de *Cyno-gloſſâ*.

31 Ex his, quæ dicta ſunt, poſſent deduci quædam *Deſignationes*, ſive Conſilia ad prolongationem vitæ, ſecundùm hanc *Intentionem*, ſcilicet *Condenſationis Spirituum* per *Opiata*.

32 Sit itaque quotannis à Juventute Adultâ, *Diæta* quædam *Opiata*. uſurpetur ſub Fine *Maii*; quia *Spiritus* Æſtate maximè ſolvuntur, & attenuantur, & minor inſtat metus ab Humoribus frigidis: Sit verò *Opiatum* aliquod *Magiſtrale*, debilius quam ea, quæ in uſu ſunt, & quoad minorem Quantitatem Opii, & quoad parciorem Mixturam impensè Calidorum: Sumatur Manè inter Somnos; Victus ſit ſimplicior, & parcior, abſque Vino, aut Aromatibus, aut Vaporoſis: Sumatur autem *Medicina* alternis tantùm diebus, & continuetur *Diæta*, ad Quatuordecim Dies. Hæc *Deſignatio* Judicio noſtro *Intentioni* haud perperàm ſatisfacit.

33 Poſſit etiam eſſe Acceptio *Opiatorum*, non tantùm per *Os*, ſed etiam per *Fumos*; Sed talis eſſe debet, ut non moveat nimis Facultatem Expulſivam, aut eliciat Humores; ſed tantùm brevi morâ, operetur ſuper *Spiritus* intra cerebrum; Itaq; *Suffumigatio matutina*, per Os, & Nares excepta, cum *Tobacco*, admiſto *ligno Aloes*, & Foliis Siccis *Roris-marini*, & parum *Myrrhæ*, utilis foret.

34 In *Opiatis magnis*, qualia ſunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera (præſertìm in Juventute) non malum foret, potiùs *Aquas* ipſorum *Stillatitias* ſumere, quam *Corpora* ipſorum; Etenim *Vapor* in diſtillando ſurgit; *Calor Medicamenti* ferè ſubſidet: *Aquæ* autem *Stillatitiæ*, plerúnque in Virtutibus, quæ per Vapores fiunt, bonæ; in cæteris, enerves.

35 Sunt *Medicamenta*, quæ Gradum habent quendam debilem, & occultum, & proptereà tutum, ad Virtutẽ *Opiatam*; Ea immittunt Vaporem lentum & copioſum, ſed non malignũ, quemadmodùm *Opiata* faciunt. Itaq; *Spiritus* non fugant, ſed congregant tamen, ~~& nonnihil~~ inſpiſſat.

36 ~~*Medicamenta in ordine ad Opiata* ſunt~~ ante omnia *Crocus*, atque ejus *Flores*; deinde *Folium Indum*; *Ambra-griſia*; *Coriandri Semen* præparatum; *Amomum*, & *Pſeudamomum*, *Lignum Rhodium*; *Aqua Florum Arantiorum*, & multo magis Infuſio *Florum* eorundem recentium in *Oleo Amygdalino*; *Nux Muſcata* foraminata, & in *Aquâ Roſaceâ* macerata.

37 Ut *Opiata* parcè admodùm, & certis Temporibus (ut dictum eſt) ita hæc *Secundaria*, familiaritèr, & in Victu quotidiano, ſumi poſſunt; & multùm conferent ad Prolongationem vitæ. Certè *Pharmacopæus* quidam *Calecutiæ*, ex Uſu *Ambræ*, ad Centum ſexaginta Annos vixiſſe perhibetur; Atque *Nobiles* in *Barbariâ*, ex ejuſdem Uſu, longævi reperiuntur, cùm Plebs brevioris ſit Ævi; Et apud Majores noſtros, qui nobis fuerunt Vivaciores, *Crocus* magno in Uſu fuit, in *Placentis*, *Juſculis*, &c. Atque de primo Modo *Condenſationis Spirituum*, per *Opiata*, et *Subordinata*, hæc inquiſita ſint.

38 Jam verò de ſecundo Modo *Condenſationis Spirituum* per *Frigus*, inquiremus; Proprium enim Opus Frigoris eſt *Denſatio*; atque perficitur abſque Malignitate aliquâ, aut Qualitate inimicâ: ideóque tutior eſt Operatio, quàm per *Opiata*; licet paulò minùs potens, ſi per vices tantùm, quemadmodùm *Opiata*, uſurparetur: At rurſus, quia familiaritèr, et

in

in Victu quotidiano moderatè adhiberi poteſt, etiam longè potentior ad prolongationem vitæ eſt, quàm per *Opiata.*

39 *Refrigeratio Spirituum*, fit tribus modis ; Aut per *Reſpirationem* ; Aut per *Vapores* ; Aut per *Alimenta* : Prima optima eſt, ſed ferè extra noſtram poteſtatem ; Secunda etiam potens, & tamen præſtò eſt ; Tertia debilis & per Circuitus.

40 *Aer Lympidus* & purus, & nihil habens Fuliginis, antequam recipiatur in Pulmones, & minùs obnoxius Radiis ſolis, *Spiritus* optimè denſat. Talis invenitur aut in Jugis Montium Siccis, aut in Campeſtribus perflatilibus, & tamen umbroſis.

41 Quoad *Refrigerationem* & *Denſationem Spirituum* per *Vapores*, *Radicem* hujus *Operationis*, ponimus in *Nitro*, veluti *Creaturâ* ad hoc *Propriâ*, & *Electâ* ; his uſi & perſuaſi indiciis.

42 *Nitrum* eſt tanquam *Arôma* Frigidum ; Idque indicat Senſus ipſe. Mordet enim, & tentat Linguâ, & Palatum Frigore, ut *Aromata* Calore ; Atque inter ea quæ novimus, unicum eſt, & ſolum, quod hoc præſtet.

43 *Frigida* ferè omnia, (quæ ſunt propriè Frigida, non per Accidens, ut *Opium*,) habent *Spiritum* Exilem, & Paucum ; Contrà *Spirituoſa* ſunt omnia ferè Calida. Solum invenitur *Nitrum* in Naturâ Vegetabili, quod *Spiritu* abundet, & tamen ſit *Frigidum*. Nam *Caphura* quæ eſt Spirituoſa, & tamen edit Actiones Frigidi, refrigerat per Accidens tantùm ; nempe Tenuitate ſuâ, abſque Acrimoniâ, juvando perſpirationem, in Inflammationibus.

44 In *Congelatione* & *Conglaciatione Liquorū*, quæ nuper cœpit eſſe in Uſu, per *Nivem* & *Glaciem* ad Exteriora Vaſis appoſita, immiſcetur *Nitrum* ; atque proculdubiò excitat, & roborat *Congelationem* ; Verum eſt, etiam uſurpari ad hoc Salem Nigrum communem, qui potiùs Activitatem indit *Frigori Nivali*, quam per ſe infrigidat ; Sed, ut accepi, in Regionibus calidioribus, ubi Nix non cadit, fit Conglaciatio à *Nitro* ſolo ; Sed hoc mihi compertum non eſt.

45 *Pulvis Pyrius*, qui præcipuè conſtat ex *Nitro*, perhibetur epotus conducere ad Fortitudinem, & uſurpari à Nautis ſæpenumerò, & Militibus ante prælia, quemadmodùm à *Turcis Opium.*

46 Datur fœlicitèr *Nitrum* in *Cauſonibus*, & Febribus Peſtilentialibus, ad leniendos, & frænandos Ardores earum pernicioſos.

47 Manifeſtiſſimum eſt *Nitrum* in *Pulvere Pyrio* magnoperè exhorrere Flammam ; unde fit admirabilis illa ventoſitas, & Exufflatio.

48 *Nitrum* deprehenditur eſſe veluti *Spiritus Terræ* : Etenim certiſſimum eſt, quamcunque Terram licet puram, neque Nitroſis admixtam, ita accumulatam, & tectam, ut immunis ſit à Radiis Solis, neque emittat aliquod Vegetabile, colligere etiam ſatis copioſè *Nitrum* ; unde liquet *Spiritum Nitri*, non tantum *Spiritui Animalium*, verum etiam *Spiritui Vegetabilium* eſſe inferiorem.

49 *Animalia* quæ potant ex *Aquâ Nitroſâ*, manifeſtò pingueſcunt, quod ſignum eſt Frigidi in *Nitro.*

50 *Impinguatio Soli* maximè fit à *Nitroſis* : omnis enim Stercoratio eſt *nitroſa* ; Atque hoc ſignum eſt *ſpiritûs* in *Nitro.*

51 Ex his patet *Spiritus humanos* per *Spiritum Nitri* poſſe infrigidari, &

denſari; & fieri magis Crudos, & minùs Acres; Quemadmodùm igitur *Vina fortia*, & *Aromata*, & Similia, *Spiritus* incendunt, & Vitam abbreviant; ita & *Nitrum* è converſo illos componit, & comprimit, et facit ad Longævitatem.

52 *Vſus* autem *Nitri* poteſt eſſe in Cibo inter Salem, ad decimā partem Salis; in Juſculis matutinis, ad Grana à tribus ad decem; Etiam in Potu; ſed qualitercunq; uſurpatum cum modo, ad Longævitatē ſūmè prodeſt.

53 Quēadmodùm *Opium* præcipuas Partes tenet, in *Condenſatione Spirituū per Fugam*; atq; habet ſimul ſua *Subordinata*, minùs potentia, ſed magis tuta, quæ et majori Quantitate, et frequentiori Uſu ſumi poſſunt, de quibus ſuperiùs diximus: ita ſimilitèr et *Nitrum*, quod condenſat Spiritus per Frigus, et quandam (ut Moderni loquuntur) *Freſcuram*; habet quoque et ipſum ſua *ſubordinata*.

54 *Subordinata* ad *Nitrum* ſunt, omnia quæ exhibent *Odorem* nonnihil *Terreum*; qualis eſt Odor *Terræ puræ*, et bonæ, recentèr effoſſæ et verſatæ: In his præcipua ſunt *Borago, Bugloſſa, Hippo-bugloſſa, Pimpinella, Fragaria*, et *Fraga* ipſa, *Frambeſia, Fructus Cucumeris Crudus, Poma Cruda Fragrantia, Folia* et *Gemmæ Vitis*, etiam *Viola*.

55 *Proxima* ſunt, ea quæ habent quendam *Virorem Odoris*, ſed paulò magis vergentem ad *Calidum*, neque omninò expertem virtutis illius *Refrigerii*; Qualia ſunt *Meliſſa, Citrum viride, Arantium viride, Aqua Roſacea ſtillatitia*; *Pyra* Aſſa Fragrantia; etiam *Roſa Pallida, Rubea, & Muſcatella*.

56 Illud notandum eſt, *Subordinata* ad *Nitrum* plerúnq; plus ad *Intentionem* conferre *Cruda*, quam *Ignem paſſa*; quia *Spiritus* ille *Refrigerii*, ab *Igne* diſſipatur; Itaq; benè ſumuntur infuſa in *Potu*, aut *Cruda*.

57 Quemadmodùm *Condenſatio Spiritûs* per *Subordinata* ad *Opium*, fit aliquatenùs per *Odores*; ſimilitèr et illa, quæ fit per *ſubordinata* ad *Nitrum*; Itaque *Odor Terræ Recentis*, et puræ, *Spiritus* optimè compeſcit, ſive Aratrum ſequendo, ſive Fodiendo, ſive Herbas inutiles evellendo: Etiam *Folia* in Sylvis, et Sepibus, vergente Autumno, decidentia, bonum *Refrigerium* præſtant *Spiritibus*; Et maximè omnium, *Fragaria moriens*. Etiàm *Odor Violæ*, aut *Florum Parietariæ*, aut *Fabarum*, aut *Rubi ſuavis*, et *Madre-ſelve*, exceptus dum creſcunt, ſimilis eſt Naturæ.

58 Quin et novimus *Virum Nobilem* Longævū, qui ſtatim à Sōno, *Glebam Terræ Recentis*, ſub Nates apponi quotidiè fecit, ut ejus *Odorē* exciperet.

59 Dubium non eſt, quin *Refrigeratio*, et *Attemperatio Sanguinis*, per *Frigida*, qualia ſunt *Endivia, Cichorea, Hepatica, Portulaca*, &c. per Conſequens infrigidet quoq; *Spiritus*; ſed hoc fit per Circuitum; At *Vapores* operantur immediatè.

Atque de *Condenſatione Spirituum* per *Frigus*, jam inquiſitum eſt; Tertiam diximus eſſe *Condenſationem*, per id quod vocamus, *Demulcere Spiritus*. Quartam, per *Sedationem Alacritatis*, et Motûs nimii ipſorum.

60 *Demulcent Spiritus*, quæcunq; illis ſunt *Grata*, atque *Amica*; neque tamen provocant eos nimiùm ad *Exterius*; ſed contrà faciunt, ut *Spiritus* quaſi ſeipſis contenti, ſe fruantur, et recipiant ſe in *Centrum* ſuum.

61 De his, ſi repetas ea, quæ ſuperiùs poſita ſunt, tanquam *ſubordinata*, et ad *Opium*, et ad *Nitrum*; nihil eſt opus aliâ Inquiſitione.

62 Quod vero ad *Sedationem Impetûs Spirituum* attinet, de eâ mox dicemus

cemus, cum de *Motu* ipſorum inquiremus: Nunc igitur poſtquam de *Denſatione Spirituum* diximus, (quæ pertinet ad *Subſtantiam* ipſorum,) veniendum ad *Modum Caloris* in ipſis.

Calor Spirituum, ut diximus, ejus generis eſſe debet, ut ſit *Robuſtus*, 63
non *Acris*; & amet Obſtinata ſubruere, potiùs quam Attenuata aſportare.

Cavendum ab *Aromatibus*, *Vino*, & *Potu forti*; ut uſus ipſorum ſit 64
valdè temperatus, & abſtinentiâ interpolatus: Etiam à *Satureiâ*, *Origano*, *Pulegio*, & omnibus, quæ ad Palatum *Acria* ſunt; & Incenſiva. Illa enim præſtant *Spiritibus* Calorem non *Fabrilem*, ſed *Prædatorium*.

Robuſtum præbent *Calorem*, præcipuè *Enula*, *Allium*, *Carduus Benedictus*, *Naſturtium adoleſcens*, *Chamedrys*, *Angelica*, *Zedoaria*, *Verbena*, *Valeriana*, Myrrha, *Coſtum*, *Sambuci Flores*, *Myrrhis*. Horum uſus cum Delectu, & Judicio, aliàs in *Condimentis*, aliàs in *Medicamentis*, huic Operationi ſatisfaciet. 65

Benè etiam cedit, quod *Opiata* Magna huic quoque Operationi 66
egregiè ſerviunt; eò videlicet, quod exhibent *Calorem* talem per *Compoſitionem*, qualis in *Simplicibus* optatur, ſed vix habetur: Etenim recipiendo Calida illa intenſiſſima, (qualia ſunt *Euphorbium*, *Pyrethrum*, *Stavîſagria*, *Dracunium*, *Anacardi*, *Caſtoreum*, *Ariſtolochium*, *Opoponax*, *Ammoniacum*, *Galbanum*, & ſimilia; quæ intùs per ſe ſumi non poſſunt) ad retundendam vim *Narcoticam Opii*, conſtituunt demùm talem Complexionem Medicamenti, qualem jam requirimus; Quod optimè perſpicitur in hoc, quod *Theriaca*, & *Mithridatium*, & Reliqua, non ſunt Acria, nec mordent Linguam; ſed tantùm ſunt paululùm Amara, & Odoris potentis, & produnt demùm Caliditatem ſuam in Stomacho, & Operationibus ſequentibus.

Etiam ad *Calorem Robuſtum Spirituum*, facit *Venus* ſæpè *Excitata*, rarò 67
Peracta: atque nonnulli ex *Affectibus*, de quibus poſteà dicetur. Atque de *Calore Spirituum*, Analogo ad Prolongationē vitæ, jam inquiſitum eſt.

De *Copiâ* Spirituum, ut non ſint Exuberantes, & Ebullientes, ſed 68
potius Parci, & intra Modum, (cùm *Flamma* parva non tantum prædetur, quantum magna,) brevis *Inquiſitio* eſt.

Videtur ab Experientiâ comprobari, quod *Diæta tenuis*, & ferè *Pythagorica*, vel ex Regulis Severioribus vitæ *Monaſticæ*, vel ex Inſtitutis *Eremitarum*, quæ Neceſſitatem & Inopiam habebant pro Regulâ, vitam reddat Longævam. 69

Hùc pertinent *Potus Aquæ*, *Stratum durum*, *Aer frigidus*, *Victus tenuis*, 70
(ſcilicet ex *Oleribus*, *Fructibus*, atque *Carnibus* & *Piſcibus*, Conditis & Salitis, potiùs quam Recentibus & Calidis,) *Induſium Cilicii*, *Crebra Iejunia*, *Crebræ Vigiliæ*, *Raræ Voluptates ſenſuales*, & hujuſmodi: Omnia enim iſta minuunt *Spiritus*, eóſque redigunt ad *Quantitatem* eam, quæ tantummodò vitæ Muniis ſufficiat; unde minor fit Deprædatio.

Quod ſi *Diæta* fuerit hujuſmodi Rigoribus, & Mortificationibus 71
paulò benignior, ſed tamen ſemper æqualis, & ſibi conſtans, eandem opem præſtat; Etenim etiam in Flammis videmus, Flammam nonnihil majorem, (modò fuerit conſtans & tranquilla) minùs abſumere ex Fomite ſuo, quam Flamma minor, agitata, & per vices intenſior, & remiſſior: id quod planè demonſtravit Regimen, & Diæta *Cornari Veneti*,

qui bibit & edit tot Annos ad juſtum Pondus; unde centeſimum Annum Viribus & Senſibus validus ſuperavit.

72 Etiam videndum eſt, ne Corpus, quod pleniùs nutritur, neque per hujuſmodi (quales diximus) *Diætas* emaciatur, *Veneris uſum tempeſtivum* omittat; ne *Spiritus* nimis turgeant, & Corpus emolliant, & deſtruant. Itaque de *Copiâ Spiritûs* moderatâ, & quaſi frugali, jam inquiſitum eſt.

73 Sequitur inquiſitio de *Frænatione Motûs Spiritûs*; *Motus* enim manifeſtò eum attenuat & incendit; Illa *Frænatio* fit tribus modis: Per *Somnum*; per *Evitationem* Laboris vehementis, aut Exercitii nimii, denique omnis laſſitudinis; & per *Cohibitionem Affectuum moleſtorum*. Ac primò de *Somno*.

74 *Fabula* habet, *Epimenidem* in *Antro*, plures Annos dormiviſſe, neque Alimento eguiſſe, cùm *Spiritus* inter dormiendum minùs depaſcat.

75 Experientia docet *Animalia* quædam, (qualia ſunt *Sorices*, & *Veſpertiliones*) in quibuſdam Locis occluſis, per integram Hyemem dormire; adeò *Somnus* Deprædationem vitalem compeſcit; Quod etiam facere putantur *Apes*, & *Fuci*, licet quandóque à Melle deſtituti: Itidem *Papiliones* & *Muſcæ*.

76 *Somnus* poſt Prandium, aſcendentibus in Caput Vaporibus non ingratis, (utpótè primis Roribus Ciborum) *Spiritibus* prodeſt, ſed ad Alia Omnia, quæ ad Sanitatem pertinent, gravis eſt & noxius; Attamen in extremâ Senectute eadem eſt Ratio Cibi, & *Somni*; quia frequens eſſe debet, & Refectio, & Dormitio, ſed brevis & puſilla: quinetiam ad ultimam Metam Senectutis, mera Quies, & perpetuus quaſi Decubitus prodeſt, præſertim Temporibus Hyemalibus.

77 Verùm ut *Somnus moderatus* ad Prolongationem vitæ facit, ita multò magis, ſi ſit *Placidus*, & non turbidus.

78 *Somnum placidum* conciliant, *Viola*, *Lactuca* (præſertim cocta) *Syrupus è Roſis ſiccis*, *Crocus*, *Meliſſa*; *Poma* in introitu Lecti, *Offa panis ex vino Malvatico*, præſertìm infusâ priùs *Roſâ Muſcatellâ*: Itaque utile foret, conficere aliquam Pillulam, vel aliquem Hauſtum parvum, ex hujuſmodi Rebus, eoque uti familiaritèr. Etiam ea quæ Os Ventriculi benè claudunt, ut *Semen Coriandri* præparatum, *Cotonea*, & *Pyra* fragrantia aſſata, *Somnum* inducunt placidum; Ante omnia, *Iuvenili Ætate*, & maximè iis, qui habent *Ventriculum* ſatis *fortem*, prodeſt *Hauſtus* bonus *Aquæ Puræ*, Crudæ, in introitu Lecti.

Mandatum. *De* Ecſtaſi voluntariâ, *ſive* procuratâ, *atque de* Cogitationibus Defixis, *&* *Profundis*, (*modò ſint abſque Moleſtiâ*) *nihil habeo comperti*; *Faciunt proculdubiò ad* Intentionem, *&* *denſant* Spiritus, *etiam potentiùs quam* Somnus: *cùm Senſus æquè, aut magis ſopiant, & ſuſpendant*: *De illis inquiratur ulteriùs*. *Atque de* Somno *hactenùs*.

79 Quatenùs ad *Motum* & *Exercitia*; *Laſſitudo* nocet, atque Motus & Exercitatio, quæ eſt nimis *celeris* & *velox*, quales ſunt *Curſus*, *Pila*, *Gladiatoria*, & ſimilia: Et rursùs cùm Impetus extenditur ad *ultimas Vires*, & *Nixus*, quales ſunt, *Saltus*, *Lucta*, & ſimilia. Certum enim eſt, *Spiritus* in Anguſtiis poſitos, vel per *Pernicitatem Motûs*, vel per *ultimos*

Nixus,

Nixus, fieri poſteà magis *Acres*, & *Prædatorios*. Ex alterâ Parte, *Exer-*
citia, quæ ſatis *fortem* cient Motum, ſed non nimis *Celerem*, aut ad *ul-*
timas Vires (quales ſunt *Saltatio*, *Sagittatio*, *Equitatio*, *Luſus Globorum*,
& ſimilia,) nihil officiunt, ſed proſunt potiùs.

Veniendum jam ad *Affectus*, & *Paſſiones Animi*, & videndum, qui ex
ipſis, ad Longævitatem ſint Noxii, qui Utiles.

Gaudia Magna attenuant, & diffundunt *Spiritus*, & vitam abbreviant: 80
Lætitia Familiaris roborat *Spiritus*, Evocando eos, nec tamen Exol-
vendo.

Impreſſiones Gaudiorum ſenſuales, malæ; *Ruminationes Gaudiorum* in 81
Memoria, aut *Prehenſiones* eorum ex *Spe*, vel *Phantaſiâ*, bonæ.

Magis confortat Spiritus *Gaudium preſſum*, & parcè communicatum, 82
quam *Gaudium effuſum*, & publicatum.

Mæror & *Triſtitia*, ſi *Metu* vacet, & non nimiùm *angat*, vitam po- 83
tiùs prolongat: *Spiritum* enim contrahit, & eſt *Condenſationis Genus*.

Metus Graviores vitam abbreviant: licèt enim & *Mæror*, & *Metus*, 84
Spiritum uterque anguſtiet; tamen in *Mærore* eſt ſimplex *Contractio*;
at in *Metu*, propter *Curas* de Remedio, & *Spes* intermiſtas, fit *Æſtus*, &
Vexatio Spirituum.

Ira compreſſa eſt etiam *Vexationis* genus; & *Spiritum* Corporis *Suc-* 85
cos carpere facit; At ſibi *permiſſa*, & *foràs prodiens*, juvat; tanquam
Medicamenta illa, quæ *Robuſtum* inducunt *Calorem*.

Invidia peſſima eſt, & carpit *Spiritus*, atque illi rurſùs *Corpus*; eò 86
magis, quod ferè perpetua eſt, nec *agit* (ut dicitur) *Feſtos Dies*.

Miſericordia ex *Malo alieno*, quod in nos ipſos cadere non poſſe 87
videtur, bona; quæ verò *Similitudine quâdam* poteſt reflecti in *Mi-*
ſerantem, mala, quia excitat *Metum*.

Pudor levis minimè officit, cum *Spiritus* paululùm contrahat, & 88
ſubinde effundat; adeò ut *Verecundi* diù (ut plurimùm) vivant: At
pudor ex *Ignominiâ Magnâ*, & diù affligens, *Spiritus* contrahit, uſque ad
Suffocationem, & eſt pernicioſus.

Amor, ſi non fuerit *Infœlix*, & nimis *Saucians*, ex genere *Gaudii* eſt; 89
& eaſdem ſubit *Leges*, quas de *Gaudio* poſuimus.

Spes omnium *Affectuum* utiliſſima eſt, & ad prolongationem vitæ 90
plurimùm facit; ſi non nimium ſæpè intercidat, ſed Phantaſiam
Boni Intuitu paſcat; Itaque qui *Finem* aliquem, tanquam Metam vitæ
figunt, & proponunt; & perpetuò, & ſenſim, in *Voto* ſuo proficiunt;
Vivaces ut plurimùm ſunt; Adeò ut, cùm ad *Culmen Spei* ſuæ venerint,
nec habeant quod ampliùs ſperent, ferè Animis concidant, nec diù
ſuperſtites ſint; ut *Spes*, videatur tanquam *Gaudium Foliatum*, quod in
immenſum extenditur, ſicut *Aurum*.

Admiratio, & *Levis Contemplatio*, ad vitam prolongandam maximè 91
faciunt; Detinent enim *Spiritus*, in Rebus quæ placent, nec eos tur-
bare, aut inquietè, & moroſè agere ſinunt: Unde omnes *Contemplato-*
res Rerum Naturalium, qui tot & tanta habebant, quæ mirarentur, (ut
Democritus, *Plato*, *Parmenides*, *Apollonius*,) longævi fuerunt: Etiam
Rhetores, qui Res deguſtabant tantùm, & potiùs *Orationis Lumen*, quam

Rerum Obſcuritatem ſectabantur, fuerunt itidem Longævi; Ut *Gorgias*, *Protagoras*, *Iſocrates*, *Seneca*: Atque certè quemadmodùm *Senes* plerúnque *Garruli*, & Loquaces ſunt; ita & *Loquaces* ſæpiſſime *Seneſcunt*: Indicat enim, *Levem Contemplationem*, & quæ *Spiritum* non magnoperè ſtringat, aut vexet: At *Inquiſitio Subtilis*, & *Acuta*, & *Acris*, Vitam abbreviat; *Spiritum* enim laſſat, & carpit.

Atque de *Motu Spirituum* per *Animi Affectus* hæc inquiſita ſint: Subjungemus autem quaſdam alias *Obſervationes* Generales circa *Spiritus*, præter Superiores, quæ non cadunt in Diſtributionem præcedentem.

92 Præcipuæ Curæ eſſe debet, ut *Spiritus* non exolvantur ſæpiùs; *Solutionem* enim præcedit *Extenuatio*, neque *Spiritus* ſemel Extenuatus, ita facilè ſe recipit, & denſatur: *Exolutio* autem fit per Nimios *Labores*; Nimis vehementes *Affectus Animi*; Nimios *Sudores*; Nimias *Evacuationes*; *Balnea tepida*; & *Intemperatum*, aut *Intempeſtivum uſum Veneris*; Etiam Nimias *Curas*, & *Sollicitudines*, & *Expectationes* anxias; Denique per *Morbos malignos*; & *Dolores*, & Cruciatus Corporis graves: quæ omnia, quantum fieri poteſt, (ut etiam *Medici* vulgares monent) evitanda ſunt.

93 *Spiritus* & *Conſuetis* delectantur, & *Novis*. Mirum autem in Modum facit ad conſervandum *Vigorem Spirituum*, ut nec *Conſuetis* utamur ad *Satietatem*, nec *Novis*, ante *Appetitum vividum*, & ſtrenuum. Itaque & *Conſuetudines* abrumpendæ ſunt Judicio quodam, & Curâ, antequam perveniant ad *Faſtidium*; & *Appetitus* ad *Nova*, ad tempus cohibendus, donec fiat *Fortior*, & *Alacrior*. Atque inſupèr, *Vita*, quoad fieri poteſt, ita inſtituenda, ut Multas, & Varias habeat *Redintegrationes*, neque perpetuò in iiſdem verſando *Spiritus* torpeant: Licet enim non malè dictum ſit à *Seneca*; *Stultus ſempèr incipit vivere*, tamen illa *Stultitia*, ut & aliæ quamplurimæ, Longævitati prodeſt.

94 Circa *Spiritus* obſervandum eſt; (etſi contrarium fieri conſueverit) ut quandò percipiant Homines *Spiritus* ſuos eſſe in *Statu Bono*, & Placido, & Sano, (id quod ex *Tranquillitate Animi*, & *Lætitiâ* datur perſpici) eos foveant, nec mutent; Sin in *Statu Inquieto*, & Maligno (id quod ex *Triſtitiâ*, *Pigritiâ*, atque aliâ *Indiſpoſitione Animi* apparebit) eos ſubinde obruant, & alterent. Continentur autem *Spiritus* in eodem *Statu*, per *Cohibitionem Affectuum*, *Temperamentum Diætæ*, *Abſtinentiam à Venere*, *Moderationem à labore*, *Otium mediocre*; Alterant autem, & obruunt *Spiritus*, Contraria iſtis; ſcilicet, *Affectus vehementes*, *Epulæ profuſæ*, *Venus immoderata*, *Labores ardui*, *Studia intenſa*, & *Negotia*. Atqui conſueverunt Homines, cùm læti ſunt, & ſibi maximè placent, tum *Epulas*, *Venerem*, *Labores*, *Contentiones*, *Negotia*, maximè ſequi, & affectare. Quod ſi quis Longitudini Vitæ conſulere velit, contrario modo (quod mirum dictu) ſe gerere debet; *Spiritus* enim *Bonos* fovere, & continuare, *malè Diſpoſitos* exhaurire, & mutare, oportet.

95 Non ineptè ait *Ficinus*, *Senes* debere ad *Confortationem Spirituum* ſuorum, *Acta Pueritiæ* ſuæ, & *Adoleſcentiæ* ſæpè recordari, & ruminare. Certè Recreatio eſt *Senibus* ſingulis, tanquam peculiaris, *Recor-*

datio talis. Itaque dulce eſt Hominibus *Societatem* habere eorum, qui olim unà educati fuerant, & *Loca* ipſa *Educationis* ſuæ inviſere. *Veſpaſianus* autem huic Rei tantùm tribuebat, ut cùm eſſet *Imperator*, nullo modo Animum inducere potuiſſet, ut *Ædes Paternas*, licet humiles, mutaret; ne aliquid deperiret *Conſuetudini Oculorum*, & *Memoriæ Pueritiæ* ſuæ: Quinetiam in *Scypho* quodam *Aviæ* ſuæ *Ligneo*, cum Labro argenteo, Diebus Feſtis potabat.

Illud ante omnia *Spiritibus* gratum eſt; ut fiat *Progreſſus* continuò 96
in Benignius. Itaque eo modo eſt inſtituenda Juventus, & Ætas virilis; ut Senectuti *Nova Solatia* relinquantur; quorum præcipuum ſit *Otium Moderatum*. Itaque ſibi ipſi Manus inferunt *Senes Honorati*, qui in *Otium* non ſecedunt: Cujus Rei inſigne reperitur Exemplum in *Caſſiodoro*; qui tanta apud *Reges Italiæ Gothos* Auctoritate pollebat, ut inſtar Animæ eſſet erga eorum Negotia; poſtea autem ferè Octogenarius in *Monaſterium* ſe recepit, ubi non ante Centeſimum demùm Annum vitam clauſit: At huic rei duæ *Cautiones* adhibendæ ſunt; una ut non expectent, donec *Corpus* omninò *Confectum* ſit, & *Morbidum*: Etenim in hujuſmodi Corporibus omnis *Mutatio*, licet in *Benignius*, Mortem accelerat: Altera, ut *Otio* planè *inerti* ſe minimè dedant, ſed habeant *Aliquid* quod Cogitationes, & Animum ipſorum placidè detinere poſſit; In quo genere, præcipua Oblectamenta ſunt *Literæ*, deindè Studia *Ædificandi*, & *Plantandi*.

Poſtremò eadem *Actio*, *Contentio*, *Labor* libenter Suſceptus, & cum 97
bona Voluntate, *Spiritus* recreat; Cum *Averſatione* autem, & *Ingratiis*, *Spiritus* carpit, & ſternit: Itaque ad Longævitatem confert, ſi quis *Arte* talem vitam inſtituat, quæ libera ſit, & ad *Arbitrium ſuum* traducatur; Aut tale *Obſequium* Animo ſuo conciliaverit, ut quicquid à Fortunâ imponatur, eum potiùs *Ducat*, quam *Trahat*.

Neque illud omittendum ad *Regimen Affectuum*; ut præcipua Cura 98
adhibeatur *Oris ventriculi*; Maximè ne ſit relaxatum nimis; quia plus dominatur illa *Pars* ſuper *Affectus*, præſertim *quotidianos*, quam aut *Cor*, aut *Cerebrum*; Exceptis tantummodò iis, quæ fiunt per potentes *Vapores*, ut in *Ebrietate*, & *Melancholiâ*.

De *Operatione* ſuper *Spiritus*, ut *Iuveniles* maneant, & *revireſcant*, 99
hæc inquiſita ſunt: Quod eò diligentiùs præſtitimus, quòd de his *Operationibus*, potiori ex parte, magnum eſt apud *Medicos*, & alios Auctores, Silentium: Maximè autem, quia *Operatio* ſuper *Spiritus*, eorumque Recrudeſcentiam, ad Prolongationem Vitæ, eſt *Via* maximè *Proclivis*, & *Compendiaria*; Propter duplex ſcilicet *Compendium*; Alterum, quod *Spiritus* Compendiò operetur ſuper *Corpus*; Alterum, quod *Vapores*, & *Affectus* Compendiò operentur ſuper *Spiritus*; Adeò ut hæc *Finem* petant, quaſi in *Lineâ rectâ*; cætera magis per *Circuitum*.

OPE-

OPERATIO SVPER EXCLV-ſionem Aeris. II.

Hiſtoria.

1 Exclusio Aeris Ambientis, ad Diuturnitatem Vitæ dupliciter innuit. Primò, quod maximè omnium poſt *Spiritum Innatum*, *Aer Extrinſecus*, (utcunque *Spiritum Humanum* quaſi animet, & ad *Sanitatem* plurimùm conferat,) *Succos* Corporis deprædatur, & *Deſiccationem* Corporis accelerat; Itaque *Excluſio Aeris*, ad Longitudinem vitæ confert.

2 Alter *Effectus*, qui ſequitur *Excluſionem Aeris*, ſubtilior multò eſt, & profundior; Scilicet quod *Corpus Occluſum*, & non *perſpirans*, *Spiritum* incluſum detinet, & in *Duriora* Corporis vertit; unde *Spiritus* ea emollit, & intenerat.

3 Hujus rei explicata eſt Ratio in *Deſiccatione Inanimatorum*; Atque eſt *Axiôma* quaſi infallibile, Quod *Spiritus Emiſſus* Corpora deſiccat; *Detentus* colliquat, & intenerat: Atque illud inſupèr ſimul *Aſſumendum*, Quod *Calor* omnis *propriè* attenuat, & humectat, & per *Accidens* tantùm contrahit, & deſiccat.

4 *Vita* in *Antris* & *Speluncis*, ubi *Aer* non recipit *Radios Solis*, poſſit facere ad Longævitatem; *Aer* enim per ſe ad *Prædationem* Corporis non multùm poteſt, niſi *Calore* excitatus. Certè ſi quis Memoriam Rerum recolat; ex pluribus *Reliquiis*, & Monumentis conſtare videtur, fuiſſe Hominum *Magnitudines*, & *Staturas*, longè iis quæ poſteà fuerunt, grandiores; ut in *Siciliâ*, & aliis nonnullis Locis. Iſtiuſmodi autem Homines, in *Speluncis*, plerunque Ætatem degebant: Atqui *Diuturnitas Ætatis*, & *Amplitudo Membrorum*, habent nonnihil commune. Etiam *Antrum Epimenidis* inter *Fabulas* ambulat. Suſpicor etiam, *vitam Anachoretarum Columnarium*, ſimile quippiam fuiſſe *vitæ in Antris*; quippe ubi *Radii ſolis* parùm penetrabant, neque *Aer* magnas *Mutationes*, aut *Inæqualitates* recipere poterat. Illud certum, utrunque *Simeonem Stylitam*, & *Danielem*, & *Sabam*, atque alios *Anachoretas Columnares*, admodùm Longævos fuiſſe. Etiam *Anachoretæ* Moderni, intra *Muros* aut Columnas ſepti, & Clauſi, Longævi ſæpiùs reperiuntur,

5 Proxima *Vitæ in Antris*, eſt *Vita in Montibus*. Quemadmodùm enim in *Antra Calores Solis* non penetrant; ita in *Faſtigiis Montium*, reflexione deſtituti, parùm poſſunt. Accipiendum autem hoc eſt de *Montibus*, ubi *Aer Limpidus* eſt, et purus; Scilicet ubi propter *Ariditates Vallium*, *Nebulæ* & *Vapores* non aſcendunt; Quod fit in *Montibus*, qui *Barbariam* cingunt;

cingunt; Ubi etiam hodiè vivunt, ſæpenumerò ad Annos Centum et quinquaginta, ut jam anteà notatum eſt.

Atque hujuſmodi *Aer*, *Antrorum*, aut *Montium*, ex ſuâ Naturâ propriâ, parùm aut nihil deprædatur: At *Aer*, qualis eſt noſter, cùm ſit propter *Calores Solis Prædatorius*, quantum fieri poteſt, à Corpore eſt excludendus. 6

Aer verò prohibetur, et excluditur, duobus Modis: Primò, ſi *Claudantur* Meatus; ſecundò, ſi *Oppleantur*. 7

Ad *Clauſuram Meatuum* faciunt, ipſius *Aeris Frigiditas*; *Nuditas Cutis*, ex quâ illa induratur; *Lavatio* in *Frigidâ*; *Aſtringentiâ* Cuti applicata, qualia ſunt, *Maſtyx*, *Myrrha*, *Myrtus*. 8

Multò magis huic *Operationi* ſatisfiet per *Balnea*, ſed rarò uſurpata, (præſertim Temporibus Æſtivis) quæ conſtent ex *Aquis Mineralibus Aſtringentibus*, quæ tutò exhiberi poſſunt; quales ſunt *Chalybeatæ*, et *Vitriolatæ*; Hæ enim *Cutem* potentèr contrahunt. 9

Quod ad *Oppletionem* attinet; *Pigmenta*, et hujuſmodi *Spiſſamenta Unctuoſa*, atque (quod commodiſſimè in uſu poteſt eſſe) *Oleum*, et *Pinguia*, non minùs *Corporis Subſtantiam* conſervant, quàm *Pigmenta* in *Oleo*, et *Vernix Ligna*. 10

Britones Antiqui, Corpus *Glaſto* pingebant, et fuerunt admodùm longævi; Quemadmodùm & *Picti*, qui indè etiam *Nomen* traxiſſe à nonnullis putantur. 11

Hodiè ſe pingunt *Breſilienſes*, et *Virginienſes*, qui ſunt (præſertim illi priores) admodùm longævi; adeò ut quinque abhinc Annis, *Patres Galli* nonnullos convenerint, qui *Ædificationem Fernamburgi*, Annis abhinc centum et viginti, ipſi ad tunc *Virilis Ætatis* meminiſſent. 12

Ioannes de *Temporibus*, qui dicitur ad Trecenteſimum Annum Ætatem produxiſſe, interrogatus quomodò ſe conſervaſſet; reſpondiſſe fertur, *Extrà*, *Oleo*; *intùs*, *Melle*. 13

Hyberni, præſertìm *Sylveſtres*, etiam adhùc ſunt valdè vivaces; Certè aiunt paucis abhinc Annis, *Comitiſſam Deſmondiæ* vixiſſe ad Annum Centeſimum Quadrageſimum, et ter per vices *Dentiiſſe*. *Hybernis* autem Mos eſt, ſe nudos ante Focum *Butyro Salſo*, et Veteri, fricare, et quaſi condire. 14

Iidem *Hyberni* in uſu habuerunt *Lintea*, et *Induſia Croceata*; Quod licet ad *Arcendam Putrefactionem* introductum fuerat, tamen (utcunque) ad *vitæ Longitudinem* utile fuiſſe exiſtimamus: Nam *Crocus*, ex omnibus quæ novimus, ad *Cutem*, et *Confortationem Carnis*, eſt Res optima cùm et notabilitèr *Aſtringat*, et habeat inſupèr *Oleoſitatem*, et *Calorem Subtilem* ſine ullâ *Acrimoniâ*. Equidem memini quendam *Anglum*, ut *Vectigalia* ſupprimeret, *Croci Saccum*, cùm transfretaret, circa *Stomachum* portaſſe, ut lateret; Eúmque, cùm anteà ex Mari graviſſimè *ægrotare* ſolitus eſſet, optimè tunc *valuiſſe*, nec *Nauſeam* ullam ſenſiſſe. 15

Hippocrates jubet *veſtes* ad *Cutem Hyeme* puras portare, *Æſtate* ſordidas, et *Oleo* imbutas; Hujus Ratio videtur, quod per *Æſtatem*, *Spiritus* exhalant maximè; Itaque *Pori Cutis* opplendi ſunt. 16

Ante

17 Ante omnia igitur uſum *Olei*, vel *Olivarum*, vel *Amygdalini dulcis*, ad Cutem ab Extrà ungendam, ad Longævitatem conducere exiſtimamus; Eáque *unctio* debet fieri ſingulis Auroris, cum exitur è Lecto, cum *Oleo*, in quo admiſceatur parum *Salis nigri*, et *Croci*. *Vnctio* autem levis debet eſſe, ex *Lanâ*, aut *Spongiâ* molliori, neque quæ ſtillet ſuper Corpus, ſed Cutem tantùm intingat, et inficiat.

18 Certum eſt *Liquores* in *Majori Quantitate*, etiam *Oleoſos*, haurire nonnihil ex Corpore; ſed contrà, *Parvâ Quantitate* imbibi à Corpore: Itaque *levis Aſperſio* facienda eſt, ut diximus; Aut planè *Induſium* ipſum *Oleo* liniendum eſt.

19 Objici verò fortè poſſit, Iſtam *Vnctionem* ex *Oleo*, quam laudamus, (licet apud Nos in Uſu nunquam fuerit, atque apud *Italos* in Deſuetudinem abierit) olim quidem apud *Græcos*, et *Romanos* familiarem fuiſſe, et Diætæ partem; neque tamen iis Sæculis Homines magis fuiſſe longævos. Sed reſpondetur rectiſſimè; *Oleum* in Uſu fuiſſe tantùm poſt *Balnea*, niſi fortè inter *Athletas*; *Balnea* autem ex Calido Operationi noſtræ tantò contraria ſunt, quantò *Vnctiones* congruæ; cùm Alterum *Meatus* aperiat, Alterum obſtruat. Itaque *Balneum* abſque *Vnctione* ſequenti, peſſimum; *Vnctio* abſque *Balneo* optima. Etiàm ad *Delicias* potiùs adhibebatur iſta *Vnctio*, atque (ſi in optimam Partem accipias) ad *Sanitatem*; ſed nullo Modo in Ordine ad *Vitam longævam*; Itaque ſimul adhibebantur *Vnguenta pretioſa*, quæ ad *Delicias* grata, ad noſtram *Intentionem* noxia ſunt, ob *Calorem*; Vt benè dixiſſe videatur *Virgilius*:

Nec Caſiâ liquidi corrumpitur uſus Olivi.

20 *Inunctio* ex *Oleo*, et *Hyeme*, confert ad *Sanitatem*, per Excluſionem Frigoris; & *Æſtate*, ad detinendos *Spiritus*, & prohibendam Exolutionem eorum, & arcendam vim *Aeris*, quæ tunc maximè eſt Prædatoria.

21 Cùm *Inunctio* ex *Oleo Operatio* ſit ad vitam longam ferè potentiſſima; viſum eſt addere Cautiones, ne periclitetur Valetudo; Eæ quatuor ſunt ſecundùm quatuor Incommoda, quæ exindè ſequi poſſint.

22 Primum *Incommodum* eſt, quod *reprimendo Sudores*, Morbos inducere poſſit, ex Humoribus illis Excrementitiis: Huic *Remedium* adhibendum eſt ex *Purgationibus*, & *Clyſteriis*, ut Evacuationi debitè conſulatur; Certum enim eſt, *Evacuationem* per *Sudores*, Sanitati plerunque conferre; Longitudini vitæ officere. *Purgativa* autem moderata in Humores agunt, non in *Spiritus*, quod facit *Sudor*.

23 Secundum *Incommodum* eſt, quod *Corpus calefacere* poſſit, & ſubindè *inflammare*; *Spiritus* enim *Occluſus*, nec *Perſpirans*, ferventior eſt: Huic *Incommodo* occurritur, ſi *Diæta*, ut plurimum, vergat ad *Frigidum*, & ſumantur Propria quædam ad *Refrigerandum* per vices; de quibus mox in *Operatione* ſuper *Sanguinem* inquiremus.

24 Tertium eſt, quod *Caput gravare* poſſit; Omnis enim *Oppletio* extrinſecùs, repercutit Vapores, & eos mittit verſus *Caput*: Huic *Incommodo* omninò occurritur, per *Cathartica*, præſertim *Clyſteria*; Et claudendo *Os Ventriculi* fortitèr cum *Stipticis*; Et *pectendo*, & *fricando caput*; Etiam cum Lixiviis idoneis, ut aliquid exhalet; Et non omittendo *Exercitationem bonam*, & qualem convenit, ut etiam per *Cutem* nonnihil perſpiret.

Quartum

Quartum *Incommodum* ſubtilius eſt Malum; videlicet, quod *Spiritus Detentus* per Clauſuram Pororum, videatur poſſe ſeipſum nimis multiplicare; quia cùm parùm evolet, & continuò *Spiritus* novus generetur, nimiùm increſcit *Spiritum*, & ſic Corpus etiã plus prædari poſſit; verùm hoc non prorsùs ita ſe habet; Nam *Spiritus* omnis concluſus Hebes fit, (quandoquidem ventiletur Motu *Spiritus*, ut & *Flamma*;) ideóque minus Activus eſt, & minùs ſui generans; Calore certè auctus, (ut & *Flamma*;) ſed Motu Piger: Sed & huic *Incommodo* Remedium adhiberi poſſit, à Frigidis, *Oleo* quandóque admiſtis; qualia ſunt, *Roſa*, & *Myrtus*; nam Calidis omnino abſtinendum, ut dictum eſt de *Caſiâ*. 25

Neque inutilis eſt applicatio, ad Corpus, *Veſtium*, quæ & ipſæ in ſe habent aliquid *Unctuoſi*, ſive *Oleoſi*, non *Aquoſi*: Illæ enim exhaurient Corpus minùs; quales ſunt ex *Lana*, potiùs quam ex *Lino*: Certè manifeſtum eſt in *Spiritibus Odorum*, quod ſi ponas *Pulveres Odoratos* inter *Lintea*, multò citiùs Virtutem perdunt, quàm inter *Lanea*. Itaque *Lintea* Tactu, & Mundicie jucunda; ſed ad noſtram *Operationem* ſuſpecta. 62

Hyberni Sylveſtres, cùm incipiunt ægrotare, nihil priùs faciunt, quam ut *Linea* è Stratis tollant, & in *Laneis* Pannis ſe convolvant. 27

Referunt nonnulli, ſe magno Sanitatis ſuæ commodo *Laneis Carmoſinis* proximè ad Cutem, ſub Induſiis ſuis, uſos fuiſſe, tam ad Bracas, quàm ad Corporalia. 28

Eſt & illud obſervandum, *Aerem* Corpori *Aſſuetum*, minùs illud deprædari, quam *Novum*, & ſubinde mutatum: Itaque *Pauperès*, qui in *Tuguriis* ſuis, intra proprios *Lares* perpetuò vivunt, nec Sedes mutant, ſunt plerunque Longæviores; Veruntamèn quoad alias *Operationes*, *Mutationem Aeris*, (præſertim *Spiritibus* non omnino inertibus) utilem eſſe judicamus; Mediocritas autem adhibenda foret, quæ utrinque ſatisfaciat; Illud fiet, ſi *Quatuor Temporibus* Anni, fiet per Stata tempora *Mutatio Loci* ad ſedes idoneas, neque ſint corpora, aut in *Peregrinatione* nimiâ, aut in *Statione*. Atque de *Operatione* per *Excluſionem Aeris*, & de evitandâ *Vi* ejus *Prædatoriâ*, hæc dicta ſint. 29

OPERATIO SUPER SANGVINEM, & Calorem ſanguificantem. III.

Hiſtoria.

Operationes duæ Sequentes ſunt *Operationibus* duabus Præcedentibus tanquam *Antiſtrophæ*; atque iis reſpondent, quemadmodùm *Paſſiva Activis*; Præcedentes enim duæ, id agunt, ut *Spiritus* & *Aer* Actionibus ſuis ſint minùs deprædantes; Hæ verò, ut *Sanguis*

& *Succus Corporis*, ſint minùs deprædabiles. Quoniam verò *Sanguis* eſt
Irrigatio Succorum, & *Membrorum*, & *Præparatio* ad ea; *Operationem* ſu-
per *Sanguinem* primo loco collocamus. Circa hanc *Operationem* pro-
ponemus *Conſilia* Numero pauca, ſed Vi valdè efficacia. Ea tria ſunt.
2 Primò Dubium non eſt, quin ſi *Sanguis* ſit aliquantò frigidior, mi-
nùs futurus ſit Diſſipabilis: Quoniam verò, quæ per Os ſumuntur Fri-
gida, cum reliquis Intentionibus haud paucis, malè conveniunt; ideò
optimum foret alia invenire, quæ non ſunt cum iſtiuſmodi incommo-
dis complicata. Ea duo ſunt.
3 Prius hujuſmodi eſt; Adducantur in Uſum, idque maximè
in *Iuventute*, *Clyſteria* nihil omninò *Purgantia*, aut *Abſtergen-
tia*; ſed ſolummodò *Refrigerantia*, & nonnihil *Aperientia*; Probata
ſunt quæ fiunt ex Succis *Lactucæ*, *Portulacæ*, *Hepaticæ*, etiam *Sedi ma-
joris*, & *Mucilaginis Seminis Pſillii*, cum *Decoctione* aliquâ temperatâ A-
periente, admiſto aliquanto *Caphoræ*: Verùm *vergente Ætate*, omitta-
tur *Sedum majus*, & *Portulaca*; & ſubſtituantur *Succi Boraginis*, & *Endi-
viæ*, aut ſimilium; Atque retineantur *Clyſteria* hujuſmodi, quantùm
fieri poteſt, ad Horam ſcilicet, aut ampliùs.
4 Alterum eſt ejuſmodi; In uſu ſint, præſertim *Æſtate*, *Balnea Aquæ
dulcis*, & modicè admodùm tepidæ, prorsùs abſque Emollientibus,
Malvâ, *Mercuriali*, *Lacte*, & ſimilibus; Adhibeatur potius *Serum Lactis*
Recens in nonnullâ Quantitate, & *Roſa*.
5 Verùm, quod *Caput* rei eſt, & Novum, illud præcipimus; Ut ante
Balneationem, inungatur Corpus cum *Oleo*, cum ſpiſſamentis; ut *Quali-
tas Refrigerii* excipiatur, *Aqua* magis arceatur: Neque tamen *Meatus
Corporis* nimiùm occludantur; Etenim cùm *Frigus Exterius* Corpus
fortitèr occludit, tantùm abeſt, ut promoveat *Infrigidationem*; ut etiàm
eam prohibeat, & irritet *Calorem*.
6 Similis eſt uſus *Veſicarum*, cum *Decoctionibus*, & *Succis Refrigerant-
bus*, applicatis circa inferiorem Regionem Corporis, videlicet ſub Co-
ſtas, uſque ad Pubem; Nam & hoc eſt Genus *Balneationis*, ubi *Corpus
Liquoris*, ut plurimùm, excluditur; *Refrigerium* tantùm excipitur.
Reſtat tertium *Conſilium*, quod non ad *Sanguinis Qualitatem*, ſed ad
7 *Subſtantiam* ejus pertinet; ut reddatur magis Firma, & minùs Diſſipa-
bilis; & in quam Calor *Spiritûs* minùs agere poſſit.
8 Atque de uſu *Limaturæ Auri*, aut *Auri Foliati*, aut *Pulveris Margarita-
rum*, *Gemmarum*, & *Coralli*, & ſimilium, Hodiè nihil credimus, niſi qua-
tenùs præſenti *Operationi* ſatisfaciant: Certè cùm *Arabes*, & *Græci*, &
Moderni, in Rebus tantas Virtutes tribuerint, non omninò nihil videatur
eſſe in iſtis, quæ tot Homines Experti obſervârunt. Itaque miſſis
Phantaſticis circa illas Opinionibus, planè arbitramur, ſi univerſæ
Subſtantiæ Sanguinis aliquid inſinuari poſſit per *Minima*, in quod *Spiri-
tus*, & *Calor* parùm, aut nihil agere poſſint, omninò id non tantùm *Pu-
trefactioni*, ſed etiam *Arefactioni* obſtiturum; & ad vitam prolongan-
dam fore efficaciſſimum: In hoc tamen plures adhibendæ ſunt *Cautio-
nes*: Primò, ut fiat admodùm *exacta Comminutio*: Secundò, ut hujuſ-
modi *Dura* & *Solida*, ſint omnis *Malignæ Qualitatis* expertia, ne cùm
in Venis diſpergantur & lateant, aliquid Nocumenti inferant: Tertiò;
ut

ut nunquàm *ſumantur cum Cibis*, nec ita excipiantur, ut diù hæreant, ne generent periculoſas Obſtructiones circa Meſenterium. Quartò, ut *Rarus* ſit eorum *uſus*, ne coeant, & cumulentur in Venis.

Itaque *Modus* excipiendi ſit; *Stomacho jejuno*, in *Vino Albo*, cui admi- 9
ſtum ſit parùm *Olei Amygdalini*, & fiat *Corporis Exercitatio* ſuper *Hauſtum* eorum.

Simplicia autem, quæ Operationi huic ſatisfaciant, poſſint eſſe loco 10
omnium; *Aurum*, *Margaritæ*, & *Corallus*; *Metalla* enim omnia, præter *Aurum*, non ſunt abſque *Malignâ Qualitate*, in *Volatili* ipſorum; Neque etiam tam exquiſitè comminuuntur, quam *Aurum Foliatum*; *Gemmæ* autem *Tranſlucidæ*, & tanquam *Vitreæ*, minùs nobis placent (ut & anteà diximus) propter ſuſpicionem *Corroſionis*.

At noſtro judicio, & tutior, & efficacior foret uſus *Lignorum*, in *In-* 11
fuſionibus, & *Decoctionibus*; Satis enim in iis poſſit eſſe, ad Firmitudinem *Sanguinis*; Neque tamen ſimile Periculum eſt ab *Obſtructione*; præcipuè autem, quia poſſunt ſumi in *Cibo* & *Potu*; unde faciliùs Ingreſſum reperient in *Venis*, nec deponentur in *Fæcibus*.

Ligna ad hoc idonea ſunt, *Santalum*; *Quercus*; & *Vitis*; *Ligna* 12
enim *Calidiora*, aut aliquâ ex Parte *Reſinosâ*, rejicimus; Poſſint tamen adjici Caules ſiccæ, & lignoſæ *Roris marini*; cùm *Frutex* ſit *Roſmarinus*, & Ætatem multarum *Arborum* æquet; Etiàm *Hederæ* caules Siccæ, & Lignoſæ, ſed eâ Quantitate, ut Saporem non reddant ingratum.

Sumantur verò *Ligna* aut in *Juſculis* decocta, aut infuſa in *Muſtum*, 13
aut *Cerviſiam* antequàm ſedeat: In *Juſculis* autem (ut fit in *Guajaco*, & ſimilibus) ſempèr infundantur diù, antequàm decoquantur, ut firmior Pars *Ligni*, & non tantùm ea, quæ levitèr hæret, eliciatur: *Fraxinus* autem, licet ad Pocula adhibeatur, nobis ſuſpecta eſt. Atque de *Operatione* ſuper *Sanguinem* hæc inquiſita ſint.

OPERATIO SVPER Succos Corporis. IV.

Hiſtoria.

DUo ſunt *Corporum* Genera, (ut in *Inquiſitione* de *Inanimatis* jam 1
dictum eſt) quæ difficiliùs conſumuntur: *Dura* & *Pinguia*; ut cernitur in *Metallis*, & *Lapidibus*; atquè in *Oleo*, & *Cerâ*.

Operandum itaque eſt, ut *Succus Corporis* ſit *Sub-durus*; atque etiam 2
ut ſit *Sub-pinguis*, aut *Sub-roſcidus*.

Quatenùs ad *Duritiem*, ea efficitur tribus Modis. *Naturâ Alimenti* 3

firmâ;

firmâ; *Frigore condenſante Cutem & Carnes*; & *Exercitatione Succos fermentante*, & compingente, ne ſint molles, & ſpumoſi.

4 Quatenùs ad *Naturam Alimenti*, talis eſſe debet, ut ſit minùs *Diſſipabilis*; qualia ſunt *Caro Bovina*, *Caro Suilla*, *Caro Cervina*, etiam *Caro Caprearum*, *Hœdorum*, *Cygnorum*, & *Anſerum*, & *Palumbium Silveſtrium*, (præſertìm ſi hujuſmodi Carnes fuerint modicè Salitæ;) *Piſces* itidem Saliti, & ſicci; Etiam *Caſeus* ſubvetus, & hujuſmodi.

5 Quoad *Panem* autem, *Avenatus*, aut etiam paululùm *Piſatus*, aut *Secalicius*, aut *Hordeaceus*, ſolidior eſt, quam ex *Frumento*; Atque etiam in *Pane Frumentaceo*, ſolidior qui paulò plus habet ex *Furfure*, quam qui purioris eſt *Pollinis*.

6 *Orcades* qui *Piſcibus* veſcuntur *Salitis*, atque generalitèr *Ichthyophagi*, Longævi ſunt.

7 *Monachi*, & *Eremitæ*, qui parcè, & *Sicco Alimento* paſcebantur, fuerunt ut plurimùm Longævi.

8 Etiam *Aqua pura* in Potu frequentèr uſurpata, reddit *Succos* Corporis, minùs *Spumoſos*; Cui, ſi propter *Spiritûs Hebetudinem*, (qui procul-dubiò in *Aquâ* eſt parùm *Penetrativus*) admiſceatur aliquid *Nitri*, utile eſſe exiſtimamus. Atque de *Firmitudine Alimenti* hactenùs.

9 Quatenus ad *Condenſationem Cutis* & *Carnium* per *Frigus*; Vivaciores ferè ſunt, qui ſub *Dio* vivunt, quam qui ſub *Tecto*; Atque qui in *Regionibus Frigidis*, quam qui in *Calidis*.

10 *Veſtes nimiæ*, ſive in Lectis, ſive Portatæ, corpus ſolvunt.

11 *Lavatio Corporis* in *Frigidâ*, bona ad Longitudinem vitæ; uſus *Balneorum tepidorum*, malus: De *Balneis* autem, ex *Aquis Aſtringentibus Mineralibus*, ſuperius dictum eſt.

12 Quatenùs ad *Exercitationem*; *Vita otioſa* manifeſtò reddit Carnes Molles, & Diſſipabiles: *Exercitatio* autem *Robuſta*, (modò abſint nimii *Sudores*, aut *Laſſitudines*) duras & compactas: Etiam *Exercitatio* intra *Aquas Frigidas*, qualis eſt *Natatio*, valdè bona; Atque generalitèr *Exercitatio* ſub *Dio*, melior quam ſub *Tecto*.

13 De *Fricationibus*, (quod eſt *Exercitationis* genus,) tamen quia Alimenta magis evocant, quam indurant, poſteà ſuo loco inquiremus.

14 Jam verò, cùm de *Duritie Succorum* dictum ſit, veniendum ad *Oleoſitatem* ſive Roſcidationem ipſorum; quæ perfectior, & potentior eſt *Intentio*, quam *Induratio*; quia non habet *Incommodum*, neque Malum complicatum: Omnia enim, quæ ad *Duritiem Succorum* pertinent, ejuſmodi ſunt, ut cùm *Alimenti Abſumptionem* prohibeant, etiam ejuſdem *Reparationem* impediant; unde fit, ut Diuturnitati vitæ, eadem & proſint, & obſint; At quæ ad *Roſcidationem Succorum* pertinent, ex utrâque parte juvant; cùm reddant *Alimentum*, & minùs *Diſſipabile*, & magis *Reparabile*.

15 Cùm verò dicimus, quòd *Succus Corporis* debeat fieri *Roſcidus*, & *Pinguis*, Notandum eſt, hoc nos non intelligere de *Pinguedine*, aut *Adipe* ma-

manifeſto, ſed de *Rore perfuſo*, & (ſi placet) *Radicali*, in ipsâ Corporis ſubſtantiâ.

Neque rursùs exiſtimet quiſpiam, *Oleum*, aut *Pinguia Ciborum*, aut *Medullas*, ſimilia ſibi generare, atque *Intentioni* noſtræ ſatisfacere; Neque enim quæ perfecta ſemel ſunt, retrò aguntur; ſed talia debent eſſe *Alimenta*, quæ poſt *Digeſtionem* & *Maturationem*, tùm demùm *Oleoſitatem* in Succis ingenerent. 16

Neque rursùs exiſtimet quiſpiam, *Oleum*, & *Pingue Coacervatum*, & *Simplex*, difficilis eſſe Diſſipationis; in *Miſtione* autem non eandem retinere naturam; Etenim quemadmodum *Oleum* per ſe multò ſeriùs conſumitur, quàm *Aqua*, ita etiam in *Papyro*, aut *Sudario*, diutiùs hæret, & tardius deſiccatur; ut priùs notavimus. 17

Ad *Irrorationem* Corporis meliùs faciunt *Cibi Aſſati*, aut *Furno Cocti*, quam *Elixi*: Atque omnis *Præparatio Ciborum*, cum *Aquâ* incommoda eſt; Quinetiam & *Oleum*, copioſiùs elici videmus ex *Corporibus Siccis*, quam ex *Humidis*. 18

Generalitèr ad *Irrorationem* Corporis, prodeſt multus Uſus Dulcium; *Sacchari*, *Mellis*, *Amygdalarum dulcium*, *Pinearum*, *Piſtaciorum*, *Dactilorum*, *Uvarum Paſſarum*, *Uvarum Corinthi*, *Ficuum*, & hujuſmodi: Contrà, omnia *Acida*, & nimiùm *Salſa*, & nimiùm *Acria*, ſunt Generationi *Succi Roſcidi* oppoſita. 19

Neque *Manichæis* eorúmque Diætæ favere exiſtimabimur, ſi *Semina* quæque, & *Nucleos*, & *Radices*, in Cibis, aut eorum Condimentis frequentia eſſe debere dicamus; quandoquidem omnis *Panis* (*Panis* autem Ciborum Firmamentum eſt) aut ex *Seminibus* eſt; aut ex *Radicibus*. 20

Ante omnia verò ad *Irrorationem Corporis* maximè facit *Natura Potûs*, qui Ciborum Vehiculum eſt: Itaque in uſu ſint *Potus* illi, qui abſque omni *Acrimoniâ*, aut *Acedine*, ſubtiles tamen ſint, quales ſunt *Vina*, (ut ait *Anus* apud *Plautum*) *Vetuſtate Edentula*, & *Cerviſia* ejuſdem generis. 21

Hydromel (ut arbitramur) non foret malum, ſi fuerit Forte, & Vetus; Attamen quoniam omne *Mel* habet aliquid Acutum, (ut patet ex acerrimâ illâ *Aquâ*, quam *Chymici* ex eo extrahunt, quæ etiam *Metalla* ſolvit) meliùs foret, ſi fieret ſimilis Potio ex Saccharo, non infuſo levitèr, ſed ita incorporato, quemadmodùm *Mel* ſolet eſſe in *Hydromellite*, & quæ habeat Vetuſtatem Anni, aut ſex Menſium; unde *Aqua* Cruditatem deponat, & *Saccharum* Subtilitatem acquirat. 22

Atque *Vetuſtas Vini*, aut *Potûs*, hoc habet; quod Subtilitatem generat in Partibus *Liquoris*, Acrimoniam in *Spiritibus*; quorum primum utile, ſecundum noxium; Itaque ad hanc Complicationem enodandam, mittatur in Dolium, priuſquam reſederit nonnihil Vinum à Muſto, *Caro ſuilla*, aut *Cervina*, benè cocta, ut habeant *Spiritus vini*, quod ruminent, & mandant, atque inde mordacitatem ſuam deponant. 23

Similitèr, ſi recipiat *Cerviſia*, non ſolùm Grana *Tritici*, *Hordei*, *Avenarum*, *Piſarum*, &c. ſed etiam Partem (puta tertiam) ex *Radicibus*, aut *Pulpis* pinguibus, (qualia ſunt *Radices Potado*, *Medullæ Artiplicis*, *Radices Bardanæ*, aut aliæ *Radices* Dulces, & Eſculentæ) utiliorem fore 24

Potum ad Longævitatem exiſtimamus, quam *Cerviſiam* ex *Granis* tantum.

25 Etiam quæ in partibus ſuis valdè tenuia ſunt, & nihilominùs nullâ prorſus ſunt *Acrimoniâ*, aut *Mordacitate*, utilia ſunt, in *Condimentis Ciborum*; Qualem Virtutem ineſſe deprehendimus in paucis quibuſdam ex *Floribus*; *Floribus* ſcilicet *Hederæ*, qui in Aceto infuſi etiam guſtui placent; *Floribus Calendulæ*, qui in uſu ſunt in *Brodiis*; & *Floribus Betonicæ*. Atque de *Operatione* ſuper *Succos Corporis* hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SUPER VISCERA ad Extruſionem Alimenti. V.

Hiſtoria.

1 QUæ *Viſcera* illa *Principalia* (quæ *Concoctionis Fontes* ſunt,) *Stomachum*, *Hepar*, *Cor*, *Cerebrum*, ad Functiones ſuas probè exercendas confortant, (unde Alimenta in partes diſtribuuntur, Spiritus ſparguntur, atque inde Reparatio Corporis totius tranſigitur,) à *Medicis*, atque eorum *Deſcriptis*, & *Conſiliis*, petenda ſunt.

2 De *Splene*, *Felle*, *Renibus*, *Meſenterio*, *Iliis* & *Pulmonibus*, non loquimur; Sunt enim *Membra* Miniſtrantia Principalibus; Atque cùm de *Sanitate* tractatur, in Conſiderationem vel præcipuam, quandóque veniunt; quia patiuntur ſingula ſuos Morbos, qui niſi curentur, etiam in *Viſcera Principalia* incurrunt: Quatenùs verò ad *Prolongationem Vitæ*, & Reparationem per Alimenta, & Retardationem Atrophiæ Senilis, ſi *Concoctiones*, & *Principalia* illa *Viſcera* benè ſe habeant, cætera maximâ ex parte ad Votum ſequentur.

3 Atque ex *Medicorum* Libris, qui de Quatuor *Membrorum Principalium Confortatione*, & *Commodis*, Sermones faciunt, decerpenda ſunt ea unicuique, quæ pro ratione *Status Corporis proprii*, *in Diætam* & *Regimen Vitæ* transferri poterint: Etenim *Sanitas Medicinis temporalibus* plerunque indiget; at *Diuturnitas Vitæ* ex *Victûs ratione*, & conſtanti *Medicinarum* juvantium ſerie, ſperanda eſt: Nos verò Pauca, eaque Selecta, & Optima proponemus.

4 *Stomachum* (qui (ut aiunt) eſt *Paterfamilias*, & cujus Robur ad reliquas *Concoctiones* eſt Fundamentale) ita munire decet, & confirmare, ut ſit abſque *Intemperie Calidus*; deinde *Aſtrictus*, non *Laxus*; etiam *Mundus*, non *Humorum Faſtidiis Oppreſſus*; Et nihilominùs (cùm ex ſeipſo, potiùs quam ex Venis nutriatur,) minimè prorſus *Inanis*, aut *Jejunus*; poſtremò in *Appetitu* ſervandus eſt, quia *Appetitus Digeſtionem* acuit.

Miramur

Miramur quomodò illud; *Calidum Bibere*, (quod apud Antiquos in uſu 5
fuit,) in Deſuetudinem abierit; Novimus certè, *Medicum* admodùm
celebrem, qui in Prandio, & Cœnâ, *Juſculum* etiam *præcalidum* avidè
ingerere ſolebat, & paulò poſt optare ut regeſtum eſſet; Neque enim
mihi *Juſculo* opus eſt, (inquit) ſed *Calido* tantùm.

Omninò utile arbitramur, primam *Potionem*, ſive *Vini*, ſive *Cerviſiæ*, 6
ſive *Potûs* alterius, (cui quis inſuevit) in Cœnâ ſemper calidam exhi-
beri.

Vinum Extinctionis Auri, utile arbitramur ſemel in Menſâ; Non
quod *Aurum*, aliquid Virtutis ad hoc largiri credamus, ſed quia *Extin-* 7
ctionem omnem *Metallicam*, in aliquo Liquore, Aſtrictionem poten-
tem indere novimus: *Aurum* autem deligimus, quia præter illam
(quam optamus) *Aſtrictionem*, nil aliud *Metallicæ Impreſſionis* poſt ſe
relinquit.

Offas Panis in *Vino*, mediâ Menſâ, utiliores, quam ipſum *Vinum* eſſe 8
judicamus; præſertìm ſi *Vino* cui *Offa* intingatur, *Ros-Marinus*, &
Cortex Citri, fuerint infuſi; idque cum *Saccharo*, ut tardiùs la-
batur.

Uſum *Cotoneorum*, ad *Stomachi* Robur, utilem eſſe certum eſt: Me-
liùs tamen adhiberi judicamus in Succis depuratis, cum *Saccharo* (quos 9
Myvas vocant) quam in *Carnibus* ipſorum, quia *Stomachum* nimis gra-
vant: Illæ verò *Myvæ* poſt Menſam, *ſimplices*; at ante Menſam, cum
Aceto, utiliſſimè ſumuntur.

Utilia *Stomacho* ſunt præ cæteris Simplicibus *Ros-Marinus*, *Enula*, 10
Maſtyx, *Abſynthium*, *Salvia*, *Mentha*.

Pillulas ex *Aloe*, & *Maſtice*, & *Croco*, præſertìm Temporibus Hye-
malibus, ante Prandium ſumptas, probamus; ita tamen, ut *Aloe* non 11
tantum Succo *Roſarum* multis vicibus abluta ſit, ſed etiam in Aceto,
(in quo diſſolutum fuerit *Tragacanthum*,) & poſteà in *Oleo Amygdalino*
Dulci, & Recenti, ad aliquot horas macerata ſit, antequàm formetur
in *Pillulis*.

Vinum aut *Cerviſia Infuſionis Abſynthii*, cum modico *Enulæ*, & *Santali* 12
Cytrini, rectè per vices adhibetur; atque hoc Hyeme potiùs.

At Æſtate, Hauſtus ex *Vino Albo*, cum Aquâ *Fragariæ* diluto, in
quo *Vino*, Pulveres exquiſiti *Perlarum*, & *Teſtarum Cancrorum Fluviati-* 13
lium, & (quod mirum fortaſsè videatur,) parum *Cretæ*, fuerint infuſa,
Stomachum optimè recreat, & roborat.

At generalitèr, omnis *Hauſtus Matutinus* (quales frequentèr in uſu 14
ſunt) *Refrigerantium*, (*Succorum*, *Decoctionum*, *Seri Lactis*, *Hordeatorum*,
& ſimilium,) fugiendus eſt; nihilque prorsùs immittendum *Stomacho*
jejuno, quod ſit *Frigidum purum*: Meliùs exhibebuntur Res hujuſmodi,
(ſi neceſſitas poſtulet,) vel *Horâ quintâ* poſt *Prandium*, vel *Horâ unâ* poſt
leve *Jentaculum*.

Jejunia frequentia mala ſunt ad Longævitatem; quinetiam *Sitis* quæ- 15
cunque evitanda, & ſervandus *Stomachus* ſatis *Mundus*, ſed perpetuò
quaſi *Humidus*.

Oleum Olivarum Recens, & Bonum, in quo *Mithridatii* nonnihil diſ- 16

ſolutum fuerit, inunctum *Spinæ Dorſi*, ex adverſo *Oris Stomachi*, *Stomachum* mirum in modum confortat.

17 Sacculus ex Floccis Carmoſinis, infuſis in *Vinum Auſterum*, in quod infuſa fuerint *Myrtus*, & *Cortex Citri*, & parùm *Croci*, ſuper *Stomachum* perpetuò geſtari poteſt. Atque de *Stomachum Confortantibus* hactenùs; cùm etiam haud pauca ex his, quæ aliis Operationibus inſerviunt, ad hoc etiàm juvent.

18 *Iecori*, ſi à *Torrefactione*, ſive *Deſiccatione*, atque ab *Obſtructione*, immune ſervetur, nil ultrà opus eſt: Etenim *Exolutio* illa, quæ *Aquoſitates* generat *Morbus* prorsùs eſt; At reliqua duo etiam *Senectus* obrepens inducit.

19 Hùc pertinent, vel maximè ea, quæ in Operatione ſuper *Sanguinem*, deſcripta ſunt; Iis adjiciemus Pauca admodùm, ſed Electa.

20 Præcipuè in uſu ſit, *Vinum Granatorum* Dulcium; aut ſi illud haberi non poſſit, *Succus ipſorum* recens expreſſus; *Manè* ſumendus, cum aliquanto *Sacchari*, & immiſſo in Vitrum, (in quod fit Expreſſio) modico *Corticis Citri* recentis, & *Gariophyllis* tribus, aut quatuor integris: Hócque uſurpetur à *Februario*, ad Finem *Aprilis*.

21 In uſum adducatur, ante alias omnes *Herbas Naſturtium*, ſed tamen *Pubeſcens*, non *Vetus*: uſurpetur ſive *Crudum*, ſive in *Juſculis*, ſive in *Potu*; Et poſt hanc *Cochlearia*.

22 *Aloe*, quocunque modo abluta, aut correcta, *Hepati* noxia; Itaque nunquàm familiaritèr ſumenda eſt. *Rhubarbarum* contrà vitale *Hepati*, modò tres adhibeantur *Cautiones*: Primò, ut ſumatur *ante Cibum*, ne deſiccet nimis, aut Veſtigium *Stipticitatis* relinquant: Secundò, ut *maceretur* ad Horam unam, aut duas, in *Oleo Amygdalino* recenti, cum *Aquâ Roſaceâ*, antequàm aliàs infundatur, aut detur in Subſtantiâ: Tertiò, ut vicibus alternis ſumatur, aliàs ſimplex, aliàs cum *Tartaro*, aut parùm *Salis nigri*, ne leviora tantùm aſportet, & reddat Maſſam Humorum magis obſtinatam.

23 *Vinum*, aut *Decoctum* aliquod *chalybeatum*, ter aut quater in Anno ſumi probo, ad *Obſtructiones* potentiores ſolvendas; ita tamen ut ſempèr præcedat *Hauſtus* duorum, aut trium Cochlearium *Olei Amygdalini*, dulcis & recentis, & ſequatur *Motus Corporis*, præſertìm *Brachiorum*, & *Hypochondriorum*.

24 *Liquores dulcorati*, idque cum Pinguedine quadam, ad arcendam *Arefactionem*, & *Salſedinem*, & *Torrefactionem*, & denique *Senilitatem Iecoris*, præcipuè & plurimùm poſſunt; præſertìm ſi per Vetuſtatem bene incorporentur; Tales fiant ex *Fructibus*, & *Radicibus* dulcibus; Scilicet, *Vina* & *Potus* ex *Uvis paſſis* recentibus, *Iujubis*, *Carycis*, *Dactilis*, *Paſtinacis*, *Bulbis* ſive *Potadis*, & hujuſmodi, cum admiſtione *Lycoritiæ* quandoque; Etiàm *Potus*, ex granis *Indicis*, (quæ *Mayz* vocant,) cum *Mixturâ Dulcium*, plurimùm confert. Notandum eſt autem, Intentionem *Præſervationis Iecoris* in Mollicie quâdam, & Pinguedine, longè potentiorem eſſe illâ alterâ, quæ pertinet ad *Apertionem Iecoris*, quæ potiùs innuit ad *Sanitatem*, quam ad *Diuturnitatem vitæ*; niſi quod *Obſtructio*

ea,

ea,quæ inducit *Torrefactionem*, æquè malicioſa eſt, ac aliæ *Areſactiones*.
Radices Cichoreæ, Spinachiæ, Betæ, à Medullis purgatas, atque ad Te-
neritudinem coctas in Aquâ, cum tertiâ parte *Vini Albi*, pro *Condimen-* 25
tis Familiaribus cum *Oleo* & *Aceto*, laudo: Etiam Gemmas, ſive Cau-
les *Aſparagi*, *Pulpas Atriplicis*, & *Radices Bardanæ*, debitis modis elixas,
& conditas; & *Iuſcula* (tempore *Veris*) ex Folijs pubeſcentibus *Vi-*
tium, & herbâ viridi *Tritici*. Atque de *Iecore* muniendo hactenùs.

Cor Juvamentum ſuſcipit maximè, atque Nocumentum ex *Aere*, 26
quem ſpiramus; ex *Vaporibus*; atque ex *Affectibus*: Atque complura ex
iis, quæ de *Spiritibus*, ſuprà dicta ſunt, hùc transferri poſſunt; Indigeſta
autem *Moles Cordialium* apud *Medicos*, ad Intentionem noſtram parùm
valet: Attamen, quæ *Venenorum Malignitati* occurrere deprehendun-
tur, ea demùm ad muniendas *Cordis* vires, ſano cum Judicio adhiberi
poſſunt; præſertim ſi ſint ex eo genere, quod non tam propriam *Ve-*
neni Naturam frangat, quàm *Cor* & Spiritus in *Venenum* inſurgere fa-
ciat. Atque de *Cordialibus* conſule *Tabulam* ſuperiùs poſitam.
Aeris Bonitas in *Locis*, *Experientiâ* potiùs dignoſcitur, quàm *Signis*. 27
Optimum judicamus *Aerem* ſpirare in *Locis Æquis*, & Planis, atque
ex omni parte *Perflatilibus*; Si fuerit *Terra Sicca*, neque tamen prorsùs
Arida, aut *Arenoſa*; Quæque emittat *Serpillum*, & *Amaraci* genus;
& hic inde *caules Menthæ Campeſtris*; Quæque ſit non prorsùs *Raſa*, ſed
Arboribus nonnullis (ad umbram) ſparsìm conſita; Atque ubi *Roſa*
Rubi ſpiret aliquid *Muſcatellum*, & *Aromaticum*: *Flumina* ſi adſint, no-
cere potiùs arbitramur, niſi fuerint *Exigua* admodum, & *limpida*, &
glareoſa.
Aerem Matutinum certum,eſt *Veſpertino* eſſe magis Vitalem, licet ad 28
Delicias alter magis ametur.
Aerem à Vento agitatum, paulò leniore, *Aere Cœli Sereni* fœliciorem
eſſe arbitramur: Optimus autem eſt *Zephyrus Matutinus*; & *Boreas Poſt-* 29
meridianus.
Odores ad *Confortationem Cordis* præcipuè utiles ſunt; Neque ta-
men, ac ſi *Odor bonus* eſſet *Aeris boni* Prærogativa. Certum enim eſt, 30
quemadmodum inveniuntur *Aeres* prorsùs *Peſtilentes*, qui non tantùm
fœtent, quantum alii *minùs noxii*; ſimilitèr inveniri econtrà *Aeres Sa-*
luberrimos, & *Spiritibus Amiciſſimos*, qui aut prorsùs ſint *inodori*, aut ad
ſenſum minùs *Grati* & *Fragrantes*. Atque omninò, ubi degitur in *Aere*
bono, *Odores* per vices tantùm repeti debent: *Odor* enim *Continuus* (licet
optimus) *Spiritus* nonnihil onerat.
Laudamus ante omnes alios, (ut etiam ſuperiùs innuimus) *Odores* ex
Plantis Vegetantibus, & non *Avulſis*, in *Aere aperto* exceptis; quales ſunt 31
ex *Violis*, *Floribus Gariophylli* (tam *Majoris* quam *Minoris*,) *Floribus Fa-*
barum, *Floribus Tiliæ*, *Floribus* ſive *Pulviſculo Vitium*, *Floribus Madre-*
ſelvæ, *Floribus Parietariæ luteæ*; *Roſâ Muſcatellâ* (nam cæteræ *Roſæ ger-*
minantes parcè emittunt *Odores*;) *Fragariâ* (præſertim *Moriente*;) *Rubo*
ſuavi, (præcipuè ineunte *Vere*,) *Menthâ Campeſtri*, *Lavendulâ Florente*,
atque in Regionibus Calidioribus; *Malo Arantio*, *Cytrio*, *Myrto*, *Lauro*:
Itaque *Ambulatio*, aut *Seſſio* inter hujuſmodi *Auras*, in Uſu eſſe debet.

Ad

32 Ad *Cordis* juvamentum, *Odores Refrigerantes Calidioribus* anteponimus; *Suffitus* itaque *Matutinus*, aut ſub *Calores Meridiei* optimus fuerit; ex æquis Portionibus *Aceti*, *Aquæ Roſaceæ*, & *Vini Generoſi*, ſuper *Laminam Ferri* quaſi candentem, fuſorum.

33 Neque verò *Matri Telluri* libare nos quis exiſtimet, ſi præcipiamus inter *Fodiendum*, aut *Terram vertendam*, *vinum Generoſum* ſuper-infundi.

34 *Aquam* è *Floribus Arantiorum* bonam, cùm modicâ Parte *Aquæ Roſaceæ*, & *vini Fragrantis*, etiam per *Nares* attrahi, aut per *Syringam Errhini* more immitti, (ſed rariùs) bonum eſt.

35 At *Maſticatio* (quamvis non habeamus *Betel*) & *Detentio* in *Ore* eorum quæ *Spiritus* fovent, (licet aſſidua) utilis admodùm eſt. Fiant itaque *Grana*, aut puſilli *Paſtilli* ex *Ambrâ*; & *Muſco*, & *Ligno Aloes*, & *Ligno Rhodio*, & *Radice Iridis*, & *Roſâ*; atque formentur illa *Grana*, aut *Paſtilli*, per *Aquam Roſaceam*, quæ per paululùm *Balſami Indi* tranſierit.

36 *Vapores* verò, qui ex *Rebus intrò ſumptis*, *Cor* muniunt, & fovent, hæc tria habere debent; ut ſint *Amici*, *Clari*, & *Refrigerantes*. *Caliditas* enim *Vaporum*, mala; Atque ipſum *Vinum*, quod putatur habere *vaporem* ſolummodò *calefacientem*, non expers eſt prorsùs *Qualitatis Opiatæ*. *Claros* autem *Vapores* vocamus eos, qui plus habent ex *Vapore*, quam ex *Exhalatione*, neque ſunt omninò *Fumei*, aut *Fuliginoſi*, aut *Unctuoſi*, ſed *Humidi*, & *Æquales*.

37 Inter Turbam inutilem *Cordialium*, pauca ad *Diætam* in uſu eſſe debent; Loco omnium *Ambra-griſia*, & *Crocus*, & *Granum Kermes*, ex *Calidioribus*; Atque *Radices Bugloſſi*, & *Boraginis*, atque *Mala Cytria*, & *Limones dulces*, & *Poma Fragrantia*, ex *Frigidioribus*. Etiam eo (quo diximus) modo, & *Aurum*, & *Margaritæ*, non tantùm intra *Venas*, ſed etiam in *Tranſitu*, & circa *Præcordia* aliquid poſſunt; per *Refrigerium* ſcilicet, abſque aliquâ *noxiâ Qualitate*.

38 De *Lapide Bezoar*, ob multas *Probationes*, *Virtuti* ejus fidem non prorsùs derogamus; Sed omninò *Modus* ejus ſumptionis talis eſſe debet, ut facillimè *Virtus* ejus communicetur *Spiritibus*. Itaque nec in *Juſculis*, nec in *Syrupis*, nec in *Aquâ Roſaceâ*, aut hujuſmodi, Uſum ejus probamus; ſed tantùm in *Vino*, aut *Aquâ Cynamomi*, aut hujuſmodi *Diſtillato*, ſed *Tenui*, non *Calido*, aut *Forti*.

39 De *Affectibus* jam ſuperius inquiſitum eſt; Illud tantùm adjicimus, omne *Deſiderium magnum*, & *conſtans*, & (ut loquuntur) *Heroicum*, *Cordis Virtutes* roborare, & ampliare. Atque de *Corde* hactenùs.

40 Ad *Cerebrum* quod attinet (ubi *Cathedra*, & *Univerſitas Spirituum Animalium* reſidet) quæ ſuperiùs inquiſita ſunt, de *Opio*, & *Nitro*, & *Subordinatis* ad ipſa, & de *Conciliatione Somni placidi*, etiam hùc aliquatenùs ſpectant. Illud quoque certum, *Cerebrum* tanquam in *Tutelâ Stomachi* eſſe; ideóque quæ *Stomachum* confortant, & muniunt, *Cerebrum* per *Conſenſum* juvant, atque hùc ſimilitèr transferri debent. Adjiciemus pauca, tria *Externa*, *Internum* unum.

41 *Balneationem Pedum* omninò in uſu eſſe volumus, ad minùs, ſemel in *Septimanâ*; *Balneumque* fieri ex *Lixivio*, cum *Sale nigro*, & *Salviâ*,

Camo-

Camomillâ, *Fœniculo*, *Samſuco*, & *Coſto*, cum Foliis *Angelicæ viridis*.

Suffitum laudamus etiam *Quotidianum Manè*, ex *Rore-marino* arido, 42
Ramulis *Lauri* ſiccis, & *Ligno Aloes*; nam *Gummi ſuavia Caput* gravant.

Cavendum prorsùs, ne *Capiti* per *Exteriùs* admoveantur *Calida*; 43
qualia ſunt *Aromata*, non exceptâ *Nuce Muſcatâ*: Etenim *Calida* illa ad *Plantas pedum* præcipitamus, ibique ſolùm applicari volumus: *Unctionem* verò *Capitis* levem ex *Oleo*, cum *Roſâ*, & *Myrto*, & parùm *Salis*, & *Croci*, laudamus.

Memores eorum, quæ de *Opiatis*, & *Nitro*, & Similibus, antè pro- 44
poſuerimus, quæ *Spiritus* tantoperè denſant, non exiſtimamus abs re fore, ſi ſemel *Diebus* quatuordecim, accipiantur in *Brodio Matutino*, *Grana* tria, vel quatuor *Caſtorei*, cum modico *Seminis Angelicæ*, & *Calami Aromatici*; quæ & ipſa *Cerebrum* robotant, & in *Denſitate Subſtantiæ Spirituum*, (quæ ad vitæ Longævitatem tam neceſſaria eſt,) *Motûs Vivacitatem*, & *Vigorem* excitant.

In *Confortativis* quatuor *Viſcerum Principalium* ea propoſuimus, quæ 45
& *Propria* ſunt, atque *Electa*, atque in *Diætam*, & *Regimen vitæ* transferri, tutò & commodè poſſunt: *Varietas* enim *Medicamentorum*, *Ignorantiæ Filia* eſt; neque *Multa Pericula*, (quod aiunt) *tam multos Morbos* fecere, quam *multa Medicamenta paucas Curas*. Atque de *Operatione* ſuper *Viſcera Principalia*, ad *Extruſionem Alimenti*, hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SVPER PARTES exteriores ad Attractionem Alimenti. VI.

Hiſtoria.

Licet *Concoctio* bona, per *Partes Interiores* facta, primas Partes ad 1
probam *Alimentationem* teneat; tamen concurrere etiam debent Actiones *Partium Exteriorum*; ut ſicut *Facultas Interior Alimentum* emittit, & extrudit; ita *Facultas Partium Exteriorum* idem arripiat, & attrahat; Quóque imbecillior fuerit *Facultas Concoctionis*, eò magis opus eſt Auxilio concurrente *Facultatis Attractivæ*.

Attractio valida Partium Exteriorum, excitatur præcipuè per *Mo*-
tum Corporis, per quem *Partes calefactæ*, & *confortatæ*, *Alimentum* ad ſe 2
alacriùs vocant, & attrahunt.

Illud verò maximè cavendum, & prohibendum; Ne idem *Motus*,
& *Calor*, qui ad *Membra Novum Succum* evocat, *Membrum* ſimul eo *Suc*- 3
co, quo anteà perfuſum erat, nimiùm exolvat.

Fricationes

4 *Fricationes* huic Intentioni optimè ſubſerviunt, factæ præcipuè *Manè*; ſed hoc perpetuò comitetur, ut poſt *Fricationem*, fiat levis *Inunctio* cum *Oleo*, ne *Attritio Partium Exteriorum*, eas per *Perſpirationem* reddat effœtas.

5 Proxima eſt *Exercitatio*, per quam *Partes* ipſæ ſe *confricant*, & *concutiunt*; modò ſit *Moderata*, & quæ (ut ſuperiùs notatum eſt) nec ſit *Celeris*, nec ad *Ultimas Vires*, nec ad *Laſſitudinem*; Verùm in hâc ipsâ, atque *Fricatione*, eadem eſt ratio, & *Cautio*; Ne Corpus nimiùm perſpiret; Itaque *Exercitatio* melior eſt ſub *Dio*, quam ſub *Tecto*, & *Hyeme* quam *Æſtate*; Atque inſupèr, *Exercitatio Inunctione* non tantùm *claudi* debet, ut *Fricatio*; ſed etiam in *Exercitationibus* vehementioribus, adhibenda eſt *Unctio*, & in *Principio*, & ſub *Finem*, more *Athletarum*.

6 Ad *Exercitationem*, ut quam minimùm aut *Spiritus*, aut *Succos* exolvat, utile eſt, ut uſurpetur *Stomacho* non prorsùs *jejuno*. Itaque ut *Exercitatio*, nec *Stomacho Repleto*, (quod plurimùm intereſt *Sanitatis*) nec *Iejuno*, (quod non minus intereſt *Longitudinis vitæ*,) uſurpetur; in uſum adduci debet *Ientaculum* Manè, non ex *Medicamentis*, aut *Hauſtibus Matutinis*, aut *Uvis paſſis*, aut *Ficubus*, aut hujuſmodi; ſed planè ex *Cibo*, & *Potu*; at *Levi* admodùm, & *Modicâ Quantitate*.

7 *Exercitationes* ad *Irrigationem Membrorum*, debent eſſe *Membris* omnibus quaſi æquales; non ut (quemadmodùm ait *Socrates*,) *Tibiæ moveant*, *Brachia quieſcant*, nec è contra; ſed ut *Partes univerſæ* ex Motu participent; Atque omninò ad vitam prodeſt, ut *Corpus* nunquàm diù in eâdem *Poſiturâ* permaneat; ſed ſingulis Semi-horis, ad minùs, *Poſituram* mutet, præterquàm in *Somno*.

8 Quæ ad *Mortificationem* uſurpantur, ad *Vivificationem* traduci poſſunt; Nam & *Induſia ſetoſa*, & *Flagellationes*, & omnis *Exteriorum Vexatio*, *Vim* eorum *Attractivam* roborat.

9 *Urticationem* commendat *Cardanus*, etiàm ad *Melancholiam*; verùm de hâc parùm nobis compertum eſt; Et ſuſpecta nobis eſt illa, ne propter *Venenatam* nonnullam *Qualitatem Urticæ*, *Serpigines* uſu frequenti inducat, & *Mala Cutis*. Atque de *Operatione* ſuper partes *Exteriores*, ad *Attractionem Alimenti*, hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SUPER ALIMENTUM ipſum ad Inſinuationem ejuſdem. VII.

Hiſtoria.

1 Reprehenſio vulgaris de *Multis Ferculis*, *Cenſorem* potiùs decet, quàm *Medicum*; aut utcúnque conſtantiæ *Sanitatis* utilis eſſe poteſt, ad *Longitudinem vitæ*, noxia eſt; Propterea quod *Miſtura Alimentorum va-*

ria,

ria, & aliquantùm *Heterogenea*, Exitum reperit in *Venas*, & *Succos*, meliùs & alacriùs; quàm *Simplex*, & *Homogenea*; Cùm inſupèr ad *Appetitum excitandum*, (qui *Acies* eſt *Digeſtionis*) plurimùm poſſit. Itaq; & *Menſam variam*, & *Mutationes* ſubindè *Ciborum*, pro *Temporibus Anni*, aut aliàs, probamus.

Etiàm illud de *Simplicitate Ciborum* abſque *Condimentis*, *Simplicitas* 2
Iudicii eſt; cùm *condimenta* bona, & benè electa, ſint *Præparationes Ciborum* ſaluberrimæ, atque tùm ad Sanitatem, tùm ad vitam conferant.

Videndum eſt, ut cum *Cibis Durioribus*, conjungantur *Potus Fortio-* 3
res, & *Condimenta* quæ *penetrent*, & *incidant*; Cum *Cibis* contrà *Facilioribus*, *Potus Tenues*, & *Condimenta Pinguia*.

Cùm paulò antè monuerimus, ut prima *Potio* in cœnâ excipiatur *Ca-* 4
lida; nunc addimus, quod ad *Præparationem Stomachi*, etiam *Semihorâ* ante *Cibum*, bonus *Hauſtus Potûs* (cui quiſque maximè inſuevit) *calidus* uſurpetur; ſed parùm *Aromatizatus* ad gratiam Saporis.

Præparatio Ciborum, & *Panis*, & *Potuum*, ſi benè, & in ordine ad *Inten-* 5
tionem inſtituatur, magni eſt prorsùs Momenti; licet ſit *Res Mechanica*, & ſapiat *Culinam*, & *Sellam*; cùm tamen longè præſtet *Fabellis* de *Auro*, & *Gemmis*, & hujuſmodi.

Humectatio Succorum Corporis per *Præparationem Alimentorum Humidam*, 6
puerilis Res eſt; Ad *Fervores Morborum* nonnihil facit; ad *Alimentationem* verò *roſcidam*, omninò contraria eſt; itaque *Elixatio Ciborum* longè inferior eſt, ad Intentionem noſtram, *Aſſatione*, & *Coctione* in *Furno*, & ſimilibus.

Aſſatio debet fieri *Igne vivido*, & celeriùs perfici; non *Igne lento*, & 7
nimiâ Morâ.

Carnes omnes *Solidiores* in uſu eſſe debent non prorsùs *Recentes*, ſed 8
nonnihil *Salis Expertæ*; ex *Sale* ipſo autem in *Menſâ*, eò minus ſumi debet, aut nihil omninò. *Sal* enim *Alimento Incorporatus* magis valet ad *Diſtributionem*, quàm per ſe ſumptus.

Debent in uſum adduci *Macerationes*, & *Infuſiones Carnium* variæ, & 9
bonæ, in *Liquoribus idoneis*, ante *Aſſationes*; quemadmodùm quandóq; in uſu ſunt Similia, ante *Coctiones* in *Furno*, & in *Muriis* aliquorum *Piſcium*.

At *Pulſationes*, & tanquam *Verberationes Carnium*, antequàm coquan- 10
tur, haud parvam rem præſtant: Certè in confeſſo eſt, & *Perdices*, & *Phaſianos* in *Aucupio*; & *Damas*, & *Cervos* in *Venatione* occiſos, (niſi fuerit ea Fuga longior) gratiores eſſe etiàm ad Guſtum. *Piſces* autem nonnulli *Flagellati*, & *Verberati*, evadunt meliores. Etiam *Pyra Duriora*, & *Auſtera*, atque alii nonnulli *Fructus*, *Compreſſione* dulceſcunt. Bonum eſſet in Uſum adduci, *Carnium duriorum* nonnullam *Pulſationem*, & *Contuſionem*, antequàm Ignem patiantur; Idque ex optimis *Præparationibus* erit.

Panis modicè *Fermentatus*, & valdè parùm *Salitus*, optimus eſt; quiq; 11
etiam in *Furno Fervente* ſatis, nec admodùm *Elanguido*, coctus eſt.

Potûs Præparatio ad vitam longam ſimplici ferè Præcepto conſtat: 12
Atque de *Aquæ-potoribus* nihil attinet dicere; Poteſt hujuſmodi *Diæta* (ut alibi diximus) vitam *aliquandiù remorari*, ſed nunquam *majorem* in

Modum prolongare: At in aliis *Potibus Spirituoſis*, qualia ſunt *Vinum*, *Cerviſia*, *Hydromel*, & hujuſmodi; id tanquam Summa Summarum affectari, & obſervari debet; Ut *Partes Liquoris* ſint ſubtiliſſimæ, & *Spiritus* leniſſimus: Hoc *Vetuſtate ſimplici* difficile erit efficere, quæ gignit *Partes* paulò *Subtiliores*, *Spiritus* verò multò *Acriores*; Itaque de *Infuſione* in *Doliis Subſtantiæ* alicujus *Pinguis*, quæ *Spirituum Acrimoniam* compeſcat, jam anteà præceptum eſt: Eſt & alius modus abſque *Infuſione*, aut *Mixturâ*; Is eſt, ut *Liquor Potus* continuò agitetur, ſive per *Vecturam* in *Mari*, ſive per *Vecturam* in *Carris*, ſive ſuſpendendo *utres* ex *Funibus*, eoſque quotidiè agitando, aut aliis hujuſmodi Modis: Certum enim eſt, *Motum* illum *localem*, *Partes ſubtilizare*, ac *Spiritus* in partibus interim ita *fermentare*, ut *Acedini*, (quod *Putrefactionis* genus eſt,) non vacent.

13 *Vergente* autem *Senectute*, etiam talis *Præparatio Ciborum* inſtituenda eſt, quæ ſit tanquam in Mediâ Viâ ad *Chylum*. Atque de *Diſtillationibus Ciborum*, meræ Nugæ ſunt; Etenim *Portio Nutritiva*, vel optima, non aſcendit in *Vaporem*.

14 *Incorporatio Cibi* & *Potûs*, antequàm concurrant in *Stomacho*, gradus eſt ad *Chylum*; Itaque ſumantur vel *Pulli*, vel *Perdices*, & *Phaſiani*, & ſimilia; Et coquantur in *Aquâ*, cum parùm *Salis*; deinde mundentur, & ſiccentur; poſteà ſive in *Muſto*, ſive in *Cerviſiâ ferveſcente*, infundantur, cum parùm *Sacchari*.

15 Etiàm *Expreſſiones Ciborum*, & *Conciſiones minutæ*, benè conditæ, *Senibus* utiles ſunt; eò magis quod *Officio Dentium* in *Manducatione*, (quod *Præparationis* præcipuum Genus eſt,) ferè deſtituantur.

16 Atque de *Iuvamentis* ejus *Defectûs*, (*Dentium* ſcilicet *Roboris*, ad *Cibum molendum*) tria ſunt quæ conferre poſſint. Primum, ut alii *Dentes* renaſcantur; Id quod difficile omninò eſſe videtur, nec poſſe perfici abſque *Inſtauratione Corporis Intimâ*, & *Potenti*. Secundum eſt ut *Mandibula* per *Aſtringentia debita*, ita firmentur, ut *Officio Dentium*, aliquâ ex parte, ſufficere poſſint; quod non malè cedere poſſe videtur. Tertium, ut *Cibus* ſit ita *præparatus*, ut iſtâ *Maſticatione* non egeat; quod promptum eſt, & expeditum.

17 Subit etiam cogitatio de *Quantitate Cibi*, & *Potûs*; Eam in *Exceſſu* nonnullo, quandóque ad *Irrigationem* Corporis, utilem eſſe: Itaque & *Epulæ Profuſæ*, & *Perpotationes*, non omninò inhibendæ ſunt. Atque de *Operatione* ſuper *Alimenta*, & eorundem *Præparationem*, hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO

OPERATIO SVPER
Actum ultimum Aſſimilationis.
VIII.

DE Actu Ultimo Aſſimilationis, (*quem* Operationes *tres proximè præcedentes intuentur*) *brevis*, & *ſimplex. erit* Præceptio; *Reſque magis* Explicatione *indiget*, *quam* Præceptione *aliquâ variâ*. *Connexio.*

Commentatio.

C*Ertum eſt Corpora omnia* Aſſimilandi, *quæ in Contiguo ſunt*, Deſiderio *nonnullo indui: Id faciunt generoſè*, & *alacritèr* Tenuia, & Pneumatica; *veluti* Flamma, Spiritus, Aer: *At contrà, quæ* Molem *habent* Craſſam, & Tangibilem, *debilitèr admodùm*; *eò quod* Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *à fortiori* Deſiderio Quietis, & *ſe* non Movendi, *ligetur.* 1

Certum eſt itidem, Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *in Mole corporeâ, ligatum ut diximus*, & *inutile redditum*, *à* Calore *aut* Spiritu *in Proximo*, *liberari nonnihil*, & *excitari*, *ut tum demùm actuetur*; *Quæ unica eſt cauſa*, *cur* Inanimata *non aſſimilent*, Animata *aſſimilent.* 2

Certum & hoc quoque eſt; *quò durior ſit* Corporis Conſiſtentia, *eò illud indigere* Majore Calore *ad* Stimulum Aſſimilationis; *Quod in* Senibus, *malè omninò cedit*; *quia* Partes *ſunt* obſtinatiores, Calor imbecillior. *Itaque aut* Obſtinatio Partium *mollienda*, *aut* Calor *intendendus*; *Atque de* Malaciſſatione Membrorum *poſteà dicemus*, *cùm jam antè etiam plura*, *quæ ad* Duritiem *hujuſmodi prohibendam*, & *præveniendam pertinent*, *propoſuerimus*. De Calore *autem* intendendo, *jam ſimplici* Præcepto *utemur*, *ſi priùs etiam alterum* Axiôma *aſſumpſerimus.* 3

4 Actus Aſſimilationis (*qui à* Calore (*ut diximus*) circumfuſo *excitatur,*) *eſt* Motus *admodùm* Accuratus, & Subtilis, & *in* Minimis. *Omnes autem hujuſmodi* Motus, *tum demùm ſunt in* Vigore, *cum omnis* Localis Motus *ceſſet, qui eum obturbet. Etenim* Motus Separationis *in* Homogenea, *qui in* Lacte *eſt, ut* Flos *ſupernatet,* Serum *ſubſidat, nunquàm fiet, ſi* Lac *leniter agitetur: Neque* Putrefactio *ulla in* Aquâ, *aut* Miſtis *procedet, ſi illa continuò* localitèr moveantur. *Ex his itaque, quæ* Aſſumpta *ſunt, hoc jam ad* Inquiſitionem præſentem *concludemus.*

5 Actus *ipſe* Aſſimilationis *perficitur præcipuè in* Somno & Quiete, *præſertim verſus* Auroram, *factâ jam* Diſtributione: *Non habemus igitur aliud, quod ad præcipiendum occurrit; niſi ut Homines dormiant in* Calido; *Atque inſupèr, ut verſus* Auroram *ſumatur aliqua* Inunctio, *vel* Induſium *intinctum, excitans moderatè* Calorem, *atque poſt illud ſumptum redintegretur* Somnus. *Atque de* Actu ultimo Aſſimilationis, *hæc inquiſita ſunt.*

OPERATIO SVPER

Interenerationem ejus quod arefieri cœpit, ſive Malaciſſatio Corporis. IX.

Connexio. **D***E* Inteneratione *per* Interius, *quæ per multas* Ambages, & Circuitus *fit, tam* Alimentationis, *quam* Detentionis Spiritûs, (*ideòque ſenſim perficitur*) *ſuperiùs inquiſitum eſt; De eâ autem, quæ fit per* Exterius, & *quaſi ſubitò, ſive de* Corpore Malaciſſando, *jam videndum eſt.*

Hiſtoria.

1 **I**N *Fabulâ de Reſtitutione Peliæ in Iuventutem, Medea* cùm id ſe moliri fingeret, eam propoſuit Rationem Rei conficiendæ; ut *Corpus Senis in Fruſta* concideretur; deinde in *Lebete* cum *Medicamentis* quibuſdam *decoque-*

decoqueretur. *Coctio* fortaſsè aliqua ad hoc requiretur, *Conciſione in Fruſta* ſcilicet non eſt Opus.

Attamèn etiam *Conciſio in Fruſta* adhibenda aliquatenùs videtur, non *Ferro*, ſed *Iudicio*; Cùm enim *Viſcerum*, & *Partium* ſit *Conſiſtentia* multùm diverſa, neceſſe eſt ut *Inteneratio* ipſorum, non iiſdem Modis abſolvatur, ſed ut inſtituatur *Cura ſingulorum*, præter ea quæ pertinent ad *Intenerationem* totius *Maſſæ Corporis*; de quâ tamen primùm. 2

Huic Operationi, per *Balnea*, *Unctiones*, & ſimilia (ſi modò ſit ejus Rei aliqua Poteſtas) ſatisfieri veriſimile eſt; Circa quæ obſervanda ſunt ea, quæ ſequuntur. 3

Non nimìs indulgendum eſt ſpei, quòd hæc Res confici poſſet, propter ea quæ fieri cernimus, in *Imbibitionibus* & *Macerationibus Inanimatorum*, per quas illa intenerantur; Cujus aliqua Exempla ſuperiùs adduximus; Facilior enim eſt Operatio hujuſmodi ſuper *Inanimata*, quia *attrahunt*, & *ſugunt Liquores*: At in *Corpore Animali* difficilior, quia *Motus* in iis fertur potiùs, ad *Circumferentiam*. 4

Ideò *Balnea*, quæ in uſu ſunt, *Emollientia*, parùm proſunt, ſed obſunt potiùs; quia *extrahunt* magis, quàm *imprimunt*; & *ſolvunt* Compagem Corporis, potiùs quam *conſolidant*. 5

Balnea, & *Unctiones*, quæ Operationi præſenti (*Corporis* ſcilicet benè & ſolidè *Malaciſſandi*) inſervire poſſint, tres debent habere *Proprietates*. 6

Prima & præcipua eſt, ut conſtent ex iis, quæ totâ *Subſtantiâ Similia* ſunt *Corpori* & *Carni Humanis*; Quæque ſint tanquam *Alma*, & *Nutricantia* per *Exteriùs*. 7

Secunda eſt, ut habeant *Admiſta ea*, quæ *ſubtilitate* nonnullâ *imprimant*, ut *Vim Nutritivam* eorum, quibus admiſcentur, inſinuent, & inculcent. 8

Tertia, ut recipiant nonnullam *Mixturam*, (licet reliquis longè minorem) eorum, quæ ſunt *Aſtringentia*; Non *Auſtera*, aut *Acerba*, ſed *Unctuoſa*, & *Confortantia*; Ut dum reliqua duo operentur, interìm prohibeatur (quantùm fieri poteſt) *Exhalatio* è *Corpore*, quæ *Virtutem Malaciſſantium* perdat; ſed potiùs ut per *Aſtrictionem Cutis*, & *Clauſuram meatuum*, *Motus* ad *Intrà* promoveatur, & juvetur. 9

Conſubſtantiale maximè *Corpori Humano*, eſt *Sanguis tepidus*, vel ex *Homine*, vel ex aliis *Animalibus*: At *Ficini* illud *Commentum*, ad Inſtaurationem Virium in Senibus, de *Exuctione Sanguinis Humani*, ex *Brachio Adoleſcentis ſani*, leve admodùm eſt: Etenim, quod per *Interiùs* nutrit, nullo modo debet eſſe *Æquale*, aut planè *Homogeneum Corpori*, quod nutritur; ſed aliquatenus *Inferius*, & *Subordinatum*, ut ſubigi poſſit; At in *exteriùs Applicatis*, quantò *Subſtantia* eſt *ſimilior*, tantò *Conſenſus melior*. 10

Ab Antiquo receptum eſt, *Balneum* ex *Sanguine Infantium* ſanare *Lepram*, & *Carnes* jam *corruptas* reſtituere; Adeò ut hoc ipſum fuerit *Regibus* quibuſdam Invidiæ apud *Plebem*. 11

Proditum eſt *Heraclitum Hydrope laborantem*, ſe in *Ventre calido Bovis*, nupèr occiſi, immerſiſſe. 12

In uſu eſt *Sanguis* tepidus *Catulorum Felis*, ad *Eryſipelata*, & inſtaurandas *Carnes* & *Cutem*. 13

14 *Brachium*, aut *Membrum* aliquod *Abſciſſum*, aut ex quo Sanguis aliàs nimium profluit, utilitèr inſeritur in *ventrem* alicujus *Animalis* nuper diſſectum; nam potentèr operatur ad *ſiſtendum Sanguinem*; *Sanguine Membri Abſciſſi*, *Sanguinem Recentem Animalis*, per *Conſenſum* ſorbente, & ad ſe vehementèr trahente; Unde & ipſe ſiſtitur, & refluit.

15 Multùm in uſu eſt, in *Morbis Extremis*, & quaſi *Deſperatis*, ut *Columbæ Sciſſæ*, aliæ poſt alias mutatæ, ad *Plantas Pedum Ægroti* apponantur; unde ſequitur interdum Auxilium mirabile; Id vulgò imputatur, quaſi *Maligna Morbi traherent*; Sed utcúnque, Caput petit iſta *Medicatio*, & *Spiritus Animales* confortat.

16 Verùm *Balnea* Iſta, & *Unctiones ſanguinolentiæ*, nobis videntur ſordidæ, & odioſæ; videndum de aliis, quæ minùs fortaſsè habent *Faſtidii*, neque tamen minus *Juvamenti*.

17 Poſt *Sanguinem* igitur *Recentem*, *ſimilia Subſtantiæ Corporis Humani*, ſunt *Alimentoſa*; *Carnes* pinguiores, *Bovina*, *Suillæ*, *Cervina*; *Oſtrea* inter *Piſces*; *Lac*, *Butyrum*; *Vitella Ovorum*; *Pollen Tritici*; *Vinum Dulce*, aut *Saccharatum*, *aut Mulſum*.

18 Quæ admiſceri debent ad *Impreſſionem*, ſunt, loco omnium, *Sales*, præſertim *Niger*; Etiàm *Vinum* (cùm *Spiritu* turgeat) *imprimis*, & utile eſt *Vehiculum*.

19 *Aſtringentia* ejus generis, quæ deſcripſimus, *Unctuoſa* ſcilicet, & *Confortantia* ſunt, *Crocus*, *Maſtyx*, & *Myrrha*, & *Baccæ Myrti*.

20 Ex his, pro noſtro Judicio, optimè fiet *Balneum*, quale deſideramus. *Medici* & *Poſteri* Meliora reperient.

21 Longè autèm potentior fiet operatio, ſi *Balneum* quale propoſuimus, (quod Caput Rei eſſe arbitramur) comitetur quadruplex *Operationis Series*, ſive *Ordo*.

22 Primò, ut *Balneum* præcedat *Fricatio Corporis*, & *Inunctio ex Oleo*, cum aliquo *Spiſſamento*; ut Virtus, & Calor humectans *Balnei* potiùs ſubintret ~~*Corpus*, quam *Aquea pars Liquoris*~~. Deinde, ſequatur *Balneum* ipſum, ad horas fortè duas. A *Balneo* autem *Emplaſtretur Corpus* ex *Maſtice*, *Myrrhâ*, *Tragacantho*, *Diapalmâ*, *Croco*, ut cohibeatur (quantùm fieri poteſt) *Perſpiratio*, donec *Malacium* paulatim vertatur in *Solidum*; idque per viginti quatuor Horas, vel ampliùs. Poſtremò, amotâ *Emplaſtratione* fiat *Unctio* cum *Oleo*, addito *Sale*, & *Croco*; Et renovetur *Balneum* poſt Quatriduum, cum *Emplaſtratione*, & *Unctione* (ut priùs) & continuetur hujúſmodi *Malaciſſatio* per Menſem unum.

23 Etiàm durante tempore *Malaciſſationis*, Utile judicamus, & Propitium, & ſecundum Intentionem noſtram, ut *Corpus* benè nutriatur, & ab *Aere Frigido* abſtineatur, & nil niſi *Calidum* bibatur.

24 Hoc verò, (ut Initio in Genere monuimus) eſt ex iis, quæ nobis *Experimento* probata non ſunt, ſed deſcripta tantummodò ex *Collimatione* ad *Finem*: Etenim *Metâ* poſitâ, aliis *Lampada* tradimus.

25 Neque negligenda ſunt *Fomenta* ex *Corporibus Vivis*. *Ficinus* ait (neque id per Jocum) *Davidem contubernio Puellæ*, *aliàs ſalubritèr*, *ſed nimis ſerò uſum fuiſſe*: Debuerat autem addere, quod *Puellam* illam, more *Virginum Perſiæ*, oportuiſſet inungi *Myrrhâ*, & Similibus, non ad *Delicias*, ſed ad *augendam Virtutem Fomenti*, ex *Corpore vivo*.

Barbaroſſa, *Ætate Extremâ*, ex Conſilio *Medici Iudæi*, *Puerulos* continuè *Stomacho*, & *Iliis* applicabat ad *Fomenta*: Etiam *Senes* nonnulli, *Catulos* (Animalia ſcilicet inter calidiſſima) *Stomacho* noctu applicare conſueverunt. 26

De *Hominibus* quibuſdam *Naſonibus*, (qui Irriſionis pertæſi, *Naſorum Tuberes*, & quaſi *Surculos* amputarunt, atque in *Brachiorum Ulnas*, Inciſione nonnullâ ad-apertas, ad tempus inſuerunt, atque inde *Naſos* magis decentes efformarunt,) increbuit Relatio quaſi certa: idque in multis Nominibus: Ea ſi vera ſit, *Conſenſum Carnis* ad *Carnem*, præſertim *Vivarum*, planè teſtatur. 27

De *Inteneratione* particulari *Viſcerum Principalium*, *Stomachi*, *Pulmonum*, *Iecoris*, *Cordis*, *Cerebri*, *Spinalis Medullæ*, *Renum*, *Fellis*, *Iliorum*, *Venarum*, *Arteriarum*, *Nervorum*, *Cartilaginum*, *Oſſium*, nimis longa foret Inquiſitio, & Præſcriptio; Cùm jam non *Praxim* inſtruamus; ſed *Indicationes* ad *Praxim*. 28

OPERATIO SUPER EXPURgationem Succi veteris, & Reſtitutionem Succi novi, ſive Renovationem per Vices. X.

Hiſtoria.

Licet, quæ hìc ponemus, ſuperiùs ferè præoccupata ſint, tamen quia iſta *Operatio* eſt ex *Principalibus*, retractabimus ea paulò fuſiùs.

Certum eſt, *Boves Aratores*, atque *Laboribus exhauſtos*, in *Paſcua nova*, & *læta* admiſſos, *Carnes* recipere *Teneras*, & *Iuveniles*: Idque Eſu, & Palato comprobari; ut manifeſtum ſit *Carnium Inteneratationem* non eſſe difficilem: verùm & *Carnis Inteneratationem* ſæpiùs *repetitam*, etiàm ad *Oſſa*, & *Membranas*, & Similia pervenire poſſe, veriſimile eſt. 1

Certùm eſt, *Diætas*, quæ in uſu ſunt, ex *Guajaco* præcipuè, atque ex *Sarſa-perillâ*, & *Chinâ*, & *Saſſafras*, præſertim longiùs continuatas, & ſecundum Regulas rigidiores, *Univerſum Corporis Succum*, primò *Attenuare*, deinde *Conſumere*, atque *Sorbere*; Quòd manifeſtiſſimum eſt; quia *Morbum Gallicum* uſque ad *Gummoſitates* provectum, quique intimos *Corporis Succos*, occupaverit, & depravaverit, ex illis *Diætis*, poſſe curari, probatū eſt: Atque inſupèr quia æquè manifeſtum eſt, per hujuſmodi *Diætas*, Homines factos *Macilentos*, *Pallidos*, & quaſi *Cadaveroſos*, paulò poſt *Impinguari*, *Colorari*, & manifeſtò *Renovari*. Quamobrem hujuſmodi *Diætas*, vergente Ætate, ſemel Biennio, ad Intentionem noſtram utiles eſſe, omninò exiſtimamus, tanquam *Exuvias*, & *Spolia Serpentum*. 2

Fidentèr

3 Fidentèr dicimus, (neque verò quis rogo nos inter *Hæreticos Catharos* reponat) *Purgationes repetitas*, atque factas *Familiares*, longè magis ad Diuturnitatem vitæ facere, quàm *Exercitia* & *Sudores*. Id autem fieri neceſſe eſt, ſi teneatur, quod poſitum eſt; *Unctiones Corporis*, & *Meatuum* ab *Extrà Oppletiones*, & *Aeris Excluſiones*, & *Spiritûs* in Maſsâ Corporis *Detentiones*, plurimùm conducere ad vitam longævam. Etenim certiſſimum eſt, per *Sudores*, & *Perſpirationes Exteriores*, non ſolùm *Humores*, & *Vapores Excrementitios*, exhalari, & abſumi; ſed unà etiàm *Succos*, & *Spiritus bonos*, qui non tam facilè reparantur; In *Purgationibus* autem (niſi fuerint admodùm immoderatæ) non item, cùm ſuper *Humores* præcipuè operentur. *Purgationes* autem, ad hanc *Intentionem*, optimæ ſunt, quæ paulò ante *Cibum* ſumuntur, quia *deſiccant minùs*; Ideóque debent eſſe ex iis *Catharticis*, quæ *Ventriculum* minimè turbant.

INtentiones Operationum, *quas propoſuimus*, (*ut arbitramur*) *veriſſimæ ſunt*; Remedia Intentionibus *fida*. *Neque credibile eſt dictu* (*licet haud pauca ex ipſis velut* Plebeia *videri poſſint*) *quantâ cum Curâ*, & *Delectu*, *ea à nobis examinata fuerint*; *ut ſint* (*ſalvâ ſemper* Intentione) & *Tuta*, & *Efficacia*. *Rem ipſam*, *Experimentum & comprobabit*, & *promovebit*. *Talia autem in omnibus Rebus ſunt*, *Opera Conſilii cujuſque Prudentioris*; *quæ ſunt Effectu admiranda*, *Ordine quoque egregia*, *Modis faciendi tanquam vulgaria*.

Atriola Mortis.

Ad Artic. 15. Connexio.

DE Atriolis Mortis *jam inquirendum*; *id eſt de iis*, *quæ accidant* Morientibus *in* Articulo Mortis, & *paulò Antè*, & *Poſt*: *Ut cùm multis viis perveniatur ad* Mortem, *intelligi poßit in quæ* Communia, *illæ deſinant*; *Præcipuè in* Mortibus, *quæ inferuntur per* Indigentiam Naturæ, *potiùs quàm per* Violentiam; *tametſi etiam aliquid ex his*, *propter Rerum Connexionem inſpergendum ſit*.

Hiſtoria.

Hiſtoria.

Spiritus Vivus videtur tribus indigere, ut ſubſiſtat: *Motu commodo*; *Refrigerio temperato*; & *Alimento idoneo*. *Flamma* verò duobus ex his tantùm indigere videtur; *Motu* nimirùm, & *Alimento*; propterea quod *Flamma* ſimplex ſit Subſtantia, *Spiritus* Compoſita; ita ut ſi tranſeat paulo propiùs in *Naturam Flammeam*, ſe perdat. 1

Etiam *Flamma*, majore *Flammâ* & potentiore reſolvitur, & necatur, ut benè notavit *Ariſtoteles*; multò magis *Spiritus*. 2

Flamma, ſi comprimatur nimiùm, extinguitur; ut cernere eſt in *Candelâ*, ſuper-impoſito *Vitro*: Etenim *Aer* per Calorem dilatatus contrudit *Flammam*, eamque minuit, & extinguit: Neque in *Caminis* concipitur *Flamma*, ſi Materies, abſque Spatio aliquo interjecto, compingatur. 3

Etiam *Ignita Compreſſione* extinguuntur; veluti ſi *Carbonem* ignitum *Ferro*, aut *Pede*, fortitèr comprimas, extinguitur ſtatim *Ignis*. 4

At ut ad *Spiritum* veniamus; Si *Sanguis* aut *Phlegma* irruat in *ventriculos Cerebri*, fit Mors ſubitò; cùm *Spiritus* non habeat ubi ſe moveat. 5

Contuſio etiam *Capitis* vehemens inducit ſubitam Mortem, *Spiritibus* in *ventriculis Cerebri* anguſtiatis. 6

Opium, & alia *Narcotica* Fortiora, Coagulant *Spiritum*, eúmque privant Motu. 7

Vapor Venenatus, *Spiritui* totalitèr odioſus, infert Mortem ſubitam, ut in *Venenis Mortiferis*, quæ operantur per *Malignitatem* (ut loquuntur) *ſpecificam*: Incutit enim Faſtidium *Spiritui*, ut ampliùs movere, aut Rei tam inimicæ occurrere nolit. 8

Etiam *Extrema Ebrietas*, aut *Crapula*, quandóque inferunt Mortem ſubitam; cùm *Spiritus* non tam *Denſitate*, aut *Malignitate Vaporis*, (ut in *Opio*, & *Venenis malignis*) quam ipſâ *Copiâ*, obruatur. 9

Extremus Mœror, & *Metus*, præſertim *ſubitus* (ut fit in *Nuncio* malo, & improviſo) quandóque dant ſubitam Mortem. 10

At non ſolùm nimia *Compreſſio*, ſed etiam nimia *Dilatatio Spiritûs*, Mortifera. 11

Gaudia Ingentia & *Repentina* Complures exanimârunt. 12

In magnis *Evacuationibus*, quales fiunt in ſecandis *Hydropicis*, exeuntibus confertim Aquis; multò magis in *Ingentibus*, & *Repentinis Profluviis Sanguinis*, ſequitur ſæpiùs Mors ſubita; Idque per meram *Fugam Vacui* in Corpore, omnibus affatim moventibus ad Spatia implenda, quæ exinaniuntur; atque inter alia *Spiritu* ipſo: Nam quoad *Profluvia Sanguinis* tardiora, res ſpectat ad *Indigentiam Alimenti*, non ad *Refuſionem Spiritûs*: Atque de *Motu Spiritûs*, in tantum vel *Compreſſo*, vel *Effuſo*, ut Mortem inferat, hæc inquiſita ſunt. 13

Veniendum ad *Indigentiam Refrigerii*. *Cohibitio Reſpirationis* Mortem infert ſubitam, ut in omni *Suffocatione* aut *Strangulatione*. Neque tamen videtur Res referri debere, tam ad *Impedimentum Motûs*, quam ad *Impedimentum* 14

dimentum Refrigerii; quia *Aer* nimis *Calidus*, licet liberè attractus, non minùs ſuffocat, quàm ſi inhibeatur *Reſpiratio*; Ut fit in iis, qui ſuffocari aliquandò ſunt ex *Carbonibus* incenſis, aut *Lithanthracibus*, aut *Parietibus Recentèr Dealbatis*, in Cubiculis Clauſis, Igne etiam accenſo: Quod Genus mortis traditur fuiſſe *Imperatoris Ioviniani*. Aut etiam ex *Balneis* ſiccis *ſuper-calefactis*, quod uſurpatum fuit in *Nece Fauſtæ*, *Conſtantini Magni* uxoris.

15 Valdè puſillum eſt *Tempus*, quo Natura *Anhelitum* repetit, atque expelli *Fuliginem Aeris* in *pulmones* attracti, & recentem intro-recipi deſiderat: vix certè ad tertiam partem Minutæ.

16 Rurſùs *Pulſus Arteriarum*, & *Motus Cordis*, *Syſtoles* & *Diaſtoles*, triplò velocior quàm *Reſpiratio*; adeò ut ſi fieri poſſet, ut ille *Motus* in *Corde*, abſque inhibitâ *Reſpiratione* ſiſti poſſet, Sequeretur Mors etiam celeriùs, quam ex *Strangulatione*.

17 *Uſus* tamen & *Conſuetudo*, in hâc Naturali Actione *Reſpirationis* nonnihil valet; ut in *Urinatoribus Deliis*, & *Piſcatoribus Perlarum*, qui perpetuo Uſu, Decuplum Temporis ad minimum, retinere *Anhelitum* poſſunt, pluſquam pro Ratione aliorum Hominum.

18 Sunt ex *Animalibus*, etiam ex iis, quæ *Pulmones* habent, alia quæ ad longius Tempus, alia quæ ad brevius, *Anhelitum* cohibere poſſunt; prout majore ſcilicet, aut minore indigent *Refrigerio*.

19 *Piſces* minore indigent *Refrigerio*, quam *Animalia Terreſtria*; Indigent tamen, atque refrigerantur per *Branchias*: Atque quemadmodùm *Terreſtria* Aerem nimis fervidum, aut occluſum non ferunt; ita & *Piſces*, in Aquâ Glacie totalitèr, & diutiùs Coopertâ, ſuffocantur.

20 Si *Spiritus* Inſultum patiatur, ab alio *Calore*, Proprio longè Vehementiore, diſſipatur, & perditur. Si enim *Proprium Calorem* non ſuſtineat, abſque *Refrigerio*, multò minùs *Alienum intenſiorem* tolerare poteſt; Id Cernitur in *Febribus Ardentibus*, ubi *Calor Humorum putrefactorum*, *Calorem Nativum* ſuperat, uſque ad *Extinctionem*, *ſive Diſſipationem*.

21 *Somni* quoque Indigentia, & Uſus, refertur ad *Refrigerium*: *Motus* enim, *Spiritum* attenuat & rarefacit, & *Calorem* ejus acuit, & intendit. *Somnus* contrà *Motum*, & *Diſcurſum* ejus Sedat, & compeſcit. Etſi enim *Somnus* Actiones *Partium*, & *Spirituum Mortualium*, & omnem Motum ad Circumferentiam Corporis, roboret, & promoveat; tamen Motum proprium *Spiritûs vivi*, magnâ ex parte conſopit, & tranquillat. At *Somnus* regularitèr, ſemel intra 24. Horas, Naturæ humanæ debetur, idque ad 6. aut 5. Horas ad minimum; Licet ſint etiam in hac parte quandóque Naturæ Miracula, ut refertur de *Mecœnate*, quod longo tempore ante Obitum non dormiſſet. Atque de *Indigentiâ Refrigerii*, ad *Spiritum conſervandum*, hæc inquiſita ſint.

22 Quod verò ad Tertiam *Indigentiam* attinet (*Alimenti* ſcilicet) videtur illa ad *Partes* potiùs, quàm ad *Spiritum Vivum* pertinere. Facilè enim quis credat, *Spiritum Vivum* ſubſiſtere in *Identitate*, non per *Succeſſionem*, aut *Renovationem*. Atque quoad *Animam Rationalem* in Homine, certo certius eſt, eam nec ex *Traduce* eſſe, nec *reparari*, nec *interire*: Loquuntur de *Spiritu Naturali* Animalium, atque etiam Vegetabilium, qui

qui ab illâ alterâ eſſentialitèr & formalitèr differt; Ex horum enim Confuſione, *Metempſuchôſis* illa, & innumera tam *Ethnicorum*, quam *Hæreticorum* Commenta emanârunt.

Renovatio per *Alimentum*, in Corpore Humano, regularitèr ſingulis 23
Diebus requiritur. *Triduanum* autem *Iejunium Sanis* vix toleratur: Uſus tamen & conſuetudo, etiam in hac Parte, haud parùm valet: At *Morbo languentibus Inedia* minùs gravis eſt. Etiàm *Somnus Alimentationi* nonnihil parat, quemadmodùm contrà *Exercitatio* eam efflagitat magis. Inventi etiam ſunt (ſed rarò) aliqui, qui quodam Naturæ Miraculo, ſine *Cibo* & *Potu*, ad Tempus non Mediocre vixerunt.

Corpora Mortua, ſi non intercipiantur à Putredine, diutiùs ſine 24
notabili Abſumptione ſubſiſtunt: At *Corpora viva* non multùm ultra *Triduum* (ut dictum eſt) niſi reparentur per *Alimentationem*; Id quod indicat citam illam Abſumptionem, eſſe Opus *Spiritûs vivi*, qui aut ſe reparat, aut Partes ponit in Neceſſitate ſe reparandi, aut utrunque? Quam Rem etiam illud aſtruit, (quod paulo antè notatum eſt) nempe, quod poſſint *Animalia*, ſine *Alimento*, paulò diutiùs durare, ſi *dormiant*. At *Somnus* omninò nil aliud eſt, quàm *Receptio Spiritûs vivi* in ſe.

Copioſa nimis & continua *Effluxio Sanguinis*, qualis aliquandò fit 25
ab *Hæmorrhoidibus*, interdùm à *Vomitu Sanguineo*, Venis interioribus reſeratis aut fractis; interdùm ex *Vulneribus*, Mortem infert feſtinam: Cùm *Sanguis Venarum*, *Sanguini Arteriarum*, miniſtret, *Sanguis Arteriarum*, *Spiritui*.

Haud parvum eſt *Quantum Cibi* & *Potûs*, quod Homo bis in die 26
paſtus, intra Corpus recipit; Longè plus, quàm aut per Sellam, aut per Urinam, aut per Sudores egerit: Nil mirum (inquis) cum reliquum in Succos, & ſubſtantiam Corporis mutetur. Rectè: Sed cogita paulîſpèr, quod ea Acceſſio fit bis in Die, neque tamen Corpus exundat; Similitèr, licet *Spiritus* reparetur, tamen *Quanto* ſuo non enormitèr excreſcit.

Nil attinet adeſſe *Alimentum* in *Gradu remoto*, ſed eius Generis, & 27
ita præparatum, & miniſtratum, ut *Spiritus* in illud agere poſſit. Neque enim Baculus Cerei ſufficiet ad Flammam continuandam, niſi adſit Cera; Neque Homines Herbis ſolis paſci poſſunt: Atque inde fit *Atrophia Senilis*, quod licèt adſit Caro & Sanguis, tamen Spiritus eſt factus tam paucus & rarus, & Succi & Sanguis tam effœti, & obſtinati, ut non teneat Proportio ad Alimentandum.

Subducamus *Calculos Indigentiæ*, ſecundum Curſum Naturæ Ordi- 28
narium, & Conſuetum. *Explicatione Motûs ſui*, in ventriculis Cerebri, & Nervis, indiget *Spiritus* perpetuò; *Motu Cordis*, tertiâ Parte Momenti; *Reſpiratione*, ſingulis Momentis; *Somno* & *Alimento*, intra Triduum; *Potentiâ* ad *Alimentandum* quaſi poſt Octoginta Annos. Atque ſi alicui ex his Indigentiis non ſuccurratur, ſequitur Mors. Atque tria planè eſſe videntur *Atriola Mortis*; Deſtitutio Spiritûs, in *Motu* ſuo; in *Refrigerio*; in *Alimento*.

Erraveris, qui exiſtimet Spiritum Vivum, *Exemplo* Flammæ *perpetuò* *Monita.* 1
generari, & extingui, nec ad Tempus aliquod notabile durare. Neque enim hoc facit Flamma *ipſa ex naturâ ſuâ, ſed quia inter Inimica verſatur: Nam* Flam-

Flamma *intra* Flammam *durat*: *At* Spiritus Vivus *inter Amica degit, & Obſequia plurima*. *Itaque cùm* Flamma *ſit ſubſtantia Momentanea*, Aer *autem ſubſtantia Fixa*; Spiritûs Vivi *media eſt Ratio*.

2 *De* Interitu Spiritûs, *per* Deſtructionem Organorum, (*qualis fit per* Morbos, *&* Violentiam) *non eſt inquiſitio præſens*, (*ut ab initio diximus*) *tametſi & ille in eadem tria* Atriola *deſinat*: *Atque de ipsâ* Formâ Mortis *hæc inquiſita ſint*.

29 Duo ſunt magni *Præcurſores Mortis*; Alter à *Capite*, alter à *Corde* miſſus: *Convulſio*, & *Extremus Labor Pulsûs*; nam etiam *Singultus* ille *lethalis* eſt *Convulſionis* genus; *Labor* autem *Pulsûs lethalis*, habet Velocitatem inſignem, quandoquidem *Cor* ſub ipsâ Morte ita trepidet, ut *Syſtole*, & *Diaſtole* ferè confundantur; Habet etiam conjunctam *Debilitatem*, & *Humilitatem*, & ſæpiùs *Intermiſſionem* magnam, labaſcente motu Cordis, nec fortiter, aut conſtantèr inſurgere valente.

30 Præcedunt etiàm *Mortem* in Propinquo ſumma *Inquietudo*, & *Iactatio*, *Motus Manuum* tanquam Floccos colligendo; *Nixus Prehenſionis*, & *Tentionis* fortis; *Dentes* etiam *fortitèr comprimere*; *Glutire vocem*; *Tremor Labii inferioris*; *Pallor oris*; *Memoria confuſa*; *Sermonis Privatio*; *Sudores frigidi*; *Corporis Elongatio*; *Sublatio Albuginis Oculorum*; *Faciei totius Alteratio*, (Naſo acuto, Oculis concavis, Genis labantibus;) *Linguæ Contractio* & *Convolutio*; *Frigus Extremitatum*; In aliquibus *Emiſſio Sanguinis*, aut *Spermatis*; *Clamor acutus*; *Anhelitus Creber*; *Inferioris Maxillæ Lapſus*, & ſimilia.

31 *Mortem* ſequuntur, *Sensûs* omnis, & *Motûs*, tam Cordis & Arteriarum, quàm Nervorum & Artuum, *Privatio*; *Impotentia Corporis ſe ſuſtentandi erectum*; *Rigor Nervorum & Partium*; *Depoſitio* omnis *Caloris*; paulò poſt *Putrefactio* & *Fœtor*.

32 *Anguillæ*, *Serpentes*, & *Inſecta* diù moventur; ſingulis Partibus, poſt *Conciſionem*, ut etiam *Ruſtici* putent, Partes ſingulas, ad ſe rurſus uniendum expedire. Etiàm *Aves* Capitibus avulſis ad Tempus ſubſultant: quin & *Corda Animalium* avulſa diù palpitant. Equidem meminimus ipſi vidiſſe *Hominis Cor*, qui eviſceratus erat, (Supplicij Genere apud nos verſus *Proditores* recepto,) quod in Ignem de more injectum, ſaltabat in altum, primò ad Seſquipedem, & deinde gradatìm ad minus; durante ſpatio (ut meminimus) ſeptem, aut octo Minutarum. Etiàm Vetus, & Fide digna Traditio eſt, de *Bove* ſub *Eviſcerationem* Mugiente. At magis certa de *Homine*, qui eo Supplicii genere (quod diximus) eviſceratus, poſtquàm *Cor* avulſum penitus eſſet, & in *Carnificis* Manu, tria aut quatuor Verba Precum, auditus eſt proferre; Quod idcircò magis credibile eſſe diximus, quàm illud de *Sacrificio*; quia ſolent Amici hujuſmodi *Reorum*, Mercedem dare *Carnifici*, ut Officium ſuum perniciſſimè expediat, quò illi celeriùs à Doloribus liberentur: In *Sacrificiis* verò non videmus cauſſam, cur ſimilis præſtetur à *Sacerdote* diligentia.

33 Ad *Reſuſcitandum* eos, qui *Deliquia Animi*, aut *Catalepſes* ſubitas patiuntur, (quorum haud Pauci, abſque Ope, etiàm expiraturi fuiſſent,) hæc ſunt in Uſu. *Exhibitio Aquarum* ex *Vino diſtillatarum*, (quas *Aquas* vocamus *Calidas*, & *Cordiales*:) *Inflexio Corporis in Pronum*; *Obturatio* fortis *Oris* & *Narium*; *Flexio Digitorum cum Torturâ quâdam*; *Evulſio*

Pilorum

Pilorum Barbæ, aut *Capitis*; *Frictio Partium*, præſertim *Faciei*, & *Extremorum*; *Subita Inſperſio Aquæ Frigidæ* in *Faciem*; *Strepitus Acuti*, & *ſubiti*; *Appoſitio ad Nares Aquæ roſaceæ*, cum *Aceto*, in languoribus; *Incenſio Plumarum*, *Pannorum*, in *Suffocatione Uteri*; At maximè *Sartago* ferveſacta utilis eſt *Apoplecticis*; Etiàm *Fotus arctus Corporum vivorum*, aliquibus profuit.

Complura fuerunt Exempla Hominum tanquam Mortuorum; Aut *Expoſitorum è Lecto*; Aut *Delatorum ad Funus*; quinetiam *nonnullorum in Terrâ Conditorum*, qui nihilominùs revixerunt; Id quod in iis, qui Conditi ſunt, repertum eſt, (terrâ aliquantò poſt aperta,) per Obtuſionem & Vulnerationem Capitis, ex jactatione & Nixu Cadaveris intra Feretrum: Cujus Exemplum recentiſſimum, & maximè memorabile fuit, *Ioannis Scoti*, *Subtilis* illius & *Scholaſtici*; qui à Servo, cùm ſepultus eſſet, abſente, (quique, ut videtur, hujuſmodi *Catalepſium* ejus *Symptomata* noverat) aliquantò poſt effoſſus, in tali Statu repertus eſt: Et ſimile quiddam accidit noſtrâ Ætate, in perſonâ *Hiſtrionis*, *Sepulti Cantabrigiæ*; Memini me accepiſſe de *Generoſo* quodam, qui ludibundus, ex Curioſitate, deſiderabat ſcire, qualia paterentur in *Patibulo* Suſpenſi; ſeſéque ſuſpendit, ſuper Scabellum ſe allevans, & deinde ſe demittens; putans etiàm penes ſe futurum, ut Scabellum, pro arbitrio ſuo, recuperaret, Id quod facere non potuit; ſed tamen ab Amico præſente adiutus eſt; Ille interrogatus, quid paſſus eſſet? Retulit ſe *Dolorem* non ſenſiſſe; ſed primò obverſatam ſibi fuiſſe circa oculos *Speciem Ignis*, & *Incendii*; deinde *Extremæ Nigredinis*; ſive *Tenebrarum*; poſtremò *Coloris* cujuſdam *Cærulei pallidioris*, ſive *Thalaſſini*; qualis etiam conſpicitur ſæpè, *Animo Linquentibus*. Audivi etiam de *Medico* adhuc vivente, qui Hominem, qui ſe ſuſpenderat, atque per Horam dimidiam ſuſpenſus manſerat, in vitam, *Fricationibus*, & *Balneis Calidis*, reduxerat; Quique etiam profiteri ſoleat, ſe non dubitare, quin Suſpenſum quemcunque ad tempus prædictum, revocare poſſet, modò Cervices ei, per Impetum primæ Demiſſionis, non fuerint effractæ. 34

Diſcrimina Juventutis & Senectutis.

Scala *Humani Corporis* talis eſt: *Concipi*; *Vivificari in Utero*; *Naſci*; *Ad Artic. 16.*
Mamilla; *Depulſio à Mamillâ*; *Uſus Cibi* & *Potûs*, ab initio, qualis 1
Infantibus convenit; *Dentire* primò, circa Annum ſecundum; *Incipere Gradiri*; *Incipere Loqui*; *Dentire* ſecundò, circa Annum ſeptimum; *Pubeſcere*, circa Annum duodecimum, aut decimum quartum; *Poten-*

tem eſſe ad *Generandum*, & *Fluxus Menſtruorum*; *Pili* circa *Tibias*, & *Axillas*; *Barbeſcere*; atque hùc uſque, & quandóque ulteriùs, *Grandeſcere*; Deindè *Roboris Artuum Status* & *ultimitas*, etiàm *Agilitatis*; *Caneſcere*, & *Calveſcere*; *Ceſſatio Menſtrui*, & *Potentiæ Generationis*; *Vergere* ad *Decrepitum*, & *Animal Tripes*; *Mori*. Interim *Animus* quoque ſuas habet Periodos, ſed per Annos non poſſunt deſcribi: Ut *Memoriam labilem*, & Similia, de quibus poſteà.

2 *Diſcrimina Juventutis* & *Senectutis* hæc ſunt. *Cutis* Juveni *lævis*, & *Explicata*; *Seni Arida*, & *Rugoſa*, præſertìm circa *Frontem*, & *Oculos*: *Carnes* Juveni *Teneræ*, & *Molles*; Seni *Duriores*: *Robur* Juveni, & *agilitas*; Seni *Diminutio Virium*, & *Motuum Tarditas*: Juveni *Coctionum Validitas*; Seni *Debilitas*: Juveni *Viſcera Mollia*, & *Succulenta*; Seni *Salſa*, & *Retorrida*: Juveni *Corpus Erectius*; Seni *Inclinatio in Curvum*: Juveni *Conſtantia Artuum*; Seni *Debilitas*, & *Tremor*: Juveni *Humores Biloſi*, & *Sanguis Fervidior*; Seni *Humores Phlegmatici*, & *Melancholici*, & *Sanguis Frigidior*: Juveni *Venus in promptu*; Seni *Tardior*: Juveni *Succi Corporis* magis *Roſcidi*; Seni magis *Crudi*, & *Aquei*: Juveni *Spiritus Multus*, & *Turgeſcens*; Seni *Paucus*, & *Iejunus*: Juveni *Spiritus Denſus*, & *Viridis*; Seni *Acris*, & *Rarus*: Juveni *Senſus Vivaces*, & *Integri*; Seni *Hebetiores*, & *Deficientes*: Juveni *Dentes Robuſti*, & *Integri*: Seni *Debiles*, *Attriti*, & *Decidui*: Juveni *Pili colorati*; Seni, cujuſcunque fuerint Coloris, *Cani*: Juveni *Coma*; Seni *Calvities*: Juveni *Pulſus Grandior*, & *Incitatior*; Seni *Obſcurior*, & *Tardior*: Juveni *Morbi* magis *Acuti*, & *Curabiles*; Seni magis *Chronici*, & *Curatu Difficiles*: Juveni *Vulnera Citiùs coaleſcentia*; Seni *Tardiùs*: Juveni *Genæ florentes Colore*; Seni aut *Pallidæ*, aut *Rubicundæ*, atque *Sanguine Spiſſo*: Juveni *minor Moleſtia ex Catarrhis*; Seni *Major*: Neque ſcimùs in quæ proficiant Senes, (quoad corpus) niſi quandóque in *Obeſitatem*; Cujus Cauſſa præſtò eſt; quia Corpora Senum, nec benè perſpirant, nec benè aſſimilant; *Pinguedo* autem, nihil aliud eſt, quàm *Exuberantia Alimenti*, ultra id, quod excernitur, aut perfectè aſſimilatur. Etiam in quibuſdam Senibus in *Edacitatem* proficitur, propter *Acidos Humores*, licèt Senes digerant minùs. Ac univerſa, quæ jam diximus, *Medici* quaſi Feriantes, referent ad *Caloris Naturalis*, & *Humoris Radicalis*, *Diminutionem*, quæ Res nihili ſunt ad Uſum: Illud certum, *Siccitatem* in Decurſu Ætatis *Frigiditatem* præcedere; Atque Corpora cùm ſint in *Statu*, & *Acme Caloris*, àd *Siccitatem* declinare; *Frigiditatem* autem poſteà ſequi.

3 Jam verò etiam de *Affectibus Animi* videndum. Equidem memini, cùm Adoleſcens eſſem *Piſtavii* in *Galliâ*, me conſueviſſe familiaritèr cum *Gallo* quodam, Juvene Ingenioſiſſimo, ſed paululùm Loquaci; qui poſteà in Virum Eminentiſſimum evaſit; Ille in Mores *Senum* invehere ſolitus eſt, atque dicere; ſi daretur conſpici *Animos Senum*, quemadmodùm cernuntur *Corpora*, non minores apparituras in iiſdem *Deformitates*: Quinetiam Ingenio ſuo indulgens, contendebat *Vitia Animorum* in Senibus, *Vitiis Corporum* eſſe quodammodò Conſentientia, & *Parallela*. Pro *Ariditate Cutis*, ſubſtituebat *Impudentiam*: Pro *Duritie Viſcerum*, *Immiſericordiam*: Pro *Lippitudine Oculorum*, *Oculum Malum*, & *Invidiam*: Pro *Immerſione Oculorum*, & *Curvatione Corporis* verſus Terram,

Atheiſ-

Atheiſmum: (*Neque enim cœlum*, inquit, *reſpiciunt, ut priùs.*) Pro *Tremore Membrorum*, *Vacillationem Decretorum*, & *fluxam Inconſtantiam:* Pro *Inflexione Digitorum*, tanquam ad Prehenſionem, *Rapacitatem* & *Avaritiam:* Pro *Labaſcentiâ Genuum*, *Timiditatem:* Pro *Rugis*, *Calliditatem*, & *Obliquitatem:* & Alia quæ non occurrunt. Sed ut Serii ſimus; Juveni adeſt *Pudor*, & *Verecundia*; Seni paululùm *obduruit:* Juveni *Benignitas*, & *Miſericordia*; Seni *Occalluit:* Juveni *Æmulatio laudabilis*; Seni *Invidia Maligna:* Juveni *Inclinatio ad Religionem*, & *Devotionem*, ob Fervorem, & Inexperientiam *Mali:* Seni *Defervescentia in Pietate*, ob Charitatis Teporem, & diutinam Converſationem inter Mala, necnon ob Credendi Difficultatem: Juveni *Valdè velle*; Seni *Moderatio:* Juveni *levitas* quædam, & *Mobilitas*; Seni *Gravitas* major, & *Conſtantia:* Juveni *Liberalitas*, & *Beneficentia*, & *Philanthropia*; Seni *Avaritia*, & *Sibi ſapere*, & *conſulere:* Juveni *Confidentia*, & *benè ſperare*; Seni *Diffidentia*, & *Plurima habere pro ſuſpectis:* Juveni *Facilitas*, & *Obſequium*; Seni *Moroſitas*, & *Faſtidium:* Juveni *Sinceritas*, & *Animus Apertus*; Seni *Cautio*, & *Animus Tectus:* Juveni *Magnâ appetere*; Seni *Neceſſaria curàre:* Juveni *Præſentibus Rebus favere*; Seni *Anteacta potiora habere:* Juveni *Superiores revereri*; Seni *Cenſurâ in illos uti:* & complura alia, quæ ad *Mores* potiùs pertinent, quam ad *Inquiſitionem præſentem:* Attamen, quemadmodùm in *Corpore*, ita in *Animo*, in nonnulla proficiunt Senes, niſi fuerint admodùm Emeriti; Nempe, ut cùm ad *Excogitandum* minùs ſint prompti, *Judicio* tamen valeant; & *Tutiora*, & *Saniora*, quam *Speciosiora* malint; Etiam, in *Garrulitatem* proficiunt, & *Oſtentationem*; Fructum enim *Sermonis* petunt, cùm *Rebus* minùs valeant; ut non abſurdè *Tithonum* in *Cicadam* verſum fuiſſe, *Poetæ* fingant.

CANONES
Mobiles de Duratione Vitæ, & Formâ Mortis.

Canon I.

N*On ſit* Conſumptio, *niſi quod deperditum ſit de Corpore, tranſmigret in* Corpus aliud.

Explicatio.

NUl*lus eſt Rerum* Interitus: *Itaque quod abſumitur, aut evolat in* Aerem, *aut recipitur in* Corpus *aliquod* Adjacens: *Quare videmus* Araneam, *aut* Muſcam, *aut* Formicam, *in Electro, Monumento plus quam Regio, ſepultas, Æternizari; cùm tamen ſint Res Teneræ, & Diſſipabiles. Verùm non adeſt* Aer, *in quem aliquid evolet; atque Subſtantia Electri eſt tam Heterogenea, ut nihil ex illis recipiat. Simile etiam fore arbitramur, miſſo* Ligno, *aut* Radice, *aut ejuſmodi, in* Argentum Vivum. *At* Cera, & Mel, & Gummi, *habent ſimilem Operationem, ſed ex Parte tantùm.*

Canon II.

I*Neſt Omni Tangibili* Spiritus; *Corpore craſſiore obtectus, & Obſeſſus; Atque ex eo Originem habet* Conſumptio, & Diſſolutio.

Explicatio.

NUllum Corpus *nobis notum, hic in Superiore Parte Terræ,* Spiritu *vacat; ſive per Attenuationem, & Concoctionem Caloris Cœleſtium, ſive aliàs. Neque enim Cava Rerum Tangibilium* Vacuum *recipiunt; ſed aut* Aerem, *aut* Spiritum *Rei proprium.* Spiritus *autem ille (de quo loquimur) non eſt* Virtus *aliqua, aut* Energia, *aut* Entelechia, *aut* Nugæ; *ſed planè* Corpus *Tenue, Invisibile; attamen Locatum, Dimenſum, Reale: Neque rursùs Spiritus ille* Aer *eſt, quemadmodùm nec Succus* Uvæ *eſt Aqua) ſed Corpus Tenue, cognatum Aeri, at multùm ab eo diverſum: Partes autem Rei Craſſiores (cùm ſint Naturæ Pigræ, nec admodùm Mobilis) per periodos longas duraturæ forent: ſed* Spiritus *ille eſt, qui turbat, & illas fodicat, & ſubruit, atque Humidum Corporis, & quicquid digerere poteſt, in novum* Spiritum, *deprædatur; deinde tam* Spiritus *Corporis præ-inexiſtens, quàm noviter Factus, ſimul ſenſim evolant. Id optimè oſtenditur, in* Diminutione Ponderis, *Corporum Arefactorum per Perſpirationem. Neque enim quicquid emittitur, erat* Spiritus, *quandò ponderaverat; neque* non Spiritus, *quandò evolaverat.*

Canon III.

SPiritus *Emiſſus* deſiccat; *Detentus, & moliens intùs, aut* colliquat; *aut* putrefacit; *aut* vivificat.

Explicatio.

QUatuor *ſunt* Proceſſus Spiritûs, *Ad* Arefactionem; *ad* Colliquationem; *ad* Putrefactionem; *ad* Generationem *Corporum.* Arefactio *non eſt opus Proprium* Spiritûs, *ſed* Partium Craſſiorum, *poſt emiſſum* Spiritum: *tùm enim illæ ſe contrahunt, partim per Fugam Vacui, partim per unionem Homogeneorum:* Ut *liquet in omnibus, quæ areſcunt per Ætatem; Et in Sicciorihus Corporibus, quæ deſiccantur per Ignem, ut* Lateribus, Carbonibus, Panibus. Colliquatio *eſt merum Opus* Spirituum; *Neque fit niſi* Calore *excitentur; tùm enim* Spiritus *ſe dilatantes, neque tamen exeuntes, ſe inſinuant, & perfundunt inter Partes craſſiores; Eaſque ipſas reddunt Molles, & Fuſiles; ut in* Metallis; *&* Cerâ. *Etenim* Metalla, *& alia Tenacia, apta ſunt ad cohibendum* Spiritum, *ne excitatus evolet.* Putrefactio *eſt Opus Mixtum,* Spiritûs, *&* Partium Craſſiorum: *Etenim* Spiritu *(qui Partes rei continebat, & frænabat) partim emiſſo, partim langueſcente, omnia ſolvuntur, & redeunt in* Heterogeneas *ſuas, ſive (ſi placet)* Elementa *ſua; Quod* Spiritûs *inerat Rei, congregatur ad ſe; (unde* Putrefacta *incipiunt eſſe gravis Odoris:)* Oleoſa *ad ſe; (unde* Putrefacta *habent nonnihil Lævoris, & Unctuoſitatis:)* Aquea *itidem ad ſe;* Fæces *ad ſe; (unde fit Confuſio illa in* Putrefactis.) *At* Generatio, *ſive* Vivificatio, *eſt Opus itidem Mixtum* Spiritûs, *&* Partium craſſiorum; *ſed longè alio modo:* Spiritus *enim totalitèr*

tèr detinetur, ſed tumet, & movetur localitèr; Partes *autem* Craſſiores *non ſolvuntur, ſed ſequuntur Motum* Spiritûs, *atque ab eo, quaſi diſflantur, & extruduntur in varias Figuras; unde fit illa* Generatio, *&* Organizatio: *Itaque ſempèr fit* Vivificatio *in Materiâ* Tenaci, *&* Lentâ; *atque etiam* Sequaci, *&* Molli; *ut ſimul &* Spiritûs *fiat Detentio; atque etiam Ceſſio lenis* Partium, *prout eas effingit* Spiritus; *Atque hoc cernitur in Materiâ, omnium tam* Vegetabilium, *quam* Animalium; *ſive generentur ex* Putrefactione, *ſive ex* Spermate; *in his enim omnibus, manifeſtiſſimè cernitur eſſe* Materia, *difficilis ad* Abrumpendum, *facilis ad* Cedendum.

CANON. IV.

IN *omnibus* Animatis *duo ſunt Genera* Spirituum; Spiritus Mortuales, *quales inſunt* Inanimatis; *& Super-additus* Spiritus vitalis.

EXPLICATIO.

IAm *antè dictum eſt, ad Longævitatem procurandam, debere conſiderari* Corpus Humanum, *primò, ut* Inanimitatum, *&* Inalimentatum; *Secundò, ut* Animatum, *&* Alimentatum: *Nam Prior Conſideratio dat Leges de* Conſumptione; *Secunda de* Reparatione. *Itaque noſſe debemus, ineſſe Humanis* Carnibus, Oſſibus, Membranis, Organis, *denique* Partibus *ſingulis, dum vivunt, in Subſtantiâ earum perfuſos, tales* Spiritus, *quales inſunt in hujuſmodi Rebus,* Carne, Oſſe, Membranâ; *& cæteris, Separatis, & Mortuis; quales etiam manent in* Cadavere: *At* Spiritus Vitalis, *tametſi eos regat, & quendam habeat cum illis Conſenſum, longè alius eſt ab ipſis;* Integralis, *& per ſe* Conſtans. *Sunt autem duo Diſcrimina præcipua, inter* Spiritus Mortuales, *&* Spiritus Vitales; *Alterum, quod* Spiritus Mortuales, *minimè ſibi continuentur; ſed ſint tanquam abſciſſi, & circundati Corpore craſſiore, quod eos intercipit; quemadmodum* Aer *permixtus eſt in* Nive, *aut* Spumâ. *At* Spiritus Vitalis *omnis ſibi continuatur, per quoſdam* Canales, *per quos permeat, nec totalitèr intercipitur. Atque hic* Spiritus, *etiam duplex eſt; Alter* Ramoſus *tantùm, permeans per parvos* Ductus, *& tanquam* Lineas: *Alter habet etiam* Cellam, *ut non tantùm ſibi continuetur; ſed etiam congregetur in Spatio aliquo cavo, in benè magnâ Quantitate, pro Analogiâ Corporis; atque in illâ* Cellâ *eſt* Fons Rivulorum, *qui inde diducantur. Ea* Cella *præcipuè eſt in* Ventriculis Cerebri, *qui in* Animalibus *magis* Ignobilibus *anguſti ſunt adeò ut videantur* Spiritus *per univerſum* Corpus Fuſi, *potiùs quam* Cellulati: *Ut cernere eſt, in* Serpentibus, Anguillis, Muſcis, *quorum ſingulæ* Portiones *abſciſſæ moventur diù: Etiàm* Aves *diutiùs Capitibus avulſis ſubſultant; quoniam parva habeant Capita, & parvas* Cellas: *At* Animalia Nobiliora Ventriculos *eos habent ampliores; Et maximè omnium* Homo. *Alterum Diſcrimen inter* Spiritus *eſt; quod* Spiritus vitalis *nonnullam habeat* Incenſionem; *atqu:*

que ſit tanquam Aura Compoſita *ex* Flammâ, *&* Aere; *quemadmodùm* Succi Animalium *habeant &* Oleum, *&* Aquam. *At illa* Incenſio, *peculiares præbet* Motus, *&* Facultates; *Etenim &* Fumus Inflammabilis, *etiam ante* Flammam *conceptam, Calidus eſt, Tenuis, Mobilis; Et tamen alia Res eſt, poſtquàm facta ſit* Flamma; *At* Incenſio Spirituum Vitalium, *multis partibus lenior eſt, quam molliſſima* Flamma, *ex* Spiritu Vini, *aut aliàs*; *Atque inſupèr Mixta eſt ex magnâ parte, cum* Subſtantiâ Aereâ; *ut ſit &* Flammeæ, *&* Aereæ Naturæ Myſterium.

Canon. V.

Actiones Naturales *ſunt propriæ* Partium *ſingularum, ſed* Spiritus vitalis *eas excitat, & acuit.*

Explicatio.

Actiones *ſive* Functiones, *quæ ſunt in ſingulis* Membris, *Naturam ipſorum* Membrorum *ſequuntur*; (Attractio, Retentio, Digeſtio, Aſſimilatio, Separatio, Excretio, Perſpiratio, *etiam* Senſus *ipſe*;) *pro Proprietate* Organorum *ſingulorum*, (Stomachi, Jecoris, Cordis, Splenis, Fellis, Cerebri, Oculi, Auris, *& cæterorum.*) *Neque tamen ulla, ex ipſis* Actionibus, *unquam actuata foret, niſi ex vigore, & Præſentiâ* Spiritûs vitalis, *&* Caloris *eius*; *Quemadmodùm nec* Ferrum *aliud* Ferrum *attracturum foret, niſi excitaretur à* Magnete; *Neque* Ovum *unquam fœcundum foret, niſi* Subſtantia Fœmellæ *actuata fuiſſet ab* Initu Maris.

Canon. VI.

Spiritus Mortuales *Aeri proximè conſubſtantiales ſunt*; Spiritus vitales *magis accedunt ad Subſtantiam Flammæ.*

Explicatio.

Explicatio Canonis quarti *præcedentis, eſt etiam Declaratio* Canonis Præſentis; *Verùm inſupèr hinc ſit, ut quæcunque ſint* Pinguia, *&* Oleoſa, *diu maneant in eſſe ſuo*; *Neque enim* Aer *illa multùm vellicat, neque illa etiam ipſa, cum* Aere *conjungi multùm deſiderant: Illud autem prorsùs vanum eſt, quod* Flamma *ſit* Aer Accenſus, *cùm* Flamma *&* Aer, *non minus Heterogenea ſint, quam* Oleum *&* Aqua. *Quod verò dicitur in* Canone, *quod* Spiritus Vitales *magis accedant ad* Subſtantiam Flammæ; *Illud intelligendum eſt, quod magis hoc faciant, quam* Spiritus Mortuales; *non quod magis ſint* Flammei, *quam* Aerii.

Canon.

CANON VII.

SPiritûs Deſideria *duo ſunt ; unum ſe* Multiplicandi ; *Alterum* Exeundi, *&* ſe Congregandi, *cum ſuis Connaturalibus.*

EXPLICATIO.

INtelligitur Canon *de* Spiritibus Mortualibus ; *Etenim quoad* Deſiderium ſecundum, Spiritus Vitalis *Exitum è Corpore ſuo, maximè exhorret ; neque enim invenit* Connaturalia *hîc in Proximo : Ruit fortè in Occurſum Rei Deſiderabilis, ad Extima Corporis ſui ; ſed Egreſſum, ut dictum eſt, fugit : Verùm de* Spiritibus Mortualibus, *utrunque* Deſiderium *tenet : Quod ad primum enim attinet,* Omnis Spiritus inter Craſſiora locatus, non fœliciter habitat ; *Itaque cùm* Simile ſui *non inveniat, eò magis* Simile ſui *creat, & facit, in tali Solitudine poſitus ; & ſtrenuè laborat, ut ſe multiplicet, & Volatile Craſſiorum deprædetur, ut augeatur ſuo* Quanto. *Quod verò ad Secundum* Deſiderium Evolandi, *& ſe in Aerem recipiendi ; Certum eſt omnia Tenuia, (quæ ſemper ſunt Mobilia) ad ſui Similia in Proximo libenter ferri ; ut* Bulla Aquæ *fertur ad* Bullam, Flamma *ad* Flammam : *At multò magis hoc fit, in* Evolatione Spiritûs *in* Aerem *Ambientem ; quia non fertur ad* Particulam *ſui ſimilem ; Sed etiam tanquam ad* Globum Connaturalium *ſuorum. At illud interim notandum ; quod Exitus, &* Evolatio Spiritûs *in Aerem, eſt duplicata Actio ; partim ex* Appetitu Spiritûs, *partim ex* Appetitu Aeris ; Aer *enim communis tanquam Res indigens eſt, atque omnia avidè arripit ;* Spiritus, Odores, Radios, Sonos, *& alia.*

CANON VIII.

SPiritus Detentus, *ſi alium* Spiritum *gignendi Copiam non habeat, etiam* Craſſiora *intenerat.*

EXPLICATIO.

GEneratio Novi Spiritûs *non fit niſi ſuper ea, quæ ſunt in Gradu ad* Spiritum *propiore : qualia ſunt* Humida. *Itaque ſi* Partes Craſſiores *(inter quas verſatur* Spiritus) *ſint in Gradu remotiore, licet* Spiritus *eas conficere non poſſit, tamen (quod poteſt) eas labefactat, & emollit, & fundit ; ut cùm Quantum ſuum augere non poſſit, tamen habitet laxiùs, & inter ea degat, quæ ſint magis Amica : Iſte autem* Aphoriſmus, *ad Finem noſtrum, admodùm utilis eſt ; quia innuit ad* Intenerationem Partium *Obſtinatarum, per* Detentionem Spiritûs.

CANON

CANON IX.

INteneratio Partium Duriorum benè procedit, cùm Spiritus nec evolet, nec generet.

EXPLICATIO.

ISte Canon ſolvit Nodum, & Difficultatem in Operatione Intenerandi, per Detentionem Spiritûs: Si enim Spiritus non Emiſſus deprædetur omnia intùs, nil ſit Lucri ad Inteneratiònem Partium, in Eſſe ſuo; ſed potiùs ſolvuntur illæ, & corrumpuntur. Itaque unà cum Detentione refrigerari debent Spiritus, & aſtringi, ne ſint nimis Activi.

CANON X.

CAlor Spiritûs, ad Viriditatem Corporis, debet eſſe Robuſtus, non Acris.

EXPLICATIO.

ETiam iſte Canon pertinet ad ſolvendum Nodum Supradictum, ſed longè latiùs patet; Deſcribit enim, qualis debeat eſſe Temperamenti Calor, in Corpore ad Longævitatem; Hoc verò utile eſt, ſive Spiritus detineantur, ſive non; Utcunque enim talis debet eſſe Calor Spirituum, ut vertat ſe potiùs in Dura, quam deprædetur Mollia; Alterum enim deſiccat, alterum intenerat. Quinetiam, eadem Res valet ad Alimentationem benè perficiendam; talis enim Calor optimè excitat Facultatem Aſſimilandi, atque unà optimè præparat Materiam ad Aſſimilandum. Proprietates autem hujuſmodi Caloris, tales eſſe debent; Primò ut Tardus ſit, nec Subitò calefaciat: Secundò, ut non ſit admodùm Intenſus, ſed Mediocris: Tertiò, ut ſit Æqualis, non Incompoſitus, ſcilicet ſe Intendens, & Remittens: Quartò, ut ſi inveniat Calor iſte, quod ei reſiſtat, non facilè ſuffocetur, aut langueat. Subtilis admodùm hæc Operatio; ſed cùm ſit ex Utiliſſimis, non deſerenda eſt. Nos verò in Remediis, (quæ ad indendum Spiritibus Calorem Robuſtum, ſive eum, quem vocamus Fabrilem, non Prædatorium, propoſuimus) huic Rei aliquâ ex Parte ſatisfecimus.

CANON XI.

SPirituum Denſatio *in Subſtantiâ ſuâ, valet ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

SU*bordinatus eſt* Canon *ad Præcedentem; Etenim* Spiritus Denſior *ſuſcipit omnes illas quatuor* Caloris Proprietates, *quas diximus. Modi autem* Denſationis, *in Primâ ex decem* Operationibus *habentur.*

CANON XII.

SPiritus *in* Magnâ Copiâ, *& magis feſtinat ad Exitum, & magis deprædatur, quam in* Exiguâ.

EXPLICATIO.

C*Larus eſt per ſe* Canon *iſte, cùm* Quantum *ipſum regularitèr augeat* Virtutem; *Atque cernere eſt in* Flammis, *quòd quantò fuerint majores, tantò & erumpant fortiùs, & abſumant celeriùs. Itaque nimia* Copia, *aut* Turgeſcentia Spiritûs, *prorſùs nocet Longævitati: Neque amplior eſt optanda* Copia Spirituum, *quam quæ Muniis Vitæ, & bonæ Reparationis Miniſterio ſufficiat.*

CANON XIII.

SPiritus æqualitèr Perfuſus, *minùs feſtinat ad exitum, & minus deprædatur*, *quam* impariter Locatus.

EXPLICATIO.

N*On ſolùm* Copia Spirituum *ſecundum Totum, Durationi Rerum obeſt, ſed etiàm eadem* Copia, *minùs refracta, ſimilitèr obeſt. Itaque quò magis fuerit* Spiritus comminutus, *& per Minima inſinuatus, eò deprædatur minùs.* Diſſolutio *enim incipit à Parte, ubi* Spiritus *eſt laxior; Itaque &* Exercitatio, *&* Fricationes, *Longævitati multùm conferunt:* Agitatio *enim optimè comminuit, & commiſcet Res per Minima.*

CANON

CANON XIV.

MOtus Spirituum Inordinatus, & Subſultorius *magis properat ad Exitum, & magis deprædatur, quam* Conſtans, & Æqualis.

EXPLICATIO.

IN Inanimatis *tenet iſte* Canon *certò*; Inæqualitas *enim* Diſſolutionis Mater; *In* Animatis *verò*, (*quia non ſolùm ſpectatur* Conſumptio, *ſed* Reparatio; Reparatio *autem procedit per Rerum* Appetitus: Appetitus *rurſùs acuitur per* Varietatem) *non tenet rigidè*; *ſed euſque tamen recipiendum eſt, ut* Varietas *iſta potiùs ſit* Alternatio, *quam* Confuſio, *& tanquam Conſtans in Inconſtantiâ.*

CANON XV.

SPiritus *in* Corpore Compagis ſolidæ, *detinetur licet invitus.*

EXPLICATIO.

OMnia Solutionem Continuitatis *ſuæ exhorrent*; *attamen pro Modo Denſitatis, aut Tenuitatis ſuæ. Etenim, quò Corpora ſunt magis Tenuia, eò in minores, & Anguſtiores Meatus ſe compelli patiuntur: Itaque* Aqua *ſubintrabit Meatum, quem non ſubintrabit.* Pulvis; Aer *etiam, quem non ſubintrabit* Aqua; *Quin* Flamma, & Spiritus, *quem non ſubintrabit* Aer. *Veruntamèn eſt hujuſce rei aliquis Terminus; neque enim Spiritus in tantùm, Deſiderio Exeundi laborat, ut patiatur ſe attenuari nimis, & in nimis arctos Poros, aut Meatus agi*; *Itaque ſi* Spiritus Corpore Duro, *aut etiam* Unctuoſo, & Tenaci, (*quod non facilè dividitur*) *circundetur, planè conſtringitur, & tanquam incarceratur*, & Appetitum exeundi *poſthabet*; *Quare videmus* Metalla, & Lapides *longo Ævo egere, ut exeat* Spiritus; *niſi aut* Spiritus *Igne excitetur, aut Partes craſſiores* Aquis Corrodentibus, & Fortibus *disjungantur, ſimilis eſt Ratio* Tenacium, *qualia ſunt* Gummi, *niſi quod leniore Calore ſolvantur. Itaque* Succi Corporis Duri, Cutis Conſtricta, *& ſimilia* (*quæ procurantur ab* Alimentorum Siccitate, & Exercitatione, & Aeris Frigore) *utilia ſunt ad Longævitatem; quia Clauſtra circundant* Spiritui *arcta, ne exeat.*

GANON XVI.

IN Oleoſis, & Pinguibus *detinetur* Spiritus *libentèr, licèt non ſint Tenacia.*

EXPLI-

Explicatio.

Spiritus, *ſi nec à Corporis circumdati* Antipathiâ *irritetur, nec à Corporis nimiâ* Similitudine *paſcatur, nec à* Corpore Externo *ſollicitetur, aut provocetur, non tumultuatur multùm ad Exeundum: Quæ omnia* Oleoſis *deſunt; Nam nec tam* Spiritui Infeſta *ſunt, quam* Dura; *nec tam* Propinqua, *quam* Aquea; *nec cum* Aere ambiente *benè conſentiunt.*

Canon. XVII.

Evolatio cita Humoris Aquei, *conſervat diutiùs* Oleoſum *in Eſſe ſuo.*

Explicatio.

D*iximus* Aquea, *utpote* Aeri *Conſubſtantialia, citiùs evolare,* Oleoſa *tardiùs, ut cum* Aere *minùs conſentientia: At cùm* Humidum utrunque *pleriſque Corporibus inſit, Evenit ut* Aqueum *veluti prodat* Oleoſum; *Nam illud ſensim exiens, hoc etiam aſportat. Itaque nil magis juvat ad Corporum Conſervationem, quam* Siccatio Lenis, *quæ* Humorem Aqueum *expirare faciat, nec* oleoſum *ſollicitet, tum enim* Oleoſum *fruitur Naturâ ſuâ; Neque hoc ſpectat ad inhibendam* Putredinem, (*licet etiam & illud ſequatur*) *ſed ad conſervandam* Viriditatem. *Hinc fit ut* Fricationes molles, & Exercitationes Moderatæ, *ad* Perſpirationem *potius quam ad* Sudorem, *Longævitati plurimùm conferant.*

Canon. XVIII.

AEr Excluſus *confert ad Longævitatem, ſi aliis* Incommodis *caveas.*

Explicatio.

D*iximus paulò antè,* Evolationem Spiritûs *eſſe Actionem duplicatam,* ex Appetitu Spiritûs, & Aeris. *Quare ſi altera tollatur, haud parum proficitur; Id quod ex* Inunctionibus *præcipuè expectari debet. Attamen hoc ſequuntur varia* Incommoda; *quibus, quomodò ſubveniatur, in* Operatione *Secundâ ex decem, annotavimus.*

Canon XIX.

Spiritus Juveniles Senili Corpori *inditi, Naturam compendiò retrovertere poſſint.*

EXPLICATIO.

N*Atura* Spirituum *eſt quaſi* Rota *ſuprema, quæ alias* Rotas *in Corpore Humano circumagit. Itaque illa in* Intentione *Longævitatis, prima poni debet. Huc accedit, quod facilior, & magis expedita Via patet ad alterandos* Spiritus, *quàm ad alia. Etenim duplex eſt Operatio ſuper* Spiritus; *Altera per* Alimenta, *quæ eſt Tarda, & tanquam per Circuitum; Altera (& illa Gemina) quæ eſt Subita, &* Spiritus *rectà petit. Nempe per* Vapores; *Aut per* Affectus.

CANON. XX.

S*Ucci Corporis* ſubduri, & Roſcidi, *faciunt ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

R*Atio perſpicua eſt, cùm anteà poſuerimus* Dura, & Oleoſa, *ſive* Roſcida, *ægriùs diſſipari. Illud tamen intereſt (ſicut etiam in* Operatione *Decimâ notavimus) quod* Succus Subdurus *minùs diſſipabilis eſt, ſed eſt ſimul minùs* Reparabilis. *Itaque* Commodum *cum* Incommodo *conjunctum eſt: Neque poſſis propterea aliquod* Magnale *per hoc præſtari; At* Succus Roſcidus *utrique Rei ſatisfacit; Itaque diligentiùs huic incumbendum.*

CANON. XXI.

Q*Uicquid* Tenuitate *penetrat, neque tamen* Acrimoniâ *rodit, gignit* Succos Roſcidos.

EXPLICATIO.

C*Anon iſte magis difficilis eſt Practicâ, quam Intellectu: Manifeſtum eſt enim, quicquid benè* penetrat, *ſed tamen cum* Stimulo, *aut* Dente, *(qualia ſunt omnia* Acria, & Acida,*) relinquere, ubicunque tranſit, Veſtigium nonnullum* Siccitatis, & Divulſionis; *ut* Succos *induret,* Partes *convellat; At contrà, quæ penetrant merâ* Tenuitate, *tanquam furtim, & inſinuativè abſque violentiâ, irrorare, & irrigare in tranſitu. De his in* Operationibus *quartâ, & ſeptimâ, haud pauca deſcripſimus.*

CANON XXII.

A*Sſimilatio optimè fit ceſſante omni* Motu locali.

EXPLI-

EXPLICATIO.

HUnc Canonem, *in* Commentatione *ad* Operationem *octavam, ſatis explicavimus.*

CANON XXIII.

ALimentatio *per Exterius*, *aut ſaltem non per* Stomachum, *Longævitati utiliſſima, ſi fieri poſſit.*

EXPLICATIO.

V*Idemus omnia, quæ per* Nutritionem *peraguntur, fieri per longas Ambages; quæ verò per* Amplexus ſimilium *(ut fit in* Infuſionibus) *non longam requirere Moram: Itaque utiliſſima foret* Alimentatio *per Exterius; Atque eò magis, quod deciduæ ſint* Facultates Concoctionum *ſub* Senectute; *Quamobrem ſi poſſint eſſe* Nutritiones *aliæ Auxiliares, per* Balneationes, Unctiones, *aut etiam per* Cliſteria, Conjuncta *poſſint proficere, quæ* Singula *minùs valeant.*

CANON XXIV.

UBi Concoctio *debilis eſt ad* Extruſionem Alimenti, *ibi* Exteriora *confortari debent ad* Evocationem Alimenti.

EXPLICATIO.

N*On eſt hoc, quod in iſto* Canone *proponitur, eadem Res cum Præcedente; Aliud enim eſt, ſi* Alimentum Exterius *intrò trahatur, aliud; ſi* Alimentum Interius *extra trahatur; At in hoc concurrunt, quod Debilitati* Concoctionum *Interiorum, aliâ Viâ ſubveniant.*

CANON XXV.

O*Mnis ſubita* Renovatio *Corporis fit, aut per* Spiritus; *aut per* Malaciſſationes.

EXPLICATIO.

DUo *ſunt in Corpore;* Spiritus, *&* Partes; *Ad utrunque, longâ viâ pervenitur per* Nutritionem; *At viæ breves ad* Spiritus *per* Vapores, *&* Affectus; *& ad* Partes, *per* Malaciſſationes. *Illud autem paulò attentiùs notandum, quod nullo modo confundimus* Alimentationem *per* Ex-

terius, *cum* Malaciſſatione; *neque enim Intentio eſt* Malaciſſationis, *ut nutriat Partes; ſed tantùm ut eas reddat, magis idoneas ad Nutriendum.*

CANON XXVI.

MAlaciſſatio *fit, per* Conſubſtantialia, Imprimentia, & Occludentia.

EXPLICATIO.

M*Aniſeſta Ratio eſt; quòd* Conſubſtantialia *propriè malaciſſent;* Imprimentia *deducant;* Occludentia *retineant, &* Perſpirationem, *quæ eſt Motus* Malaciſſationi *oppoſitus, cohibeant. Itaque (ut in* Operatione *Nonâ deſcripſimus)* Malaciſſatio *ſimul benè fieri non poteſt, ſed per Seriem & Ordinem: Primùm excludendo* Liquorem, *per* Spiſſamenta, *quia Extranea, & craſſa* Infuſio *non benè coagmentet Corpus; Subtile debet eſſe, & ex Vaporis genere, quod intrat. Secundò* Intenerando, *per* Conſenſum Conſubſtantialium: *Corpora enim ad Tactum eorum, quæ valdè conſentiunt, ſe aperiunt, & Poros laxant. Tertiò,* Imprimentia Vehicula *ſunt, & nonnihil Conſubſtantialia inculcant, &* Mixtura *leniter* Aſtringentium, Perſpirationem *interim paululùm cobibet. At ſequitur quarto loco Magna illa* Aſtrictio, & Clauſura *per* Emplaſtrationem; *& poſteà gradatim per* Inunctionem; *donec* Malacum *vertatur in* Solidum, *ut ſuo loco diximus.*

CANON. XXVII.

CRebra Renovatio Reparabilium, *irrigat etiam minùs* Reparabilia.

EXPLICATIO.

D*Iximus in* Aditu *ipſo* Hiſtoriæ *hujus, Eam eſſe Viam Mortis, quod magis* Reparabilia, *in conſortio minùs* Reparabilium *intereant; ut totis viribus, in* Reparatione *hujuſmodi* Partium *minus* Reparabilium, *ſit exudandum. Itaque admoniti* Ariſtotelis *Obſervatione de* Plantis, *quod ſcilicet,* Novitas Ramorum Truncum ipſum in tranſitu reficiat; *ſimilem Rationem fore arbitrati ſumus, ſi ſæpè reparentur* Carnes, & Sanguis *in Corpore Humano; ut inde ipſa* Oſſa, & Membranæ, *& reliqua, quæ Naturâ minùs ſunt* Reparabilia, *partim per Tranſitum alacrem* Succorum, *partim per veſtitum illum novum* Carnium, & Sanguinis *Recentiorum, irrigentur, & renoventur.*

CANON

CANON XXVIII.

REfrigeratio, *quæ non tranſit per* Stomachum, *utilis ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

R*Atio præſtò eſt, quia cùm* Refrigeratio *non Temperata, ſed Potens (præſertim Sanguinis) ad vitam Longam ſit præcipuè neceſſaria; omninò hoc non fieri poſſit per Intùs, quantum opus eſt, abſque Deſtructione* Stomachi, *&* Viſcerum.

CANON XXIX.

COmplicatio *illa, quod tam* Conſumptio, *quam* Reparatio, *ſint* Caloris Opera, *maximum eſt Obſtaculum ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

D*Eſtruuntur ferè omnia Magna Opera à* Naturis Complicatis; *cùm quod aliâ Ratione juvet, aliâ noceat; Atque hîc librato Iudicio, & ſagaci Practicâ opus eſt: Id nos, quantum res permittit, & in præſentiâ occurrit, fecimus; Separando* Calores Benignos *à* Nocivis; *& ea, quæ ad utrumque faciunt.*

CANON XXX.

CUratio Morborum *temporariis eget* Medicinis; *at* Longævitas vitæ *expectanda eſt à* Diætis.

EXPLICATIO.

QU*æ ex* Accidente *ſuperveniunt, ſublatis* Cauſſis *deſinunt; At* Curſus Naturæ *Continuus, inſtar* Fluvii *labentis, etiàm continuâ indiget* Remigatione, *aut* Velificatione *in adverſum: Itaque operandum eſt, regularitèr per* Diætas. Diætæ *autem genere duplices ſunt;* Diætæ Statæ, *quæ certis temporibus; &* Diæta Familiaris, *quæ in victu quotidiano uſurpari debet: Potentiores autem ſunt,* Diætæ Statæ, *id eſt Series Remediorum ad Tempus: Etenim quæ tantâ Virtute pollent, ut naturam retrò vertere valeant, fortiora ſunt plerunque, & magis ſubitò alterantia, quam quæ familiaritèr in* Uſum *recipi tutò poſſint. Atque in* Remediis *noſtris* Intentiona-

tionalibus, *tres tantum* Diætas Statas *reperias*: Diætam Opiatam; Diætam Malaciſſantem; & Diætam Emaciantem, & *Renovantem. At inter ea, quæ ad* Diætam Familiarem, & Victum quotidianum *præſcripta à nobis ſunt, efficaciſſima ſunt hæc, quæ ſequuntur; quæ etiam validitatem* Diætarum Statarum *ferè æquant*: Nitrum, & Subordinata ad Nitrum; Regimen Affectuum, & Studiorum Genus; Refrigeria, *quæ non tranſeunt per* Stomachum; Potus Roſcidantes; Perſperſio Sanguinis *cum* Materiâ Firmiore, *ut* Margaritis, Lignis; Inunctiones *debitæ, ad cohibendum* Aerem, & *Detentionem* Spirituum; Calefactoria per Exterius, *tempore* Aſſimilationis *poſt* ſomnum; Cautio *de iis quæ incendunt* Spiritum, *induntque ei* Calorem acrem, *ut de* Vinis, & Aromatibus; & Uſus Moderatus, & *Tempeſtivus eorum, quæ indunt* Spiritibus *Calorem Robuſtum, ut* Croci, Naſturtii, Allii, Enulæ, Opiatorum compoſitorum.

CANON XXXI.

SPiritus vivus Interitum *patitur immediatè, cùm deſtituitur aut* Motu; *aut* Refrigerio; *aut* Alimento.

EXPLICATIO.

S*Unt hæc ſcilicet illa tria, quæ ſuperiùs vocavimus* Atriola Mortis; *Suntque* Paſſiones Spiritûs *propriæ, & immediatæ. Etenim Organa omnia partium Principalium ſerviunt, ut hæc tria* Officia *præſtentur: Et rursùs, Omnis* Deſtructio Organorum, *quæ eſt Lethifera, eò rem deducit, ut unum, aut plura ex his tribus deficiant. Itaque alia omnia ſunt diverſæ viæ ad Mortem, ſed in hæc deſinunt.* Fabrica *autem* Partium, Organum Spiritûs eſt, quemadmodum & ille Animæ rationalis; *quæ Incorporea eſt, & Divina.*

CANON XXXII.

FLamma *Subſtantia Momentanea eſt*: Aer *Fixa*; Spiritûs Vivi *in Animalibus, media eſt Ratio.*

EXPLICATIO.

R*Es eſt hæc & altioris Indicationis, & longioris Explicationis, quàm faciat ad* Inquiſitionem *præſentem. Sciendum interim* Flammam *continenter generari, & extingui; ut per Succeſſionem tantùm continuetur.* Aer *autem Corpus fixum eſt, nec ſolvitur; licet enim* Aer *ex Humido Aqueo Novum* Aerem *gignat; tamen vetus* Aer *nihilominùs manet; unde fit* Super-oneratio *illa* Aeris, *de quo diximus in* Titulo de Ventis. *At* Spiritus, *utriuſque Naturæ particeps eſt, &* Flammeæ, & Aereæ; *quemadmodum*

&

& Fomites ejus, ſunt Oleum, *quod eſt Homogeneum* Flammæ; *&* Aer, *qui eſt Homogeneus* Aquæ. Spiritus *enim non nutritur ex* Oleoſo *Simplici, neque ex* Aqueo *Simplici, ſed ex utroque: atque licet nec* Aer *cum* Flammâ, *nec* Oleum *cum* Aquâ *benè componantur, tamen ſatis conveniunt in Miſto. Etiàm,* Spiritus *habet ex* Aere, *faciles ſuas & delicatas* Impreſſiones, *&* Receptiones; *A* Flammâ *autem, Nobiles ſuos; & Potentes* Motus, *&* Activitates. *Similitèr etiam* Duratio Spiritûs, *Res compoſita eſt, nec tam Momentanea, quam* Flammæ, *nec tamen tam fixa, quam* Aeris; *Atque eò magis non ſequitur rationes* Flammæ, *quod* Flamma *etiàm ipſa extinguitur per Accidens; nempè à Contrariis, & Deſtruentibus circumfuſis; quam cauſſam & neceſſitatem non habet paritèr* Spiritus. *Reparatur autem* Spiritus *ex* Sanguine *vivido, & Florido* Arteriarum *exilium, quæ inſinuantur in* Cerebrum; *Sed fit* Reparatio *iſta ſuomodo, de quo nunc non eſt Sermo.*

FINIS.

Errata.

PAg. 3. l. ult. *definet*, lege, *definit*. p. 5. l. 3. *Poſt Cruciatus*, dele Comma. p. 8. 20. *nullam*, lege *nullum*. 9. 11. *manu dictum*, l. *manu ductum*. 10. 27. *cera*, l. *fera*. 11. 17. *Lubria*, l. *Ludibria*. 12. 11. *Patriraum*. l. *Patriarum*. 15. 21. *Stermius*, l. *Sturmius*. ibi. 22. *Aſcanus*, l. *Aſchamus*. 24. 34 *unicem*, l. *invicem*. 26. 31, *poſt*, *humaniores*, dele Comma. 29. 8. *ſcurra*, l. *ſcurra*. ibi. 20. *iiſdem*, l. *in iiſdem*. 30. 23. *und*, l. *unà*. 37. 9. *antiquam*, l. *antiquum*. 42. 9. *Prælectionem*, l. *Prælectionum*. ibi. 45. *Formacis*, l. *Fornacis*. 43. 16. *Ras*, l. *Res*. 45. 4. *accnedat*, l. *accendat*. ibid 29. *Voto*, l. *Vota*. ibi. 32. *dideatur*, l. *videatur*. 47. 35. *emandare*, l. *emendare*. 49. 29. *pulchritudine*, l. *de pulchritudine*. 55. 39 *delectu*, l. *deletis*. 59. 25. *Fabulâ*, l. *Tabulâ*. 62. 5. *ad impletiones*, l. *adimpletiones*. 69. 8. *Pyramidalia*, l. *Pyramidali* 71 ult *Compelletur*, l. *compelleretur*. 72. 11. *rerum*, l. *verum* 85. 10. *ut fi*, l. *ut fit*. 94. 44. *Modus*, l. [illegible] *species*, l. *Specie*. ib. 29. *Cog.* lege *Cognatio*. 142. 19 *fricato*. l. *fricata*. 145. 19. [illegible] l. [illegible] *tegetur*. 154. 11. *Aventitius*, l. *Adventitius*. 155. 5. *obſidant*, l. *obſident*. ibi. 24. *Omnibus*, l. *Omnibus*. 166. 26. *ad ipſum*, l. *id ipſum*. 172. 10. *ipſum*, l. *ipſam*. 201. 26. *Briarca*, l. *Briareo*. 252. 44. *conſoſitos*, l. *conſopitos*. 305. 6. *Expanſionis*, l. *& Expanſionis*. 333. 5. *unquam*, l. *nunquam*. 338. 10. *Suſſexi*, l. *Suſſexia*. 354. 28. *circumplectentibus*, l. *circumplectentibus* 378. 17. *& Habitus, Corporis Saturas*, l. *& Habitus Corporis, Staturas*. 391. 27. *utq;*, l. *atq;*. 406. 34. *gerentem*, l. *utentem* 408. 25 *inter quoſdam*, l. *& inter quoſdam*. 416. 29. *Arteſio*, l. *Arteſio*. 417. 27. *Memoratione*, l. *Moderatione*. 425. 8. *Origino*, l. *Origano*. 435. 19. *Reſinotâ*, l. *Reſinoſa*. 445. 18. *Sellam*, l. *Cellam*. 462. 35 *Heterogeneas*, l. *Heterogenias*. 463. 17. *Inanimitatum*, l. *Inanimatum*. 466, 23. *fit*, l. *fit*. 468. 28. *disjungantur*, *ſimilis*, l. *disjungantur*. *Similis*. 474. 31. *Indicationis*, l. *Indagationis*.